

BUVUSIEMS IR NEBUVUSIEMS RYME!

Pirmasis

Vadovas po Rymą

ir jo apylinkes,

arba platus šventojo Miesto aprašymas

kuriame netik apsakytą Rymo istorija ir geografija, bet ir aprašytas visas Miestas su jo priemiesčiais ir net tolimesnėmis apylinkėmis, su šimtais brangių jo bažnyčių, Šventųjų relikvijų ir stebuklingųjų paveikslų juose, su gražiais jo rūmais ir turtingais muzėjais, galerijomis, archyvais ir bibliotekomis juose, su skaitlingomis mokslo ir kitomis viešomis įstaigomis ir pagallos, su įdomiais krikščioniškos paminklais ir palaikomis bei stambeldijos griuvėsiais ir liekanomis.

II TOMAS

su 2 plenais, 68 paveikslėliais ir 4 naudingais priedais.

Parašė Kun. A. R.,

pasinaudodamas geriausiais vadovėliais svetimomis kalbomis.

AUTORIAUS LĖSOMIS,

kuris visas teises palaiko sau.

PIRMASIS

Vadovas į Rymą

arba platus iš Lietuvos atliktosios kelionės šv. Miestan
aprašymas, kuriame netik apskryta Rymo, Italijos ir
visų svarbesniųjų pakeliui vietų istorija ir geografijs,
bet dar palytėtos ir kitos mokslo šakos.

2 TOMUOSE

su 4 plenais, 140 paveikslėlių, italų kalbos žodynėliu ir
įvairiais naudingais priedais.

Parašė *Kun. A. R.*

pasinaudodamas geriausiai vadovėliais svetimomis
kalbomis.

I TOMAS,

kuriame aprašyta visi pakeliui į Rymą ir Neapolį sto-
vintieji Lietuvos, Lenkijos, Austrijos ir Italijos (be Rymo)
miestai ir miesteliai bei kitos išymesnės vietos ir asmenys.

Kaina 1 rub. 80 kap.

Vieno tomo nusiuntimas — 20 kap., bet **abudu** tomu par-
duodamu **už 4 rub.** su nusiuntimu.

Taigi dabar, buvusieji Ryme tautiečiai galės visa
apie jį atsiminti, nebuvusieji ir be buvimo pigiai visa
suzinoti, norintieji gi Ryman keliauti galės gerai kelic-
nėn prisiruošti, apsiskaityti ir pramokę iš žodynėlio italų
kalbos.

Kas perskaitys šiedvi knygi, naudingi visiems ir
neketinantiesiems važiuojantiems, žinos daugiau, negu
už 4 rub. su nusiuntimu.

Pirmasis Vadovas po Rymą.

1. Pop. Pijus X iškilminguose rubuose.

BUVUSIEMS IR NEBUVUSIEMS RIMAM

Pirmasis Vadovas po Rymą

ir jo apylinkes,

arba platus šventojo Miesto aprašymas,

kuriame netik apsakytą Rymo istorija ir geografinė, bet ir aprašytas visas Miestas su jo priemiesčiais ir net tolimesnėmis apylinkėmis, su šimtais brangių jo bažnyčių, šventųjų relikvijų ir stebuklingųjų paveikslų juose, su gražiais jo rūmais ir turtingais muzėjais, galerijomis, archyvais ir bibliotekomis juose, su skaitlingomis mokslo ir kitomis viešomis įstaigomis ir pagaliais, su įdomiais krikščionijos paminklais ir palaikomis bei stambeldijos griuvėsiais ir liekanomis.

II TOMAS

su 2 plenais, 68 paveikslėliais ir 4 naudingais priedais.

Parašė Kun. A. R.,

pasinaudodamas geriausiais vadovėliais svetimomis kalbomis.

AUTORIAUS LĖSOMIS.

kuris visas teises palaiko sau.

SEINAI

1913

Laikraštis, Dvaranausko, Narjausko ir B-vės spaustuveje.

svarbiosios paklaidos 2-me tome.

(Čia neminima įvairi žodžių rašyba, kaip antai: *Mikolas*, ir *Mykolas*, *motina* ir *motyna*, *butu* ir *butų* ir k., nepažymima taip pat praleistų arba perstatytų raidžių ir ženklelių).

		<i>Išspausdinta:</i>	<i>Reikėjo spausdinti:</i>
2	pusl.	5 eil. nuo ap.	jojo
5	—	20 — — —	miegojęs
—	—	5 — — —	davusi
14	—	15 — — —	<i>massa kanda</i>
16	—	antroje pusėje	praleista daug raidžių.
—	—	1 eil. nuo ap.	Tečius
28	—	8 — — virš.	68,000
51	—	6 — — ap.	nelaidingumas
62	—	17 — — virš.	<i>Grotte</i>
65	—	4 — — —	Albanų
—	—	9 — — ap.	Matutinum
70	—	1 — — —	audijencijas
—	—	1 — — —	№ 67
82	—	13 — — —	Peruginio
—	—	9 — — —	Sacchia
90	—	14 — — —	Antinous'ų
94	—	7 — — virš.	poriežiai
96	—	3 — — —	stauza
104	—	7 — — ap.	di Castello
111	—	8 — — virš.	<i>via di Campo</i>
—	—	10 — — —	Santo bažnytelė
—	—	12 — — —	dei Tedeschi
112	—	8 — — —	cieso-
—	—	12 — — —	sialčiant
—	—	13 — — —	tiksuaš
116	—	1 — — ap.	Egidio m.
121	—	17 — — virš.	Narino
125	—	5 — — ap.	d. Orto
133	—	18 — — virš.	lig
151	—	15 — — ap.	piklių
171	—	14 — — virš.	Septimijaus, Severo
178	—	1 — — —	visoms
181	—	14 — — ap.	Notra
183	—	2 — — virš.	1776 m.
193	—	5 — — —	<i>via Porto ghese</i>
—	—	6 — — —	S. Antoni'o de Portoghese
			jos
			miegoje
			dariusi
			<i>massa candida</i>
			Tečiaus
			68,000 rub.
			neklaidingumas
			<i>Grotte</i>
			Albanų
			Matutinum
			audijencijas
			№ 68
			Perugino
			Sacchi
			Antinous'ų
			popiežiai
			stanza
			di Castello
			<i>via del Campo</i>
			Santo ¹⁾ bažnytelė
			dei Tede-chi ²⁾
			kelei-
			siaučiant
			tikslas
			Egidio in
			Marino
			dell'Orto
			bol
			piklių
			Septimijaus Severo
			tonš
			Nostra
			1796 m.
			<i>via de' Portoghese</i>
			S. Antonio de Portoghese

197	pusl.	10, 11 — —	tapo padidinta	padidinta
198	—	17 — — ap.	senosiosios	senosios
200	—	2 — — —	viduje	viduryje
202	—	7 — — virš.	tesmo	teismo
—	—	1, 2 — — ap.	Emamele	Emanuele
207	—	6 — — —	kard.	kun.
210	—	10 — — —	Cestro... Rovera	Castro... Rovere
211	—	11 — — virš.	Dešiniajame	Didžiajame
—	—	10 — — ap.	Bernini	Bernini
219	—	3 — — virš.	palacco	palacco
220	—	7 — — —	keistus	keistus
222	—	2 — — —	vinčio	stovinčio
232	—	5 — — —	Cappuccini	dei Cappuccini
—	—	9 — — —	esanti	esantis
234	—	16 — — —	moteri	moteris
242	—	5 — — ap.	audienčių	audijencijų
258	—	11 — — virš.	atsikirimui nuo	atskirimui jų nuo
268	—	12 — — ap.	di Siena	da Siena
269	—	9 — — virš.	Drammatica	Drammatico
271	—	11 — — —	Ponisperna	Panisperna
273	—	5 — — —	<i>Krispijono</i>	<i>Krispinijono</i>
274	—	10 — — ap.	padailintas	padalintas
275	—	1 — — virš.	Pamarancio	Pomarancio
278	—	5 — — —	delle	della
279	—	10 — — —	jaus	jau
280	—	10 — — ap.	in Breisgau	im Breisgau
285	—	12 — — —	pastatyti sulik	pastatyta sulig
288	—	9 — — virš.	šv. Leonui I V	šv. Leonui IV
—	—	11 — — —	prašalinimui	prašalinimo
290	—	8 — — ap.	1225	1625
293	—	2 — — —	suteiktas	suteiktus
295	—	7 — — —	ji	ją
297	—	6 — — —	Opius	Oppius
301	—	10 — — virš.	mus	mums
304	—	9 — — —	a Paolo	di Paola
305	—	18 — — —	Inocencijaus	Inocencijus
306	—	15 — — ap.	kurin	kuri
315	—	16 — — virš.	išklotą	iš-
327	—	17 — — —	pereiti kelią	pereiti į kelią
—	—	5 — — ap.	kuvo	buvo
328	—	1 — — virš.	Giovani	Giovanni
339	—	1 — — —	P. Vessaletto	P. Vassaletto
345	—	10 — — ap.	Sauctorum	Sanctorum
346	—	12 — — virš.	šv. Agnėtos, Prak-	šv. Praksėdos
			sėdos	

355	pusl. 9	virš.	aptvertas senobinē-	aptvertas iš senobi-
			sios	nēšios
359	10	---	viršutinēji	viršutinēje
	2	ap.	stillus	stillus
362	2	virš.	Katakubos	Katakumbos
372	6	ap.	in Dominica	in Domnica
374	2	virš.	Ospizio S.	Ospizio di S.
375	17	ap.	(† 336)	(† 236)
	14	---	1366 m.	1216 m.
376	1	virš.	Eugenijaus	Eugenijus
	1	ap.	43 p.)	104 p.)
385	6	---	Achilleso	Achllējaus
389	12	---	(ž. 137 p.)	(ž. 327 p.)
393	6	---	ir <i>Tabernų</i> (netoli	ir <i>Trijų Tabernų</i>
			Gajētos).	(netoli nuo Gajētos).
397	6	virš.	jos	jū
417	9	ap.	mokinēšis gi rusų	mokinēši gi — rusų
420	4	---	Gabūs	Goduš
425	6	---	(ž. 183 p.)	(ž. 434 p.),
427	1	---	(<i>Lamentanis</i>)	(<i>Lamentantis</i>)
429	17	---	Pinturichio	Pinturicchio
432	13	virš.	atvejyje	atvejuje
439	4	ap.	Pasgui	Pasqui-
442	7	virš.	Consolazione	Consolazione
	12	ap.	-mi gatvėmi	-m gatvėm
445	13	---	<i>Vespasiana</i>	<i>Vespasiani</i>
449	7	---	kuriuos buvo	kuriuos vartus
453	10	virš.	minioms, pakilęs	minioms buvo pa-
				kilęs
	10	ap.	Honorijaus	Honorijus
455	17	---	astatyta toji	atstatytoji
457	4	virš.	Nė 62 p.)	Nė 62)
	6	ap.	(retežius)	(retežiuose)
464	2	---	Liateraniškiosios S.	Lioretaniškiosios Š
474	5	virš.	Peto	Petro
477	12	---	kertę	kertį
487	6	---	Emanuelio I	Emanuelio II
500	11	ap.	Krivino k.	Kvirino k.
525	5	---	Skalbiu	Skelbiu
528	7	---	dirba	darbu
529	7	virš.	jos mokyčiaus	jos iš mokyč.

II tomo turinys.

[žanga	Pusl.
.....	1

RYMAS IR JO APYLINKĖS.

Senojo Rymo aprašymas ir jo valdovų viešpatavimas	3
---	---

A) Naujasis krikščionių Rymas.

<i>I. Vatikanas</i>	23
1. Šv. Petro bazilika (S. Pietro in Vaticano)	23
2. Šv. Petro plečius (Piazza di S. Pietro)	66
3. Vatikano arba Popležių rumai (Palazzo Pontificio)	68
4. Vatikano sodnas (Giardino Vaticano)	98

II. Miesto dalis prie dešiniojo Tiberio kranto

1. Borgo	100
2. Via della Lungara	112
3. Trastevere	118

III. Miesto dalis prie kairiojo Tiberio kranto

1. Nuo Venecijos plečiaus lig šv. Aniolo tilto, arba via del Plebiscito, gatvė Vittorio Emanuele ir plotas pietuose nuo jų lig Tiberio	131
2. Plotas tarp gatvės Vittorio Emanuele, Tiberio upės ir gatvės Corso Umberto I	165
3. Corso Umberto I, piazza del Popolo ir via Flaminia	194
4. Šiaurinėji miesto dalis į rytus nuo Corso Umberto I	216
5. Gatvės: del Quirinale, Venti Settembre, Salaria ir Nomentana; porta Pia; p-za dei Cinquecento, Stazione di Termini ir via Nazionale	238

6.	Via Panisperna, gatvė ir bazilika S. Maria Maggiore; p-za Vittorio Emanuele; gatvės: Giovanni Lanza ir Cavour	271
7.	Porta S. Lorenzo ir bazil. S. Lorenzo fuori le mura; porta Maggiore su apylinkėmis, bazil. S. Croce in Gerusalemme; porta S. Giovanni su apylinkėmis; Laterano bazilika arba S. Giovanni in Laterano, rumai ir gatvė tuo pačiu vardu	306
8.	Mons Caelius; via di Porta S. Sebastiano ir via Appia; Katakumbos; bazil. S. Paolo; via Laurentina; porta S. Paolo, via della Marmorata ir Aventino kalnas	362
B)	Senasis stabmeldžių Rymas	422
	<i>Miesto centras.</i>	
1.	Mons Capitolinus senovėje ir dabar; bažn. S. Maria in Aracoeli ir Kapitolijaus rumai	422
2.	Forum Romanum su bažnyčiomis prie jo ir Fora Caesarum	442
3.	Forum Boarium ir Velabrum; mons Palatinus; Colosseo ir pirtys di Tito ir di Traiano	467
C)	Rymo apylinkės.	
	<i>Tolimesnės: os apylinkės</i>	489
1.	Tivoli	489
2.	Porto	493
3.	Ostia	494
4.	Velletri, Albano, Frascati, Palestrina, Marino, Castel Gandolfo ir Civita-Vecchia	495
	Užbaiga	495
	Antrajame tome paminėtųjų Šventųjų Kunų sąrašas	498
PRIEDAS I.	Rymo Popiežiai	502
	II. Popiežiaus mirimas ir „Conclave“ arba Naujojo Popiežiaus rinkimai	514
	III. Rymo Kurija.	
	A. Šventosios Rymo Kongregacijos	528
	B. Teismo įstaigos (Tribunalia)	537
	C. Raštinės (Officia)	538
	IV. Musų audijencija (apsilankymas) pas pop. Pijų X	539
	Alfabėtinis II tomo vardų sąrašas	544

I Ž A N G A.

Įmdamas plunksną aprašinėti garsiausiąjį ir svarbiausiąjį pasaulyje miestą Rymą, aš jaučiu save persilpnu atlikti tą taip svarbų darbą ir tik noriu sušukti anais bažnytinio himno (29 birž. d.) žodžiais: „O, laimingasis Ryme, kurs esi pašvęstas ir papuoštas garbinguoju diejų Kunigaikščių krauju, tu patsai vienas perviršiji visus kitus pasaulio gražumus“. Ir tikrai, nors daug ką galima pasakyti Rymo pagirimui, bet tai vis dar toli-gražu ne visakas bus išrokuota. Nes Rymas, tasai vienas iš seniausiųjų pasaulio miestų, yra žinomas beveik kiekvienam šiek-tiek apšviestam žmogui ir jau nuo žilos senovės vadinamas „amžinuoju Miestu“. Kiek tik siekia Europos istorija į senuosius amžius, ji aiškiai mums parodo, kad Rymas visados yra buvęs vakarinėsios Europos civilizacijos centras, nes buvo didžiausios pasaulyje Rymo imperijos sostamiestis, kuriam priklausė visos trys anuo laiku žinomos pasaulio dalys (Europa, Azija ir Afrika). Be to, tasai įdomiausias miestas yra ir viso kulturingojo pasaulio sostamiestis, centras ir vyriausiasai mokytojas, nes jo senovės palaiškos, jo bibliotėkos ir archyvai daro jį pirmuoju miestu ant žemės mokslinčiams; jo gi muzėjai ir galerijos su begaline skulpturų ir paveikslų daugybe stato jį pirmojoje vietoje vi-

sokiems dailininkams ir kiekvienam apšviestam žmogui, kaip tikėjimo dalykuose, taip ir mokslo bei dailės srityje.

Bet mums, katalikams, svarbiausia yra tai, kad, apsigyvenus Ryme Popiežiams, tasai miestas tapo dar garsesnis ir garbingesnis, nes tapo Katalikų Bažnyčios lopšys, sostamiestis ir centras, jos tvirtovė, galybė ir vienytojas. Rymas yra dar, galima sakyti, gerbiamasis Šventųjų tėvas ir auklėtojas, nes Martirologija priskaito tūkstančius Dievo tarnų, kurie jame yra gimę, gyvenę ir mirę, arba nors apsilankę. Užtat tikrai tą miestą galima vadinti šventumo ir dorybių buveine arba trumpai — „šventuoju Miestu“; todėl teisingai jame ir ligšiol tebegyvena katalikų „Šventasis Tėvas“.

Žodžiu, Rymas yra netik senojo pasaulio galingumo ir puikumo, jo idealų, burtų, ištvirkimo ir krikščionijos neapykantos, bet dar ir Bažnyčios pradžios, jos išmėginimų, dorybių ir svarbiausiųjų istorijoje jos darbų paminklas. Tasai miestas yra taip-pat tos Bažnyčios dieviškumo prirodymas, nes kas gi kitas, jei ne Patsai Dievas, galėjo taip išversti ir vėl pastatyti, kas kitas galėjo ant tokio pamato patūrėti panašų trobėsį. Tikrai „Viešpaties tai yra padaryta, ir yra nuostabu mūsų akims“ (Ps. CXVII, 23).

Pagalios, čia dar galima pridurti, kad dabar, po neteisingo atėmimo iš Popiežių žemiškosios valdžios ir pakasimo jojo neprigulmingumo pamatų, Rymas yra dar ir neseniai susitvėrusios „suvienytosios Italijos“ sostamiestis, nes jame, nors neteisėtai, nuo 1871 m. gyvena tos valstijos karaliai.

Rymas ir jo apylinkės.

Senajo Rymo aprašymas ir jo valdovų viešpatavimas.

Istorija. *Rymas* (lotiniškai ir itališkai „Roma“¹⁾ stovi Apeninų pusiasalio viduryje, prie didžiausiosios jo upės *Tiberio* (*Tevere*), 34 kilometrų atstu nuo jos įplaukos į Tirrėnų jūrą. Toji upė, prasidėjęs Apeninų kalnuose, netoli nuo *monte (kalno) Conero* (1207 metrų augščio) ir miest. *le Balze*, teka vinguriuodama į pietus ir anapus Rymo įplaukia į jūrą. Vasaros metą upė turi apie 60 metrų pločio ir 6 m. gilumo; vanduo-gi joje sudrumstas, geltonas („flavus Tiberis“). Patsai miestas stovi ant kairiojo Tiberio kranto, kurį 11 tiltų ir vieni geležiniai lieptai jungia su dešiniuoju krantu.

Didžiausiojo Rymo viešpatijos žydėjimo laike, t. y. II amž. po Kristaus užgimimo, Rymas turėjo apie 1 milijoną gyventojų; bet, perkėlus viešpatijos sostinę Konstantinopolin, ir jo gyventojų skaičius buvo labai sumažėjęs, XIV-gi am., t. y. gyvenant popiežiams Avinjo-

¹⁾ Žodyje „Roma“ yra, galima sakyti, paslaptis, nes skaitant tą žodį atbulai arba iš galo, išeina „Amor“, kas lotiniškai reiškia „meilė“. Ir tikrai tas miestas yra mylimas daugelio milijonų katalikų.

ne, buvo sumenkėjęs da-gi lig 17 tukstančių. Drąsiai todėl galima sakyti, jog kad ne popiežiai, tai Rymas gal jau senai būtų žuves taip-pat, kaip žuvo Troja, Kartagina ir kiti garsieji senovėje miestai. Taigi popiežiai (ypač Leonas IV, Juljus II ir Sikstus V) turi didžiausiuosius nuopelnus Rymo užlaikyme ir pakėlime. Nors XVI am. buvo Ryme dar tik 85 tukst. gyventojų, bet nuo minėtųjų Julijaus ir Sikstaus laikų jisai žymiai pradėjo augti; ypač greitai augo gyventojų skaičius XIX am.: 1842 m. vienu katalikų buvo Ryme jau 160,589 gyventojai¹⁾, o 1865 m. dagi 200 tukst.²⁾. Dabar-gi Ryme su artimosiomis apylinkėmis yra apie 490, o sulig kitų dagi 520 tukst. gyventojų, iš kurių visokios veislės protestantų tėra 10 tukst., ir žydų 5 tukst.

Kadangi senobiniojo Rymo griuvėsiai mažai tėra apgyventi, tai tasai miestas užima viršiau per 15 ketvirtainių varstų plotą ir ilgio iš vakarų į rytus turi 6 varstus, o aplinkui apie 3 mylias.

Tasai amžinasis miestas, sulig paprastai priimto padavimo, *buves įkurtas* 753 ar 754 metais pirm Kristaus, nors galimas daiktas,

1) Privedame čia gyventojų skaitlinės sulig Gaudm'o „Rzym podziemny“, anot kurio tais metais buvo Ryme 35 vyskupai, 54 parapijos, 1522 kunigai, 2496 vienuoliai ir 1461 vienuolė. Mirė tais metais po 367 katalikus į mėnesį arba po 12 gyventojų per dieną; gimė-gi maža kiek daugiau.

2) Tais metais Ryme buvo: 2368 kardinolai, vyskupai ir kunigai, 2736 vienuoliai ir 2117 miniškų. Tai-g ant 200 tukst. katalikų atsiėjo tais metais 7221 dvasiškis, arba 1 dvasiš. ant 28 katalikų.

kad ir daug anksčiau jis yra čia atsiradęs¹⁾. Jis buvo pastatytas ant garsiųjų „septynių kalnelių“, kurių šie yra vardai: „*Capitolinus, Quirinalis, Viminalis, Esquilinus, Palatinus, Aventinus ir Caelius*“; iš jų visų augščiausias yra *Viminalis* (56 metrai), o žemiausias—*Aventinus* (46 mtr.).

Tarp tų kalnelių ir Tiberio tęsiasi ilga ir plati lyguma, kuri senovėje buvo vadinama *Campus Martius* (diev. Marso laukas); toji vieta dar prieš Kristaus gadynę buvo apstatyta namais ir turėjo didžiausiąją gatvę—*via Lata*, dabar vadinamą *Corso Umberto I*.

Dabartiniojo miesto kraštuose stovi dar trys augštumos: *Pincius* (seniau „*Collis horto-*

¹⁾ Apie Rymo pradžią yra šitokia legenda (pasaka). Viena pavasari, nepaprastai išsiliejus Tiberiui ir aptvinus tai vietai, kur paskiau tapo pastatytas Rymas, vanduo tarp kitų daiktų atnešęs ir lopšėlį, kuriame miegojęs du kašik gimisiu kudikėliu, kuriuodu buvę dvynu broliu, Romulius ir Rėmus. Jų motyna buvusi deivei Vėstai pažvėstoji mergaitė (vestalė) Rhea Silvia, kurios josios dėdė, karalius Amulius, labai neapkenčęs, užtat liepęs jos sunęžinti Tiberin. Vandens nesamas lopšelis, kurin motyna buvo juodu įdėjus, užsikabinęs už medžio šakų, susiturėjęs po figos medžiu ir vandeniui nusekus, radęsis ant sausumos. Broliai išalkę ir nubudę pradėję verkti: vilkė (vilko patelė), jieskojusi čiapat maisto savo vaikams, išgirdusi jų verkimą ir pribėgusi prie jų. Čia tai pasirodė, kad gyvuliai kartais esti galeistingesni negu žmonės; nes vilkė, pasigailėjusi tiesiančių į ją rankes kudikėliu, davusi jiems savo pieno pažįsti, ką jie atlikę vėl ramiai užmigę. Ant rytojaus vilkė vėl atėjusi, trečiąją dieną vėl papenėjusi ir taip davusi kasdieną, iki viena kartą neatradęs jų čia karaliaus piemuo. Faustulius, kursai, paėmęs juodu pas save, davęs jiems minėtuosius vardus ir išauginęs juos tarp piemenu. Paskiau vienas iš jų, Romulius, toje vietoje, kur juos penėjusi vil-

rum"—50 mtr.) prisišlieja prie kalnelio Quirinalis iš šiaurės, o *Vaticanus* (60 m.) ir *Janiculus* (84 m) ant dešiniojo Tiberio kranto. Tie trys kalneliai senovėje neprigulėjo prie miesto; tik Janiculus jau seniausiuose laikuose buvo apgyventas, nes čia buvo sustiprintasis Rymo priemiestis. Kalnelis Capitolinus tapo apgyventas po Sabinų moterų pagavimo, t. y. dar Romuliaus laikuose, Kvirinalo gi dalį pridurė prie miesto Romuliaus įpėdinis, *Numa Pompilius* (715—672 m.). Paskiau *Tullus Hostilius* (672—640), išgriovęs miestą *Albalonga* (Albanų kalnuose), josios gyventojus perkėlo Ryman ir apgyvendino ant kalnelio Caelius, kurs nuo to laiko tapo miesto dalimi. Perkuno užmuštojo Tulliaus Hostilijaus įpėdinis buvo *Ancus Marcius*

kė, įsteigęs miestą, kurį ir pavadinęs vardu „Roma“ (Romulus—Roma). Užmušęs savo brolių, Romulius buvęs pirmuoju Rymo karalium ir viešpatavęs čia nuo 753 m. lig 717 metų pirm Kristaus, t. y. per 37 metus. Jis pirmasis išradęs *kalendorių* arba metraščių, sulig kurio metai susidėdavę iš 304 dienų ir buvę padalinti į 10 mėnesių: Martius, Aprilis, Maius, Junius, Quintilis, Sextilis, September, October, November, Decembris. Likusiuoju gi 2 mėnesiu: *Januarium* ir *Februarium* pridėjęs antrasis Rymo kar. *Numa Pompilius*, Romuliaus įpėdinis. Februius buvęs tuokart paskutiniuoju mėnesiu, prie kurio dar kas antri ji, tretieji ir ketvirtieji metai buvęs pridėdamas tryliktais mėnuc, susidedantis iš 22 ar 23 dienų ir vadinamas *Marcedonius*. Tik 452 m. pirm Kristaus Rymo valdytojai—*decemvirai*, norėdami prailginti savo valdymą vieniems metams, pirmuoju metų mėnesiu padarė *Januarijū*.

Romulius ir Rėmus neužmiršę penėjusios juos vilkės, užtat josios paveikslu puošę maldyklas ir viešiasias vietas. Dar ir ligšiol tebėra Kapitolijaus muzėjuje iš žalvario (bronzos) nulieta senobinė vilkė, žindanti 2 kukėliu (*Kapitolijaus vilke*).

(641—616), kursai, pamušęs lotinus ir kitas kaimyniškasias tautas, jų gyventojus sutalpino ant Aventino kalnelio. Tas pats karalius pastatė ant Tiberio pirmąjį medinį tiltą, pavadinęs jį „pons Sublicius“ (šalip dabartiniojo „ponte Palatino“).—*Tarquinius Priscus* (*Senasis*, 616—578) pradėjo statyti *Circum Maximum* ir *Kapitolijaus rumus*, ant kurių pamatų, sulig padavimo, tebestovi ir dabartinieji rumai. Tasai pats karalius pradėjo statyti iš akmens miesto sienas, kurias pabaigė jo įpėdinis *Servius Tullius* (578—534). Tųjų 300 metų ginusiųjų Rymą sienų liekanos dar ir ligšiol nevienoje vietoje tebėra matomos.—Paskutinysai pagalios karalius buvo *Tarquinius Superbus* (*Puikusias*, 534—510), kursai jau pradėjo miestą puošti; ant Kapitolijaus pastatė dievaičiui *Jupiteriui maldyklą*, kanalą *Cloaca Maxima* ir garsųjį kalėjimą *Carcer Martinius*. Paskutiniuoju du dalyku taip gerai užsiliko lig mūsų laikų, kad kiekvieną nustešina savo tvirtumu.

Pasibaigus karalių valdžiai, kuri tvėrė apie 244 metus, Rymą kaipo respubliką valdė vieniems metams renkamieji *konsuliai*, kurių budavo renkama po du (nuo 510 lig 31 metų pirm Kristaus) Budavo taipgi renkami *decemvirai* (10 vyrų), kurie leisdavo įstatus, *ensoriai*, *tribunai*, *pretoriai* ir k.

390 m. pirm Kristaus gallai arba keltai buvo išgriovę Rymą, bet nuo visiško jo užėmimo išgelbėjo jį deivei Junonai pašvęstosios *žąsis*, kurios besigriannant naktį gallams į Kapitolijaus tvirtovę, pakėlo toki klegesį, kad prikėlo miegančius kareivius, kurie ir apginė tvirtovę. (Tosios *žąsis* ir jų vaikų-vaikai, iki

gyvavo Rymo viešpatija, budavo sočiai lesinamos viešpatijos lėšomis).

Toliau, 312 m., censorius *Appius Claudius* pastatė pirmutinį jį vandentraukį, kurs, pavadintas jo vardu „Aqua Appia“, pristatydavo ir ligšiol pristato vandenį iš m. Subiaco apylinkės. Jisai taipgi pravedė iš Rymo į Kapuą pirmąjį grįstąjį kelią (plentą), kursai ir ligšiol vadinasi *via Appia* Pagulios 184 m. *M. Porcius Cato* pastatė pirmąjį bustą prekybai ir teisdarystei, kurią pavadino *bazilica Porcia*. Tame pačiame amžiuje buvo pastatytos ant Forum Romanum ir kitos bazilikos ir dievaičių maldyklos, nes rymiečiai buvo pralobę, pasekmingai vesdami kares su kaimynais.

Pasibaigus konsuliais valdomai Rymo respublikai, užviešpatavo tame mieste *ciesoriai* (imperatoriai), kurių pirmasis buvo Octavianus Caesar'is Augustus, arba stačiai *Augustus* (81 m. pirm—14 m. po Kristaus). Tasai cessorius pirmasis liepė suskaiityti savo viešpatijos žmones, kuriems buvo įsakyta užsirašyti kiekvienam savo mieste. Tokį užsirašymą atlikti nuvykus šv. Juozapui ir Marijai į Betliejų, gimė ten įsikunijęsis Dievo Sunus, **Jėzus Kristus**. Augustus padarė tvarką visame mieste ir Marso lygumą (Campus Martius) apstatė visuomenės rumais (Mausoleo di Augusto, Terme di Agrippa ir Pantheon, Teatro di Marcello ir Portico di Ottavia), kurių stebėtinai tvirti griuvėsiai dar ir ligšiol užsiliko. Tarp dabartiniųjų gatvių: *via Alesandrina* ir *Cremona* tasai cessorius įsteigė „Forum“ (*Forum Augusti*) su dievaičio Marso maldykla ir papuošė

gražiais rumais Eskvilino kalnelį. Užtat teisingai jis vieną kartą girešis: „Atradau miestą iš plytų, o palieku iš marmuro“. — Po Augusto viešpatavo cies. *Tiberijus* (14 — 37 m. po Kristaus), kurio laikuose mirė Kristus ant Kryžiaus. Po cies. *Kaligulos* (37 — 41), sekančiojo cies. *Kliaudijaus* (Claudius) laikuose (41—54), 42 metais šv. Petras Ap. pirmąjį kartą atėjo Ryman ir jame įsteigė savo Apaštališkąjį Sostą, ant kurio sėdėjo 25 metus. — Sekantysis cies. **Neronas** (54—68) buvo nedoriausias iš visų, nors jo mokytoju yra buvęs filiozofas Seneka, 64 metais jisai taip sudegino Rymą, kad tik trečioji jo dalis buvo belikusi. Save beteisindamas, Neronas apkaltino už gaisrą nekaltus krikščionis ir įsakė *pirmąjį* baisų jų *persekiojimą*. Tuokart inirtę stabmeldžiai kalo Kristaus pasekėjus prie kryžių, siuvo į žvėrių kailius ir atiduodavo šunų sudraskymui, apipildavo sakais (smala) ir, pririšę prie stulpų, degino naktį Nerono sodnuose. Tam budeliui liepiant, buvo nužudyta begalinė kankinių minia, tarp kurių žuvo ir brangieji mūsų Apaštalai, Petras ir Povilas, iš jų pirmasis mirė prie Kryžiaus žemyn galva prikaltas, antrasis-gi buvo kardu nukirstas. Iš Nerono gadynės ilgą laiką buvo užsilikę garsieji *Aukso namai* (Domus aurea), nes jisai mėgo puikiai gyventi, bet dabar nebėra jų nė žymės; jisai taipgi buvo pastatęs didelį teatrą (*Circus Neronis*), bet dabar toje vietoje stovi šv. Petro bazilika. Jo pastatytojo tilto taippat mažos žymės teliko.

Iš Flavijaus *Vespazijano* (69 — 79) laikų turime užsilikusį *Kolosėjų* (*Amphiteatrum Flavium*); yra tai didžiausias Ryme muras, kuria-

me susirinę rymiečiai, stebėdavos į gladiatoriais vadinamųjų žmonių kovą tarp savęs arba su įerzintais žvėrimis. Paskiau čiapat budavo draskomi žvėrių ir pasmerktieji mirtin krikščionis. Vespazijanui viešpataujant, jo sunus Titus, 70 m., baisiai išgriovė Jerolimą ir jos bažnyčią; tuokart buk žuve apie 1 mil. žydų; likusieji gi gyvi išsisklaidė po visą pasaulį ir nebeatgavo ligšiol savo viešpatijos už tai, kad nepriėmė Išganytojo. Tėvui mirus, Titus tapo Rymo ciesoriu, bet teviešpatavo 2 metu (79—81). Jo laikuose (79 m.) ugniakalnis Vezuvijus užpilo liava ir sudegino du miestu Herkulianą ir Pompėją. To ciesoriaus viešpatavimą primena mums ligšiol tebestovintieji garbės vartai—*Arco di Tito*. Šiem dviem ciesoriam viešpataujant, krikščionis turėjo liucsybę.

Titui mirus, viešpatavo jo brolis *Domitianus*; 81—96 buvo tai antrasis Neronas savo nedorumu ir savo puikybėje buvo liepęs vadinti save dievu. Jisai įsakė *antrąjį* krikščionių persekiojimą, kuriame jie buvo baisiai žudomi visoje viešpatijoje. Tame laike yra gavę kankinių vainiką: šv. Flavijus Klemensas su savo žmona Domicelia ir šv. Jonas Ev. buvo įmestas verdantin aliejun, nors sveikas iš jo išėjo. Šie paskutinieji tris ciesoriai buvo pristatę ant Palatino kalno daugel karališkųjų rumų.

Nerva (96—98) ir *Traianus* (98—117) papuošė savo sostamiestį brangiais rumais, kuriuos statė tam tikrose vietose, vadinamose *Fora*. Ligšiol tebėra dar *Forum Traiani* su augšta to ciesoriaus koliumna viduryje ir *Terme di Trajano*.—To ciesoriaus laikuose buvo *trečiasis* ir jau viešai įsakytasis didelis krikščio-

nių *persekiojimas*, kuriame tarp kitų yra žuvę: ššv. Ignacijus, Antijokijos vyskupas, Simeonas, Jerozolimos vysk., Eustakijus su žmona ir vaikais, ir k.

Paskesniųjų trijų ciesorių: *Hadriano* (117—138), *Antonino Pijaus* (138—161) ir *Morkaus Aurelijaus* (161—180) laikuose Rymas ir visa imperija buvo pasiekę didžiausiąjį savo žydėjimo ir garbės laipsnį. Hadriano laikuose tapo pastatytas *Pantheon'as* ir *Mausoleum Hadriani*, kuriedu ligšiol dar tebėra, Morkaus-gi Aurelijaus viešpatavimą primena mums taippat dar užsilikę jojo koliumna ir raitoji stovyla.—Hadrijono laikuose stambeldžiai taippat labai žudė krikščionis, tarp kurių tapo nukankinti: ššv. Evaristus ir Aleksandras—popiežiai, šv. Sabina, Simforoza su 7 sunumis ir k.

Cies. Antonino laikuose buvo *ketvirtasis* krikščionių *persekiojimas*, kuriame kentėjo: ššv. Felicita su 7 sunumis ir k.

Morkaus Aurelijaus laikuose yra kentėję: šv. Justinas, Polikarpas, Cecilija, pop. Anicetas ir k.

Šio paskutiniojo ciesoriaus sunus *Commodus* (180—192) buvo prielankus krikščionims, todėl jo laikuose prie Bažnyčios prisirašė daugelis turtingųjų žmonių.

II-jo amžiaus gale Rymo viešpatija pradėjo eiti jau silpnyn, nes rymiečiai, praturtėję karių lobiais, pasileido, darė sumišimus ir pasidavė tinginiavimui, tuo tarpu-gi visokie priešai labai pradėjo užpuldinėti viešpatijos pasienius. Nuo Servijaus Tullijaus lig *Aurelijano* (270—275) laikų nors miestas jau labai išsiplėtojo, bet jo sienos nebuvo padidintos. Todėl tasai ciesorius, bijodamas kaimynų-priešų už-

puolimų, pradėjo statyti aplink miestą ilgesnes ir augštesnes sienas, kurias pabaigė tik jo ipėdinis *Probus*, 276 m. Tos sienos daugelyje vietų ir ligšiol tebestovi. Ant kairiojo Tiberio kranto jos turi apie 15 kil. ilgio. Ant dešiniojo-gi kranto esančios sienos yra jau paskiau pastatytos. Vatikano kalnelio apginimui nuo saračenų (turkų) užpuldinėjimų apvedė jį sienomis ir prijungė prie miesto (852 m.) pop. Leonas IV, likusiasias-gi sienas ant to paties upės kranto pastatė pop. Urbonas VIII (1623—1644).

Tose sienose tebėra dar 12 atvirųjų vartų (*porta*), iš kurių 8 yra ant kairiojo Tiberio kranto: porta del Popolo, Salaria, Pia, S. Lorenzo, Maggiore, S. Giovanni, S. Sebastiano ir S. Paolo, ir 4 ant dešiniojo kranto: porta Portese, S. Pancrazio, Cavalleggieri ir Angelica. Be to apie 10 vartų (*Metronia*, *Latina*, *Fabbrica* ir k.) yra jau senai uždaryti.

Septimius Severus (193 — 211) įsakė *penktąjį* krikščionių žudymą ir visoje viešpatijoje krikščionis buvo labai persekiojami; viename Lion'o mieste buvo tuokart nužudyta 19000 krikščionių. Iš to ciesoriaus laikų tebėra dar *Arkus Severi*.—*Caracalla* (211—217) buvo nedoras, bet krikščionims nieko nedarė.

Aleksandras Severus (222—235) buvo geras visiems, todėl ir krikščionims, kuriems leido dagi pasistatyti *pirmąją bažnyčią* (S. Maria ir Trastevere); tasai ciesorius tarp savo dievaičių buk garbinęs ir Kristų.

Maximinus (235—238) įrengė *šeštąjį* baisų persekiojimą, kuriame buvo nukankinti šie krikščionis: ššv. Poncijanus ir Anterus popiežiai, šv. Barbora ir k.

Gordianus (238—244) gerai rėdė viešpatiją ir Bažnyčiai suteikė ramybę.

Pilypas Arabs (244—249) taippat buvo geras krikščionims ir, anot daugelio rašytojų, pats, dagi buvęs Kristaus pasekėju. 247 m. jam teko iškilmingai apvaikščioti Rymo įsteigimo 1000 metų jubilėjų.

Pilypui žuvus, Rymo sostą užėmė *Decius* (249—251), kurs nors trumpai teviešpatavo, bet iš keršto Pilypui išleido žvėrišką paliepimą miestų valdyboms, grasindamas joms už nepaklusnumą dagi sunkiomis bausmėmis, kad krikščionis visur būtų gaudomi ir sugautieji ne staiga būtų užmušami, bet ilgais kankinimais privedami prie Kristaus išsižadėjimo. Tasai *septintasis persekiojimas* buvo baisiausias, užtat daugelis krikščionių žuvo nuo kalavijo, rykščių, ugnies, geležies ir kitų įnirtusiųjų stabmeldžių pramanytųjų kankinimo įrankių. Ryme tuo laiku tapo nukankintas pop. šv. Fabijonas, kitor-gi—šv. Agota, Saturninas ir Aleksandras vyskupai, 7 Miegantieji Broliai ir k. Bet didžiausiąjį nuliudimą Bažnyčiai padarė daugelis krikščionių, kurie iš priežasties atšalimo tikėjime, pabijojo baisių kančių ir išsižadėjo tikėjimo („*lapsi*“).

Decijaus ipėdinis *Gallus* (251—253) įrengė krikščionių persekiojimą dėlto, kad atsitikus dideliam marui 252 m., ciesorius buvo įsakęs visiems daryti aukas dievaičiams neva jų rustybės permaldavimui. Bet kadangi krikščionis negalėjo to įsakymo pildyti, tai stabmeldžiai be pasigailėjimo žudė juos kaipo maištininkus, sukeliančius dievų rustybę. Tame persekiojime nukentėjo ššv. pop. Kornelijus ir Lucijus.

Užėmus ciesorių sostą *Valerijanui* (253—260), krikščionis keletą metų turėjo liuosybę, bet nuo 257 m. ciesorius staiga persimainė ir užgynė krikščionims susirinkus melsties, jųgi vyskupus ir kunigus liepė ištremti į tolimus kraštus. Bet kadangi toksai įsakymas nelabai nugązdino prie baisesniųjų persekiojimų pripratusius krikščionis, tai Valerijanus išleido antrąjį dar baisesnį įsakymą (*aštuntasis persekiojimas*), kuriame liepė visą dvasiškiją žudyti visokiomis negirdėtomis kančiomis, didžturtėiams atimti visus turtus, krikščionis-gi iš cessoriaus giminės padaryti didžiausiais vergais. Tuokart daugelis garsiųjų kankinių gavo amžinosios garbės vainiką; štai jie: popiežiai Steponas I ir Sikstus II, dijakonas šv. Laurynas, Paryžiaus vysk. Dionizijus, Kartaginos vysk. Ciprijonas ir 300 kankinių, kurie patį išoko į negesintųjų kalkių krosnį, kad tiktai greičiau nueitu pas Kristų. Jų kunai stebuklingai pavirto į baltų pelenų gabalą (*massa kanda*). Tasai persekiojimas trumpai tesiautė, nes Dievas sunkiai nubaudė ciesorių, kurs karėje su persais pakliuvo vergijon ir ten buvo tokia-me paniekinime, kad, persų karaliui Sáporui lipant ant arklio, Valerijanus turėdavo pasilenkęs tarnauti jam paminos vietoje. Pagalios, taip išvargusiam 3 metus, buvo jam gyvam nuluptas kailis.

Valerijano sunus *Gallienus* (260—268) buvo geresnis už tėvą, todėl netiktai nepersekiojo krikščionių, bet dar sugražino atimtuosius jų turtus ir jų vadovams leido pildyti savo priedermes.

Aurelianus (270—275), kurs, kaip augščiau

pasakyta, pastatė naujasias Rymo sienas, savo viešpatavimo pabaigoje buvo įsakęs *devintąjį* krikščionių *persekiojimą*, bet Dievo teisybė tuojau jam atėmė gyvybę, krikščionims-gi vėl sugražino ramybę, kuri tęsė per šešių sekančiųjų ciesorių (*Tacito, Florijano, Probo, Karo, Karino ir Numeriano*) viešpatavimą (276—284).

Paskiau Rymo ciesoriu buvo *Diocletianus* (284—305), kurs labai mėgo puošti savo dvarą. Ligšiol dar tebesančios griuvėsiuose pirtis *Terme di Diocleziano* primena mums jo viešpatavimą. Tasai ciesorius, nekędamas Rymo gyventojų saivalios, pasirinko tris pagalbininkus, tarp kurių padalinęs viešpatiją, sau pasiliko tik Aziją ir Aigypą ir savo sostą perkėlo Nikomedijon (Bitinijoje). Savo viešpatavimo pradžioje Diocletianus taip buvo prielankus krikščionims, kad net savo rumuose duodavo jiems augštasias vietas (ššv. Doroteus ir Gorgonijus Kank.). Bet paskiau jisai įrengė vieną iš baisiausiųjų ir ilgiausiųjų (10 metų tveriantį) *dešimtąjį* (paskutinįjį) krikščionių *persekiojimą*. Krikščionių neapykanta sukilo cessoriaus širdyje dėl šios priežasties: vieną kartą, kuomet ciesorius, norėdamas sužinoti savo ateitį, aukėjo gyvulius dievaičiams, jų dvasiškija perspėjo savo valdovą, kad jis, esant čiapat krikščionims, nieko negalėsias sužinoti. Tuokart ciesorius baisiai įpykęs, liepė visiems daryti dievaičiams aukas,

1) Taigi čia per aštuonerius metus persimainė šeši ciesoriai! Mū, anuose laikuose Rymo valdovai mainydavosi „it čigono kumelės“ dėto, kad juos danžiausia aprinkdavo kareivija, kuri sau netinkam s ciesorius netrukus užmašdavo ir vėl naujus rinkdavo. Kartais per vienus metus persimainydavo du ar tris ciesoriai.

nepaklusnuosius-gi (ypač krikščionių dvasiškiją) kankinti ir žudyti ugnyje arba vandenyje. Bet ciesoriaus pagalbininkas *Maximianus Herculeus*, kurs valdė Italiją, Ispaniją ir Afriką, dar baisiau persekiojo krikščionis. Taip, duokime, per 1 mėnesį buvo jo nužudyta 17 tūkstančių krikščionių. Tarp kitų jisai liepė iška-poti visą Tebaidos kareivių pulką (šv. Mauricijus), kurs nenorėjo garbinti dievaičių. Šiame dešimtajame persekiojime tarp begalinės kankinių daugybės garsesnieji buvo šie: Ryme: pop. Marcelinas, kareivis Sebastijonas, mergaitė Agnė ir moteriškė Anastazija; Medijolane—Gervazas ir Protazas, Nazarijus ir Celsas ir k.—Bažnyčių krikščionis turėjo jau tame laike Ryme apie 40.

Ir taip per tuos 300 metų krikščionių Bažnyčia iškentėjo 10 kruvinių persekiojimų, kuriuose nekaltieji jos vaikeliai buvo žudomi įvairiausiais įnirtusių jų stabmeldžių pramanytais kankinimais: vieniems iš jų budavo turtai atimami ir jie patis didžiausiais vergais daromi, ištemiami, arba biauriuose kalėjimuose surakinti laikomi ir ten badu numarunami arba pasmaugiami. Kiti budavo rykštėmis plakami, smailiomis geležimis draskomi, žvakėmis deginami, nendres už nagų arba į ausis, į nosis kalamos; taip padarytosios žaizdos budavo druska pabarstomos arba uksusu apipilamos, pagalios ir ištisi sanariai nukapojami; tyčia ilgai budavo kankinami, kad Dievo išs žadėtų Tretieji budavo prikryžiuojami, pri-rišti prie medžių ir apdėti lengvai deganėmis daiktais buvo gyvi sudeginami, arba akmenimis užmušami, sušaudomi, prie įerzintųjų gyvulių uodegų pririšami, nuo kalno numetami, pjuklu perpjaunami, tarp 2 palenktųjų medžių perplėšiami arba ir pakariam. Ketvirtieji budavo atiduodami žvėrimis sudraukti arba jų kailius apvelkami ir išvedami šunims suėsti, verdančian aliejun, vopnon, ugnin metami ir vandenyje skandinami, jeigu gi stebuklingai išlikdavo, kardu nukertami ir tt.

Tečius ir taip naikinama Bažnyčia netik nežuvo.

bet dar kaskart didinosi jos vaikų skaičius, nes kankinių kraujas buvo krikščionių sėkla. Tų persekiojimų laike krikščionis išsikasė anas garsiasias *katakumbas*, kuriuose jie pasislėpę meldavosi ir laidodavo savo numirėlius.

Dioklecijonui nuo sosto atsisakius ir jo pagalbininkui Britanijoje Konstancijui Chlorui mirus, tos šalies valdovu tapo šio paskutiniojo ir šv. Elenos sunus, *Konstantinas*, paskiau *Didžiojuoju* (*Magnus*) pavadintas (306—337). Rymo viešpatija tuokart buvo padalinta išviso tarp 4 valdytojų: Konstantino, Maksencijaus, Maksimino ir Licinijaus; bet Maksencijus, norėdamas ant visų išsikelti, apskelbė karę Konstantinui, kurį Rymiečiai pasikvietė iš Britanijos paliuosuoti juos nuo nedorojo Maksencijaus.

Konstantinas, išvaikęs ties Verona Maksencijaus kareiviją, atėjo jau prie Rymo. Čia jį vėl sutiko Maksencijus su 200,000 kareivių. Matydamas prieš save daug skaitlingesnį priešą, Konstantinas suprato dangaus pagalbos reikalingumą, bet, numanydamas dievaičių menkumą, kreipėsi į Krikščionių Dievą, maldaudamas Jį bent kokiou ženklu užtikrinti jam pergalėjimą. Taip Konstantinui besimeldžiant, vidurdienį staiga pasirodė ant saulės labai šviesus *kryžiaus ženklas*, aplink kurį buvo parašyta, jog per tą ženklą jisai pergalėsias priešą („in hoc signo vinces“). Ciesorius ir kareivija labai nustebus pamatę tokį reginį. Sekančiąją naktį patsai Kristus su panašiu ženklu apsireiškė miegančiam Konstantinui ir įsakė kryžiaus ženklu pažymėti uždengtuves ir padirbdinti kariškąją vėliavą (labarum) su kryžiaus ženklu, kuri būtų nešiojama kareivijos priekyje. Tai išpildęs, Konstantinas greitai (312 m.) pergalėjo Maksencijų, kursai bėgdamas iš karės lauko, nuskendo Tiberyje. Tuokart Konstantinas su didžiausia iškilme įžengė Ryman ir tapo jo valdovu. Ilgainiu Konstantinas, pergalėjęs taip pat ciesorių Licinijų ir nusikratęs kitais priešais, suvienijo rytų ir vakarų ciesorystes į vieną didžią Rymo viešpatiją ir 324 m. tapo vienutiniu jos valdovu.

Vadovas po Rymą, II t.

313 m., t. y. netrukus po pergalejimo Maksencijaus, Konstantinas išleido Medijolane rašytąjį raštą (ediktą), kuriuo visos viešpatijos krikščionims pripažino visišką laisvę, įsakė atiduoti jiems atimtasias bažnyčias ir kitus turtus, leido krikščionims statyti naujus Dievo namus, dvasiškijai-gi suteikė gausias privilegijas. Tuo pačiu raštu ciesorius paniekino stabmeldystę, užgynė garbinti savo pavaldiniams tuščius dievaičius ir išgriovė jų maldyklas. Pasiėmęs savo globon krikščionis, jisai savo lėšomis pastatė: Ryme—Vatikano ir Liaterano bazilikas, Jerozolimoje—Viešpaties Grabo bažnyčią ir bažnyčias Betleeme, Alyvų kalne ir kitur. Žodžiu, taip daug jisai patarnavo Dievo Bažnyčiai, jog rytinėje arba graikų Bažnyčioje Konstantinas Didysai tapo paskaitytas Šventųjų tarpe ir jo atminimą stačiatikiai švenčia 21 geg. d.

Pagalios Konstantinas, matydamas neprielankumą sau stabmeldžiais likusiųjų senatorių ir kitų didžiunų, su visu savo dvaru persikėlo iš Rymo į rytus, į Tracijos miestą Bizancijum, kuri 330 m. pavadino savo vardu: *Konstantinopoliu*. Ten pergyvenęs 7 metus, mirė jisai netoli nuo Nikomedijos.

Mirus Konstantinui Did., tris jo sunus, Konstantinas, Konstancijus ir Konstansas pasidalijo tarp savęs viešpatiją, bet kaip paprastai tokiuose atvejuose esti, tuojau vienas kitam pradėjo pavydėti ir pagalios tarp savęs kariauti. Tai, žinoma, neišėjo jų naudai, nes vyresnysis brolis Konstantinas II žuvo karėje su jaunesniuoju, kursai vėl krito iš priešų rankos. Tokiuo budu Konstancijus II (353 m.) liko visos

viešpatijos valdovu. Tie Konstantino Did. vaikai visi sekė tėvo pavyzdį, todėl visokiais budais stengė praplatinti krikščionystę, išgriauti gi stabmeldystę. Pagalios Konstancijus, tapęs visos viešpatijos ciesoriu, taip smarkiai buvo užgynęs dievaičių garbinimą, jog nepaklusniešiams buvo paskiręs mirties bausmę. Tik savo amžiaus gale tasai ciesorius, apgautas eretikų arijonų, buvo pradėjęs labai persekioti Dievo Bažnyčią.

Mirus Konstancijui II, 361 m., jo įpėdiniu tapo Konstantino Did. broliavaikis *Julijonas* (361—363), vadinamas *Apostata* (Atstojėlis) už tai, kad išsižadėjęs krikščionystės, tapo stabmeldžiu. Parodęs tokį didį paniekinimą Kristui, tasai ciesorius baisiai pradėjo persekioti krikščionis: atiminėjo jiems bažnyčias ir turtus, neduodavo jiems jokių augštesnių vietų, užgindavo statyti mokyklas ir t. t. Stabmeldystės-gi pats, kaip ir kiekvienas perkrikštas (kultivarta) savo naujojo tikėjimo, neva labai karštai laikėsi: visur pristatė dievaičių stovyly ir viešai juos garbino, krikščionis-gi vertė garbinti dagi save, pastatęs savo stovylą gatvėje tarp dievaičių. Buvo tai baisios krikščionims kilpos, nes jei kas iš jų išreikšdavo pagarbą ciesoriaus stovylai, tai tuo pačiu buk parodydavo, kad jis garbina čiapat stovinčius dievaičius, jeigu gi kas, nenorėdamas garbinti tų dievaičių, nepagerbdavo nei stovylos, tai budavo skundžiamas kaipo ciesoriaus priešas. Dėl tų tai priežasčių daugel krikščionių tapo tuokart šventaisiais kankiniais.

Julijonas tapo garsus dar tuo, kad buvo norėjęs

atstatyti žydams Jeruzolimos bažnyčia, išgriautą cės. Titaus, 70 met., apie kurią Kristus pranašaudamas buvo išsitaręs: „*Ateis dienos, kuriose nebus paliktas akmuo ant akmens, kurs nebutu išgriautas*“ (Luk. XXI, 6). Taigi tasai nedoras atstojėlis, neapkęsdamas krikščionių ir norėdamas nieku paversti tą Kristaus pranašystę, sušaukė iš visur Jeruzolimon žydus ir, davęs jiems lėšas, liepė statyties naują bažnyčia. Išgirdę apie tai, krikščionis susirupino ir pasninkaudami meldė Dievą, kad Jisai neleistu įvykdinti tokio iš Jo paties pasityčiojimo. Žydų-gi minios su didžiu džiaugsmu, tartum savo Mesijos susilaukę, subėgo Jeruzolimon. Išgriovę pirmiausia likusius dar bažnyčios pamatus, jie norėjo tuojau tiesti naujus, bet Dievas per kelis kartus siuntė ant jų baisius viesulus ir žemės drebėjimus, išsivertę-gi iš žemės ugnies kamuoliai degino darbininkus su suvežtąja medega ir jokiuo budu nedavė jiems pradėti darbo. Taip ir liko užgėdintas Julijonas ir žydai, kurie, norėdami blogai padaryti krikščionims, padarė jiems gerai, nes, išarddami bažnyčios pamatus ir nepalikdami akmens ant akmens, jie tikrai pabaigė pildyti tą Kristaus pranašystę.

Bet netrukus Dievas pasigailėjo savo nuvargintosios Bažnyčios ir sutrumpino josios kentėjimus, nes tik pusantrų metų teviešpatavęs Julijonas, 363 m. žuvo karėje su persais.

Tuokart kareiviai apgarsino cėsoriu *Jovianą* (363—364), kurs pasirupino sugražinti Bažnyčiai liuosybę ir stengė visur ją praplatinti.

Jovianui pasimirus, Rymo imperija tapo padalinta į 2 dali: vakarineją dalį pasiėmė *Valentinianus I* (364—375), rytineją-gi atidavė savo broliui *Valensui* (364—378). Pirmasis buvo geras ir maldingas krikščionis, antrasis-gi, arijonų patrauktas į savo pusę, visokiais budais kankino krikščionis. Bet Dievui savo tarnais besirupinant, Valensas buvo peršautas karėje su stabmeldžiais gotais ir sudegintas su visais namais, kuriuose jisai buvo pasislėpęs.

Valentiniano sunus *Gratianus* (375—383) buvo geras žmogus ir rupestingas valdovas; jisai pabaigė naikinti stabmeldžių dievaičius ir jų tarnus, bažnyčioms-gi sugražino Valenso ištremtuosius jų vyskupus ir kunigus ir liepė atiduoti katalikams tame laike kilusiųjų atskalunų bažnyčias.

Paskiau visos Rymo viešpatijos cėsoriu buvo *Theodosius Didysis* (379—395), darbštus ir išmintingas valdovas, kurs galutinai pabaigė naikinti stabmeldystės liekanas, nes išvaikė iš miestų dievaičių garbintojus, bauddamas juos mirtimi. To cėsoriaus laikuose stabmeldžiai buvo užsilikę tik sodžiuose, todėl ir gavo vardą „pagonių“ (*pagus*—sodžius).

Savo viešpatiją *Theodosius* padalino tarp dviejų sunų: *Arkadijaus* ir *Honorijaus* (395—423) ir tiedvi dali niekados jau paskui nebsusiliejo.

Nuo to laiko jau dažnai mainėsi Rymo cėsoriai, tuo tarpu-gi visokios laukinės tautos: gotai (*Alaricus*), gunnai (*Attila*) ir k. labai pradėjo užpuldinėti Rymo viešpatiją, koliai pagalios iš Panonijos atėjęs gerulių (lietuvų?) vadas *Odoakras*, nesugriovė jos galutinai 476 m., numetęs nuo sosto paskutinįjį cėsorių—Romulių Augustulių. Tokiuo tai budu tapo panaikinta garsioji Rymo imperija. Tik Rymas nežuvo, bet dar tapo dvasiškąja pasaulio sostine.

(Įvairūs tolesnieji atsitikimai iš krikščioniškojo Rymo istorijos bus bent trumpai paminėti atskirųjų jo vietų ir daiktų aprašyme arba popiežių sąrašė).

Pernakvoje minėtajame Rojaus viešbutyje, mes, kunigai, anksti rytą atlaikėme Šv. Mišias, kas kur norėjome, ir visi, pavalgę pusryčio, išėjome lankyti baž-

nyčias. Nors tą dieną sulig paskirtojo pleno šv. Petro bazilikoje ketino būti mums vyskupo Mišios ir pamokslas, po pietų gi kitų bažnyčių lankymas, bet mūsų plenas tą dieną suiro, nes buvo tai pagal naujojo stiliaus pirmoji gegužio diena (socialistų pramanytoji šventė), todėl negavome nė vėžėjų, nė drisome buriais vaikščioti gatvėmis.

Bet kadangi kiekvieno patekusio Ryman kataliko širdį pirmiausia traukia prie savęs popiežiaus apgyventasis *Vatikanas* su jo bazilika, tai ir mes keli susitarę išėjome aplankyti tą baziliką. Bėgdami didžiąja gatve Vittorio Emanuele, mes visur jieškojome akimis, bene pamatysime kur per augštus namus taip brangios mums bazilikos bokšto. Mūsų širdis degė karšta meile link tos bažnyčios ir gyvenančio prie jos ne kokio-nors aniolo, bet paties Dievo Vietininko; užtat kuomet, priėję prie Tiberio, gal už varsto staiga pamatėme balsvai blizgantį bazilikos bokštą, tai iš mūsų širdies išsiveržė gilus ir karštas atsidukšėjimas ir perėmė mus džiaugsmas, kad mes štai jau einam į tą taip seniai pageidaujamą bažnyčią, kurią viso pasaulio katalikai trokšta matyti, bet nedaugelis iš jų teagauna tą laimę.—Anapus Tiberio, pasukę kairėn ir perėję siaurą gatvę Borgo Vecchio, mes išėjome eikštėn—*Piazza Rusticucci*, kur staiga pamatėme visame didume ir gražume baziliką su stovinčiu priešais jos didžiausiuoju ir gražiausiuoju pasaulyje šv. Petro plečiu (ž. žem.), kurį perėję, mes įėjome bazilikon.

A) NAUJASIS

KRIKŠČIONIŲ RYMAS.

I. Vatikanas.

1. Šv. Petro bazilika (S. Pietro in Vaticano).

Istorija. Pirmoji Vatikano bazilika, sulig padavimo, buvusi pastatyta dar cies. Konstantino Didžiojo¹⁾, kurs 324 m., prašant pop. Silvestrui I, uždėjo jos pamatu²⁾ toje vietoje,

¹⁾ Tasai ciesorius be minėtųjų ant 18 pusl. bažnyčių, pastatęs dar Ryme šv. Povilo, šv. Agnėtos ir šv. Lauryno bazilikas.

²⁾ Tą pamatų uždėjimą šiaip aprašo rymiškasis Brevijorius (18 lapkr. d.): „Konstantinas Did., atėjęs čia (prie šv. Petro grabo) aštuntąją dieną po apsikrikštijimo ir vainiką nusiėmęs gulėdamas ant žemės, gausias ašaras išliejo: paskiau, paėmęs skaptą (lot. „ligo“) ir dvisakį („bidens“), prakasė žemę ir, iš ten paėmęs 12 pintinių žemės dvylikos apaštalų garbei, paskirė vietą apaštalų kunigaikščio bazilikai“.

kur 67 metais Nerono cirke buvo prikaltas prie kryžiaus žemyn galva ir čiapat paskiau palaidotas šv. Petras Apaštalas, pirmasis ir paties Kristaus pastatytasis katalikų Bažnyčios popiežius. Bet jau ir pirmiau buvusi čia šv. Anakleto popiežiaus pastatytoji koplytėlė, vadinama „Memoria“, kurią krikščionys dažnai (ypač 29 birželio d.) lankydamo. Senoji bazilika, kaip ir dabartinėji, turėjo 5 navas ir vieną kryžmą (skersinęją pažastį), tarp kurių stovėjo 100 šulų (piliorių). Tie Dievo namai buvo gausiai papuošti iš lauko ir viduje auksu, mozajikomis ir marmurais, nes per ilgus amžius puošė ją popiežiai ir karaliai. Josios viduryje ant keturiu porfiro koliumnų stovėjo paausintojo sidabro baldakimas, apdengiantis ant Apaštalų kunigaikščio grabo stovintį altorių. Patsai ciesa. Konstantinas labai gausiai buvo apdovanojęs baziliką šv. indais, rubais ir kitais reikalingais daiktais, jos-gi išlaikymui paskyręs tam tikrą kasmetinį pelną. Nors 847 m. saracėnai, o 1527 m. vokiečių kareiviai baisiai buvo apiplėšę joje visa, ką maldingieji katalikai buvo jai paaukoję, bet katalikams padedant, visa joje vėl atitaisė popiežiai ir karaliai, iš kurių daugelis buvo čia apvainikuojama nuo 800 m., kuriais pop. Leonas III uždėjo Rymo ciesorių vainiką Karoliui Didžiajam. Šioje bazilikoje, kaip skaitome Šventųjų gyvenimuose, yra tarp kitų įvykę du stebuklu. 1227 m., sakant šv. Antanui iš Paduvos pamokslą skaitlingiems maldininkams, visų tautų klausytojai girdėjo jį savąja kalba, nors Šventasis sakė viena kalba; pop. Grigalius IX, išklausęs tą gražų pamokslą, pavadino šv. Antaną „gyvąja Senosios

ir Naujosios Sandoros spinta (skrynia)“. Paskiau, besakant šv. Tomui iš Akvino pamokslus per Velykų aktovą, išgijo jo rubų prisilytėjusi moteriškė, sirgusi kraujo pludimu. — Be to šv. Marcelina, šv. Ambroziejaus sesuo, buvo čia priėmusi vienuolės pašventimą iš pop. Liberijaus rankų.

Perėjus 11 amžių, kad jau visa naikinančio laiko dantys labai pažeidė baziliką, pop. Mikalojus V, 1450 m., pradėjo statyti jos vietoje naująją, sulig garsaus Bernardo Rosselino († 1464) plėnų. Bet popiežiaus mirtis, 1455 m., sustabdė visą darbą, kurį vėl pradėjo tik Julijus II (1503—1513), bet jau sulig naujojo Donato Bramante's († 1514) plėno. Dabar bazilika turėjo būti graikiškojo (lygiais galais) kryžiaus pavidale su labai dideliu bokštu viduryje ir keturiais mažais kertėse. Pirmasis akmuo, dalyvaujant 35 kardinolams, buvo iškilmingai padėtas 18 bal. 1506 m.¹⁾

Tečiaus paskiau, dažnai besimainant statytojams, kurie nelabai laikėsi Bramante's plėno, tasai plėnas, nors buvo stebėtinai gražus ir

¹⁾ Stokuojuant pinigų tokios milžiniškos bažnyčios statymui, pop. Julijus II ir Leonas X siuntė visan pasaulin savo komisorius rinkimui tam tikslui aukų ir aukotojams suteikė už tai atlaidus. Tie tat atlaidai ir buvo Martyno Liuterio atsiskyrimo nuo Bažnyčios priežastimi, nes jisai, budamas Augustijonų vienuoliu, 1517 m. atkakliai pasipriešino Dominikonams pavestajam atlaidų apskelbimui ir išleido savo 95os tezes. (punktus), kuriuose užsipuldinėdamas jau ant pačių atlaidų ir ant popiežiaus, skelbė klaidas apie metavonę ir nusidėjimų atleidimo galę. Tasai atsitikimas buvo pirmuoju Liuterio žingsniu kreivuoju herezijos keliu, nuo kurio jisai niekad jau nebenuėjo.

lingvas, vėl buvo perdirbtas. Dar Bramante'io nenumirus, tolesniam darbų vedimui buvo pakviestas *Giuliano da Sangallo* († 1516), kuriam buvo priduoti pagelbininkais: garsusis *Raffaello Santi* († 1520) ir *Fra Giocondo da Verona* († 1515). Bet visiems trims per keletą metų išmirus, darbas vėl nukentėjo ir sustojo, ypač kad patys statytojai buvo susiginčiję tarp savęs ir pasidalinę į partijas, iš kurių viena norėjo statyti baziliką lotiniškojo kryžiaus pavidale (vienas galas ilgesnis), antroji-gi laikėsi prie graikiškojo kryžiaus. Tolesniam darbo varymui vėl buvo pakviesti keli statytojai, kaip antai: nuo 1418 m. *Antanas da Sangallo* (Jaunasis; † 1546 m.), nuo 1520 m. *Baltazaras Peruzzi* ir pagalios nuo 1546 m. — 70 metų senelis *Mykolas Angelo* (*Michelangelo Buonarroti*). Tasai atmetė kitų statytojų padarytasias Bramante'is plene permainas ir tuo išgelbėjo ją nuo panaikinimo. Geresniam to pleno išstobulinimui Mykolas Angelo sustiprino, padidino lig 20 metrų pločio ir tankiau sustatė 4 šulius, ant kurių stovi kopula. Bazilikosgi pryšakyje pastatė prieangį (vestibulum), kurio pryšakiniai stulpai paturi frontoną. Bet paskiau ir tos permainos ne visiškai buvo išpildytos. Užtat su bokšto (kopulos) pastatymu jam pasisėkė geriau, nes jisai paliko padirbęs kopulos bubino (ant stogo užvožiamąją apskritąją bokšto dalį) modelį ir gerus kitų dalių piešinius ir modelius (formas), idant ir kiti statytojai galėtu sulyg jo pleno varyti kopulą lig viršaus. Nors toji kopula yra labai didelė ir plati, bet jos forma yra labai graži ir stebėtinai pritinka prie visos bazilikos. Mirus My-

kolui Angelo 1564 m., pradėtajį darbą varė toliau *Jokubas Vignola* († 1583 m.) ir *Jokubas della Porta* († 1604), kurs ypatingai prižiūrėdavo bokšto statymą. Šiem abiem statytojam numirus, darbas buvo išvartytas jau lig fasados (fronto), bet štai pop. Povilas V (1505—1621) pridėjo prie pleno didelį priedą, nes pryšakinį kryžiaus galą liepė prailginti taip, kad iš graikiškojo pasidarytu lotiniškasis kryžius. Dabartineją-gi fasadą liepė pastatyti barokko stiliuje Karoliui Maderna'io († 1629). Dabar, prailginus pryšakinį bazilikos galą, kopula daro didelį išpudį tik ant kiekvieno iš tolo į ją žiūrinčio, nes arti stovint, cilindrà, ant kurio užvožtas kopulos bubinas, uždengia augšta fasada.

Paskutiniuouju bazilikos statytoju buvo *Jonas Laurynas Bernini* († 1680), kurs buvo pašauktas į darbą, mirus 1629 m. *Maderna'io*. Tasai naujas statytojas buvo sumanęs statyti abiejose fasados šalyse po vieną bokštą varpams pakabinti, bet paskiau tasai projektas buvo atidėtas. Bernini'io taipgi yra padarytos bazilikos viduje nereikalingos nišos (framugos) viduriniųjų šulų eilioje ir sienų aprėdymas margojuju marmuru. Bet užtat verčiausios didžiausiosios katalikų bažnyčios yra dvi, apsupti šv. Petro plečių koliumnadi (koliumnų eili), kuriedvi yra pastatę tasai garsus arcitektas.

Ir taip, per 175 metus (1450 — 1626 m.) 27 popiežių rūpesčiu ant šv. Petro kapo tapo pastatyta atsakanti savo paskyrimui bazilika. Iškilmingai pašventė ją Urbonas VIII, 1626 m. t. y. praėjus 1300 metų nuo pirmosios bazi-

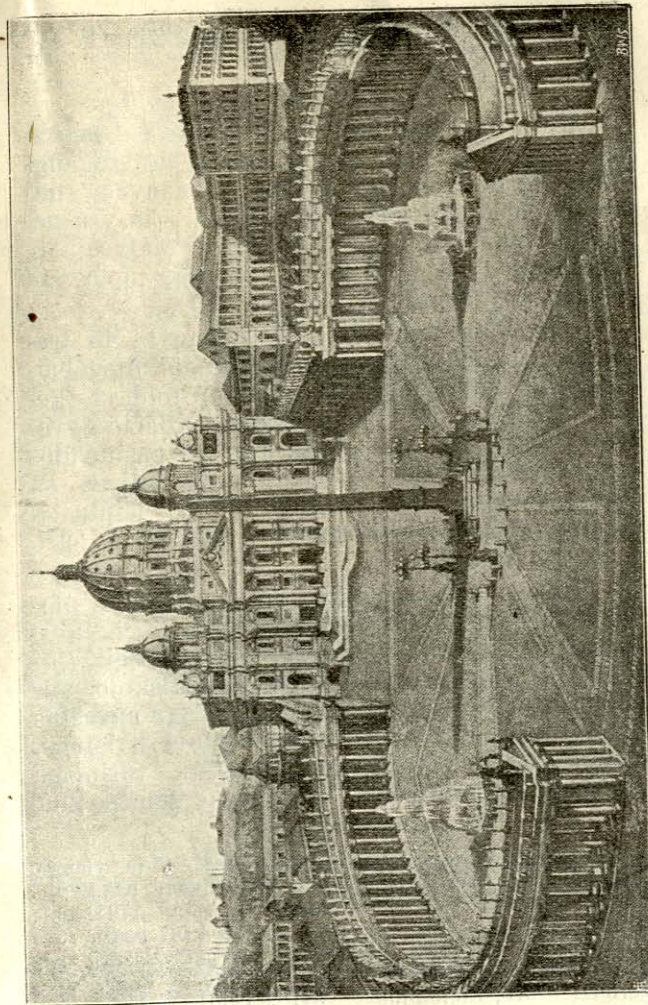
kos pašventimo (326 m.), ir tą pačią dieną (18 lapkr.), kurią ir ligšiol esti laikomos tam tikros pamaldos visose bažnyčiose. Galutinas bazilikos užbaigimas atliktas tik 1880 m., kuriais statymo lėšos pasiekė 140 mil. rublių. (Pijaus VI pastatytoji zakristija atsiėjo dar apie 1,440,000 r., (4½ mil. fr.). Bazilikos-gi išlaikymui išeina kasmet po 68,000 (180,000 fr.), sulig kitų-gi rašytojų—net 750,000 fr. Tuo rupinasi Klemenso VIII įsteigtoji šv. Petro katedros Kongregacija.

Bazilikos aprašymas.

Taigi dabar mes, katalikai, Dievui padedant, turime Ryme labai gražią ir visame pasaulyje didžiausią šv. Petro baziliką, kuri teisingai vadinama visų bažnyčių motina, nes ji yra taip didelė, kad užima 15,160 ketvirtainių metrų (1 dešimtinė ir 93 ketv. sieks.) plotą¹⁾. Ilgio su visu prieangiu (iš oro) ji turi (anuot Baedeker'o) 211½ metrų, (98½ sieks. arba beveik ¼ versto dalį²⁾, pločio gi kryžmoje (viduje) — 137½ metr. (64½ s.); didžioji nava prie didžiųjų durų (tolyn ji eina siauryn) pločio turi 27½ metr., augščio gi — 46½ metr.; viso gi augščio nuo žemės lig kopulos lubų (pagubrio) yra 123½ metr. (58 s.). Pagalios visa bazilika nuo žemės lig kopulos kryžiaus turi 132½ metr. (61½ s.)

1) Pasaulyje yra dar kelios labai didelės katedros, bet jos visos yra žymiai mažesnės už šv. Petro baziliką. Taip antai: Milano katedra apima ploto tik 8,406 ketvirtainius metrus, šv. Povilo Londone — 7,875, buyusiji šv. Zopijos Konstantinopolyje (dabar turkų maldykla)—6,890, Kolonijos katedra Vokietijoje—6,166, Notre Dame Paryžiuje — 5,955 ketv. mtr ir t. t.

2) Šv. Povilo katedra (protestantų) Londone turi ilgio 158¾ mtr., Fliorencijos katedra — 149½, Milano 148, šv. Povilo už Rymo sienų — 127½ ir šv. Zopijos Konstantinopolyje — 109¾ mtr. Tų bažnyčių ilgis yra paženklintas šv. Petro bazilikos asloje (žiur. 39 p.).

Nr. 2. RYMAS. Šv. Petro plečius, bazilika ir Vatikano rumai.

augščio. Viena tik *kopula* nuo bazilikos stogo lig kryžiaus viršaus turi augščio 94 metr., pločio gi per vidurį (diametre) — 42 metr. (ž. 44 p.).

Keturiose bazilikos kertėse stovi 4 *mažesnieji bokštai* (ž. pav. Nr. 2), bet ir jie yra augštesni už nevieną mūsų krašto bažnyčią, nes turi po keliolika sieksnių augščio. Čia yra pakabinti bazilikos *varpai*, iš kurių didysai, L. Valadier'io 1786 m. nulietas, sverias apie 314 centnerų (1 centn. = 125 $\frac{1}{2}$ sv.)¹⁾.

Į baziliką veda platūs ir neaugšti, iš trauvertino akmens, *laiptai* (21), kuriais dievobaiminguose viduramžiuose katalikai eidavo keliais bazilikon. Šv. Pranciškaus Asizičio gyvenime skaitome, kad jisai, karštai pasimeldęs prie Apaštalo kapo, apsimainė čia rubais su elgeta, ir visą dieną išsėdėjo ant tų laiptų su elgetomis. Žemai prie laiptų stovi šsv. Petro ir Povilo stovylos.

Fasada arba pryšakis turi 112 $\frac{3}{5}$ mtr. pločio ir 44 $\frac{3}{10}$ mtr. augščio; paremia-gi ją 8 apskritieji šulai (koliumnos), 4 kertuotieji (*pilastre*) ir 6 pusketvirtuotieji korintiškojo stiliaus. Josios viršus ir visas stogas yra apvestas balustrada, ant kurios viršaus stovi Kristaus, Marijos ir 12 apaštalų stovylos, turinčios po 5 $\frac{7}{10}$ mtr. augščio, nors nuo žemės žiu

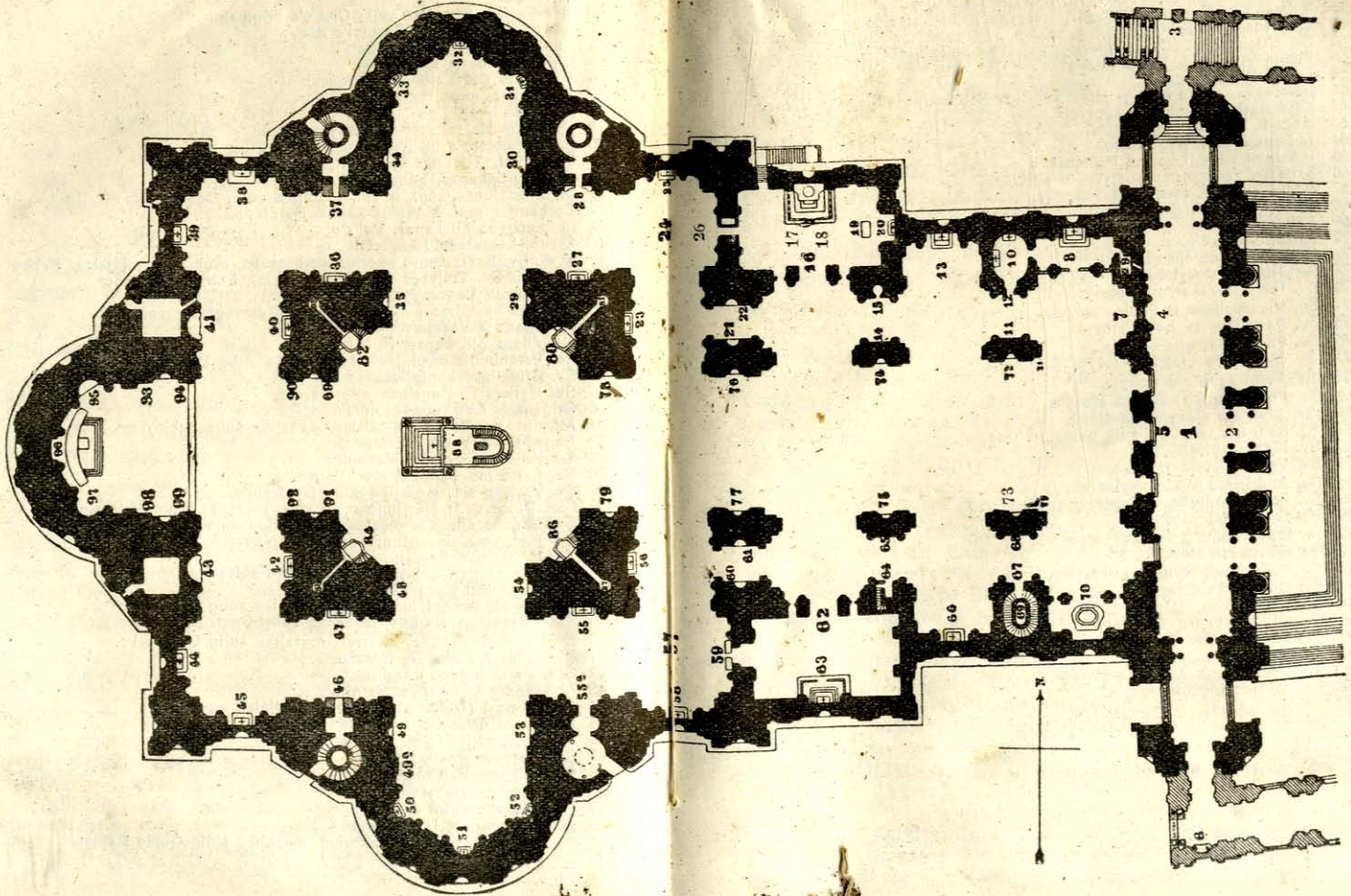
¹⁾ Tasai varpas savo didumu stovi 16-je vietoje visų pasaulio varpų tarpe, nes didžiausiasai pasaulyje varpas yra Maskvos „Car Kolokol“ (nulietas 1784 m.), turintis diametre 7.04 mtr. ir sveriantis 4.437 centnerus. Čiapat yra dar kiti didžiausieji varpai, turintys po 3.280, 1.400 ir 1.120 centn.; toliau Pekine — 1.069, Novgorode — 620, Kolonijoje — 541 $\frac{1}{2}$ centn. ir t. t.

Pleno skaitlinių paaškinimas.

- 1 Prieangis.
- 2 „Navicella“, mozaika sulig Giotto's originalo.
- 3 Konstantino stovyla, Bernini'o darbo.
- 4 Jubilejinėsios durys.
- 5 Didžiosios durys iš bronzos
- 6 Karoliaus Didž. stovyla, Cornacchini'o.
- 7 Šv. Petras, mozaika sulig Fari'o
- 8 Kopyčia ir altorius „Pietā“, stovyla Mykolo Angelo darbo.
- 9 Koliumna iš Jerozolimos bažnyčios.
- 10 Prikryžiuotojo arba Relikvių Kopyčia.
- 11 Švedų kar. Kristinos kapas, Fontan'a's.
- 12 Leono XII kapas, Fabri'o
- 13 Šv. Sebastijono kopl. ir alt., mozaika sulig Domenichino
- 14 Toskanijos graf. Matildos kapas, Bernini'o.
- 15 Inocencijaus XII kapas, Valle'o.
- 16 Švenč. Sakramento kopyčia.
- 17 ir 18. Šv. Sakramento altorius su bronzos cimborija, nupiešta Bernini'o, ir Šv. Trejybės frėsku (paveikslu), Petro iš Kortonos.
- 19 Šikstaus IV kapas, Pallajuolo's.
- 20 Kristaus nuėmimo nuo kryžiaus alt., Caravaggio's mozaika.
- 21 Grigaliaus XIV kapas.
- 22 Grigaliaus XIII kapas, Rusconi'o.
- 23 Šv. Jieronimo Komunijos alt., mozaika sulig Domenichino.
- 24 Šv. Grigaliaus kopyčia.
- 25 Šv. Mariojs P. Pagelbos altorius.
- 26 Grigaliaus XVI kapas, Amic'o
- 27 Altorius: Šv. Bazilijaus*Mišios, mozaika sulig Subleyras'o.
- 28 Bened'kto XIV kapas, Bracci'o.
- 29 Šv. Kajetono stovyla, Monaldi'o.
- 30 Šv. Jieronimo Emiliano stov., Bracci'o.
- 31 Šv. Vaclavo alt., mozaika sulig Caroselli'o.
- 32 Šsv. Processo ir Martinijono altorius, mozaika sulig Valentini'o.
- 33 Šv. Erazmo altorius, mozaika sulig Poussin'o.
- 34 Šv. Juozapo Kalasancijaus stovyla, Spinazzi'o.
- 35 Šv. Povilo nuo Kryžiaus stovyla.
- 36 Altorius su pav. „Navicella“, mozaika sulig Lanfranco's.
- 37 Klemenso XIII paminklas, Canova's.
- 38 Šv. Mykolo Arkanioalo altorius, mozaika sulig Guido Reni'o.
- 39 Šv. Petronelios altorius, mozaika sulig Guercino.
- 40 Šv. Petro (su Tabita) altorius, mozaika sulig Costanzi'o.
- 41 Klemenso X kapas (?) Rossi'o.
- 42 Šsv. Petro ir Jono altorius.
- 43 Aleksandro VIII kapas, Bernini'o.
- 44 Šv. Leono I (Didž.) alt., Bernini'o reljefas marmure.
- 45 Šv. Panos della Colonna altorius.
- 46 Aleksandro VII kapas, Bernini'o.
- 47 Šsv. Petro ir Povilo altorius.
- 48 Šv. Julijonos Falconieri stovyla.
- 49 Šv. Norberto stovyla.
- 49a. Šv. Vilgelmo stovyla.
50. Šv. Tomo Apaštalo altorius.
51. Šv. Petro prikryžiuoties altorius, mozaika sulig Guido Reni'o.
52. Šv. Pranciškaus Asizičio Žaidžų altorius, mozaika sulig Domenichino.

0 10 20 30 40 50 mtr.

Maštabas 1: 1200.

Šv. Petro Bazilikos planas.

- 53 Šv. Petro Nolaskos stovyla.
 54 Šv. Jono nuo Dievo stovyla.
 55 Šv. Petro ir Andriejaus altorius; Ananijos ir Safiro's mirtis.
 56 Pijaus VIII kapas, Teneran'o, ir įeiga zakristijon.
 57 Kristaus Atsimainymo altorius, mozajika sulig Rafael'o.
 58 Klemenso VIII koplyčia.
 59 Šv. Grigaliaus I (Didž.) altorius, mozajika sulig Secchi'o.
 60 Pijaus VII kapas, Thorwaldsen'o
 61 Leono XI kapas.
 62 Inocencijaus XI kapas; reljefas: karalius Sobieskis paliuosuoja Vieną.
 63 Choro arba Kanoninkų koplyčia.
 64 Nekalto Prasidėjimo altorius,
 65 Laikinasai Popiežių kapas.
 66 Inocencijaus VIII kapas, Pallajuolo's.
 67 Kristaus Paaukijimo koplyčia ir altorius.
 68 Kar. Marijos Klementinos Sobieskaitės kapas.
 69 Paskutiniųjų karalių iš Stuartų gim. kapas.
 70 Laiptai į kopulą.
 71 Krikšto koplyčia.
 72 Indai su švestuoju vandeniu.
 73 Šv. Teresos stovyla.
 74 Šv. Petro iš Alkantaros stovyla.
 75 Šv. Vincencijaus iš Paulos stovyla.
 76 Šv. Kamiliaus iš Lellis stovyla.
 77 Šv. Pilypo Nerijaus stovyla.
 78 Šv. Ignacijaus Liojolos stovyla.
 79 Šv. Petro Apaštalo stovyla.
 80 Šv. Pranciškaus iš Paulos stovyla.
 81 Šv. Liongino stovyla, Bernini'o.
 82 83, 85 ir 87. Laiptai į šulų balkonus (loggia).
 83 Šv. Elenos stovyla.
 84 Šv. Veronikos stovyla.
 85 Šv. Andriejaus Ap. stovyla.
 86 Šv. Petro Konfesija ir Popiežių altorius.
 87 Pranašo Elijos stovyla.
 88 Šv. Pranciškaus Salezijaus stovyla.
 89 Šv. Benedikto stovyla.
 90 Šv. Pranciškos Rymietės stovyla.
 91 Šv. Domininko stovyla.
 92 Šv. Pranciškaus Caracciolo stovyla.
 93 Urbono VIII kapas, Bernini'o.
 94 Šv. Panos ir šv. Popiežių altorius.
 95 Povilo III kapas, Porta's.
 96 Šv. Pranciškaus Asizičio stovyla.
 97 Šv. Alfonso Liguori stovyla,

(11 koplyčių ir 30 altorių).

rinčiam jos išrodo mažytės. Abiejuose baliustrados galuose yra po laikrodį, kurie muša valandas į varpus. Fasados-gi viršuje yra antrašas, skelbiantis, kad ją pastatė pop. Povilas V. Ties vidurinėmis prieangin vedančiomis durimis augštai yra išsikišęs *balkonas* (gonkas; ital. *loggia*), kuriame lig atėmimo iš popiežių Rymo provincijos (1870 m.) naujieji popiežiai budavo apvainikuojami ir kur jie tuokart ir paskui kasmet Didžiajame Ketverge ir šv. Petro ir Povilo dienoje (29 birž. d.) suteikdavo Apaštališkąjį palaiminimą (Urbi et Orbi) susirinkusioms skaitlingoms minioms šv. Petro plečiuje.

Visuotinasai Popiežiaus palaiminimas budavo suteikiamas labai iškilmingai, todėl ir ligšiol rymiečiai, išsiilgę jo jau nuo 40 metų, gailastingai apskinėja tų apeigų smulkmenas. Minėtose didžiosiose šventėse didelis šv. Petro plečius jau išanksto patvindavo katalikų minioms. Visų, it žuvelių iš vandens, iškeltos galvos laukė savo Šventojo Tėvo palaiminimo. Tvarkos prižiūrėjimui plečiaus viduryje stovėdavo skaitlinga popiežiaus kareivija. Staiga pakilęs joje traukiamųjų iš makščių kardų ir kalavijų skambėjimas apreiksdavo minioms pasirodymą „baltojo Senelio“, kurs su visu savo dvaru išeidavo ant raudonu baldakimu aptiesto plataus balkono ir iš čia žegnodamas į visas keturias šalis, laimindavo visą pasaulį. Tuokart aiškiai suskambėdavo po visą plečių galingieji popiežiaus palaiminimo žodžiai: „Visagalio Dievo Tėvo ir Sunaus ir Šventosios Dvasios palaiminimas tenužengia ant jusų ir tepasilieka visados“. Tai išgirdę, šimtai tukstančių katalikų žemai nulenkdavo galvas prieš žegnojančią juos Bažnyčios Galvos ranką ir apsiašaroję atsakydavo didžiu balsu: „Amen“.

Nuo 1870 m. popiežiai jau nebesuteikia iš to balkono savo palaiminimo, kad išreiškus visam pasauliui savo protestą prieš Bažnyčios provincijos atėmimą. Leonas XIII, tapęs popiežiu, taippat prisilaikė to papročio,

norėdamas parodyti, kad ir jisai yra Vatikano kalnys ir užtat per 25 metus savo popiežiavimo niekadus iš ten neišėjo.

Seniau popiežiai dažnai važinėdavo po miestą ir pirmininkaudavo visokių bažnyčių ir švenčių iškilmėse, užtat tuokart nesunku budavo juos pamatyti; dabar-gi jų pamatymui reikia gauti tam tikrą leidimą, bet dar nueiti Vatikanan.

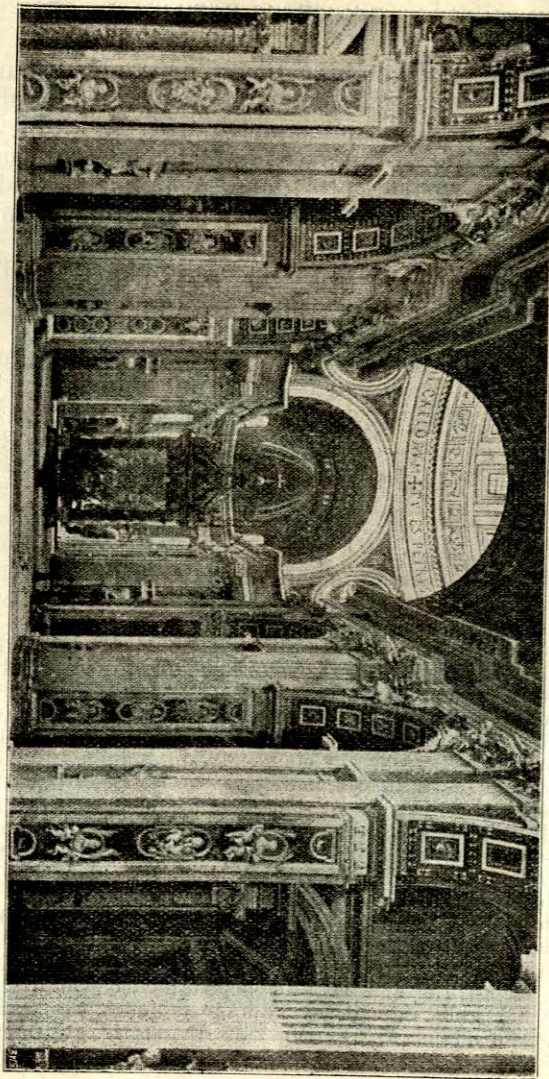
Prieangis (*porticus*; ž. bazilikos plėną, n. 1), į kuri veda 5 duris, turi 71 mtr. pločio, 13¹/₂ gilio ir 20 augščio; visas labai gražiai papuoštas, ypatingai-gi lubos arba skliautai. Visos duris savo šonuose turi senobinius, įvairaus dažo, marmuro šulus. Ties vidurinėmis prieangio durimis (pl. n. 2), iš vidaus yra garsusis Giotto's paveikslas iš mozajikos, išreiškiantis šv. Petrą, einantį per jurą pas Kristų („*Navicella*“; 1298 m.). To paveikslo kopija yra Kapucinų bažn. S. Maria della Concezione, prie plec. Barberini. Prieangio galuose stovi 2 raiti marmuro stovyli: dešinėje—cies. Konstantino Did. (n. 3), nukalta Bernin'o, kairėje-gi —cies. Karoliaus Did. (n. 6), kurs 800 m. buvo čia apvainikuotas, nukalta Cornacchini'o. Tiedvi galingiausiųjų krikščionijos ciesorių stovyli, kaip kažin-kas dailiai yra pasakę, atlieka tartum garbės sargybą prie Žvejo (šv. Petro) kapo. Pirmoji stovyla iš prieangio nėra matoma, nes stovi už uždarytųjų durų, vedančių į popiežiaus rumus Karališkaisiais laiptais (*Scala regia*).

Iš prieangio į baziliką yra taippat 5 duris, iš kurių paskutinėsios, dešinėje, stovi užmurytos, nes tai yra anos garsios *šventosios duris* (*Porta Sancta*, n. 4), tik didžiojo jubilėjaus

metams iškilmingai paties popiežiaus atidaromos ir tiems metams praslinkus vėl taippat uždaromos ir užmurijamos. Dabar jų viduryje iš prieangio yra įmurytas Milano miesto paaukotasai kryžius, iš vidaus-gi įmurytas indas su jubilėjiniais aukso, sidabro ir bronzos medaliais. (Didieji jubilėjai dabar esti kas 25 metai, paskutinysai-gi toksai jubilėjus yra buvęs 1900 m.)

Didžiosios arba vidurinėsios duris (n. 5) su ššv. Petro ir Povilo paveikslais, esti atidaromos tik didžiųjų iškilmių dienomis; jos buvo padarytos senajai bazilikai iš bronzos 1439—1445 m., sulig garsiųjų Fliorencijos Battistero durų pavyzdžio, liepiant pop. Eugenijui IV.

Vidus (pav. Nr. 3). Iš prieangio įėję šalinėmis durimis, kaip ir kitur Italijoje uždengtomis didele uždanga) bazilikos vidun, mes tampame tartum permušti: musų akis raibsta, pamatę tokį didumą ir gražumą to viso pasaulio bazilikos; netik bazilikos ir jos pavienių dalių milžiniškumas mus nustebina, bet ir didelė jų proporcija ir harmonija (suderinimas) tose dalyse daro ant musų didelį įspūdį. Tuo tarpu-gi musų akis temsta nuo aukso ir įvairiais dažais blizgančių marmurų, kuriais išklotos bazilikos sienos nuo žemės ligi gziamsų. Daugelis didelių stovylų ir paveikslų, iš kurių tik keli tėra ne iš mozajikos, dar prisideda prie tų Dievo namų papuošimo. Bet svarbiausieji dalykai yra Bramante's darbo: pažasčių platumas, keturi didieji šulai, ant kurių paremta kopula, arkados kopulos viduje ir jos didumas ir pagalios lopšio pavidale išvestosios lubos. Bet nenuostabu, kad puikiai atrodė toji visų bažnyčių karalienė, nes nuo 1626 lig 1880 m. puošė ją 21 popiežius; nupelnė ji sau tokį išpuošimą delto, kad joje ir jos rusiuose yra palaidota apie 35 šventųjų ir apie 90 kitų popiežių (išviso šventųjų pop. yra 83), guli taipogi ššv. Simano ir Judos Ap. kunai ir šv. Andriejaus Ap., šv. Morkaus Evang. ir šv. Damazo

pop. galvos, kitų gi šventųjų kaulų, garbeje čia laikomų, yra didi daugybė. Bet garsiausia toji bazilika yra tuo, kad joje ilsis šv. Petro Apaštalo kunas. Taigi jon įėjus, mums rodos, kad mes atėjome čia į koki garbingą šventųjų susirinkimą (sueigą), kuriame pirmininkauja Apaštalų kunigaikštis. Užtat mes pirmiausia puolame čia veidu ant žemės ir pagarbiname Dievą ir Jo šventuosius, nes ir anie nesuskaitomi krikščionių milijonai (daug tarp jų buvo ir šventųjų!), kurie nuo Konstantino Did., pastačiusio čia pirmąją baziliką, laikų daugiau, kaip per pusantro tukstančio metų, susirinkę iš viso pasaulio kraštų, taip pat čia yra klupėję ir, pilni karštųjų jausmų, siuntę savo maldas pas Dievą!

Tuojuo ties vidurinėmis durimis švelnioje marmuro asloje yra apskrita *porfiro* (brangiojo akmens) *plyta*, ant kurios senovėje popiežiai apvainikuodavo naujuosius ciesorius.

Kiek toliau, aslos viduryje, prasideda bronzos raidėmis pažymėtosios *vietos*, rodančios kitų didžiausiųjų pasaulyje bažnyčių ilgį (žiur. 28 p.).

Pildydami gerųjų katalikų paprotį, įėję bažnyčion, mes einame persišegnoti švestuoju vandeniu. Prie pirmųjų dviejų šulų stovi du geltonojo marmuro indu su šv. vandeniu (n. 71), kuriuodu laiko du aniolu, turinčiu po 2 metru augščio. Tiedu aniolu, taip pat kaip ir daugelis kitų, šulų nišose siovinčiųjų šventųjų stovylų, yra Bernini'o mokyklos darbo.

Du pirmoju šulu nuo durų yra mažesniu už tretįjį, bet ketvirtasis ir kiti tris kopulą remiantieji šulai yra visūdidžiausi, nes turi aplinkui po 71 mtr. (32 $\frac{1}{4}$ sieks.) arba užima asloje plotą apie 300 ketvirt. metrų didumo. Prie pirmojo dešiniojo šulo stovi garšioji šv. Petro stovykla (ž. 44 p.).

Dabar, palikę tolimesnį bazilikos apžiu-
rinėjimą, bėgkime pasveikinti tą, kas joje yra
brangiausio, t. y. šv. Petro Apaštalo kapą.
Tik bėgdami pro antrąjį dešinįjį šulą, neumirš-
kimė atsiklaupę pasveikinti trečioje koplyčioje
Švenč. Sakramente pasislėpusį šv. Petro Mo-
kytoją ir visų mūsų Viešpatį.

Bazilikos viduryje, arba tiesiai ties kopu-
los viduriu, stovi **Konfesija** (*Confessio*, ž. n. 88)
arba gražia marmuro balustrada aptverta vie-
ta, aplink kurią dieną ir naktį dega apie 100
(89) paauksių bronzos lempelių, nes čiapat
rusyje yra šv. Apaštalo kaulai. (†67 m.) Tą Kon-
fesiją pastatė garsusis Maderna, Povilo V lai-
kuose (XVII am.).

Taigi čia ilsis Ganytojas, kurlam Kristus pave-
dė ganyti savo avelės ir avinėlius, kuriam davė dan-
gaus raktus ir kurs už tą patį tikėjimą, prie kurio ir
tu, keleivi, priguli, savo galva paguldė. Todėl klaupkis čia
ir išpažink tam Kristaus Vietininkui savo tikėjimą. Pijus
IX, 1857 m., suteikė 7 metus ir 7 kvadragėnas atlaido
tiems, kas prieš šv. Petro kapą maldingai ir karšta šir-
dimi sukalbės 3 Tėve, 3 Sveika ir 3 Garbė Tėvui, padė-
kavodamas Dievui už malones, suteiktas tam Apaštalui.

Balustrados pryšakyje yra gražus mar-
muro varteliai, už kurių dešinėn ir kairėn ve-
da žemyn 17 baltojo marmuro laipsnių; tarp
tų laipsnių žemai yra milžiniška tokios pat
varsos marmuro stovyla, išreiškianti popiežiš-
kuose rubuose klupojantį prieš šv. Petro ka-
pą Pijų VI (Canova's darbas, 1822 m.). Čiapat
dar ant 1 mtr. augščio turinčių alibastro pa-
pėdžių stovi ššv. Petro ir Povilo stovylos.

Gražaus darbo ir paauksintos bronzos
duris, paeinančios dar iš senosios bazilikos,

veda į po bazilikos asla esančiąją koplyčią,
kurios 1122 m. pašvęstame altoriuje tarp auk-
so, brangiųjų akmenų ir amžinai degančių
lempų guli šv. Petro Ap. kunas¹⁾. Čia tai iš-
vakaro prieš ššv. Petro ir Povilo šventę (29
birž. d.) esti padedami *pallijai*²⁾, kuriuos ant
rytojaus popiežius pašvenčia ir siunčia naujie-
siems patrijarkams ir antvyskupiems. (Čiapat
tapo palaidotas dar šv. Evaristas pop. ir Kan-
kinys (†105) ir kiti pirmieji ššv. popiežiai.

¹⁾ Čia aš negaliu iškęsti nepasidžiaugęs, kad nors
paskutinę dieną prieš išvažiuojant iš Rymo, teko man
atlaikyti šv. Mišias prie to brangaus Apaštalo grabo.
Norint čia šv. Mišias laikyti, reikia gauti ypatingą bazili-
kos valdžios leidimą, kuri teidžia čion tik nuo 6^{1/2}—9 v. ry-
to. Tą teidimą Dievas davė man neprašius ir netikėtai, nes
vienas kunigas, gavęs jį sau, užprašė ir mane dalyvauti.
(Koplyčios zakristijonui dvasiškiui duodama 2 liru).

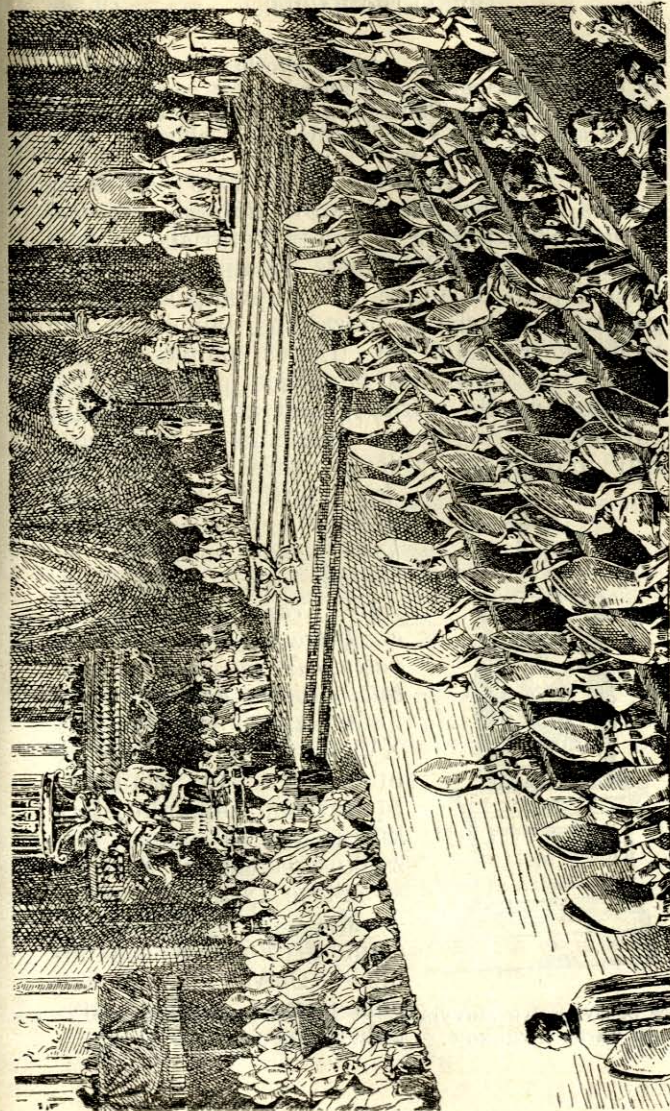
²⁾ *Pallium* yra tai trijų colių pločio ilga baltų vil-
nų juosta su įausiais joje juodais kryžiais, uždedama
ant kaklo taip, kad vienas jos galas nusileidžia ant
krutinės, antrasis gi ant pečių. *Pallium* gauna tik pat-
rijarkai ir antvyskupiai, kurie gali jį vartoti savo
augštos valdžios išreiškimui, bet tik laike iškilmingųjų
pamaldų ant bažnytinių rubų ir tai tik savo vyskupi-
jos bažnyčiose. *Pallium* yra audžiamas iš dviejų baltų
avinėlių vilnų, kurie 21 sausio d. esti laiminami šv.
Agnėtos bazilikoje už Rymo iškilmingųjų Mišių laike.
Paskiau tie avinėliai esti atiduodami maitinti šv.
Benedikto vienuolėms prie šv. Cecilijos bažnyčios. Di-
džiojoje Petnyčioje, žydų velykinio avinėlio paminėji-
mui, tie avinėliai esti papjaujami ir iš jų vilnų lig
ššv. Petro ir Povilo šventės vienuolės privalo išausti
pallijus, kuriuos tą dieną popiežius pašvenčia, išgulėjus
jiems per naktį ant šv. Apaštalo grabo paauksintoje
bronzos spintoje. Paskirus popiežiui koki naują patri-
jarką arba antvyskupį, vienas *pallijus* iš minėtosios
spintos esti siunčiamas jam per tam tikrą pasiuntinį;
jis išreiškia vienybę su šv. Petru ir dalyvavimą jo val-
džioje. *Pallijų* siuntinėjimo paprotis yra labai senas;

Ties šv. Apaštalo kapu, ant keturių virvės pavidale vyniotų paausintosios bronzos koliumnų, stovi milžiniškas baldakimas, nulietas Bernini'o (1633 m.) iš bronzos, paimtos nuo Panteono stogo, popiežiaujant Ūrbonui VIII. Lig savo kryžiaus tasai baldakimas turi apie 28 mtr. (apie 13 sieks.) augščio (vargiai terasi Lietuvoje senobinę bažnyčią, augštesnę už šį baldakimą!), sveria 63,054 kilogr. (3,850 pudų) ir apsiėjo 650 tukst. frankų (243,750 rub.). Jo kertėse patalpinti aniolai ir vainikai.

Po baldakimu, tiesiai ties Apaštalo kapu, stovi brangus *didysai arba popiežių altorius*, pašvęstas Klemenso VIII, 1594 m. Prie jo tik patsai popiežius, arba tas, kam jisai leidžia, tegali laikyti šv. Mišias, kurios esti čionai laikomos labai iškilmingai 3 kartus per metus: V. Jėzaus užgimimo, Jojo iš numirėlių atsikėlimo ir ššv. Petro ir Povilo dienosė (pav. Nė. 4).

Tasai altorius, kaip ir kitų Italijos bazilikų didieji altoriai, stovi ne prie sienos, kaip pas mus paprasta, bet bazilikos viduryje ir šv. Mišias popiežius laiko čia atsigrežęs į didžiasias duris; todėl sakydamas „*Dominus vobiscum*“, popiežius neatsigrežia, taip kaip kunigai, į užpakalį, bet tiesiai į altorių. Pažymėtina, kad ant to altoriaus stovi tik 6 paausintos žvakydės (liktoriai) ir didelis kryžius viduryje, daugiau-gi jokių didesnių papuošalų ant jo nėra. — Šv. Kajetonas, kaip

dar 336 m. šv. Morkus pop. siuntęs jį Ostijos vyskupui. Pallijus yra pririštas prie asmens, delto tai metropolitai esti su juo laidojami ir jei koksai nors antvyskupis kokiuo nors budu negautų siunčiamojo jam pallijaus, tai šisai esti sudeginamas, nes negalima jo duoti kam kitam. — Vyriausieji Bažnyčios Ganytojai, popiežiai, taip pat turi pallijų, tik devi jį visur ir visuomet ganytojiškosios valdžios pilnumo išreiškimui.]

Nr. 4. Popiežius laiko iškilmingasias šv. Mišias Vatikano bazilikoje.

skaitome jo gyvenime, prieš tą altorių (1524 m.) padaręs su draugais iškilminguosius apžadus, t. y. įsirašęs į savo įsteigtąją Teatinų (Clericorum Regularium) draugiją. — Tame altoriuje yra šv. Silvestro I pop. altoriaus dalis.

Ties šv. Apaštalo kapu, kaip jau kelis kartus yra paminėta, stovi *didysai bazilikos bokštas* arba **Kopula**, paremta keturiais taip pat paminėtaisiais milžiniškais šulais. Jų viršuje, arba kopulos apačioje, yra 4 apvalūs ššv. Evangelistų paveikslai iš mozaikos, taip dideli, kad vien tik rašomoji šv. Lukos plunksna, turi apie 2 mtr. ilgio. Dar augščiau prasideda jau kopulos apačia (frizas), ant kurios aplinkui ant mėlyno dugno yra didelėmis (2 mtr. augš-čio) mozaikos raidėmis parašyti į šv. Pe-

№ 5. Šv. Petro stovyla jo vardo bazilikoje.

trą ištartieji Kristaus žodžiai: *Tu es Petrus et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam et tibi dabo claves regni coelorum.* (*Tu esi Petras ir ant tos uolos pastatysiu savo bažnyčią ir tau duosiu dangaus karalystės raktus.* Ev. šv. Mat. XVI, 18 — 19). Kopulos lubose yra 16 paausintų tartum šonkaulių, tarp kurių yra 4 eilios mozaikos paveikslų: apatinėse eiliose yra Atpirkėjas, Jo Motina ir apaštalai, pačiame-gi kopulos smailume — Dievas Tėvas. Kopulą pastatė garsusis Mykolas Angelo.

Prie pirmojo dešiniojo kopulos šulo stovi garsioji šv. **Petro stovyla** (n. 78, pav. №. 5), išreiškianti tą Apaštalų Kunigaikštį, sėdintį po baldakimu ant baltojo marmuro sosto. Toji stovyla, turinti 1½ mtr. augščio, yra nulieta iš bronzos ir esanti, sulig kai kurių, graikų darbo iš V ar VI am.; pernešęs gi ją čion iš buvusiojo šalip Vatikano šv. Martyno vienuolyno Povilas V.

Tos stovylos dešinėsios kojos (labiau išsikišusios) pirštai yra jau labai nudilę nuo milijonų katalikų pabučiavimų, nes toji stovyla visų yra laikoma ypatingoje garbėje. Už tokį maldingą šv. Petro kojų pabučiavimą ir pasimeldimą sulig Šv. Tėvo intencijos, Pijus IX, 1857 m., suteikė 50 dienų atleidų; Leonas gi XIII 1880 m., suteikė tokiuos pat atlaidus vieną kartą dienoje tosios stovylos kopijos savininkui ir jo namiškiams. Iškilmingose dienose stovyla esti apvelkama popiežių rubais.

Ties stovylos baldakimu, augštai, yra pop. Pijaus IX portretas, sudėtas iš mozaikos, 1871 m., t. y. 25-ųjų metų jo popiežiavimo jubilėjui atėjus, nes tasai popiežius pirmasis ant Apaštalų Sosto susilaukė šv. Petro metų (25 m.) ir dažnai mėgdavo čia melsties.

Visų keturių kopulos šulų nišose (įlankose), atkreiptose į Konfesiją, stovi stovylos, turinčios po 3 mtr. augščio: pirmajame dešiniame šule—šv. *Liongino Kareivio* (n. 80, Bernini'o darbo), ir antrajame — šv. *Elenos Ciesorienės* (n. 82); kairėje-gi: pirmajame šule — šv. *Andriejaus Ap.* (n. 86) ir antrajame — šv. *Veronikos* (n. 84). Tų stovylių viršuje, prie kiekvieno šulo, yra po balkoną su baldakimu, nuo kurių (balkonų) didesnėse šventėse esti rodomos žmonėms šv. relikvijos¹⁾. Žemai-gi kiek-

1) To šulo, kuriame yra šv. Veronikos stovyla, bal-

viename šule yra durys į bazilikos *grotas* (Sagre Grotte Vatigane; ž. 61 p.) arba rusius, kur yra šv. Petro kunas.

Dabar grįžkime prie didžiųjų durų ir apžiūrėkime viską paeiliui, pradėdami nuo dešinėsios pažasties.

Tuoju ties jubilėjinėmis durimis, augštai, yra šv. *Petro paveikslas* (n. 7) padarytas iš mozajikos Didžiojo jubilėjaus 1675 m. laiku, liepiant Klemensui X.

Pirmoji koplyčia vadinasi *Pietà* (n. 8), nes jos altoriuje yra garsusis Sopulingosios Dievo Motinos su mūsų Atpirkėjo šv. Kunu ant kelių paveikslas, iškaltas iš marmuro Mykolo Angelo, 1498 m. Tasai labai gražus dailės darbas aiškiai išreiškia Marijos Veide didį skausmą, kursai tečiaus nesunaikina jos paniškosios gražybės. Čiapat kairėje yra dar labai sena krikščionijos palaika, perkelta čion iš senosios

kone Didžioje Seredoje, Ketverge ir Pėtnyčioje (ir dar kitose iškilmų dienose) esti išstatomos žmonių pagarbinimui šios garbėje čia laikomos Viešpaties kančios relikvijos: šv. *Kryžiaus dalis*, šv. *Kristaus Šoną perdurusios Ragotinės ašmenis* ir šv. *Veronikos Drobulė* su atspausu ant jos Kristaus Veidu (*Volto santo*), nes taja Drobule Šventoji nušluostė einančiojo Kalvarijos kalnan Atpirkėjo Veidą. Šią relikviją galima pamatyti ir dažnai, tik reikia gauti tam tikslui leidimą ir reikia, kad butu suririnkę žiūrėti 500 žmonių. Tuokart prie tam tikrų apeigų bazilikos kanoninkai laimina žmones taja relikvija.

Už balkono ties šv. Elenos stovyla yra tarp kitų laikoma ir rodoma Velykų ir Sekminių antrąją dieną šv. *Andriejaus Ap. galva*, parvežta čion 1462 m., popiežiaujant Pijui II.

bazilikos, t. y. miesto viršininko (prefekto), Petronijaus Probo († 395 m.) sarkofagas (grabas). Dešinėje-gi, nuošalyje, stovi *koliumna* (n. 9), sulig padavimo paeinanti iš žydų bažnyčios Jeruzolimoje. Į tą tai koliumną buk atsirėmęs, mūsų Atpirkėjas sakydavęs ten pamokslus. Ji buvo pavyzdžiu (modeliu), sulig kurio Bernini nuliejo 4 Konfesijos baldakimo koliumnas.

Iš šios koplyčios pereiname tuoju (tik reikia pasiklaust zakristijoje) į *Prikryžiutuotojo* arba *Relikvijų koplyčią* (n. 10), kurioje stovi šv. Juozapo ir šv. Mikalojaus altoriai. Relikvijų koplyčia jinai vadinasi delto, kad joje turtinguose relikvijoriuose yra daugelis brangių mums relikvijų: brangiaisiais akmenais papuoštame relikvijoriuje kryžiaus pavidale telpa nemaža šv. Kryžiaus Medžio dalis; yra tai cės. Justino II (VI am.) dovana; bizantiškojo stiliaus relikvijoriuje—dar 2 šv. Kryžiaus dali; gotiškame sidabro relikvijoriuje, iš XIV amž., telpa šv. Morkaus Evang., apskritame-gi krikščionijos relikvijoriuje — šv. Grigaliaus Neocazarėjos vyskupo galvos; gražiam relikvijoriuje Švenč. Marijos plaukų kuokštėlis ir k. Be tų yra čia dar senobinis kryžius ir daugelis kitų relikvijų.

Po arkados, tarp tosios koplyčios ir pirmojo bazilikos šulo: dešinėje stovi *pop. Leono XII paminklas* (n. 12), pastatytas de Fabri'o, Grigaliaus XVI laikuose, kairėje-gi — švedų karalienės Kristinos grabo paminklas (n. 11) su jos paveikslu iš bronzos, Fontana's darbo; toji karalienė begyvendama Ryme priėmė katalikų tikėjimą ir čia-pat mirė, 1689 m. — Antrojoje

šulo pusėje, nišoje, stovi didelė šv. Teresos stovykla (n. 72).

Trečioji koplyčia vadinasi šv. Sebastijono koplyčia (n. 13), nes jos altoriuje yra labai gražus mozajikos paveikslas, išreiškiantis to Šventojo kankinimus ir padarytas Vatikano mozajikų dirbtuvėje, sulig Domenichino originalo, tebesančio bažnyčioje S. Maria degli Angeli.

Po antrosios arkados, dešinėje, stovi pop. *Inocencijaus XII paminklas* (n. 15), Pilypo Valle darbo, kairėje-gi—*grapienės Matildos iš Toskanijos* (n. 14), Bernini'o darbo. — Antrojoje šulo pusėje yra šv. Vincencijaus iš Paulės stovykla (n. 74).

Ketvirtoji koplyčia yra viena iš didžiausiųjų bazilikoje ir vadinasi **Švenč. Sakramento koplyčia** (n. 16), nes didžiajame jos altoriuje gyvena pasislėpęs gyvas Dievas. Geležinė baliustrada aptvertame tame altoriuje yra ŠŠŠ. Trejybės paveikslas (freskas, n. 18), Petro da Cortona (†1669 m.) darbo. Ant altoriaus-gi stovi bronzos cimborija (tabernaculum, n. 17), aprėdyta brangiais akmenais ir apdengta baltojo šilko uždanga (Bernini'o darbo)³⁾. Dešinėje, šaliniame koplyčios altoriuje (n. 20), yra „Kristaus nuėmimas nuo kryžiaus“, Caravaggio's kopija nuo šv. Mykolo Angelo paveikslo. Priešais-gi altoriaus stovi gražus pop. Sikstaus IV (XV am.) grabo paminklas (n. 19) iš bronzos, Antano Pallajuolo darbas,

³⁾ Didesnėse Italijos ir kitų kraštų bažnyčiose Švenč. Sakramentas laikomas paprastai vienoje iš šalinių bažnyčios koplyčių. Altorių, kuriame yra tasai dangaus valgis, galima pažinti iš to, kad jojo *cimborija* yra apdengta balta uždanga. Lempelės-gi čia dega dažnai ir ne prieš Švenč. Sakramentą.

1493 m.¹⁾. Čiapat yra palaidotas ir Sikstaus giminietis, pop. Julijus II (XV am.). Kairėje-gi yra durys į Vatikano rumus, per kurias didžiausiose šventėse popiežiai esti iškilmingai nešami bazilikon²⁾. Šioje koplyčioje esti paguldomas per 3 dienas kiekvieno mirusiojo popiežiaus lavonas.

¹⁾ Prie šio šv. Pranciškaus altoriaus 2 rugpj. dieną galima gauti Porcijunkulos atlaidus (toties-quoties).

²⁾ Dienose, kuriose popiežius ketina iškilmingai laikyti bazilikoje šv. Mišias, tie Dievo namai esti kuogražiausia papuošiami aukso, jų-gi sienos apkabimamos brangiais audeklais. Dar per kelias dienas pirm iškilmės kardinolai pradeda dalinti žmonėms bilietus, nes tokiose dienose tiktai bilietą turintieji tegali bazilikon patekti (telpa joje daugiau per 50 tukst. žmonių). Atėjus tai šventei, jau po pusiaunakčio žmonės pradeda rinkties iš visur prie bazilikos. Atidarius ją apie 6 ar 7 val., visi greitai bėga vidun, kiekvienas norėdamas gauti ten gerą vietą, iš kurios geriausia galėtų pamatyti popiežių.

Viską berengiant taip, kaip pridera popiežiaus didumai, ateina ir 10 val. ryto; tame laike šv. Tėvas iškilmingai esti atnešamas iš Vatikano rumų bazilikon. Toji iškilminga eisena (procesija) nuo 1870 m. nebetaip gražiai esti atliekama, kaip pirmiau. Dabar popiežius esti nešamas (Pijus X eina pėsčias) bazilikon tartum slapta. Pirmiausia eina visokio dažo rubais apsirėdę popiežiaus šveicoriai, žandarai ir gvardija, už jų eina mėlynais rubais apsirėdę tarnai, kurie neša du kryžiaus pavidale sudėtu šv. Petro raktų; paskiau eina šambelionai, kunigaikščiai-asistentai, Rymo didžturčių sunų, ir šv. Kolegija, t. y. raudonai apsirėdę kardinolai ir popiežiaus pralotai; už jų pagalios tarp garbės gvardijos eina popiežiaus sargai (bussolanti), kurie neša ant pečių perkeliamaįjį sostą (sedia gestatoria arba portativa), ant kurio augštai sėdi Vatikano Senelis ir į visas šalis žegnoja karšta širdimi žemai nusilenkiančias žmonių galvas. Seniau italai, sutikdami popiežių, balsu sveikindavo jį žodžiais: „Viva il Papa, viva il Papa Re!“

Po trečiosios arkados, dešinėje (n. 22), yra suvis paprastas pop. Grigaliaus XIII († 1585 m.), įvedusio naujosios gadynės (stiliaus) arba grigališkąjį kalendorių, grabo paminklas (Rusconi'o † 1728), kairėje-gi—Grigaliaus XIV toksai pat paminklas (n. 21). Anapus šulo — šv. Pilypo Nerijaus, oratorijonų arba filipinų įsteigėjo, stovykla (n. 76).

Tiesiai ties šia arkada, prie didžiojo kopulos šulo stovinčiame altoriuje (n. 23), yra mozajikos paveikslas, išreiškiantis šv. Jeronimą, priimantį paskutinęją Komuniją iš šv. Efremono rankų. Tojo paveikslo originalas, Domenichino darbas, 1614 m., yra Vatikano muzėjuje.

Dešinėje iš čia, arba už Švenč. Sakramento koplyčios, stovi taip vadinamoji **Grigaliaus koplyčia** (*Cappella Gregoriana*, n. 24), nes Grigaliui XIII popiežiaujant, tapo ji pastatyta sulig Mykolo Angelo pleno ir atsiėjo viršiau per 80,000 taliarų (90,000 rub.). Pijaus X koronacijos laike (1903 m.) čia buvo pastaty-

(tegyvuoja Popiežius, tegyvuoja Popiežius Karalius!) ir mojuodavo baltomis skarelėmis, bet dabar Pijus X užgynė jiems tą nelabai sutinkantį su vietos šventumu paprotį. Tosios procesijos ir šventųjų apeigų laike gieda labai gražiai bazilikos choras (*capella*), vedamas garsiojo kompozitoriaus, kun. Lauryno Perosi. Nors visur malonų įspudį daro šv. Grigaliaus melodijos, bet Vatikano choras taip gražiai gieda ir jo balsai taip maloniai skamba po bazilikos skliautų, jog žmogus, rodos, užsimiršti ir nebežinai, ar žmonės ar aniolai čia gieda. Bet atmintina, kad ir Vatikano giedoriai gieda tas pačias bažnytines giesmes, ką ir mūsų bažnyčiose, popiežius-gi laiko tas pačias apeigas, ką ir mūsų menkiausias kunigėlis. Visur, mat, viena Bažnyčia, vienas tikėjimas (pav. № 4).

tas sostas, ant kurio sėdinti naująjį popiežių sveikino pirmąjį kartą kardinolai ir vyskupai. — Prie Švenč. Sakramento koplyčios sienos stovi *Grigaliaus XVI († 1846 m.) grabo paminklas* (n. 26), toliau-gi pryšakyje, prie bazilikos sienos esančiame altoriuje (n. 25), guli šv. *Grigaliaus iš Nazijanų Vysk. († 389 m.) kunas*, augštai-gi yra labai senas (iš 1118 m.) *Šv. Marijos P. Pagelbos (Madonna del Soccorso) paveikslas*, perneštas čion dar iš senosios šv. Petro bazilikos¹⁾.

Po tolimesnės arkados, dešinėje (n. 28), stovi *Benedikto XIV († 1758 m.) kapas* (Bracci), kairėje-gi, kopulos šulo altoriuje (n. 27), laikančio šv. Mišias šv. Bazilijaus Vysk. paveikslas, kopija Subleyras'o originalo. Užpakalyje, šulo nišoje — šv. Kajetonas (n. 29).

Dešinysis skersinėsios pažasties (kryžmos) galas. Toliau įeiname į dešinįjį kryžmos galą, kuriame 1870 m. buvo atliktas dvidešimtas ir paskutinis visuotinis *vyskupų Susirinkimas (Concilium generale — Vaticanum)*. Tame Susirinkime dalyvavo 48 kardinolai, 10 patriarkų ir 595 primasai, antvyskupiai ir vyskupai, neskaitant skaitlingų vienuolynų viršininų. Garsus tasai Susirinkimas yra tuo, kad jame tapo apskelbtas paskutinis dogmatas (tikėjimo tiesa): popiežiaus nelaidingumas (infallibilitas) tikėjimo ir doros dalykuose. — Del tos priežasties atsirado neskaitlinga *senkatalikų sekta* (atskala).

¹⁾ Tasai altorius yra vienas iš 7 privilegijinių (su atlaisdais) bazilikos altorių.

Svarbiausiuose Bažnyčios reikaluose popiežiai įvairiuose laikuose ir vietose sušaukdavo *Visuotiniuosius vyskupų Susirinkimus* (Concilia oecumenica arba generalia), kurių tikslas būdavo iškilmingai apgarsinti ir išaiškinti kokią tikėjimo tiesą arba iškeikti koki naująjį mokslą arba hereziją (atskalą) ir atskirti nuo Bažnyčios jo atkakluosius platintojus bei pasekėjus.

Popiežiui reikalaujant, suvažiuodavo, kiek tik būdavo galima, viso pasaulio vyskupai, kaip Apaštalų ipėdiniai ir katalikų Bažnyčios atstovai ir garsieji katalikų mokslinčiai—teologai. Taip, jau pirmajame tokia me Susirinkime Nicejoje (325 m.) dalyvavo 318 vyskupų, paskutiniajame-gi, Vatikano Susirinkime — daugiau per 700 Susirinkimo Tėvų (pav. Nr. 4).

Visuotiniųjų Susirinkimų tikrumui būtina reikla, kad patsai popiežius juos sušauktu, juose pirmininkautu (patsai asmeniškai arba per pasiuntinius) ir jų nutarimus patvirtintu. Tuose Susirinkimuose pirmąjį sprendžiamąjį balsą tarp kitų vyskupų balsų turi popiežius (arba jo pasiuntiniai), nes popiežius yra vyresnis už Susirinkimą; kunigai-gi ir svietiškieji mokslinčiai turi tik patariamąjį balsą. Tiesa, pirmuosiuose amžiuose ir ciesoriai kartais, leidžiant popiežiui, sušaukdavo tokiuos Susirinkimus ir juose dalyvauddavo, bet jų darbas tuokart būdavo tik rūpintis parengti Susirinkimui vietą su išlaikymu ir užlaikyti tvarką, į tikėjimo-gi dalykus jie nesikišdavo. Buvo, žinoma, ir tokių ciesorių, kurie puikiybės pilni mėgindavo kišti nosį ir į Bažnyčios dalykus ir užgriebti jos teises, bet Bažnyčia negalėdavo to kesti, nes ji nėkiek nepriklauso prie svietiškosios valdžios. Tos priežasties dėlei tarp popiežių ir karalių nekartą kildavo dideli ir ilgą laiką nesiliaujantįji nesutikimai, ypatingai tuomet, kuomet karaliai, užtardami klaidingojo mokslo platintojus, stengdavos ir Susirinkimų nusprendimus pakreipti savon pusėn. Bet šv. Dvasios apšviesti vyskupai, nepaisydami nė į istrėmimą, nė į kankinimus, visados nutardavo apie svars-tomąjį dalyką sulig teisybės ir Bažnyčios mokslo.

Panašus Susirinkimai būdavo atliekami nuo pat Bažnyčios pradžios, nes jau Apaštalai 51 m. atliko Jerozolimoje tokį Susirinkimą, kuomet tarp apsikrikštijusiųjų žydų buvo kilę vaidai ir abejojimai, ar beužlaikyti jiems Mažiaus įstatus, ar ne. Tuokart tai šv. Pet-

ras ir Povilas, surinkę kitus Apaštalus, nutarė paliuosuoti tuos buvusius žydus nuo Senosios Sandoros įstatų pildymo.

Išviso Visuotiniųjų Susirinkimų Katalikų Bažnyčioje yra buvę 20. Pirmuoju tokiuo Susirinkimu skaitosi jau minėtasis Nicejos Susirinkimas, paskutiniu ju-gi — Vatikano Susirinkimas, kursai prasidėjo 8 gruodžio d. 1869 m., bet užpuolus Rymą priešams 1870 m., 20 spalį d. tapo pertrauktas ir tolimesniam laikui atidėtas, bet ir ligšiol tebėra neužbaigtas.

Garsiausias ir svarbiausias Susirinkimas, kurio reformas ir dabar mes tebeužlaikome, yra 19-sis arba Tridento Susirinkimas, kurs tęsėsi nuo 1545 lig 1563 m.

Toje kryžmos dalyje yra 2 stovyli ir 3 altoriai. Pirmiausia dešinėje—šv. Jieronimo Emilianio stovyla (n. 30), Bracci'o darbo, paskiau — šv. Venceslavo Karal. altorius (n. 31) su to Šventojo mozajika, sulig Caroselli'o originalo) toliau viduryje — privilegijinis šv. *Processo ir Martinijono altorius* (n. 32) su jų kunais († 67 m.) Tuos Dievo tarnus šv. Petras buvo stebuklingai pakrikštijęs Mamertino kalėjime. Altoriaus mozajika yra sulig Valentini'o originalo. Pagalios, trečiasis altorius (n. 33) turi šv. *Erazmo Kank.* vardą ir jo mozajika yra Poussin'o originalo kopija. Nuo to altoriaus kiek paėjus, stovi šv. Juozapo Kalasancijaus (n. 34) ir prie kopulos šulo — šv. Povilo nuo Kryžiaus stovylos (n. 35).

Toliau dešinėje pažastyje po arkados, prie kopulos šulo, stovi *altorius Navicella* (n. 36), nes mozajikos paveikslas jame yra panašus į minėtąjį paveikslą bazilikos prieangyje: Kristus gelbsti skęstantį juroje šv. Petrą (sulig Lanfranc'o). Dešinėje-gi stovi *Klemenso XIII paminklas* (n. 37), dailus Canova's darbas; ypač graži popiežiaus stovyla ir 2 liutu,

Toliau įeiname į šv. Mykolo koplyčią, kurios altoriuje, dešinėje (n. 38), yra šv. Mykolo Arkan. mozajika, sulig Guido Reni'o originalo. Priešais gi—šv. Petronelios, Merg. († 60 m.), Petro Ap. dukters, altorius (n. 39), kuriame guli taipogi jos *kunas*; graži mozajika padaryta sulig Guercino originalo. Tiedu altoriu yra taip pat privilegijiniu. Po tolimesneja arkada, arba baigiant jau dešinęją pažastį, dešinėje, stovi Klemenso X († 1676 m.) *paminklas* (n. 41), Rossi'o darbo, kairėje gi šv. Petro altorius (n. 40) su mozajika, išreiškiančia šv. Petrą, prikeltą iš numirusių savo mokinę Tabitą (ž. Apaštalų Darbai IX, 36—41), sulig Costanzi'o originalo.

Toliau prie to paties kopulos šulo, didžiojoje navoje, stovi šv. Pranciškaus Salezijaus (n. 89) ir Elijos (n. 90) stovylos.

Bazilikos galas. Toliau einame apžiūrėti patį bazilikos galą, tartum mūsų prezbiterijų; nuo popiežiaus altoriaus lig absidos (apvaliai užbaigto galo) yra beveik 60 mtr. tarpas. Abu porfiro laipsniu, kuriais tasai prezbiterijus yra pakeltas augščiau už bazilikos aslą, paeina dar iš senosios bazilikos.

Dešinėje, prie sienos, stovi šv. Pranciškaus Caracciolo (n. 94) ir šv. Domininko stovylos (n. 93.), už kurių yra *Urbono VIII grabo paminklas* (n. 95), Bernini'o darbas.

Absidoje-gi arba tribunoje stovi *Švenč. Pano* ir *ššv. Popiežių garbei* pašvęstasis altorius (n. 96). Augštai jame yra Bernini'o iš bronzos nulietas ir auksu su brangiais akmenimis papuošta šv. Petro sakykla arba sostas (*Cathedra s. Petri*), kurioje telpa brangiai išdabintas medinis Apaštalų kunigaikščio vyskupiškasis

sostas, iš kurio jisai skelbė Evangeliją pirmiesiems Rymo krikščionims ir iš kurio 1854 m. Pijus IX iškilmingai apskelbė pasauliui dogmatą apie Nekaltąjį Marijos P. Prasidejimą¹⁾ Tąjį sostą dovanojęs šv. Petru pirmasis krikščionis Ryme, senatorius Pudens. Tą sakyklą laiko parėmę keturios didžiųjų Bažnyčios Tėvų bronzos stovylos: ššv. Ambrozijaus, Augustino, Atanazijaus ir Jono Auksauburnio. Sakyklos nuliejimui suvartota esą 74,260 kilogr. (apie 4,530 pudų) bronzos. — Augštai lange yra Šv. Dvasios paveikslas, apsuptas aniolais ir spinduliais. — Altoriaus šonuose Pijus IX liepė išrašyti ant marmuro lentelių tų vyskupų ir prelatų vardus, kurie 1854 m. pripažino Nekalto Prasidejimo dogmatą.

Kairėje nuo to altoriaus stovi gražiausiasai iš visų bazilikos paminklų *Povilo III* († 1549 m.) *grabo paminklas* (n. 97), della Porta's darbo. Augštai yra žmones laiminančio popiežiaus stovyla, žemai gi—Išminties ir Teisybės dorybių stovylos (symboliai). — Kiek toliau stovi šv. Pranciškaus Asižiečio (n. 98) ir šv. Alfonso Liguori stovylos (n. 99).

Toliau, šv. Veronikos šulo gale, didžiojoje pažastyje, yra šv. Pranciškos Rymietės (n. 92) ir šv. Benedikto (n. 91) stovylos, įėjus gi jau į **kairęją šalinę pažastį**, prie to paties šulo, stovi *ššv. Petro ir Jono altorius* (n. 42), kurio paveikslas rodo mums, kaip tiedu Apaštalų,

¹⁾ Tasai sostas, padarytas iš Aigipto medžio ir papuoštas dramblio kaulu ir kitais paauksintais papuošalais, buvo tai pirmoji „sedia gestatoria“, ant kurios sėdėdavo popiežiai nuo šv. Silvestro I (IV. am.), lig Benedikto XI (XIV am.)

eidamu į Jerozolimos bažnyčią, Jėzaus Vardo galybe išgydė nuo gimimo raišą elgetą (ž. Apašt. Darb. III, 1—8). Ties tuo altoriu, dešinėje, stovi Aleksandro VIII grabo paminklas (n. 43) papuoštas keturių dorybių pavidalais, Bernini'o darbas.

Toliau įeiname į **koplyčią della Colonna**. Dešinėje stovi šv. *Leono I Didžiojo* pop. ir B. D. altorius (n. 44), po kuriuo guli *jo paties kunas* († 461); tame altoriuje yra Algardi'o 1650 m. išpjautas marmure „Attilos atsitraukimas“, kur parodyta, kaip tas šv. Popiežius suturėjo netoli Mantovos tą gundų karalių nuo Rymo užėmimo. Tai yra, didžiausias reljefas pasaulyje. Priešais altoriaus, po asla, guli Leonas XII, ant kurio kapo asloje yra padėtas trumpas ir nuolankus antrašas, kurį tasai popiežius pats per dvi dieni prieš mirsiant buvo parašęs (jo paminklas, ž. 47 p.).

Antrasis altorius toje koplyčioje yra *Šv. Panos della Colonna altorius* (n. 45), nuo kurio ir koplyčia yra gavusi vardą. Tame altoriuje yra *stebuklingasis Dievo Motinos della Colonna paveikslas*, paeinantis dar iš senosios bazilikos. Apačioje-gi, labai sename krikščionių sarkofage (grave) yra sudėti šsv. Popiežių: *Leono II* († 683 m.), *III* († 816) ir *IV* († 855 m.) *kunai*. Ir tasai altorius yra privilegijinis.

Toliau einant, po arkados, dešinėje, stovi Aleksandro VII grabo paminklas (n. 46), priešais-gi, prie kopulos šulo, — *šv. Petro ir Pavilo altorius* (n. 47), kuriame aliejinis paveikslas ant tam tikro akmens (šifero) išreiškia, kaip šv. Petras stebuklingai nubaudžia mirtingi ketinusi parodyti neva savo dieviškumą

Simoną Magą (burtininką), kurs norėjo pirkti už pinigų Dievo dovanas (Ap. Darb. VIII, 19—21).

Toliau prie to paties šulo — po šv. Julijono Falconieri stovylos (n. 48), yra didžiojo Penitencijarijaus (nuodemklausio) sostas, iš kurio tasai prelatas tam tikrose dienose duoda iškilmingai absoliuciją (išrišimą) didžiausiems nusidėjėliams.

Kairiasis kryžmos galas. Toje bazilikos dalyje stovi 11 klausyklų (išpažintinių), paskirtų tiekai-pat svarbesnių pasaulio kalbų; lentelės su antrašais („pro lingua germanica, polonica“ ir tt.) rodo, kur kokia kalba galima atlikti išpažintį.

Čia pasirodo mūsų Bažnyčios visuotinumą ir rupestingumą, su kuriuo ta geroji Motina visų tautų vaikus glaudžia prie savęs. Tik mums, lietuviams, liudna, kad nėra dar čia kunigo lietuvio, kursai būtų dvyliktuojų tautų nuodemklausiu. Juk lietuviai dar neužsipelnė būti išskirtais iš katalikiškųjų tautų tarpo. — Kiekvieną svetimtautį nustebina prie minėtųjų klausyklų stovinčios ilgos rykštės (*la cannuccia*), kuriomis nuodemklausiai, palytėdami suklaupusių prieš juos nusidėjėlių galvas, laimina juos ir suteikia tam tikrus atlaidus.

Toje kryžmoje, tuojau dešinėje, stovi šv. Norberto (n. 49) ir šv. Gulielmo (Vilhelmo) stovylos (n. 49a), toliau-gi šv. *Tomo Apašt. altorius*, (n. 50), kuriame guli šv. *Bonifacijaus IV P.* († 615 m.) *kunas*. Antrajame *Prikryživimo šv. Petro altoriuje* (n. 51) yra tą atsitikimą išreiškianti mozajika, sulig Guido Reni'o originalo, primenantį mums, jog šioje vietoje (Nerono cirke) 67 m. numirė ant kryžiaus šv. Petras Apašt. Tame privilegijiniame altoriuje guli *šsv. Ap. Simano ir Judos kunai* († apie 60 m.), priešais-gi, po aslos, yra palaidotas didysai kom-

pozitorius ir bažnytinio giedojimo atnaujintojas *Patestrina* (1524—1594 m.). Trečiasis pagaliuos kryžmos altorius vadinasi *Penkių šv. Pranciškaus Žaizdu altorius* (n. 52), kuriame yra šv. Valerijos kankinimus išreiškianti mozajika, sulig Domenichino originalo. Tame altoriuje guli šv. *Leono IX kunas* († 1054).

Toliau, išeinant iš kryžmos, stovi šv. Petro Nolasco (n. 53), prie didžiojo-gi kopulos šulo—šv. Jono nuo Dievo (n. 54) stovylos.

Toliau, po arkados, prie to paties šulo, stovi *šv. Petro ir Andriejaus Ap. altorius* (n. 55). Paveikslas jame išreiškia staigų Ananijos ir Sapiros galą, kaip bausmę už pamelavimą šv. Petru (ž. Ap. Dar. V). (Šioje vietoje geriausia matomi vienkart kopula, absida ir kryžmos). Ties kačik minėtuojų altoriu yra pilkuoju marmuru išpuošta *ieiga į zakristiją* (ž. 61 p.) Ties ieiga, augštai, yra *Pijaus VIII* († 1831 m.) *grabas* (n. 55 a), Tenerani'o darbas. — Toliau prie kopulos šulo — *Kristaus Atsimainymo altorius* (n. 56); mozajika sulig Rafael'io, ir šulo nišoje, užpakalyje — šv. Pranciškaus iš Paulo stovyla (n. 79).

Toliau įeiname į *Klemenso koplyčią* (*Capella Clementina*, n. 57), kurią yra pastatęs aštuntasis popiežius tuo vardu († 1605 m.). Jos altoriuje (n. 58) pašvęstame šv. *Grigaliaus Didžiojo* garbei, guli to paties popiežiaus *kunas* († 604 m.). Mozajika yra padaryta sulig Secchi'o originalo. — Priešais-gi, prie choro koplyčios sienos, stovi Thorwaldsen'o nukaltas paminklas ant Pijaus VII kapo (n. 59).

Toliau, dviejų mažesniųjų bazilikos šulų tarpe, dešinėje, stovi *Leono XI* († 1605 m.) *gra-*

bo paminklas (n. 60) su reljefu (plokščiai išpjautu paveikslu), išreiškiančiu, kaip Henrikas IV, Prancuzijos karalius, išsižada protestantizmo; kairėje-gi toksai pat *Inocencijaus XI* († 1689 m.) *paminklas* (n. 61) su reljefu, išreiškiančiu, kaip jam popiežiaujant, musulonų kar. Jonas Sobeskis paliuosavo nuo turkų Vieną, 1683 m. To paties šulo užpakalyje stovi šv. Ignacijaus, jezuitų išteigėjo, stovyla (n. 77).

Kiek toliau dešinėje yra didelė **Choro** arba **Kanoninkų koplyčia** (n. 62), tokio pat pavidalo kaip ir Švenč. Sakramento koplyčia. Toji gražiais marmurais ir paauskinimais papuoštoji koplyčia vadinasi taip delto, kad jona kasdien susirenka giedotų kunigiškų poterių bazilikos kanoninkai. Verta joje pasiklausti (ypač šventadieniais sumos—apie 10 val. ryto ir mišparų — 6 val. vak.) giedojimo ir muzikos garsiojo kun. Perosi, kuri yra pakvietę iš Venecijos Ryman dar a. a. Leonas XIII. Toje koplyčioje yra net dveji vargonai, josios-gi altoriuje (n. 63) guli šv. *Jono Auksaburnio kunas* († 407). Mozajikos paveikslas jame išreiškia Nekaltai Predėtają Švenč. Mariją tarp aniolų ir šventųjų: Pranciškaus Asižiečio, Antano Paduviečio ir Jono Auksaburnio. Tą paveikslą Pijus IX apvainikavo brangiu vainiku, 8 gruodžio d. 1854 m., t. y. kačik apskelbus Nekaltojo Prasidėjimo dogmatą. Brangios bronzos duris liuosame nuo pamaldų laike esti uždaromos, todėl ne visados galima tą koplyčią aplankyti.

Po arkados, ties antruoju tos koplyčios galu, mažų koplyčios viškų durų viršuje (n. 64) yra vieta, kur kiekvieno mirusiojo popiežiaus lavonas esti užmuryjamas metams arba ir il-

gesniam laikui, koliai nebuna pastatomas jam sarkofagas paskirtoje vietoje, kurioje jau amžinai esti palaidojamas. Paskutinysai popiežius Leonas XIII gulėjo čia kelius metus, kol netapo neseniai palaidotas Liaterano bazilikoje.—Kairėje, prie šulo, stovi labai gražus *Inocencijaus VIII* († 1492 m.) *grabo paminklas* (n. 65), nulieta iš bronzos Antano Pallajuolo. Angštai išreikštas popiežius gyvas: dešinę iškėlęs žmonių laiminimui ir kairėje turįs ragotinę (jiešmą), nes tas popiežius pergabeno šion bazilikon iš Bajazeto II gantąją *šv. Liongino ragotinę*; žemiau-gi tasai popiežius yra perstatytas jau gulintis grabe. — Šulo užpakalyje — šv. Kamiliaus de Lellis stovyla (n. 75).

Toliau stovi *V. Jėzaus paaukojimo kopyčia ir altorius* (n. 66).

Po sekančiosios arkados, dešinėje, yra durys, vedančios ant bazilikos stogo ir kopulos (n. 69; ž. 63 p.). Ties tomis durimis yra 1735 m. čia-pat mirusios karalienės *Marijos Klementinos*, minėtojo Sobieskio anukės, *paminklas* (n. 67); kairėje-gi, prie paskutinio šulo, stovi *paminklas* ant trijų paskutiniųjų karališkosios *Stuartų giminės* sąnarių (Jokubo III ir jo sunų: Karoliaus Edvardo ir kardin. Enriko), kapo (n. 68); yra tai dailus Canova's darbas.— Pagalios šulo užpakalyje stovi jau paskutinėji šv. Petro iš Alkantaros stovyla (n. 73).

Paskutinėji bazilikos kopyčia yra *Krikšto kopyčia* (*Battistero*, n. 70), kuri taip vadinasi delto, kad joje stovi brangi krikštinė. Josios indas iš vieno porfiro gabalo buk dengęs kitkart cies. Ottono II (†983 m.) kapą, jo-gi dangtis (viršus) iš tokio pat akmens paeinas iš cies.

Adrijano (117—138 m.) mauzolėjaus. Altoriuje—Kristaus Krikšto paveikslas.

Čia, turint laiko, butų gera atlaidų gavi-mui aplankyti jau minėtuosius 7 privilegijinius (su atlaidais) altorius.

Dabar aplankykime **zakristiją** (geriausia lankyti nuo 9—11 val.), kuri yra visai atskiras triobėsis, sujungtas su bazilika dviem ilgais koridoriais (prieangiais), po kuriais ore eina kelias į Vatikano kiemą. Zakristija, kurią pastatė iš akmens ir marmuro Pijus VI, 1780 m., sulig Marchioni'o pleno, apsiėjo apie $4\frac{1}{2}$ mil. lirų (frankų). Ji susideda iš 4 dalių: 1) iš aštuonkampės per kopulą apšviečiamos bendrosios zakristijos (*Sagrestia comune*), papuoštos kertėse aštuoniais pilkojo marmuro šulais, parvežtais čion iš Adrijano villos (ties Tivoli); 2) Kanoninkų zakristijos (*Sagr. dei canonici*), iš kurios vienas iš minėtųjų koridorių veda į choro kopyčią (ž. 59 p.); 3) Kapitulos salės (*Stanza capitolare*), kairėje ir 4) Beneficijatų zakristijos (*Sagr. de' beneficiati*), dešinėje.

Koridorius, vedantis bendrojon zakristijon, yra papuoštas gražiomis koliumnomis ir senobiniais antrašais; be to jame stovi iš 1462 m. paeinančios ššv. Petro, Povilo ir Andriejaus Ap. stovylos, Povilo Romano darbo. Kanoninkų ir Beneficijatų zakristijose ir Kapitulos salėje yra keletas senobinių paveikslų (Giotto's ir k.), keletas liekanų iš senosios bazilikos ir senobinis Dievo Motinos paveikslas marmuro pėčiuose (Donatello's).

Bet ypatingai matytina yra už Beneficijatų zakristijos stovinti *Izdinė* (*Tesoro*) kur, tarp kitų yra šie brangūs dalykai: cies. Justi-

no kryžius, iš VI amž., ciesorių dalmatika (bažnytinis rubas), kurioje jie savo koronacijos laike giedodavo Evangeliją; bažnytiniai rubai ir indai, kuriuos savo jubilėjų laikė gavo dovanomis pop. Pijus IX ir Leonas XIII; graži ir brangi monstancija, išstatoma didžiajame altoriuje vieną kartą metuose, 40 val. klupojimo atlaidų (per Sekmines) laike, ir indaujos su brangiais rubais.—Ant zakristijos lubų telpa šv. *Petro archyvas* (94 p.), kurio aplankymui reikia turėti ypatingas leidimas.

Bazilikos rusiai (*Sagre Grotte Valigane*) yra tai gartertos (urvai) ir koplyčios su altoriais, stovinėšios po bazilikos asla, ties kopula, $3\frac{1}{2}$ metrų gilumo. Tie rusiai susideda iš 2 dalių: Naujųjų grotų (*Nouve grotte*) arklio pasagos (patkavos) pavidale ir iš trijų pažasėčių susidedančių senųjų grotų (*Grotte vecchie*), kurios turi apie 45 mtr. ilgio ir 18 m. pločio. Pasidarė jos iš to, kad, statant naują baziliką senosios vieton, šios paskutinėsios asla tapo pakelta daug augščiau; užtat tų grotų asla yra tai senosios bazilikos asla. Norint jas aplankyti, reikia susirinkti bent 15 asmenų (taippat ir kunigams norint ten šv. Mišias laikyti) ir reikia gauti popiežiaus leidimas per Maestro di Camera, zakristijoje. Galima lankyti tik rytais ir mokama 1 fr. Didžiojo Jubilėjaus 1900 m. laike Leonas XIII įtaisė jose elektriskąją šviesą, todėl tik dabar galima gerai apžiūrėti jų gražumą ir turtingumą. Tos grotos yra tai tartum koksai šventas muzėjus, kurs savo palaikomis pereina visus kitus pasaulio muzėjus. Duris įėjimui yra po šv. Veronikos stovylos, kairiajame kopulos šule. Žemai, po kiekvieno iš 4 kopulos šulų, yra tų šulų stovylių vardais 4 koplyčios. Tarp jų-gi viduryje stovi *Konfesija* arba šv. *Petro ir Povilo koplyčia* su altoriu, kuriame guli šv. Petro kunas (žiur. 41 p.) Ties altoriu yra du senobiniu tų šsv. Apaštalu paveikslu ant aukso dugno.—Tose grotose yra dar koplyčios su gražiais paveikslais: *S. Maria de Porticu* ir *S. Maria Praegnantium*. Senosio-

se grotose yra daugel popiežių¹⁾ ir kunigaikščių grabų; vienas gražus sarkofagas paėina iš 358 m., kiti iš IX, XI ir kitų amžių. Čiapat yra daug mozajikų ir reljefų iš XV am. Pagalios urnoje yra laikoma pop. Pijaus IX širdis.

Pagalios, bazilikos lankymą užbaigdami, užlipkime ant jos **kopulos**, idant pamatytumėm jos visą didumą; be to platus nuo jos reginys, ypač giedrią dieną, apmoka lipimo vargą. Lip-ti-gi jōn galima nuo 8—11 val., tik reikia turėti „Rev. Fabbrica di S. Pietro (via del Sagrestia № 8) leidimą; subatomis tečiau leidžiama be nieko. 142 platus laipsniai veda lig bazilikos stogo. Žemai galima matyti lentas su tų popiežių vardais, kurie atidarė arba uždarė įvairių jubilėjų metais šventasias duris; augš-tai-gi — lipusiųjų ant kopulos kunigaikščių vardai (Čiapat biauriai pritepliota ir kitokių parašų).

Užlipę ant bazilikos plokščio stogo, pamatome prieš save 4 didelius bokštus ir daugelį mažesniųjų; čiapat yra visokių mažų bustų, kuriuose gyvena bazilikos tarnai ir darbininkai; yra čia net šulinyis ir muzėjus. (Argi nesmagu jiems čia gyventi — 20 sieks. su viršum nuo motynos-žemelės paviršiaus!). Čia jau pasirodo mums beveik visas Rymas su jo apylinkėmis, bet iš čia lig kopulos kryžiaus yra

¹⁾ Šioje bazilikoje yra dar palaidoti šie šsv. popiežiai (tik nežinoma kurioje vietoje): Agapitas (†536), Anakletas, K. (†97), Benediktas II (†685), Bonifacijus II (†532), Eugenijus I (†657) ir III (†1153), Feliksas IV (†530), Grigalijus II (†731) ir III (†741), Jonas I (526), II (†535) ir III (†574), Mikalojus I, Did. (†867), Paschalis I (†824), Povilas I (†767), Sergijus I (†701), Vitalijonas (†672), Zacharijas (†752) ir k.

dar 94 mtr.; be to, pločio per vidurį (diametre) apačioje kopula turi 42 mtr., aplinkui-gi iš oro—192 mtr. (apie 90 sieks.). Vokiečiai yra apskaitę, kad neviena iš jų garsiųjų bažnyčių liuosai patilptu ton kopulon. Patsai, ant kopulos patalpintasis bokštelis švyturio (liktarnės) pavidale turi 16 mtr. augščio, obuolys-gi, kuriame stovi kopulos kryžius, $2\frac{1}{2}$ mtr. storio ir jame gali sutilpti 16 žmonių. Tečiau visas tas kopulos dalių didumas negadina jos išvaizdos ir tartum žuna mūsų akyse, nes viskas čia gerai sutvarkyta ir stovi savo vietoje. Ta kopula yra tai tebestovinčios Ryme buvusios stabmeldžių maldyklos — Panteono kopija, tik $1\frac{1}{2}$ mtr. siauresnė už savo originalą. Kopulos statytojas pasakęs, jog, jam prižiurint, Rymo inžinieriai padarysį toki negirdėtą daiktą, kad ant šv. Petro bazilikos pastatysią Panteoną. Nors niekas gal tuokart nenorėjo tikėti tais prižadais, bet statytojas juos išpildė. Užtat dabar Vatikano bazilika yra, galima sakyti, žmogaus valios stebuklas, jo proto nepaprastas tvarinys ir jo dvasios galingumo paminklas.

Įėjus kopulos vidun, pasirodo visas jos milžiniškumas ir gražumas ją puošiančių mozaikų; pažvelgus-gi iš čia žemyn, labai gražiai išrodo bazilikos vidus, kuriame vaikščiojantieji žmonės rodos maži, it vabalėliai. Šešiolika langų, perdalintų koliumnomis, apšviečia kopulos vidų.

Augšyn į kopulą veda gan platūs laiptai, kuriais užlipame ant kopulos viršaus; ant kurio stovi minėtasis bokštelis, užsibaigiantis kryžiu. Čia atsistoję, mes turime puikiausią reginį į Vatikano rumus su sodnu, į visą Ry-

mą, kurs čia atrodo mažytis ir menkutis, jo gi namai—it kregždžių lizdai, į didžiąją Kampanijos (Rymo provincijos) dalį su Sabinų ir Ibanų kalnais ir pagalios pietvakariuose, už 3—4 mylių, regimos net mėlynos Viduržemio jūros, į kurias įteka lyg mažytis, plonytis siulelis — Tiberis.

Iš čia galima lipti dar augščiau — į varinį obuolį, kuriame stovi kryžius, bet ten jau netaip lengva įlipti, todėl mes toliau neblipome, ypač, kad jame nepakenčiamai esti karšta nuo saulės.

Šventės ir iškilmės bazilikoje. Seniau bažnytinės apeigos Ryme budavo apvaikščiojamos kuoiškilmingiausia ir čia katalikų tikėjimas apsireikšdavo visame savo didume ir gražume. Nebuvo kito miesto pasaulyje, kur galima butu buvę pamatyti panašias Didžiosios savaitės, Dievo Kuno, šv. Petro ir Kalėdų švenčių apeigas. Nuo Rymo gi užėmimo, 1870 m., dauguma viešųjų iškilmų, palaiminimų ir procesijų, kuriose dalyvaudavo patsai popiežius, tapo panaikintos, bet ir likusios apeigos nustojo daug skaistumo. Dabar tik gavus ypatingą leidimą, galima įeiti Sikstaus koplyčion (ž. 73 p.), kur šv. Tėvas iškilmingose dienose dažnai laiko pamaldas.

Vatikano bazilikoje iškilmingai apvaikščiojamos esti šios šventės:—18 sausio d., šv. Petro katedros (Cathedrae S. Petri); Mišios ir mišparai esti laikomi prie altoriaus su šv. Petro sostu, bazilikos gale (ž. 54 p.). — 12 kovo, šv. Grigaljaus Didžiojo d. — 11 bal., šv. Leono Did. — Didžioje savaitėje: seredoje 4 val. po pietų. Tam-sudis Matutinum (Jutrinė); ketverge rytą — Aliejų pašventinimas, vakara-gi po Matutinum—Didžiojo altoriaus mazgojimas kvepančiuoju vynu ir išstatymas didžiųjų relikvijų.—Velykų diena, iškilmingos kardinolo-archiprezbiterio Mišios.—31 geg., šv. Petronėlios. — Šeštinės. — 29 birž., šv. Petro ir Povilo. Konfesija esti gražiai išpuošta, šv. Petro bronzos stovyla aprėdyta popiežiškais rūbais; Mišias laiko kardinolas-archiprezbiteris; per oktavą kasdien iškilmingosios Mišios prie tam tikrojo altoriaus, pastatomo prieš Konfesiją. — Sekminių utar-

ninką, 40 val. klupojimo pamaldos prie didžiojo altoriaus; vakare labai graži iluminacija (apšvietimas). — 5 rugpj., Snieginės Šv. Panos — koplyčioje Madonna del soccoro (ž. 51 p.), — 28 spal., ššv. Simono ir Judos — prie jų altoriaus, kairėje pažastyje. — 18 lapkr., Bazilikos pašventinimas. — 30 lapkr., Šv. Andriejaus Ap. — Pagalios kas antrąjį mėnesio nedėdienį apie 11 val. — procesija su švenč. Sakramentu, kasdieną-gi 10 val. Mišlos su assistencija (klerikų patarnavimu) Choro koplyčioje ir gražus giedojimas.

2. Šv. Petro plecius (*piazza di S. Pietro*).

Tasai plecius (pav. №. 2) susideda iš 2 dalių: pailgai apvalios, su obelisku viduryje, ir ketvirtainės — ties bazilikos fasada. Tasai didžiausias ir gražiausias pasaulyje plecius, vertas didžiausiosios už visas bazilikas, turi apie 340 mtr. (160 sieks.) ilgio ir plačiausioje vietoje — apie 240 mtr. pločio. Iš dviejų šonų aps. pa. jį milžiniška *koliumnada*, kurią pastatė garsusis Bernini, 1667 m., popiežiaujant Aleksandru VII. Ji susideda iš 4 eilių apvaliųjų koliumnų ir keturkampių šulų doriškojo stiliaus, turinčių po 12 mtr. augščio. 284 tokios koliumnos ir 84 toki šulai sudaro 3 ilgas apdengtas galerijas, iš kurių vidurinėji turi tiek pločio, jog joje galėtu važiuoti 2 vežimu vienas šalip antrojo. Baliustrada ant stogo papuošta 162 šventųjų stovylomis, turinčiomis po 4 mtr. augščio. Visa toji koliumnada atsiėjusi apie 4,547,500 fr. (apie 1½ mil. rub.). Benediktas XIII († 1730 m.) liepė išgristi tą plečių akmenimis, kas atsiėję 455 tukst. fr. (150 tukst. rub.)

Šv. Petro plečiaus viduryje stovi senobinis *obeliskas* piramidės pavidale, turintis 26 mtr.

augščio (su papėde ir kryžiu — apie 40 mtr.) ir iškaltas iš vieno raudonojo granito gabalo. Atvežė jį Ryman iš Aigypso cės. Kaligula (37 — 41 m. po Kr.) ir pastatė Nerono cirke toje vietoje, kur dabar stovi bazilikos zakristija. (Toji vieta ir ligšiol tebėra pažymėta akmeniu). Nors cirkas ilgainiu tapo sugriautas, bet tasai kankinių krauju sutaškytasis obeliskas stovėjo savo vietoje lig 1586 m., kuriais pop. Sikstus V liepė garsiajam Fontanai perkelti jį į dabartinęją vietą. Dabar ant obelisko papėdės iš travertino guli 4 liutai, kurie tartum ant pečių laiko obeliską; jo-gi viršuje yra naujinis (metalinis) kryžius (apie 8 mtr. augščio) su patalpinta jame šv. Kryžiaus relikvija. Tasai obeliskas tartum balsu garsina mums Kristaus pergalėjimą ant stabmeldžių. Kadangi jisai sverias apie 326,784 kilogr. (20 tukst. pudų), tai jo perkelimui reikėję 800 darbininkų ir 140 arklių. Nuo bazilikos pusės ant obelisko yra antrašas: „Kristus pergali, Kristus viešpatauja, Kristus įsako, Kristus teužlaiko savo žmones nuo visokio blogumo“. (Pirmoji tų žodžių pusė yra patalpinta ant jubilėjinių kryžių iš 1900 m.); ant priešingosios gi pusės žodžiai: „Štai Viešpaties kryžius, bėgkite priešingosios pusės, pergalėjo liutas iš Judo giminės.“

Abiejose obelisko šalyse stovi 2 dideli (po 14 mtr. augščio) ir *graži fontani*, kurių vanduo muša augštyn į 6 sieksnius ir vėl krinta į didelį baseiną. Dešinęją, arba prie Vatikano rūmų esančiąją fontaną pastatė Maderna († 1629 m.), antroji-gi pastatyta Inocencijaus XI laikuose. Vandenį joms pristato vandentraukis (aquaeductus) Acqua Paola. Tarp obelisko ir

fontanų yra po apvalą akmenį, nuo kurio žiurint į koliumnų eilias, rodos, kad jos visos stovi vienoje eilioje, nes čia koliumnados centras.

Dešinėsios koliumnados perlaužime yra viešoji įeiga į Vatikano rumus, vadinamoji „*Portone di bronzo*“, kur stovi šveicarų gvardija¹).

Rytinėji plečiaus dalis vadinasi *p-za Rusticucci* (pl. C 3).

Iš šv. Petro plečiaus, pro kurį eina tramvajų kelias, galima be persėdimo nuvažiuoti už 20 centes. Į gelžkelio stotį dviem keliais: gatve Vittorio Emanuele ir pro Piazza del Popolo, per Kvirinalo tunelį.

3. Vatikano arba Popiežių rumai

(*Palazzo Pontificio*).

Toje vietoje, kur dabar stovi didžiausieji pasaulyje Vatikano²) rumai, senovėje buvę maži popiežių namai, kuriuos buvo pastatęs šalip senosios bazilikos pop. šv. Simmachus (498–514 m.) ir kuriuos padidino jo įpėdiniai. Bet žinotina, kad jau IV amž. popiežiai yra gyvenę prie šios bazilikos (šv. Damazas I (366–384); tik paskiau, ypač-gi viduramžiuose, jie gyveno jau Liaterano rumuose, į Vatikaną-gi atvažiuodavo tik didesnėse šventėse.

¹) Anapus dešinėsios koliumnados, ties fontana, yra vienas iš viešųjų miesto klozetų (užukambarių). Mat, Ryme labiau lankomose vietose (stotyse, viešuose sodnuose ir k.) yra įtaisyti viešieji klozetai (*cesso*), už kurių naudojimąsi mokama 10 cent.

²) *Vatikano* vardas, anot žmonių pasakos, paėinąs iš to, kad šioje vietoje amžių gludumoje buk gyvenę dievaičio Apollono dvasiškiai (lot. „vates“); ilgainiui buvusi čia pastatyta ir dievaičių maldykla, kurioje tic dvasiškiai laikydavę savo apeigas (munus vaticinandi).

Pal. Eugenijus III, 1150 m., pastatė naujus Vatikano rumus, kuriuos to paties amžiaus gale padidino ir papuošė Celestinas III ir Inocencijus III, paskiau-gi — Mikalojus III; bet vis-gi popiežiai čia negyveno lig 1377 m.: XIV amž. tie rumai, kaip ir visas Rymas, labai daug nukentėjo ir apgriuvo, kadangi tuokart (1308 — 1377 m.) popiežiai gyveno Avinjone (Prancuzijoje). Tik sugrįžę Ryman iš tos taip vadinamos Babilono vergijos, jie apsigyveno nebe Liaterano rumuose, kurie buvo sudegę 1309 m., bet Vatikano, kur jau be paliovos lig šių dienų yra Rymo popiežių rezidencija (gyvenamoji vieta¹).

Pirmoji konklave (*conclave* — popiežiaus rinkimai), sugrįžus popiežiams iš Avinjono, įvyko tuose rumuose 1378 m., kuomet mirus Grigaliui XI, Bažnyčios Galva buvo aprinktas Urbonas VI. Nuo to laiko kiekvienas popiežius stengėsi padidinti ir papuošti Vatikano rumus. Mikalojus-gi V, 1450 m., pasiryžo padaryti Vatikaną didžiausiais rumais pasaulyje, galinčiais patalpinti visus kardinolus ir popiežių valdininkus. Jo įpėdiniai turėjo tokiuos-pat norus; todėl Sikstus IV, 1473 m., pastatė garsiąją, jo vardu pavadintąją koplyčią (*Cappella Sistina*); Inocencijus VIII, apie 1490 m., pastatė sulig Ant. Pallajuolo plenų rumų dalį, vadinamąją *Cortile di Belvedere*, kurią Bramante, liepiant Julijui II († 1513 m.), sujungė dviem ilgom (po 130 s.) galerijom su šalip šv. Petro plečiaus stovinčiais rumais. Tasai pats Bramante, liepiant Leonui X, pastatė apie šv. Damazo kiemą (*Cortile di S. Damaso*) koliumnadą su atviromis liozomis, kurias paskiau Rafael'ius papuošė garsiais frėskais. Aleksandras VI pastatė rumų dalį, vadinamą jo pavarde (Borgia)—*Appartamenti Borgia*, nes tasai popiežius čia yra gyvenęs. Povilas III, 1540 m., pastatė savo vardu koplyčią (*Cappella Paolina*) ir gretimuosius kambarius. Sikstus V († 1590 m.) pradėjo statyti tą rumų dalį šalip šv. Petro plečiaus, kurioje nuo jo laikų tęgvyvena popiežiai ir su savo architekto Fontanos pagalba sutvėrė gražius kambarius popiežių *bibliotekai*; pradėtąjį darbą pabaigė Klemensas

¹) Ypač-gi nuo 1870 m., kuomet Rymas ir visa Bažnyčios provincija tapo atimta Italijos karaliaus ir kuomet šisai neteisingai užėmė savo rezidenc. Kvirinalo rumus, Vatikanas liko jau vienutinė pop. rezidencija ir tartum jų kalėjimas.

VIII († 1605); Aleksandras VII liepė Bernini'ui pastatyti Vatikano vertus labai gražius karališkuosius laiptus (*Scala regia*), vedančius į salę tuo pačiu vardu (*Sala regia*). Pijus VI († 1800) pastatė *Sala a Croce greca*, *Sala rotonda* ir *Sala delle Muse*; Pijus-gi VII — vietą skulpturoms, vadinamą *Braccio nuovo*, ir *Museo Chiamonti*. Grigalius XVI pastatė *Aigypso* ir *Etruskų muzėjus*. Galop Pijus IX apstata ketvirtąjį šv. Damazo kiemo šoną ir pastatė antruosius, vedančius į tą kiemą laiptus, vadinamus jo vardu *Scala Pia*, kuriais lipama, įėjus per Portone di bronzo.

Tokiuo budu dideliausieji Vatikano rumai (pav. Nr. 2) yra tai keliolika sujungtų tarp savęs rumų, daugelio popiežių ir šimtmečių darbas. Ilgio Vatikano rumai turi apie 500 mtr. (pusė kilom.), pločio-gi pietinia-me gale — 200 mtr. su viršum (apie 100 sieks.). Vietos jie užima apie 55 000 ketvirtainių mtr. (apie 5 dešimties su viršum), iš kurių pusė užima 20 su viršum viduriniųjų kiemų. Įvairaus didumo kambarių, salių ir galerijų, skaitant su koplyčiomis, rumuose yra apie 1,100 (su lig kaikiurių net 3,000, 4,000 arba ir 11,000), bet tik mažą jų dalį teuzima patsai popiežius¹⁾ su savo tarnais; likusiuose-gi kambariuose telpa muzėjai, biblioteka ir k., nes tie rumai yra tartum didžiausia pasaulyje dailės sostinė. Nenuostabu todėl, kad Vatikano ir popiežiaus valdininkų išlaikymui išėina kasmet apie 6 mil. lirų. Visų Vatikano gyventojų priskaitoma lig 2,500 žmonių.

Atėmęs Bažnyčios provinciją, Italijos karalius atskirė (1871 m.) iš jos popiežiams tik Vatikaną, Liateraną ir m. Castel Gandolfo.

¹⁾ Ofiejalinis popiežiaus bustas susideda iš keleto kambarių antrajame rumų augšte (pirmajame tosios rumų dalies augšte esti konklave) nuo šv. Petro plečiaus, didžiajame rumų sparne, su 10 langų pryšakyje. Už popiežiaus kambarių stovi dar „Sosto salė“ su privatinia popiežiaus koplyčia (nedėldieniais, turint ypatingą leidimą, galima eiti jon klausyti popiežiaus Mišių ir priimti iš jo rankų Švenč. Sakramentą) ir kiti kambariai su „Sala Clementina“, kurioje stovi popiežiaus sargyba. Toliau stovi didelė „Konsistorijos salė“, kur, atsitikus reikalui, popiežius surenka apie save kardinolus. Čiapat popiežius atlieka ir dideenėstas aujencijas (svečių priėmimus; pav. Nr. 67).

Nuo šv. Petro plečiaus tēra matomas pietinis rumų galas, kurio dešiniajame sparne, kaip katik minėjau, gyvena patsai popiežius, Viešoji įeiga į tą rumų dalį, kaip jau žinome. yra antrajame dešinėsios šv. Petro plečiaus koliumnados gale ir vadinas *Portone di bronzo*. (Antroji įeiga į šiaurinį rumų galą, ž. 84 p.). Vadovas, einant į Vatikaną, nereikalingas.

Dešinėje už įeigos stovi Pijaus IX laiptai, *Scala Pia*. Jie veda į šv. Damazo kiemą (*Cortile*), kursai tuo vardu vadinas delto, kad čia gyvenęs pop. šv. Damazas (366—384) atvedė Vatikanan iš aplinkinių kalnų labai gardų vandenį ir pastatė ant to kiemo fontaną. Įėjus į kiemą, dešinėje, antrajame augšte, yra minėtieji popiežiaus kambariai, kuriuos tečiaus galima apžiūrėti tik vasaros metą, kuomet popiežius gyvena sodne.

Tiesiai-gi eidami nuo Portone di bronzo karalių laiptais, įeiname į Sikstaus ir Povilo koplyčias ir į Rafael'io kambarius ir liožas.

Karalių laiptais (*Scala regia*), kurių sienas ir apskritasias lubas, paremtas ant koliumnų joniškojo stiliaus, gražiai papuošė Bernini, įei-

Iš kardinolų tarpo, kurių pilnas skalčius yra 70, Vatikane gyvena dažniausia tik popiežiaus Sekretorius (dabar kard. Merry del Val), kurs yra svarbiausias jo patarėjas; kiti-gi kardinolai gyvena mieste privatiniuose namuose; keletas iš jų turi valdiškuosius bustus. Vatikane gyvena dar tų rumų užveizdos; *Maggiordomo* (vyriausiasai užveizda), *Maestro di Camera* (audijencijų paskirėjas), *Elemosinario* (išmaldų dalintojas), *Sacrista* (Bazilikos iškilmių prižiūrėtojas) ir *Magister sacri Palatii* (patarėjas teologijos klausimuose). Ginkluotoji popiežiaus sargyba susideda iš 100 šveicarų, 50 žandarų ir 50 garbės sargų.

name į didele *Karalių salę (Sala regia)*, kuri ir yra Sikstauss kopylės prieangiu. Čia esti priimami audijencijose viešpatijų pasiuntiniai. Ta salė pradėta statyti Antano de Sangallo, popiežiaujant Povilui III († 1550), užbaigta-gi 1573 m., popiežiaujant Grigaliui XIII. Gražūs jos freskai, išreiškiantieji kelis svarbesnius atsitikimus iš Bažnyčios istorijos, yra Perin'o del Vaga, Danieliaus da Volterra ir Vasari'o darbo. Kairėje stovinčios durys veda į garsiąją Sikstauss kopylę (reik paklabinti!), kurią taip pat, kaip ir visus beveik rumus, su tam tikru leidimu galima lankyti nuo 10 lig 3 v. kasdien, išskiriant šventadienius.

a). *Sikstauss kopyčia ir kitos rumų kopl. Beatifikacijų salė (Aula).*

(Lankomos nuo 10—3 v., subatomis-gi—lig 1 v. liuosai).

Sikstauss kopyčia (*Cappella Sistina*), kuri yra viešoji popiežiaus rumų kopyčia, gavo vardą nuo Sikstauss IV, kurs apie 1473 m. liepė ją pastatyti bažnytinių iškilnių ir naujojo popiežiaus rinkimų (konklave) atlikimui. Ilgio ji turi 40 mtr., pločio-gi — 14 mtr. su viršum, todėl didumu lyginas su neviena mūsų krašto bažnyčia. Apšviečia ją 12 langų — po 6 abiejuose šonuose. Graži, augšta baliustrada iš baltojo marmuro dalina kopyčią į 2 nelygi dali: prūsųkinėji, mažesnė, su sėdynėmis augšto luomo asmenims, yra paskirta svietiškiešiams katalikams: dešinėji pusė paskirta moterims ir kairėji—vyrams; užpakalinėji-gi, didesnė, — paskirta Šv. Tėvui, kardinolams ir kitiems dvasiškiams. Toji kopyčia yra garsi

savo freskais, kuriuos geriausia galima apžiūrėti ryto metą (pav. Nr. 6).

Ant abiejų šalinių sienų patalpinta 12 gražių paveikslų (freskų) nutepliotų garsųjų Florencijos ir Umbrijos tepliotųjų (Perugino, Pinturicchio, Signorelli ir k.) tarp 1476—1482 m.: kairėje yra 6 freskai su atsitikimais iš Maižiaus, žydų vadovo, gyvenimo (Faraonas skęsta Raudonosiose jurose, Dievas duoda 10 įsakymų ant kalno Sinai ir k.), dešinėje-gi — aniems panašūs paveiksiai iš Kristauss gyvenimo (Kristauss krikštas, Kristauss duoda raktus šv. Petriui ir k.) — Apatinėsios, nepapuštos freskais, sienų dalis iškilmingose dienose seniau budavo apdengiamos garsiaisiais Rafaelio gobeliniais (kilimais) kurių visa dešimtis dabar laikoma salėje degli Arazzi (ž. 86 p.).

Dabar atkreipkime ypatingą atydą į *lubas* ant kurių 25-ių metru augštyje matome daugybę žmonių paveikslų įvairiose pozose (stovi, sėdi, guli), bet visi jie gerai sutvarkyti. Lubų viduryje galima patėmyti 9 laukus, kuriuose telpa 9 paveiksiai su atsitikimais iš pirmosios Maižiaus knygos (Genesis): 1, 2 ir 3 pav.—pasaulio sutvėrimas; 4 ir 5 — Adomo ir Jievos sutvėrimas: 6 — Pirmųjų tėvų nusidėjimas: 7, 8 ir 9 pav. — Abliaus užmušimas, Tvanas ir Nojus su sunumis. Tų paveikslų galuose, kiek žemiau, yra 7 pranašai ir 5 šibilibos (sibilla), kurie yra pranašavę apie Išganytoją. Be to, aplink langų viršunes sėdi Jėzaus Kristauss giminės (sulig šv. Mato Evang., I skyriaus), belaukiantieji Marijos Sunaus atėjimo. Visi tie lubų freskai yra geriausias Mykolo Angelo darbas, kurį jisai atliko 1508—1512 m., liepiant Julijui II.

Šalip didžiojo altoriaus, kairėje, stovi gražus popiežiaus sostas, nes didžiosiose šventėse patsai popiežius laiko čia bažnytines apeigas. Šalip sosto pagal sieną stovi kardinolų sėdėnės. Dešinėje-gi—choras giedoriams, kurių, sunlig Pijaus X įsakymo, 1905 m., yra 30 vaikų ir 10 vyrų, kurie visi privalo išduoti tam tikrą kvotimą (ekzameną).

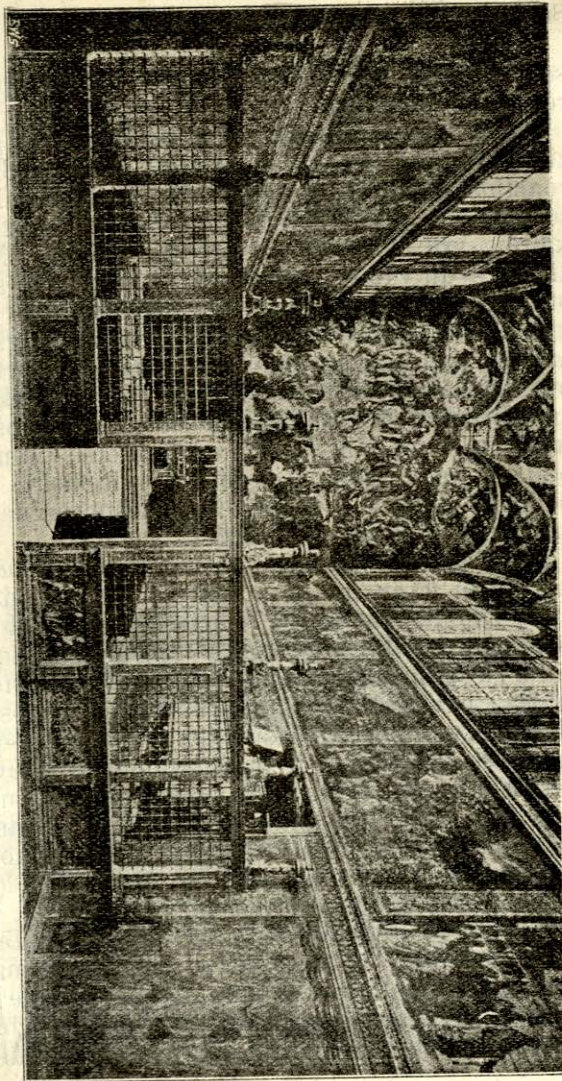
Bet svarbiausias ir įdomiausias Sikstaus koplyčios dalykas, kurs tuojau puola mums į akis, yra garsusis *Paskutiniojo Teismo*, anos didžiosios Dievo rustybės dienos, paveikslas, nutepliotas to paties Mykolo Angelo, 1534—1541 m., liepiant Povilui III.

Tasai paveikslas, turintis apie 20 mtr augščio ir 10 mtr. pločio, užima visą galinę sieną už didžiojo altoriaus. Jisai nustebina kiekvieną, bet ypač prikala prie savęs kiekvieno žiurėtojo akis vidurinis paveikslas rustojo Dievo-Teisėjo, prieš kurį drebės dagi teisingieji. Šalip Kristaus matome persigandusią Mariją, aplinkui-gi Apaštalus, Patrijarkus ir Pranašus (čiapat yra ir Adomas). Paveikslas viršuje aniolai atneša kryžių ir kitus Kristaus Kančios įrankius, žemai-gi skelbia trimitais numirėlių atsikėlimą. Kristaus dešinėje aniolai veda teisingųjų vėles dangun, kairėje-gi velniai tempia savo aukas pragaran, kursai išreikštas čia-pat apačioje. Velnias, kaip anasai mitologiškasis Charon'as, veža prankeituosius valtyje per Styks'ą, kurio krante jau laukia savo svečių pragaro kankintojai.—Žodžiu, visa čia taip gerai yra nuduota, kad išbliškusiuose teisiųjų žmonių veiduose aiškiai matome baime, nusiminimą, pasiutimą ir k. jausmus. Tik nevienas artistas peikia šį garsųjį paveikslą už tai, kad jame dauguma žmonių yra nuogi.

Žvakių ir smilkalo dumai vienkart su drėgme ir paveikslų spalvas, bet 1904 m. Pijaus X rūpesčiu visi jie tapo nuvalyti ir atnaujinti.

Iš karalių salės ties Sikstaus koplyčios

Nr. 6. Sikstaus koplyčia (Cappella Sistina) Vatikane.

durimis yra duris, vedančios į Berninjo pastatytają ir Brillio freskais papuoštąją *Sala ducale* (kunigaikščių salę), kurion, taip pat, kaip ir sekančion kopyčion, norint įeiti, reikia turėti Majordomo leidimas. Renkant naująjį popiežių, čia paprastai laukia savo ponų kardinolų tarnai (konklavistai).

Šalip tos salės stovi **Povilo kopyčia** (*Capp. Paolina*), kurią, liepiant Povilui III, pastatė Ant. de Sangallo (jaunasis), 1540 m. Tarp kitų paveikslų čia yra du didesniu fresku: šv. Povilo atsivertimas ir šv. Pėtro prikryžiavimas, kuriuodu nutepliojo jau žiloje senatvėje Mykolas Angelo (1542 m.). Pirmąjį Advento nedėdienį toje kopyčioje esti laikomos 40 val. klupojimo pamaldos (*le Quarant'ore*), užtat tame laike (ir Didžiajame Ketverge) ji esti gausiai viduje apšviesta. Be to Porcijunkulos dieną (2 rugpj.) popiežius ateina čion rytą ir vakarą pelnyti garsiuosius atlaidus. Toji kopyčia stovi atvira lig 8 val. ryto ir dviem tukstantim su viršum Vatikano gyventojų yra parapijos bažnyčios (*SS. Palazzi apostol.*) vietoje.

Šalip kopyčios yra *Aula della beatificazione* arba naujųjų Šventųjų apgarsinimui paskirtoji salė, kurią a. Leonas XIII gražai papuošė tam tikslui. Čia kartais esti atliekamos didesnės apeigos ir skaitlingesnės audijencijos.

Be minėtųjų kopyčių Vatikane (už *Sala ducale*) yra dar maža šv. Lauryno arba *Mikalojaus V kopyčia* (*Cappella di Niccolo V*), pastatyta to popiežiaus laikuose, t. y. 1447—1455 metais. Tą kopyčią, lygiai kaip ir gretimuosius Rafaelio kambarius (ž. žem.), galima lankyti tik utarninkais ir pėtnyčiomis, nuo 10—

3 v. Fra Angelico da Fiesole papuošė ją (apie 1450—1455 m.) gražiais freskais iš šv. Lauryno ir Stepono gyvenimų (abiejų Šventųjų po 6 paveikslus). Tie freskai yra tai paskutinytis to tepliojo darbas ir jau daugel kartų buvo atnaujinti. Be to, ant lubų yra 4 Evangelistai, šalyse gi — 8 Bažnyčios Mokytojai (Daktarai). Kaip visur savo veikaluose, taip ir čia tasai maldingas dominikonų broliukas atliko savo darbą sąžiningai ir su gilia mintimi, todėl visus žiurėtojus į tą darbą ragina prie maldos.

Dabar aprašykime įvairias Vatikano sales, liozas ir galerijas.

b). *Rafaelio kambariai ir liozos; Paveikslų galerija; Apartamenti Borgia.*

(Lankomi tuo pačiu laiku, kaip ir Sikstaus kopyčia).

Sugrįžę atgal lig Karalių laiptų vidurio, pasukame kairėn į antrąjį Vatikano augštą ir įeiname per duris su antrašu „*Camere e stanze di Raffaello*“.

Pirmiausią įeiname į kambarį su neįžymiais ir naujosios gadynės aliejiniaisi paveikslais iš Šventųjų gyvenimo, bet, pasukę į dešinią kambarį, randame jame garsųjį tarp lenkų jų tepliojo Mateikos paveikslą, išreikiantį kar. Joną Sobieski, paliuosuojantį Vieną nuo turkų apgulimo, 1683 m. Tą paveikslą patalpino čia lenkai, 1884 m.

Už to kambario yra *Nekaltai Pradėtosios salė* (*Sala dell' Immacolata*), kurią Podesti, liepiant Pijui IX, papuošė freskais, perstatančiais

mums Nekalto Prasadėjimo dogmato apskelbi-
mą, atliktą 8 gruod. d. 1854 m. (1904 m. mes
jau šventėme 50 m. Jubilėjų to atsitikimo).

Čiapat yra brangi indauja (šėpa), dovanota Va-
tikanui prancuzų kunigijos, 1878 m., kurioje
patalpinta minėtojo dogmato apskelbimo bulla
(popiežiaus raštas) įvairiomis kalbomis.

Rafael'io kambariai (*Stanze* arba *Camere*).

Vis tiesiai toliau eidami, iš salės *Immacolata*
įeiname į garsiuosius Rafael'io kambarius, ku-
riuose pirmąją vietą visų Rafael'io paveikslų
tarpe užima freskai, nuteplioti jo čia tarp
1508—1520 m. gražiuose popiežiaus kamba-
riuose, liepiant Julijui II ir Leonui X. Visą
amžių prie jų besidarbuodamas, Rafael'is pa-
rodė tokį savo gabumą, kad perviršijo visus
savo pirmtakus ir mokytojus. Tik nelaimė,
kad per 400 metų dregmė ir pelėsių jau ge-
rokai apgadino tuos paveikslus.

Rafael'io kambariais vadinasi keturi paei-
liui stovintieji kambariai, kurie gavo vardus
nuo kai-kurių įžymiųjų juose esančių Rafael'io
freskų. Ir taip, pirmasis kambaris vadinasi

1, *Gaisro kambarys* (*Stanza del Incendio*)
arba Leono III salė. Čia, mat, tarp kitų yra
1517 m. nutepliotasis paveikslas, perstatantis
mums nuo Vatikano į šv. Anioło tvirtovę (Castel
S. Angelo) einančios *gatvės Borgo gaisrą*, atsi-
tikusį 847 m., popiežiaujant šv. Leonui IV,
kurs jį stebuklingai užgesino šv. Kryžiaus žen-
klu. Tasai paveikslas (ir dar keli kiti) yra pa-
ties Rafael'io darbas, už kurį buvę jam užmo-
kėta apie 11,250 frankų (4,218 rub.) Likusieji
gi paveikslai iš Leono III ir IV ir cies. Karo-
liaus Didž. gyvenimo yra nuteplioti tik jam

prižiurint. Pagalios lubų paveikslai, aniolai ir
šventieji yra garsaus Perugino darbo.

2, *Antspaudos* (*St. della Segnatura*) arba
Disputos kamb. gavo vardą nuo to, kad čia bu-
vo dedamos antspaudos ant popiežių raštų
(*breve*). Nuo tojo kambario freskų Rafael'is pra-
dėjo darbuoties Vatikane, 1508 m.

Ant sienų nutepliota taip vadinamoji *Di-
sputa*, arba Kristaus tikybos garbė; čia yra iš-
reikštas teoliogų susirinkimas, kurie bekalbė-
dami apie tikėjimo tiesas, gauna apšvietimą iš
atvertojo dangaus, kur regimas Dievas, Anio-
lai ir Šventieji. Yra tai dailiausias Rafael'io
darbas. Priešais yra išreikšta filiozofija—*Atėnų
Mokykla*, t. y. didžiųjų senovės filiozofų susi-
rinkimas (čia yra Plato, Aristoteles, Sokrates
ir k.)

Ant trečiosios sienos Rafaelis nutepliojo
poėzija, arba paveikslą, paprastai vadinamą
Parnas'u: ant Olimpo viršaus gieda diev. Apollo,
apsuptas poėtais ir muzomis (čia yra Ho-
meras, Horacijus ir k.). — Pagalios, ketvirta-
sis paveikslas išreiškia teisybę. Čia matome
Grigalių IX ant sosto, duodantį Bažnyčiai ka-
nonų įstatus ir cies. Justinijoną, skelbiantį
viešpatijai svietiškuosius įstatus.

Be to, ant lubų yra nutepliotos moteriš-
kių pavidale keturios mokslo šakų allegorijos:
teoliogijos, poėzijos, filiozofijos ir teisybės.

3, *Eljodoro kamb.* (*St. d'Eljodoro*) gavo
vardą nuo jame esančio paveikslo, perstatančio
mums antroje Makabėjų knygoje (III, 25) ap-
rašytąjį stebuklingą ištrėmimą iš Jeruzalės
bažnyčios kar. Seleuko vietininko Eljodoro,
kurs buvo norėjęs išplėsti tos bažnyčios turta.

Jau apgedusius to kambario freskus Rafael'is nutepliojo tarp 1511—1514 m. Ant lubų patalpinti 4 atsitikimai iš Nojaus, Jokubo, Izako ir Maižiaus gyvenimo, ant sienų-gi svarbesnieji paveiksai yra šie: šv. Leonas Did. stebuklingai sulaiko ir nugręžia gunnų kar. Attilą nuo išgriovimo Rymo; Aniolas prižadines kalėjime miegantį šv. Petrą, isveda jį iš ten ir pagalios „Bolsenos stebuklas“, t. y. paveikslas, parodantis nepaprastą atsitikimą Bolsenoje (prie ežero tuo pačiu vardu; ž. I t. 399 p.), 1263 m., kuomet vienam, nenorėjusiam tikėti į V. Jėzaus buvimą Švenč. Sakramente, kunigui laike jo Mišių tekėjo iš Hostijos Švenč. Kraujas.—To kambario kertėje yra duris į seneniai aprašytąją šv. Lauryno arba Mikalojaus V koplyčią.

4, *Konstantino salė* taip vadinamas dėlto, kad ji yra pripildyta freskais iš cies. Konstantino Did. gyvenimo; tuos paveikslus nuvarsojo čia Giulio Romano su savo mokiniais, 1520 m., jau mirus Rafael'iui. Svarbiausias čia perstatytas atsitikimas iš to ciesoriaus gyvenimo yra jo stebuklingas pergalėjimas savo priešo Maksencijaus, 312 m. (ž. 17 p.), nuo kurio laiko Konstantinas davė Bažnyčiai liuosybę; toliau yra išreikšta, kaip pop. Šv. Silvestras I krikštiją tą ciesorių Liaterane, kaip ciesorius dovanoja tam popiežiui Rymą ir t. t.

Rafael'io liožos (*Loggie di Raffaello*) lankomos tik utarninkais ir pėnyčiomis, nuo 10—3 val. — Iš Konstantino salės tiesiai įeinama į antrąją augštą Rafael'io liožų arba galerijų trimis augštais, kurios iš trijų pusių apsupa šv. Damazo kiemą. Seniau buvo tai atviri tar-

tum prieškambariai, paremti skaitlingomis koliumnomis. Bet 1813 m. Pijus VII liepė įstatyti tarp koliumnų langus, kad oras ir drėgmė nebaigtų gadinti garsiųjų jose esančių paveikslų. Bet tik vakarinėji tų liožų dalis yra paties Rafael'io, arba jam prižiurint jo mokinių, darbas, likusios-gi dalis yra kitų tepliojų, kaip antai: pirmojo Vatikano augšto liožos yra Jono (Giovanni) da Udine, trečiojo-gi—to paties Jono ir kitų darbas. Didžiausiąją vertę turi antrojo augšto freskai, paties Rafael'io nutepliotieji. Toji liožų dalis susideda iš 13 dalių, kurių lubos yra užbaigtos smailiai, mažų kopulų pavidale. Kiekviena tokia kopula yra padalinta į 4 dalis, kuriose medalijonuose yra keturkampiai paveiksai iš senosios Sandoros istorijos. Taigi visoje toje galerijoje yra 52 nedideli paveiksai, kuriuos paprastai vadinama *Rafael'io šv. Istorija*. Tik paskutiniai 4 paveiksai yra paimti iš Kristaus gyvenimo. Liožoje, susiduriančioje su Klemenso sale (ž. 70 p.) Didžiojo jubilėjaus metais Leonas XIII pastatė marmurinę Išganytojo stovylą.

Paveikslų galerija (Pinacoteca). Iš žiemvakarinėsios liožų kerties eina augštyn laiptai, vedantieji į Pijaus VII įsteigtąją Paveikslų galeriją arba Pinakoteką, kurią tasai popiežius sudarė iš 1815 m. sugražintųjų paveikslų, kuriuos prancuzai buvo išplėšę revoliucijos laiku iš įvairių bažnyčių. Nors tik 42 paveikslu čia tėra, bet beveik visi yra dvasiškojo turinio ir juos visus galima pavadinti tikriausiais dailės brangumynais. Ant kiekvieno paveikslo yra parašytas paveikslo ir jo tepliojo vardas. Ke-

turiuose Pinakotekos kambariuose šie yra išymiausiai paveikslai:

1-me kambaryje. Rafael'io: Švenč. Marijos Panos Apreiškimas; Tikėjimas, Viltis ir Meilė; Trijų Karalių pagarbinimas ir Kristaus bažnyčioje paaukojimas.

2 kamb. Domenichino: Paskutinėji šv. Jieronimo Komunija; Rafael'io: a) Madonna di Foligno; yra tai tobuliausias iš visų lig to laiko nutepliotųjų Rafael'io paveikslų, nuvarsotas 1512 m. bažnyčiai Ara-Coeli, kurioje iš-pradžią 50 metų ir stovėjo. — b) Kristaus Persimainimas ant Taboro kalno; tasai paveikslas yra paskutinsai ir tobuliausiasai jo darbas, bet tapo užbaigtas jo mokinių.

3 kamb. Tizian'o: Madonna di S. Niccolo de Frari — vienas iš geriausiųjų to tepliojo darbu, iš 1523 m.; Rafael'io: Švenč. Marijos Apvainikavimas danguje, iš 1503 m.; Caravaggia's: Kristaus Palaidojimas (esąs vertas 150,000 lirų); Mėlozzo's da Forli: Sikstus IV, Vatikano bibliotekos įsteigėjas, 1478 m.; Pinturicchio: Šv. Marijos Apvainikavimas; Petro Peruginio ir jo mokinio Rafael'io: Kristaus Prisikėlimas iš numirusių; pagalios to paties Peruginio: Marija su 4 Perudžijos Patronais.

4 kamb. Andriejaus Sacchia: a) šv. Romaldas, Kamedulų rubuose, rodo savo mokiniams kelią į dangų; b) Grigalius Did. popiežius rodo kraujo lašus, tekančius iš skaros, kuri buvo padėta ant šv. Petro kapo; Guido Reni'o: šv. Petro Ap. prikryžiavimas ir Povilo Veronese: šv. Elenos sapnas.

Apartamenti Borgia lankomi tik utarninkais ir ketvergais, nuo 10—3 v., už 1 lirą. Po

Rafael'io kambariais, arba pirmajame rumų augšte esančios 6 salės vadinasi Apartamenti Borgia nuo pop. Aleksandro VI pavardės (Borgia), kursai pastatė jas kaipo savo privatiniuosius kambarius. Bet nuo to laiko jie buvo apieisti ir tik a. a. Leonas XIII, 1889—1897 m., liepė juos atnaujinti ir papuošti prof. L. Seitz'ui, kurs gerai atliko paskirtąjį darbą. Majolikos asla tapo atnaujinta sulig likusiųjų joje skeveldrų (fragmentų). Atnaujinti taipgi yra brangūs Pinturicchio's ir jo draugų paveikslai, nuteplioti ant sienų ir lubų, 1494 m.

1-ji salė vadinasi popiežių salė. Čia yra išymimi štukatura ir Jono da Udine ir Perin'o del Vaga freskai.

2 salė pagražinta paties Pinturicchio's freskais. Ant lubų yra medalijonai su pranašų paveikslais.

3 salėje taip-pat yra Pinturicchio's freskai, tarp kurių šie išymesni: šv. Katarina iš Aleksandrijos ginčijas su mokslinčiais (filiozofais) cies. Maksimijono akyveizdoje; šv. vienbūviai (pūstelinkai) Antanas ir Povilas, kuriems stebuklingasai juodvarnis atnešdavo duonos; šv. Barbora; šv. Sebastijono kankinimai; šv. Elžbietos aplankymas ir k.

4 salė. Čia taipogi yra Pinturicchio's freskai: septynių liuosųjų mokslų allegorijos (pilyginimai).

5 salė, arba *Credo salė,* vadinasi taip delto, kad ant jos lubų yra nuvarsoti Apaštalai su atskirais Apaštalų Sudėjimo (Credo) sanarių (artikulų) žodžiais. Šiosios ir *6-sios salės* sienų ant audeklo nutepliotieji paveikslai paeina iš naujesniųjų laikų.

c). *Vatikano muzėjai*¹⁾ ir galerijos *dei Candelabri* ir *Lapidaria*.

Įeiga į Vatikano muzėjus yra žiemvakariniam rumų kampe, todėl iš šv. Petro plečiaus reikia eiti kairėn po zakristija, apeiti visą baziliką (*piazza della Sagrestia* ir *di S. Marta*²⁾), pro *bažnytelę S. Marta all' Vaticano* ir *S. Stefania degli Abissini* ir *via delle Fondamenta*) ir pagaliai pagal išilginę rumų sieną (*vialone di Belvedere*) eiti lig žiemvakarinėjo rumų kampo. Minėtuosius muzėjus galima lankyti kasdien nuo 10—3 v., už 1 fr., bet subatomis tik lig 1 val. ir veltui; šventadieniais gi visai neleidžiama.

Senobiniųjų dailės dalykų muzėjus yra pirmasis visame pasaulyje savo turtingumu muzėjus (taip ir pritinka popiežių rumams!), paeinąs iš renesanso stiliaus užgimimo laikų. Pirmiausia, pop. Julijaus II laikuose Bramante pastatė rumų dalį, vadinamąją *Belvedere* (taip pavadintą delto, kad iš čia yra gražus reginys į miestą), kur ir buvo pradėta rinkti dailės dalykai. Tą muzėjų žymiai padidino tikslai Klemensas XIV, todėl jo ir jo artimiausiojo įpėdinio, Pijaus VI, kurs užbaigė muzėjų, vardu yra va-

1) Keleivis-katalikas privalo važiuoti Ryman pirmiausia delto, idant aplankyti svarbesnes jo šventasias vietas ir relikvijas ir idant iš čia parsivežtu namon gerųjų išpūdžių ir jausmų pluoštą; tačiau nors ir ne daug laiko kas teturėtu, vis-gi privalo aplankyti bent svarbesnius dailės muzėjus. Mums, šiaurės gyventojams, neįpratusiems matyti nuogumus, išrodo piktinčiomis muzėjuose patalpintos plikos stovylos, bet, žinoma, reikia čia, dailės dalykuose, tik dailę ir mokėti tematyti. Bet jaunuomenei patariama visai nelankyti stovylių muzėjų.

2) Prie to plečiaus stovi bazilikos Archiprezbitero rumai, kuriuose gyvena tą laipsnį turintis kardinolas.

dinama svarbiausioji muzėjaus dalis (museo Pio—Clementino). Toliau Pijus VII dar padidino tą muzėjų, pridėdamas prie jo nuo jo pavardės pavadintąjį museo Chiaramonti ir Braccio nuovo, pagaliai Grigalius XVI prijungė dar čion Aigyptiškąjį ir Etruskų muzėjus.

Pirmiausia įeiname į **museo Pio—Clementino**, susidedantį iš keliolikos salių, kuriose sutalpinti brangiausieji dailės dalykai.

I. Graikiškojo kryžiaus salės (Sala a Croce greca) gražios durys paeina iš Adrijano villos (šaly Tivoli), jos-gi asloje yra 3 senos mozajikos. Svarbiausios-gi skulptūros yra šios: 566 numeriu pažymėtas didelis ir reljefais papuoštas šv. Konstancijos (cies. Konstantino dukters) sarkofagas (grabas); 574 num., Venera naujasnėsios gadynės drabužiuose, 589, šv. Elenos (Konstantino Did. motinos) sarkofagas, paeinantis iš jos kapo (ties Rymu); 600, gulinčioji vandens dievaičio stovyla, užbaigta buk Mykolo Angelo.

Priešais tosios stovylos yra durys, vedančios į **Aigyptiškąjį muzėjų (Museo Egizio)** kurį galima lankyti tik utarinkais ir pėnyčiomis, nuo 10—3 v. Isteigė jį Pijus VII, padidino-gi Grigalius XVI ir Leonas XIII. Tasai muzėjus susideda iš Ryme ir apylinkėje atrastųjų ir keliose salėse patalpintųjų senovės dailės dalykų: žmonių ir gyvulių mumijų, hieroglifų, indų, stovylių ir mažų figūrų bei kitų išdirbinių iš akmens ir medžio; visus tuos dalykus Rymo valdonai buvo parvežę kaip lobį iš Aigypto.

Iš čia 20 koliumnų papuoštais laiptais lipame augštyn, kur dešinėje įeiname į

II—Sala della Biga, apvalią su kopula salę, kurios viduryje stovi dviejų į dvyračius pakinkytųjų arklių marmuro stovyla (*biga*), nuo ku-

rios ir salė gavo vardą. Toji karieta seniau buvo vartojama šv. Morkaus bažnyčioje kaip vyskupo sostas. 608-ju num. pažymėtoji yra bazdoto diev. Bakchaus stovykla ir 615 bei 618 n. — Disko (lankelio) mėtytojai, pagal graikiškųjų originalų; be to yra dar čia keletas sarkofagų.

Toliau eidami, dešinėje įeiname į ilgą galeriją, lankomą tik seredomis ir vadinamą

III. *Galleria dei Candelabri*; ji yra padalinta į 6 dalis. Lubų paveikslus ir brangią aslą parupino jai a. a. Leonas XIII, 1886 m. Paveikslų, išreiškiančių atsitikimus iš to popiežiaus laikų, autorius yra L. Seitz. kurio geriausiasis darbas yra paveikslas, išreiškiantis šv. Tomą Akvinietį, duodantį Bažnyčiai (moteriškės pavidale) iš garsiojo Aristotelio gautąją filiozofiją. Neskaitant marmuro kandeliabrų (žvakydžių), yra dar čia brangių skulptūrų, daugiausia iš mitologiijos; jų tarpe atsižymi 19, 52, 118a, 148, 184 ir 222 numeriai.

Dar toliau eidami per tą galeriją, įeiname į *Sala degli arazzi*, kurioje telpa garsieji *Rafael'io kilimai* (divonai), kuriais seniau iškilmingose dienosose budavo puošiamos Sikstaus koplyčios sienos (ž. 73 p.). Iš viso jų yra 10 ir kiekvienas atsiejęs po 17,000 frankų (6,375 r.); išausti jie Briuksel'io mieste, apie 1520 m., iš vilnų, šilko ir auksu ir pagražinti Rafael'io paveikslais iš Kristaus ir apaštalu gyvenimo. Taip nepaprasto gražumo jie yra (tik jau gerokai išblukę, nusišėrę), kad daug jų kopijų buvo padaryta.

Dar toliau stovi ilga (apie 150 mtr.) *Galleria Geographica*, kuri gavo vardą nuo didelių žemlapių, nutepiotų ant jos sienų, 1580 m., liepiant Grigaliui XIII. Galerijos lubos yra papuoštos visokių artistų. Joje yra nemaža senobinių biustų. Čia tai Pijus X teikės maloniai priimti mūsų keleivystę, 1904 m.

Šalip įeigos į Kandeliabrų galeriją pora laiptų veda dar į *Etruskų muzėjų* (*Museo Etrusco Gregoriano*), lankomą tik panedėliais ir ketvergais. Tasai Grigaliaus XVI, 1836 m. įsteigtasis muzėjus apima 12 įvairaus didumo kambarių su senovės dalykais, rastais senobinės Etrurijos miestų: Vulci, Toscanella, Chiusi, Perugia ir k. griuvėsiuose, bet nestinga čia ir Pompėjoje iškastųjų dalykų: stovylių, paveikslų, indų, rubų ir t. t. Tie dalykai ypatingai branginami senobinių etruskų dailės ir papročių tyrinėtojų.

Nuo I lig IV-jo kambario sutalpinti sarkofagai, urnos ir spintelės numirėlių pelenams sudėti, stovylė iš bronzos ir degtojo molio ir k.; ypatingai gi pažymėtina vazų su piešiniais kolekcija, susidedanti iš V, VI ir VII-jo kambarių; vienos iš tų vazų jau senuose amžiuose buvo parvežtos iš Graikijos, kitos gi — pačių etruskų išdirbimo. — IX ir X kambariuose yra surinkti visoki senovės dailės dalykai iš bronzos, kaip antai: kareivio stovykla su umbrišku antrašu, visokie namų baldai, ginklai ir auksiniai bei sidabriniai papuošalai, paeinantys iš V—VIII amž. pirm Kristaus. — Pagalios XI kamb. telpa įdomios etruskų piešinių ant grabų kopijos ir XII kamb. tarp kitų bronzų randame ir visą grabą.

Iš čia atgal per Sala a Croce greca įeiname į

IV. *Apvaliąją salę* (*Sala Rotonda*), pastatytą Pijaus VI laikuose, sulig Panteono modelio. Jos asloje yra senobinė mozaika su mitologiškais paveikslais (tritonais, centaurais ir k.), viduryje gi stovi brangi milžiniška (13 mtr. į apvalumą) *vaza*, nukalta iš vienos porfiro skeveldros ir patalpinta čia 1705 m. Ties durimis stovi vėl milžiniška (3 $\frac{1}{2}$ mtr. augščio) Herkuleso stovykla iš pauksintosis bronzos, atrasta Ryme 1864 m. (560 num.); toliau stovi cės. Kliudijaus stovylos (150 ir 551 n.); labai didelis Zeuso, dievaičių kunigaikščio, biustas (pusė stovylos), originališkas Phidias'o (V amž.

pirm Kristaus) darbas (539 n.). Yra tai dailiausioji galva tarpe kitų atrastųjų Zeus'o galvų. Be tų yra dar čia keletas Rymo ciesorių ir ciesorienų galvų ir biustų. — Toliau įeiname į ilga

V. *Muzų salė (Sala delle Muse)*, kurią 16 šulų iš Kararos marmuro dalina į tris dalis. Apart 9 muzų (deivių) stovylių, padarytų sulig modelių iš V—VI amž. pirm Kristaus, nuo kurių ir salė gavo vardą, yra dar čia eilė biustų ant papėdžių (pedestalų) ir asloje senobinė mozajika.

Pirmajame salės priangyje (1-je dalyje) stovi Likurgas (530 num.), Perikles (525) ir k. — Didžiojoje aštuonkampėje gražioje salėje, dešinės sienos viduryje, stovi ilguose rubuose diev. Apollonas, vedinas, muzų buriu (516), Sokrates (514), Platonas (519), Epikuras (498), Demostenes (506) ir k. — Antrajame-gi priangyje, įeinant į sekančią Gyvulių salę, stovi tarp kitų ir senojo Sofoklo (496 ir 492 n.n.), Apollono su kanklėmis (495) ir Diogenes'o (490) biustai.

VI. *Gyvulių salė (Sala degli Animali)* su daugeliu naujesniųjų arba atnaujintųjų senesniųjų gyvulių stovylių iš baltojo arba margojo marmuro. Salės asla papuošta senobinėmis mozajikomis.

VII. *Stovylių galerija (Gall. delle Statue)*, įsteigta Pijaus VI. Joje tarp kitų stovi: graikų mirties dievaitis Thanatos (250 n.), Tritonas (253), Penelopa (261) ir Apollonas (259 ir 264). Be tų pažymėtini dar biustai su num. 265, 271, 390 ir 414. Pagalios abiejuose salės šonuose stovi Barberini'o kandeliabrai (412 ir 413), gražiausieji ir didžiausieji tarp visų liku-

siųjų senovės kandeliabrų; pergabenti jie čia iš Adriano villos. Ant jų yra patalpinti dievai: Jupiterio, Merkurijaus, Marso ir deivių: Junonos, Minervos ir Veneros reljefai.

VIII. *Biustų salė (Sala dei Busti)*, padalinta į 4 dalis, prieiname, perėję katik minėtąją galeriją. — 1-je jos dalyje tarp kitų yra laurais apvainikuoto cies. Nerono (277 n.) ir varpomis apvainikuoto cies. Augusto (274) biustai; bet ypač gražus yra 273 num.: jaunojo Augusto biustas. — 2-je dalyje yra dievai: Zeuso (298), Apollono (303), Saturno (307) ir Izidos (308) biustai ir Menelaus'o galva (311). — 3-je dalyje, vidurinėje nišoje, stovi Zeusas (326). — 4-je dalyje: besimeldžianti moteriškė (352), taip vadinamoji „Pietà“, sarkofagas su Prometėjaus paveikiu (353) ir ypatingai rymietis su rymiete, reljefas nuo grabo (388).

IX. *Liarvų salė (Gabinetto delle Maschere)*. Ją galima lankyti tik panedėliais, seredomis ir ketvergais, paprastame laike.

Asloje yra mozajika su liarvomis (maskomis); tarp kitų čia yra: Šokėja iš marmuro (425), Venera (427, 435 ir 436) ir Apollonas (422). — Iš čia per Gyvulių salę, pasukę kairėn, įeiname į

X. Aštuonkampį *Belvederio kiemą (Cortile di Belvedere)*, kuri papiežiauojant Inocencijui VIII (apie 1490 m.) yra pastatęs Bramante. Tokį vardą tasai kiemas gavo delto, jog iš jo balkono turime gražų reginį („bell vedere“). Įeinant kieman, abiejose pusėse stovi 2 molossaišunys, jo-gi viduryje—šulinys su senobine „gerkle“; arkadų viršuje patalpintos senobinės

milžiniškos liarvos, prie sienų-gi sarkofagai ir stovylos. Kiemo kertėse yra dar 4 kambarėliai, kurių 1-me (kabinete), dešinėje, stovi garsioji Laokonų grupa (kruva), atrasta 1506 m. ir išreiškianti, kaip du žalčiu smaugia užpykusiojo diev. Apollono kunigą su jo dviem sunais, liepiant tam dievaičiui. Yra tai labai graži skulptura iš marmuro, kurią Mykolas Angelo vadindavo dailės stebuklu; padarė ją Agesandras su dviem savo sunais. — 2-me kambaryje stovi garsioji Belvederio Apollono stovyla, atrasta dar XV amž. Tasai dievaitis su lauro šakele dešinėje ir su seidoku (luk) kairėje, rodo rusybę savo priešams. Be to čia yra reljefas: moteriškė veda jautį paaukoti dievaičiui (94 n.), ir sarkofagas su liutų galvomis, iškastas 1777 m. statant šv. Petro bazilikos zakristiją. — 3-me kamb. stovi Canova's Perseus ir kumščiomis kariaujantieji; vienas sarkofagas išreiškia Amazonų karę (49).—4-me, pagalios, kamb.:—Hermes'as arba Mercuras, seniau klaidingai laikomas Antinos'u; yra dar čia vienas reljefas: Izidos kunigų burys (55), sarkofagas (61) ir Nereida (juros nimfa) be galvos (60a).

XI. *Belvederio prieangis* yra padalintas į 3 dalis su savais vardais: 1) *Apvalasis prieangis (Atrio rotondo)* su marmuro indu viduryje ir 7-ju num. pažymėta koliumna be kapitelio su reljefu jaunikaičio, perrišančio sau galvą. — 2) *Atrio del Maleagro*, gavęs vardą nuo Maleagro stovylos (10 n.), paeinančios iš Rymo ciesorių gadinės.—3) *Atrio quadrato (keturkampis)*, kurio viduryje stovi garsioji Belvederio stovyla be galvos, 1-me amžiuje pirm Kristaus gyvenusiojo Apollonijaus darbo ir 2-ju num.

pažymėtas sarkofagas L. Kornelijaus Scipijono Barbato, didžiojo Afrikano, Rymo konsulio (298 m. pirm Kr.), senelio.

Muzėjus Chiaramonti, sudarytas Canova's, liepiant Pijui VII, yra padalintas į 30 dalių, pažymėtų lotinų skaitlinėmis I, II, III ir t. t. Jisai užima pusę koridoriaus, einančio išilgai per visus Vatikano rumus, ir turi apie 300 mtr. (140 sieks.) ilgio ir $6\frac{7}{10}$ m. pločio, (įeinant tan muzėjun, dešinėje, yra duris (uždarytos) į *sodną della Pigna*, kurio viduryje stovi senobinė koliumna su šv. Petro stovyla iš bronzos, pastatyta čia 1886 m., Vatikaniškojo Vyskupų Susirinkimo 1870 m. paminėjimui (ž. 51 p.).

Iš kelių šimtų tojo muzėjaus marmurinių dailės dalykų, daugiausia dievaičių ir ciesorių, išymesni yra šie: milžiniška gulščia Herkuleso stovyla (733 n.), didelė Antonino Pijaus stovyla (682), Mercuras (589), Apollono galva (502), sėdinčio Tiberijaus stovyla (400 ir 494), cies. Augustas, kaipo jaunikaitis (461), Niobo duktė, stovyla be galvos (176), labai dailus graikų darbas. Yra dar kelios ciesorienų stovylos (418, 608 ir 619).

Muzėjaus gale, dešinėje, yra duris į *Braccio nuovo* (žiur. žem.), tiesiai-gi, arba antroji minėtojo koridoriaus pusė, atskirta geležinėmis durimis, vadinasi *Galleria Lapidaria (Akmenų galerija)*, lankoma tik utarninkais ir ketvergais. Joje yra surinkta lig 5,000 akmens lentų su įvairiais stabmeldžių ir krikščionių (iš katakumbų) antrašais graikų ir lotinų kalbomis; tarp tų yra dar keletas sarkofagų ir kitokių skulpturų.

Iš muzėjaus Chiaramonti pasukę dešinėn, įeiname į

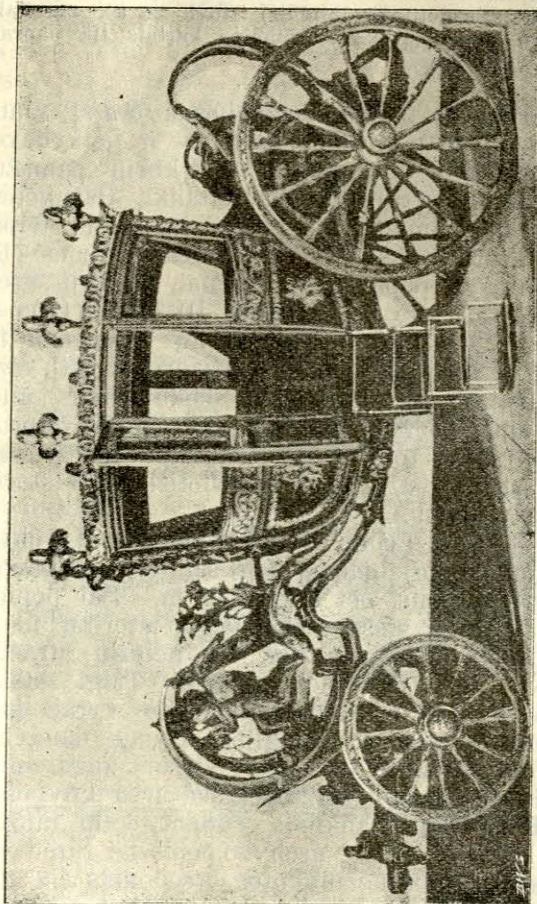
Braccio nuovo (Naujasai sparnas), arba di-

dele (70 m. ilgio ir 8 m. pločio) sale, einančia skersai visų rumų. Pastatė ją Rapolas Štern'as, popiežiaujant Pijui VII (apie 1821 m.). Daug čia yra koliumų iš brangaus marmuro ir 28 apvaliose nišose stovi gražiausieji dailės dalykai: dešinėje: Kariatidos (žmogus nešantis gziamsus, 5 ir 47), Thorwaldsen'o ištobulintoji stovyla; Augustas (14), geriausiaji to ciesaoriaus stovyla; Pudicitia (23) arba gėdingumo (padorumo) stovyla; Demostenes (62); Apoxyomenos (67) arba jaunikaitis (atletas), kurs pirm kovos tam tikru įrankiu valo nuo rankos dulkes. Kairėje-gi pusėje: Ilianti sužeista Amazonė (sulyg Polykleto, 71 n.); milžiniškoji Nilo (upės) su 16 vaikų stovyla (109), žemės vaisingumo simbolis (ženklas) ir k. Čiapat žemai yra dar išreikšta juokinga pigmėjų (mažučių žmonių) kova su krokodilais ir hipopotamais; vienos jaunos deivės galva, vadinama Juno Pentini(112); Justinijano valdytojo Minerva (114) ir k.

d). *Vatikano archyvas, biblioteka, senobinis krikščionių muzėjus ir mozaikų fabrikas.*

Turint laiko, verta aplankyti Vatikano archyvą ir biblioteką. Į kuriuos einama tuo pačiu keliu, kaip buvo aprašyta 84 pusl., einant į Vatikano muzėjus. Reikia tik turėti kardinolo sekretoriaus leidimas.

Čia dar pridėsiu, kad eidami vialone di Belvedere (keliu tarp Vatikano rumų ir sodno) galime apžiūrėti *Popiežių vežimus*, pav. Nr. 7.). Ilgoje ratainėje (važaujame) stovi keletas auksu ir sidabru žibančių vežimų su visais važiuojamaisiais padargais (pakinktais). Lig 1870 m. popiežiai iškilmingai važiuodavo juose per Miestą, bet dabar, Italijos karaliui atėmus iš popiežių amžinąją jų savastį, Rymą, šie paskutiniai, savo protesto prieš tą neteisę išreiškimui, nebvartoja jokių

Nr. 7. Popiežiaus vežimas (Carrozza) iškilmingųjų bažnytinių apeigų atlikimui.

viešųjų iškilnių už Vatikano sienų, bet nė nepasirodo amžinajame Mieste. Todėl ir šie brangūs vežimai (su iškišamais, sudėtiniais laiptais) stovi čia tik parodai. Po savo sodną popiežiai važinėjas kartais tik paprastuose vežimuose.

Archyvas (*Archivum Sanctae Sedis*). Jau nuo senovės poriežiai rinkdavo ir laikydavo įvairius savo dokumentus, iš kurių pamažu susidarė dabartinis didelis Katalikų Bažnyčios archyvas, užimantis 25 kambarius. Jame telpa daug svarbių raštų is viduramžių gadynės: čia yra surašyti popiežių gyvenimai, visos jų breves (raštai) nuo Inocencijaus III laikų (1198--1216), Visuotiniųjų Susirinkimų nutarimai ir popiežių korespondencija su įvairių kraštų vyskupais, valdžiai arba savo pasiuntiniais nuo X-jo amž. Žodžiu, čia yra tukstančiai storų, ranka rašytų tomų, kuriuose telpa neišsemiamas šaltinis bažnytinės ir svietiškosios Istorijos rašytojams.

Lig a. a. Leono XIII gadynės tasai archyvas buvo neprieinamas dagi senovės dokumentų tyrinėtojams, bet nuo 1879 m. tasai popiežius atvėrė jį viešam visų tautų istorikų naudojimuisi, be baimės, kad čia nebutų atrasta kas vodingo Bažnyčios mokslui. Taigi dabar čia darbuojas netik atskiri mokslo vyrai, bet ir įvairios mokslo draugijos ir jau daugelis svarbių dokumentų tapo viešai apgarsinta įvairiuose pasaulio laikraščiuose arba knygose.

Biblioteka. (Lankoma taippat, kaip muzėjai). Lig XV amž. be archyvo popiežiai turėdavo dar savo privatinę biblioteką (rodomas čia) tokios bibliotekos katalogas iš 1295 m.), bet pop. Mikalojus V (1447—1455) pirmasai įstei-

gė viešąją biblioteką, susidėjusią tuokart iš 9,000 tomų. Paskiau, dauginantis bibliotekai, Sikstus IV pastatė jai tris didelius kambarius (savo vardo koplyčios apačioje); pagalios Sikstus V, 1588 m., pastatė jai dabartinę didelę ir gražią salę, dalinančią Cortile di Belvédere į dvi dali ir padalintą išilgai taippat į 2 dali eilia gražiais freskais (iš XVII am.) išpuoštų šulų. Be to, didesnėji bibliotekos dalis telpa 306 mtr. ilgame koridoriuje, einančiame per visų rumų ilgį. Jos užvaizda yra buvęs kard. Baronius

Dabar bibliotekoje yra apie 27,000 rankraščių, daugiausia lotinų kalba ¹⁾ ir apie 250,000 tomų spaudintųjų knygų. Tame skaičiuje yra keletas ištisu bibliotekų, dovanotų Vatikanui karalių ir kunigaikščių. Bet be knygų yra čia dar daug matytinųjų dailės dalykų: bronzos ir marmuro stovylių, indų ir kitų, daugiausia kaipo dovanų Pijaus IX ir Leono XIII jubilėjų laike; gražią malachito vazą yra dovanojęs Grigaliui XVI rusų caras Mikalojus I.

Bibliotekos užvaizda dabar esti kardinolas-bibliotekorius, kurį pavadooja du pagelbininku. — Biblioteką lankyti galima paprastame laike, bet reikia turėti kardinolo sekretoriaus leidimas; tik nedėldieniais ji esti uždaryta.

Čia galima pridurti, jog už bibliotekos yra dar *senovės krikščionių muzėjus* iš 3 salių, kuriose sukrauti maži krikščioniškosios dailės dalykai, iškasti katakumbos arba senose bažnyčiose; yra tai: įvairios lemos, stikliniai daiktai, mažos stovylos, kryžiai ir kiti, iš

¹⁾ Svarbiausieji tarp jų: Codex aureus Vaticanus arba Biblija iš IV amž., 3 šv. Tomo Akviniečio rankraščiai ir k.

IV—V amž. paeinantieji dalykai. — Antroje salėje su gražiomis lubomis arba „papurusių (augalas) salėje“ (*stauza de papiri*) yra sudėti popiežių raštai, rašyti ant papiruso, iš V ar VIII amž.—Trečioje salėje yra daug mažų metalinių lentelių su paveikslais, iš XIII—XV amž.; čia pat rodoma dar brangi mišių knyga (mišiolas), kurią dabartinysai Austrijos cės. Pražas Juozas buvo dovanojęs Pijui IX jo aukso primicijos dieną; gražus to popiežiaus pulpitas klupojimui, padarytas Prancuzijoje ir toksai pat brangaus medžio Leono XIII pulpitas, pagamotas jam Genujos katalikų; pagalios, čia pat yra dar rusiškasis kalendorius kryžiaus formoje, iš XVII amž., ir krištali kryžius su išpjauta ant jo kančia („mukele“). Tą muzėjų įsteizė Benediktas XIV.

Buvusioje *šv. Pijaus V koplyčioje* yra sudėti krikščionių medaliai su šventųjų paveikslais (niekam nerodomi be ypatingo pavylyjimo) ir žiedai, tarp kurių yra vienas kryžius iš V amž. Toje koplyčioje yra didelis vitražas (dažytojo stiklo langas), išreiškiantis Pijų IX. Čia pat yra kolekcija (rinkinys) adresų (pagarbos raštų), kuriuos tasai popiežius buvo gavęs iš visokių žmonių savo ilgo popiežiavimo laike (1846—1878). — Pagalios, dar viename kambaryje stovi senobinės antspaudos (pečiotis) ir keletas indų iš majolikos.

Vatikano rumų aprašymo užbaigimui reikia dar priminti, jog juose yra neturintis sau lygaus pasaulyje **mozajikų fabrikas** (*Studio del mosaico*), kuris telpa po Galleria Lapidaria; įeinama gi jan iš šv. Damazo kiemo, gavus pirmiau Majordomo sekretarijato leidimą. (Lankomas nuo 10—2 v., už 50 c.). Čia daugelis darbininkų dėsto iš įvairaus dažo degintųjų keruotų akmeniukų ir stiklelių visokio didumo paveikslus, dažniausia garsiausiųjų originalų kopijas. Tokių įvairaus dažo (ir paausintų) akmeniukų čia priskaitoma lig 28,000 atmainų. Panašiais mozajikos paveikslais (ž. pav. Nr. 8) yra papuoštos visos Rymo bažnyčios, ypač gi Vatikano bazilika; šv. Povilo bazilikoje yra iš

tokios mozajikos visų (264) popiežių paveikslai. Sunkus ir nuobodus darbas tasai mozajikų dėstymas, užtat ir brangus yra tokie paveiks-

Nr. 8. Mozajikos pavydis iš IV amž.
(Abraomo nuo Loto atsiskirtimas, bazilikoje S. Maria Magg.).

lai. Mums čia apsilankius, už vieną paveikslą apie mastą (uolektį) augščio buvo prašoma 400 frankų (150 rub.).

— *Vatikano spaustuvėje* spausdinamos daugiausia liturgiškos knygos.

4. Vatikano sodnas (Giardino Vaticano).

Tebvaldant popiežiams Rymą, jie turėjo jame daug įvairių sodnų, bet dabar jų pailsiui gryname ore beliko tik vienas, nors ir nemažas Vatikano sodnas. Tan sodnan įeiti taip pat reikia turėti tam tikras leidimas, kurio neduodama, jei kuomet popiežius jame vieši. Tą sodną, yra pasodinę dar Mikalojus V ir Julijus II, Leonas-gi XIII padidino jį, pripirkęs čia pat buvusį privatinį parką. Taigi dabar jisai tęsiasi beveik trečdalį varsto į vakarus nuo Vatikano rumų ir yra gražiausias Italijos parkas.

Kairėje sodno kertėje, ant medžiais apso-dintos kalvos, stovi *Casino del Papa*, t. y. nameliai, kuriuos pastatė Pijus IV, 1560 m. Šalip jų dar yra *Casino de Leon XIII*, kurį pastatė tasai popiežius poilsiui ir ramiam darbavimuisi karštąjį vasaros metą. Pagalios, alėjos gale Pijus IX pastatė dar *grotta* su Liurde apsireiškusios šv. Panos stovykla ir fontana; yra tai tikroji Liurdo grottos kopija. Antroji sodno fontana turi Povilo V vardą Sodno pakraščiuose vietomis galima dar matyti griuvėsius bokštų ir sienų (*Leonina*), kurias Leonas IV. buvo pastatęs Rymo apginimui nuo saracėnų. Prie vieno iš tokių apvalių bokštų Leonas XIII ir pastatė sau minėtuosius namelius. Čia pat esančią *observatoriją* pertaisė Pijus X, 1910 m.

Iš Vatikano sodno gerai galima matyti visą bazilikos, ypač kopulos, didumą ir gražumą; nuo jo-gi kalnelių turime gražų reginį į miestą, Tiberį ir Albanų kalnus su jų miesteliais.

ir pavadino „Pons Aelius“. Užeinant ant tilto, mus tartum sveikina milžiniškos šv. Petro ir Povilo stovylos, kurias čia pastatė Klemensas VII, 1464 m., dešimtis-gi tokių-pat aniolų yra tartum jo sargai; tos stovylos yra nukaltos sulig Bernini'o, 1688 m. Tasai gražiausias Ryme tiltas yra atnaujintas 1892—1894 m. Tais metais tam kartui pastatytasis šaly jo geležinis tiltas ir ligšiol pasiliko ir juo daugiausia einama ir važiuojama. Tuo tiltu praveistas ir tramvajų kelias.

Anapus tilto, ant kranto, stovi šv. Aniolo

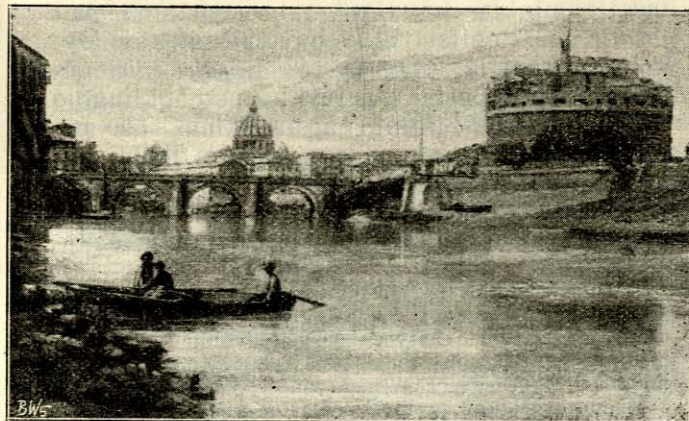
II. Miesto dalis prie dešiniojo Tiberio kranto.

Prie dešiniojo Tiberio kranto stovi dvi atskiri miesto dali: žiemuose, aplinkui Vatikano, — *Borgo*, pietuose-gi — *Trastevere*; jungia jiedvi ilga gatvė *della Lungara*.

1. Borgo.

Vatikano augštuma (pl. A B 2, 3; apie 63 mtr. aukščio) su šaly jos esančia ir savo blogu oru garsia lyguma — *Valle dell' Inferno* (*Pragaro klonis*) senovėje nekados nėra buvusi priskirta prie miesto, bet buvo tai ciesorių sodnai. Tik cies. Kaligula buvo pastatęs čia cirką arba teatrą, kurs viešpataujant nedoram Neronui, buvo tapęs (65 m.) nekaltųjų krikščionių baisiausiųjų žudymų vieta. Tarp kitų čia buvo prikryžiuotas žemyn galva šv. Petras, Apaštalų Kunigaikštis, ir savo krauju pašventė vietą, kur dabar stovi jojo bazilika. Tik pop. Leonas IV, kaip jau esu minėjęs, apsiginimui nuo saracėnų užpuolimų pirmasis apvedė (848—852 m.) visą plotą apie baziliką muro sienomis 40 pėdų aukščio (ant pleno—A 2, 3).

Borgo jungia su visu miestu šv. Aniolo tiltas (*Ponte S. Angelo*, pl. D 3), kurį pastatė iš akmens ciesorius Adrijonas, 136 m. po Kr.,

Nė 9. Šv. Aniolo tiltas (*Ponte S. Angelo*) ir tvirtuma.

tvirtuma (*Castello S. Angelo*, pav. Nr. 9). Yra tai milžiniškas paminklas (*mausoleo*), kurį Adrijonas buvo pastatęs savęs ir savo ipėdinių palaidojimui ir pavadinęs „*Moles Hadriani*“;

užbaigė jį statyti cies. Antoninas Pijus, 139 m. Tasai Adrijono vertas paminklas susideda iš keturkampės apačios, kurios šonai turi po 84—90 mtr. ilgio ir 31 mtr. augščio; ant tos apačios, kaip ant papėdės, stovi didelis akmens cilindras 64 mtr. pločio (diametre), senovėje buvęs apklotas marmuru ir kraštuose apstatytas daugeliu marmuro stovylų. Augščio visas muras turėjęs lig 50 mtr.

Nuo Adrijono lig Karakallos (211—217) visi ciesoriai su savo šeimynomis čia buvo laidojami. Nuo 537 m., kuomet ant Rymo buvo užpuolę gotų ir kitų laukinių tautų gaujos, tasai paminklas buvo paverstas tvirtuma. Ant jos viršaus Bonifacijus IV buvo pastatęs šv. Mykolui Arkaniolui *koplyčią* „*S. Angelus inter nubes*“ („tarp debesų“) čia įvykusio stebuklingojo to dangaus pasiuntinio apsiareiškimo, 590 m., paminėjimui¹⁾. Paskiau tam pačiam tikslui buvo čia pastatyta marmurinė šv. Mykolo stovyla, kurią 1740 m. Benediktas XIV pakeitė tokia pat stovyla iš bronzos, nulieta Oliandijos skulp-

¹⁾ Tais metais bailsus maras viešpatavo Ryme ir žmonės krito it rudenį lapai; dagi pop. Peliagijus II mirė ta liga. Dievo rustybės permaldavimui Peliagijaus ipėdinis, šv. Grigalius Did., įsakė rymiečiams viešiasias maldas ir procesiją. Toje metavonės procesijoje, visiems žmonėms verkiant, patsai popiežius, basas ir maišu apsvilkęs, ėjo nešinas stebuklinguoju šv. Marijos Panos Snegienos paveikslu. Bet nesuskubo procesija pereit ištuštintusias Rymo gatves, kaip krito maru 80 žmonių. Prisiartinus eisenai prie „Moles Hadriani“, staiga pasirodė ant jos skaisčius aniolas, sukišantis savo kardą makštin, kas reiškė maro pabaigą. To stebuklo paminėjimui ir ligšiol tebstovi čia šv. Mykolo bronzos stovyla. Kadangi tasai stebuklas įvyko 25 bal. d., tai ir ligšiol mes tą šv. Morkaus dieną tebdarome procesijas.

toriaus Verschaffelt'o. Tasai pats Bonifacijus ir visą tvirtumą pavadino „šv. Aniolo tvirtuma“.

Nuo X lig XIV amž. ant tos tvirtumos viešpatavo įvairūs valdovai, bet nuo 1379 m., kuomet rymiečiai, ją atsiėmę, norėjo visai nugriauti, ji perėjo popiežių valdžion, kurie ją sujungė su Vatikanu ilgu urvu, kad juo galėtu pasislėpti tvirtumon, užpuolus priešams Vatikaną. Ir tikrai, tuo urvu pasinaudojo 1527 m. Klemen-sas VII ir toje tvirtumoje išturėjo baisų priešų apgulimą. Bet ir kiti popiežiai daug čia yra kentėję. Taip antai: Benediktas VI, 974 m., Jonas X, 928 m., ir XIV, 984 m., mirė čia kalniais ir net čia tapo palaidoti; šv. Grigalius VII, 1084 m., buvo čia priverstinai įsodintas vokiečių cies. Henriko IV; Viktoras III ir Urbonas II, šv. Grigaliaus ipėdiniai, čiapat turėjo slėpties.

Nuo XVI amž. toji tvirtuma virto kareivių buveine (kazarmė) ir kalėjimu įvairiems prasikaltėliams. Vienu žodžiu, galima sakyti, kad Rymo istorijoje, jo laimėse ir nelaimėse, jo žydėjime ir nupuolime šv. Aniolo tvirtuma visados lošė įžymią rolę.

Vidų galima lankyti nuo 10—4 val. kasdien, išskiriant šventadienius, tik reikia gauti leidimas iš Commando di Divisione territoriale (via Pilotta Nr. 24). Ten galima pamatyti labai seną tuščią kambarį, kuriame porfiro grabė (iš jo dangčio dabar padarytas bazilikos krikšto indo dangtis, (ž. 60 p.) buvo palaidotas Adrijonas ir kiti ciesoriai; čiapat yra keturios nišos sienose, kuriose buvo statomi indai (urnos) su sudegintųjų kunų pelenais. Be to galima matyti dar buvusiuosius popiežių aparta-

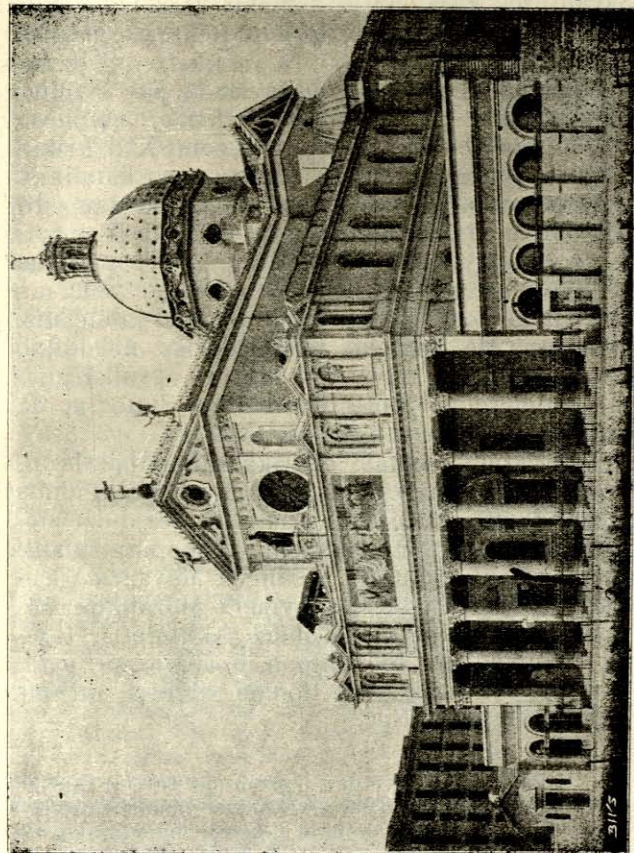
mentus (kambarius) ir senobinius kalėjimus, kuriuose yra sėdėje daug išymių ir garsių žmonių. Tarp kitų čia yra miręs tuomet panai- kintųjų jėzujitų generolas Ricci († 1775).

Tą Adrijono paminklą apžiūrėjus, ateina mums galvon šioksai palyginimas: Vienas nuo kito netoli, čia ir Vatikane, stovi dviejų valdovų kapai: čia galingiausiosios Rymo viešpatijos cės. Adrijono, Vatikane-gi— Apaštalo Kunigaikščio, šv. Petro; čia beveik viso pasaulio valdovo, ten-gi prikryžiuotojo žydo-žvėjo kapas Puikybės pilno Adrijono paminklas stovi jau apgriu- vęs, jojo vardas ir tikslas jau sen'ai permaintyti; tojo-gi cėsoriaus pelenai dar seniau išbarstyti ir apie jo bu- vsiąją garbę labai retas iš čia apsilankančlųjų težino ir teatsimena. Bet ant Žvėjo kapo tebestovi didžiausioji ir gražiausioji pasaulio bazilika, visų bažnyčių motina, kurią kasmet lanko begalinė keleivių daugybė iš čia- pat, iš tolo ir dagi iš pasaulio pakraščių, idant pagar- bintu šv. Petrą, Kristaus tarną. Toksai štai skirtumas tarp Dievo ir šio pasaulio tarnų!

Toliau žiemų link, tarp Vatikano ir ple- ciaus del Popolo (pl. F 1) stovi išsitiesusi, naujai apstatytoji Borgo dalis su daugeliu plečių ir ilgų tiesių gatvių, apstatytų augštais nedailiais namais. Su senuoju miestu tą naują- ją jo dalį jungia 3 tiltai per Tiberį (Umberto, di Ripetta ir Margherita) ir dvi tramvajų šaki, einanti Vatikanan nuo plečių Venezia ir del Popolo, Seniau toji dalis buvo vadinama **Prati di Castello**.

Iš viešųjų to priemiesčio įstaigų, galima pa- minėti priešais Umberto tilto naujai pastatyta- jį *Teisdarystės rumą* (*Palazzo di giustizia*, pl. E 2) su dviem plečiais šonuose: *piazza dei Tribu- nali* (pl. E 3) ir *Cavour* (pl. E 2); ant šio pas- kutiniojo Italijos valdžia pastatė (1895 m.) pa-

minklą maištininkų vadui, grafui ir ministe-

riui *Cavour*, kurs jau 1856 m. stengėsi atimti

iš popiežių Bažnyčios provinciją¹⁾. Žieminiam Borgo gale stovi 3 didelės kareivių buveinės, pavadintos karališkųjų asmenų vardais.

Bet didžiausias to priemiesčio papuošalas ir brangiausias turtas yra nauja ir didelė šv. **Joakimo (S. Gioacchino) bažnyčia** (ž. pav. № 10), stovinti prie *gatvės Pompeo Magno*, netoliese *pleciaus dei Quiriti*. Toji a. a. Leono XIII krikšto vardo bažnyčia yra pastatyta viso katalikiškojo pasaulio aukomis savo pagarbos tam didžiajam popiežiui išreiškimui; pradėta ji statyti 1888 m., t. y. laike 50-metinių tojo popiežiaus kunigavimo sukaktuvių, užbaigta-gi 1893 m., t. y. laike tokio pat jo vyskupavimo jubilėjaus. (Pas mus tie jubilėjai delei valdžios neleidimo jų apvaikščioti, buvo tik slapta apvaikščiojami, todėl retas juos tetsimena). Statė ją R. Ingani.

Jos kopula panaši į Vatikano kopulą ir iš oro yra išpuošta žvaigždėmis, viduje-gi—brangiomis mozajikomis. Bažnyčios priekyje, ties didžiosiomis durimis, yra milžiniška mozajika, išreiškianti visas pasaulio tautas, nešančias dovanas Leonui XIII statyti tai bažnyčiai. Mozajikos šonuose patalpinti: šsv. Tomas Akviniėtis, Klia-ra, Bonaventura ir Julijona, apačioje-gi—parašas: „Orbis catholici Romae divinis iuribus reparandis adoratio“.

¹⁾ Pasityčiojimui iš mu ū Šventojo Tėvo ir Bažnyčios naujoji Rymo valdžia, kaip toliau pamatysime, pristatė mieste daugelį paminklų tokiems maištininkų vadams, kurie jai padėjo išplėsti iš popiežių nuo amžių jiems priklausiusias žemes. Vyriausiajam-gi maištininkui Giarbaldui ant kalno Gianicolo (ž. 113 p.) pastatytas didžiausias paminklas.

Raudoni marmuro šulai dalina *vidų* į 3 pažastis. Ties kopula stovi gražus sostas švenč. Sakramentui monstrancijos pavidale. Tarp daugelio koplyčių, pastatytų įvairių tautų lėšomis ir pavadintų jų vardais (prancuzų, vokiečių ir k.), yra ir lenkų (žinoma su lietuviais) *koplyčia* su antrašu „Sanctis Poloniae“ (Lenkijos šventiesiems). Koplyčia pašvęsta šv. Stanislovo Kostkos garbei ir ant jos lubų esantis freskas perstato mums to šventojo stabuklingąjį Komunijos priėmimą; bet yra čia ir kitų lenkų Patronų freskai. Pašventė ją Krokuvos antvyskupis a. a. kardin. Puzyna, 1900 m., atvažiavus čion į Didįjį Jubilėjų lenkų maldininkams¹⁾. Po bažnyčios asla yra dar *apatinėji bažnyčia*.

¹⁾ Toje koplyčioje, išsižiojus klausant italams, man teko atkalbėti balsiai lietuviškai su 4 mergaitėmis iš Suv. gub. Liauretaniškąją Šv. Panos litaniją, nes tai buvo gegužės mėnuo. Su tomis tautietėmis aš susitikau Ryme visai netikėtai. Vienas iš lenkų kunigų, sužinojęs mane esant lietuviu, pranešė man, kad kokios ten lietuvaitės negalinčios atlikti išpažinties (nors tiek kunigų lenkų yra Ryme!). Aš, apsidžiaugęs, tuojau nubėgau paduotuju adresu jų jieškotų, nes svetimoje šalyje, kaip sakoma, net ir žydėlių savo krašto malonu sutikti. Neradęs jų namie, paprašiau tarno, kad jas atsiųstų pas mane („Rojaus“ viešbutin). Paskirtuoju laiku lipdamas nuo antrojo augšto, aš pastebėjau žemai besėdinčias 4 moteriškąsias, todėl nieko nelaukęs balsu sušukau: „Tegul buna garbinamas Jėzus Kristus!“ Tuokart jos šoko umai prie manęs ir, beveik verkdamos iš džiaugsmo, pradėjo man bučiuoti rankas. Man žingeidingai jas klausinėjant, jos išsipasakojo, kad jau trečias mėnuo, kaip jos išvažiavusios iš namų, kad jos čion atvažiavusios jau iš Jerozolimos, kur jos radusios kokį ten lenką, atvedusį jas jų lėšomis Ryman ir t. t. Tik viena iš jų temokėjo lenkų kalbą ir ji persakinėdavo draugėms va-

Prie tos bažnyčios yra Redemptoristų vienuolynas ir Šv. Jėzaus Širdies Švenč. Sakramente arkibrolija, kuriai 1903 m. Atlaidų Kongregacija suteikė gausias malones. 1905 m. Pijus X suteikė šv. Joakimo bažnyčiai parapijos teises, atėmęs jas iš bažn. S. Lucia del Gonfalone. — Netoli iš čia yra *Seminario Pontificio Leonino*, įsteigta 200 jaunų dvasiškių, norinčių prisiruošti įseminarijų vedėjus.

Dabar baigsime aprašinėti senobineją Borgo dalį. Ties minėtuoju geležiniu tiltu stovi nedidelis *piazza Pia* (D 3), žnuo kurio vakarų arba Vatikano link eina išsiskoję 4 gatvės: *Borgo S. Angelo*, *Borgo Nuovo*, *B. Vecchio* ir *B. S. Spirito* (pl. C D 3).

Pirmoji, arba dešinėji eina lanku nuo vakarų sienos šv. Aniolo tvirtumos lig *pleciaus Rusticucci* (ž. 69 p.). Dešinėje prie jos stovi *koplyčia S. Angelo via Corridori*. Kairėje-gi — gražus *rumai Giraud* (pl. C 3), iš 1506 m.; jų fasada yra tikroji rumų Cancelleria fasados kopija. Be to žiemuose nuo šv. Petro *pleciaus*, netoli nuo Vatikano rumų, yra kelios bažnytėlės, kaip antai: *S. Anna de' Palafrenieri*, *S. Pellegrino* ir *S. Maria delle Grazie* (pl. C 2). Prie šios pastarosios yra *nazarėnų (della Penitenza) vienuolynas*, kuriame gyvena ir jų generolas.

Antrąją gatvę *Borgo Nuovo* (pl. C D 3) pravedė pop. Aleksandras VI, 1499 m. Prie jos stovi Karmelitų

dovo-lenko žodžius. Žinoma, varginga buvo kelionė! Aš noriai paskiriau laiką jų išpažinėčiai išklaust. ką ir atlikau netolimoje šv. Pantaleono bažnytėlėje. Paskiau atsiskiręs nuo savo keleivių, pavedžiojau jas po miestą ir buvau nuvedęs net pas vieną čia seniau gyvenančią lietuvaitę. Tik netrukus man reikėjo jau išvažiuoti Neapolin. Jos-gi dar norėjo ilgiau pasilikti Ryme (viena ir visai ketino čia apsigyventi), todėl noromis-nenoromis turėjome persiskirti. Išpudis iš to atsitikimo buvo man malonus ilgam laikui.

bažn. su parapijos teisėmis (*S. Maria (del Carmine) Traspontina*, iš 1566 m., kardinolo titulas¹⁾). Šia gatve ir *trečiąja*, Borgo Vecchio, eina Vatikanan tramvajai. *Borgo Vecchio*, toji siaura ir seniausioji Rymo gatvė, yra tiesiasias kelias iš miesto Vatikanan. Prie jos (Nr. 165) yra čia tebegyvenančio kun. Jordano 1881 m. čiapat įsteigtoji *Salvatorijonų* arba *Dieviškojo Išganytojo* vokiečių *draugija*, kurios tikslas dvasiškujų savo sąnarių reikalų apūpinimas ir tikėjimo platinimas tarp stabmeldžių. Tam tikslui draugija turi savo spaustuvę ir leidžia 8 laikraščius, kurių tarpe buvo lig neseniai „Nuntius Romanus“, mėnesinis laikraštis lotinų kalba, kurį skaitydavo ir mūsų kunigai. Dabar panašų laikraštį leidžia čia spaustuvininkas Fr. Pustetas („Acta Pontificia“ — 5 fr.).

Tarp šių dviejų gatvių yra mažas *plecius Scossa Cavalli* (pl. C 3) su dviem bažnytėlėm šonuose; viena iš jų yra *šv. Jokubo (S. Giacomo) bažnytėlė*, kurioje galima matyti 2 akmeniu: ant vieno, sulig padavimo, patrijarka Abraomas buvęs padėjęs sunų Izaoką, norėdamas jį užmušti ir paaukoti Dievui, ant antrojo gi Švenč. Pana buvusi padėjusi savo Sunelį, kuomet buvo atnešusi į Jerozolimos bažnyčion paaukotų. Tiedu akmeniu buvę paskirti šv. Petro bazilikai, bet vežantieji juos iš Palestinos arkliai, atėję lig vietos, kur dabar stovi šv. Jokubo bažn., sustoję ir jokiuo budu nebeėję toliau. Užtat šv. Elena Karalienė pastačiusi čia bažnyčią ir joje patalpinusi tuodu akmeniu. — Čiapat yra *rumai dei Convertendi*, kuriuos 1517 m. buvo pirkęs garsusis Rafaelius ir juose yra miręs 1520 m.

Pagalios *ketvirtoji gatvė* vadinasi *Borgo S. Spirito (Šv. Dvasios)* (pl. C D 3), nes visą plotą tarp jos ir Tiberio užima didelis (140 sieks. ilgio) *ligonbutis* tuo pačiu vardu (*Ospedale di S. Spirito*) ir bažnyčia. Tą ligonbutį buvo pastatęs Inocencijus III, 1200 m., bet Sikstus IV perstatė jį iš pamatų, 1471 m., ir dabar jisai yra viena iš svarbesniųjų liekanų pradžios renesanso stiliaus Ryme. Pačiame ligonbutyje yra 1125 lovos, bet be to yra dar

¹⁾ Joje yra iš Šventosios Žemės atvežtasai Marijos paveikslas ir du šulu, prie kurių buvę plakami sšv. Petras ir Povilas,

čia *prieglaudos*: 500 bepročių, 3,000 pamestųjų kudikių, jaunųjų mergaičių ir senelių. Prie ligonbučio yra svarbi *medicinos biblioteka* („*Lancisiane*“). — Lankyti ji galima tik nuo 2—4 val., gavus čiapat leidimą¹⁾.

Ligonbučio gale stovi jo bažnyčia su parapijos teisėmis, *S. Spirito in Sassia* (pl. C 3), kuria, popiežiaujant Povilui III (1534—1549), pastatė Ant. da Sangallo Jau-nasis, tik fasada yra iš paskesniųjų laikų. Plytų bokštas su piliastromis kertėse yra gražus renesanso stiliaus pavyzdys. Bažnyčioje, ant didžiojo altoriaus, yra gražus bronzos baldakimas.

Pietryčių linkon, pro bažnyčią, eina *gatvė Penitenzieri*, kurios gale, už *vartų (porta) S. Spirito*, kairėje, stovi dar antrasis *ligonbutis dei Pazzi* su kopyčia (pl. D 3 4). Toliau eina jau minėtoji *gatvė Lungara* (žiur. 112 p.).

Antroje Šv. Dvasios gatvės pusėje stovi taipgi nemažas *Kariškasis ligonbutis (Ospedale militare, pl. D 3)* ir *palazzo (rumai) dei Penitenziri* (pl. C 3), pastatyti vieno iš kardinolų, 1480 m. Jame gyvena Apaštališkieji nuodemklausiai šv. Petro bazilikoje.

Antroje tos gatvės dalyje, lig šv. Petro koliumna-dos, kairėje, stovi nedidelė, bet sena *bažnytelė S. Michele in Sassia*, prie kurios yra *Sopulingosios Motinos* seserų-vokiečių draugija. Antroje gi gatvės pusėje, šalių kazarmių, stovi sena *bažn. S. Lorenzo in Piscibus*, per-taisyta dar 1659 m. (pl. C 3).

Toliau pagal koliumnadą stovi *villa Cesi* (pl. C 3), kurios rumuose yra *kopyčia*, pastatyta, anot padavimo, toje vietoje, kur šv. Laurynas Kankinys, kaip skaitome jo gyvenime 10 rugpj. d., surinkęs miesto elgetas (ubagus), išdalinęs jiems Bažnyčios turta, kurio atidavimo valdžiai reikalavęs jo teisėjas.

Už tų rumų, pietų linkon, eina *gatvė de' Cavallegieri*, vedanti pro vartus (*porta*) tuo pačiu vardu į bažnyčias: *Madonna (S. Maria) delle Fornaci (basųjų Tri-*

¹⁾ Tame ligonbutyje atsidadėjęs yra tarnavęs neišgydomiesiems ligoniams šv. Kamilius da Lellis († 1614), kursai paskiau čia buvo prižiūrėtoju ir įsteigė ligo-niams sarginti draugiją „*Clericorum Regularium*“. Čia-pat taipgi lankydavo ligois ir klausydavo jų išpažinties šv. Jonas Krikštytojas de Rossi († 1764).

nitarijų parapijos bažn.) ir *Mad. della Stella*. Čiapat yra ir Viterbo geležinkelio *stotis S. Pietro* (B 4), lig kurios eina ir tramvajus.

Toliau įeiname *gatvė del S. Offizio* (pl. B 3), prie kurios kairėje stovi dideli *Inkvizicijosrumai (pal. del S. Of-fizio)*, palikti dar popiežiams po 1870 m. Čia tai ir tel-pa Inkvizicijos Kongregacijos valdyba.

Eidami tiesiai toliau, įeiname į *via d. Campo Santo*, nes jos pradžioje, dešinėje, stovi *Sopulingosios Mo-tinos (S. Maria della Pietà in Campo Santo bažnytelė* ir vokiečių katalikų kapinės: *Campo Santo (Šv. Laukas)* arba *Cimitero dei Tedeschi*¹⁾. Šios kapinės yra seniausiosios Ryme krikščionių kapinės po katakumbų, nes josios tapo įsteigtos dar apie 320 m., kuomet cies. Konstantinas Did. pastatė čia Vatikano baziliką. Sulig se-nobinio padavimo, šv. Elena, Konstantino motina, lie-pusi išbarstyti ant tų kapinių parvežtąją nuo Kalvari-jos kalno šventąją žemę, nuo ko kapinės ir gavo Šven-tojo Lauko vardą.

Kapinių *viduje* aplink sienas yra 14 Kristaus kančios stočių, viduryje gi stovi bronzos kryžius, po kuriuo guli vokiečių dailininkas Achtermann. Pagal sienas sustatyti paminklai, po kuriais guli daugel augštesniojo luomo vokiečių; taip antai čia guli: Danijos karalienė Karlotta Friderika († 1840), kuri Ryme perėjo Katalikų tikėjimą; kard. Gustavas Hohenlohe, kuriam paminklą pastatė jo brolis, buvusi Vokietijos kancleris; antvyskupis ir po-piežiaus karės ministeris de Merode; vysk. Anzer ir k. Čiapat taipgi yra palaidota nemaža kitų dailininkų ir keletas mokslinčių, tarp kurių yra ir Oratorijonų vie-nuolis Augustinas Theiner.

Bažnytelė *S. Maria della Pietà*²⁾ (pl. B 3) pastatyta 1475—1501 m., bet jau XIII amž. yra buvusi čia kopyčia. Tą bažnytelę atnaujino vokiečių globėjas, Austrijos cieso-rius, 1871 m. Didysai jos altorius iš marmuro pastatytas

¹⁾ Ryme apsigyvenusiųjų vokiečių priskaitoma lig 1,000 žmonių.

²⁾ Kaip matome, daugelis Rymo bažnyčių prie savo vardo turi dar įvairius priedus, idant galima būtų at-skirti jas viena nuo kitos tokio pat vardu. Ypač daug yra įvairių priedų prie Marijos bažnyčių, nes Jos gar-bei Ryme yra 80 bažn.

1705 m.; jame yra tokia pat Sopulingosios Motynos (*la Pietà*) stovykla. Šalinuose gi altoriuose yra dar 2 stovykli, minėtojo Achtermann'o darbo. Ypatingu bažnytėlės pagrazinimu yra vitražai; vargonus dovanojo jai Vokiečiųos ciosorius, 1886 m.

Prie bažnytėlės yra vokiečių Kolegija (*Coll. Teutonico*) ir neseniai tapo įsteigta *biblioteka* ir krikščioniškosios senovės palaikų *muzėjus*. *Prieglauđa* gi vokiečių ciosoviams turinti savo pradžia nuo vokiečių cios. Karoliaus Did., kursai 797 m. pastatę čia pirmąją prieglauđa lankantiems Rymą savo pavaldiniams. 1448—1449 m., sialčiant Ryme marui, čia tapo įsteigta brolija, kurios tiksuas buvo prideramai palaidoti savo kapinėse ir melsties už mirusiuosius Ryme vokiečius. 1509 m. prieglauđa buvo perstatyta, bet 1798 m., t. y. užpuolus ant Rymo prancuzams, ir ši vokiečių įstaiga buvo užimta ir išpustyta. Tik nuo 1847 m. toji fundacija vėl atgijo ir ligšiol tebsilaiko Austrijos ciosoriaus globoje, kursai ir atnaujino, kaip matėme, bažnyčią. — Prie prieglauđos yra dar kopyčia, kurioje yra daug relikvijų brangiuose relikvijoriuose.

2. *Via della Lungara* (pl. D 4, 5).

Kaip jau minėjome, Borgo su priemiesčiu Trastevere jungia ilga (1,250 mtr.) *gatvė della Lungara*, kurią pravedė čia Julijus II (1503—1513). Ji prasideda už minėtosios porta S. Spirito ir eina pietryčių linkon, tarp Tiberio ir kalno *Gianicolo* (*Janiculus*; pl. CD 5, 6), turinčio lig 84 mtr. augščio. Toje pačioje vietoje prasideda ir siaura *gatvė S. Onofrio*, vedanti stačiai kalnan (važiuotiems reikia ją apsukti dešinėje, *gatvemis de' Bastioni di S. Spirito* ir *del Gianicolo*) į *jeronimitų* *bažn.* ir *vienuolyną S. Onofrio*¹⁾ (pl. C 4). Toji prie kalno šono stovinti

¹⁾ Šv. Anupras Atsiskirėlis buvo tai Persų karalaitis, kurs 60 metų pergyveno Aigypso tyruose, kur kas savaitę aniolai atnešdavę jam Šventą Komuniją.

bažnyčia tapo pastatyta 1439 m. Portike prie bažnyčios ir vienuolyno, papuoštame 8 koliumnomis, galima pamatyti 3 Domenichino freskus po stiklais iš šv. Jieronimo gyvenimo. Bažnyčioje gi yra gražus kitų tapytojų paveikslai, tarp kurių išymesni Peruzzi'o ir Pinturichio's didžiajame altoriuje. Kairėje, šv. Jieronimo kopyčioje, Pijus IX, 1857 m., pastatė paminklą ant garsiojo dainiaus (poėto) *Torkvato Tasso* († 1595) grabo, kitoje gi gretimoje kopyčioje yra palaidotas kardinolas Juozas Mezzofanti, garsusis kalbų žinovas (50 kalbų) ir dar du kard. Madruz. Toji bažnyčia yra vieno iš kardinolų tilulas.

Vienuolyno, kurį nuo pop. Eugenijaus IV (1431—1447) laikų valdo vienuoliai jieronimitai, koridoriuje yra gražus Leonardo da Vinci darbo freskas, perstatantis mums Šv. Paną su vienuolyno įsteigėju. Be to tebėra čia dar kambarys, kuriame nuo 1586 m. gyveno ir mirė minėtasai Tasso, atsižymėjęs triukšmingu savo gyvenimu. Tame kambaryje, užlaikytame nuo jo mirties tame pačiame stovyje, tebėra dar dainiaus kryžius, kėdė, veidrodis, juosta, staliukas ir rašymo įrankiai; jo biustas stovi čia taip pat ir leidžia mums pamatyti jo veido panašumą. Gražų reginį turėdavo čia Tasso, nes iš to kambario langų regimas Vatikanas, kalnas Pincio ir tolimas Soratte (žiur. 121 p.). Vienuolyno darže tebestovi dar ano ažuolo liekanos, po kuriuo dažnai sėdėdavęs užsimastęs ligustas Tasso; tą medį perkunija

Šv. Pafnucijus rado jį ten visiškai apaugusį plaukais ir jam numirus, tenpat jį palaidojo.

sudaužė pereitame amžiuje. Čiapat Pilypas Nerijus sakydavęs žmonėms pamokslus, arba žaisdamas su vaikais, mokė juos katekizmo.

Iš čia antrąja siaura ir stačia gatvele einame *gatvėn Lungara*, prie kurios tuoj stovi *pal. Salviati*; dabar čia telpa *kariška mokykla (Collegio militare, C D 4)*. Prie jų stovi *Botaniškas sodnas*, prigulintis universitėtui. Čiapat per Tiberį yra ant retežių pakabintieji lieptai (*Ponte di Ferro*).

Kiek toliau prie Lungaros stovi dideli sparnuoti *rumai Penitenziario* (D 5) ir jų užpakalyje *bažnytelė S. Francisco di Sales*. Čiapat naujasis *pontė Gianicolo*.

Dar toliau prie aprašomosios gatvės, kairėje stovi *bažnytelė S. Giacomo (Jokubo) della Lungara*, gatvės gi galė prieiname du rumu su paveikslų galerijomis: kairėje *pal.* ir *villa Farnesina*, dešinėje gi *pal. Corsini* (D 5).

Villa Farnesina, gavusi vardą nuo 1580 m. pirkusio ją kard. Farnėse, lankoma tik paneđėliais, seredomis ir pėtnyčiomis, nuo 10—4 v. Sodne stovintis mažas, bet dailus rumas tapo pastatytas 1511 m. renesanso stiliuje. Žemai jame yra 2 galeriji (*loggia*), iš kurių didesnėje ant lubų yra freskai (rodos, sulig Rafaelio piešinių), išreiškiantis tulo karaliaus dukters, mytologiškosios Psychos istoriją. Tie freskai ir ligšiol dar tebetraukia prie savės dailės mylėtojų akis (Geresniam jų apžiurėjimui gera yra turėti veidrodis). — Antroje galerijoje yra ne mažiau vertas paties Rafaelio darbas, iš 1514 m., t. y. freskas, taippat iš mytologijos ir išreiškiantis juros vėžį, plaukiantį savo skiaute (kevale) ir apsuptą nimfomis, tritonais ir meilės deivėmis. Bet yra dar čia ir kitų garsių varsojų paveikslai.

Pal. Corsini su villa tuo pačiu vardu gavo savo pavadinimą nuo Klemenso XII broliavai-

kio, kard. Corsini, kurs pirko jį 1729 m. Čia 20 metų yra gyvenusi ir 1689 m. mirusi Švedų karalienė Kristina, kuri Ryme priėmė katalikystę (ž. 47 p.). Dabar tuose rumuose telpa *Mokslų Akademija*; lankyti gi juos galima kasdieną nuo 9—3 v.; nedėldieniais dovanai.

Primajame augšte yra *Galleria Nazionale Corsini*, iš 8 kambarių, be kurių yra dar salė su svarbiais piešiniais ir išpjomimais ant vario. Galerijoje yra beveik visų senovės dailės mokyklų paveikslų. Taip antai: *2-me kambaryje* yra gražus šv. Šeimynos (Maratta's darbo) ir „Štai Zmogus (Guido Reni) paveikslai; be tų čia yra surinkti Corsini'ų giminės sidabriniai indai. — *3-me kamb.* yra garsioji Murillos Madonna (pas mus neteisingai vadinama „Nekaltas Prasidėjimas“, nes tai yra Marijos Dangun Ėmimas). — *4-me kamb.* yra antroji, Carlo Dolci Madonna. — *5-me kamb.* buk mirusi viršiau minėtoji karalienė Kristina. — *8-me* — Paskutinysai Teismas — Fra Angelico da Fiesoli. Braižinių ant vario rinkinys yra vienas iš svarbiausiųjų mums žinomų rinkinių.

Tų rumų *biblioteka*, įsteigta minėtojo kardinolo 1754 m., yra viena iš didžiausiųjų Ryme (70,000 knygų ir 2,500 rankraščių).

Anapus rumų yra dar turtingas *Museo Torlonia* (pl. D 5) su 600 numerių, bet publikai uždarytas.

Pasibaigus Lungarai, miesto sienoje „*Recinto Aureliano*“ stovi vartai „*Porta Settimia-na*“, už kurių prasideda tikrasis *Trastevere*.

3. Trastévere (seniau—Transtiberis).

Toje miesto dalyje viešpatauja minėtasis *kalnas Janiculum*, kuris čia prieina prie Tiberio kranto. Senovėje toji kalva buvo skaitoma tarp 7 Rymo „dyvų“. Augusto laikuose Tiberio krantai buvo apsupti gražiomis villomis, bet Trastévere, nors jau buvo priskirtas prie miesto, visuomet užlaikė priemiesčio ypatybes, ypač kad čia gyvendavo daugiausia svetimtaučiai ir žydai. Ir dabar čia gyvena ypatingą tarmę vartojantieji ir ypatingos rasės žmonės, daugiausia amatinkai, tarp kurių galima sutikti gražių vyrų ir moterų tipų. Cies. Aurelijonas (270—275 m.) pirmasis apvedė sienomis (Recinto Aurel.) Trastévėres dalį nuo *porta Settimiana* (pl. D 5) lig *porta Portese* (E 7). Trastévėrė su miestu vienija 4 tiltai: *Ponte Sisto* (pl. E 5), *Garibaldi* (F 6), *S. Bartolomeo* su *Quattro Capi* (F 6), ir *Palatino* (*Emilio*; F 6); *Garibaldi*o tiltu skersai per Trastévėrė eina tramvajų linija, jungianti miestą su to priemiesčio gelžkelio stotimi (*staz. di Trastévere*; pl. D 8, 9).

Už *porta Settimiana* Lungaros tąsa vadinasi *via della Scala*, nes prie jos stovi *Šv. Marijos* bažnyčia tokiu pat vardu, pastatyta arkit. Pran. Volterra, XVI amž. gale. Jos vardas „*della Scala*“ („laiptų“) paeina nuo *stebuklingojo Šv. Panos paveiksl*o kairėje navoje, kurs buvęs at-rastas ant bažnyčios laiptų. Didžiąjame alto-riuje, papuoštame baldakimu ant 16 koliumnų iš rytų šalies jaspiso, stovi *stebuklingoji V. Jėzaus stovykla*. Ši bažnyčia yra kardinolo titulas, užtat jos durų viršuje, iš oro, yra pakabintas jos kardinolo herbas (šalip popiežiaus herbo).

Senobiniame *basųjų karmelity vienuolyne* prie tos bažnyčios galima gauti garsiojo kvepenčiojo vandens, kurs gydąs visokias ligas.

Prie tos pačios gatvės yra dar bažn. *S. Egidio m. Trastévere*,

kairėn nuo *porta Settimiana*, Sikstaus tilto¹⁾ link, veda *gatvelė S. Dorotea*, prie kurios stovi *šv. Daratos bažnytelė*, garsi tuo, kad prie jos šv. Juozapas Kalasancijus įsteigė (1607 m.) tėvų Pijorų *draugiją* („*Scholarum Piarum*“), turėjusią čia pirmąją savo mokyklą, kurioje dykai mokydavo vaikus.

Dešinėn-gi nuo minėtųjų vartų, pagal sieną *Recinto Aureliano* eina augštyn plati *via Garibaldi*, kuri, visai besilankstydamą po kalną, veda garsion bažn. *S. Pietro in Montorio* (ž. 119 p.).

Pirmojoje tos gatvės alkunėje, kairėje, stovi maža bažn. *S. Maria dei Sette Dolori* (pl. D 6).

Toliau vakarų linkon eina *gatvė S. Pancrazio*, prie kurios kairėje (pl. D 6) stovi *Acqua Paola* arba **Fontana Paolina**, didelė fontana, aprupinanti vandeniu visą šį priemiestį ir Vatikaną. Vandenį tai fontanai pristato cies. Trajano pastatytasis vandentraukis (aquedotto) iš Bracciano ežero (viršiau 50 kil. atstu nuo Rymo). Delto tai toji fontana seniau buvo vadinama „*Aqua Trajana*“. Dabar gi ji vadinama augščiau minėtaisiais vardais, nes, Trajano vandentraukiui sugriuvus, pop. Povilas V, 1612 m., liepė jį atstatyti arkit. Fontanai ir Madernai. Didelis muras, iš kurio teka kriokdamas vanduo, yra papuoštas marmurais, paimtais iš „*Forum di Nerva*“. Granito gi koliumnos paeina iš senosios Vatikano bazilikos prieangio. Pagalios didelį vandens talpinimui indą (baseiną) parupino Inocencijus XII.

¹⁾ Tasai tiltas taip vadinasi delto, kad jį pastatė pop. Sikstus IV, 1474 m.

Tuoju už minėtosios fontanos yra vartai į 1884 m. pravestąją Corsini'o sodne plačią ir ilgą *gatvę Passeggiata Margherita*, kuri eina išilgai kalno Gianicolo lig minėtųjų vartų S. Spirito, praeidama pro šv. Anupro bažnyčią (ž. 112 p.). Gatvės šonuose stovi daug garsesniųjų paskutiniųjų laikų vyrų stovylių, tarp kurių viešpatuoja 1895 m. pastatytasis didelis raitojo *Garibaldi'o*¹⁾ paminklas iš bronzos ir granito, Em. Gallori darbo (pl. C 5, 6).

Tasai popiežių ir visų katalikų skriaudėjas yra išreikštas čia atgręžtas į Vatikaną ir rodantis į jį su paniekinimu ir tartum su žodžiais: „aš padarysiu galą popiežių galybei“. Bet apsigavo niekšas, nes jau 30 metai, kaip jisai žemėse supuvo, popiežiai gi kaip viešpatavo, taip ir tebeviešpatuoja visame pasaulyje. — Musų kompanija demonstrativiškai pravažiavo pro Garibaldi'o paminklą, dagi jo neapžiūrėjus.

Nuo šios gatvės turime vieną iš gražiausių reginių (ypač saulei leidžiantis) į Rymą ir jo apylinkę: savo įvairumu tasai reginys beveik perviršija antrą tokį pat nuo plečiaus prie bažnyčios S. Pietro in Montorio (ž. 119 p.).

¹⁾ *Garibaldi* buvo tai ginkluotųjų savanorių gaujų vadas, kursai sutvėrė dabartinę „suvienytąją Italiją“, neteisingai išplėsdamas popiežiams amžinai jiems prigulėjusią žemę, 1870 m. Atimdamas iš popiežių Rymą, Garibaldi norėjo pakasti jų neprigulmybės pamatus ir panaikinti jų svietiškąją valdžią, bet nevisa tai jam pilnai pasisekė. Jisai gimė 1807 m., mirė gi 1882 m. savo tėviškėje ant Kapraros salos, kur ir tapo palaidotas. Tokiam „veikėjui“ dėkinga Italijos valdžia daugelyje savo miestų pristatė paminklų ir jo vardu pavadino daugelį gatvių ir plečių, Ryme gi dar vieną tiltą, stovintį prie vakariniojo Tiberio salos galo.

Iš čia kas nori gali dar aplankyti didelę *villa Doria Pamphili* (A B 6, 7). Nuo Fontana Paolina rytų linkon eina *gatvė di porta S. Pancrazio*, kurios gale stovi *Porta S. Pancrazio* (sen. *Aurelia*). Per tuos pačios Janikulio viršunėje (84 mtr.) stovinčius miesto vartus 1849 m. atkakliai išilaužė Ryman ir užėmė jį prancuzai. Be to, anot kai kurių rašytojų, per tuos pačius vartus įėjęs pirmąjį kartą Ryman šv. Petras Ap., norėdamas čia įsteigti savo popiežiškąjį Sostą; tame pirmajame savo apsilankyme ir gyvenęs jisai šioje miesto dalyje.

Už tų vartų stovi *villa Doria Pamphili* (lankoma tik pamedėliais ir pėnyčiomis, nuo 1 val.), į kurią veda *via Aurelia (Antica)*, einanti viršiau Viterbos geležinkelio tunelio (apie 1,200 mtr. ilgio). Toji villa yra beveik gražiausia Ryme; įsteigė ją XVII-jo amžiaus viduryje Inocencijaus X broliavaikis, Camillo Pamphili, bet dabar ji priguli prie kunigaikščio Doria. Joje yra gražus rumelis „Casino“, papuostas iš oro reljefais ir stovydomis, šalipgi keli išpuosti senobinieji karvelių nameliai (columbaria); toliau yra dar kudra su fontana, gulbėmis, oranžerija, fazanų nameliai ir k. — Prie to pačio kelio stovi ir keletas mažesniųjų katakumbų, kaip antai: *šv. Pankracijaus, šv. Processo* ir *Martinijono, Dviejų Feliksų* ir *šv. Kalepodijaus katakumbos*.

Artimajame jos pakraštyje stovi *šv. Pankracijaus bažnyčia* (pl. B 7), įsteigta pop. Simmachaus, apie 500 m., bet jau daug kartų atnaujinta¹⁾.

Dabar grįžkime atgal prie Fontana Paolina, už kurios netoli stovi *bažn. S. Pietro in Montorio* (pl. D 6), pastatyta ant Janikulio Ispanijos karalių Ferdinando ir Izabelios, 1500 m., nes seniau buvo manoma, kad šioje vietoje

¹⁾ Toji bažnyčia, kardinolo titulas, stovi vietoje, kur 330 m. buvo nukirstas 14 metų jaunikaitis iš Frigijos, *šv. Pankracijus*, kurio *kunas čiapat* ir t-beguli. Toje pačioje bažnyčioje pop. Inocencijus III (1198—1216) apvainikavo Aragonijos karalių Petrą II; jį nemažai nukentėjo nuo prancuzų laike jų užpuolimų ant Rymo 1798 ir 1849 m. Toje bažnyčioje yra duris į aplinkui bažnyčios esančias *šv. Pankracijaus katakumbas*.

šv. Petras buvęs prie kryžiaus prikaltas¹⁾: Bažnyčios bokštas ir visas viršus 1849 m. beveik visiškai buvo sugriauti prancuzų, kurie šaudė į apgultus rymiečius.

Viduje yra 9 koplyčios, iš kurių vienoje dešinėje yra pažymėtinas garsusis Kristaus Plakimo aliejinių paveikslas, nutepliotas Sebastijono del Piombo sulig Mykolo Angelo piešinių, kitoje gi — stebuklingasis šv. Panos paveikslas „Madonna della lettera“, perneštas čion 1714 m.; kairėje gi — šv. *Julijono*, Raguzos antvyskupio, *grabas*. Didžiajame altoriuje seniau yra buvęs garsusis Rafaelio „Kristaus Persimainymas“, bet prancuzai buvo jį pavogę laike revoliucijos ir nuo 1815 m. jisai yra Vatikano paveikslų galerijoje (ž. 82 p.). Dabar tame altoriuje stovi „šv. Petro prikryžiavimas“, Guido Reni'o darbo.

Prie bažnyčios yra *Reformatų vienuolynas*, kurio kieme, buk tikroje šv. Petro prikryžiavimo vietoje, stovi 1502 m. Bramante's pastatytoji garsioji apvali koplyčia (**Tempietto**); puošia ją portikas, paremta gi ji yra 16 juodojo granito koliumų, tarp kurių stovi nišos. Jos viduje yra sėdinčio šv. Petro stovykla ir skylė ženklintianti vietą, kur stovėjęs šv. Petro kryžius. Toji koplyčia buvo atnaujinta ir papuošta 1628 m.

Nuo šv. Petro bažnyčios durų, arba nuo šventoriaus, turime *vieną iš gražiausiųjų reginių*

¹⁾ Tasai padavimas yra kilęs tik viduramžiuje ir dabar jau istoriškai yra prirodyta, kad tasai Apaštalias kentėjo ant Vatikano kalno, kur ir buvo palaidotas.

)ypač leidžiantis saulei) į visą Rymą ir jo dagi tolimasias apylinkes (*Campagna*) su Albanų ir Sabinų kalnais¹⁾.

Išskaitysime bent žymesnėsią vietą, kurias galime čia pamatyti; pradėsime iš dešinėsios į kairęją pusę.

Pietuose matoma Tiberio dalls su tiltu, per kurį eina geležinkelis į Civitavecchia (Rymo portas); už to tilto matoma šv. Povilo bazilika „fuori le Mura“ (už miesto sienų). Toliau regimos senobinėsios miesto sienos ir šiapus jų kalva Testaccio; Cestijaus piramida prie porta S. Paolo; ant Aventino kalvos trys bažnyčios: S. Maria Aventina, šv. Aleksijaus ir šv. Sabinos. Už tų bažnyčių toluomoje matomi Albanų kalnai su augščiausiąja jų viršune (Monte Cavo, 949 mtr.), apie 25 kil. atstu nuo Rymo; tenpat matomi taipogi keli miesteliai (Castel Gandolfo, Narino, Frascati); toliau kairėn — Sabinų kalnai. Mieste gi matoma villa Mattei, bažn. S. Stefano Rotondo, stovylos ant bažnyčios S. Giovanni in Laterano stogo ir Colosseo su Palatino griuvėsiais; toliau kairėn: kalnas Capitolinus su augštu bokštu ant Senatorių rumų (pal. del Senatore), bažn. Ara Coeli, kalnas Esquilinus su bazilika S. Maria Maggiore (dviem bokštais) ir ilzi geležinkelio stoties rumai. Šalip Senatorių rumų bokšto matomas gražus dviem viršunėm kalnas Velino (2,487 mtr.) už 80 kil. ir kalnas Gennaro (1,269 mtr.), už 30 kil. nuo Rymo. Toliau matomi karaliaus rumai ant Kvirinalo kalno, jėzujitų bažn. al Gesu ir S. Andrea della Valle. Ant kalno gi Pincio matoma villa Medici, dešinėje universitatės bokštas ir dviem bokštais bažn. S. Trinità dei Monti; jų viršuje stovi kalnas Leonessa (1,735 mtr.), beveik 80 kil. atstu nuo Rymo. Toliau ant Pincio — miesto sienos ir dvi bažnyčios su kopulomis prie piazza del Popolo; plati fasada bažn. Chiesa Nuova, augštai-gi, kairėje, kalnas Soratte (686 mtr.).

¹⁾ Baudekero vadove „Italie centrale“ tam tikroje vietoje yra patalpinta Rymo ir jo apylinkės panorama („Panorama di Roma e suoi contorni“), nuimta nuo šios vietos. Aš tyčia čion buvau atėjęs ir įsitkrinau, kad panorama teisingai nuimta.

už 40 kil. nuo Rymo. Šiapus Tiberio matoma šv. Anio-
lo tvirtovė, šv. Joakimo bažnyčia ir anapus upės, prie
geležinių lieptų, bažn. S. Giovanni dei Fiorentini. Už mie-
sto dar matomas kalnas Mario su villa Mellini ir šv. Anu-
pro bažnyčia. Pagalios pačioje kertėje, už Gianicolo
kalno, stovi šv. Petro bazilikos kopula; čia pat gi po
musų kojų bažnyčios—S. Maria in Trastévere ir kiek
toliau dešinėje—S. Cecilia in Trastévere.

Dabar mažais ir stačiais skersgatviais nu-
sileidžiame žemyn prie *bažn. S. Maria in Trasté-
vere*, stovinčios prie plečiau tuo pačiu vardu
su fontana vakariniame gatvės Lungaretta
gale. Toji parap. bažnyčia yra viena iš gra-
žiausiųjų ir turtingiausiųjų paminklais amži-
najame Mieste ir pirmoji pasaulyje bažnyčia,
pašvęsta Marijos garbei, todėl teisingai tapo
paskaityta tarp mažesniųjų Rymo bazilikų ir
yra kardinolo titulas. Sulig padavimo ji sto-
vinti toje vietoje, kur, gemant Jėzui Kristui
Betleeme, staiga atsivėręs toksai gausus aly-
vos šaltinis (*Fons olei*), jog tekėjęs net Tibe-
rin. Bažnyčia esanti įsteigta apie 222 m., po-
piežiaujant šv. Kalikstui, arba, tikriau sakant,
šv. Julijui I (337—352). Jos statymui priešinosi
čia pat stovėjusių smuklių (karčemų) savi-
ninkai-žydai, bet cies. Aleksandras Severus
leido krikščioniams pasistatyti čia Dievo na-
mus. Perkratinėdamas šią bylą tasai stabmel-
džių ciesorius išsitaręs: „Geriau, esą, kad toje
vietoje kokiuo-nors budu Dievas butu garbi-
namas, negu smuklė betvarkę platintų“. Krikš-
čionims gi rupėjo pastatyti čia bažnyčia, nes
toje vietoje popiežius, *šv. Kalikstas I*, surinkda-
vo juos melsties; kadangi jo *kaulai* vienkart su
kitų kankinių kaulais guli šioje bažnyčioje, tai
lig VIII amž. toji bažnyčia ir buvo vadinama

šv. Kaliksto bažnyčia. Padidino ją šv. *Julijus I*
pop. (341—252), kurio *kaulai* taip pat čia yra
garbėje laikomi, perstatė gi čia pat gulintis
Inocencijus II, 1140 m. Ant 4 stulpų iš mar-
go granito paremtasai prieangis pristatytas
1702 m., liepiant Klemensui XI. Paskutinijai
kartą ši bažnyčia per nauja tapo perstatyta
1863—1874 m. Matytina ji yra dėl savo mo-
zajikų ir paminklų ir kaip svarbiausioji Tra-
stevero bažnyčia.

Pirmiausia, jos fasadoje yra mozajikos ant
aukso dugno iš XII amž.: Marija su Suneliu,
du popiežiu ir 10 evangeliskųjų mergaičių su
lempelėmis (8 išmintingosios ir 2 paikosios;
ž. šv. Mat. ev. XXV, 1—12); bet pačiam fa-
sados viršuje mozajikos yra naujos. — Prie-
angyje yra daug antrašų ir skulptūrų.

Vidus yra padalintas į 3 pažastis 22 ne-
lygaus didumo granito koliumnomis, paeinan-
čiomis iš Izidos maldyklos. Brangiais marmu-
rais išklotoje asloje yra senos mozajikos ypa-
tingame stiliuje, lubas gi, gausiai papuoštas
pauksintojo medžio skulpturomis, nuvarsojo
garsusis Domenichino, 1617 m. Prie didžiųjų
durų, dešinėje, yra Mino da Fiesole († 1484 m.)
padarytas gražus baldakimas. Iš 12 bažnyčios
altorių įžymesnis yra didysai, nes jame guli
be minėtųjų dviejų popiežių dar *šv. Korneli-
jaus Pop.* († 252) ir *Kank., šv. Kvirino Vysk.*
ir *Kank. ir šv. Kaledodijaus Kank. kunai*, per-
nešti čion iš katakumbų Grigaliaus IV (827—
843). Ties altoriu yra skylė su antrašu „*Hinc
oleum fluxit*“ („iš čia ištekėjo alyva“), kuri
rodo minėtojo alyvos šaltinio vietą. Absidoje
ties didžiuoju altoriu yra mozajikos iš XII amž.:

Kristus ir Marija ant sosto, aplink juos minėtieji popiežiai ir kankiniai. Kiek žemiau matome tryliką avinėlių, kurių pavidale išreikštas Kristus (viduryje) ir 12 apaštalų. Tokie pat avinėliai yra dar šv. Klemenso bazilikoje. Pagalios, dar žemiau, yra mozajikos iš XIII amž., išreiškiančios scenas iš Marijos gyvenimo. Prezbiterijs frontas taip pat yra papuoštas senobinėmis mozajikomis: evangelistų, pranašų ir k. Švenč. Sakramento koplyčioje, kurią kard. Morkus Sittich von Hohenems papuošė scenomis iš Tridento vyskupų Susirinkimo, yra *stebuklingasis Švenč. Marijos P. Maloningosios paveikslas*. Toje bažnyčioje yra palaidota daug kardinolų ir kitų augštų vyrų, tarp kurių yra: kard. Pilypas d' Alençon († 1379), kard. Pietro Stefaneschi († 1417) su gražia gulinčia stovyla ant paminklo, kard. Hozijus iš Ermelando († 1579), lenkas, ir k.

Prie tos bažnyčios yra šv. Povilo *benediktinų vienuolynas*, dabar paverstas kareivių gyvenimu.

Prie to vienuolyno stovi dar sena *šv. Kaliksto (S. Calisto) bažnytelė* (E 6), paeinanti iš pirmųjų amžių; kardinolo titulas. Joje tebėra šulinys, kuriame buvo paskandintas šv. Kalikstas Pop. († 227).

Nuo *šv. Kaliksto plečiaus* prie tosios bažnytelės pietų linkon eina *via di S. Cosimato*, kurios gale yra taip pat vadinamas *plecius* ir didelė *prieglauda (ospizio)* su *šv. Kozimato (SS. Cosma e Damiano) bažnytele* ir vienuolynu. Bažnytelė paeina iš XV amž., bet ir seniau čia yra stovėjusi viena iš krikščioniškųjų bazilikų, buk iš IX amž.

Antroji gi *gatvė* nuo šv. Kaliksto plečiaus eina pietryčių linkon ir vadinasi *via di S. Francesco*, nes

veda į *plečių* tuo pačiu vardu. Kairėje prie jos stovi *bažnytelė S. Pasquale arba SS. 40 Martiri* (pl. E 7).

Prie šio šv. Pranciškaus plečiaus stovi iš 1231 m. paeinanti *bažnyčia S. Francesco a Ripa*. Galinėje koplyčioje yra gulinti šv. Liudviko Albertoni stovyla, Berninio darbo. 1906 m. pop. Pijus X isteigė čia parapiją ir perkėlė jon panaikintosios šv. Baltramiejaus in Insula parapijos turtus. — Gretimajame *vienuolyne* yra gyvenęs šv. Pranciškus Asižietis, kurio *kambaryje-koplyčioje* yra akmuo, ant kurio jis gulėdavęs.

Anapus šv. Pranciškaus vienuolyno, prie Tiberio kranto, stovi didelė, 1689 m. pastatytoji, pavargėlių prieglauda „*Ospizio di S. Michele*“, dabar permalyta į amatų mokyklą. Iš dviejų tos mokyklos koplyčių viena vadinasi *S. Michele di Ripa*.

Užpakalyje, prie Tiberio kranto, yra dabartinysai mažas Tiberio portas *Porto di Ripa Grande*.

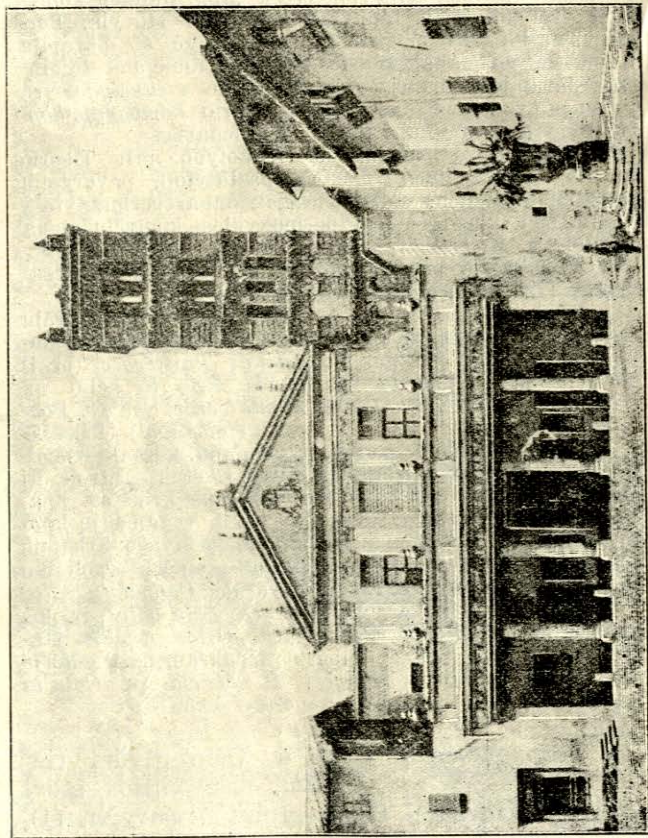
Ties pietvakarinioju šv. Mykolo prieglaudos galu stovi *porta Portese* (pl. E 7, 8), nuo kurios pietvakarių linkon, pro Viterbo geležinkelio *stotį di Trastevere* (pl. D 8 9) eina senobinėji *via Portuensis*. Prie to kelio už 1 kil. nuo vartų Portese kalne *Monte Verde*, yra *šv. Poncijano katakumbos* arba *ad ursum pileatum*¹⁾. Priešais jų durų stovi didelis baseinas vandeniui, kursai pirmuose amžiuose buvo vartojamas šv. Krikštui. Antroje gi pusėje, ant muro yra išreikštas Kristaus krikštas, apačioje gi didelis kryžius. Pagalios vidun vedančiųjų laiptų viršuje yra du dideliu medalijonu su dviem Kristaus Galvom (iš VI-ir IX amž.). Toliau-gi pietuose, netoli nuo *staz. S. Paolo*, stovi *bažn. S. Carlo dei Catenari*.

Nuo žeminiškojo prieglaudos galo eina *gatvė* ir jos gale stovi *bažnytelė S. Maria dell' Orto*, pradėta statyti 1489 m. (pl. E F 7), Tiberio gi pakrantyje ir *gatvėje dei Genovesi* stovi *koplyčia S. Maria in Capella* (pl. F 6, 7).

Tarp *gatvių S. Maria d. Orto* ir *dei Genovesi* yra *gatvė S. Cecilia*, prie kurios stovi garsioji **bažnyčia S. Cecilia** (pl. F 7; pav. Nr. 11),

¹⁾ Apskritai apie katakumbas, žiur. apie *via Appia (antica)*.

kardinolo titulas. Toji bažnyčia tapo perdirbta

iš čiapat stovėjusiųjų šv. Cecilijos, turtingos

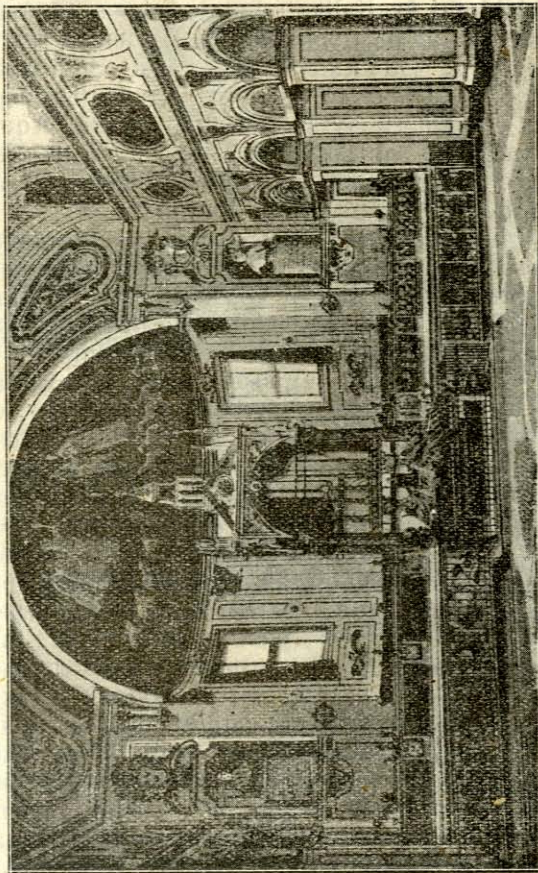
mergaitės, rumų ir pašvęsta šv. Urbono I pop. Šv. Paschalis pop. ją atnaujino 821 m. ir pernešė jį *Šventosios kuną*, kursai pradžioje buvo palaidotas šv. Kaliksto katakumbose. 1599 m., sugriuvus tai bažnyčiai, buvo pamestas griuvėsiuose ir jos kunas, lig kard. Sfondrato, taisydamas bažnyčią, vėl jo neatrado. Toji bažnyčia buvo pertaisyta dar 1725 (kard. Aquaviva) ir 1823 m.; pagaliao 1901 m. atnaujino ją savo lėšomis (500 tukst. lirų) buvęs Leo XIII sekretorius, kard. Rampolla.

Priešais bažnyčios yra didelis apmurytas kiemas, senovėje vadinamas „atrium“, papuoštas senobine marmurine vaza (indu). Portikas gi arba prieangis pagražintas keturiomis raudonojo ir juodojo marmuro koliumnomis.

Vidus (pav. № 12), padalintas į 3 pažastis. Prie durų, dešinėje, stovi kard. Adomo de Hertfordo († 1398), kairėje gi kard. Fortiguerra, († 1473) grabo paminklai; minėtasai gi kard. Sfondrato yra palaidotas po pamatu, šalip Konfesijos. Augštai iškeltame prezbiterijuje stovi senobinis marmurinis vyskupų sostas. Gražus didysai altorius su gotiškuoju baldakimu, paremtu baltojo ir juodojo marmuro (pavonazzetto) koliumnomis, yra pastatytas 1284 m., Arnulfo di Cambio's. Prie altoriaus galo yra senobinė žvakydė (liktorius) velykinei žvakei (paschalui) ir kiek toliau laiptai apačion, į šv. Cecilijos kapą. Po altoriaus guli labai daili gulinčios Šventosios stovykla iš aliabastro, padaryta tokioje pozoje (padėjime), kokioje 1599 m. buvo atrastas josios kunas; nukalo ją Steponas Maderna († 1636).

Prezbiterijaus *absidoje* yra mozaikos iš

IX amž., išreiškiančios Kristų ant sosto su Evangelijos knyga rankoje, apsupta dešinėje

Nr. 12. Šv. Cecilijos bažnyčios vidus.

šv. Povilu Ap., šv. Agotą ir šv. Paschaliu,

kairėje gi—šv. Petru, šv. Cecilia ir jos sužiedotiniu šv. Valerijonu. Balti avinėliai, išeinantys iš dviejų vietų, išreiškia žydus ir stambeldžius, bėgančius prie Dieviškojo Avinėlio. — Tarp mozaikų ant sienų yra tų Šventųjų paveiks-lai; kurių kaulai ilsis šioje bažnyčioje (ž. žem.).

Antroji dešinėji koplyčia yra perdirbta iš šv. Cecilijos rumų pirties, kurioje ji buvo kankinama visą parą. Sienoje dar tebėra matomi varinių triubų galai, per kurias buvo varomas iš krosnies labai karštas garas pirtin, kurioje šv. Cecilia buvo uždaryta sudeginimui. Tebėra taip pat akmuo, ant kurio buvusi Šventoji nukirsta, nes karštas garas jai nieko nekenkė. Tos koplyčios altoriuje yra Guido Reni'o († 1642) darbo paveikslas, išreiškiantis šv. Cecilijos kankinimą. — Paskutinėje koplyčioje, sienoje, yra freskai iš XII amž., jos gi asloje vietomis tebėra dar mozaikos iš Šventosios rumų kambarių.

Už didžiojo altoriaus yra laiptai į gražią ir brangią *apatineją bažnyčią (kryptą)* su 4 altoriais ir šv. Cecilijos stovyla. Didžiajame altoriuje guli tarp aukso ir brangių akmenų sidabriniam grabė *šv. Cecilijos kunas* († 230) ir dar ššv. Kankinių, iš 230 m.: *Valerijono*, jos sužiedotinio, *Tiburcijaus*, jo brolio, *Maksimo* ir popiežių *ššv. Urbono* († 229) ir *Lucijaus* († 254, dalis) *kunai*.

Čiapat stovintį *ššv. Cecilijos ir Agatos vienuolyną* pastatė šv. Paschalis pop. Dabar čia gyvena šv. Benedikto įstatų seseris, kurios, kaip ir kitos Italijos vienuolės, kenčia didį neturtą, nes valdžia atėmė jų turtą. Toms seserims atiduodami maitinti pašvęstieji avinėliai, iš kurių esti daromi pallijai (ž. 41 p.).

Vadovas po Rymą, II t.

Toliau minėtąją gatvę dei Genovesi, pro šv. Jono bažn. tuo pačiu vardu, išeiname didelėn gatvėn *viale del Re* ir *pleciun d' Italia*, (pl. E, F 6), prie kurio kairėje stovi *plecius* ir pap. bažn. *S. Crisogono*. Yra tai labai senobinė ir daug kartų perstatytoji bazilika su 22 gražiomis senobinėmis koliumnomis (2 porfiro koliumni yra didžiausioji Ryme), senobinėmis mozajikomis ir labai gausiai paauksintomis lubomis. Prezbitėrijuje stovi gražios 1866 m. padarytosios sėdinės. Toji bazilika yra vieno iš kardinolų titulas. — 1911 m. ties ja iškasta senob. bazilikos pamatai. Atrasta daug gražių šv. paveikslų ir kitų dalykų.

Italijos plečių perkerta ilga ir tiesi gatvė, kurios dešinėji pusė lig ponte Palatino (Emilio) vadinasi *via della Lungarina* (pl. F 6; jos apylinkėje stovi bažnytėlės: *S. Maria della Luce* arba *S. Salvatore della Corte*, *S. Salvatore a Ponte Rotto*, *S. Benedetto*¹⁾ in *Piscinula*, *S. Biagio* ir *S. Bonosa*. Kairėji gi pusė vadinasi *via della Lungaretta* (E 6) ir prie jos stovi bažnytėlės: *S. Agata in Trastevere*, *S. Margherita*, *S. Apollonia* ir k. Be to, netoli iš čia yra dar bažn. *S. Maria de Fiore*.

Dabar grįžtame namon tiltu *Garibaldi*, kursai pastatytas tapo 1888 m. ir jungia Italijos plečių su *gatve Arenula* (pl. F 5), kuriais vaikščioja tramvajai.

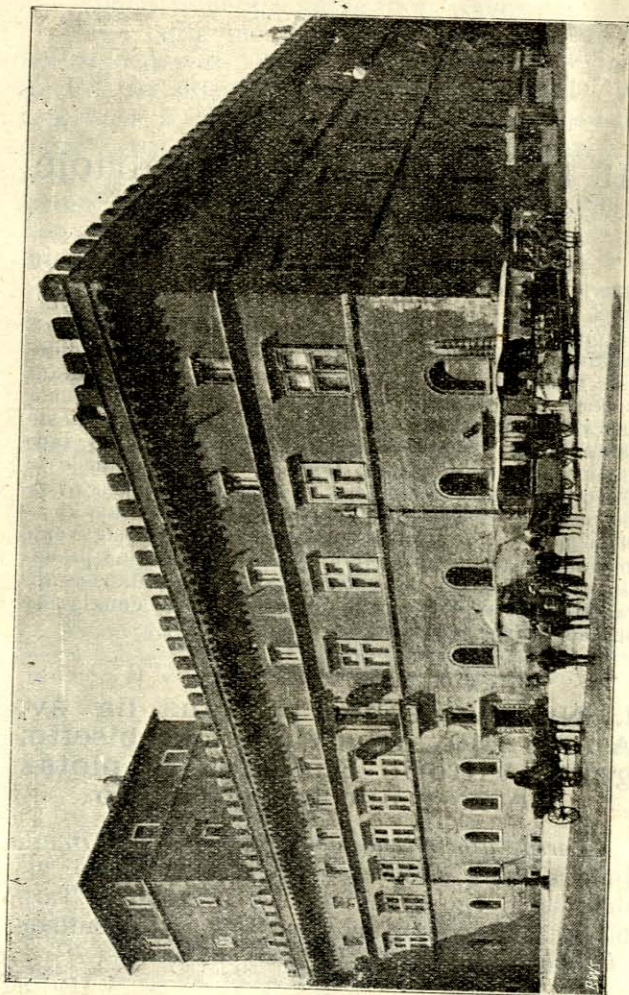
¹⁾ Ši bažnytėlė stovi toje vietoje, kur gyvenęs savo jaunystėje šv. Benediktas Ab. († 543 m.).

III. Miesto dalis prie kairiojo Tiberio kranto.

Plati lyguma (sen. „Campus Martius“), stovinti tarp Tiberio ir miesto kalnelių: *Pincius Quirinalis* ir *Capitolinus*, senojo Rymo laikuose buvo tai naujai apstatytasis priemiestis, kursai tečiau nuo viduramžių tebėra tankiausia apgyventa miesto dalis su gražiais ir dideliais rumais ir bažnyčiomis. Užtat ir ligšiol, neskaitant paskutiniaus laikais pravestųjų plačių gatvių, toji lyguma turi viduramžinio renesanso stiliuje pastatytojo miesto pavidalą. Čia yra daugelis siaurų ir kreivų gatvių, tarp kurių didžiausios yra: *Corso Vittorio Emanuele* ir *Corso Umberto I*, išeinančios iš miesto viduryje stovinčio *pleciaus Venezia* (pl. G 5). Kadangi geresniam kiekvieno miesto apžiūrėjimui patogiau yra apsigyventi jo viduryje (centre), tai ir mes nuo šio pleciaus pradėsime lankyti atskirasias Rymo dalis ir pirmiausia aprašysime *Corso Vittorio Emanuele*, nes ja daugiausia prisieis mums vaikščioti.

1. Nuo Venecijos pleciaus lig šv. Anioilo tilto, arba *via del Plebiscito*, gatvė *Vittorio Emanuele* ir plotas pietuose nuo jų lig Tiberio.

Corso Vittorio Emanuele, pravesta čia 1876 m., jungia gatvę *via Nazionale* ir visą miesto vidurį su Borgo priemiesčiu ir Vatikanu. Tarp plečių Venecijos ir del Gesú toji gatvė vadinasi *via del Plebiscito* (pl. G 5).

№ 13. Venecijos plecius ir rumai.

Piazza di Venezia (pav. № 13) gavo vardą nuo čiapat stovinių didelių rumų tuo pačiu vardu ir yra tai platus pietinis Corso Umberto I gatvės galas, į kurį susieina dar dvi dideli Rymo gatvi: del Plebiscito ir Nazionale. Tasai plecius yra dar visų miesto tramvajų ir omnibusų (vežimų keleiviams) centralinė stotis; čiapat taipgi yra viešbutis *Albergo Capitolino*.

Palazzo di Venezia (pl. G 5) yra tai tvirtumos pavidale pastatyti fliorentiniškame renesanso stiliuje rumai, kuriuos pradėjo statyti pop. Povilas II, 1455 m., suvartojęs jiems daug akmenų iš Kolosėjaus sienų. Tuose dideliuose trimis augštais rumuose seniau gyvendavo net popiežiai, lig 1560 m. Pijus IV nesumainė juos su Venecijos respublika ant kitų rumų Venecijoje. 1797 m. tie rumai vienkart su visa respublika buvo perėję Austrijos rankosna ir dabar čia gyvena Austrijos pasiuntinys prie Šventojo Sosto.

Rumų užpakalyje stovi juose parapijinė **šv. Morkaus (S. Marco) Evang. bažnyčia** ir *plecius* bei *skersgatvis* tuo pačiu vardu. Tų Dievo namų įsteigimas įvykęs, sulig padavimo, pop. šv. Morkaus (337 m.) ir cies. Konstantino Didž. laikuose, bet 833 m. jie buvo jau iš pamatų atstatyti Grigaliaus IV ir 1465 m. papuošti Jokubo da Pietrasanta darbo priėngiu ir lubomis. Vidus buvo perdirtas dar XVII amž. ir 1744 m. Kaip ir visų senobinių bažnyčių, josios asla stovi daug žemiau, negu gatvė, todėl einant bažnyčion, reikia lipti žemyn. Ji yra kardinolo titulas.

Priėngyje galima matyti stambeldžių ir

krikščionių antrašus iš katakumbų, ant sienos gi, augštai—šv. Morkaus reljefas.

Vidus yra padalintas į 3 pažastis 20-mi Sicilijos jaspiso šulų, joniškojo stiliaus, sienos gi išpuoštos rokoko stiliuje. Prezbitėrijus arba choras su nepaprasta asla yra pakeltas augščiau; jo absidoje yra mozajikos iš VIII amž.: Kristus, apsuptas popiežiais ir kitais šventaisiais, laimina žmones. Tarp jų yra ir ššv. kankiniai *Felicissimus ir Agapitas*, pop. Sikstaus II († 258) dijakonai ir vienkart su juo nukankinti. IX amž. jų visų kunai tapo pernešti iš katakumbų šion bažnyčion. Čiapat yra dar senas ir gražus šv. Morkaus pop. paveikslas ir simboliškieji avinėliai. Didžiajame gi altoriuje marmuro grabe yra dar šv. Morkaus pop. († 336) ir ššv. *Abdono su Senenu* († 249) kunai. Zakristijoje taipat yra altorius su cimborija Mino da Fiesole ir Jono Dalmata's darbo (XV amž.). Švenč. Sakramento kopyčia, sulig Povilo iš Kortonos pleno, stovi dešinėje pusėje.

Prie tos bazilikos yra buvęs kanoninku palaim. Gasparas del Buffalo († 1837 m.), kuri į palaimintųjų skaičių įrašė Pijus X, 1904 m.

Plečiaus kertėje, prie bažnyčios, stovi nu-daužtas milžiniškasis biustas iš marmuro, va-dinamas „madama Lucrezia“.

Antrajame Venecijos plečiaus šone stovi pal. *Torlonia*, pastatytas Fontana's, 1650 m.

Antroje gatvės del Plebiscito pusėje, ties Venecijos rumais, stovi labai didelis pal. *Doria*. Yra tai vieni iš brangiausių Rymo rumų, kuriuos pastatė Inocencijus X (1644—1655). Gražus jų pryšakis yra atsuktas gatvėn del Corso, didžiasai gi kiemas viduje apsuptas gražia ko-

liumnada. Senovėje čia yra stovėjusi bažnyčia su ššv. Ciriako, Largo ir Smaragdo Kankinių kunais, kurie dabar pernešti netolimom bažnyčion S. Maria in Via lata.

Pirmajame rumų augšte yra viena iš žymesniųjų Ryme *paveikslų galerija* (*Galleria Doria*), lankoma tik panedėliais ir pėtnyčiomis, nuo 10—2 v., už pusę liros; įeinama per šiauriniį rumų galą. Ji susideda iš keliolikos kambarių, kuriuose telpa daugelis Domenichino, Garofalo, Tizian'o ir kitų paveikslų, ypač iš Šventosios Istorijos; bet yra taipgi gražių landšaftų (gamtos paveikslų), Kliaudijaus Lorrain'o, Salvator'o Rosa's, Gasparo Poussin'o ir k. darbo; pagalios yra Rafaelio ir Rubenso portretai, Velasquez'o ir pop. Inocencijaus X paveiks-lai ir daugel (apie 450 num.) kitų.

Toliau prie aprašomosios gatvės, dešinėje, stovi *rumai* ir jų užpakalyje *plecius Grazioli*, pro kuriuos eina Vatikanan tramvajaus linija; toliau-gi šalip jų — 1670 m. pastatytieji *rumai Altieri* (pl. G 4, 5).

Antroje gatvės pusėje stovi *bažnyčia su pleciu*

Al Gesu (Jėzaus Vardo); yra tai pirmėilė jezuių tų bažnyčia ir viena iš turtingiausiųjų vi-same Ryme. Pastatė ją kardinolo Farnese lėšomis Vignola ir Jokubas della Porta barokko stiliuje, 1575 m.

Vidus, susidedantis iš augštos pažasties ir 7 mažų kopyčių, yra papuoštas visu tuo, ką žmonės turėjo brangiausio: auksu, sidabru, brangiais akmenimis, marmurais ir freskais, nes taip pridera Dievui ir Jo mylimajam tar-nui, šv. Ignotui Lojolai, kurio kunas yra čia-

pat palaidotas. Tapytojas Baciccio išpuošė freskais kopulą ir pažasties lubas, ant kurių iškirsta Jėzaus Vardo garbė ir laimėjimas (triumfus); tai yra vienas iš svarbiausiųjų darbų iš barokko stiliaus gadynės (epokos). Sienas gi išklojo visokiais brangiais marmurais kunigaikštis Al. Torlonia, 1860 m.

Didysai altorius, paremtas keturiais šulais iš numidiškojo marmuro, yra pastatytas arkit. Sarti, 1842 m.; paveikslas jame perstato mums Kristaus Apipjaustymo arba Jėzaus Vardo Jam davimo paslaptį. Altoriuje gi guli šv. Kankiniai: *Abundius Kun. ir Abundancijus Dijak.* († III amž.). Kairėje, po gražių paminklų, guli palaidotas garsusis mokslinčius, kard. Beliarminas († 1621 m.), dešinėje gi—jėzujitas Pignatelli. Skersinėje gi pažastyje, kairėje jos pusėje, stovi tikrasai tos bažnyčios papuošalas brangiausiasai Ryme, jėzujitų įsteigėjo, *šv. Ignoto Išpažinėjo altorius*, kuriame paausintame ir achatų (akmuo) išpuoštame bronzos grabe guli to Šventojo kunas († 1556). Šv. Ignoto paveikslas tame altoriuje yra garsiojo tėvo Pozzi darbo, už jo gi stovi tik iškilmingose dienose terodoma Šventojo stovykla. Toji 3 mtr. augščio turinti stovykla yra nulieta iš paausintosios bronzos, bet galva, rankos, kojos ir gausiai brangiais akmenimis papuošti rubai yra iš sidabro. Altorių remiančios kolumnos yra iš brangaus žaliojo akmens („lapis lazuli“) ir dar papuoštos paausintąja bronzą. Jų viršuje 2 aniolu laiko rankose Jėzaus Vardo monogramą (raides) iš kristalo. Viršutinėje gi altoriaus dalyje yra ŠŠŠ. Trejybės grupa, nukalta iš marmuro B. Ludovisi ir L. Ottoni; žemės skritulys,

laikomas kerubinu, esąs padirbtas iš didžiausiojo, koksai tik kuomet-nors buvo rastas, lapis lazuli'o gabalo. Altoriaus šonuose yra dar kelios grupos.

Antrajame skersinėsios pažasties gale stovi šv. Pranciškaus Ksaverijaus altorius su Maratta's darbo paveikslu; paausintame medalijone ant altoriaus yra laikoma to Šventojo ranka.

Šalip šv. Ignoto altoriaus, dešinėje, yra kopyčia, kurioje telpa mažas, bet rymiečių ypač gerbiamas *stebuklingasis Marijos paveikslas*, vadinamas „*Madonna della Strada*“, nes jisai buvęs nutepliotas ant vienu namų sienos iš oro. Pasakoja, buk mūsų tautietis Adomas Mickevičius, budamas Ryme, mėgdavęs prieš jį melsties. Čiapat yra dar labai garbinamas šv. Juozapo paveikslas. — Pagalios, šioje bažnyčioje yra laikoma dar šv. Melchijado pop. († 314) galva.

Gražiausiai toji bažnyčia atrodo iškilmingose dienose: liepos 31 d., gruodžio 31 d. ir laike 40 val. klupojimo pamaldų (per Užgavėnias), nes tomis dienomis vakarais esti gausi bažnyčios iluminacija. Be to Advento ir Gavėnios nedėdieniais galima čia išgirsti garsųjų kalbėtojų pamokslus ¹⁾.

— Šalip bažnyčios, dešinėje, stovi seniau buvusias *Jėzujitų vienuolynas*, kuriame gyvendavo jų generolas ir budavo profesijos namai; dabar gi turi juos užėmus Italijos kariuomenė.

¹⁾ Toje bažnyčioje mes, maldininkai, atlikome jubilėjinę išpažintį; tarp kitų kunigų klausė išpažinties ir abu važiavusiuoju su mumis vyskupu.

Tame vienuolyne yra i koplyčias perdirbti 3 kambariai, kurių duris ir langinės tebėra senobinės; juose tai gyveno, savo ištatus rašė ir 1556 m. mirė šv. Ignotas. Liuosai galima juos matyti tik panedėliais, seredomis ir pėtnyčiomis, nuo 7—12 v. Čia tai lankydamo šv. Ignotą kardinolas šv. Karolius Boromėjus, šv. Pilypas Nerijus ir šv. Feliksas iš Kantalicijos; iš čiapat šv. Ignotas siuntė i Indijas misijonarių, šv. Pranciškų Ksaverijų. Tame taipogi vienuolyne mirė 1672 m. šv. Pranciškus Borgijus; čia šv. Alioizijus Gonzaga sudėjo savo apžadus (priėmė profesija) i šv. Ignoto ir šv. Stanislovas Kostka i šv. Pranciškaus Borgijaus rankas; čia šv. Karolius laikė antrasias po primicijos šv. Mišias, ir šv. Pranciškus Salezijus dažnai jas laikydavo. Čia pagalios yra laikomi garsiųjų vyrų rankraščiai, kaip antai: raštas, kuriuo pirmieji Jėzaus Draugijos tėvai apsižadėjo klausyti šv. Ignoto ir atsiduoti Bažnyčios tarnavimui; to rašto apačioje matome šv. Ignoto, šv. Pranciškaus Ksaverijaus ir kitų parašus. Tebėra taip pat šv. Stanislovo priesaikos raštas, patvirtinantis Nekaltojo Prasidėjimo tiesą, kuri įsai rašė pats ir pasirašė savo krauju. Kitame kambaryje laikomi: įvairūs palaim. Petro Kanizijaus daiktai, kard. Beliarmino biretas su ašuotine ir šv. Pranciškaus Ksaverijaus Japonijoje vartotasai parasonas, padarytas iš medžio žievės ir aprėdytas aukso papuošalais. Trečiajame pagalios kambaryje yra šv. Ignoto stovykla, apvilкта jo paties vartotaisiais šv. Mišių laike rubais.

— Pietiniame Jėzaus plečiaus šone stovi pal. *Bolognetti*.

— Toliau prasideda jau **Corso Vittorio Emanuele**; pirmojoje dešinėje gatvėje, *via de*,

№ 14. Relikvijorius su šv. Pranciškaus Asiziėčio stebuklinguoju krauju, kuri šv. Pranciškaus žaidų arkibrolijos broliat (prie šv. Pranciškaus

žaidų bažnyčios Ryme) dovanojo savo sanbroliams, šv. Pranciškaus Tercijoriams, pirmojo jų atlikto Ryme visuotinio kongreso 1900 m. atminimui.

Cestari, kuria eina tramvajus Vatikanan, stovi bažn. *SS. Stimmate di S. Francesco* (Šv. Pranciš-

kaus Žaizdu), kurią pastatė čiapat esanti arkibrolija tuo pačiu vardu (*Arciconfraternità delle Sacre Stimmate di San Francesco*), 1495 m.; perstatyta ji tapo XVIII amž. Bažnyčioje yra laikomas gražus relikvijorius su stebuklinguoju šv. Pranciškaus Asižiečio krauju (pav. № 14). Minėtosios arkibrolijos sąnariai dovanojo jį savo sanbroliams Tercijoriams pirmojo jų Ryme atliktojo 1900 metais kongreso paminėjimui.

Antroje gi aprašomosios gatvės pusėje, *skersgatvyje S. Nicola ai Cesarini*, stovi *bažnytelė* tuo pačiu vardu.

Toliau aprašomąją gatvę perkerta didelė *via di Tor Argentina*, kuria pietų linkon eina tramvajus į Trastevere, žieminisai-gi galas pasiekia Panteoną; dešinėje jos kertėje stovi *pal. Strozzi* (pl. F 4, 5).

Toliau dešiniame skersgatvyje, *via Monterone*, stovi *bažn. S. Maria in Monterone ir šv. Tomo Akvin. Kolegija*, antroje gi didžiosios gatvės pusėje — *pal. Vidoni*¹⁾ ir jo užpakalyje — 2 koplyčės: *SS. Sudario de -avoiardi* ir *S. Giuliano de Fiamminghi*. Ši pastaroji yra belgų tautos bažnyčia, prie kurios stovi ir jų *kolegija*.

Toliau stovi *plecius* su didele ir gražia *bažn. S. Andrea della Valle* (pl. F 5), kurią pradėjo statyti P. Olivieri, 1591 m., pabaigė gi K. Maderna, bet fasadą pastatė C. Rainaldi, 1665 m. Toje vietoje jau yra stovėję keletas bažnyčių ir pirmoji iš jų buvo pašvęsta šv. Sebastijono garbei, nes, anot padavimo, to šventojo kankinio kunas († 287) šioje vietoje buvęs įmestas į mėšlų duobę (kloaką), kol

1) Tie pagal Rafaelio plėnų pastatytieji rumai yra garsūs tuo, kad 1536 m. cies. Karolius V aplankė čia savo pasiuntinį Caffarellį.

šv. Liucina nepalaidojo jo katakumbose, dabar jo vardu vadinamose. Dabar toji bažnyčia prieguli prieš šv. Kajetono įsteigtųjų vienuolių *teatinų*. Čiapat yra įsteigta Nekaltosios Marijos P. brolija, kuri atnaujino tą savo bažnyčia, 1904 m., Nekaltojo Prasadėjimo 50 metų jubilėjaus paminėjimui. Graži bažnyčios kopula yra didžiausioji Ryme po šv. Petro bazilikos kopulos. Fasada iš travertino akmens, susideda iš daugelio šulų ir yra viena iš gražiausiųjų Ryme.

Viduje visa-kas yra proporcionališka. Antroje dešinėje koplyčioje „Strozzi“ tarp kitų yra garsiosios, Vatikano bazilikoje esančios, Pietá's (ž. 46 p.) reprodukcija (kopija); plėną tai koplyčiai išgalvojo tasai pats Rafael'is. Pirmoje gi kairėje arba „Barberini'ų“ koplyčioje yra daug marmuro stovylių, Bernini'o mokyklos darbo. Vienutinės pažasties gale stovi du kapo paminklu iš senosios šv. Petro bazilikos: kairėje — pop. Pijaus II († 1464) ir dešinėje — Pijaus III († 1503), abiejų iš Piccolomini'ų giminės. Lubos ir prezbiterijsaus absida papuoštos gražiais Domenichino freskais iš šv. Andriejaus Ap. gyvenimo, bet ypatingai atsižymi jo 4 Evangelistai. Kopulą gi puošė 4 metus Lanfranc'as; ypatingai gražus jo „Marijos Dangun Ėmimas“.

Šv. Kalėdų laike šioje bažnyčioje esti pastatomas gausiai apšviestas ir papuoštas „Betliejus“, kurį labai lanko rymiečiai, ypač vaikai. Trijų gi Karalių aktovos laiku, nuo 1841 m. esti atliekamos misijos visoms Rymo tautoms, įsteigtos 1836 m. garsiojo visame Ryme kun. Pallotti, pallottinų draugijos įsteigėjo. Tuo laiku

čia esti laikomos įvairiomis apeigomis šv. Mišios, sakomi svarbiausiomis pasaulio kalbomis pamokslai ir klausoma įvairių tautų išpažinties.

— Tuojau anapus bažnyčios stovi viešbutis „*Albergo del Paradiso*“, kuriame mes ir gyvenome visą savaitę. Valgomojo kambario sienon yra įmuryta lenta, ant kurios parašyta aukso raidėmis, jog dabartinis Popiežius, budamas dar vyskupu, yra čia gyvenęs ir valgęs. Gretimųjų gi namų kieme galima pamatyti pažaliavusias *Pompejaus teatro* liekanas.

— Priešais, anapus gatvės, stovi didelis *pal. Masimi (alle Colonne)*; yra tai gražus rumai, pastatyti Baltazaro Peruzzi († 1536); jų fasada yra išlenkta, nes jie buvo statomi prie ėjusios čia tuokart kreivos gatvės. Antrajame augšte yra *koplyčia šv. Pilypo Nerijaus* vardu, nes čia tasai Šventasis yra prikėlęs iš numirėlių rumų savininko kudukį; aplankyti ją galima tik 16 kovo d.

Pagal rytinį tų rumų šoną einanti *gatvė dei Se-diari* veda *Universitaten* (pl. F 4).

Antrajame gi rumų šone stovi *šv. Pantaleono bažnytelė* su *pleciu* prieš ją tuo pačiu vardu. Jos fasadą pastatė Valadier'as, 1806 m. Didžiajame altoriuje guli 117 pusl. minėtasai Pijorų įsteigėjas, *šv. Juozapas Kaliasancijus* († 1648) ir artimajame vienuolyne yra senobinėje išvaizdoje laikomas *kambarys*, kuriame tasai Šventasis mirė; čia pat yra daugel Šventųjų relikvijų, tarp kurių yra ir nepunantis jo liežuvis. *Bažnyčia jo vardu, S. Giuseppe Cal.*, prie kurios gyvena pijorų generolas, yra prie *via Toscana* (pl. J 2).

Ant mažo *šv. Pantaleono pleciaus* stovi paminklas naujosios Italijos diplomatai, M. Minghetti († 1886). Nuo to paties pleciaus omnibusai eina lig Liaterano.— Tolu-moje matoma Vatikano bazilikos kopula.

Iš čia trumpa *gatvė Cuccagna* veda į netolimąjį piazza Navona. Kairėje prie jos stovi gražus *pal. Braschi*, pastatytas XVIII amž. pabaigoje; dabar čia telpa vidaus dalykų ministerija.

Antroje gi Corso Vittorio Emanuele pusėje stovi ketvirtainis *pal. Regis* arba *Linotte*.

Prie rumų Braschi žiemvakarinėsios kertės stovi garsioji apdaužyta marmuro grupa „Pasquino“, išreikšianti M-nelajų su Patroklo lavonu; pastatyta ji čia 1501 m. ir nuo XVI amž. rymiečiai lipydavo ant jos ką nors apjuokiančias eiles. Nuo tos grupos ir čia-pat esantis *plecius* gavo *Pasquino* vardą (pl. E 4); žiemvakarių linkon nuo jo eina ilga *gatvė del Governo vecchio*, kuri lig nepravedus Corso Vittorio Emanuele, budavo svarbiaja tos miesto dalies gatve, vedančia Vatikanan. Dešinėje prie jos stovi didelis *pal. del Governo vecchio* su *bažn. S. Tommaso (Tomo) in Parione*, kurią pastatė Inocencijus II; atnaujinta ji 1582 metais. Čia šv. Pilypas Nerijus buvo išvestas į kunigus (apie 1551 m.) ir šv. Pranciška Rymietė dažnai mėgdavo melsties. Toji bažnyčia yra kardinolo titulas ir lig 1905 m. turėjo parapijos teises (ž. žem.).

Bet grįžkime dabar atgal. — Už *pal. Regis* stovi ilgas ir siauras *plecius* su dideliais prie jo rumais *pal. della Cancelleria (Apostolica)*, kurie taip vadinasi delto, kad nuo Klemenso VII (1523—1534) laikų juose telpa beveik visų šventųjų Rymo Kongregacijų kancelerijos (biurai). Tie rumai tapo pastatyti Bramante's, 1495 m., kard. R. Riario rupesčiu, bet dar pop. šv. Damazas I, 370 m., buvo čia pastatęs didelius rumus popiežių archyvo patalpinimui su šv. Lauryno bažnyčia (ž. žem.), kardinolo titulu. Tie rumai yra tai gražiausiasai darbas ankstybojo renesanso stiliuje. Graži fasada pastatyta iš travertino akmens, paimto iš Kolosėjaus; regėtinas vidurinis kiemas (cortile), apsuptas dviem arkadų eiliom, paremtom šulais, paeinančiais dar iš senobinės šv. Lauryno bažnyčios.

Tuos rumus taip pat Italijos valdžia paliko dar popiežiams ir juose gyvena kard. Vice-Kancelerius.

Prie plečiaus Cancelleria tuose rumuose stovi iš gatvės nematoma, jau minėtoji parap. **bažn. S. Lorenzo in Damaso** su mažosios bazilikos teisėmis, įsteigta, kaip jau žinome, šv. Damazo (nuo kurio gavo ir priedą) ir atstatyta tais pačiais 1495 m. Bet laike Prancuzų revoliucijos ji buvo sugriauta ir tik Pijus VII ją atstatė ir pašventė 1820 m., todėl visas gražus vidaus išpuošimas yra padarytas to popiežiaus, iš dalies gi Pijaus IX laikuose (1873 m.). Trijuose bažnyčios šonuose yra gražios arkados, prezbitėrijus gi apviečiamas per lubas. Tribunoje — ššv. Petro ir Povilo paveikslai su ššv. Laurynu ir Damazu.

Didžiajame altoriuje yra šv. *Damazo pop. kaulai* († 384) pernešti čion iš šv. Kaliksto katakumbų šv. Leono III (IX amž.) laikuose. Vienoje iš koplyčių yra *stebuklingasis kryžius*, nuo kurio Kristus šnekėjęs su šv. Brigita († 1373), kuri buvo atkeliavusi Ryman su savo dukterimi, šv. Katarina. Pagalios dešinėsios pažasties gale yra palaidotas Pijaus IX ministris, grafas Pellegrino Rossi, kurį maištininkų gauja užmušė tą pačių rumų kieme, 1848 m.

— Nuo Kancelerijos plečiaus omnibusai eina lig Porta Salaria, Porta Pia ir via di Porta S. Lorenzo.

Toliau už dviejų skersgatvių, dešinėje, stovi *pal. Sora* su *pleciu* ir *gatve* tuo pačiu vardu užpakalyje. Tie rumai tapo pastatyti 1503 m. Kard. Fieschi naudai, sunaudojus tam dalykui nors permaintytą šv. Petro bazilikos fasados projektą pagal Bramante's. Dabar juose telpa *Terencijaus Mamiani licejus* (augštesnėji mokykla).

Netoli iš čia, dešinėje, stovi medžiais apšodintasis *plecius della Chiesa Nuova* ir didelė **bažn. S. Maria in Vallicella** arba **Chiesa Nuova** (pl. E 4). Jau pirmiau yra čia stovėjusi bažnytelė, kurią Grigalius XIII buvo pavedęs Rymo apaštalui, šv. Pilypui Nerijui, 1575 m. Tasai Dievo tarnas ir pradėjo statyti dabartinęją bažnyčią savo 1550 m. įsteigtiems vienuoliams *Oratorijonams* arba *Filipinams*. Statė ją keletas architektų ir užbaigė tik 1605 m. Pijus X, 1905 m., perkėlo jį parapijos teises iš seniai aprašytosios bažn. S. Tommaso in Parione.

Vidus yra labai turtingas ir gerų architektų darbo; vienas tik lubų išauksavimas (Pomerancio darbo) atsiėjęs apie 60 tukst. dukatų. Didžiosios pažasties lubas, kopulą ir absidą išpuošė paveikslais Petras de Cortona; paveikslai ant sienų paimti iš šv. Pilypo gyvenimo; tarp kitų čia yra perstatytas ir šis stebuklingasis atsitikimas: vienas lošikas grįžo namon galutinai nusilošęs kortomis; pamatęs gatvėje ant namų sienos Šv. Marijos paveikslą, tasai nedorėlis, pagavęs akmenį trenkė jį į paveikslą, iš kurio staiga pradėjo tekėti kraujas. Pertikrinus tą stebuklingąjį atsitikimą, dvasiškoji valdžia pernešė paveikslą bažnyčion.

Bažnyčioje yra 14 koplyčių su *gražiais* altoriais, kuriuose yra paveikslai Rubenso, Guido Reni'o ir kitų garsiųjų dailininkų. Skersinėsios pažasties kairiajame gale yra brangi *šv. Pilypo koplyčia*, kurios altoriuje *gulė tasai šv. apaštalas* († 1595). Tame pačiame altoriuje stovi šv. Pilypo milžiniška stovyla ir jojo pa-

veikslas iš mozajikos, kopija čiapat vienuolyne esančiojo Guido Reni'o paveikslu. Didžiajame gi bažnyčios altoriuje guli šsv. *Kankinių Papijo ir Mauro* († III am.) *kaulai*. Tarp keturių to altoriaus raudonojo marmuro koliumnų su paausintais kapiteliais yra Dievo Motinos tarp Šventųjų paveikslas, Rubenso darbo, kurio yra ir kituodu čiapat esančiu paveikslu: deš. — šsv. Grigaliaus, Papijo ir Mauro, kair. gi — šsv. Domicelios, Nerijaus ir Achilesio. Ant brangiais akmenimis išsodintosios cimborijos stovi *stebuklingasai kryžius*. — Zakristijos indaujose (šėpose) yra kelios šv. Pilypo palai- kos: biretas, šv. Pijaus V jam dovanotasis ru- bas, šaukštas ir k.; be tų yra ir jojo stovykla, Algardi'o darbo.

— Šalip bažnyčios yra dar nemaža Borro- mini'o pastatytoji kopyčia „*Oratorium*“, nuo kurios ir vienuoliai tapo pavadinti „oratorijo- nais“. Čia Šventasis laikydavo savo dvasiškuo- sius pašnekėsius, į kuriuos susirinkdavo visas Rymas: ponai ir vargšai, kardinolai, vyskupai ir kita dvasiškija. Jam padėdavo tame dalyke jo mokyns, garsusis istorikas kard. Cez. Baro- nijus. — Gegužės 26 d., t. y. Šventojo mi- rimo dieną (kurią švenčia visas Rymas) ir ne- dėldieniais nuo lapkr. 1 d. lig. Verbų po „Anio- las Dievo“ toje kopyčioje esti dvasiškieji kon- certai, kuriems tematas imamas iš šv. Istori- jos; bet jų klausyties teleidžiami tik vyrai.

Prie bažnyčios yra didelis ir stipriai pa- statytas *Filipinų vienuolynas*, kuriame, išgi- nus iš jo vienuolius, naujoni valdžia patalpino įvairias savo teismo įstaigas (*Tribunali*) ir taip, kur seniau skambėdavo šventos kalbos ir gies-

mės, dabar girdisi įvairių prasikaltimų apsa- kėjimais ir apgynėjų (advokatų) ginčai. — Čia- pat rodomas ir *kambarys*, kuriame ilgai gyveno šv. Pilypas: yra jame minėtasis Guido Reni'o paveikslas ir kelios Šventojo palaikos: altorius, klausykla, paveikslėlis, lova, indauja ir k.¹⁾

Tame vienuolyne yra turtinga „*Biblioteca Vallicellana*“, kurią įsteigė šv. Pilypas ir kard. Baronijus. Tarp kitų didžios vertės rankraščių yra čia viena Biblija (Šventraštis) iš VIII amž., buvusi cies. Karolioaus Didž. mokytojo, Alkuino, savastis.

— Už šiauriniojo vienuolyno galo stovi *p-za del Orologio (Laikrodžio)*, už kurio yra didelis *pal. Gabrielli* (pl. E 4) ir *bažn. S. Giuliano in Banchi*.

— Toliau aprašomoje gatvėje, kairėje, randame *plečių ir rūmus Sforza-Cesarini* su 1875 m. atnaujinta *Čekų prieglauda*. Čiapat stovi 1892 m. pastatytasis paminklas Italijos veikėjui ir dainiui, Ter. Mamiani.

Toliau žiemų linkon, stačiai į *šv. Anioło plečių ir tilta*, eina *via Banco di S. Spirito*, kurioje, dešinėje, stovi *pal. Cicciaporci* ir apvali *parap. bažn. SS. Celsus e Giuliano (Julijono)*, pl. D 3)²⁾. Prie tos pačios gatvės yra ir *muzėjus Barracco* su senobinėmis skulpturomis, kurį neseniai dovanuoja miestui senatorius tuo pačiu var- du. Lankomas utarn. ir pėtn. nuo 10-3 v., dykai. Kai- rėn gi keli trumpi skersgatviai veda prie didelės *bažn. ir plečiaus S. Giovanni de' Fiorentini*, nuo kurių Tibe- rio pakrančiais *grįšime namon*.

¹⁾ Štai, kaip garbinami yra tie žmonės, kurie Die- vui ir žmonių naudai tarnavo! Griaudu ir žiūrėti, kaip netik Šventųjų kunai, paguldyti gražiausiose bažnyčio- se tarp aukso, sidabro ir degančių lempų, bet ir jų paprastieji daiktai yra užlaikomi tiek amžių ir tokioje pagarboje. Užtat ar gi neverta ir mums taip gyventi!?

²⁾ Čiapat guli ir *tų dviejų Šventųjų kunai* († III amž.); šv. Celsus buvo nukankintas dar vaikeliu budamas.

Bažn. S. Giovanni de' Fiorentini taip vadinamas delto, kad yra tai tautinėji florencijiečių parapijos bažnyčia. Pradėjo ją statyti Leonas X (1513—1521) sulig Jokubo Sansovino planų, bet paskiau prie jos statymo prisidėjo dar Rafaello dal Colle, Sangallo, Peruzzi, Mikolas Angelo ir Jok. della Porta; fasadą gi pastatė Aleks. Galilei, 1734 m.

Viduje skersinėsios pažasties dešiniajame gale yra garsusis Salvator'o Rosa's paveikslas, perstatantis mums deginamus ant laužo ššv. Kozmą ir Damijoną. — Greta su bažnyčia yra antrasis *šv. Pilypo Nerijaus kambarys*, kuriame jisai yra gyvenęs.

— Tuoju už bažnyčios ant Tiberio yra lieptai „*Ponte di Ferro*“ (ž. 114 p.).

— Iš čia pietryčių linkon, kairiuoju Tiberio krantu, eina ilga ir tiesi **via Giulia**, kuri gavo vardą nuo ją pravedusiojo pop. Julijaus II (1503—1513). Šioje miesto dalyje yra tokia daugybė bažnyčių, jog gatvėje Giulia (ir *Fontanone*), turinčioje ilgio (lig Ponte Sisto) tik apie 900 metr. ir jos artimoje apylinkėje yra apie 20 nedidelių bažnyčių, kurias beveik visas čia ir paminėsime. Kitų viešųjų įstaigų čia beveik nėra.

Taigi įėję Julijaus gatvėn, dešinėje matome *pal. Sacchetti*, kurį buvo sau pačiam pastatęs jaunasis Ant. Sangallo, 1543 m.

Toliau, dešinėje, stovi: armėnų mechitaristų *bažnytelė S. Biagio della Pagnotta*, taip vadinama delto, kad šv. Blažiejiaus dieną (3 vas.) čia esti dalinama pašvęstoji duona ir pamaldos laikomos armėnų kalba; *bažn. S. Maria del Suffragio*, kuri priguli prie draugijos čysčiaus vėlių gelbejimui ir pagaliaus skersgatvyje—*ššv. Petro ir Povilo bažnyčia* (pl. D 4).

Priešais gi, antroje gatvės pusėje, stovi *pal. Ricci*

Paracciani ir anapus jo — *šv. Lucijos del Gonfalone* (parapijinė) ir *šv. Pilypo Nerijaus bažnytelės* (pl. D 4).

Dešinėje, prie *plec. Padella*, stovi *bažn. S. Nicolà dell' Incoronati* ir toliau prie Julijaus gatvės,— *bažn. S. Spirito dei Napoletani* arba *in Giulia*, nes tai yra tautinėji Neapoliečių bažnyčia; antrajame gi *šv. Eligijaus skersgatvyje* — *bažn. S. Eligio degli Orefici*, kurią sulig Bramante's planų pastatė 1509 m. aukšintojų ir sidabrintojų draugija savo Patrono garbei; perstatyta ji tapo 1601 m.

Ties *bažn. S. Spirito* nuo Julijaus gatvės eina trumpas skersgatvis *via S. Aurea*, kurs pasibaigia mažų *plecių d. Ricci*; pro tą plečių pietryčių linkon eina kreiva *via di Monserrato*, kurioje čiapat stovi *bažn. S. Giorgio in Aino* ir kiek toliau, dešinėje, *S. Maria di Monserrato* (pl. E 45). Ši paskutinėji yra tai Ispanų tautinėji bažnyčia, iš 1495 m. ir gavo vardą nuo joje esančio *malonėmis garsiojo Marijos paveiksl.* Toje bažnyčioje yra Sansovino darbo *šv. Jokubo* stovykla ir zakristijoje menkas medinis karstas (grabas) su pop. Aleksandro VI (†1502), ispa 10, kaulais.— Čiapat yra dar *Ispanų prieglauda*.

Pagalios netoli gatvės Monserrato galo yra mažutis *plecius della Ruota*, kurio trijose kertėse stovi 3 bažnytelės: kairėje *S. Tommaso Cantuariense*, kurią anglų kard. Norfolk liepė Fontanai pastatyti romaniškame stiliuje, 1575 m.; čiapat yra ir Anglų Kolegija (*Collegio pio Inglese*; pl. E 5), dešinėje gi *S. Caterina della Ruota* (su parapijos teisėmis) ir *S. Girolamo della Carità*, kuri, anot senobiniojo padavimo, stovinti vietoje, kur *šv. moteriškė Paula* buvo leidusi gyventi *šv. Jieronimui*; čiapat yra ir *kambarys*, kur gyveno *šv. Pilypas Nerijus*. Klemensas VII atidavė ją *šv. Jieronimo Emil.* († 1537) įsteigtajai Somaskų draugijai, kurios tikslas—šėlpti dvasiškai ir kuniškai ligonius ir kalinius (iš to paėina ir jos priedas „*della Carità*“). Čiapat gyvena ir tų vienuolių generolas.

Diala prie Julijaus gatvės yra dar antroji *šv. Katarinos bažnyčia (S. Caterina in via Giulia)*.

Nuo *plec. Ruota* du skersgatviu veda į Julijaus gatvės tąšą, *via del Fontanone*, už kurios, prie Tiberio kranto, stovi gražus Borromini'o († 1667) darbo *rumai Falconieri* ir *bažn. S. Maria dell' Orazione e Morte*, kurią pastatė renesanso stiliuje su gražiais šulais viduje vietinė Laimingosios mirties brolija, kuri rūpinasi visoje Kampanijoje (Rymo provincija) atrastųjų lavonų palaidojimu. Bažnyčios kryptoje (rusyje) yra sukrauti numi-

rėlių kaulai, kuriuos rymiečiai labai mėgsta lankyti Uždušinės oktavoje. (Dar keistesnė kaulais išklota krypta yra kapucinių bažnyčioje S. Maria della Concezione).

Ties ta bažnytele, antroje gatvės Fontano-
ne pusėje, stovi dideli ir gražūs **rumai Farnese**, kuriuos pradėjo statyti kard. A. Farnese (paskiau, nuo 1534 m., jau Povilas III) sulig Antano da Sangallo plėnų, bet šiam mirus, toliau darbą varė Mikolas Angelo (jo yra čia gražus „zimsai“ vainiko pavidale), Vignola ir Jok. della Porta, kurs pabaigė statymą 1580 m., pristatęs prie sienos, nuo Tiberio pusės, „loggia“. Akmenis statymui buvo imami iš Kolosėjaus ir iš Marceliaus teatro (ž. žem.). Paskiau tie rumai buvo tekę Neapolio kunigaikščiams, iš kurių paskutinysai, Pranas II, gyveno čia po savo numetimo nuo sosto lig 1870 m. 1874 m. persamdė juos Prancuzija ir patalpino čia savo pasiuntinį prie Italijos karaliaus ir *arkeologiškoji Institutą (Ecole de Rome)*. Į tris pažastis padalintasai prieangis (*vestibulo*) ir abu portiku kieme yra Sangallo's darbo. Kieme yra du senobiniu sarkofagu: dešinysis buk paeinas iš Cecilijos Metella's kapo. — Pirmajame augšte yra galerija (neprieinama), papuošta mitologiškais freskais trijų Caracci ir jų mokinių: Domenichino, Guido Reni ir Lanfranco darbo; yra pagalios čia ir senovės palaikų.

— Prie pietinės rumų kertės stovi boljonečių *bažnytelė SS. Giovanni e Petronio*. Čia turime gražų reginį į Gianicolo ir Trastevere. Tuojau už Tiberio stovi rumai Farnesina ir Corsini (ž. 114 p.).

Anapus rumų yra nemažas, bet apleistas *plecius Farnese* su dviem gražiom fontanom

galuose, kuriom vandenį pristato vandentraukis Aqua Virgo Jų indai, atrasti Karakallos pirčiose, turi po 17 pėdų ilgio. Abiejuose pleciaus galuose stovi po bažnytelę: dešinėje — *S. Maria della Quercia*, kairėje gi — *S. Brigida*, maloni prancuziškųjų miniškų bažnytelė, atnaujinta XIX amž. pabaigoje. Gretimuosiuose namuose yra gyvenusi garsi savo apreiškimais švedų kunigaikštienė šv. Brigida su savo dukterimi, šv. Katarina. Jos *kambarys* dabar perdirbtas į gražią *koplyčią*, kurią galima lankyti 8 spaliu d. ir per oktavą.

— Nuo plec. Farnese tris trumpi skersgatviai veda į šiaurryčiuose stovintį tokio pat didumo **plecių Campo de' Fiori**, kurs šiaurinėje savo kertėje susisiečia su pleciu Cancelleria. Tasai plecius visados pilnas žmonių, nes čion yra perkelta iš pleciaus Navona kasdieninė daržovių mugė. Užtat čia galima gerai prisžiūrėti rytais čion atsilankančių sodiečių ir piklių-žydų budui. Senovėje ant to pleciaus buvo mirtimi baudžiami įvairūs piktadariai, tarp kurių 1600 m. tapo čia ant laužo sudegintas buvusias domininkonas *Giordano Bruno*, kursai, atsižadėjęs tikėjimo bei doros ir pasekęs panteizmą (mokslas, buk visa gamta esanti Dievas), skelbė tą savo klaidingą mokslą po Prancuziją, Angliją ir Vokietiją, kol nebuvo uždarytas Venecijos kalėjiman, 1598 m. Naujoji Rymo valdžia, pasityčiodama iš Katalikų Bažnyčios, kaip kitiems jos priešams (pvz. Garibaldi'ui), taip ir šiam, tartum kokiam didvyriui ir žmonijos geradariui, 1889 m. pranzatė ant šio pleciaus gražų paminklą su bronzos stovyla. Aplinkui paminklo patalpinti jam pa-

našių paklydėlių: Viklefo, Huso (taippat sudeginto) ir Serveto medalijonai, reljefai gi rodo atsitikimus iš Brunono gyvenimo.

Prie rytinės tuo plečiaus kerties stovi buvusiojo didelio *Teatro di Pompeo* griuvėsiai, per kurių vidurį eina *via di Grotta Pinta* su *Marijos bažnytele* tuo pačiu vardu. Pietinėje griuvėsių dalyje dabar stovi *pal. Pio* su šv. *Barboros kopyčia*; tų rumų kieme 1864 m. buvo iškasta diev. Herkuleso stovykla, turinti arti 4 mtr. augščio (dabar ji stovi Vatikane, ž. 87 p.). Tasai teatras buvo suvienytas ilgu portiku (koridoriu) su antruoju *Teatro Argentina*, stovinčiu rytuose, prie gatvės tuo pačiu vardu. Vienoje iš Teatro di Pompeo salių 44 m. pirm Kristaus buvo užmuštas garsusis Rymo konsulis Julijus Cezaris.

Toliau pietuose, prie mažo *plečiaus Monte di Pietà*, stovi rumai tuo pačiu vardu, kuriuose telpa 1539 m. įsteigtasis Rymo bankas (lombardas), kurs už užstatomuosius daiktus skolina pinigus.

Tų rumų vakarinėje kertėje stovi *plecius dei Pellegrini (Specchi)*, prie kurio stovi nemaža **bažn. S. Trinità dei Pellegrini (Šv. Trejybės Keleivių)**. Pirmiau čia yra stovėjusi sena šv. Benedikto bažnytelė, kurią Povilas IV, 1558 m., buvo atidavęs šv. Pilypų Nerijui ir jo neseniai (1548 m.) įsteigtajai ŠŠŠ. Trejybės brolijai, kurios tikslas—priglausti svetimtaučius kelevius ir grįžtančius sveikaton ligonius-beturčius. Toji brolija pasistatė dabartinęją bažnyčią 1614 m. Didžiajame jos altoriuje yra ŠŠŠ. Trejybės paveikslas, Guido Reni'o darbo, kairėsios gi pažasties altoriuje yra labai gerbiamas Dievo Motinos paveikslas, perneštas čion iš senosios bažnytelės. — Čia toji brolija pirmiausia Ryme įvedė 40 val. klupojimo pamaldas.

Prie bažnyčios stovi 1600 m. pastatytoji didelė brolijos *prieglauda (Ospizio)*, kurioje Didžiojo jubilėjaus

1675 metais buvo radę dykai globą per 3 dienas 200 tukst. ir 1775 m. jau 400 tukst. maldininkų; didelėje prieglaudos valgykloje tais metais galėdavo valgyti po 900 žmonių vienkart¹⁾. Bet nelaimingaisiais 1870 m. viso pasaulio sudėtuosius prieglaudos turtus užgriebė lobbio ištroškusi Italijos valdžia, užtat 1900 Jubilėjaus metais vargšai-maldininkai veltui klabeno į prieglaudos duris, nors ir jie turėjo tokią pat teisę buti čia priglaustais, kaip ir anų laikų maldininkai. — Toje prieglaudoje tebėra *kambarys*, kuriame gyveno šv. Jonas Krikštytojas de Rossi († 1764 m.). Jo ir *kunas* guli šioje bažnyčioje.

Žiemvakarių linkon nuo tos bažnyčios eina *via Capo di Ferro*, prie kurios kairėje stovi kard. Capo di Ferro 1540 m. pastatytieji *rumai Spada alla Regola* (pl. E 5), kurių fasada yra papuošta 8 stovylomis. Pietvakarių gi linkon, stačiai į Siksto tiltą (ž. 116 ir 117 pp.), eina *via de' Pettinari*, kurios gale, dešinėje, stovi pallotinių *bažn. S. Salvatore in Onda* (Išganytojo bangose). Jos fasadą atnaujino labai maldingas Rymo kunigas, gerb. Vinc. Pallotti, kurs 1834 m. įsteigė čia misijonorių draugiją savo vardu ir čiapat vienuolyne mirė 1854 m. Tamė vienuolyne gyvena ir tų misijonorių generolas.

Pagalios, pietryčių linkon nuo plečiaus Pellegrini, lig *via Arenula*, eina *gatvė S. Paolino alla Regola* (pl. E F 5), prie kurios, dešinėje, stovi ir *bažnyčia S. Paolo alla Regola*. Šioje vietoje senovėje buvę namai, kuriuose,

¹⁾ Taip visi matė tos prieglaudos naudingumą, jog į ŠŠŠ. Trejybės broliją įsirašydavo kaip Rymo didžiunai, kunigaikščiai ir karaliai, taip ir vyskupai su kardinolais ir dagi popiežiai, kurie, patį Kristų matydami keleviuose, nesidrovėjo patįs asmeniškai jiems patarnauti. Taip štai Did. Jubilėjaus 1825 m. Leonas XII ir Neapolio karalius su karaliene patįs vaikščiojo apie tokių svečių reikalus. Didžioje gi Savaitėje atvykustems maldininkams kardinolai ir kunigaikščiai plaudavo kojas Didžiojo Ketvergo vakarą ir tarnaudavo jiems prie stalo. (Popiežius ir vyskupai ligšiol tą dieną tebemazgoja elgėtoms kojas). Tuo pačiu laiku atskiruose namuose patalpintosioms moterims tarnaudavo tokio pat budu su krikščioniškąja meile augštos kilmės moteris ir panaitės. Tokia vargšų meile pakrutinti dagi augšto laomo protestantai įsirašydavo brolijon ir netrukus tapdavo katalikais.

anot padavimo, gyvenęs šv. Povilas Apaštalas Priešais gi stovi parap. *bažn. S. Maria in Monticelli* (pl. EF 5), kurioje guli *gerb. Cezaras de Bus* († 1607 m.), Krikščioniškojo Mokslo (*della Dottrina Cristiana*) kongregacijos įsteigėjas. Benediktas XIII atidavė šią bažnyčią tai kongregacijai, kuri turėjo čia savo mokyklą. Dabar čia pat gyvena jos generolas. Be to, šalinėje bažnytelės koplyčioje yra senas *stebuklingasai kryžius*, prieš kurį dažnai meldavasis šv. Brigida (ž. 151 p.).

Truputį atgal, prie rytinėsios rumų Monte di Pietà kertės, stovi *bažn. S. Salvatore in Campo* (Lauke), kurioje susirinkę 15 šv. Pilypo mokinių įsteigė (1548 m.) neseniai minėtąją ŠŠŠ. Trejybės brolija.

Prie *via Catinari* stovi *pal. Santa Croce* (pl. F 5), kurį iš dviejų pusių apsupa *pl. Benedetto Cairoli*. Šiauriniame jo šone stovi didelė ir su parapijos teisėmis barnabitų **bažn. S. Carlo ai Catinari**, pastatyta šv. Karolio Borrom. garbei, 1612 m., graikų kryžiaus pavidale, su didele ir gražia kopula viduryje. Viduje, kopulos apačioje, yra keturių pamatinių dorybių simboliai, Domenichino darbo. Didžiąjame gi altoriuje yra Petro iš Kortonos paveikslas: Šv. Karolius, basas, su kryžiu rankoje ir virve ant kaklo, eina procesijoje maro pašalinimo Milane išmeldimui. Vienoje iš koplyčių yra dar antrasis to Šventojo paveikslas, Guido Reni darbo ir kitoje—Šv. Onos mirimas. Tarp relikvijų gi yra čia šv. Blažiejaus Vysk. gerklė, kurią 2 vasario d. kunigai deda žmonėms prie kaklo.

Čia pat už *via Arenula*, kuri toliau, žemių linkon, vadinasi *via di Tor Argentina* (pl. E 4—5), stovi maža *bažn. S. Maria in Publicolis* ir pietuose nuo jos *bažn. S. Maria del Pianto*; šios altoriuje yra freskas: Kristus prie kryžiaus su hebraišku ir lotinišku parašu, kuriame Viešpats skundžias pranašo žodžiais ant savo žmonių apjaktimo ir užkietėjimo.

Čia pat stovi *pal. Cenci*, kur apie 1600 m. gyveno liudnai garsinga šeimyna Cenci (*Beatrice Cenci*).

Rytų linkon iš čia tęsiasi seniau buvęs žydaus apgyventas cirkulas *Ghetto*, panaikintas 1887 m. Nuo cies. Augusto, t. y. nuo Kristaus Užgimimo laikų, žydai gyveno Trastevere's priemiestyje, bet 51 metais po Kristaus cies. Kliaudijus buvo išvaręs iš Rymo visus žydus, tarp jų ir krikščionis iš žydų, už tai, kad žydai, anot anų laikų istoriko Svetonijaus¹⁾ delei kokio ten Kristaus, nuolat keldavę sumišimus prieš į jį iškėčiusius savo brolius. 1556 m. pop. Povilas IV perkėlo juos šian *Ghettan* ir paskiau popiežiai nebleisdavo jiems gyventi mieste kitur, kad jie nesimaišytų tarp katalikų. Minėtasai Povilas IV buvo liepęs jiems dėvėti atskirus drabužius, buvo smarkiai užgynęs katalikams tarnauti pas žydus ir ypač buti jų vaikų auklėmis, kad katalikai nebūtu piktinami. Taip tai patį popiežiai pripažino žydus esant kenksmingais katalikams. Be to, nuo 1584 m. lig Pijaus IX gadynės žydai buvo verčiami klausyties pamokslų, kurie budavo jiems sakomi artimoje šv. Aniolo bažnyčioje (ž. 158 p.). Tik Pijus IX suteikė jiems laisvę ir leido gyventi visame Ryme; dabar neseniai jie pasistatė sau čia didelę *sinagogą* (maldyklą) renesanso stiliuje, kurios aluminijaus stogas blizga ištolo, tartum žydai norėtų varyti lenktines (konkurenciją) su Vatikano bazilika.

Nuo plečiau Benedetto Cairoli rytų linkon eina *via de' Falegnami* (pl. F 5), prie kurios stovi našlaičių *prieglauda di Tata Giovanni*, isteigta pereitojo amž. gale murininko Jono Borgi; čia tai darbuos Pijus IX, kaipo jaunas kunigas. Prie prieglaudos priguli gretimoji *bažn. S. Anna in Falegnami*.

Šios gatvės gale yra *pl. Tartaruga* su viena iš gražiausiųjų Ryme *fontana* tuo pačiu vardu, pastatyta pagal Rafaelio modelius Tado

¹⁾ Tasai stambeldis yra parašęs apie žydus: „Impulsore Christo as idue tumultuantes“; tais žodžiais jisai pirmasis pranešė pasauliui apie atsiradimą Ryme pirmųjų krikščionių kurie tuojau čia prityrė žydų persekiojimo.

Landini'o, 1585 m. Puošia ją graži bronzos grupa, išreiškianti 4 jaunikaičius, stovinčius ant delfinų ir turinčius rankose geriančius vandenį vėžlius (čerepakas).

Prie žieminiojo plečiaus šono stovi dideli dvylipi *rumai Caetani* ir *Mattei*, kurie yra tai vienas iš gražiųjų Karoliaus Madernos darbų (1616 m.). Ilgo kiemo ir koridorių sienose įmuryta daug reljefų nuo sarkofagų su mitologiškomis scenomis. Tarp kitų yra čia Rymo įsteigėjų Romuliaus ir Remo gimdytojų: diev. Marso ir vestalės Rhea Silvia paveikslai (ž. 5 p.); čia pat yra ir senobinių stovyklų. Rumų frontas (gražioji pusė) atgręžtas į *via de' Funari*, prie kurios pietuose stovi bažn. *S. Caterina de' Funari* su labai gražia della Porta's fasada¹⁾. Žiemiuose gi, už *via delle Botteghe oscure*, stovi bažn. *S. Lucia de' Ginnasi*.

Pagalios rytuose iš čia, prie tos pačios gatvės, ties *pal. Bolognetti* (ž. 59 p.) stovi lenkų bažn. **Šv. Stanislovo Vysk.**, kuri tapo pastatyta apie 1580 m. kard. Hozijaus (lenko) rūpesčiu ir kar. Stepono Batoro lėšomis. Tuo pačiu laiku buvo čia įsteigta dar prieglauda lenkams-keleiviams ir kolegija. Napoleonui I užėmus Rymą 1798 m., šv. Stanislovo bažnyčia buvo prancūzų apiplėšta ir paskiau parduota žydai iš Livorno, iš kurio Lenkijos vyskupai išpirko ją už 100 tūkst. auksinų. Bet kadangi ji tapo atpirkta su Rusijos valdžios pagalba ir kont-

¹⁾ Toji Jokubo della Porta's 1564 m. pastatytoji bažnyčia stovinti toje vietoje, kur senovėje buvęs *Circus Flaminius*, ir gavo priedą („Funari“) nuo virvinių, kurie viduramžiuose turėdavo cirko griuvėsiuose savo dirbtuves.

raktas buvo padarytas caro Aleksandro I, kai po Lenkijos karaliaus, vardu, tai visa kas pateko čia gyvenančio Rusijos pasiuntinio globon, kursai iš savo pusės paskiria tos bažnyčios ir prieglaudos užvaizdą (administratorių). Nors, palyginus su 400 Rymo bažnyčių, toji bažnytėlė yra neturtinga, bet palyginus su mūsų krašto bažnyčiomis, ji yra labai graži. Vienutinės pažasties lubos išpuoštos freskais ant aukso dugno, penki gi jos altoriai pastatyti iš marmuro. Didžiajame altoriuje yra didelis Išganytojo, apsupto lenkų Patronais, paveikslas. Tarp altorių yra ir mūsų Patrono, šv. Kazimiero altorius. Toje bažnyčioje yra keletas Ryme mirusiųjų lenkų grabo paminklų, zakristijoje gi kard. Hozijaus ir trijų lenkų karalių portretai.

Rusijos valdžios užlaikomon prieglaudon esti priimami kelioms dienoms dykai neturtin-gieji keleiviai, Rusijos pavaldiniai, tik reikia turėti pasportas — Prie Rusijos pasiuntinio gyvena vienutinis, rodos, Ryme stačiatikių popas (šventikas), bet viešos cerkvės Ryme nė vienos nėra.

Anapus bažnytėlės, pietų linkon einanti gatvė turi lenkų vardą (*via dei Polacchi*; pl. F G 5).

Dabar eikime pietų linkon, lig Tiberio salos (ž. 160 p.; pl. F 6).

Anapus *via dei Delfini* stovi ilgas ir siauras *plecius di Campitelli*, ir parap. **bažn. S. Maria in Campitelli** (pl. F G 5). Jos istorija yra šiokia: šv. Galla (bažnyčia jos vardu, ž. žem.), tapusi našle, atsidavė gailėstingiesiems darbams. Vieną kartą, kuomet ji tarnavo beturčiams, pasirodė jai Švenč. Marijos paveikslas. Tam paveikslui šv. Galla pastatė savo namuose baž-

nytelę, kurios vietoje pop. Aleksandras VII, 1661 m., pastatė dabartinęją nemažą bažnyčią, pildydamas apžadus, padarytuosius užėjus marui, 1656 m. Pastatyta ji iš travertino akmens ir korintiškojo stiliaus koliumnos puošia jos fasadą: kitaip ji vadinama dar „S. Maria in Porticu“, nes yra vieno iš kardinolų-dijakonų titulas arba „diaconia“.

Tokio pat stiliaus 22 šulai dalina *vidų* į 3 pažastis su dviem skersinėm pažastim. Didžiajame altoriuje nuo 1662 m. yra minėtasai *stebuklingas Šv. Marijos paveikslas*, nudažytas ant šafiro (brangus akmuo) ir turintis 8 colius augščio. Čia pat guli ir *pal. Jonas Leonardi* († 1609), Reguliariškųjų kunigų nuo Dievo Motinos įsteigėjas. Kopuso lange yra kryžius iš permatomo it stiklas aliabastro. Kopyčios gausiai išpuoštos marmurais. Vienoje iš jų po barokko stiliaus paminklų guli du kunigaikščiu Altieri, kitoje gi kard. della Pacca.—Toji bažnyčia yra pirmojo iš kardinolų-dijakonų titulas.

Vakaruose iš čia, prie *via S. Ambrogio*, stovi *šv. Ambroziejaus bažn.*, perdirbta iš to *Sventojo kambario*.

Toliau pietuose stovi parap. *bažn. S. Angelo in Pescheria*, gavusi vardą nuo čia pat esančios žuvies (*pesce*) turgavietės. Įsteigė ją pop. Steponas IV, 770 m., bet Pijus VII atnaujino ją iš pamatų. Žvejų brolijos pastatytoje dešinėje kopyčioje, *šv. Andriejaus* vardu, yra Tacconi'o darbo paveikslai. Toje bažnyčioje yra palaidoti II amž. Tivoli'o mieste nukankintieji *šv. Simforoza*, *šv. Getulijaus* Kank. žmona, ir 7 jos sūnų: *ššv. Krescensas, Julijonas, Nemezijus, Pri-*

mitivus, Justinas, Stakteus ir Eugėnijas. Šiuose tai Dievo namuose, kaip jau žinome (ž. 155), budavo sakomi pamokslai žydams, gyvenusiems šioje jiems paskirtoje miesto dalyje (*Ghetto*). Jos titulą turi vienas iš kardinolų-dijakonų.

Prie bažnyčios stovi griuvėsiai *Portico di Ottavia*, kuri buvo pastatęs cies. Augustas (Kristaus laikuose) ir pavadinęs savo sesers Oktavijos vardu. Ligšiol užsiliko tik kelios korintiškosios koliumnos nuo prieangio; visų gi jų tasai portikas turėjo apie 300. Ant tų griuvėsių dabar ir stovi aprašytoji *šv. Aniolo bažn.*

Antroje *gatvės della Pescheria* pusėje stovi dar *Teatro di Marcello* griuvėsiai. Į tą 13 metais pirm Kristaus cies. Augusto pastatytaji ir savo anuko vardu pavadintąjį teatrą ir vedė minėtasai Oktavijos portikas. Teatras susidėdavęs iš trijų augštų, kiekvienas kito stiliaus (doriškojo, joniškojo ir korintiškojo) ir talpindavęs 3—4 tukst. žmonių, scena gi buvusi ant Tiberio kranto. Ligšiol beliko 12 arkadų. Ant griuvėsių kruvos dabar stovi *pal. Orsini*, kuri 1901 m. taip pat nupirko iš nusigyvenusio kunig. Orsini'o amerikiečiai.

Anapus griuvėsių yra *plecius Montanara*, paskirtas daržovių mugėms, užtat nedėldienius galima čia pamatyti daug sodiečių darbininkų, persisamdančių laukų darbams visai savaitei.

Iš čia *omnibusai* eina per plecius Ara-Coeli ir Venecijos, paskui via Corso Umberto I ir tilta di Ripetta lig pl. Cola di Rienzo.

Toliau pietuose, prie *via della Bocca della Verità* (pl. G 6), stovi parap. *bažn. S. Nicolà in Carcere* su šulais, paimtais iš trijų čia pat sto-

vėjusiųjų dievaičių maldyklų, nes pastatė ją dar šv. Damazas I (IV amž.); tik atnaujinta ji buvo XII, XVI ir XIX amž. Vardą ji gavo nuo stovėjusiųjų čia senovėje miesto kalėjimų (*carcere*), kuriuos buvo įsteigęs čia dar decemviras Appius Claudius (V amž. prieš Kr.). Skaitome, kad čion buvęs įmestas vienas senelis, nuteistas badu numirti. Bet jo duktė gavusi leidimą lankyti tėvą ir, žindydama jį savo krūtimis, išgelbėjo nuo bado. Tuokart senatas, susigraudinęs dukters meile, paliausavo senelį nuo baismės. Toji bažnyčia yra „diaconia“ (kardinolo-dijakono titulas).

Viduje yra daugelis akmenų su antrašais iš IX, XI ir XII amžių. Didžiajame altoriuje su mensa iš senobinės porfiro vannos guli šv. *Simplicijaus, Faustino ir jų sesers Beatrikos Kank. kaulai* († III amž.). Yra ir *apatinėji bažnyčia*, kur galima matyti senobinėsios maldyklos Pietà sieną. — Toji bažnyčia yra vieno iš kardinolų dijakonų titulas ir prie jos gyvena ŠS. Sakramento brolija.

Toliau prie tos pačios gatvės stovi bažnytelės: *S. Galla* (ž. 158 p.) ir *S. Omobono* (pl. G 6).

Tiberio sala (*Isola Tiberina*). Ties Marceliaus teatru, upėje, stovi sala, suvienyta su abiem Tiberio krantais dviem tiltais, iš kurių pirmasis lig viduramžių gadynės buvo vadinas „pons Fabricius“, dabar-gi *ponte Quattro Capi* (Keturių galvų), nes ant jo baliustrados (paramčių) yra diev. Merkurijaus stovylos su 4 galvomis. Tasai tiltas yra seniausias Ryme, nes, sulig antrašo ant jo, pastatęs jį L. Fabricius, 62 m. pirm Kristaus.

Tiberio sala (pl. F 6; pav. № 15), turinti laivo pavidalą¹⁾, yra ilga apie 300 mtr. (140 sieks.) ir plati viduryje apie 85 mtr. (40 s.). Ant jos stovi 2 bažnyčės, ligonbutis ir keliolika namų.

Tuoju už tilto, dešinėje, stovi *bažnytelė S. Giovanni Calibita*, nes čia gyvenęs ir esąs palaidotas *tasai Šventasis*, ir didelis *ligonbutis*, prigulintieji prie šv. Jono nuo Dievo († 1550) įsteigtųjų *gailestingųjų brolių* arba *bonifratų* (*benefratelli*), kurių vienas iš dviejų vyriausiųjų generolų gyvena čia pat. Bažnytelėje yra *garsusis stebuklais Šv. Marijos paveikslas*, kursai senovėje buvo ant Tiberį apsupančios sienos²⁾.

¹⁾ Apie Tiberio salos pradžią padavimas šiaip sako: Numetus nuo Rymo sosto kar. Tarkvinijų Superbą (Paukųjį; 510 m. pirm Kristaus), visus jo godžiai surinktuosius javus liaudis sumetusi Tiberin. Susiturėjus javams upės viduryje ir apnešus juos žemėmis, ilgainiui iš to pasidarė sala. Vandeniui nusekus, nulipus žemyn prie kranto, galima matyti iš akmens pastatytuosius tartum salos pelčius, kurie jai pridavė laivo pavidalą.

²⁾ Padavimas sako, kad vieną kartą Tiberis buvo labai patvinęs ir užliejęs šitą paveikslą, bet vanduo negalėjęs užgesinti degusios prieš jį lempelės, kuri, visiems didžiai stebintis, aiškiai tebedegė bangų supama. Nuo to laiko paveikslas tapo pavadintas „lempiniu“ ir perneštas šion bonifratų bažnyčion, kur tapo patalpin-tas dešinėsios koplyčios altoriaus viršuje. Šv. Petro kapitula apvainikavo jį aukso vainiku, 1664 m.

Pradžioje Švenč. Marijos galva tame paveiksle buvo atgręžta kairėjon pusėn, i sėdintį čia ant rankos Kudikėlį Jėzų ir daugelis kopijų buvo nuimta nuo to paveikslu tokioje išvaizdoje. Bet 1796 m. liepos 9 diena buvo diena, kurioje įvairiose Rymo bažnyčiose 24-se Marijos paveiksluose buvo matomas Josios akių mirkčiojimas, kursai apsireiškė ir šiame paveiksle. Marijos veidas staiga tartum atgijo ir malonios Jos akis visus žiurovus traukte traukė prie savęs. Nenorėjęs i tą stebuklą tikėti jaunas daktaras Placidi, gerai i paveikslą

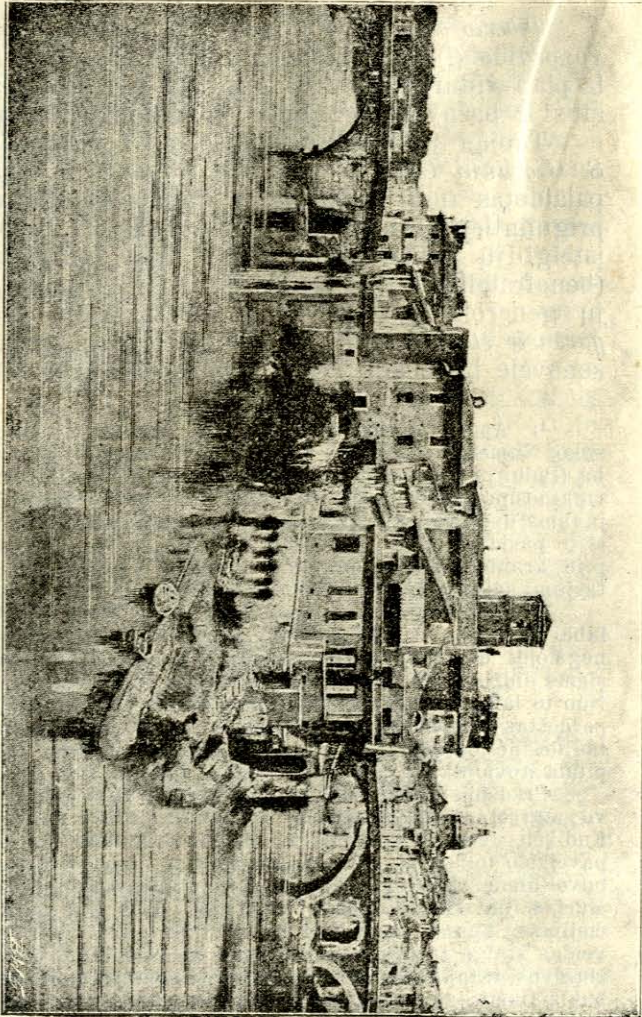
Kairėje gi stovi mažas *plecius* su šv. Jono nuo Dievo paminklu ir šv. **Baltramiejaus** (*S. Bartolomeo*) *bažnyčia*, stovinti sulig padavimo toje vietoje, kur senovėje stovėjusi sveikatos dievaičio Eskulapo maldykla. Tą bažnyčią pastatė vokiečių c'ės. Otonas III, apie 1000 m. ir paskyrė savo draugo šv. Adalberto arba Vaitiekaus († 997) garbei, nes gavo iš Gniezno to šv. Pragos Vyskupo ir Kankinio ranką, kurią čia ir patalpino. Bet netrukus ji tapo pavadinta šv. Baltramiejaus bažnyčia, nes minėtasai ciesorius pernešė čion iš Benevento, vienkart su šv. *Paulino*, Nolos Vyskupo ¹⁾, kunu ir šv. *Baltramiejaus Ap. Kaulus* († 71 m.). Dabartinėji bažnyčia paeina iš paskesnėsios gadynės, tik bokštas tas pats tebstovi nuo pradžios; fasada gi pastatė jaunas M. Lunghi, 1625 m. Ji yra vieno iš kardinolų titulas.

Viduje yra 14 senobiniųjų ir iš Eskulapo maldyklos paimtųjų šulų; prezbiterijuje gi tebėra senobiniųjų mozaikų liekanos. Prie didžiojo altoriaus laiptų yra šulinėlis, kurin pirmųjų amžių krikščionis rinkdavo šv. Kankinių kraujus. Ant šulinėlio stovi marmuro kaminėlis,

isižiurėjęs, tuoj iškėjo. Paskiau po kelių dienų visi pamatė, jog Marijos veidas iš kairėsios atsigrėžė dešinėjon pusėn, t. y. į didįjį altorių.

Pijus VI, gerai ištyręs šį stebuklą ir akių mirkčiojimus 24-se Marijos paveiksluose, pripažino visa esant teisinga, todėl amžinajam tų stebuklų paminėjimui; kasmet liepos 9 d. leido kai-kur apvaikščioti „Palaimintosios Marijos Panos stubuklą „(*Prodigiorum B. M. V.*)“ švente.

¹⁾ Pijus X, 1908 m., meldžiant jį Kampanijos dvasiškijai ir katalikams, leido Nolos vyskupui pernešti atgal tan miestan šv. Paulino kaulus.

ant kurio išpjautas Kristus su šv. Baltramieju, Adalbertu (Vaitieku) ir cies. Ottonu; tos skulptūros yra iš XII amž. Švenč. Sakramento koplyčioje 1904 m. atrasta iš XIII amž. paeinantės freskas, išreiškiantis Dievo Motiną su Kūdikieliu ir su šsv. Baltramieju ir Vaitieku. Šio pastarojo ranka, patalpinta brangioje cinos spintelėje, laikoma kairėje malunininkų koplyčioje. — Pijus X, 1906 m., perkėlo iš čia parapijos teises su visu bažnyčios turtu į bažn. S. Francesco a Ripa (ž. 125 p.).

Su antruoju krantu salą jungia neseniai atstatytasai ir pailgintasai *šv. Baltramiejaus tiltas*, kursai senovėje buvo vadinamas „pons Cestius“ arba „pons Gratiani“ ir buvo pastatytas netrukus po pirmojo salos tilto pastatymo. Atnaujintas jisai buvo ciesorių Valentiniuno ir Gracijono gadynėje.

Ties abiem salos galais stovi dar du tiltai: ties vakariniuuoju—*ponte Garibaldi* (ž. 130 p.) ir ties rytiniuuoju—*ponte Emilio (Palatino)*, naujas geležinis tiltas, jungiantis Trastevere's gatvę Lungarina su plečiu Bocca della Verità. Prie to tilto stovi likučiai *tilto Rotto*, kurs buvo pastatytas 181 m. pirm Kristaus.

Dabar, grįždami namon, galime dar aplankyti šias mažas bažnyteles: prie *via di Tor de' Specchi*—*S. Andrea in Vincis* ir *S. Orsola (Uršulia) a Tor de' Specchi* ir už *pal. Massimi*—*S. Francesca (Romana)* perdirbta iš kambario, kuriame gyveno toji šv. Našlė, pagalius už *plecius d'Aracoeli* prie *via di S. Venanzio*, stovi *šv. Venancijaus bažnytelė*, prie kurios gyvena tėvai Augustijnai nuo Dangun Ėmimo ir jų generolas.

2. Plotas tarp gatvės Vittorio Emanuele, Tiberio upės ir gatvės Corso Umberto I.

Iš Venecijos pleciaus (ž. 133 p.) eidami pagal vakarinęją rumų Doria (ž. 134 p.) sieną ir sekdami tramvajaus liniją, pirmiausia, įeiname *pleciun del Collegio Romano* (pl. G 4), kur kairėje stovi *šv. Mortos bažnytelė*, toliau gi, vakaruose, bažnytėli: *S. Stefano del Cacco* ir *S. Giovanni della Pigna*. Prie pirmosios iš jų yra silvestrinų vienuolynas.

Žiemiuose nuo šios pasktinėsios stovi *plecius della Minerva* ir didelė *bažn. S. Maria sopra Minerva*, kurie taip vadinasi delto, kad čia senovėje yra stovėjusi cies. Domicijono pastatytoji karės deivės Minervos maldykla (*templum Minervae*).

Pleciaus della Minerva (pl. F 4) viduryje stovi didelis marmuro dramblys (slonius), ant kurio nugaros 1667 m. Bernini pastatydino nedidelį (17 pėdų augščio) *obeliską* su hieroglifais (senųjų aigyptiečių raštas); tasai obeliskas atrastas Domininkonų vienuolyno darže vienkart su Panteono pleciaus (ž. 171 p.) obelisku.

Prie to pleciaus (№ 74) stovi augštesniųjų dvasiškių akademija (*Accademia Pontificia dei Nobili Ecclesiastici*)¹⁾.

1) Prie to paties pleciaus yra 2 dideli visokių pašvęstųjų daiktų krautuvi, kuriose musų vadovai leidavo visa ką pirkti. Tarp kitų mes pirkome čia ir lapus su popiežiaus fotografija (nuo 1/2 liros) jojo palaiminimo mirim valandai įgijimui. Nors abejodamas, ar gausiu, aš paprasčiau čia duoti man lapą su lietuviškuoju tekstu ir nemažai nustebau, kuomet pardavėjas be jokio teiravimosi tuojau man padavė tokį lapą. Ačiu reikia pasakyti tam, kas parupino, ir dar taisykliškai, tekstą mūsų kalba tiems lapams.

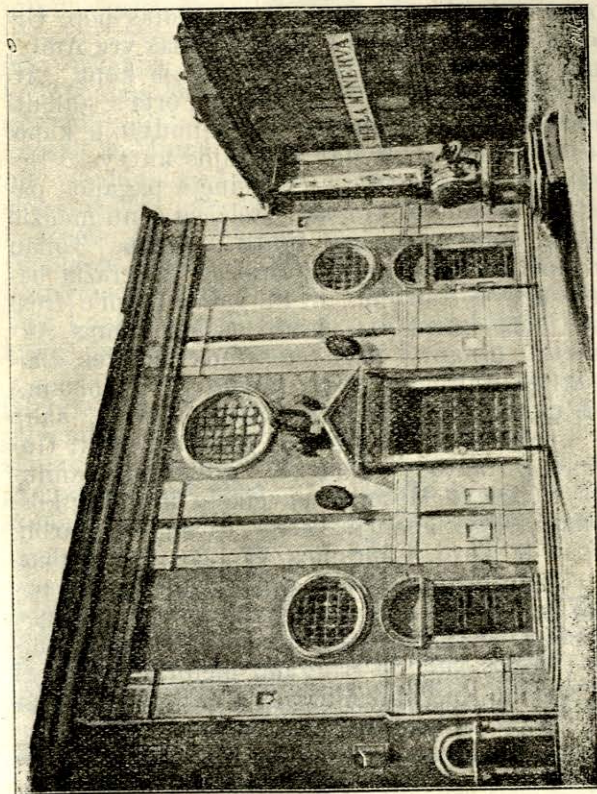
Ant bažnyčios sienų iš oro pusės yra žymės, rodančios, kiek augščio buvo pakilęs vanduo iš Tiberio per potvynius 1530, 1557 ir 1598 m. (paskutinis didžiausias potvynys buvo 1870 m., bet tuomet vanduo tebuvo pakilęs dviem metrais žemiau).

Dominikonų *bažnyčia S. Maria sopra Minerva* (pav. № 16), vienutinė Ryme bažnyčia gotiškame stiliuje, tapo pradėta statyti apie 1285 m., bet dar 750 m. buvo čia pastatyti Dievo namai su bazilijonų vienuolynu. Dominikonai gi apsigyveno čia nuo 1370 m. Daili bažnyčia yra atnaujinta su didžiomis išlaidomis 1848–1853 m. ir dabar joje yra daugelis matytinųjų dailės dalykų. Skaitome, kad 1560 m., didžiojo Jubilėjaus laiku, Pijus IV basas buvo atėjęs čion iškilmingoje procesijoje iš Vatikano. Dabar toji bažnyčia turi parapijos teises ir yra kardinolo titulas.

Nepabaigta bažnyčios fasada atrodo keistai, nes nepanaši į kitų bažnyčių pryšakius: jokio bokštelio, nė kryžiaus pryšakyje nėra; tik durų viršuje pakabintieji popiežiaus ir kardinolo, kursai turi tos bažnyčios titulą (vardą), herbai rodo, kad tai yra Dievo namai. — Trejos durys yra uždengtos, kaip ir visose didesnėsiuose Rymo bažnyčiose, sunkiomis uždangomis, it materacais.

Vidus, padalintas į 3 pažastis, turi daug koplyčių įvairiais vardais. Kairėje pažastyje stovi florentiečio Tornabuoni grabas († 1480 m.), Mino da Fiesole darbo, ir viršuj jo kard. Jokubo Tealdi († 1466 m.) grabas. Trečiosios koplyčios altoriuje stovi Perugino darbo Kristaus Galva ir koplyčioje „Naro“—*stebuklingasai*

Šv. Marijos P., Nulindusiųjų Palinksmintojos, paveikslas. Toje pačioje pažastyje yra dar čia

№ 16. Bažn. S. M. sopra Minerva.

mirusiųjų lenkų paminklai: lenkų kariuomenės 1831 m. generolo Szymanowski'o ir Vatikaniškojo vyskupų Susirinkimo 1869 m. laike mi-

rusiojo Przemyslio vyskupo Monasteryski'o. — Dešinėje gi pažastyje, ketvirtoje koplyčioje, yra Apreiškimo Marijai paveikslas ant aukso dugno, nuo kurio kairėje guli palaidotas pop. Urbanas VII († 1590 m.); jo paminklas yra Ambr. Buonvicino darbo. Toliau, penktoje kopl. „Al-dobrandini“ yra Jokubo della Porta's nukalti paminklai ant Klemenso VIII gimdytojų kapo. Šeštoje kopl. guli dar Nikozijos antvysk. Benediktas († 1495 m.). — Skersinėje pagalios pažastyje, dešinėje, yra koplytėlė su senu medžio kryžiu, sulig padavimo Giotto's darbo. Toliau pažymėtina yra kopl. „Caraffa“ su gražia baliustrada, iš 1487 m., ir Filippino Lippi'o freskais, tarp kurių yra išreikštas šv. Tomas Akviniėtis, ginantis Bažnyčios mokslą prieš klaidatikius. Kairėje gi stovi Povilo IV († 1559 m.) paminklas, Pirro Ligorio darbo. Toliau, šalip tos koplyčios, prie sienos, yra dar vysk. Gu-lielmo Duranto († 1296 m.) gotiškasis paminklas su Dievo Motinos paveikslu iš mozajikos: vienas iš geriausiųjų Jono Cosmas'o darbų; čia pat ir kard. Capranica († 1470 m.) grabas.

Prezbiterijuje stovi du dideliu grabo paminklu dviejų popiežių iš Medici'ų giminės: Leono X ir Klemenso VII († XVI amž.), nukaltu sulig Ant. da Sangallo plėnų. Asloje gi yra akmuo ant mokslinčiaus kard. Petro Bembo († 1547 m.) kapo.

Didžiajame altoriuje yra Dominikonų užtarytojos, šv. Katarinos iš Sienos kunas († 1380), patalpintas čia už stiklo Pijaus IV, 1856 m.; freskais papuoštasis *kambarys*, kuriame ji gyveno ir mirė, yra už zakristijos. Ties didžiuoju altoriu, kairėje, yra *Kristus su kryžiu*, padary-

tas Mykolo Angelo, 1521 m.; Kristus čia išreikštas nuogas (paskiau Jisai buvo pridengtas bronzos žiurstu), nes norėta Jį išreikšti jau iš numirėlių prisikėlusį. Dešinęją Jo Koją pridengia bronzos avalinė, idant ji perdaug nenudiltų nuo dažnaus žmonių bučiavimo. Kairėje koplyčioje nuo prezbiterijaus yra grabo paminklas garsaus tepliojo Fra Angelico da Fiesole, kursai, budamas dominikonu, mirė gretimajame vienuolyne, 1455 m. — Kairiajame pagalios skersinėsios pažasties gale yra šv. Domininko koplyčia su 4 juodojo marmuro šulais. Tasai šventasis išteigė (1216 m.) prie šv. Sabinos bažnyčios pirmąjį savo įstatų vienuolyną¹⁾. Toje koplyčioje guli pop. Benediktas XII († 1730), kurio paminklą nukalė P. Bracci.

Čia pat buvusiame *dominikonų vienuolyne*, išteigtame pop. Mikalojaus III (1277 — 1280) gyvendavo jų generolas (*Maestro generale*) ir seniau čia tilpdavo Šventoji Inkvizicijos Kongregacija, kuri 1633 m. teisė čia garsųjį astronomą Galilėjų²⁾. Dabar-gi čia riogso viena

1) Dominikonų arba Pamokslininkų (Praedicatorum) išteigėjas šv. Domininkas, labai daug gera padarė Katalikų Bažnyčiai, nes iš jo vienuolių tarpo daugelis buvo visame pasaulyje garsūs teologų ir dar daugiau šventųjų Dievo tarnų; be to, tarp dominikonų yra buvę: 6 popiežiai, apie 70 kardinolų, apie 30 patriarkų, 1,600 vyskupų, 600 antvyskupių, ir 45 pasiuntiniai.

2) *Galilejus* (Galileo) buvo italas ir gimė Pizoje, 1564 m., iš Florencijos didžiūnų. Savo gimtiniojo miesto universitatėj klausė matematikos, kurios mokytoju paskiau buvo čia pat nuo 1588 m.; nuo 1592 m. jisai turėjo tokią-pat vietą prie Paduvos universitatės, kur ir pagarsėjo savo mokslu, ypač nuo 1609 m., kuomet iš-

iš didesniųjų „*Biblioteca Casanatense*“, kurioje yra 212,000 tomų ir 5,000 rankraščių ir dar viena iš Italijos ministerijų.

Nuo pietvakarinės Minervos plečiaus kerties vakarų linkon eina *via di S. Chiara*, prie kurios stovi *šv. Klarios bažnytelė* ir Nr. 49 Po-pležiškoji *Prancūzų Seminarija*.

Nuo žiemvakarinėsios to paties plečiaus kerties žiemų linkon, lig *plečiaus della Rotonda*, eina *via della Minerva*, kuria ir einame į *Panteoną* (pl. F 4).

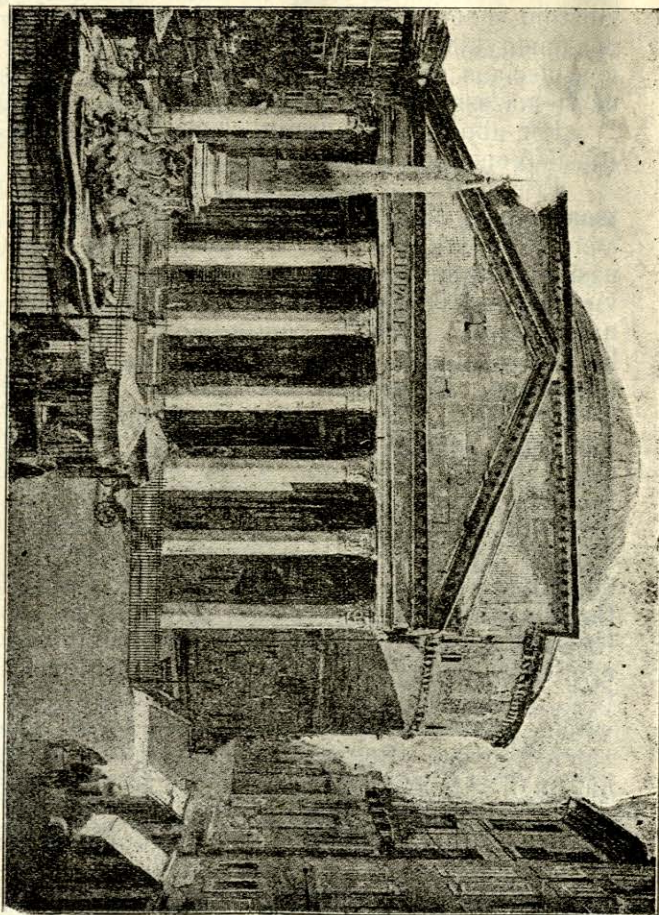
Plečių della Rotonda puošia didelė fontana, kurią pastatė Honor. Lunghi, 1575 m., lie-

radęs termometrą ir ištobulinęs teleskopą (žiuroną žvaigždžių kelių tyrinėjimui), su šio paskutiniojo pagalba padarė svarbius išradimus astronomijoje. Netrukus jisai gavo filiozofijos ir matematikos mokytojo vietą Florencijoje; bet kiti mokslininkai iš pavydo apskundę jį Šventajai Rymo Inkvizicijai, buk jisai, prisidengdamas mokslas buvo tuokart dar labai neaiškus, tai Inkvizicija pripažino jį filiozofiškai klaidingu ir priešingu Šv. Raštui, ypač Jozue's knygai (X, 12 — 13) ir leido jį tik aiškinti kaip hipotezą (dasiprotėjimą). Čia Bažnyčia, kuri visados jautriai daboja tikėjimo nepaliečiamybę, bijodama pasipiktinimų, norėjo palaukti, kol mokslininkai galutinai nutars tą dalyką ir Galilėjui, kaip katalikui, priderėjo paklausyti to nutarimo, bet jam aiškiai parodžius savo atkaklumą, 1633 m. jisai antrąsyk buvo patrauktas Inkvizicijos teisman, kur ir buvo pripažintas sėbraujančiu su klaidatikiais, priverstas atšaukti savo klaidas ir nuteistas atsėdėti namini kalėjimą rumuose villa Medici. Todėl neteisingai Bažnyčios priešai rašo pasakas apie baisius persekiojimus, kurių buk Galilėjus datyres nuo Inkvizicijos. Tuo tarpu-gi tik 1 mėnesį pasėdėjęs „po areštu“, jis buvo paleistas ir paskiau, persikėlęs savo tėviskėn, Florencijon, ramiai sau gyvenno ten lig 1642 m., kuriais ir mirė geru kataliku.

piant Grigaliui XIII. Klemensas gi XI, 1711 m., tos fontanos viršuje liepė pastatyti pusę perlaužtojo senobinio obelisko, paeinancio iš Izidos maldyklos ir atrasto vienkart su Minervos plečiaus obelisku, kursai yra dviem pėdais už šį mažesnis.

Per abudu aprašytuojų plečiu eina tramvajus iš Venecijos plečiaus į Vatikaną.

Prie Rotondos plečiaus stovi garsusis **Panteonas** (pav. Nė 17). Yra tai milžiniškai apvalus stebėtinios architektūros trobėsis, vienas pats užsilikęs Ryme visame savo pilnume iš Rymo viešpatijos laikų, nors buvo nekartą atnaujinamas, ypač ciesorių Septimijaus, Severo ir Karakallos laikuose (III amž.). Fasadoje patalpintasai (1894 m. atnaujintas) antrašas („M. Agrippa. L. F. Cos. Tertium. Fecit“) Panteono įsteigėju vadina Morkų Agrippą, cies. Augusto žentą, apie 27 m. pirm Kristaus. Bet iš anos gadynės paeina tik prieangis, nes visas milžiniškasai trobėsis, kaip liudija antspaudos ant jo plytų, paeina iš cies. Hadriano laikų, nes jisai, perkunijai suardžius senąjį Panteoną, atstatė jį pernauja, apie 125 m. po Kristaus. Tasai trobėsis buvo tai originalinė rymiečių šventykla, pavadinta „Pantheum“, t. y. „labai šventa“, nes buvo paskirta 7 dievaičių, ypač Jupiterio (anot kitų — visų dievaičių) garbei. Bet stabmeldystei gavus galą, 399 m. Panteonas buvo uždarytas ir ilgai stovėjo visų apleistas; todėl ir rymiečiai ir antpludusios Ryman laukinių tautų gaujos plėšė iš jo, ką tik galėjo ir rado brangesnio: dievaičių brangiuosius rubus, indus ir votus. Tik pop. Bonifacijus IV, gavęs Panteoną dovano-

№ 17. Panteonas.

mis iš Rytų cios. Fokos (Phoca), 608 m. pašventė ją Dievo Motinos ir visų šventųjų kankinių garbei ir pavadino bažnyčia *S. Maria ad Martyres*, kuri vardą ir turi vienas iš kardinolų-dijakonų, bet žmonės paprastai vadina ją *S. Maria Rotonda*. Tuokart buvę jona atvežta iš katakumbų 28 vežimai kentėtojų kaulų ir sutalpinta po didžiuoju altoriu. — Nuo to laiko ir tapo įvesta Visų Šventųjų šventė (1 lapkr. d.).

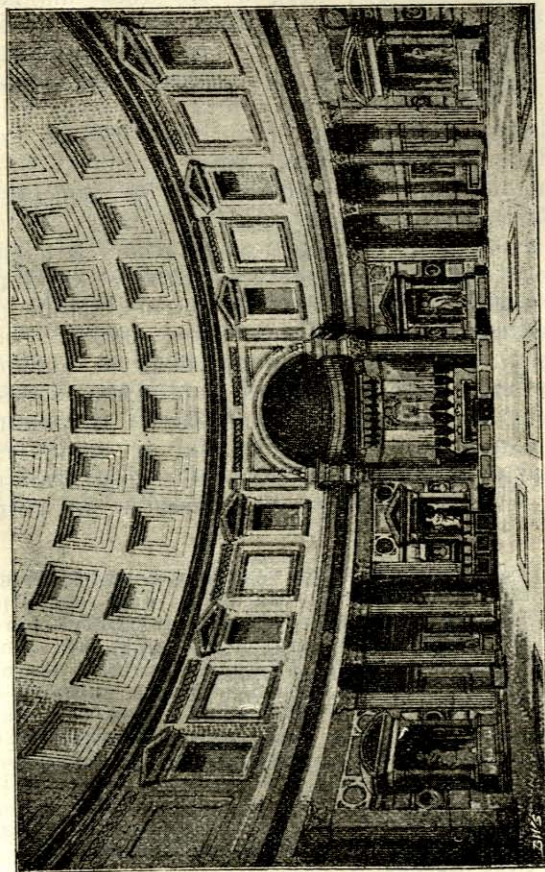
Į 3 juostas žimsais padalintosios Panteonos sienos turi beveik po 7 mtr. storio ir apatinėjų juosta buvo apklota marmurais ir gipsaturomis; ant tų sienų buvo užvožta plati apvali kopula su didele skylė viduryje. Stogas senovėje buvo apdengtas paausintosios bronzos plytelėmis, kurias tečiau nuplėšęs Bizantijos cios. Konstantas II išsivežė 662 m. Konstantinopolin, neatsižvelgdamas į šios bažnyčios šventumą. Tik pop. šv. Grigalius III (731 — 741) apdengė jo stogą švino skarda, kuri ir ligšiol tebėra. Liepiant Klemensui XI (1709 — 1721) Panteonas tapo aptvertas geležine tvora, nes pasikėlus ilgainiui gatvių paviršiumi, jisai paliko tartum duobėje. Del tos pačios priežasties ir prieangin seniau augstyn vedusieji 5 laiptai — dabar jau susilygino su gatve.

Prieangis (porticus), turintis $33\frac{1}{2}$ mtr. ($15\frac{1}{2}$ s.) pločio ir 13 mtr. ilgio, paremtas 16 korintiškųjų granito koliumnomis, turinčiomis po $12\frac{1}{2}$ mtr. augščio ir $4\frac{1}{2}$ mtr. apvalumo. Prieangio viršus (frontonas) buvo papuoštas paausintosios bronzos reljefu ir stovylomis, stogo gi gegnės buvo iš paausintojo vario.

Iš tų gegnių pop. Urbonas VIII, 1632 m., liepė nulieti šv. Petro (Vatikane) baldakimo koliumnas ir šv. Anioło tvirtovei patrankas. Tais pačiais metais abiejuose prieangio stogo galuose Bermini buvo pristatę po žemą bokšteli, kuriedu tapo nugriauti 1883 m. — Bronza apkaltosios medinės duris turi 6 mtr. augščio ir yra labai senos; jų šalyse yra 2 dideli niši (frumugi), kuriose yra stovėję milžiniškosios Augusto ir Agrippos stovylos. Šventyklos viduryje stovėjo dar tokia pat Cezario stovyla.

Vidus (pav. № 18; uždaras vidurdienį) yra užtektinai apšviečiamas tik per kopuloj esančią apvalią skylę, kuri turi 9 mtr. pločio ir niekuo nėra pridengta; langų gi toji bažnyčia neturi nė vieno, kas jau daro nemažą išpuđį ant keleivio, kuri dar labiau nustebina pilniausioji visų trobėsio dalių harmonija (suderinimas). Granitu, porfiru ir brangiausiais marmurais išklotąją aslą atnaujino Pijus IX; viduryje ji yra įdubus, kad per joje esančias skylėles subėgtu apačion vanduo, kurs lijanč nukrinta ant aslos per minėtąją skylę kopuloje. Panteono augštis ir jo kopulos plotis yra vienodi ir turi po $43\frac{2}{5}$ mtr. (20 s.). Visame vidaus apvalume yra 7 didelės nišos, kuriose stovėję dievaičių stovylos, dabar-gi 7 altoriai, prie kurių stovi po porą išpiaustytųjų koliumnų, turinčių po 9 mtr. augščio. Paausintą bronzą ir sidabru papuoštosios lubos yra nulietos ir dabar padalintos į 5 eiles įdubių keturkampių tartum skrynėlių (kasetonų), ant kurių mažai beliko papuošalų. Tik kopulos skylės kraštai tebėra papuošti senobiniais bronzos karnizais.

Didysai altorius stovi tiesiai ties durimis. Kairėje nuo jo stovi paprastas kard. Consalvi paminklas, Thorvaldsen'o darbo. Prie 3-jo

№ 18. Panteono bažnyčios vidus.

kairiojo altoriaus, Grigaliaus XVI dovanotame marmuro grabe yra palaidotas garsusis *Rafael'is* († 1590), ant kurio paminklo stovi jo bronzinis biustas, pastatytas čia 1883 m. Altoriuje gi stovi Dievo Motinos stovyla, kurią padarė Lorenzetto († 1541), nes taip buvo įrašyta Rafael'io testamente. — Neskaitant Rafael'io, Panteone yra palaidota dar daug kitų architektų ir varsojų, kaip antai: Baltaz. Peruzzi († 1536), Perin del Vaga († 1547), Giovanni da Udine († 1564), Taddeo Zuccherio († 1569) ir k.

Dešinėje gi nuo didžiojo altoriaus yra palaidotas pirmasis suvienytos Italijos karalius Viktoras Emanuel'is II († 1878)¹⁾ ir Monzoje užmuštasis jo sunus Umbertas († 1900). Kadangi nuo 1871 m. Panteonas skaitosi valdžios savastimi, tai sergiantieji jį valdininkai vaikščioja po jį su kepurėmis ant galvos ir kadangi čia laidojami popiežių priešai ir skriaudėjai, tai pamaldos čia labai retai teesti laikomos, Švenčiausiasai gi Sakramentas ir visai

1) Jei norime suprasti žemiškosios garbės menką, tai palyginkime šio karaliaus kapą su pop. Pijaus IX kapu, nes abu jiedu gyveno ir mirė viename laike. Čia Panteone guli pergalėtojas, ten gi, šv. Lauryno už Miesto bazilikoje — pergalėtasis. Sisai (karalius) buvo laidojamas su didžiausia iškilme, anasai gi — vidurnaktį, kad niekas nežinotų (nors ir taip bedieviai ir valkatos, sužinoję, darė ant laidojančių užpuolimą). Bet dabar apie karalių pergalėtoją mažai kas tegalvoja ir jį telanko, pergalėtąjį gi ir bedievių niekinamąjį popiežių lanko katalikų milijonai, meldžias už jį ir daigi nori išgirsti jį esant paskaitytu tarp palaimintųjų. Jo grabo koplyčią pagaliaus gražiausiai išpuošė mozaikomis visas pasaulis.

nelaikomas, nes delei karalių grabų miesto gaujos kelia čia triukšmą ir sauvaliauja. Ir mes trumpai čia tebuvome ir tuojaus apsisukę demonstrantiviškai išėjome nepasirašę knygon, nes tai būtų buvęs pagarbos karaliams išreiškimas. — Naktį, mėnulio pilnatyje, Panteonas atrodo it koksai sužavėtasai rumas.

Pajuodavusieji griuvėsiai, kurie remias į užpakalinęją Panteono sieną, priguli prie buvusių čia **Agrippos pirčių** (*Terme di Agrippa*), kurias jisai buvo pastatęs vienkart su Panteonu visuomenės naudai¹⁾. Tose pirtyse rymiečiai rasdavo sau visokius patogumus: čia budavo prietaisai šiltam, šaltam ir drungnam maudimuisi, sodnai ir galerijos pasivaikščiujimui, plečiai jaunimo spėkų lavinimui (gimnastikai), pagalios ir knygynai. Todėl tos pirtys tęsės nuo Panteono toli dar (apie 150 mtr.) pietų linkon, kur keliose vietose tebėra dar griuvėsių likučiai, ypač skersgatvyje *via dell' Arco della Ciambella*.

1) Senovės rymiečiai labai mėgdavę tokias pirtis (*terme*), todėl anoje gadynėje Ryme yra buvę keli šimtai viešųjų pirtų, kuriomis galėdavo naudoties kiekvienas dykai. Tik augštesniojo luomo rymiečiams buvo gražesnės, užtat apmokamos pirtys. Ciesorių gadynėje tos įstaigos buvo tapę dar žaidimo ir pasilinksminimo vietomis, nes jos buvo suvienytos su sodnais, teatrais, paveikslų galerijomis ir knygynais. Todėl senobinis rymietis rytmetį eidavo pirtin, kur maudydavos, šukuodavos ir tepdavos kvėpalais (balzamu); paskiau gi gimnastikuodavos, vaikščiodavo, žaisdavo ir šnekėdavos arba skaitydavo. Tik deja, tosios pirtys budavo ir paleistuvavimo vietomis.

Vandenį visoms pirtims pristatydavo 20 varstų ilgio vandentraukis *Aqua Virgo*, kurį pastatė Agrippa 19 m. pirm Kristaus; tasai vandentraukis gavo vardą nuo sodietės mergaitės (virgo), kuri nurodė jam labai gero vandens šaltinį (prie Tivoli'o geležinkelio stot. „Salone“). Tasai vandentraukis, pristatantis kasdien po 80,000 kubinių metrų vandens, ligšiol tebsotina fontana di Trevi ir fontanas ant plečių: Ispanijos, Navonos (ž. 182 p.) ir Farnese (ž. 150 p.). Jisai įeina miestan po Pincio kalnu ir po bažnyčia SS. Trinità de' Monti persiskiria į 2 šaki.

Dabar eisime vis vakarų linkon.

Pirmiausia, už *via della Rotonda* stovi *plecius* ir parap. bažn. *S. Eustachio* (F 4), kardinolo-dijakono titulas; ji esanti įsteigta buk dar cies. Konstantino Didž., bet senovės raštai mini ją tik IX amžiuje. Atnaujinta ir to Šventojo gerbei pašvęsta ji tapo tik XII amž.; dabartinėji gi jos išvaizda paeina iš XVIII am., tik bokštas tebėra senobinis. Jame yra varpai iš didžiosios miesto Castro bažnyčios, kuri (miestą) Inocencijus X, 1649 m., liepė sugriauti už savo vyskupo nužudymą.

Vidus yra atnaujintas 1861 m. Didžiojo altoriaus mensa yra tai senobinė „vanna“ iš raudonojo porfiro. Tame altoriuje yra šv. *Eustakijaus*, jo moters *Teopistos* ir sunų *Agapijaus* ir *Teopisto Kankinių* († 110 m.) *kaulai*¹⁾.

Šv. Eustakijaus pleciaus gale, dešinėje, stovi didelis *pal. Madama*, pastatytas XV-jo amž. pabaigoje ir gavęs vardą nuo cies. Karoliaus V dukters Magrietos, kuri čia gyveno ilgą laiką; bet dabar jisai vadinamas *Senato rumais*,

1) Skaityk jų griaudingąjį gyvenimą 20 rugsėjo dieną.

nes nuo 1871 m. čia susirenka *Italijos Senatas*. Tų rumų dviem fasadom viduje yra daugelis senobinių stovylių, sarkofagų, reljefų ir biustų. Karališkoji salė 1888 m. yra išpuošta gražiais freskais iš Rymo istorijos. Yra čia ir *kopl. S. Salvatore in Termis*, gavusi vardą nuo čia stovėjusiųjų cies. *Aleksandro pirėjų*.

Žiemuose, už *via S. Salvatore*, stovi tautinėji prancuzų *bažnyčia, šv. Liudviko IX (S. Luigi de' Francesi)* vardu, pastatyta 1589 m.; fasadą pastatė Jokubas della Porta.

Viduje yra 3 pažastis ir 10 koplyčių. Antroje dešinėje kopl. yra daugelis iš tarpo gražiausiųjų Domenichino paveikslų iš šv. Cecilijos gyvenimo. Altoriuje gi yra Guido Reni'o nuimtoji kopija iš Rafael'io šv. Cecilijos paveikslo. Keletas garsiųjų prancuzų rado šioje bažnyčioje amžinojo atils'o vietą. Yra taipgi paminklas užmuštiesiems prancuzams laike Rymo apgulimo, 1849 m. Inocencijus XI buvo užmetęs ant tos bažnyčios interdiktą.

Prie *pleciaus S. Luigi de' Francesi* (Nr. 33) stovi popiežiškojo knygų leidėjo *Fr. Pusteto krautuvė*.

Pietuose nuo *pal. Madama* stovi garsioji Rymo **Universitatė** (*Università della Sapienza*; F 4)¹⁾, kurią įsteigė pop. Bonifacijus VIII, 1303 m., perstatė Eugenijus IV ir praplatino Urbonas VIII. Daugiausia gi triuso padėjo

1) Toji Universitatė dažniau yra vadinama „Sapienza“, nes jos didžiųjų durų viršuje yra antrašas: „Initium sapientiae timor Domini“ (Išminties pradžia (yra) Viešpaties baimė“. Ps. CX, 10).

prie jos Leonas X (1513 — 1521), užtat jo laikuose ji buvo žydinčiame stovyje. Dabartinieji rumai yra pastatyti sulig Jokubo della Porta († 1604) plenu.

Universitatė susideda iš 4 skyrių (fakultacių): teisių, medicinos su chirurgija, matematikos su gamtos mokslu ir filozofijos su daile. Garsesniųjų mokytojų tarpe yra čia buvę šie: kun. Mykalojus Kopernikas¹⁾ ir Jokubas Lainez († 1565), kurs buvo pasiuntiniu į vi-suotinąjį Tridento susirinkimą ir atsižymėjo savo kal-

1) *Mykalojus Kopernikas*, lenkas, gimė Torunio mieste (Prūsuoše), 1473 m., kur ir sėmė pradinį mokslą. Paskiau mokė Chelme ir Krokuvos akademijoje, filozofijos skyriuje, kur su savo broliu Andrieju išbuvo 4 metus. Iš čia abudu persikėlo Bolionijon, kur klausė teisių aiškinimo ir astronomijos, kurios mokytoju buvo Domininkas iš Feraros. 1496 m. abudu su broliu tapę Varmijos kapitulos kanoninkais, pelną iš to apvertė tolesniam mokiniuisi. 1499 m. abudu perikėlo Ryman, kur 27 metų amžiaus Mykalojus aiškino matematiką ir astronomiją Sapienza's klausytojams. 1501—1505 metais Mykalojus mokė medicinos Paduvoje, kur ir gavo medicinos doktoratą. Paskiau 1516 ir 1523 m. įsiai buvo Varmijos vyskupijos administratorium (valdytoju); 1536 m. kapitula buvo jį perstačiusi net į vy-skupus. Tuomet jis dar užsiiminėdavo astronomija ir tyrinėdamas savo didžiąją mintį apie žemės sukimąsi apie saulę, parašė garsų veikalą apie dvejopą trigonometriją. 1514 m. Mykalojus buvo pakviestas į Liaterano V susirinkimą kalendoriaus reformos dalyke. Apie 1530 m. jis, pirmasis atidengęs pasaulio paslaptis, parašė veikalą „De revolutionibus“, kurį paaukojo pop. Povilui III ir kurs buvo atspausdintas tik 1543 m., prieš patį rašytojo mirimą. Bet 1616 m. Indeks Kongregacija užginė skaityti tą veikalą, kolei įsiai nebus pataisytas, tačiau tasai dekretas buvo atšauktas 1757 m. Mat, Kongregacija buvo užginusi skaityti tą knygą delto, kad protestantai buvo pradėję naudoties jos teorija kreivam Jozuės stebuklo apie saulės sustojimą

bomis ir mokslu. Mokiniu gi čia yra buvęs a. a. Lenas XIII, kurs 1835 m. gavo čia abieju teisių doktoratą. — Dabar ketinama čia įsteigti rusų ir serbų kalbos katedras.

Rumų viduryje yra vienas iš gražiausiųjų Ryme kiemas su dviem koliumnų eiliom.

Universitatės *bažnytelė* su bokštu barokko stiliuje turi *šv. Ivono*, moksleivių užtarytojo, vardą ir yra pastatyta Boromini'o, 1663 m., bitės pavidale, pop. Urbono VIII pagarbai, nes jo herbe buvo 3 bitės. Jos viduje yra 1877 metais pastatytasai paminklas astronomui kun. Kopernikui.

Prie universitatės yra *Biblioteca Alessandrina* su 10,000 tomų.

Tarp universitatės ir *pleciaus Navona* (ž. žem.) stovi 1450 m. pastatytoji, seniau ispanų tautinėji bažn. S. Giacomo degli Spagnuoli, kuri dabar atstatyta ir vadinama *Jėzaus Širdies bažnyčia* (*Notra Signora del S. Cuore ai Gesù*). Ore, prieangio viršuje, yra du aniolu Mino's da Fiesole ir Povilo Romano darbo. Prie jos gyvena Jėzaus Širdies misijonariai-prancuzai.

Didelis **plecius Navona** (pl. 4 E) oficiališkai vadinas *Circo agonale*, nes toje vietoje senovėje yra stovėjęs cirkas *Stadium Domitiani*, ką primena pleciaus pavidalas ir

aiškinimui. Bet tasai užginantis dekretas nebuvo popiežiaus patvirtintas, užtat Kongregacija ir suklydo. — Veikalo rankraštis ligšiol tebėra čekų Pragoje, grafo Nostitz'o knygyne; patsai gi veikalas susilaukė jau 5 laidų.

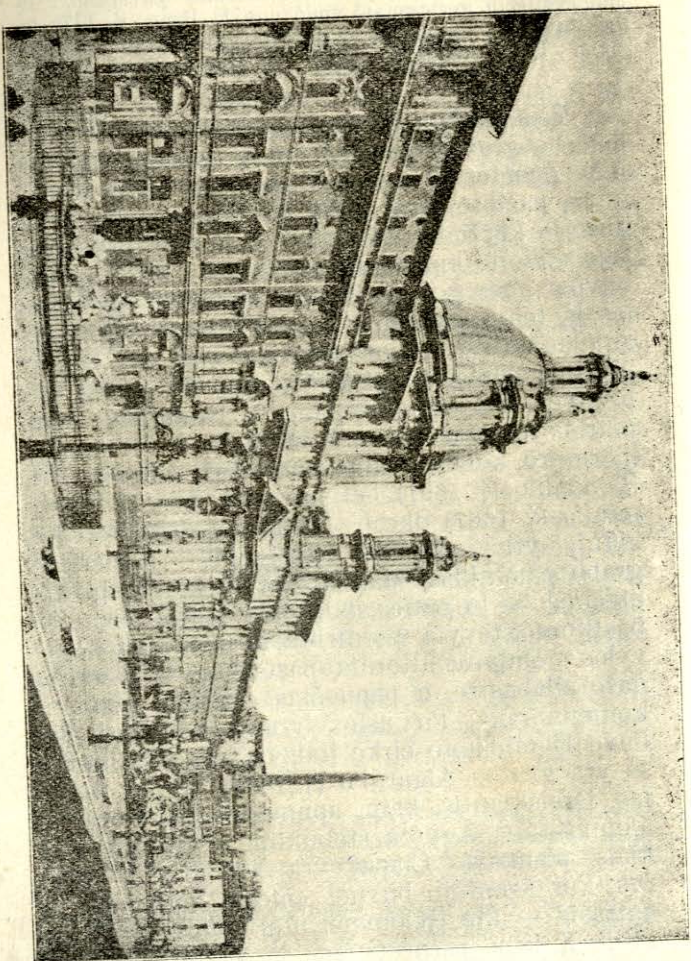
vardas („agon“ — žaidimai, gladiatorių kova; iš čia taip-pat yra kilęs ir vardas „Navona“). Plečių puošia trys didelės fontanos su žmonių ir žvėrių stovydomis. Taip antai: *pirmoji* arba pietinėji yra papuošta tritonų figuromis; ji pa-eina iš Grigaliaus XIII laikų. *Vidurinėji* fontana, didžiausia ir gražiausia, yra papuošta keturių tuokart težinomųjų pasaulio dalių upių (Dunojaus, Ganges'o, Nilio ir Rio de la Plata) alegoriškomis figuromis. Nuo XVII amž. fontanos viršuje stovi raudonojo granito *obeliskas*, su hieroglifais, turintis 18 mtr. augščio, kurį pastatė čia Inocencijus X, užtat ir yra ant jo to popiežiaus herbas: karvelis su alyvos šakele snapelyje. Tajį obeliską parvežė iš Aigypto cies. Augustas, 10 m. pirm Kristaus; paskiau jisai buvo pastatytas cies. Domicijono garbei Maksencijaus cirke, prie via Appia. Toji daili fontana yra vienas iš geresniųjų Berninio dar-bų. Pagalios, *šiaurinėji* fontana, pastatyta 1878 m., išreiškia jūros dievaitį Neptuną, ko-vojančią su jūros „smaku“ (slibinu). Tasai ple-cius yra didžiausias ir gražiausias po šv. Pet-ro pleciaus. 5 sausio d. čia esti didelė mugė „Befana“, šv. Trijų Karalių paminėjimui.

Prie vakarinėsios pleciaus kertės stovi ilgi *rumai Doria — Pamphilj*, kuriuos, liepiant minėtajam Inocencijui X, pastatė Rainaldi.

Tų rumų užpakalyje stovi 143 pusl. aprašyta-sai *plecius di Pasquino*, prie kurio stovi *bažnytėlė degli Agonizzanti*, Viešpaties Užgimimo (*Natività di N. - S.*) vardu. Toji bažnytėlė vadinasi „Agonizzanti“ delto, kad prie jos yra labdaringoji brolija, kuri kas tretįjį mėnesio nedėdienį, išstačius ŠŠ. Sakramentą, meldžias išprašymui laimingojo mirimo kasdien mirštantiems.

Bažnytėlėje yra *stebukl. Dievo Motinos paveikslas*, la-bai rymiečių gerbiamas, ypač nuo 11 liepos d. 1776 m., nes tą dieną minios žmonių matė mirksėjusias Marijos akis. Tasai stebuklas tvėręs apie 5 mėnesius.

Ties pleciaus Navona viduriu stovi dar nedi-delė, bet graži, dviem bokštais ir kopula papuošto-ji **šv. Agnėtos (S. Agnese) bažnyčia** (pav. № 19), kurią pastatė tasai pats Inocencijus X grai-kiškojo kryžiaus pavidale. Bažnyčia pastatyta toje vietoje, kur, sulig padavimo, šv. Agnėta buvusi įmesta į paleistuvių namus ir tik anio-las ją ten apgynęs, ir kur ji buvusi deginama ant laužo ir pagalios nukirsta, 304 m. Bet ir prieš tą popiežių buvo čia jau (iš 1123 m.) bažnyčia šv. Agnetos garbei. Brangiais mar-murais išklotas *vidus*, bokštai ir 8 raudonojo marmuro koliumnomis paremtoji kopula yra Rainaldi'o († 1691), bet paprasta fasada Bor-omini'o († 1667) darbo. Didžiųjų durų viršuje, viduj, yra bažnyčios įsteigėjo — popiežiaus grabo paminklas, Maini'o darbo, kairėje gi ko-plyčioje — to paties dailininko darbo šv. Se-bastijono stovykla, perdirbta iš labai senos sto-vylos. Didysai altorius pastatytas iš įvairaus dažo aliabastro ir papuoštas 4 žaliojo akmens koliumnomis. Po aslos yra 2 senobini, nes buvo Domicijono cirke įtaisyti, *koplyčė*, kurio-se yra gražus Algardi'o († 1654) darbo reljefas, išreiškiantis, kaip apnuoginta paleistuvių namuose šv. Agnėta stebuklingai apaugo tan-kiais plaukais. Čiapat yra rodomas kambarys, kur šventoji buvusi įmesta kalėjiman, ir antrasis — kur ji buvusi nukirsta. 1908 m. Pijus X liepė pernešti čion iš Liaterano bazi-

likos jos galva, kurią patsai ir patalpino naujame brangiame relikvijoriuje, kard. Rampollos dovanoje.

Ties žiemvakarinėja apskrita plecius ker-timi stovi dar *šv. Mykalojaus (S. Nicolà dei Lorenesi) bažnytelė*, prancūzų savastis, ir kiek toliau — *bažn. S. Maria dei Calderari* (pl. 4 EF).

Čiapat prie via dell' Anima stovi tautinė vokiečių **bažnyčia S. Maria dell' Anima** (pl. 4 E), pastatyta tos tautos lėšomis, 1500—1514 m. ir perstatyta 1841 m. Gražią fasadą pastatė Julijonas da Sangallo († 1516) Bažnyčia gavo vardą nuo vokiečių čia įsteigtosios (XV amž.) brolijos, kurios tikslas buvo šaukties Marijos pagalbos kentančioms dūšioms. Ir ligšiol bažnyčios prieangio viršuje yra grupa, išreiškianti Šv. Mariją, kurios pagalbos šaukiasi 2 čysčiaus duši.

Bažnyčios fasada papuošta trimis eilėmis korintiškųjų koliumnų, *vidus* gi padalintas augštais šulais į 3 pažastis, matytinas deli savo paminklų, paveikslų ir freskų, daugiausia Seitz'o darbo, iš 1875 — 1882 m. — Pirmos dešinėsios koplyčios altoriuje yra Saraceni'o († 1625) darbo paveikslas, išreiškiantis šv. Benoną Vysk., priimančią katedros raktą, kuri vienas žvėjys atrado žuvies pilve; pirmoje gi kairėje koplyčioje yra to paties varsotojo „šv. Liamberto kentėjimai“. Antroje kairėje koplyčioje, sienoje, yra 2 indauji (šėpi) su įvairiomis šv. relikvijomis, tarp kurių brangiame relikvijoriuje yra ir *šv. Barboros ranka*. Čiapat, priešais ŠS. Sakramento altoriaus, yra ir jai pašvęstasis altorius, trečioje gi kairėje koplyčioje freskai iš jos gyvenimo, Mykolo Coxie dar-

bo. Pagalios, ketvirtoje koplyčioje yra Sopolingosios Motinos (Pietà), esančios Vatikano bazilikoje (žiūr. 46 p.), kopija. Didžiajame altoriuje yra Šv. Motinos su Kudikėliu ir kitais šventaisiais paveikslas, Julijaus Romano (†1546) darbo. Dešinėje gi stovi didelis ir gražus paminklas ant pop. Adrijono VI (†1523) kapo, perkeltas čion iš senosios Vatikano bazilikos, 1528 m. Paminklą sulig Baltazaro Peruzzi piešinių pastatė jam vienutinis jo aprinktas kardinalas Enkenvoirt, kurs ir-gi čiapat yra palaidotas. Pop. Adrijonas VI buvo vokiečys, paskutinysai iš svetimtaučių popiežių, nes paskiau popiežiai įsakė, kad šv. Petro vietininkai butų renkami tik iš italų tarpo. Be to yra dar čia paminklai: 4 kardinolų, kelių kunigaikščių, vieno mokslininko ir įvairių didžiųjų-vokiečių. Zakristijoje yra 6 popiežių-vokiečių paveikslai. Prie tos bažnyčios gyvena keli vokiečių kunigai, užtat kas nedėdienį 10 val. čia esti vokiški pamokslai ir giedojimai.

Prie tos bažnyčios yra *vokiečių prieglauda*, neturtingųjų maldininkų iš Vokietijos priėmimui. Tą įstaigą įtaisė čionai maldingas oliandietis Jonas Peters ir jau 1400 m. čia buvo priglausti skaitlingi maldininkai, atkelti avusieji į antrąjį paeiliui Didįjį Jubilėjų¹⁾. Ilgai-

¹⁾ *Pirmąjį Didįjį Jubilėjų* su visiškaisiais atlaisdais apskelbė Bonifacijus VIII, 1:00 metais ir įsakė jį apvaikščioti kas 100 metų, bet tik pačiame Ryme, kad visi ten susirinkę, pagarbintų šsv. Petro ir Povilo kunus ir jų vietininką — popiežių. Paskiau Klemensas VI (1342 — 1352) leido apvaikščioti tokį Jubilėjų kas 50 metų, Urbonas VI (1378 — 1389) sutrumpino tą laiką tarpį lig 33 metų, nes tiek metų Kristus gyveno, ir pagalios Povilas II (1464 — 1471) ir jo įpėdinis Sikstus IV leido apvaikščioti Jubilėjų kas 25 metai, kas ir ligšiol, neskaitant sumišimų metų

nini, labai išsiplėtojus tai prieglaudai, minėtajai jos brolijai popiežiai suteikė įvairias privilegijas bei atlaisdus ir pagal os nuo 1406 m. priėmė savo globon. Bet 1799 m. maišt:ininkai prancuzai buvo pasisavinę tą fundaciją, kurios turtas buvo vertas 100 000 fr., ir bažnyčioje buvo pasidarę šieno sandėlį, zakristijoje gi — arklydė. Tik 1842 m. Austrijos cesorius, nes Austrijos globoje toji prieglauda skaitėsi iš pat pradžių, ją atnaujino.

Dabar tarp kitų vokiečių draugijų nuo 1859 m. čia yra ir augštesniuosius mokslus einančiųjų *kunigu Kolegija* (*Coll. Teutonico*) ir nuo 1880 mokykla bažnytiniam giedojimui — *Scuola Gregoriana*, kuri gieda šioje bažnyčioje ir prie Campo Santo, šalip Vatikano.

— Toliau už vieno skersgatvio stovi *plecius* ir nedidelė, bet labai graži **bažn. S. Maria della Pace** (*Ramybės*; pl. 4 E), kurią pastatė pop. Sikstus IV, 1484 m., pildydamas karėje su Fliorencija padarytąjį apžadą, atnaujino gi ir papuošė gražia fasada ir pusiau apvaliu portiku Petras iš Kortonos (†1669), liepiant pop. Aleksandrui VII. Jos vardą turi vienas iš kardinolų. (Jei bažnyčia butų uždaryta, tai šaukties į zakristijoną: *Vicolo dell' Arco della Pace*, Nr. 5.)

Bažnyčia susideda iš vienos trumpos pažasties priekyje ir aštuonkampio ruimo, apvainikuoto tokia pat kopula. Tie Dievo namai yra garsūs savo freskais ir turtingais grabų paminklais.

Pirmosios koplyčios viršuje yra 4 garsios *Rafaelio Sibillos*, iš 1514 m., iš kurių senoji

(1850 ir 1875), tebepildoma. Bet tik Grigalius XIII, 1576 m., leido pelnyti Didžiojo Jubilėjaus atlaisdus visur ir visiems, pasibaigus Jubilėjui Ryme. 1900 m. buvusis Jubilėjus skaitosi jau 21-ju Jubilėju nuo pradžios.

Tiburo (Tivoli) Sibilla surašinėja iš aniolų gautuosius apreiškimus apie Išganytoją. Kiekvienam verta jos pamatyti. — Viršiau Sibillų yra dar 4 pranašai: Jonas su Ozėju ir Danilius su Dovidu, Timotiejaus Viti († 1523) darbo. Abiejuose tos koplyčios šonuose stovi du paminklu ant šeimos Ponzetti kapo, iš 1509 ir 1505 m., altoriaus gi viršuje yra gražus freskas, išreiškiantis Šv. Mariją tarp šv. Brigidos ir Katarinos su klupančiu priekyje įsteigėju, kard. Ponzetti; yra tai Baltaz. Peruzzi darbas, iš 1516 m. Augštai, trijose eiliose yra dar išreikštos scenos iš Naujosios ir Senosios Sandoros, taip-pat Peruzzi darbo. Po kopulos, kairėje, yra duris į zakristiją ir į vienuolyną. Taip-pat kairėje, antrajame altoriuje, yra gražios, vietomis paauksintos marmuro skulptūros, iš 1490 m. Didžiajame pagalios altoriuje yra labai *pagarsėjęs Dievo Motinos paveikslas*. — Toji bažnyčia labai yra rymiečių lankoma; ypač jaunavedžiai ateina čia klausytų šv. Mišių ir melstų Marijos pagalbos laimingam moterystėje pagyvenimui.

Čiapat, *gatvėje Arco della Pace*, stovi dailus *vienuolynas* su gražiomis arkadomis, pastatytas Bramante's, 1504 m., kardinolo Caraffa's lėšomis. Jame yra vysk. Bocciaio's grabo paminklas su gražiais papuošalais, iš XV amž.

Vakaruose iš čia, prie *via di Monte Giordano*, stovi dideli *rumai Gabrielli* (pl. 4 B), kurie lig 1900 m. prigulėjo prie garsiosios patricijų giminės Orsini, iš kurių buvo net keli kardinolai ir popiežius Benediktas XIII. Bet nusigyvenus paskutiniaisiais laikais tiems didžponiams, minėtaisiais metais tie jų rumai vienkart su

jų *bažnytėlė SS. Simone e Giuda*¹⁾, iš XI amž., tapo parduoti amerikiečiams ir bažnytėlė tapo nugriauta. Dabar čia stovi *pal. Taverna*, kuriame gyvena Prūsų pasiuntinys prie Popiežiaus.

Žiemvakariuose iš čia, prie didelės *via de' Coronari* (№ 124), stovi tariamieji *Rafaelio namai (casa)*, nuo kurių pelną jisai buk buvęs paskiręs jo kapo koplyčios Panteone (ž. 176 p.) išlaikymui. Bet Rafael'is gyveno ir mirė Borgo priemiestyje.

Toliau, žiemuose nuo pal. Gabrielli, stovi *plečius ir parap. bažn. S. Salvatore in Lauro* (pl. 3 E), kuri stovėjo čia jau XIII amž. Bet dabartinėji bažnyčia pastatyta kard. Orsini'o, 1450 m. Didžiajame altoriuje yra stebuklingosios Lioreto stovylos kopija ir antrajame altoriuje — gražus senobinis Marijos paveikslas, Pinturicchio's darbo. Kitaip ta bažnyčia vadinasi *S. Maria dei Marchegiani*. Prie jos yra gražus *vienuolynas*, renesanso gadynės pradžios palaika, kurio senobiniame refektoriuje (valgykloje) yra paminklas ant pop. Eugenjiaus IV († 1447) kapo, paeinantis iš senobinės šv. Petro bazilikos. Tasai paminklas, kur popiežius išreikštas gulintis ant sarkofago, apsupto Marijos Panos ir šventųjų stovylomis, yra tai seniausias renesanso stiliaus paminklas.

Čiapat rytuose, prie *via de' Coronari*, stovi iš XVII amž. paeinantieji *rumai Lancellotti*; prie plečiaus gi tuo pačiu vardu — *bažnytėlė*

1) Toji bažnytėlė buvo vienutinė Ryme tuo vardu. Bet ir pasaulyje retos tėra tų dviejų Apaštalų bažnyčios. Nuostabu, kad jų garbinimas taip mažai tėra išsiplėtęs.

S. Simone profeta (pl. 3 E). Toliau rytuose, prie *plec. Fiammetta*, stovi *bažn. S. Trifone*.

Gatvės de' Coronari gale, kairėje, yra *gatvė, plecius* ir **S. Apollinare** (pl. 3 E F), pastatyta pop. Adrijono I, 772 m., šv. Petro mokinio ir pirmojo Ravennos vyskupo, šv. Apolinaro garbei, atstatyta gi 1552 ir 1750 m. Didžiąjame altoriuje yra gražus Graziano paveikslas: „Š. Petras išvenčia į kunigus šv. Apolinarą“. — *Apatinėje bažnyčioje* guli *ššv. Eustratijaus* ir jo draugų: *Auksencijaus, Eugenijaus, Mardarijaus ir Oresto Kankinių kunai* († IV amž.), parvežti čion iš Armenijos.

1555 m. pop. Julijus III buvo dovanojęs tą bažnyčią šv. Ignacijaus Liojolos įsteigtajai Germanų kolegijai (*Collegium Germanicum*), bet dabar, nuo 1773 m., ji priguli dviem čiapat esančiom augštesnėjom mokslo įstaigom: *Rymiškajai Seminarijai* (*Seminario Pontificio Romano*), kuri priruošia kunigus Rymo vyskupijai, ir *Pijaus IX Seminarijai* (*Seminario Pio*), priruošiančiai dvasiškius visoms senosios Rymo viešpatijos vyskupijoms. Čia yra aiškinama teoliogija, filiozofija, abejos teisės ir rytiečių kalbos, kurių mokslų užbaigimui reikia išbuti 9 metus; tame laike galima įgyti iš tų trijų pirmųjų dalykų ir doktoratą.

Šalip tų seminarijų telpa dar *Generalinis Rymo Vikarijatas* ir kardinolo Vikarijaus arba Popiežiaus vietininko rumai. Čia tai svetimtaučiai kunigai tuojau privalo duoti patvirtinti savo vyskupo raštą, kad galētu Rymo bažnyčiose laikyti šv. Mišias.

Prieš šv. Apolinaro bažnyčią stovi iš XVI

amž. paeinantieji *rumai Altemps*, kuriuos nupirko Leonas XIII ir patalpino juose *popiežiškąją Ispanų Kolegiją* (*Collegio Spagnolo*). Gražioje rumų *koplyčioje* yra aliabastro urna su šv. *Aniceto Pop.* († 166) *kaulais*, perneštais čion iš šv. Sebastijono katakumbų, 1604 m Bal. 17 dieną esti čia iškilmingosios pamaldos. Čiapat gyvena vienas iš kardinolų.

Užpakalyje už šv. Apolinaro bažnyčios stovi didelė parapijinė šv. **Augustino** (**S. Agostino**) **bažnyčia** (pl. 3 F), kurią pastatė Jokubas da Pietrasanta, 1479—1483 m., prancuzų kard. d' Estouteville lėšomis. Ji yra tai pirmoji naujame Ryme bažnyčia su kopula; atnaujinta buvo 1750 ir 1860 m. Jos vardą turi vienas iš kardinolų.

Į *vidų*, padalintą dviem eiliom smailių šulų į 3 pažastis ir papuoštą Gagliardi'o freskais, veda augšti laiptai. Tuojau prie didžiųjų durų stovi tartum altorėlis su *stebuklingąja šv. Marijos ir ant Jos kelių stovinčio Sunelio stovyla* „*SS. Virgine arba Madonna del Parto*“. Garšusis Jokubas Sansovino iškalė ją iš baltojo marmuro, 1520 m., Vatikano gi kapitula apvainikavo brangiu vainiku 1851 m. Taip gerbiama rymiečių yra toji stovyla, jog netik kaba prieš ją keliolika lempų, bet ji visa blizga aukso, sidabru ir brangiais akmenimis; be to dar kaip stovyla, taip ir bažnyčios sienos, apkabintos tukstančiais brangių votų, kas liudija apie gausias malones, kurias čia yra gavę iš Marijos maldingieji žmonės. Užtat beveik kas valanda galima čia rasti besimeldžiančių rymiečių. Antrąjį spalio mėn. nedėdienį yra da-

romas to paveikslo paminėjimas Dieviškosios Motinybės vardu. — Didžioje pažastyje, prie trečiojo kairiojo šulo, yra garsusis Rafaelio freskas iš 1512 m. „Pranašas Izaijas“, bet netinkamai atnaujintas. — Švenč. Sakramento koplyčioje, kairėje pusėje, šalip didžiojo altoriaus, guli žaliojo marmuro grave šv. Augustino kuniškosios ir dvasiškosios motinos, šv. *Monikos* († 387) *kunas*, perneštas čion pop. Martyno V († 1431) iš m. Ostijos. 1760 m. jos grabas tapo labai pažeistas. Antroje gi kairėje koplyčioje yra graži grupa: „Šv. Ona, Marija ir Jėzus“, Andriejaus Sansovino (1512) darbo. — Antroje gi dešinėje koplyčioje yra Švenč. Pana, Avancino Nucci († 1629) darbo, ir trečioje — Jono Krikštytojo Cotignolo darbo grupa: „Kristus duoda šv. Petru raktus“. Dešiniosios kryžiatonės gale stovi šv. *Augustino koplyčia* su Guerciino († 1666) darbo paveikslu, išreiškiančiu šv. Augustiną tarp šv. Jono Krikštytojo ir šv. Povilo, pirmojo atšaliečio (pustelninko), ir šv. Tomo iš Villanovos stovykla. Pagalios didysai altorius, paremtas 4 juodojo marmuro koliumnomis, yra Bernini'o išpuoštas brangiais marmurais. Senobinis Marijos paveikslas jame, sulig padavimo, esąs vienas iš septynių Ryme garbinamųjų šv. Lukos Evang. darbo paveikslas. Pernešę jį čion graikai iš buvusiosios šv. Zopijos bažnyčios Konstantinopolyje, kuomet turkai jį užėmė 1453 m.

Vietiniame Augustijonų *vienuolyne* dabar gyvena žinomas lietuviams tėvas Aurelius Palmieri, atsižymėjęs savo raštais apie rusus ir lenkus. Mokyklos viršininku yra buvęs neseniai palaimintuoju apgarsintasis Steponas Bel-

lesini († 1840 m.). Dabar dideliuose vienuolyne muruose telpa *Juros Ministerija* ir 1604 m. įsteigtoji *Biblioteca Angelica* su 100,000 tomų ir 2,326 rankraščiais.

Toliau žiemuose, prie *via Portoghese*, stovi tautinėji portugalų *bažnytelė S. Antonio de Portoghese* (pl. 3 F) ir toliau, prie *via della Scrofa*—*bažn. S. Ivo*. Prie tos gatvės (Nr. 117) gyvena Rusijos pasiuntinys prie popiežiaus. Vakaruose iš čia, netoli nuo Tiberio, stovi dar *bažn. S. Lucia della Tinta*, prie kurios lig Leno XII gadynės yra gyvenę Dangaus Karalienės kamoninkai.

Gatvės della Scrofa gale, kairėje, stovi *pal. Galitzin* ir už jo *plecius Nicosia*, per kurį eina ilga ir tiesi gatvė, vienijanti šiaurinęją miesto dalį su Vatikanu. Per šį plečių einanti jos dalis vadinasi *via del Clementino*; dešiniame jos gale augstai matoma bažnyčios SS. Trinità dei Monti perspektyva. — Čiapat dešinėje stovi *plecius* ir dideli **rumai Borghese** (pl. F 3), pradėti statyti Martyno Lunghi, 1590 m., ir užbaigti popiežiaujant Povilui V, kilusiam iš giminės Borghese. Gražus kiemas yra apsuptas arkadomis, parentomis joniškojo stiliaus granito šulais, ir papuoštas stovydomis. Apatiniajame augšte buvusiji paveikslų galerija 1891 m. perkelta į villą Umberto I (sen. Borghese). — Nuo pl. Nicosia žiemų linkon eina jau *via di Ripetta* (pl. 2, 3 F)

Toliau dešinėje stovi *bažnytelė* ir prieš ją *tiltas di Ripetta* (dabar *Cavour*; pl. 2 F), vedantis į naują miesto dalį — Prati di Castello.

Toliau, dešinėje, stovi parap. *bažn. S. Rocco*. Iš 1500 metų, su lizonbučiu ir šalip jos—*šv. Hieronimo* (S. *Girolamo degli Schiavoni*) *bažn.*, iš Mykalojaus V gadynės, kursai atidavė ją čia apsigyvenusiems iš Dalmacijos slaviams, užtat čiapat yra ir jų kolegija (*Collegium Illyricum*) auklėti klerikams. Toji bažn. yra kardinolo titulas. Už tų bažnytelių stovi griuvėsiai, vadinami *Mausoleo di Augusto*, nes tą triobėsi buvo pastačius cies. Augustas savęs ir savo namiškių palaidojimui. Įeiga yra iš užpakalinio skersgatvio, bet maža kas čia matytino.

Priešais, tarp gatvės di Rippeta ir Tiberio, stovi ilgi Vadovas po Rymą, II t.

ir siauri, jau apgriuvę rumai su pasagos pavidale išlenktu viduriu, kuriuose telpa *Istituto delle belle Arti* (*Dailės Institutas*; pl. 2 F).

Iš čia jau grįžkime namon. — Nuo plečiaus Borghese pasukę skersgatviais pietryčių linkon, praeiname pro daugelį įvairių bažnyčių, tarp kurių galima paminėti: *S. Nicola dei Prefetti* (pl. 3 F), *S. Maria in Campo Marzio* (pl. 3 F), *S. Trinità de' Missionari* (pl. 3 F) su kun. Misijonorių vienuolynu, *S. Salvatore delle Coppelle* (pl. 3, 4 F) ir parapijinę *S. Maria della Maddalena* (pl. 4 F). Šioje pastaroje guli šv. Kamilius de Lellis ir jos vienuolyne yra kambarys, kur yra gyvenęs tasai Dievo tarnas († 1614). Čiapat gyvena ir jo įsteigtųjų vienuolių tarnavimui ligoniams generolas. Paga lios netoli iš čia, prie plečiaus *Capranica*, stovi parap. bažn. *S. Maria in Aquiro*, gavusi vardą nuo tam tikrų žaidimų, kuriuos rymiečiai seniau čia atlikdavo. Bažnyčia čia įsteigta jau pirmuosiuose amžiuose, užtat yra kardinolo titulas ir prie jos yra našlaičių prieglauda, iš XVI am. Prie to paties plečiaus stovi ir *Collegio Capranico*, įsteigta kardinolo tuo pačiu vardu, 1457 m., užtat ji yra viena iš seniausiųjų kolegijų Ryme.

3. Corso Umberto I, piazza del Popolo ir via Flaminia.

Antroji svarbiausioji gatvė Rymo lygumoje „Campus Martius“ yra ilga, tiesi ir plati *Corso Umberto I*, kuri prasideda nuo Venecijos plečiaus (pl. 5 G) ir eina žiemvakarių linkon lig plečiaus del Popolo (pl. 1 F). Ji atsako maž-dang senojo Rymo keliams *via Lata* ir *via Flaminia*. Lig neseniai ji buvo vadinama *via del Corso* ir buvo gavusi vardą nuo arklių lenktynių, kurios čia buvo daromos senovėje.

Pirmieji rumai kairėje yra tai *pal. Bonaparte* (pl. 4 G). Čia 1836 m. yra mirusi Napoleono I motina, Laetitia Bonaparte. Jų užpa-

kalyje stovi jau aprašytieji (ž. 134 p.) *rumai Doria*, kurių šiaurinėje kertėje stovi pirmaisiais amžiais įsteigtoji parap. bažn. **S. Maria in via Lata** (pl. 4 G), kardinolo titulas. Paskutinį kartą ją atnaujino pop. Aleksandras VII ir gražus frontas, Petro iš Kortonos darbo, paeina iš 1660 m.

Sulig padavimo čia yra gyvenę ir mokę žmonės šsv. Apaštalai Petras, Povilas, Jonas ir Lukas. Šv. Povilas čia buk rašęs savo raštus: į Filemoną (61 metais), į Filipiečius ir į Koliosiečius (62 m.), į Efeziečius ir į Zydus (63 m.) ir antrąjį į Timotiejų (67 m.) ir šv. Lukas Ev. savo Apaštalų Darbus (60 m.). Tasai pats Evangelista buk nuteplojęs čia ir šv. Panos paveikslą, kursai ir ligšiol tetėra didžiajame altoriuje. — Bažnytelės priangyje yra laiptai į *požeminęją kopyčią*, kur buvęs minėtųjų Apaštalų butas ir kur 2 metu buvo laikomas kalėjime šv. Povilas Ap., atsiųstas Ryman iš Cezarėjos jos valdytojo Festuso (sk. apie tai Apaštalų Darbų XXVII ir XXVIII persk.). Apie gyvenimą čia šv. Povilo šv. Lukas sako: „Ir kad atėjome Ryman, buvo leista Povilui pasilikti sau, kur norėjo, su serginčiu jį kareiviu... Ir pasiliko dvejus išstisus metus pasamdytuose sau namuose ir priimdavo visus, kurie įeidavo pas jį“ (Ap. Darb. XXVI, 15 ir 30). Čia yra šaltinėlis, kuris buk atsiradęs šv. Petru besimeldžiant ir kurio vandeniu tasai Apaštalų Kunigaikštis pakrikštijęs kalėjimo sargą. Čiapat yra dar iš žilos senovės paeinantieji paveikslai vieno šv. vyskupo ir dviejų aniolų (ž. dar 135 p.). Toje bažnyčioje palaidoti šv. *Cirijako, Largo, Smaragdo* ir kitų dvidešimties kankinių *kurnai* († 303).

Šaly bažnyčios, gatvėje, lig 1860 m. yra stovėję Dioklecijono garbei vartai (*Arcus novus*).

Antroje gatvės pusėje stovi *pal. Salviati*, iš XVII amž. ir *pal. Odescalchi*, iš 1888 m., pastatytas florentiškame stiliuje.

Toliau, dešinėje, stovi mažas *plecius* ir

Servitų **bažn. S. Marcello** (pl. 4 G), kard. titulas, kurią buk iš šv. Liucinos (Apaštalų mokinės) rumų pašventęs pop. šv. Marcellus I, kuris paskiau čia buvo pastatytas saugoti cirksam reikalinguosius žvėris ir čiapat liko nukankintas 310 m.; šioje todėl bažnyčioje guli ir *jo kunas*. Paskiau nauja toje vietoje pastatytoji bažnyčia su vienuolynu 1373 m. atateko Servitams, kurie, jai sudegus, 1519 m. vėl atstatė. Fasada yra Karoliaus Fontanos darbo, 1683 m., bet negraži; vidų gi įtaisė Jokubas Sansovino. Bet mūsų gadynėje ji tapo atnaujinta 1874 m. Ketvirtoje dešinėje koplyčioje yra iš ugnies išgelbėtasis *stebuklingasis kryžius* ir gražus Perino del Vaga darbo paveikslai. Šioje bažnyčioje yra dar palaidotas Pijaus VII sekretorius, kard. Consalvi. Iš jos taip pat, kaip ir iš bažn. S. Maria in via Lata, 1909 m. Pijus X kitur perkėlo parapijos teises.

Prie šios bažnyčios yra *Servitų vienuolynas* ir jame gyvena jų generolas.

Priešais bažn. S. Maria in via Lata stovi *plecius* ir prie *jo rumai Collegio Romano* (pl. 4 G), kuriuose pirmiau budavo vyriausioji jėzujitų mokykla *Collegio Romano* arba *Pontificia Università Gregoriana* (ž. žem. prier.), dabar-gi valdžios mokyklos. Toje jėzujitų kolegijoje, pastatytoje XVI amž. gale, aiškino mokslus garsieji jėzujitų mokslinčiai, tarp kurių apie 1565 m. buvo ir Jokubas Wujek, žinomasis Biblijos (Šventojo Rašto) vertėjas į lenkišką kalbą. Mokiniais gi čia yra buvę tarp kitų: šv. Alioizijus Gonzaga († 1591 m.), šv. Jonas

Berchmans, šv. Jonas Krikšt. Rossi (1711 m.), šv. Leonardas a Portu Maurizio (1751 m.) ir pal. Gasparas del Buffalo. A. a. Leonas XIII taip pat čia yra mokėsis ir 1832 m. gavęs teologijos doktoratą¹⁾.

Rytiniame rumų šone, iš *gatvės del Collegio Romano*, yra antroji įeiga į *Biblioteką Vittorio Emanuele*, įsteigtą čia 1870 m. ir sudarytą iš užgriebtos senobinėsios jėzujitų bibliotekos ir kitų vienuolynų bibliotekų, bet tapo padidinta pripirktomis naujomis knygomis, kurių nėra kitose bibliotekose. Todėl dabar joje yra apie 377,000 tomų ir 5000 rankraščių.

Tuos rumus atėmusi, naujoji Italijos valdžia paliko dar jėzujitams juose esančius šv. Alioizijaus Gonzagos²⁾ ir Jono Berchmanso³⁾ kambarius, kuriuose tie Dievo tarnai yra gyvenę.

Į *šv. Alioizijaus kambari* (celiā), dabar perdėbtą į koplyčią, einama iš šv. Ignacijaus bažnyčios (ž. žem.) ilgais laiptais ir skaitlingais karidoriais. Koplyčios al-

¹⁾ Dabar Pontificia Università Gregoriana telpa *rumuose Borromeo* (pl. 4 G), žiemvakariuose iš čia prie *via del Seminario* Nr. 120. Jėzujitai čia tebeaiškina teologiją, filiozofiją ir kanonus. Įdomu pasiklausti įvairių tautų mokinių atsakinėjimų. — Lig 1886 m. čia yra buvusi Vokiečių kolegija (*Collegium Germanicum*).

²⁾ Tą jaunuomenės užtarytoją paskaitė tarp šventųjų pop. Benediktas XIII († 1730 m.). Jo kanonizacija, anot „Zemaičių Vyskupystės“ (§ 84), rupinėjis mūsų vyskupas Jurgis Tiškevičius, budamas Ryme 1641 m. (Apie tą vyskupą skaityk kun. Ragaišio „Zemaičių Kalvarija“).

³⁾ Šv. Jonas Berchmans gimė Distamijoje (Branciejnos mieste) ir, tapęs jėzujitu, mokė šioje kolegijoje filiozofijos ir čiapat mirė 1621 m. A. a. Pijus IX įrašė jį į palaimintųjų, Leonas gi XIII (1887 m.) į šventųjų skaičių ir jo paminėjimui paskyrė 13 rugpjūčio dieną.

toriuje yra medinis karstas (grabas), kuriame tasai Šventasis buvo pradžioje palaidotas. Čiapat yra dar indauja su knygomis, kurias jisai vartodavo: medinės gi kambario durys, kuriomis tasai šv. jaunikaits vaikš čiodavo, yra idėtos tartum į futuralą ir geresniam jų užlaikymui stovi uždaros. — Trečiasis kambarys toliau, yra antrojo jaunikaicio, šv. *Jono Berchmanso kambarys*. Tiedvi koplyčī galima lankyti tik nuo 7 — 10 val. utarninkais, ketvergais ir subatomis ir po pietų — seredomis ir pėnųčiomis.

Antrajame tų rumų augšte yra **Museo Kircheriano**, kursai gavo vardą nuo savo išteigėjo mokyto jėzujito Atanazijaus Kircher'o († 1680). 1876 m. tasai muzėjus tapo žymiai padidintas dar svarbesniais: *etnografiškuoju* (etnografija — mokslas apie tautas) ir *priešistoriškuoju* muzėjais. (Lankyti jisai galima kasdien, nuo 10—3 val., už 1 fr.; nedėldieniais gi dykai.)

Tuojau karidoriuje randame indaujėlėse sukrauta daugel senosios Italijos ir Rymo lietųjų pinigų (aes grave), ant sienų gi — reljefas iš terakotos. Kairėje, antrajame kambaryje, stovi garsioji *Cista di Ficoroni*. Yra tai 1738 m. atrastasis tualetai reikalingas indas su gražiais piešiniais iš senosios istorijos ir antrašais senobine lotynų kalba, iš III amž. pirm Kristaus. Toliau randame pirmųjų krikščionių indą su išreikštu ant jo Piemenėlių ir 3 Karalių aplankymu ir senobinęją sėdynę (krasę) iš bronzos, išklotą sidabru. Yra dar čia kitų senobinių indų, mažųjų stovylėlių iš bronzos, laikrodžių ir k. — Kairėje, atskirame kambaryje, yra daugel akmenų su antrašais ir reljefais nuo senobinių krikščionių kapų iš katakumbų, ir viduryje stovi taip vadinamasis *Karikaturos (pajuokimo) kryžius*,

t. y. kalkių gabale išpjautoji figura, išreiškianti prikryžuotąjį žmogų su asilo galva ir klupanėiu prie šalies kitu žmogum. Graikiškasis antrašas skelbia: „Aleksamen'as garbina savo Dievą“. Yra tai pasityčiojimas Rymo stabmeldžių iš krikščionių. Toji figura rasta ant Palatino kalno taip vadinamame „Pedagogium'e“, kur buvo rymiečių mokykla.

Toliau prasideda *etnografiškasis muzėjus*. Ilgame koridoriuje yra surinkti daiktai iš poliariškųjų (nuo žemės ašigalio) pasaulio kraštų ir iš Amerikos. Koridoriaus gale, dešinėje, stovi trys koridoriai, vienas šalip kito, kuriuose sukrauti daiktai iš Amerikos, Australijos su Polinėzija, Azijos, Indijų ir Afrikos. Antrajame iš tų koridorių yra gražiai išsiutas rubas iš Meksikos (Amerikoje). Šių trijų koridorių gale vėl yra dar ilgesnis koridorius, padalintas į daugelį kambarių, su 32-ju iš kurių prasideda

Priešistoriškas muzėjus (Museo preistorico). Čia yra surinktos daugiausia Italijoje iškastosios palaikos iš taip vadinamųjų akmeninės, bronzinės ir geležinės epokų (gadynių), t. y. 800 — 1000 metų pirm Kristaus. Šalip 32-jo esančiame kambaryje yra modelis (reprodukcija) vieno apvalaus Sardinijos bokšto, kurį pirmieji tos salos gyventojai buvo pastatę, tur buti, apsiginimui karės metu. Pačiame ilgojo koridoriaus gale (43 kambaryje) didelėje indaujoje, yra idomus Prenesto turtas, t. y. įvairūs naminiai daiktai, iškasti Palestinoje (ž. I t., 345 p.) 1876 m. ir paeinantįs iš VII amž. pirm Kristaus. Yra dar čia ginklų, reljefų ant dramblio (slonio) kaulo ir k.

Pagalios pažymėtina, kad tuose rumuose yra dar buv. jėzujitų *observatorija* (žvaigždžių takų tyrinėjimui vieta), kuri, vedama jų mokslinčiaus tėvo Secchi, buvo pragarsėjusi visoje Europoje. Vienas jos kambarys turi kunigomokslinčiaus M. Koperniko (*Museo Copernicano—Romanum*) vardą, nes jame yra surinktos įvairios jo palaikos (ž. 180 p. prieraša).

Žiemvakarinėje tų rumų kertėje stovi *plecius* ir jėzujitų *bažnyčia*

S. Ignazio, pradėta statyti kard. Ludovisi, sulig tėvo Grassi plėnų, 1626 m. (4 metais po šv. Ignacijaus kanonizacijos), jėzujitų įsteigėjo, šv. Ignacijaus Liojolos garbei. Fasadą pastatė architektas Algardi. Visa bažnyčia atsiėjusi į 200,000 skudų, todėl yra viena iš gražiausių jų Ryme.

Vidus įtaisytas ypatingame jėzujitų stiliuje. Lubų, kopulos, absidos ir didžiojo altoriaus paveikslai yra svietiško brolio jėzujito Pozzo († 1709) darbo. — Šalip prezbiterijaus stovi pop. Grigaliaus XV garbo paminklas. Skersinėsios pažasties galuose yra 2 dideliu marmure išpjautu reljefu: dešinėje šv. Alioizijaus Gonzagos garbė, kairėje gi — Šv. Marijos Apreiškimas. Dešinėje stovi ir graži *šv. Alioizijaus koplyčia* su brangiu altoriu, kuriame brangiu akmeniu „lapis lazuli“ išklotame grabe ilsis to *šv. jaunikačio kunas* († 1591). Priešais gi yra ir *šv. Jono Berchmanso altorius su jo kunu* († 1621).

Norint pamatyti visą vidų perspektivoje, reikia atsistoti bažnyčios viduje—vietoje, pažymėtoje apvalia marmuro plytele.

Kur dabar stovi šv. Ignacijaus bažnyčia, senovėje stovėjusi deivės *Izidos maldykla* (*Iseum*) ir čia tapo iškasti obeliskai, kurie stovi prie Panteono (ž. 171 p.), prie bažn. S. Maria della Minerva (ž. 165 p.) ir prie Stazione Centrale.

Nuo šv. Ignacijaus plečiaus rytų linkon eina skersgatvis *via del Caravita*, prie kurio dešinėje stovi *šv. Pranciškaus Ksaverijaus* (*S. France co Saverio*) koplyčia, arba *Oratorio del Caravita* (pl. 4 G), gavusi vardą nuo ją įsteigusio jėzujito.

Priešais, anapus Corso, stovi *rumai Sciarra Colonna*, renesanso stiliuje (pl. 4 G), gražiausieji prie šios gatvės. Čia yra viena buvusi tarp svarbiųjų Ryme paveikslų galerija, bet dabar sumazėjusi ir negalima jos lankyti. Tuose rumuose yra ir koplyčia.

Toliau rytuose, prie *via dell' Umiltà* (Nr. 30) yra 1859 m. įsteigtoji *Collegio Americano del Nord* ir *bažnyčia S. Maria dell' Umiltà*.

Toliau aprašomoje gatvėje, kairėje, stovi *pal. Ferrioli* su *bažnytele S. Maria della Pietà* (pl. 4 G).

Pietvakarinėje tų rumų kertėje yra mažas *plecius di Pietra*, prie kurio stovi 11 korintiškųjų koliumnų, turinčiųjų po 13 mtr. augščio ir 1 $\frac{1}{2}$ mtr. storio. Jos yra palikę nuo čia stovėjusios cios. Adrijono pastatytosios *Neptuno maldyklos*. Namuose, į kurių sieną yra tos koliumnos įmurytos, dabar telpa pirklių birža (*Borsa*).

Žiemvakariuose iš čia stovi nemažas *plecius di Monte Citorio* (pl. 3 F G), kurs yra pasidaręs iš senobinių griuvėsių. 26 mtr. augščio turintis obeliskas su hieroglifais, pastatytas čia 1789 m., bet paeina dar iš Aigypto faraonų gadynės ir tapo parvežtas Ryman cios.

čius, kurio paminėjimui lenkai įmurijo čia lentą su tam tikru antrašu, 1877 m.

Toliau žiemiuose, už vieno skersgatvio, stovi *plecius di S. Silvestro*, kuriame yra 1886 m. pastatytasai paminklas dainiui Petruui Metastasio († 1782) ir rytinėje kertėje protestantų anglų bažnyčia (*church*).

Vakarinėje pleciaus kertėje stovi nemaža **bažn. S. Silvestro in Capite** (pl. G 3), kurią pop. šv. Povilas I (757—767) buvo pastatęs pop. šv. Silvestro I namuose, kad joje galima būtų laikyti *šv. Jono Krikštytojo galvos relikviją*¹⁾, nuo kurios bažnyčia gavo ir priedą prie savo vardo, minėtojo *šv. Silvestro kūną* ir kitas relikvijas. Bet sulig kai-kurių padavimų toji bažnyčia buvusi įsteigta dar 261 m., užtat ir yra kardinolo titulas. Nuo XI — XIII amž. ji buvo visai apleista ir sugriuvusi. Dabartinėji gi jos išvaizda, pagal Jono de Rossi plėną, paeina iš 1690 m. Tarp didelės daugybės relikvijų, parvežtų čion ššv. popiežių Povilo I ir Paschalio I iš šv. Kaliksto ir kitų katakumbų, yra *šv. Tarsicijaus, Rymo Akolito ir Kank. kunas, ššv. pop. Dionizijaus* († 268) ir *Kajaus* († 296) *kunai* ir ššv. pop.: *Zefirino* († 217), *Anteraus* († 236), *Fabijono* († 250), *Lucijaus I* († 254) ir *Melchijado* († 314) kunų dalis. Dabar bažnyčia skaitoma anglų-katalikų savastimi ir keliose jos koplyčiose yra gerų paveikslų. Gretimajame gražiame vienuolyne lig Ry-

¹⁾ Erodijados ir jos dukters nedorumo baisumo išreiškimui moteris neleidžiamos ten, kur yra toji relikvija.

mo atėmimo gyveno šv. Kliaros vienuolės, bet dabar valdžia patalpino jame centralinę *Krasos ir Telegrafo įstaigą* (*Poste e Telegrafo*) ir *Viešųjų darbų Ministeriją*. — (Nuo to pleciaus tramvajus eina šiauriniuoju miesto pakraščiu į Stazione Centrale ir į Venecijos plecių).

Truputį toliau, antroje Corso pusėje, stovi *plecius* ir parapijos **bažnyčia S. Lorenzo in Lucina** (pl. F G 3), kuriai Pijus X, 1908 m., suteikė mažesniųjų bazilikų vardą ir teises. Bažnyčia įsteigta IV amž. buk šv. moteriškės Liucinos, bet daugel kartų buvo perstatyta ir dabartinėji bažnyčia paeina iš 1606 m. Pop. Povilas V dovanojo ją vienkart su vienuolynu pranciškonams-minoritams, kurie ir ligšiol čia tebegyvena. — Viduje, prie antrojo dešiniojo šulo, guli palaidotas tapytojas Mik. Poussin († 1665). Kairėje gi koplyčioje, ant altoriaus, yra *geležinė lova*, ant kurios buvo iškeptas šv. Laurynas Kankinys. Toji lova ant 6 kojų turi 2 mtr. ilgio ir 1 mtr. pločio. Čiapat inde yra ir kai-kurios jo sudegusiojo kuno dalis. Didysai altorius paremtas 4 juodojo marmuro koliumnomis. Prikryžiuotąjį padarė Guido Reni¹⁾.

Priešais šv. Lauryno bažnyčios stovi gražus *pal. Ruspoli*, iš 1586 m., ir antroje Corso pusėj — *pal. Bernini*, iš 1662 m.

Toliau mūsų gatvę perkerta 193 pusl. paminėtoji ilga ir tiesi gatvė, kurios žiemrytiniame gale matosi bažn. S. Trinità dei Monti. Kairėje nuo Corso toji

¹⁾ Toji bažnyčia yra seniausiai paskirtojo kardinolo-prezbitero titulas.

pilna judėjimo gatvė vadinasi *Fontanella di Borghese*, dešinėje gi — *Via Condotti* (pl. G 2, 3).

Toliau už poros skersgatvių, kairėje, stovi **bažn. S. Carlo al Corso** (pl. F 2), pradėta statyti šv. Karolio Boromėjaus garbei, 1612 m., t. y. už 2 metų po jo kanonizacijos; prie jos pastatymo darbavos net keli garsieji architektai. Nepavykusią fasadą pastatė kard. Omodei, tik 1690 m. Toji bažnyčia skaitosi tautine liombardų bažnyčia ir yra lankoma labiausia ponų.

Viduje, padalintame korintiškais šulais į 3 pažastis, lubos išpuoštos Jackaus Brandi darbo paveikslais, didžiajame gi altoriuje yra vienas iš geriausiųjų Karolio Maratta's († 1713) darbo paveikslas, išreiškiantis Šv. Mariją, perstantčią Kristui minėtąjį šv. Karolį, Milano antvyskupį ir kard. († 1584). Koplyčioje šalip didžiojo altoriaus nuo 1614 m. yra laikoma to šventojo kardinolo širdis ir kryžius, su kuriuo jisai sakydavo pamokslus Milane maro laiku.

Prie bažnyčios yra mažas *ligonbutis*, kuriame savo laike prižiūrėdavo ligonis šv. Karolius.

Toliau *gatvėje Vittoria* stovi šv. *Uršulės vienuolių* (*S. Orsola delle Orsoline*) bažnyčia, iš 1684 m.

Gerokai toliau paėjus už *Mausoleo di Augusto* (ž. 193 p.), kairėje stovi parap. *bažn. S. Giacomo* (Šv. Jokubo) in *Augusta* arba *degli Incurabili* (pl. F 2), nes prie jos yra *ligonbutis* ir chirurgiškoji klinika. Bažnyčios fasadą pastatė Karolius Maderna, XVII amž.

Priešais, antroje Corso pusėje, yra dar graži *bažn. Gesù e Maria* (pl. F 2), kuriuo vardu vadinasi ir už jos einantis skersgatvis.

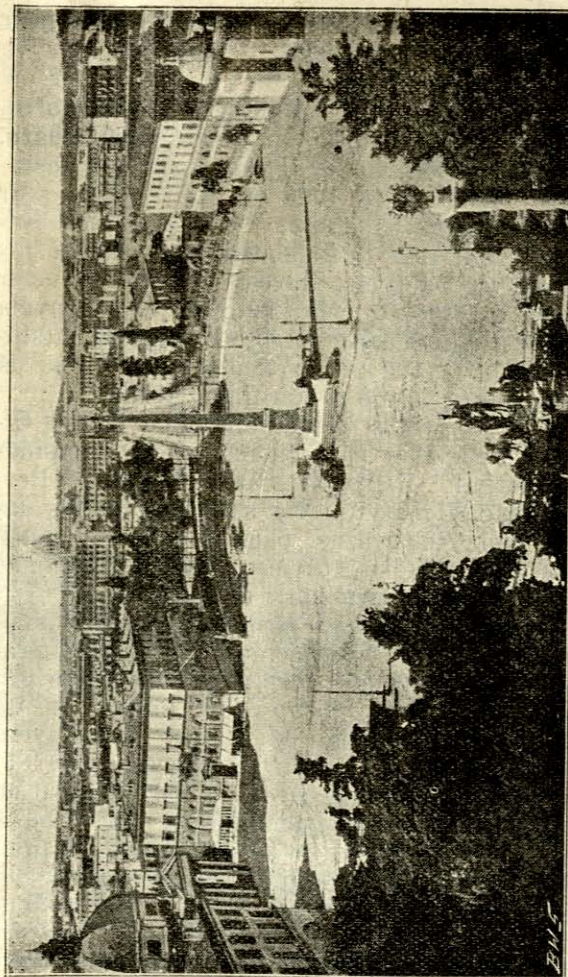
Pagalios netoli nuo *pleciaus del Popolo* (ž. žem.),

tarp gatvių Corso Umberto I ir di *Rippetta*, stovi *pal. Rondanini* (F 1 2), šalip kurio, antroje Corso pusėje, yra *Casa Goethe*, t. y. namai, kuriuose yra gyvenęs garsusis vokiečių rašytojas Goethe (ž. 215 p.).

Pačiame gatvės Corso gale, kur pleciun *del Popolo* susieina minėtoji *via di Rippetta* ir *via del Babuino*, stovi dvi nedideli ir labai viena į kitą panaši Dievo Motinos bažnytėlė: kairėje — *S. Maria dei Miracoli* ir dešinėje — *S. Maria in Monte Santo* (pl. F 1). Abi jiedvi pastatė, lepiant pop. Aleksandrui III (1655—1667), garsieji Fontana ir Bernini, sulig Rainaldi'o plėnų. Abi turi po panašų prieangį ir kopulą ir abiejuose taip-pat yra nemaža garsiųjų dailininkų darbų. Pirmojoje yra palaidotas kard. Gastaldi ir jo brolis Benediktas, kurių bronzos biustai stovi ant jų paminklų. Kairėje yra šv. Antano paveikslas, Guiscardo darbo. — Antroje gi — yra Salvatoro Rosa's, Maratta's ir k. paveikslai ir popiežių Aleksandro VII, Klemenso IX ir X ir Inocencijaus XI biustai, Lucenti'o darbo, kuriuos pastatė čia jiems dėkingas minėtasis kard. Gastaldi; jis ir užbaigė šią bažnyčią, kuri yra viena iš 8 mažesniųjų Rymo bazilikų. Nuo Leono XII gadynės prie tos bažnyčios yra gyvenę Dan-gaus Karalienės kanoninkai, bet 1910 m. Pijus X atidavė tą vienuolyną ir bažnyčią kard. Buguet'ui, draugijos dušioms gelbėti Montligeon'e įsteigėjui.

Ties pirmąja bažnytėle, anapus gatvės di *Rippetta* stoviničiuose namuose, prieš 1870 m. buvo popiežiaus žandarmų kazarmė.

Toliau žemių linkon tęsiasi didelis ir širdies pavidalą turintis **plecius del Popolo** (pav. № 20), kurs taip vadinasi delto, kad kol nebuvo geležinkelių, ypač nuo XV amž., visos Europos tautos (ir daigi karaliai) patekdavo Ryman per čiapat esančius vartus *porta del Popolo* (ž. žem.). Tasai vienas iš gražiausiųjų Ryme plecius vakariniame ir rytiniame šone yra apvestas pusapvaliomis mūrų sienomis, papuoštomis fontanomis ir milžiniškomis stovyplomis: vakaruose—Neptuno tarp tritonų ir rytuose—Rymo tarp upių Tiberio ir Anio. Pagal tas sienas eina 2 tramvajaus liniji į Vatikaną ir į *ponte Molle*. Sienų galuose stovi 4 metų daigų stovylos. Nuo Vakariniojo pleciaus šono per naująjį tiltą *Margherita* eina plati *via Ferdinando di Savoja*, kuria ir eina tramvajus Vatikanan. Už rytinėsios sienos eina kelias augštyn į čiapat stovintį *kalną Pincio*. Pleciaus viduryje stovi labai senas *obeliskas*, turintis 36 mtr. augščio lig kryžiaus viršūnės. Obelisko laiptų apačioje guli 4 liutai iš bazalto, liejantįs iš nasrų vandenį. Senovėje tasai obeliskas stovėjo Didžiajame Cirke (Circo Massimo), kur ciesa. Augustas buvo jį pastatęs, 10 metais pirm Kristaus, saulės garbei. Paskiau tasai obeliskas beveik 1000 metų gulėjo perlaužtas po cirko griuvėsiais, iš kur Sikstus V jį ištraukė ir pastatė čia, 1589 m. Ant jo šonų yra vargiai suprantamas aigyptiečių raštas (jieroglifai), kursai liudija apie didelį to akmens senumą (iš Maižiaus gadinės), nes jame primenami Aigypto faraonai (karaliai): Menefata I, gyvenęs apie 1326 m. ir Ramzes III —

№ 20. Plecius „del Popolo“, nuimtas nuo Pincio kalno.

apie 1273 pirm Kristaus. Paskutinysis iš jų ir buvo pastatęs ši obeliską Heliopolyje.

Žiemuose, prie minėtųjų miesto vartų, dešinėje, stovi nemaža ir graži parap. **bažn. S. Maria del Popolo** (pl. F 1), kurią buk pastatęs šv. Paschalis II, 1099 m., toje vietoje, kur senovėje buvęs palaidotas nedorasis cies. Neronas ir kur prie jo kapo baidydavę piktosios dvasios; tie baidymai liovęsis tik sudeginus ir Tiberin įmetus to cies. kaulus. Ši bažnyčia su gotiškuoju bokštu buvo iš pamatų atstatyta 1227 ir 1480 m. ir dabar yra viena iš įdomiausiųjų Ryme ir kardinolo titulas.

Tos bažnyčios su aštuonkampe kopula *vidus* susideda iš 3 pažasčių su viena skersinėja pažastimi. Jį išpuošė barokko stiliuje Bernini; ypač gi matytini čia skaitlingi dailės dalykai, labiausia gražus paminklai iš XV amž. (Bažnyčia geriausia apšviesta ryta; zakristijonas atidaro chorą ir koplyčias už 50 c.).

Dešinėje pažastyje: pirmoji ir trečioji koplyčios išpuoštos Pinturicchio's paveikslais, pradėdant nuo 1485 m. Pirmojoje koplyčioje guli kardinolai: Kristijonas della Rovere ir de Cestro (1506), trečiojoje gi—Jonas della Rovera († 1483) ir gulinti kard. P. Foscari († 1485) stovykla. — Antroji koplyčia „Cibo“ (čiapat to vardo kardinolo grabo paminklas) yra viena iš turtingiausiųjų Ryme ir vienkart su savo prieangiu sudaro lotiniškojo kryžiaus formą. Ji gausiai papuošta marmurais ir 16 korintiškųjų koliumnų. Jos altoriuje guli *šv. Faustinos kunas*. — Ketvirtoje kopl. stovi gražus marmuro altorius, iš XV amž., su šventųjų Kata-

rinus, Antano iš Paduvos ir Vincento stovylo-
mis (reljefais); paminklas gi pastatytas kardi-
nolui Lisbona († 1508). — *Skersinėsios pažas-
ties* dešiniajame gale stovi kard. Podocatharus'o
grabo paminklas. Sone yra duris į koridorių,
vedantį į zakristiją, kur yra senobinis Aleksan-
dro VI altoriaus tabernaculum (cimborija), A.
Bregno darbo, 1473 m. Čiapat yra ir labai se-
nas Dievo Motinos paveikslas, Sienos mokyk-
los darbo.

Dešiniajame altoriuje, papuoštame ketu-
riomis pilkojo marmuro koliumnomis, yra la-
bai gražus ir *stebuklingasis šv. Marijos P. pa-
veikslas*, garbinamas kaipo šv. Lukos Ev. nu-
tepliotasis. Senovėje jisai buvo Liaterano ba-
zikoje, iš kurios čion perneštas XIII amž.

Kairėje pažastyje: 1-je kopl. stovi 1507 m.
pastatytasis kard. Pallavicini'o paminklas.—2-ji
„Chigi'ų“ koplyčia, pastatyta Rafaeliui vedant
darbą, graikiškojo kryžiaus pavidale. Ant jos
kopulos lubų yra 8 Alioizijaus della Porta mo-
zajikos, iš 1516 m., sulig Rafaelio braižinių ir
Dievas Tėvas tarp 8 planėtų. Toje koplyčioje
guli popiežių bankierius Augustinas Chigi, ku-
riam ji tapo pastatyta. Jojo paminklą atnau-
jino Bernini, 1652 m. Čiapat guli ir jo bro-
lis Sigizmundas. Altoriuje yra senojo Sebasti-
jono del Piombo darbo paveikslas „Marijos
Užgimimas“, taippat sulig Rafaelio braižinių.
Bronzinių altoriaus priekį su reljefais padarė
Lorenzetto. Keturiose nišose stovi garsiųjų
skaptorių darbo pranašų Jonos, Elijos, Danie-
lio ir Habakuko stovylos, iš kurių gražiausioji
yra Jonos stovykla. — Kairėje skersinėje paža-
styje yra kard. Bernardino Lonati paminklas,

koplyčioje gi, kairėje nuo prezbiterijaus — šv. Bibijonos stovyla, paeinanti iš tos šventosios bažnyčios. Ant prezbiterijaus lubų yra dar gerai atrodantys ir gražūs Pinturicchio's freskai, iš 1505 m.: Marijos apvainikavimas, 4 Evangelistai ir 4 Bažnyčios Mokytojai: ššv. Grigalius, Ambrozijus, Jieronimas ir Augustinas. Už didžiojo altoriaus stovi dar gražiausieji kardinolų Basso ir Sforza's paminklai, Andr. Sansovino darbo, iš 1507 m. Pagalios čia yra ir keletas lenkų paminklų.

Gretimajame *vienuolyne* nuo Sikstaus IV gadynės gyvena Augustijonai.

Prieš bažnyčią stovi jau minėtieji vartai **Porta del Popolo** (sen. *P. Flaminia*; pl. F. 1), įtaisyti cies. Aurelijono ir Probo (276 — 282) pastatytose miesto sienose. Tuos vartus, liepiant Pijui IV, pastatė arkit. Vignoli ir papuošė 4 doriškosiomis koliumnomis ir ššv. Petro ir Povilo stovylomis, 1561 m.; bet išvidinę fasadą, liepiant Aleksandruvi VII, pridėjo Bernini, 1655 m., iš priežasties apsilankymo Ryme Švedijos karalienės Kristinos, Gustavo Adolfo žmonos (ž. 47 p.). 1878 m. tie vartai tapo paplatinti dviejų šaliniųjų vartų pristatymu, vardą gi gavo nuo ką-tik aprašytosios Dievo Motinos bažnyčios.

Nuo Porta del Popolo prasideda garsus senovėje kariškasis kelias *via Flaminia*, pravestas iš čia lig Adrijatiko jūros (Rimini), 220 m. pirm Kristaus (ž. I tomas, 277 p.).

Čiapat už vartų, dešinėje, yra vartai į labai didelę **villa Umberto I** (sen. *Borghese*) (pl. F G

H I 1), arba vieną iš didžiausiųjų ir gražiausiųjų Ryme sodną, įsteigtą Povilo V broliavaikio, Scipijono Borghese, pirmojoje XVII amž. pusėje. (Sodnan leidžiama dykai.) Tame sodne, labai lankomame rymiečių, yra daugel įdomių dalykų ir papuošalų, kaip antai: maldyklų, nuduotųjų griuvėsių, fontanų, stovylų, senobiniųjų antrašų ir k. Taip antai, tuoj už vartų, kairėje, stovi buk Rafaelio namų griuvėsiai, toliau aigyptiškieji vartai (*Porticio egizio*), dijorama (kur optiškai rodomi mirgančia šviesa apšviestieji paveikslai; 25 c.), Faustinos ir Dijanos maldyklos ir k. Pagalios vakarinęją sodno dalį perkerta pagal miesto sienas einantis pietų linkon vandentraukis *Aqua Virgo* (ž. 178 p.). Pagalios, dabar valdžia pastatė čia paminklus: Vikt. Hugo, Goethe'i ir k.

Rytinėje sodno dalyje, rumuose „*Casino*“, telpa svarbus *muzėjus*. Apatiniame augšte yra svarbiųjų *skulpturų kolekcija*, pirmame gi augšte — *paveikslų galerija*, pernešta čion iš pal. Borghese (ž. 193 p.) 1891 m., todėl ir tebesivadina *Museo e Galleria Borghese*. Toji galerija yra svarbiausioji po Vatikaniškosios ir lig neseniai buvo tai pirmoji tarp privatinųjų galerijų, nors dar Napoleonas buvo pirkęs čia ir išvežęs Paryžiun už 15 milijonų fr. dailės dalykų. (Lankoma už 1 fr. nuo 10 arba 12—4 ir 6 v., tik šventadieniais dykai.)

Skulpturų kolekcijoje, užimančioje 10 kambarių, yra daugel milžiniškųjų dievaičių ir imperatorių biustų. Paveikslų gi galerija susideda iš 11 kambarių, kuriuose yra apie 500 įvairių mokyklų darbo paveikslų. Svarbiausieji tarp jų yra šie: Jono Sodomos —

„Šv. Šeimyna“, Karoliaus Dolci — „Sopulingoji Motina“, Rafaelio — „Kristaus palaidojimas“ (1507 m.), Pranciškaus Francia's — „Šv. Steponas“, raudonuose rubuose, Guercino — „Palaiduno sunaus pagrižimas“, Domenichino — „Diana su nimfomis“, Corregio's — „Danaė“ ir Tiziano — „Amor sagro e profano“ (Dvasiškoji ir svietiškoji meilė).

Dabar valdžia nupirko tąją villą su galerija iš prasilošusiojo kunig. Borghese ir pavadino villa Umberto I. Valdžia buvo norėjusi pastatyti čia tarptautinį žemdirbystės institutą ir jau daugel senų ir gražių pušų buvo tam tikslui iškirtusi, bet sutiko smarkų Rymo dailininkų protestą, nes tasai sodnas turi labai gražių gamtos vaizdelių, kur dailininkai mėgdavo lavinti savo gabumus.

Nuo Porta del Popolo lig Ponte Molle yra apie 2 kil. 700 mtr. Gatvės Flaminia pradžioje, dešinėje, stovi *omnibusų stovykla (stabilimento)* ir *villa* bei *rumai di Papa Giulio*, kuriuose nuo 1888 m. telpa *muzėjus* ne iš Rymo paeinančiųjų dailės dalykų, tarp kurių yra ir paeinančių iš gadynės pirm Kristaus. 1911 m., sukakus 50 metų nuo Italijos susivienijimo, tarp šių dviejų villų ir priešais, už Tiberio, buvo įtaisyti 2 parodi: čia — tarptautinė dailės paroda (dalyvavo ir Rusija), ten gi — tautinė etnografiškoji italų paroda. Čiapat ant Tiberio stovi ir naujasis tiltas (*ponte all' Albero Bello* arba *Flaminio*), jungęs tiedvi parodi.

Toliau, už tilto prie via Flaminia, stovi *bažn. S. Andrea*, kurią pastatė Julijus III, 1527 m., gražiame renesanso stiliuje, savo issiliuosavimo tą šventojo dieną iš vokiečių rankų paminėjimui. — Toliau paėjus, dešinėn eina plati gatvė *Viale del Parioli*, kuri, apsukus kalmelį tuo pačiu vardu, įeina rytuose į via Salaria. Prie tos gatvės, dešinėje, už tvoros, tebėra iš IV amž. paeinančios *Šv. Valentino Kent. bazilikos* likučiai, nes 1888 m. valdžia liepė josios griuvėsius panaikinti. Čia-

pat yra ir *šv. Valentino katakumbos*, nes čia tasai Dievo tarnas buvo nukirstas, 270 m. To šventojo dieną (13 vas.) čia esti laikomos iškilmingosios šv. Mišios, pamokslas ir procesija.

Pagalios, prie *ponte Molle* stovi dar *šv. Andriejaus kopyčia*, pastatyta Pijaus II toje vietoje, kur jisai 1462 m. pasitiko pasiuntinius, nešusius iš Pelioponezo š. Andriejaus galvą, dabar laikomą Vatikano bazilikoje (ž. 46 p.). Kopytėlės viduje yra to šventojo stovykla. Povilo Romano darbo, 1463 m.

Ponte Molle (sen. „Pons Milvius“) yra tai senobinis tiltas ant Tiberio, kursai dar 109 m. pirm Kristaus buvo perstatytas, nes jisai buvo įsteigtas pravedant čia kelią Flaminia. Paskutinysai jo atnaujinimas didžiojoje dalyje ir garbės vartų čia pastatymas sulig Valadiero plenų įvyko 1805 m., kuomet Pijus VII grįžo iš Francijos, apvainikavęs Napoleoną; bet 4 vidurinėsios tilto arkados yra labai senos. Tiltu galuose stovi šventųjų stovylos. Ant jo stovėdami, turime gražų reginį į kalnuotą apylinkę.

Tuoju už šio tilto 312 m. įvyko anas garsusis mušis tarp cės. Konstantino Didžiojo ir jo priešininko, cės. Maksencijaus, kursai bebėgdamas nukrito nuo tilto ir paskendo Tiberyje. Konstantinas gi su didžia iškilme įžengė miestan, kaipo pergalėtojas, per porta Flaminia (del Popolo; ž. 17 p.).

(Atgal miestan grįžti iš čia galima dešiniuoju Tiberio pakrančiu, pro *kalną Mario* (139 mtr.), *keliu di Porta Angelica* (pl. C 1).

Rytuose nuo *ponte Molle*, ant kairiojo upės kranto (už 1½ kil.), yra *Acqua acetosa* arba labai branginamas šaltinis rugštaus mineralinio vandens. Eidami ten pakrančiu, turime gražų reginį į Sab' nų kalnus žiemryčiuose ir į kalną Soratte (691 mtr.) žiemiuose. Siena, kuria šaltinis apvestas, tapo pastatyta sulig Bernini'o plenų, 1661 m., liepiant Aleksandrui VII. Tasai vanduo esąs labai naudingas įvairių ligų gydymui, todėl žmonės pradėjo labai lankyti tą šaltinį, ypač nuo XVII amž. Tarp kitų, gerdavo tą vandenį ir garsusis vokiečių dainius Jonas Goethe (1749 — 1832), kurio namai paminėti 207 p.

(Grįžti miestan galima iš čia: arba atgal per Porta del Popolo, arba gatve viale dei Parioli per porta Salaria (pl. K 1).

4. Šiaurinėji miesto dalis į rytus nuo via Corso Umberto I.

Žiemryčiuose nuo aprašytojo (ž. 195 p.) *pal. Odescalchi* (pl. G 4) yra nedidelis *plecius Pilotata* (pl. G 4), už kurio žiemuose stovi *bažnytelė S. Croce (dei Lucchesi)*. Prie jos gyvenančios Marijos Atlygintojos (*Reparatricis*) draugijos vienuolės 1910 m. įsteigė šv. Mišių Atlyginimo broliją, kurios tikslas atlyginti Dievui už paniekinimus, daromus tų, kurie nenori klausyti šventadieniais šv. Mišių. Tą broliją Pijus X (1911 m.) pakėlo į arkibrolijas. Toliau paėjus, nuo *gatvės de' Lucchesi* rytų linkon, į Kvirinalo plečių, eina *via Dataria* (pl. G H 4), prie kurios kairėje stovi valdžios paliktieji dar popiežiams rumai, kuriuose telpa *Apaštališkosios Datarijos*, kuri rūpinas popiežiaus žinyboje esančių vietų apscdinimu, *biurai (Dataria Apostolica)*. Čia pat gyvena ir tą įstaigą prižiurintis kardinolas.

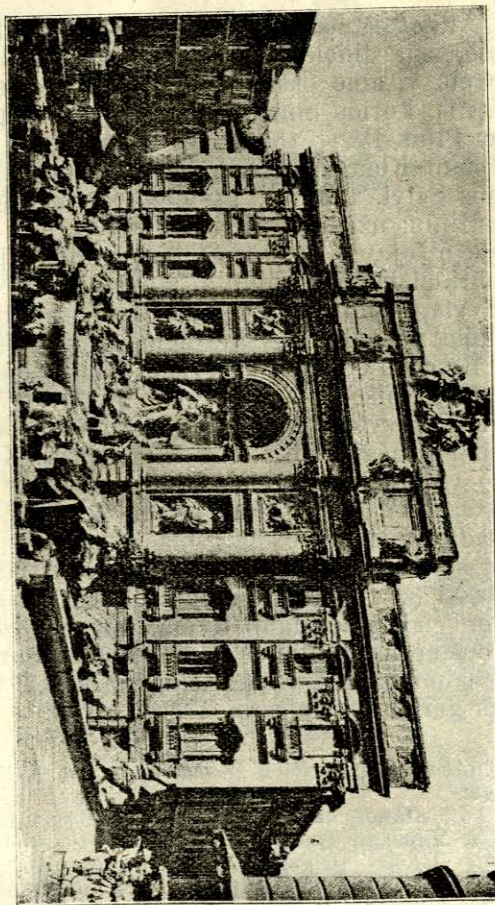
Toliau, žiemų linkon eina *via S. Vincenzo*, kurios gale, prie *pleciaus Trevi* (sen. „Trivio“), stovi *bažn. SS. Vincenzo ed Anastasio* (pl. G. 3, 4), kuri jau 1650 m. buvo atstatyta, sulig jaunojo Lunghi plėnų. Nedailią fasadą puošia dvi šulų eili. Viduje yra laikoma Leono XIII ir daugelio kitų popiežių širdis. Lig 1910 m. ji turėjo parapijos teises, kurios tapo perkeltos prie bažn. S. Camillo de Lellis.

Priešais bažnyčios, prie *pal. Poli* (pl. G 3) galo, užia didelė ir gražiausia visame Ryme ir beveik visame pasaulyje **Fontana di Trevi** (pav. № 21), kurios marmuro fasadą buvo pastatęs dar Pijus IV († 1565); bet dabartinęją fasadą, liepiant Klemensui XII, pradėjo statyti Mykalojus Salvi, 1735 m., pasinaudodamas Bernini'o braiziniu; užbaigta gi ji tik 1762 m. Vidurinėje nišoje, iš po kurios tarp nuduotųjų uolų smarkiai veržias vanduo, stovi didelė Neptuno stovykla, sėdinti ant vežimo, kurį traukia jūros arkliai, vedami jūros dievaičių—tritonų. Tos Petro Bracci'o darbo stovylos šalyse dar stovi dešinėje nišoje — Sveikatos ir kairėje Vaisingumo stovylos (alegorijos). Augštai patalpinieji antrašai liudija, jog Klemensas XII (pačioj viršūnėje — jo herbas) pradėjo ir Benediktas XIV pabaigė statyti tą fontaną. Prieš fasadą stovi didelis ir gilus akmeninis baseinas su vandeniu, kurį pristato čion jau aprašytasai (ž. 178 p.) vandentraukis Aqua Virgo. Rymiečiai, apleisdami Rymą, turi paprotį gerti iš dešinėsios fontanos ir mesti baseinan pinigą laimingesniam pagrižimui. Tasai vanduo esąs geriausias mieste.

Rumuose Poli telpa *Žemdirbystės ir Kelių ministerija*.

Už fontanos, kairėje, stovi mažas *plecius* ir *bažnytelė S. Maria in Trivio* (pl. G 3), kurios pradžia siekianti VI amž. Grigalius XIII buvo dovanojęs ją dvasiškajai draugijai, kuri rūpinas šelpti mirštančiuosius. Tie tai vienuoliai ir pastatė dabartinęją bažnyčią, sulig Jokubo del Duca plėnų, XVII amž. viduryje.

Vakaruose iš čia, *gatvėje de Crociferi* (Nr. 20), yra kambarys, kuriame yra gyvenęs šv. Benediktas *Juozapas Labras* († 1.83).

№ 21. Fontana di Trevi.

Žiemryčiuose iš čia, prie skersgatvio *via dei Maroniti* № 22; (pl. H 3) yra **Lenkų Kolegija** (*Collegio palacco*), arba dvasiškijos auklėjimo istaiga, iš kurios lenkų dvasiškiai lanko įvairias Rymo augštasias mokyklas, nes čia nėra jiems aiškinama teologija. Vienuoliai Rezurekcionistai (*Zmartwychwstańcy*), surinkę Lenkijoje aukas, atidarė tą Kolegiją 1866 m. ir dabar joje gyvena apie 20 klerikų ir jaunųjų kunigų. Lig 1880 m. toji Kolegija stovėjo prie *via Bonella* (pl. H 5). Dabar prie Kolegijos yra *šv. Jono Kanto koplyčia*, kurioje auklėtiniai laiko savo pamaldas. Lig XVI amž. čia yra stovėjusi parap. bažn. S. Giovanni della Ficocchia, kurią pop. Grigalius XIII buvo atidavęs vęs su gretimaisiais namais ir žeme labdaringu tikslu Maronitams, 1584 m. Maronitai čia gyveno lig prancūzų revoliucijos (XVIII amž. gale), kuomet prancūzai, užvaldę Rymą, pardavė šią bažnyčią, kurioje ir buvo įtaisyti privatiniai namai. 1866 m., iš Pijaus IX malonės patilpo juose Lenkų Kolegija.

Anapus *via del Tritone*, prie kurios stovi bažn. SS. *Angeli Custodi*, skersgatvyje *via del Nazzareno* (pl. G. 3) yra pijorų valdoma Kolegija tuo pačiu vardu. Netoli iš čia, kairėje, yra viena labai sena vandentraukio *Aqua Virgo* arkada su ilgu antrašu, skelbiančiu, kad tą vandentraukį buvo atstatęs imper. Klaudijus.

Žiemryčiuose iš čia, prie *gatvės Capo le Case* galo, nuo 1598 m. stovi bažnytėlė S. *Giuseppe* (*Šv. Juozapo*) a *Capo le Case* (pl. H 3), šalip kurios yra mažas *Museo artistico industriale*. Čia yra surinktos terakotos, majolikos,

brangieji stiklai, išpiaustyti medžiai, dramblio kaulai ir kiti dailės dalykai.

Toliau, vakaruose, antrajame *gatvės Capo le Case* gale, stovi buvusiji škotų tautinėji **bažn. S. Andrea delle Fratte**. Didžioji jos dalis buvo pastatyta Jono Guerra, dar 1612 m., keistus gi kopulą ir bokštą pastatė Borromini († 1667), fasadą gi Valadieras, 1826 m. Toji parapijos bažnyčia garsi yra 1852 m. įvykusi joje stebuklu: 20 sausio d. Šv. Marija apsireiškė turtingam, netikinčiam žydui *Ratizbonai* († 1884) iš Strasburgo, kursai netrukus priėmė šv. Krikštą iš kard. Patrizzii rankų ir, 1847 m. tapęs kunigu, apaštalavo tarp savo tautiečių Jerozolimoje¹⁾.

Kryžiaus pavidale įtaisytame *viduje* paveikslai paeina iš XVII amž. Prezbiterijaus šonuose yra 2 Bernini'o darbo aniolų, kuriuodu buvo skiriamu Šv. Aniolo tilto (ž. 110 p.) papuošimui. Šv. Andriejaus paveikslas didžiajame altoriuje yra Lozorius Baldi darbo. Šv. Sakramento arba Ratizbonos koplyčioje, t. y. vietoje, kur įvyko minėtasai stebuklas, altoriuje yra paveikslas, išreiškiantis Dievo Motiną tokia, koki Ji apsireiškė tam jaunam žydui. Tasai paveikslas tapo apvainikuotas 1892 m. Vatikano Kapitulos įsakymu. Kairėje pažastyje, Šv. Pranciškaus iš Paulios koplyčios altorius, pastatytas iš nepaprastųjų marmurų, atsiėjęs į 500 tūkst. lirų (187,500 rub.). Toje bažnyčioje tarp kitų vokiečių yra palaidoti tris

²⁾ Plačiau apie šitą stebuklą skaityk: „Naujasis mojinis vainikėlis. Tilžė 1902, 9 p.

jų dailininkai: Schadow, Kaufmann ir Müller, mirusieji pirmojoje XIX amž. pusėje.

Gretimajame *vienuolyne* gyvena čiapat įsteigtieji (1435 m.) Šv. Pranciškaus iš Paulios įstatų vienuoliai (*minimitai*) ir jų generolas.

Šalip tos bažnyčios stovi dideli **Propagandos rumai**, įsteigti Urbono VIII, 1627 m. Pradėjo juos statyti Bernini, užbaigė gi Borromini. Juose telpa netik *Propagandos Kongregacijos* biurui, bet ir *Collegio di Propaganda Fide* (*Collegium Urbanum*), arba to paties popiežiaus įsteigtoji labai svarbi ir reikalinga misijonorių auklėjimui įstaiga. Profesorių prie jos yra viršiau per 20, mokinių gi iš įvairiausių pasaulio tautų esti lig 150. Kasmet, nedėdienį po Trijų Karalių, esti čia nepaprasta „kalbų šventė“, kurioje, vadovaujant kardinolams ir jų patarėjams, įvairių tautų mokiniai augštųjų svečių akvaizdoje sako eiles Išganytojo garbei 40 įvairių pasaulio kalbų. Propagandos *spauštuvė* kitąkart neturėjo sau lygios raidžių turtingumu įvairiose (27) kalbose¹⁾. — Kard. Borgia įsteigė čia taipogi turtingą *muzėjų* su retais dalykais iš misijų kraštų: dievaičiais, ginklais, raštais ir k. — Čiapat yra ir Kolegijos *koplyčia ŠŠ. Trijų Karalių vardu*. — Tuos rumus Italijos valdžia taip pat paliko popiežių naudai.

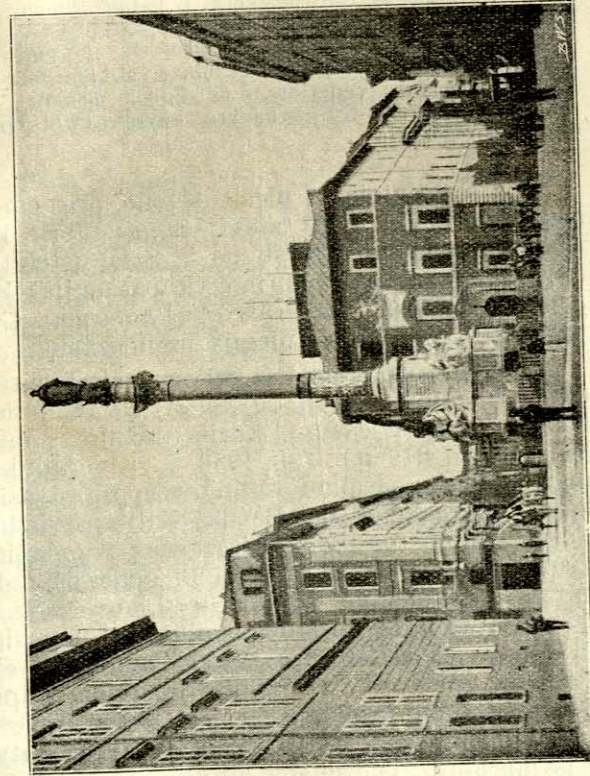
Ties šiauriniuoju rumų galu prasideda ilgas ir siauras **plecius di Spagna** (*Ispanijos*)

¹⁾ Prancūzų revoliucijos laike visi tie 27 rytiečių kalbų alfabetai buvo išplėsti ir išvežti Paryžiun, iš kur paskiau sugrįžo tik mažoje dalyje.

(pl. G 2, 3; ž. pav. Nė 23), gavęs vardą nuo kairėje vinčio *pal. di Spagna*, kuriame nuo XVII amž. gyvena Ispanijos pasiuntinys prie Vatikano (1910 m. Kanalėjui paėmus Ispanijos valdymą, tasai pasiuntinys tapo atšauktas iš čia). Pietrytinėji plečiaus dalis vadinamas *piazza Mignanelli* (paveikslėlis Nė 22). Ties tais rumais jame stovi augšta ir gražiai aptverta žaliojo marmuro *koliumna*, kurią pastatė Pijus IX, 1857 m., Nekaltojo Marijos Prasidėjimo dogmato apskelbimo (1854 m.) paminėjimui. Koliumnos viršunėje stovi bronzinė Nekaltai Pradėtosis stovyla, žemai gi sėdi marmurinės Maižiaus, Dovydo, Izajos ir Ezekijėlio figuros. — Ispanijos plecius yra šios svetimtaučiais apgyventos miesto dalies centras, užtat apie jį susisprietė didžiosios krautuvės ir viešbučiai. Toliau tamė plečiuje yra Urbono VIII gadynėje Bernini'o pastatytoji *fontana Barcaccia* (barka), gavusi vardą nuo savo kariškojo laivo pavidalo; vanduo čia teka tarp nuduotųjų patrankų (armotų). Tai primena, jog 1624 m. Tiberis buvo užtvinęs lig čia.

Ties fontana stovi į bažnyčią SS. Trinità vedantieji platūs ir augšti **Ispanijos laiptai** arba *Grandinata della Trinità de' Monti* (pav. Nė 23). Tuos laiptus, susidedančius iš 137 laipsnių, pastatė Al. Specchi ir de Sanctis, tarp 1721 — 1725 metų, cies. Liudviko XIV lėšomis.

Pietvakarių linkon iš čia einantiji plati gatvė, kaip au du kartu minėjome, pasiekia net šv. Anioło tiltą. Čia pradžioje ji vadinamas *via Condotti* (pl. G 2), nes po

Nė 22. Propagandos rumai ir Nekaltosios Panos koliumna plečiuje Mignanelli.

ja žemėse eina vandentraukio Aqua Virgo kanalai. Prie tos gatvės taip pat yra daugelis gerų krautuvų, ypač su paveikslais ir mozaikomis.

Šiaurinėje plečiaus kertėje, dešinėje, yra *vinda* arba pakeliamoji mašina (*ascensore*), su kurios pagalba už 10 c. galime greitai pasikelti į kalną Pincio, ties bažnyčia SS. Trinita dei Monti (ž. 229 p.).

(Per tą plečių eina tramvajus iš Staz. Centrale į Vatikaną. Omnibusai gi vaikščioja į Vatikaną per pl. Monte Citorio tarp Venecijos ir del Popolo plečių).

Netoli nuo pl. di Spagna yra kavinė *Café Greco* su lenkų skaitykla.

Už šiauriniojo to plečiaus galo, prie *via S. Sebastianello* (pl. G 2), stovi *bažnytelė*, prie kurios yra šv. Jono Krikšt. de la Salle įsteigtoji (1680m.) Krikščioniškųjų mokyklų draugija (*Congregatio Fratrum scholarum christianarum*). Čia pat yra šv. Juozapo Kolegija prancuzams.

Toliau antrajame tos gatvės gale, kairėje (Nr. 11), nuo 1884 m. gyvena jau minėtieji lenkai *Rezurekcionistai*, kurie prižiūri Lenkų Kolegiją (ž. 219 p.). Toji 1836 m. įsteigtoji kunigų draugija pirmiau vadindavosi tik dvasiškąja kongregacija, bet Leonas XIII patvirtino Rezurekcionistus kaip tikruosius vienuolius 1902 m. ir čia dabar gyvena jų generolas. Jų skyriai yra Vienoje, Krokuvoje, Livove ir k.

Prie vienuolyno stovi nedidelė, bet maloni *Kristaus Prisikėlimo bažnytelė*, pastatyta čia 1889 m. romaniškame stiliuje ir atsiėjusi apie 100 tukstančių frankų. Jos paveikslus nupiešė garsieji lenkų varsočiai. Gražus altoriai pastatyti iš marmuro. Didžiajame altoriuj yra Kristaus, pasirodančio po savo Prisikėlimo Marijai Magdalenai ir Tomui Ap., paveikslas, viršuje gi — gražus vitražas „Kristaus Prisikėlimas“.

Dabar, nelipdami dar į kalną Pincio, *skersgatviu Aliberti* (pl. G 2) įeiname į plačiąją *via del Babuino* (pl. F G 1 2), einančią nuo pl. di Spagna į pl. del Popolo.

Prie tos gatvės, kairėje, stovi išimtinai graikų apeigoms paskirtoji *bažn. S. Atanasio* (pl. G 2), prie kurios yra *Graikų katalikų Kolegija*, įsteigta Grigaliaus XIII, 1577 m. Toje bažnytelėje Pijus IX, 1865 m., kanonizavo šv. Juozapatą Vysk. ir Kentėtoją († 1623). Pijus gi X, 1907 m., suteikė viškus atlaidus lankantiems tą bažnytelę paskirtoje dienoje.

Toliau, perėję visą *via del Babuino*, nuo pl. del Popolo užlipame į **kalną Pincio** (pl. G, H 1, 2), kurs taip vadinasi gal delto, kad čia yra buvę garsiosios senovėje Pincijų šeimynos rumai. Tasai kalnas jokios istoriškiosios praeities neturi, tik lig pirmųjų amžių čia yra buvę sodnai ir parkai, iš kurių garsiausieji buvo „Horti Luculli“ ir „Horti Sallusti“. Bet juos išgriovė Alarikas, 410 m. Užtat ir visas tasai kalnas buvo vadinamas „Collis hortorum“.

Gražų parką pasivaikščiojimui (*Passaggio pubblico*) įtaisė čia sulig Valadier'o plėnų prancuzų ciesa. Napoleonas I (1804 — 1814), suvar-tojęs tam tikslui Šv. Marijos del Popolo vienuolyno vynmedžių sodną. Keleivis iš šiaurės gali prisistebėti čia liuosai augantiems liaurams, kiprisams, palmoms ir kitiems retiems pietinių šalių medžiams.

Parko viduryje stovi Pijaus VII, 1822 m., pastatytasis *obeliskas*, 17 mtr. augščio, kurį, atvežtą iš Aigipto, ciesa. Adrijonas buvo pasta-tęs prieš Antinuso kapą, prie *via Casilina* (už miesto). Lig 1633 m. jisai gulėjo ten perlaužtas, paskiau stovėjo prie rumų Barberini, iš ten

buvo perkeltas Vatikano sodnan ir pagalios čion atsirado. — Plačiose alėjose pristatyta daugelis garsiųjų Italijos vyrų iš įvairių laikų marmurinių biustų, pietinėje gi kertėje nuo 1883 m. stovi bronzos paminklas broliams Cai-rolui iš Pavijos, kurie, kovodami po Garibuldi'o vėliava, mirė mušiuose prie Rymo sienų, 1867 ir 1870 m. Čiapat stovi dar akmens skritulys (glo-bus), pastatytas villoje Medici tulą laiką čia gy-venusio astronomo Galilėjaus (ž. 169 p.) paminė-jimui. Pagalios, šiaurinėje parko dalyje, arti mie-sto sienos, yra aptverta *fontana*, kurios vandenyje plauko skaisčios žuvelės, baseino gi viduryje, ant uolos, stovi hidrauliškasis laikrodys (klep-sidra) su ciferbliatais keturinoše šonuose. Tą vandens laikrodį išrado domininkonas Em-briaco¹⁾. Iš čia žemai matosi sodnas Borghese

1) Musų tikėjimo priešai dažnai išmėtinėja Bažny-čiai, buk ji tamsinanti žmones ir neapkenčianti, nes bijanti, mokslo. Tuo tarpu gi visiems yra žinoma, kad senovėje tik vienuolynuose (ypač benediktinų) mokslai bu-davo auklėjami. Pirmieji rasytojai, taip pat dažniausiai bu-davo dvasiškiei. Tik vienų Vatikano rumų turtai liudija apie nesuskaitomus popiežių nuopelnus mokslo, dailės ir kultūros šakose. Prieto dar galima pridėti, jog be minė-tųjų Embriaco ir Koperniko patarnavo mokslui, išras-dami reikalingiausius žmonėms dalykus, šie dvasiškiei:

- 1) Guido Aretino († 1050 m.), benediktinas, išrado gaidų skalę ir 4 linijų sistemą.
- 2) Rogerijaus Bakono mokytojas (XIII amž.) turėjo skritulį planėtų tyrinėjimui.
- 3) Patsai Rogerijus Bakonas („Doctor mirabilis“), pranciškonas (XIII amž.), išgalvojo teleskopą ir kitus pardinančius stiklus ir prietaisus, kurie pervirsija pa-prastojo žmogaus supratimą. Be to jisai parašė daug veikalų apie filiozofiją, chemiją ir k.
- 4) Magnan'as išrado mikroskopą (padidinantį stik-lą mažų daiktų tyrinėjimui).

- 5) Šv. Albertui Didžiajam Vysk. (†1280) buvo žinoma parako jei ne sąstata, tai ypatybės.
- 6) Vienuolis Bertoldas Schwarz'as išrado tikrąją parako sąstatą.
- 7) Vienuolis de Spina, domininkonas, išrado akinius.
- 8) Tėvas Secchi, jėzujitas, — meteorografa (ž. 200 p.).
- 9) Kun. Nollet ir vienuoliai Lana ir Baccaria iš-rado elektriką.
- 10) Albertas iš Sasų išrado aerostatą (lakioja-mąją mašiną).
- 11) Mykalojus iš Kuzos (Cusa), gyvenęs XV amž., spėjo apie tai, jog pasaulis yra begalinis.
- 12) Jackus de Vitry pritaikino laivų varymui Al-berto Didžiojo bussolius
- 13) Kasijodoras, Ostrogotų kar. Teodoriko sekre-torius († 562), labai mylėjo mokslus.
- 14) Gerbertas, cies. Otono III mokytojas, paskiau pop. silvestras II († 1003), buvo gamtos mokslų skel-bėjas; jisai pirmasis padarė laikrodį ant ratelių ir įve-dė arabiškąsias skaitlines.
- 15) Kun. Haüg buvo kristalografijos prama-nytojas.
- 16) Domininkonas Ciaccmio († 1599) pirmasis už-siėmė paleontologija.
- 17) Lavoisier, kun. de la Caille mokinyš, padarė pervartą chemijoje.
- 18) Domininkonas ir medicinos daktaras Barre-liez († 1672) užsitarnavo botanikoje ir gamtos moks-luose.
- 19) Kun. Jundzil'as ir Klukt'as taip pat atsižymėjo botanikoje.
- 20) Kun. Moignau, „Cosmos'o“ redaktorius, buvo fizikas ir kituose pažadino meilę mokslus.
- 21) Jėzujitai išrado gazą ir įsteigė daugel ob-servatorijų ir fizikos kabinetų.
- 22) Benediktinai išmokė Europą žemdirbystės ir amatų, ištyrė Marienbado, Badeno ir ktus gydomojo vandens šaltinius ir pagalios ligšiol tebetyrinėja bažny-tinę istoriją ir giedojimą. Yra tai svarbiausias Europos kulturai ordenas.
- 23) Apie Mechitaristus, ž. I toma, 226 p.
- 24) Bažnyčia neniekina nė geologijos; apie tai liudija Lapparent'as ir katalikiškieji institutai.

(Umberto I; ž. 212 p.). Tame parke vakarais griežia kareivių muzika, todėl tuo laiku susirenka čia pėsčių ir važiuotų rymiečių inteligentija ir daro čiapat vieni kitiems vizitas (apsilankymus).

Ties plečiu del Popolo ant Pincio yra 46 mtr. augščio turinti terasa, kurios apačia papuošta reljefais, koliumnomis ir stovylomis. Nuo jos turime labai gražų ir senovėje garsų *reginį* (ypač vakare arba mėnesienoje) į didžiąją miesto dalį ir jo apylinkes.

Tiesiai per plečių, anapus Tiberio, matomas priemiestis Borgo su bažn. S. Gioacchino, ant kurio viešpatauja milžiniškoji Vatikano kopula su popiežių rumais dešinėje; jų užpakalyje matoma balta Leono XIII observatorijos kopula. Dar toliau, augščiau, kalnų eilios viršūnė, apaugusi kiprisais, yra tai kalnas *Mario* (139 mtr.). Kairėje nuo Vatikano, šalip Tiberio, kurs iš čia niekur nėra matomas stovi apvalasai Castello S. Angelo su špižiniu aniolu viršuje. Dar toliau kairėje, augštai stovintieji medžiai (*pinela*) yra tai villa Laute ant Janikulio. Toliau matoma fontanos Acqua Paola fasada su kryžiu viršuje. Šiapus-gi Tiberio matome daugelio namų ir bažnyčių mišinį. Pirmiausia, artimiausią 2 bažnyci stovi prie Corso Umberto I: dešinėji su 2 bokštais yra tai S. Giacomo in Augusta, kairėji gi su kopula — S. Carlo al Corso. Tarp jų gi, užpakalyje, matoma žema Panteono kopula. Toliau kairėje, augštai, matoma plika bažnyčios Ara Coeli siena su Senatorių rumų bokštu užpakalyje: abudu ant Kapitolijsaus kalno. Nuo jo dešinėje matomi rumai Caffarelli, priešais gi Morkaus Aurelijsaus koliumnos viršūnė ant plečiaus Colonna. Kairėje nuo Kapitolijsaus balta fasada tarp

25) Kun. Marcarelli, dabartinysai Vezuvijaus observatorijos direktorius, pagarsėjo mokslo vyrų tarpe savo raštais apie žemę ir ugniakalnių tyrinėjimais.

26) Atanazijus Kircher buvo mokytas jėzujitas (ž. 198 p.)

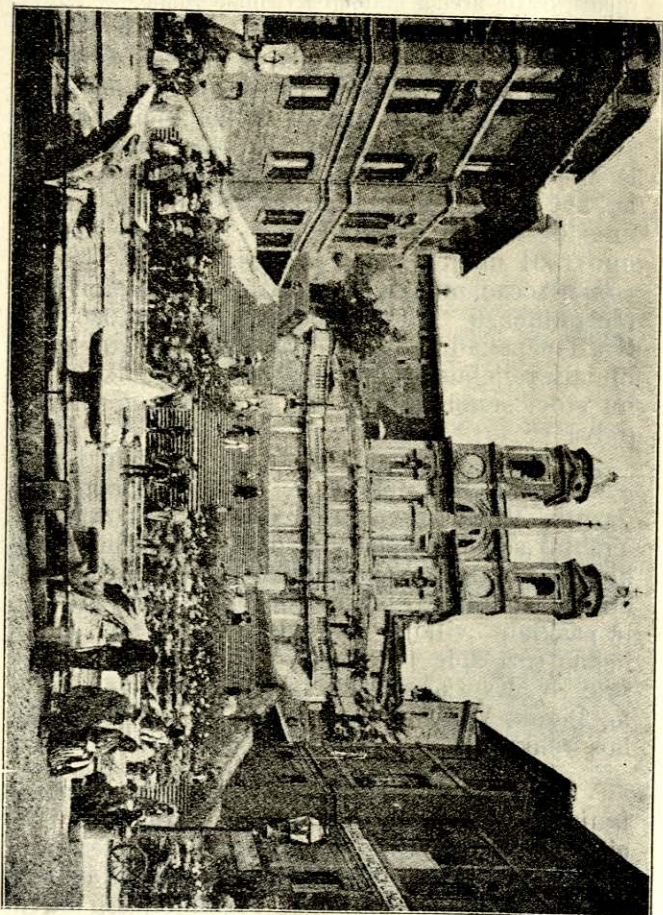
kiprisų yra tai villa Mills ant Palatino kalno. Dar toliau kairėje, tarp medžių, matomas plytų bokštas Torre d. Milizie ant Kvirinalo kalno. Pagalios pačiame panoramos krašte arčiau matomi Kvirinalo rumai.

Išėjus iš parko per pietiniame kampe esančius geležinius vartus, kairėje stovi *villa Medici* (pl. G 1 2) su visados žaliuojančių ažuolų aleja ir fontana priekyje. Tą villą kard. Ricci iš Montepulciano liepė pastatyti Lippi'ui, 1540 m., bet 1600 m. buvo nupirkęs ją kard. Aleksandras de Medici (paskiau pop. Leonas XI), o nuo 1801 m. joje telpa *prancuzų Dailės Akademija* (Accademia di Francia), kurią įsteigė Rymė prancuzų kar. Liudvikas XIV, 1666 m. Graži užpakalinėji rumų fasada papuošta senobiniais reljefais, sodne gi tarp dviejų koliumnų stovi senobinė stovyla su gražia pridurta galva.

Ažuolų aleja veda pietryčių linkon, į *plečių della Trinità* (pl. G 2) su ištole matomu granito *obelisku*, stovinčiu jame nuo 1789 m. Yra tai senobinė plečiaus del Popolo obelisko kopija, kuri senovėje stovėjo minėtuose Salustijaus sodnuose, išgriautuose Alariko, 410 m. ir paskiau villoje Ludovisi (ž. 234 p.). Obeliskas turi apie 15 mtr. augščio ir jo kryžiuje yra: Šv. Kryžiaus ir šsv. Juozapo, Petro, Poviolo, Pijaus V, Augustino ir Pranciškaus iš Paulios relikvijos.

Prie to plečiaus stovi graži dviem viešpatuojančiais ant miesto bokštais **bažn. SS. Trinità dei Monti** (pav. № 23), kurią pastatė prancuzų kar. Karolius VIII, 1495 m. Kadangi laike nelemtosios prancuzų revoliucijos ji buvo

labai apiplėšta, tai kar. Liudvikas XVIII atstatė ją savo lėšomis, 1816 m., vedant darbą Mazois'ui.

№ 23. Ispanijos plecius, laiptai ir bažnyčia SS. Trinità dei Monti.

Ji yra kard. titulas. Tie Dievo namai atidaroni tik nedėdieniais ir vakarais, saulei leidžiantis, kuomet juose gieda vietinės vienuolės. (Jei būtų uždaryti, paskambinti kairėje, po stogeliu.)

Viduje, susidedančiame iš vienos pažasties ir 12 koplyčių, tarp kitų gražių paveikslų ir reljefų yra garsiausias Danieliaus da Volterra († 1560) freskas „Nuėmimas nuo Kryžiaus“, 2-je kairėje koplyčioje.

Gretimajame *vienuolyne* nuo 1827 m. gyvena Šv. Jėzaus Širdies vienuolės-prancuzės, kurios čia turi mergaičių mokyklą. Pirmajame vienuolyno augšte yra koplytėlė su *stebuklinguoju* verpiančiosios *Šv. Marijos* ant sienos nuvarsotu *paveikslu*, vadinamu „Mater Admirabilis“. Tasai paveikslas, nuvarsotas vienos iš vienuolių, pagarsėjo nuo Pijaus IX gadynės, kurs čia prityrė stebuklo.

Netoli nuo tos bažnyčios yra buv. *Sobieskių rumai* su Lenkijos herbu priekyje, nes senovėje čia yra gyvenus Lenkijs respublikos pasiuntinys ir karalienė Bona, anglų kar. Jokubo žmona.

Pietryčių linkon nuo šv. Trejybės bažnyčios eina ilga ir tiesi gatvė, pravesta čia Sikstaus V, užtat jos pradžia to popiežiaus vardu ir vadinama (*via Sistina*). Jos gale matomas smailus bazilikos S. Maria Maggiore bokštas. Toje gatvėje (№ 128) yra Čekų kolegija (*Collegio Boemo*), įsteigta tik Leono XIII.

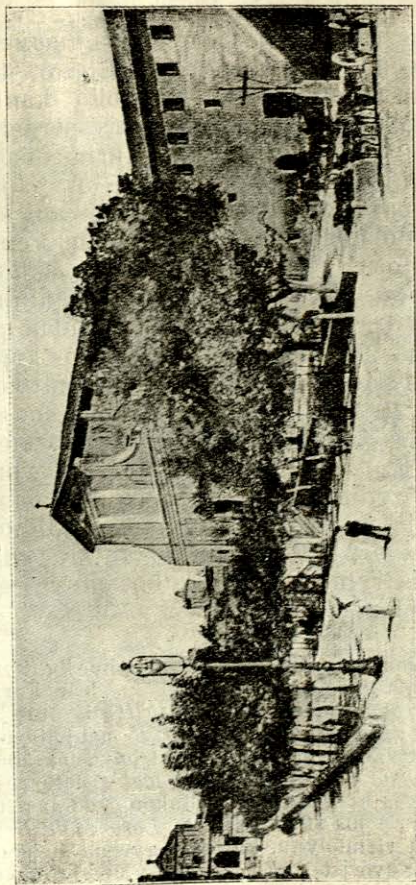
Toliau Sikstaus gatvę perkerta didelė gatvė, kuria ateina tramvajus iš šv. Silvestro plečiaus. Dešinėje, gatvėje Capo le Case, stovi *bažn. S. Giuseppe* (ž. 219 p.).

Ziemryčiuose gi nuo šios kryžkelės stovi *plecius* ir *bažn. S. Isidoro* (pl. H 2), kuri vienkart su arių observantų vienuolynu ir jų kolegija yra pastatyta 1620 m. 1650 m. to vienuolyno vartų sargu yra buvęs pal. Bonaventura iš Barcinonos, kurį Pijus X įrašė į palaimintųjų tarpą, 1906 m. Didžiajame bažnyčios altoriuje

yra šv. Izidoriaus paveikslas, vienas iš geriausiųjų Andriejaus Sacchi'o darbų, koplyčioje gi—Karoliaus Maratta's darbo paveikslai.

Toliau pietryčiuose, prie *gatvės* ir *pleciaus Cappuccini* (pl. H 3), stovi kapucinių **bažn. S. Maria della Concezione** (pav. № 24), pastatyta kapucino ir pop. Urbono VIII brolio, kard. Pranciškaus Barberini, 1624 m., kurio vardą gavo ir čia pat pietuose esanti plecius ir prie jo rumai (ž. 237 p.).

Bažnyčios priekis yra paprastas, panašus į daugelį Lietuvos bažnyčių priekių, bet *viduje* yra gražūs freskai: didžiųjų durų viršuje — Pr. Beretta's nuimtoji kopija garsiosios Giotto's mozaikos „la Navicella“, kuri yra šv. Petro bazilikos prieangyje (ž. 36 p.) — Pirmoje dešinėje koplyčioje yra garsusis Guido Reni'o „Šv. Mikolas Arkan.“, 3-je — pažeisti Domenichino freskai, 5-je — „Šv. Antanas prikeliantis numirėlį“, Andr. Sacchi darbo, ir pagaliaus paskutinėje koplyčioje yra „Šv. Povilo, Ananijos gydymo“ paveikslas, vienas iš geresniųjų Petro iš Kortonos darbų. Priešais choro guli palaidotas minėtasis bažnyčios įsteigėjas, kard. Barberini; toje vietoje yra ant akmens antrašas: „Hic jacet pulvis, cinis et nihil“ („čia guli dulkės, pelenai ir niekai“). Čia pat yra dar palaidotas Aleksandras Sobieskis († 1714), mūsų karaliaus, Jono III, sunus. Didžiajame altoriuje yra Šv. Marijos Nekalto Prasidejimo paveikslas, Bombelli'o darbo, po altoriaus gi guli šv. *Justino Filiozofo ir Kank.* († 170), *pal. Krispino iš Viterbo* († 1750) ir šv. *Felikso iš Kantalicijos* († 1587), čia gyvenusiųjų

№. 24. Plecius dei Cappuccini ir bažnyčia S. Maria della Concezione (Nekaltojo Prasidejimo).

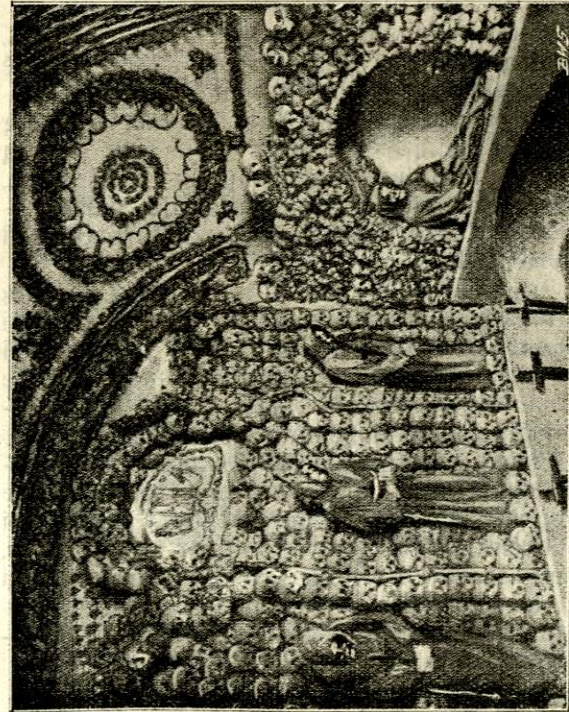
ir čionai-pat mirusiųjų brolių kapucinių, *kunai*.

Bažnyčios rusyje yra 4 garsiosios *numirėlių kopyčios* (nuveda vienuolis, (pav. № 25), kuriose sukrauta beveik 4000 vienuolių kaulai. Visos sienos nuklotos blaudakauliais perdalintomis kaukuolių eilėmis, tarp kurių nišose, tartum tų kaulų sargai, guli arba stovi aprėdyti rubais abatų kaulai su parašytais ant lentelių jų mirimo metais. Vienoje iš tų kopyčių yra ir altorius, kurio koliumnos išklotos kaulais ir žibintuvai su lempe prieš altorių padaryti iš įvairių kaulų. Visi tie kaulai paėina iš to, kad kiekvieno čia mirusiojo kapucino lavonas esti dedamas į seniausią mirusiojo vienuolio grabą, gi šio pastarojo kaulais esti puošiamos kopyčios sienos. Be to kiekvienoje iš tų kopyčių yra po grabą su parvežtą iš Jerolimos šventa žeme. Uždušinės dieną vakare ir Advente esti tų kopyčių iliuminacija ir maldos už numirėlius, į kurias susirenka daugelis rymiečių. — Bailios moterį geriau teneina čion!

Žiemų linkon nuo kapucinu vienuolino lig *Porta Pinciana* eina plati *via Veneto* (pl. H 2), prie kurios stovi nauja par. *bažn. S. Camillo de Lellis*, iš 1910 m. Šioje apylinkėje tik nuo 1885 m. susidarė naujoji miesto dalis, gavusi vardą nuo seniau čia buvusios didelės *villos Liudovisi*. Dabar tik viena *gatvė* teturi jos vardą. Tos *gatvės* tąsa Žiemryčių linkon vadinasi *via Boncompagni*. Prie jos stovi *bažn. S. Lorenzo da Brindisi* su kapucinių vienuolynu, kuriame gyvena jų generolas. Tą *villą* buvo įsteigęs Grigaliaus XV broliavakis, kard. Ludovisi, toje vietoje, kur žiloje senovėje yra buvę garsieji Rymo istoriko *Saliustijaus sodnai*, kurie jau nuo I amž. prigulėjo prie Rymo valstijos ir čia vietiniai ciosoriai mėgdavę praleisti laiką. Tuos sodnus

primena mums *Saliustijaus* vardu pavadintoji viena *gatvė* ir jos gale *plecius* (pl. I K 2) su senobiniais griuvėsiais, vadinamais *Veneros* maldykla.

Prie minėtosios via Ludovisi tebestovi dar *villos Ludovisi* rumų dalis *Casino d' Aurora* (pl. H 2) su gar-

№ 25. Numirėlių kopyčia Kapucinių bažnyčioje.

siaisiais Guercino freskais. Iš čia turime gražų reginį.

Tarp *gatvių Sallustiana* ir *Veneto* stovi nauji ir gražūs rumai *pal. Piombino* arba *Boncompagni* (pl. I 2),

kuriuos dabartinis Italijos kar. Viktoras Emanuelis pirko už 2 mil. frankų savo motinai Magrietai. Čia yra svarbus (neprieinamas) senobinių *skulptūrų* iš vilos Ludovisi *muzėjus*, kurį įsteigė minėtasis Ludovisi. — Netoli iš čia, žiemuose, stovi 1888 m. pradėtoji statyti *bažn. S. Patrizio*.

Pietuose nuo tų rumų yra *gatvė* ir **bažn. S. Nicolo da Tolentino** (pl. I 2 3), kurią pastatė kunigaikštis Pamphili, 1614 m. Didysai altorius su šventųjų stovydomis pastatytas sulig Algardi'o plenu. Toje bažnyčioje yra freskų ir kitų marmuro papuošalų, iš XVII amž., Petro iš Kortonos ir kitų dailininkų darbo. — Prie šios bažnyčios yra *Servitų* tarptautinėji ir *Armėnų kolegijos*.

Prie tos pačios gatvės stovi dar *Lazaristų Kolegija* ir šv. Ignacijaus Lojolos įsteigtoji *Collegium Germanicum* (№ 8), prie kurios stovi pirm 20 metų pastatytoji romaniškame stiliuje šv. Jono *Berchmanso bažnytelė* (pl. H I 3). Toji kolegija persikėlo čion 1886 m.¹⁾

Čiapat gatvės gale stovi nemažas *pl. Barberini* (pl. H 3), kurs šiaurinėje savo dalyje susiduria su neseniai aprašytuju plečiu dei Cappuccini. Jame stovi *fontana del Tritone*, kurią pastatė Bernini. Tasai svarbiausiasai plečiaus papuošalas susideda iš 4 delfinų, laikančių didelį skiautą, ant kurio sėdintis tritonas spjauna augštin vandenį.

¹⁾ Toji Kolegija, patvirtinta Julijaus II, 1555 m., tapo įsteigta jaunų kunigų-vokiečių auklėjimui, kad tie Dievo tarnai paskiau galėtų savo tėvynėje tvirtinti tikėjimą katalikus ir grąžinti Bažnyčion reformacijos laiku atkritusius nuo jos vaikučius. Prie tos kolegijos dar priguli bažnyčios S. Stefano Rotondo ir S. Saba.

(Nuo to plečiaus omnibusai eina į pl. Cancellaria į Porta Salaria ir via di Porta S. Lorenzo).

Netoli iš čia, *gatvėje* Sistina, stovi šv. *Ildefonso bažnytelė* (pl. H 3).

Prie rytinėsios plečiaus kertės stovi didelis **pal. Barberini**, kurį pradėjo statyti barokko stiliuje Urbono VIII gadynėje Maderna, užbaigė gi Bernini. Įeinant rumų sodnan, stovi marmurinė skulptoriaus Thorvaldsen'o († 1844) stovyla, sulig jo paties braižinių, kurią pastatė čia šalip jo buvusios dirbtuvės jo mokiniai ir draugai.

Didieji laiptai į rumus stovi kairėje, po arkadų; jais lipdami, matome įmurytus sienoje labai gražius senobinius reljefus. Pirmajame augšte, *skulptūrų salėje*, gražios lubos yra Petro iš Kortonos darbo. Tą salę galima lankyti tik nėsant namie čia gyvenančiam Ispanijos pasiuntiniui prie Italijos valdžios. Dešiniajame gi arkadų gale yra antrieji Bramante's darbo suktieji laiptai į antrąją augštą, kur telpa garsoji **Galleria Barberini**, lankoma darbo dienomis nuo 11—5 val., už 1 fr. Čia yra surinkta daug neabejotinos vertės paveikslų, tarp kurių svarbesnieji šie: Dürer'o „Kristus tarp mokytojų“ (nuvarsotas per 5 dienas Venecijoje, 1506 m.); Rafael'io taip vadinamasis „Tornarinos“ paveikslas, nuo kurio jau tapo nuimta daugel kopijų ir k. — Pagalios trečiajame augšte telpa *Biblioteca Barberini*, kur yra apie 50 tukst. knygų ir 10 tukst. rankraščių. Ji lankoma tik darbo dienomis nuo 12 — 4 val., už 50 c.

Išilgai didelio sodno senovėje stovėjo Servijaus Tullijaus Miesto sienos.

5. Gatvės: del Quirinale, Ventì Settembre, Salaria ir Nomentana; porta Pia; piazza del Cinquecento; Stazione di Termini ir via Nazionale.

Pietų linkon nuo pleciaus Barberini (ž. augšė.) tęsiasi *Mons Quirinalis* (pl. H I 3 4), vienas iš 7 kalnelių, ant kurių buvo pastatytas senasis Rymas, užtatai jisai turi istorišką savo praeitį. Žiloje senovėje tasai kalnelis vadinavosi „Agonalius“, arba „Agonius“ ir „Collinus“ ir nuo Romuliaus laikų čia stovėjęs sabinų miestas, kurį Servijus Tullijus sujungė su savo miestu ant kalno Palatino, apvesdamas juodu sienomis. Iš to tai ir susidarė istoriškasis Rymas. *Kvirinalu* gi tasai kalnelis esąs pavadintas delto, kad čia buvusi Kvirino (*Quirini*) maldykla. Tasai kalnelis dažnai yra vadinamas *Monte Cavallo*, nes jo plečiuje tuo vardu yra arklių stovylos (ž. žem.).

Iš pietų į žiemryčius, išilgai per Kvirinalo kalnelį eina plati *via del Quirinale*, kurios pietiniame gale stovi sena **bažn. S. Silvestro a Monte Cavallo** (*al Quirinale*; pl. H 4), prigulinti prie šv. Vincencijaus iš Paulios misijonorių. Dar 1580 m. ji buvo atnaujinta. Jos kopulose yra 4 įdomūs Domenichino freskai iš senosios Sendoros Šventosios Istorijos. Seniau, kuomet popiežiaus rinkimai (konklave) budavo atliekami Kvirinalo rumuose, šion bažnyčion pirmiausia susirinkdavo kardinolai, čia laikydavo šv. Mišias, atlikdavo išpažintį ir taip prisiruošę, giedodami „Veni Creator“, eidavo į konklavę.

Toliau prie Kvirinalo gatvės, dešinėje, stovi **pal. Rospigliosi**, kurį pradėjo statyti su lig Fliaminijaus Ponzio plėnų pop. V broliavaikis, kard. Scipijonas Borghese, 1603 m. Paskiau tie rumai atiteko kunigaikščims Rospigliosi ir juose yra gyvenęs dabar jau atšauktasis Prancuzijos pasiuntinys prie Vatikano. — Tuos rumus „*Casine*“, kur yra surinkta nemaža paveikslų, galima lankyti seredomi ir subatomis, nuo 9 — 2 val., bet tik gavus ypatingą leidimą. Didžioje salėje, ant lubų, galima matyti garsusis Guido Reni'o freskas, iš 1609 m., išreiškiantis mitologiškąją deivę Aurorą, dievaitį Apolloną ir k. Yra dar čia ir Rubenso, Laŕnyno Lotto, Domenichino, Leonardo da Vinci ir kitų paveikslai.

Priešais, antroje gatvės del Quirinale pusėje, stovi sodnas *villa Colonna* ir pinigų dirbtuvė *Scuderie Reali* (pl. H 4).

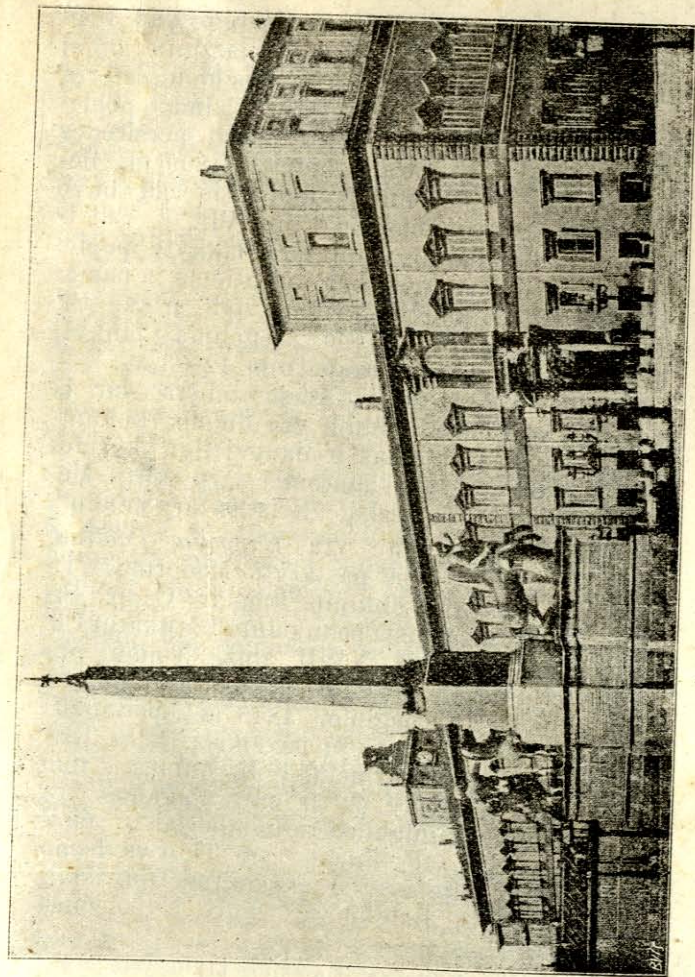
Čiapat stovi ir minėtasai gražus **plecius del Quirinale**, arba *Monte Cavallo* (pl. H 4), nes jame stovi dvi milžiniški *grupi* iš marmuro: dvyniai Kastoras ir Polluksas vedasi po arklį. Tarp tų grupų stovi 15 mtr. augščio turintis *obeliskas* iš raudonojo granito, kursai seniau yra stovėjęs prieš Augusto Mauzolejų (ž. 193 p.). Apačioje gi muša Sikstaus V pastatytoji ir Pijaus VII pertaisytoji *fontana*, kurią maitina vandentraukis *Acqua Felice*. Fontanos indas, turintis 11 sieksnių pločio, yra iš pilkojo rytiečių marmuro ir perneštas čion iš Forum Romanum, 1818 m. Minėtoji grupė senovėje stovėjo prie čia buvusiųjų *Konstantino pirėčių*, kurių pamatus galima dar čia matyti. — Nuo

pleciaus turime puikų reginį į miesto namų jurą, jurą, virš kurios matoma ir šv. Petro Bazilikos kopula.

Dešinėje prie to pleciaus stovi trikampis *pal. Consulta*, kur dabar yra *Užsienių dalykų ministerija (Min. Esteri)*. Tuos rumus pastatė Klemensas XII, sulig Fugos plėnų, ir juose seniau gyvendavo popiežiaus Sekretorius (*Secretarius Brevium*).

Tuoju už pleciaus, kairėje, tęsiasi dideli ir ilgi rumai **pal. del Quirinale** (pav. № 26), kuriuose nuo 1870 m. gyvena suvienytosios Italijos karalius (Viktoras Emanuelis III), nes tais metais tie rumai, vienkart su Rymu ir visa Bažnyčios provincija, tapo atimti iš popiežių, kurie tiek amžių juos valdė.

Quirinalo rumus pradėjo statyti Grigalius XIII, 1574 m., gražiausioje miesto dalyje; darbus vedė pirmiau Fliaminijus Ponzio, paskiau Fontana, Fuga, Maderna ir Bernini, kaskart labiau tuos rumus didindami; galutinai gi išpuošė Pijus VII. Per 300 metų jie buvo popiežių rezidencija vasaros laiku, nes čia oras daug geresnis negu Vatikane. Paskiau čia budavo atliekamos net konklaves arba popiežių rinkimai, kuriuose tapo išrinkti 4 paskutiniai prieš Leoną XIII popiežiai. Rinkimai čia budavo daromi abiejuose rumų augštuose prie gatvės del Quirinale ir naujojo popiežiaus išrinkimas budavo apskelbiamas Rymui iš balkono didžiųjų durų viršuje. Paskutinysis čia buvo aprinktas Pijus IX (1846 m.), kurio ilgiausias iš visų (32 metu) popiežiavimas buvo

№ 26. Plecius ir rumai del Quirinale (Karaliaus buveinė).

pilnas sumišimų ir neramumų¹⁾ taip, kad 1848 m., užpuolus maištininkams (mazzini'ečiams) tą Pijaus IX rezidenciją ir užmušus jo ministerių pirmininką Rossi ir sekretorių Palmą, popiežius buvo priverstas bėgti naktį persirėdęs Gajeton (Sicilijos karalystėje). Ir 1809 m., liepiant cies. Napoleonui I, taip pat iš čia buvo varu išvežtas Prancuzijon Pijus VII.

Nors katalikams nepridera lankyti popiežiaus priešo buveinės, bet norintiems ją pamatyti žinotina, kad tik rumų dalį, ir tai tik ypatingą leidimą gavus, tegalima lankyti šventadieniais ir ketvergalis, nuo 12—3 v.

Į plečių atgręžtoji fasada tebėra dar iš popiežių gadynės. Viduje yra didelis koliumnomis apvestas kiemas ir daugel ilgų koridorių. Lipant augštyn, matome tarp kitų Melozzo's da Forli freską: „Kristus tarp aniolų“.

Antrajame augšte yra *Cappella Paolina*, kurią Povilas V liepė pastatyti Madernai. Tą koplyčią tokio pat didumo, kaip ir Capp. Sistina Vatikane, puošia paauksintoji štukatura ir kilimai ant sienų, iš XVIII amž. Toliau yra audijencijų (priėmimų) salės, iš kurių vienoje, ant lubų Pijaus IX bėgimo, 1848 m., paminėjimui Overbeck'as nupiešė paveikslą, kaip Kristus slepias nuo norinčiųjų Jį numesti nuo kalno žydų (Luk. IV, 28 ir 29). Pagalios yra čia užsieninių kunigaikščių kambariai ir senobinė audencijų salė, kurioje yra Thorwaldseno darbo gipso reljefas: „Aleksandras Did. iškilmingai įžengia Babilonan“, kurį Napoleonas

¹⁾ Užtat teisingai šv. Malakijos pranašystė (ž. gale) priskyrė tam popiežiui priedą: *Cruc de cruce*.

liepė padaryti per 3 mėnesius. Mažoje gi, bet gražioje Šv. Panos *Aprėiškimo koplyčioje*, altoriuje, yra tą paslaptį išreiškias labai gražus Guido Reni'o paveikslas.

Rumų užpakalyje yra Urbono VIII ir Aleksandro VII įsteigtasis fontanomis bei stovyloomis (sulig Madernos plėnų) papuoštasis didelis sodnas *Giardino del Quirinale*, bet visuomenei jisai yra uždarytas.

Pirmiau keletu metų po Kvirinalo rumais ir sodnu tapo prakastas *tunelis*, jungiantis *gatvę del due Macelli* su gatvėmis Ferrara ir Nazionale. Tuo tuneliu eina ir tramvajus nuo pl. del Popolo lig stoties ir toliau.

Gatvė del Quirinale, ir toliau via Venti Settembre, užima vietą senobiniojo kelio *Alla Semita*.

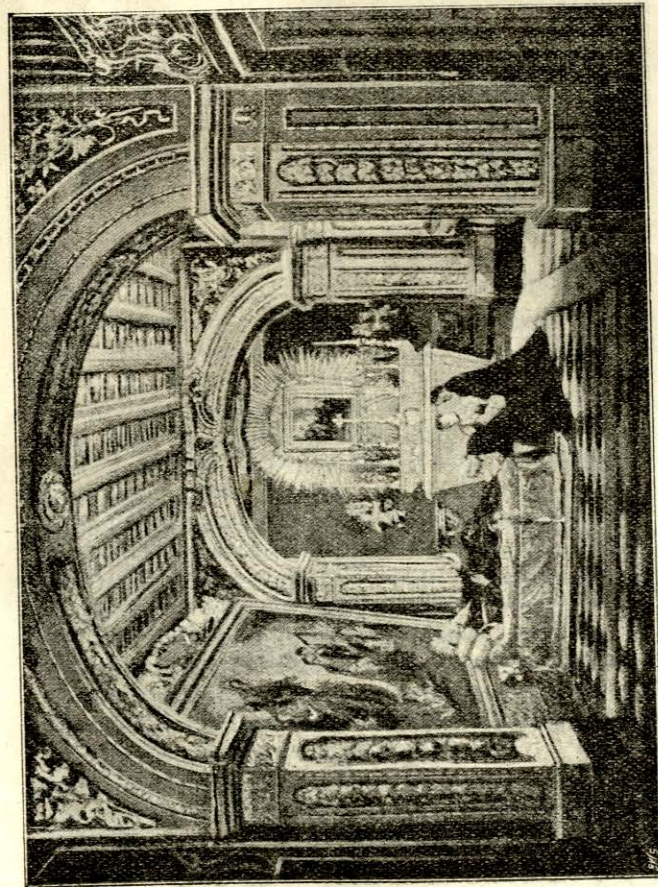
Toliau prie via del Quirinale, anapus skersgatvio *via Ferrara* (pl. H 4), stovi apvali **bažn. S. Andrea a Montecavallo**¹⁾, kurią pastatė ir brangiais marmurais papuošė Bernini, 1678 m., liepiant kunig. Pamphilij, Inocencijaus X broliavaikiui, pastatyti ją jėzujitams. Keistas jos portikas yra papuoštas korintiškėmis koliumnomis ir pailgomis lubomis. Didžiajame altoriuje yra šv. Andriejaus Ap. paveikslas, Courtois'o darbo. Ligšiol tebestovinčiame čia jėzujitų novicijate XVI-me amž. yra gyvenęs mūsų užtarytojas, šv. *Stanislovas Kostka* (†1563), kilęs iš lenkų didžiunų; jo vardu brangi kop-

¹⁾ Šitoje bažnyčioje mūsų išvažiavimo iš Rymo dienoje buvo iškilmingosios mūsų keleivystės pamaldos su vyskupo pamokslu. Bet aš tuo laiku čia nebuvau, nes netikėtai gavęs leidimą, džiaugdamasis laikiau šv. Mišias Vatikano bazilikos rusyje, prie šv. Petro Ap. kuno.

lyčia su jo paveikslu Maratta's darbo altoriuje yra kairėje šalip didžiojo altoriaus. Čiapat brangioje urnoje iš lapis-lazuli guli jo *šv. kunas*, prieš kurį nuolatai dega lempelė. Netoli iš čia palaidotas dar buvusias Sardinijos kar. Karolius Emanuelis IV, kurs permainęs karališkuosius rubus į vienuolio jupa, 17 metų išbuvo čia jėzujitu ir pagalios mirė 1819 m.

Prie tos bažnyčios buvusiame *jėzujitų vienuolyne*, kurs didžioje dalyje tapo sugriautas Italijos valdžios Kvirinalo gatvės pravedimui, pirmajame augšte yra *kambarys koplyčia* (pav. № 27), kur yra gyvenęs ir miręs *šv. Stanislovas*. Griaunant vienuolyną, toji koplyčia, paprašius lenkams Rymo karaliene, tapo užlaikyta ir tik perkelta čiapat į kitus namus. Joje yra 2 altoriu: *Šv. Marijos P.* ir *šv. Stanislovo*. Prie šio paskutiniojo a. a. Leonas XIII laikė savo primiciją, 1838 m. Tarp tų altorių, toje vietoje, kur Šventasis mirė, guli jo mirštančio stovyla, Petro Legros'o († 1719) darbo, kurios veidas, rankos ir kojos iškaltos iš baltojo, rubai iš juodojo, patalas iš geltonojo ir antklodė iš raudonojo marmuro. Abejos duris prieš koplyčią yra tai šventųjų Ignacijaus ir Pranciškaus Borgijaus palaikos. Čiapat yra ir kai-kurios *šv. Stanislovo* palaikos. Vienuolyno gi koridoriuje yra 12 nedidelių akvarelų (paveikslų) iš to Šventojo gyvenimo.

Toliau paėjus, Kvirinalo gatvės gale, dešinėje, stovi *bažnytelė S. Carlino* arba *S. Carlo* (pl. I 3), pastatyta sulig Borromini'o braižinių, rokoko stiliuje, 1640 m. Tą bažnytelę ir gretimuosius namus tasai arkitektas pastatė tokio pat didumo, kaip ir vienas iš šulų, remiančių *šv. Petro* kopulą. Fasada papuošta dviem eiliom koliumnų, vidus gi paremtas 16 šulų.

№ 27. Šv. Stanislovo Kostkos (Lietuvos Patrono) koplyčia.

Šalip, *Trinitarijų vienuolyne*, gyvena tų vienuollų generolas.

Toliau mūsų aprašomąją gatvę perkerta *via Quattro Fontane*, einanti nuo pl. Barberini lig *via Nazionale* ir toliau. Ji gavo vardą nuo 4 fontanų, stovinčių keturiose tų dviejų gatvių kertėse. — Iš čia matomi 3 obeliskai: Kvirinalo pleciuje, prie bažn. S. Trinità de' Monti ir prie bazil. S. Maria Magg.

Prie pietinėsios fontanos stovi ššv. *Onos ir Joakimo (S. Gioacchino) bažnytėlė*, prie kurios yra amžinosios ŠS. Sakramento adoracijos draugija.

Prie gatvės *Quattro Fontane* yra *Kanados (Candese, № 117)* ir *Škotų (Scozzese № 161) Kolegijos*.

Toliau mūsų aprašomoji gatvė lig *Porta Pia* pirmiau vadindavosi *via Pia*, bet dabar demonstrantiškai pavadinta *via Venti Settembre* (pl. I K 2 3), t. y. „20-jo rugsėjo gatvė“; tasai vardas primena mums aną nelaimingąją 1870 metų dieną, kurią Italijos kariuomenė, išlaužusi minėtuosius vartus, įsiveržė taja gatve Ryman. Nuo to laiko ilgus amžius prie popiežių prigulėjęs Miestas ir visa provincija tapo užgriebta pasaulinės valdžios ir ligšiol nesugražinta. Toji gatvė eina Kvirinalo kalnelio nugara ir ilgio turi apie 1¼ kil.

Gatvės pradžioje, dešinėje, stovi *pal. Albani*, pastatytas Fontanos, XVI amž., ir papuoštas čia gyvenusiojo kard. Albani. Rumų koplyčioje guli šv. *Albano Kent. († IV am.) kunas*, atrastas šv. Cirijakos katakumbose.

Toliau, dešinėje, stovi dideli nauji rumai su 2 koplyčiomis, kuriose telpa *Karės Ministerijos (Ministero della Guerra; pl. I 3)* biurai.

Toliau prieiname šv. *Bernardo plečių* su 3 bažnyčiomis kertėse.

Pleciaus gilumoje, dešinėje, stovi apvali šv. **Bernardo bažnyčia**, pastatyta vakarinėje didelių Dioklecijono pirėjų kertėje, 1598 m. Toji bažnyčia su koplyčiomis ir nišomis yra panaši į Panteoną, užtat ir labai sena ir jos kopula seniau buvo kiaura viduryje, kaip ir Panteono. *Viduje*, papuoštame gipso šulais ir stovydomis, šalip altoriaus, guli garsusis tapytojas Frid. Overbeck. Tos parapijos bažnyčios reikalus iš pat pradžių aprupina vietiniai kunigai cisteresai (čiapat ir jų generolas) ir lig 1903 m. ji buvo kard. Sarto, dabartiniojo Popiežiaus, titulas.

Priešais gi, antroje aprašomosios gatvės pusėje, stovi bažn. *S. Susanna*, paeinanti iš IV amž., nes perdirbta iš tos šv. Mergaitės namų ir atstatyta Leono III, 796 m.; pagalios Kar. Maderna perdirbo ją 1600 m. — *Viduje* yra paveikslai iš čia Dioklecijono nukankintosios šv. Zuzanos ir nekaltosios Senosios Sandoros Zuzanos gyvenimo. Didžiajame gi altoriuje guli pati šv. *bažnyčios Užtarytoja* († 295) ir jos tėvai: šv. *Gabinus* ir šv. *Felicita Kank.* († IV amž.) Iš pop. Sergijaus I, kurs prie šios bažnyčios yra buvęs kunigu, gadynės, t. y. iš 687 m., yra dar užsilikęs ilgas ant marmuro lentos surašytasis raštas, kuriuo tasai popiežius buvo užrašęs šiai bažnyčiai daugel turtų. Bažnyčios gi rusyje galima pamatyti Šventosios namų likučius.

Gretimajame vienuolyne gyvena vienuolės bernardinės.

Pagalios, už skersgatvio *via di S. Susanna* stovi bažn. *S. Maria della Vittoria (Pergalėjimo)*, kurią Povilas V buvo paskyręs šv. Povilo

Ap. garbei. Dabartinį ji gi vardą bažnyčia gavo nuo čia buvusio Dievo Motinos paveikslu, kurs 1620 m. suteikęs ties Praga pergalėjimą katalikiškajai Germanijos cies. Ferdinando II kariuomenei ant protestantiškosios elektoriaus Fridricho V kariuomenės (30-metinė karė). Tasai paveikslas, kurs tame mušyje buvo nešiojamas prieš kariuomenę, vienkart su vėliavomis ir kitu karės grobiu buvo atsiųstas Ryman ir pavestas šiai bažnyčiai, bet 1833 m. sudėgė. Bažnyčią pastatė kard. Scipijonas Borghese, 1605 m., pavedęs darbą Kar. Madernai; tik fasada yra Jono Soria's († 1651 m.) darbo.

Vidy Maderna išklojo Sicilijos jaspisu ir papuošė gražiais paveikslais ir skulpturomis, bet 1884 m. ji tapo dar gražiau išpuošta. Absidoje (didžiosios pažasties gale) yra Serra's freskas, perstatantis mums procesiją po minėtojo pergalėjimo ties Praga. — 2-je dešinėje koplyčioje yra duodančios šv. Pranciškui Jėzų Marijos paveikslas ir Domenichino freskai. — 3-je kairėje koplyčioje yra Guercino darbo ŠSS. Trejybės paveikslas ir 4-je brangioje šv. Teresos koplyčioje garsioji marmurinė Bernini'o grupa, kurioje aniolas perveria šv. Teresos širdį Dievo meilės vilyčia. Dar viename altoriuje yra miegančio šv. Juozapo stovykla, kuriam apsireiškia aniolas. Toje bažnyčioje buvo laikomos taippat atimtos iš turkų mušyje ties Lepanto, 1571 m., palmos, kurias Pijus IX, 1860 m., nusiuntė savo kariuomenei, kuri mušė tuokart ties Castelfidardo (ž. I t., 290 p.). Rugs. 12 d. ir spalį 7 d. šioje bažnyčioje esti

pamaldos pergalėjimų ties Viena ir Lepanto paminėjimui.

Gretimajame *vienvolyne* yra daugel paveikslų, perstatančių mums mušį ties Lepanto. — Užpakalyje yra *žemdirbystės muzėjus* (*Museo Agrario*).

Šios visos trys bažnyčios yra kardinolų titulai.

Priešais tos bažnyčios stovi didelis viešbutis *Grand Hotel*, kurio vakarinėje kertėje yra sena, bet graži *Fontana dell' Acqua Felice* su trimis arkadomis, kurią, anot ilgo antrašo ant jos, pastatė Dom. Fontana, liepiant Sikstui V, kurio krikšto vardas buvo Feliksas. Didžioji stovykla yra tai nenusisekusi kopija Maižiaus stovylos, Mikolo Angelo darbo, esančios bažnyčioje S. Pietro in Vincoli. Šalyse yra dar Aarono ir Gedeono reljefai ir prie trijų marmuro baseinų spjauja vandenį naujojo darbo liutai, kurių originalai yra Vatikane. 1583 m. pastatytasai *vandentraukis Acqua Felice*, kursai maitina šią fontaną, ateina nuo m. Colonna, Albanų kalnuose (20 kil.). Senovėje tasai vandentraukis turėjo Aleksandro vardą, nes cies. Aleksandras Severas (222—235) buvo jį įsteigęs vandenio pristatymui į jo pastatytasias pirtis, netoli nuo Panteono (kur dabar pal. Madama; ž. 178 p.).

Toliau via Venti Settembre eina pro labai ilgus ir plačius rumus, kuriuose telpa *Finansų Ministerijos* valdyba (*Ministero Finanze*; pl. K 3-4); prie tų Canevari'o pastatytųjų rumų susieina 2 tramvajų šaki, iš kurių viena ir eina musų aprašomąja gatve net užmiestin. Priešais

rumų, alėjoje, stovi finansų ministerio Kvintilijaus Sella's († 1884) stovyla, Ferrari'o darbo.

Pagalios gatvės gale, prie porta Pia (ž. 259 p.), dešinėje, yra *villa Torlonia* (pl. L 2), kurios rumuose telpa Anglijos pasiuntinybė (*Ambasciata d' Inghilterra*) prie karaliaus ir kairėje—*villa Bonaparte* (pl. K 2).

Bet dabar pereiname į *via della Porta Salaria* (pl. K 1 2), kuri eina nuo Finansų ministerijos antrojo galo žiemų linkon. Jos gale stovi *Porta Salaria* (pl. K. 1), atnaujinta po 1870 m., kuomet maištininkas Garibaldi buvo juos sugriovęs. Per tuos pačius vartus 409 m. buvo įsilaužęs Ryman ir gotų kar. Alarikas ir dar pirmiau — gallai.

Vakaruose nuo vartų, prie *corso d' Italia* (pl. K 1) stovi nauja bažn. *S. Teresa*, kurion Pijus X, 1906 m., perkėlo parapijos teises ir turta iš bažn. *S. Salvatore della Corte*.

Žiemų linkon nuo Porta Salaria eina garsus senovėje kelias *via Salaria*, prie kurio, tuoj dešinėje, stovi didelė *villa Albani* (Torlonia; pl. K L 1). Ją isteigė ir dailės dalykais papuošė kard. Aleksandras Albani, 1758 m., kurs, budamas senovės dalykų žinovas ir mylėtojas, daugelį jų surinko ir patalpino villos rumuose *Casino*. Iš ko susidarė turtinga *Galleria Albani*. Čia pat yra dar bilijardo namai ir įvairiais senovės dalykais papuoštoji kavinė. — Tos villos apylinkėje, prie *via Salaria*, yra keletas mažesniųjų *katakumbų*¹⁾. Ant šv. *Saturnino katakumbų* tebestovi dar to *Šventojo bažnyčia*.

Toliau *via Salaria* eina per nedailiai apstatytąjį priemiestį ir perkerta *viale della Regina*, vandentraukį *Aqua Virgo* ir upę *Aniene (Anio)*. Čia stovi garsus iš senovės tiltas *pons Salaris*, kursai karėse budavo daugel

1) Pirmosiose iš jų, šv. *Felicitos katakumbose*, tebesto dar palaidotas pop. šv. *Bonifacijus I* († 422).

kartų sugriauamas ir vėl atstatomas. Dar pirm Kristaus grynės buvo sugriovęs jį gotų vadas Totila. Ant to tilto Manlius Torkvatus užmušė vienmušyje gallų pasiūstąjį kareivį. Paskutinįjį gi kartą jisai nukentėjo nuo augščiau minėtojo Garibaldi'o, 1867 m.

Kairėje, ant kalnelio ties Aniene's įtaka Tiberin, stovi tvirtuma *fortezza Antenne*. Žiloje senovėje čia yra stovėjęs Latium'o miestas „Antemnae“, kurį Romulius buvo pirmiausia užkariavęs.

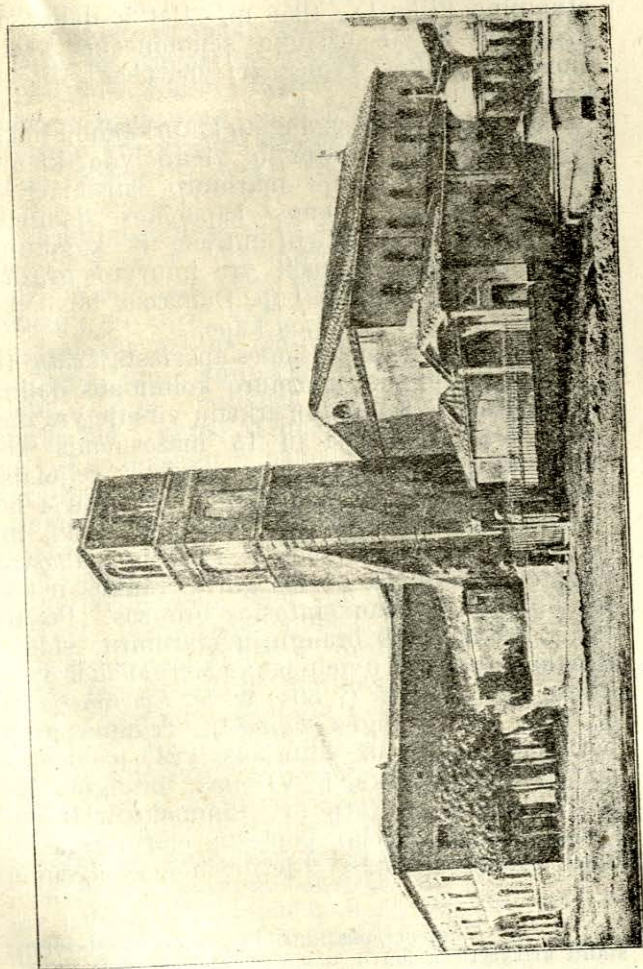
Anapus tilto, *via Salaria* ilgai eina tarp Tiberio ir geležinkelio, iki nenuėina į Sabinų kalnus.

Šiapus gi tilto, trečiame kil. nuo miesto vartų, yra svarbiausios prie šio kelio ir seniausios šv. **Priscillos katakumbos**, paeinančios dar iš Apaštalų grynės, užtat šv. Petras dažnai krikštydavęs čia naujuosius savo pasekėjus. Jos ypatingai yra įdomios del savo paveikslų, iš II amž. pradžios. Pirmiausia, ilgu prieangiu įeiname į seniausiąją katakumbų dalį — keturkampį kambarį, del jo graikiškųjų antrašų vadinamą „*Capella graeca*“, kuriame iš III am. paeinantieji paveikslai dešinėje ir kairėje perstato mums Senosios Sandoros Zuzanos istoriją. Tos koplyčios gale tarp kitų paveikslų didžiausią svarbą turi paveikslas, išreiškiantis „*Duonos laužymą*“ (Šv. Komunija). Gretimojoje koplyčioje yra kaipo lubų paveikslo liekanos — seniausias Dievo Motinos paveikslas. — 2-je koplyčioje matome „*Gabrieliaus Apreiškimą Marijai*“ ir 3-je — Dievui pašvęstosios moteries apvilkimą rubais ir Mariją su Kudikėliu. Koridorių eilėse matome dar nemažai uždarytųjų grabų iš II-jo amžiaus su dažais parašytais vardais. 1899 m. čia tapo atrastas 91 m. nukankintojo konsulio Acilijaus Glabrio šeiminiskasis kapas. Šalip—kankinio šv. Krescencijaus

„cu biculum clarum“ su paveikslu trijų Babilionijos jaunikaičių, atsisakančių garbinti Nabuchodonosor'o stovyla. Sen ir ten mato me daugelį seniausiųjų ir paprasčiausiųjų antrašų, primenančių mums įvairius atsitikimus iš Šventųjų (Petro ir Povilo ir k.) gyvenimo arba šaukiančių juos melsties už numirėlius. Tose tai katakumbose tarp kitų šventųjų buvo palaidoti ššv. pop. Marcelinas ir Marcellius I nukankintas 310 m. (ž. 196 p.) ir senatorius Pudens su savo dukterimis: ššv. Pudencijona ir Prakseda (ž. 274 p.). Ant tų katakumbų pop. Silvestras I buvo pastatęs baziliką, kurioje buvo palaidotas jisai pats ir kiti IV-jo amž. popiežiai. Neseniai tapo atkastos tosios bažnyčios ir gretimųjų namų pamatų žymės. Iš čia netoli yra iš IV-jo amž. paeinantiji Krikšto koplyčia (*Baptisterium*). — Šv. Silvestro dienoje (31 gruod.) tos katakumbos esti gausiai apšviečiamos; 10 val. esti suma ir pamokslas, 3 gi val. — procesija.

Dabar, grįždami atgal iš via Salaria, tuoj pasukame kairėn, į *vicolo di S. Agnese*. Čia prie *via Nomentana*, ateinančios nuo *via Venti Settembre*, stovi šv. Agnėtos ir Konstancijos bažnyčios, kurias jungia su miestu (p-za di S. Silvestro) tramvajus.

Bažn. S. Agnese fuori le Mura (pav. № 28), tą nedailią iš lauko, bet labai malonią viduje parapijos bažnyčią įsteigęs ant tos jaunos kankinės kapo cės. Konstantinas Did., meldžiant ju dukterei šv. Konstancijai, apie 324 m. Bet naujai ją atstatė pop. Honorijus I, apie 630 m., pertaisė Inocencijus VIII, 1490 m., ir pagalios

№ 28. Bažnyčia S. Agnese fuori le Mura.

atnaujino Pijus IX, 1856 m. – Bet ir dabar didžioje jos dalyje užsiliko senobinėsios krikščionių bazilikos žymės ir ypatybės. Ji yra kardinolo titulas.

Į tą bažnyčią su augštu keturkampiu bokštu įeinama per gretimojo vienuolyno kiemą. Vidun veda 47 platūs marmuro laipsniai žemyn. Priangio sienos papuoštos daugeliu įmurytų krikščioniškųjų antrašų iš katakumbų. Dešinėje, žemiausia, yra įmurytos gražios eilios, kurias sustatęs pop. Damazas, buvo patalpinęs ant šv. Agnėtos kapo.

Geriausia po pietų saulės apšviestąjį *vidų* 16 įvairaus brangaus marmuro koliumnos dalina į tris pažastis. Koliumnų arkadų viršuje yra dar portikas arba galerija su 15 mažesnėmis koliumnomis; lubos papuoštos gražiais reljefais. Didysai altorius su baldakimu, paremtu 4 labai dailiomis koliumnomis, paeina iš 1614 m. Altoriuje stovi labai sena iš rytiečių aliabastro Šventosios stovyla, kurios galva, rankos ir kojos nulietos iš paausintosios bronzos. Po altoriu, pastatytą iš brangiųjų marmurų, sidabriniam grabe guli dviejų jaunų Mergaičių ir Kankinių: *šv. Agnėtos* († 304) ir *šv. Emerencijonos* († 304), jos draugės, *kunai*¹⁾. Tribuna arba bažnyčios galas už altoriaus yra papuoštas matytinąja mozajika, iš VII amž.: brangiai apsirėdžiusi Agnėta tarp šv. Simmako ir Honorijaus I (su bažnyčia), popiežių; čia pat ir senobinis vyskupų sostas. 2-je dešinėje koplyčioje,

¹⁾ *Šv. Emerencijona*, dar katechumenė (besiruošianti krikštyties), buvo užmušta stabmeldžių čia pat, ant šv. Agnėtos kapo.

altoriuje, yra Kristaus Galva iš marmuro, Mikolo Angelo († 1564) darbo, viršuje gi gražus iš 1490 m. paeinantis reljefas: šsv. Steponas ir Laurynas Kank. Čia pat yra matytinas senobinis žibintuvas. — Kairėsios gi koplyčios altoriuje yra gražus senobinis freskas: Marija žindo Kudikėlį Jėzų. (Šv. Agnėtos galva, ž. 185 p.).

Didžiausieji atlidai čia esti šv. Agnėtos diena (21 sausio d.), kurioje per pamaldas ant didžiojo altoriaus esti pašvenčiamu du baltu avinėlių, iš kurių vilnų vienuolės audžia antvyskupiams palijus (*pallium*; ž. 41 p.).

Įėjus pro vienuolyno vartus, dešinėje, per didelį langą matomas freskas, perstatantis mums čia įvykusį stebuklą 1855 m., kuomet čia po iškilmingųjų pamaldų Pijus IX, šešių kardinolų ir kelių savo palydovų draugystėje, priėmė Propagandos klerikus palaiminimo jiems suteikimui. Bet kuomet 96 asmenis pripildė salę, staiga įlūžo asla, ir popiežius su visais kitais įkrito rusin. Bet štai stebuklas! Nė vienas iš įkritusiųjų nė kiek nenukentėjo. To atsitikimo paminėjimui Pijus IX ir liepė nupiešti paveikslą, kur matome, kaip šv. Petras sulaiko krinantį popiežių, viršuje gi Nekaltai Pradėtoji Marija atitolina pavojų. Tasai pats popiežius iš dėkingumo šv. Agnėtai atnaujino tą baziliką ir kismet atvažiuodavo į ją dieną (12 bal.) iškilmingai giedotų „Te Deum laudamus“, ypač, kad dar tą pačią dieną 1850 m. jisai buvo laimingai pagrižęs Ryman iš Gajetos nelaisvės. Tą pačią dieną vakare budavo apšviečiamas visas miestas.

Gretimajame *vienuolyno*, papuoštame fres-

kais iš XVI am., gyvena Liateraniškieji kano-
ninkai (*Canonici regolari*), kurie aprupina tos ba-
zilikos reikalus ir noriai apsiima pavedžioti mal-
dininkus po čiapat esančias katakumbas.

Šv. Agnėtos katakumbos, arba pirmųjų krikš-
čionių kapinės, yra čiapat prie bažnyčios, už durų
kairėje jos pažastyje. Reikia pasiklausti zakri-
stijono (1 fr.) ir atminti, kad į katakumbas
teįleidžiama tik 5 žmonės; vasaros gi metą
jos esti visai uždarytos. Jųjų urvai žemi ir
siauri, koplyčios gi mažos ir be svarbių pa-
veikslų. Bet šios katakumbos labai įdomios
yra tuo, kad jos didžiojoje dalyje užsiliko dar
pirmykštėje išvaizdoje ir beveik visi grabai
tebėra uždaryti (pilni). Del tos priežasties
čia tebėra dar daugel šventųjų relikvijų. Tik
statant čia baziliką IV amž., katakumbų dalis
buvo sugriauta, bet Breslavo (Vokietijoje) ant-
vyskapis, kard. Kopp'as, kurio šitoji bazilika
yra titulas, 1901 m. pradėjo savo lėšomis jų
atkasinėjimą po didžiuoju altoriu ir čia atrado
urvus su grabais ir daug retų ir brangių se-
novės dalykų (freskus iš IV amž. ir k.). Iš
čia matomas po altoriu sidabrinis grabelis su
ššv. Agnėtos ir Emerencijonos relikvijomis,
įmurytomis čia XVII amž.

Netoli nuo šv. Agnėtos bazilikos stovi dar
matytinoji *Šv. Konstancijos (S. Costanza) baž-
nyčia*, kurią šv. Agnėtos zakristijonas atidaro
už 50 c. Tai yra buvęs apvalus mauzolėjus
ant tos Šventosios kapo (arba gal sen. Krikš-
tinė?), kurį pastatė tai savo dukterei (seserei?)
ir visai giminei palaidoti Konstantinas Did.
(† 337). 1256 m. tasai mauzolėjus tapo pertai-

sytas į bažnyčią su vienutiniu altoriu Šv. Kon-
stancijos vardu viduryje. Poromis stovinčios
24 granito koliumnos paremia kopulą, turinčią
22 mtr. pločio (diametre) ir per 12 langų ap-
šviečiančią bažnyčios vidų. Ant lubų yra mė-
lyna mozaika ant baltojo dugno, iš IV amž.
Iš XVII amž. paeinančiame altoriuje tarp kitų
relikvijų yra ir *šv. Konstancijos Merg.* († IV am.)
kunas. (Panašiais freskais papuoštasis jos por-
firo sarkofagas, lig 1789 m. stovėjęs čiapat
nišoje priešais durų, dabar yra Vatikano mu-
zėjuje (ž. 85 p.). Yra dar čia nišose ir kitos
nors mažai beužsilikusios, bet labai senos ir
svarbios mozaikos: Kristus tarp Apaštalų,
kaipo pasaulio Viešpats, duoda įstatymus Mai-
žiui ir šv. Petru; avelės gi, einančios iš Bet-
liejaus ir Jerozolimos, išreiškia visokias tautas,
Apaštalų trisus tapusias krikščioniškomis. —
Tą bažnyčią atnaujino Grigalius XVI († 1846).

Šalip tos bažnyčios yra iš VII amž. paei-
nančio pailgojo kiemo murų griuvėsiai, kurie
neteisingai vadinami „Ippodromo di Costanti-
no“, nes jie prigulėjo prie čiapat esančiųjų
katakumbų.

Coemeterium Ostrianum arba **majus**. Už šv.
Agnėtos bazilikos, prie via Nomentana, kairė-
je, po vynyne Leopardi, tęsiasi plačios kata-
kumbos, kurios, kol dar nebuvo atrastos jau
aprašytosios šv. Agnėtos katakumbos, buvo
vadinamos josios vardu. Užsilikusieji antra-
šai liudija, kad šios krikščionių kapinės paei-
na dar iš Apaštalų gadynės ir kad jose buvo
palaidoti šventieji kankiniai Papias ir Maurus,
ir šv. Emerencijona, kuri gulėjusi atskiroje

koplyčioje, tam tikroje nišoje, papuoštoje gipsatura ir paveikslų jauno Kristaus tarp ššv. Petro ir Povilo. Čiapat yra ir senobinis tufe iškaltas vyskupo sostas, vadinamas šv. Petro katedra. Tų katakumbų ta yra ypatybė, kad jose dažnai atsitinka matyti iš baltojo minkštojo akmens (*tuf*) iškaltos viršinininkams sėdynės (*cathedrae*), del kurių senovėje šios katakumbos ir budavo vadinamos „Coemeterium ad cathedras“, bet dažniau „Coemeterium majus“ (Didesnėsios kapinės) atsikirimui nuo mažesniųjų, kurios yra prie šv. Agnėtos bazilikos. Čiapat tapo atrastas pirmasis, nes paeinantis iš IV amž., Marijos paveikslas, perstatantis mums rymiškai pasirėdžiusią ir besimeldžiančią ištiestomis rankomis Dievo Motiną su Kūdikieliu ant kelių.

Paėjus toliau, via Nomentana perkerta skersai vandentraukį Aqua Virgo, Fliorencijos geležinkelį, ir paskiau eina per tiltą *ponte Nomentano*, pertiestą per upę Teverone (Aniene). Tasai tiltas, kaip ir tiltai Molle ir Salario, yra labai senas, bet daugel kartų atnaujintas. Dar gotai buvo vieną kartą jį sugriovę. Anapus to tilto, dešinėje, yra kalnelis (37 mtr.) *Mons sacer* (Šventasis kalnas), kurs tapo garsus nuo 493 m. pirm Kristaus, kuomet Rymo liaudis (plebėjai), apleidusi miestą ir čia apsikarusi, grumiojo savo prispaudėjams didžiunams (patricijams) ir tokiuo budu iškovojo sau tribunus (viršininikus). Nuo to kalnelio gražus reginys į Teverone's lygumą.

10 kil. nuo miesto, prie to paties kelio, einančio į senovės lotinų miest. *Mentana* (senovėje „Nomentum“; 22 kil. nuo Rymo) nuo kurio ir kelias gavo vardą, yra dar šv. Aleksandro katakumbos su bazilika tuo pačiu vardu. Yra tai ilgas, pusiau žemėn sulindęs triobesys, šalip kurio yra kelios katakumbų galerijos. Čia, sulig antrašo ant altoriaus, buvęs palaidotas koks ten Aleksandras, tik nežinia ar popiežius.

Dabar via Nomentana grįžkime atgal miestan.

1 kil. už šv. Agnėtos bazilikos stovi nemaža *villa Torlonia* (uždaryta visuomenei), kuri gavo vardą nuo išpuošusio ją kard. Al. Torlonia. Pietų linkon nuo jos tęsiasi dar neapstatytasai Rymo priemiestis.

Toliau, šiapus porta Pia, kaireje, labai gražioje vietoje, stovi buv. *villa Patrizi* (pl. L 1, 2), kurioje prie via Nomentana stovi *Šv. Dievo Kuno (SS. Corpus Domini; pl. L 1) bažnyčia*. Užpakalyje yra dar šv. *Nikomedo katakumbos*. Šioje apylinkėje Pijus X, 1906 m., sutvėrė naują *Šv. Juozapo* parapiją.

Porta Pia (pl. L 2) gavo vardą nuo pop. Pijaus IV, kuriam liepiant, 1564 m., Mikolas Angelo pradėjo statyti tuos vartus šalip buvusios čia *porta in Nomentana*, kuri dabar yra užmuryta, nors naujieji vartai dar nepabaigti. 798 m. per tuos vartus buvo įjojęs cies. Karolius Did., 1870 gi metais buvo apgulusi juos Garibaldi'o kariuomenė, kuri 20 rugs. d., išlaužusi sieną (dešinėje nuo vartų), išgriovė miestan.

Dešinėje nuo vartų, gatvėje *Corso d' Italia*, stovi valdžios pastatytoji *colonna Vittoria* ir priešais jos įmurytos sienon tris skardos 1871, 1874 ir 1895 m. paminėjimui.

Kaireje gi nuo vartų, gatvėje *viale del Policlinico*, vedančioje į labai didelę istaigą tuo pačiu vardu, iš 1896 m., 1825 m. tapo atkasti cies. Tiberijaus gadynėje garsaus pretoro Q Haterijaus kapo pamatai.

Toliau, paėję ta pačia gatve, netrukus miesto sienoje randame senus vartus su *kolegija di S. Leone Magno* (pl. L 2) prie jų ir toliau, kaireje, elektros dirbtuvę (*officina di elettr.*; pl. L M 2)

Pietuose iš čia miesto sienos padaro didelį keturkampį, kuriame yra didelis plečius *Campo Militare* (sen. *Castro Pretorio* pl. L M 2-3). Jį yra išteigęs skaitlingai ciesorių sargybai (pretorijonams) cies. Tiberijus

(14 — 37 m.). Čia tie ištvirkę kareiviai numesdavo Rymo ciesorius ir naujus iškeldavo. Tasai plecius turi apie 500 mtr. ilgio ir 300 mtr. pločio ir senovėje buvo iš visų pusių apvestas 4 mtr. augščio turinčia siena. Cies. Aurelijonas priskyrė tą vietą prie miesto ir apvedė ją dar augštesnėmis miesto sienomis. Dabar tasai plecius apstatytas kareivių namais (kazarmėmis) ir vadinas *Campo militare*, nes tarnauja raitosios kariuomenės lavinimuisi; jai negalima įeiti be ypatingo leidimo. Pirmojoje bet-gi XIX amž. pusėje čia buvo įtaisytas jėzujitų vyndaržis. — Pro tą plečių eina tramvajus lig staz. Centrale ir toliau.

Vakaruose iš čia, prie via Sommacampagna, stovi maža, bet maloni *Šv. Familijos bažn.*, bizantiškame stiliuje, kurią pastatė Liateraniškiai Kanoninkai.

Pietvakariuose nuo to plečiaus, prie *via di porta S. Lorenzo*, ties stotimi, stovi nauja *Šv. Jėzaus Širdies (SS. Cuore di Gesù; pl. L 3) bažnyčia*. Čia man teko laikyti šv. Mišias, sugrįžus iš Neapolio. Tą bažnyčią pradėjo statyti garbingasis¹⁾ kun. Jonas Bosko († 1888 m.), garsusis salezjonų įsteigėjas, kurie užsiima beturčių ir našlaičių vaikų mokymu. Jie taip pat aprupina ir šios parapijos bažnyčios reikalus (ž. I tomas, 457 p.).

Pro bažnyčią einantis tramvajus ateina nuo šv. Lauryno fuori le Mura bazilikos ir eina pro Centralinęją stotį, per plečių *dei Cinquecento* (pl. K 3).

To plečiaus pradžioje, kairėje, stovi muitinė *Doga centrale*, ties kuria jame tapo atrasta didelė Servi-

1) 1907 m. šv. Apeigų Kongregacijoje jau prasi-dėjo kunigo Jono gyvenimo tardymas, kurs, duok Dieve, kad pasibaigtu to vyro kanonizavimu. Jo gyvenimą skaityk „Šalt.“ 1907 m. №32, 474p. ir „Žiburio“ kal. 1913 m.

jaus Tullijaus sienų dalis, susidedanti iš pilimo (wal), turinčio 30 mtr. pločio ir 15 mtr. augščio; jo paspa-ros siena iš keturkampių uolų siekia dar 12 mtr. gilumo turinčio griovio iš oro pusės.

Stazione di Termini arba centrale. Ilgą ir gražų tos stoties triobesį dviem sparnais pa-statė Miriere ir Bianchi, 1872 m. Ties stoties fa-sada, plečiuje Cinquecento (pl. K 3), stovi ne-didelis *obeliskas*, atrastas netoli šv. Ignacijaus bažnyčios (ž. 200 p.) 1882 m. ir pastatytas čia paminėjimui 500 (cinque cento) Italijos karei-vių, užmuštų abissinų ties Dogali, 1886 m. Nuo to plečiaus tramvajai ir omnibusai eina į visas miesto dalis.

Vakaruose su šiuo plečiu susiduria **piazza delle Terme** (pl. K 3), kursai gavo vardą nuo čiapat stovinčių cies. Dioklecijono pirčių (*ter-me*), kurių pusiauapvaliąją kiemo dalį jisai uži-ma. Tame plečiuje yra didelė ir graži *Fontana di Termini*, iš Pijaus IX laikų, susidedanti iš daugelio čiurkšlių, plaukiančių iš didelio apvalaus indo. Didžiausioji čiurkšlė yra vi-durinė ir muša stačiai augštyn, indo gi pa-kraščiais muša apie šimtą mažesniųjų čiurkš-lių, kurios tik peršokę per indo kraš-tus, krinta atgal į labai didelį aptvertą basei-ną. Be to toji fontana yra papuošta spiau-nančiais vandenį liutais ir subiaurinta neseniai pastatytomis nuogomis stovylomis. Vandenį tai fontanai pristato vandentraukis *Aequa Marcia*, kurs ateina čion pro Porta Maggiore iš Sabinų kalnų (90 kil.). Tą ilgiausiąjį Rymo vandentraukį pastatė pretoras Q. Marcius Rex, 146 m. pirm Kr., atnaujino gi Pijus IX, 1869 m.

Terme di Diocleziano buvo didžiausiosios pirtis senajame Ryme; tokios didelės jos yra buvę, kad jose galėjo maudyties vienkart apie 3,200 žmonių, dabar-gi jų vietoje ir iš jų medegos stovi 2 bažnyčė (šv. Bernardo ir S. Maria degli Angeli), 2 plecių, 3 gatvės, keli daržai ir daug namų. Pastatė jas cėis. Dioklecijonas ir jo bendras (*caesar*) Maksimijonas, 305 — 306 m. Sulig padavimo, prie tų pirėių statymo buvę verėiami mirtin pasmerktieji krikščionėis, kurie, dirbdami plytas, ženklėne jas kryžiaus ženklais. Tų darbinėkų tarpe buvęs šv. Cirijakas dijakonas ir jo draugai Liargas ir Smaragdas, kurio atsitikimo pamėnėjimui žėmiuose, šalip dabartinėsios Finansų ministerijos, V-me amž. buvo pastatyta šv. Cirijako garbei bažnyčia, bet jos dabar nebėra.

Tų pirėių fasada buvo atgrėžta į žėmryėius. Iš visų pusėių jos buvo apsuptos dideliu keturkampiu kiemu, apvestu muru, turinėiu po 325 mtr. ilgio iš kiekvieno šono. Užpakalyje tasai muras darė didelė pusianratį (*Esedra*), kuris ir ligšiol užsiliko gatvės Nazionale pradžioje. Dviejuose to šono muro galuose stovėjo 2 apvalu triobėsiu su kopulomis, kuriuodu ligšiol užsiliko: viename dabar įtaisyta minėtoji šv. Bernardo bažnyčia (ž. 247 p.), antrasis gi dabar priguli prie mergaičių gimnazijos, prie *via Viminale* (pl. K 4). Pirėių viduje buvo gražus portikai, kiemai ir išpuoštos salės; buvo dagi miškėliai ir gražios alėjos pasivaikščiojimui; pagalios, kaip ir kitose viešose pirtyse, čia buvo dar mokyklos ir vieta atletų gimnastikai. Visuomenės naudai Dioklecijonas

buvo dar perkėlęs čion iš Forum Trajano garsiąją Ulpijaus biblioteką.

Pijus IV liepė Mikolui Angelo pertaisyti tas pirtis į vienuolyną kartuzams, kurie čia apsigyveno atskirose triobelėse, didžiausiąją gi pirėių salė, kur buvo minėtoji Ulpijaus biblioteką, — į graikiškojo kryžiaus pavidalą turinčią bažnyčią, kardinolo titulą, kuri tapo pašvėsta 1561 m. **Aniolų Karalienės** (*S. Maria degli Angeli*) vardu. Senobinėji tos salės išvaizda palikta beveik ta pati, tik asla tapo pakelta 6 pėdomis, užtat 8-nių jos koliumnų apačios liko po asla. Toji bažnyčia yra viena iš gražiausiųjų Ryme, nes pilna aukso, brangiųjų marmurų ir garsiųjų paveikslų. Dabar skersinėji jos pažastis yra ilgesnė už didžiąją, bet seniau ilgoji pažastis buvo didžiąją pažastimi, nes žėmvakariniame bažnyčios gale buvo didysai altorius ir nuo pleciaus Cinquecento — įeiga su ilgu prieangiu (portiku). Tik ark. L. Vanvitelli pagadino tą bažnyčią, perdirdamas ją 1749 m. taip, kaip dabar ją matome, t. y. su įeiga nuo pleciaus delle Terme, kur seniau yra buvę šalinėsios durės. Bet kadangi ilgoji pažastis jau turėjo 8 granito koliumnas, tai Vanvitelli del simetrijos (vienodumo) ir trumpesnėje pažastyje pastatė kitas 8 panašias koliumnas iš plytų, nudažęs jas panašiai į marmurą. Be to dar jis prailgino chorą (prezbiterijų).

Vidun įeinama per senobinį apvaląjį prieangį, kurs yra beveik tokio pat didumo, kaip ir ana salė, kurioje dabar įtaisyta šv. Bernardo bažnyčia. Čia yra palaidotu 2 kardinolu: Petras Parisio ir Pran. Alciato ir 2 garsiu

tapytoju: Kar. Maratta († 1713) ir Salvatoras Rosa († 1673). Ant kard. Alciato kapo yra trumpas, bet gražus antrašas: „Virtute vixit, memoria vivit, gloria vivet“ (Dorybėje gyveno, atminime gyvena, garbėje gyvens). Toliau dešinėje, nišoje prie šulo, stovi didelė šv. Brunono, kartuzų išteigėjo stovyla, Houdon'o darbo, 1760 m., kairėje gi, koplyčios altoriuje, yra Kristaus, duodančio šv. Petru raktus, paveikslas, G. Muziano darbo. — Įėję į didžiąją pažastį, matome visą bažnyčios didumą ir gražumą: pirmiausia nustebina mus 8 minėtosios raudonojo rytiečių granito koliumnos, turinčios po 14 mtr. (6½ sieksn.) augščio ir po 5 mtr. aplinkui. Ilgoji gi pažastis turi apie 100 mtr. ilgio, 27 — pločio ir 28 — augščio, Tokios tai buta vienos Dioklecijono pirėių salės!

Tokios didelės bažnyčios papuošimui Benediktas XIV liepė pernešti jon daugel garsių paveikslų iš šv. Petro bazilikos, kur jų vietą užėmė kopijos iš mozaikos. Dešinėje pažasties dalyje 1703 m. tapo pažymėtas ant žemės Rymo meredijanas (su zodijskajam ženklais), ant kurios žymės vidurdienyje krinta saulės spindulys per augštai esančią skylelę. Sulig to spindulio yra nustatomi miesto laikrodžiai. Čia pat, dešinėje, yra paveikslai: Šv. Petro prikryžiavimas, Ricciolini'o ir toliau Simono Burtininko nukritimas, Tremolier'o darbo, sulig Vanni'o paveikslo šv. Petro bazilikoje. Tos pažasties gale, t. y. kur seniau yra buvę didžiosios durys, stovi pal. Mykalojaus Albergati altorius. Prie antrosios gi tos pažasties dalies sienos yra šv. Petro, prikeliančio Tabitą, paveikslas: yra tai taip pat kopija mozaikos,

esančios šv. Petro bazilikoje. Toliau stovi dar šv. Jieronimas (S. Girolamo), minėtojo Muziano darbo. Dabartinėje didžioje pažastyje yra Baglioni'o paveikslas papuoštoji koplyčia, už kurios ant sienų (absidoje) yra 4 dideli paveikslai: dešinėje—Šv. Panos Pasiuaukojimas (Praesentatio), Romanelli'o darbo ir svarbiausias višoje bažnyčioje — Šv. Sebastijono kentėjimai, Domenichino kliasiškasis aliejinis freskas, atlyptas nuo šv. Petro bazilikos sienos. Ant kairėsios gi sienos yra: Kristaus Krikštas, Maratta's darbo, ir Ananijos su Safira bausmė, Pomarancio's darbo. *Chore* yra palaidotas bažnyčios išteigėjas Pijus IV († 1565) ir duris į *Relikvijų koplyčia*, kur tarp kitų yra čielai Šventųjų kunai ir stikliniai indai su šv. Kankinių krauju.

Dešinėje gi skersinėsios pažasties dalyje: dešinėje — Nekaltasai Prasadėjimas, Petro Bianchi, ir Tabitos atsikėlimas, Costanzi'o darbo. Galinėje šv. Brunono koplyčioje yra to Šventotojo paveikslas, Jono Odazzi'o darbo. 4 Evangelistai ant lubų yra Procaccini'o darbo. Ant antrosios gi sienos: minėtojo Simono nukritimas, Battoni'o, ir Šv. Bazilijaus Vysk. Mišios cies. Valenso akyvaizdoje, Subleyras'o darbo.

Likusioje pirėių dalyje, kaip jau minėjau, lig 1870 m. buvo įtaisytas kartuzų vienuolynas, kurio sąnariai aprupindavo šiosios ir šv. Bernardo bažnyčių reikalus. Didelį keturkampį vienuolyno *kiemą* įtaisė taip pat Mikolas Angelo ir apstatė 100 doriškojo stiliaus koliumnų iš travertino. Kiamo viduryje yra šulinys, prie kurio stovintieji 3 kiprisai esą buk to arkitekto pasodinti. Dabar, naujoji Rymo

valdžia, išvaikius Dievo tarnus, patalpino čia labdarybės ir auklėjimo įstaigas ir Tautinį muzėjų, arba

Museo Nazionale Romano, kurį galima lankyti kasdien, nuo 10 — 3 val., už 1 lirą ir nedėdieniais dykai. (Ieiga pirčių kertėje, ties stotimi).

Tan muzėjun surinkta įvairūs senovės dalykai, iškasti nuo 1870 m. įvairiose vietose, ypač gi ant Palatino kalno ir Tiberio pakrantyje. Yra tai vienas iš įdomiausių Rymo muzėjų.

Pirmajame augšte iš 14 kambarių šie yra įžymesni: 1. *kamb.*, dešinėje, ant sienos yra nedaili mozajika, išreiškianti lavoną su graikiškuoju antrašu: „pažink patsai save“. — 3. *kamb.* — daili bronzos figura ilsinčiojo kovotojo kumstėmis. — 6. *kamb.* marmurinė klupojančio jaurnikaičio stovykla, paeinanti iš Makedonijaus kar. Aleksandro Didžiojo gadynės. — 7. *kamb.* yra gražūs reljefai nuo senobinių Rymo namų lubų ir sienų. — 12. *kamb.* yra daug mozajikų, liarvų (maskų), mitologiškųjų scenų, muzų ir kitų. Viduryje išstatyta 830 Anglijos pinigų, iš X amž., kurie, matomai, tapo čion atsiųsti kaip petropinigi (auka popiežiui).

Apatiniajame gi augšte, buvusiojo vienuolyno kambariuose, vietoje pasaulio atsižadėusių Dievo tarnų, dabar yra daug biustų, sarkofagų, reljefų, indų ir antrašų. Minėtojo gi kiemo sodne stovi senobinės žvėrių galvos, sarkofagai ir k., koridoriuose gi — dievaičių su deivėmis ir ciesorių su ciesorienėmis stovylos.

— Toliau žiemiuose, prie *via Cernaja*, stovi nauja *Šv. Rožančiaus* bažn. (*S. Maria del Rosario*).

Nuo plečiau delle Terme, pietvakarių linkon, eina viena iš svarbiausių miesto gatvė — **via Nazionale**, pravesta čia tarp kalnelių Quirinale ir Viminale, nuo 1870 m. Ji taip pat, kaip ir Corso Umb. I, visados pilna judėjimo, ypač atvažiuojant keleivių buriams pavasari ir rudenį. Tramvajai eina iš čia lig Vatikano, pl. del Popolo ir Trastévere's stoties.

Gatvės pradžioje, kairėje, už didelio *viešbučio* (*albergo*) *Quirinale*, stovi amerikiečių *evangelikų maldykla* gotiškame stiliuje.

Kiek toliau, iš dešinės ateina čion svarbioji gatvė Quattro Fontane (ž. 246 p.), kuri vardu *via Agostino Depretis* (pl. I K 4) eina toliau lig bazilikos *S. Maria Magg.* (ž. 276 p.). Taja gatve neseniai pravesta tramvajų linija.

Toliau, dešinėje, stovi sena, žemėn įlindusi *šv. Vitalio* (*SS. Vitale, Gervasio ed Protasio*) *bažnytėlė* (pl. I 4), pastatyta čia 416 m. ir pašvęsta *šv. Vitalio* ir jo sunų *ššv. Gervazo* ir *Protazo* Kankinių garbei. Jau daugel kartų ji buvo atnaujinta, bet be jokių papuošalų. Ant jos sienų viduje yra nusišėrusieji *Brill'io* paveiksai. Toji *bažnytėlė* yra vieno iš kardinolų titulas ir turi parapijos teises.

Šaly *bažnytėlės* stovi 1883 m. pastatytieji dideli ir gražūs rumai, kuriuose patalpinta pilniausias Italijoje paveikslų muzėjus *Galleria d' Arte moderna* (pl. H I 4). Jisai galima lankyti nuo 9—3 val., už 1 fr.; šventadieniais gi dykai.

Apatinijame augšte, pirmojoje salėje, yra marmuro ir bronzos skulptūros: Nekaltybė (Cencetti'o), Kankinė prie kryžiaus, Jėzus ir Marija Magd. (Cifariello's) ir k. Augštai gi, 22-se kambariuose, yra *paveikslų galerija*, kurioje yra Rymo ir Pompejos reginiai, mušių paveikslai, portretai, bronzos biustai ir grupė „Saturnališkai“. Kartas nuo karto tuose rumuose esti nepaprastos parodos.

Čiapat skersgatviu *via Ferrara* ateina Kvirinalo tuneliu tramvajus nuo piazza del Popolo.

Toliau, dešinėje, stovi *pal. Rospigliosi* (ž. 239 p.) ir kairėje 1894 m. pastatyti gražūs rumai *Banca d'Italia* (pl. H 4) ir daugeliu stovylų bei kitų senovės palaikų papuoštosios *villos Aldobrandini* parkas (pl. H 5).

Čia *via Nazionale* susilieja su *via d. Quirinale* ir iš rytų ateinančia didele *via Panisperna* (ž. 271 p.), iš ko susidaro trikampis *plecius Magnanapoli* (pl. H 5). Jo viduryje yra aptvertos *Servijaus Tullijaus sienų liekanos*, kurių antroji dalis yra dar gretimajame *pal. Antonelli*, dešinėje, nes čia yra stovėjusi *porta Sanguatis*.

Dešinėje, prie to plečiaus, stovi augštais laiptais *bažn. S. Caterina di Siena*, pastatyta apie 1563 m., sulig Jono Soria's plenu. Ji papuošta korintiškėmis kolionomis iš marmuro ir gražiais altorių paveikslais.

Užpakalyje, gretimajo vienuolyno kieme, stovi augštas be viršunės plytų bokštas *Torre delle Milizie*, iš 1200 m. Tasai keturkampis bokštas yra dar vadinamas *Torre di Nerone*, nes žmonės kalba, buk nuo jo Neronas stebėjėjis į degantį Rymą 64 m. (ž. 9 p.).

Toliau mūsų aprašomoji gatvė staiga pasuka dešinėn ir, nusileidus nuo pietiniojo

Kvirinalo kalvos šono, vėl pasuka kairėn ir eina lig plečiaus Venezia. Pirmoje iš tų alkunių yra stati gatvelė su laiptais į plečių del Foro Trijano.

Dar toliau, kairėje, stovi viduramžinis bokštas *Colonna* ir gretimajame skersgatvyje — eretikų *valdensų maldykla* (pl. G H 4).

Antrojoje pagalios alkunėje, dešinėje, stovi *Teatro Drammatica Nazionale* (pl. H 4), pro kurį tiesiai eina *via Pilotta* su *pleciu* tuo pačiu vardu gale (ž. 216 p.).

Tarp gatvių *Pilotta* ir *Nazionale* stovi didelis *pal. Colonna* (pl. G 4), kurį pradėjo statyti pop. Martynas V (1417 — 1431), nuo kurio pavardės *Colonna* ir rumai gavo vardą. Bet XVII ir XVIII amž. jie tapo gerokai padidinti. XVI amž. juose yra gyvenę: šv. Karolius Boromejus, Medijolano antvyskupis ir kardinalas, ir jo dėdė, pop. Pijus IV.

Pirmajame rumų augšte yra *paveikslų galerija*, lankoma nuo 11 — 3 v., tik utarninkais, ketvergais ir subatomis. Joje yra daugel *Colonnų* giminės portretų, garsiųjų maliarių darbo, ir didelė salė su lubų paveikslais, iš XVII amž., tarp kurių yra nupieštas ir mušis ties Lepanto, 1571 m., kuomet katalikai su šv. Rožančiaus maldų pagalba sumušė ten turkus. Yra dar čia 12 gražių landšaftų (gamtos vaizdelių) vandeniniais dažais, geriausiasis Gasp. Poussin'o († 1675) darbas.

Pagal vakarinęją tų rumų sieną eina ilgas ir siauras *plecius SS. Apostoli*, kursai gavo vardą nuo **Šv. 12 Apaštalų bažnyčios**, stovin-

čios už ką-tik aprašytųjų rumų. Pop. šv. Julijus I (337 — 352) įsteigė tą bažnyčią dvylikos ŠŠv. Apaštalų, ypač gi Pilypo ir Jokubo garbei. Perstatyta ji buvo 1702 m. ir po sudegimo atnaujinta 1870 m., bet gražus jos priėngis tebėra iš XVI amž. Ji priguli prie mažesniųjų Rymo bazilikų skaičiaus, turi parapijos teises ir yra kardinolo titulas.

Viduje, susidedančiame iš 3 pažasčių, yra daug popiežių paminklų, tarp kurių išymesnis Klemenso XIV, Canova's darbo — kairėsios pažasties gale. Tarp koplyčių paminėtinos yra: Nekaltai Pradėtosios, kur yra lenkės Klemenšinos Sobieskaitės paminklas ir kopl. Odescalchi'ų — su šv. Antano Paduviečio paveikslu, Lutiš'o darbo. Prezbitarijuje yra dar kardinolų: Petro († 1474) ir Rapolo Riarijų († 1521) paminklai. Pagalios didžiajame altoriuje yra labai didelis paveikslas ššv. Pilypo ir Jokubo kentėjimai, Muratori'o darbo. Yra dar šioje bažnyčioje ir kitų gražių paveikslų, kaip antai: Aniolų nupuolimas, barokko stiliuje, Odassi'o darbo. — Po didžiuoju altoriu yra *krypta* (rusys), papuošta freskais katakumbų stiliuje. Čia naujai atstatytoje Konfesijoje (*Confessio*) tarp daugelio kitų relikvijų yra ir *ššv. Pilypo ir Jokubo Mažesniojo kunai*. Čiapat yra ir indelis su to šv. Jokubo skystu krauju.

Prie šios bažnyčios 1902 m. yra įsteigta vaikų „Švenč. Sakramento palydovų“ brolija, kurią Pijus X, 1911 m., pakėlo į Arkibroliją.

Salip stovinčiame *pranciškonų vienuolyne* gyvena jų generolas. Čia yra palaidotas garsusis graikų kard. Bessarion († 1472) ir pastatytas paminklas Mikolui Angelo, nes šioje

parapijoje jisai yra miręs, 1564 m. (Jo kunas yra pervežtas Fliorencijon.)

Priešais rumų Colonna, skersgatviu *via S. Eufemia*, ateina tramvajus iš *via Cavour*.

Pagalios, gatvės Nazionale gale, kairėje, stovi *pat. Torlonia* (ž. 134 p.).

6. Via Panisperna; gatvė ir bazilika S. Maria Maggiore; piazza Vittorio Emanuele; gatvės: Giovanni Lanza ir Cavour.

Via Panisperna eina rytų linkon nuo pl. Magnanopoli (ž. 268 p.).

Tuoju už šv. Katarinos bažnyčios, dešinėje, prie mažo plečiaus, stovi *bažnytėlė SS. Domenico e Sisto* (pl. H 5), kurią vienkart su vienuolynu pastatė dominikonams šv. Pijus V († 1572); pirmiau tie vienuoliai gyveno prie šv. Sikstaus bažnyčios, prie *via di Porta S. Sebastiano*. 1640 m. toji bažnytėlė tapo atstatyta sulig Vinco Greca's plėnų. Fasada papuošta korintiškėmis koliumnomis; priešais durų augštas ir gražus balkonas. Vidus papuoštas garsiųjų dailininkų marmurais ir paveikslais. Be to yra čia senas *Šv. Panos paveikslas* ir *šv. Katarinos iš Sienos ranka*.

Toliau prie pirmojo dešiniojo skersgatvio stovi *bažn. S. Bernardino da Siena*, priešais gi kairiojo skersgatvio — iš Konstantino Did. galdynės paeinanti *bažn. S. Agata in Suburra* arba *dei Goti* (pl. H 5); šio paskutiniuoju vardu toji bažnyčia vadinasi delto, kad netrukus po

perstatymo (460 m.) ji buvo pakliuvusi į klaidatikių arijonų gotų rankas, iš kurių ją išvadavo tik šv. Grigalius Did. Pijus IX atidavė ją čia įsteigtajai *Airių Kolegijai* (*Collegio Irlandese*). Daugelis kardinolų, kurių titulu ji buvo, rupinosi jos atstatymu ir papuošimu, bet ypač kard. Pr. Barberini visiškai ją perdirbo ir apdovanojo gražiais paveikslais, apie 1633 m. Joje yra palaidotas humanistas Jonas Laskaris († 1535) ir mokytas katalikų veikėjas ir Irlandijos atvaduotojas, Danielis O'Connell, kurs mirė Genujoje, 1847 m., bet čia yra laikoma jo širdis.

Toliau aprašomąją gatvę perkerta ilga *via dei Serpenti* (pl. H I 4-5), kuria neseniai praveistas tramvajus eina iš *via Nazionale* į Kološiejų ir toliau.

Čia *via Panisperna* lipa jau į *kalną Viminalis* (*vimina* — gluosniai, žilvičiai), kurs tęsiasi lig Diokleciano pirčių ir buvo apimtas jau Servijaus Tullijaus sienomis.

Už dviejų skersgatvių, kairėje, kalno viršūnėje (56 mtr.), stovi labai sena **šv. Lauryno bažn.** (*S. Lorenzo in Panisperna*; pl. I 4-5), kardinolo titulas, kurią atnaujino dar Bonifacijus VIII, apie 1300 m.; pagaliau 1575 m. ji yra atstatyta iš pamatų. Kadangi ji yra pastatyta vietoje, kur šv. Laurynas buvęs gyvas iškeptas, tai apatinėje bažnyčioje (po didž. altoriu) rodoma ir vieta, kurioje toji baisi jo kančia išvykusi. Čia pat yra ir *geležių* dalis, ant kurių Šventasis buvo kepamas, tris *indai su sukepusiu jo krauju* ir keli *apdegusieji sąnariai*. Be to joje bažnyčioje laikoma dar *šv. Brigidos ranka*, nes

nes toji Šventoji (ž. 151 p.) yra gyvenusi ir mirusi (1373 m.) gretimajame šv. Kliaros dukterų vienuolyne¹⁾. Dabar tą vienuolyną valdžia panaikino ir patalpino jame *Istituto chimico*.—Vienoje kopyčioje yra dar *šv. Krispino ir Krispiono* († 303), Kankinių ir kurpių patronų, *kunai*.

Toliau, lig bazilikos S. Maria Magg., musų aprašomoji gatvė vadinasi tos bazilikos vardu.

Trečiame skersgatvyje, *via Urbana* (pl. I K 4), dešinėje, pietvakariuose, stovi *bažn. S. Lorenzo in Fonte*, stovinti toje vietoje, kur šv. Laurynas buvęs įmestas kalėjiman, ir kairėje *Vaikelio Jėzaus* (*Bambin Gesù*) *bažnytelė* (pl. K. 4), kurią pastatė pop. Klemensas XIII († 1769), sulig Fugos plėnų. Gretimą vienuolyno vienuolės auklėdavo kitąkart mergaites, kurias ir priruošdavo į pirmąją šv. Komuniją.

Antrojeje gi Urbono gatvės pusėje, dauboje, stovi nemaža **bažn. S. Pudenziana** (pl. I 4), kardinolo titulas, sulig padavimo pirmoji krikščionių bažnyčia Ryme, nes dar 143 m. pop. šv. Pijaus I perdirbta iš pirmojo tame mieste krikščionies, senatoriaus šv. Pudenso, rumų ir pavadinta vienos iš jo dukterų, šv. Pudencijonos, vardu. Kuomet 42 metais krikščionių ėros, viešpataujant Ryme cies. Kliaudijui, šv. Petras Ap., tasai bėdnam kunisškai, bet degantis Dievo ir žmonių meile žvejys, atėjo pirmąjį kartą Ryman (ž. 119 p.), kad čia ant Kapitolijaus išmeigus šv. Kryžių ir įsteigus tame

¹⁾ Toje bažnyčioje esantis tam tikras paminklas primena, jog 1843 m. a. a. Leonas XIII buvo išvestas čia į vyskupus.

mieste per visus amž. tveriantįjį savo Sostą, kuri patsai valdė čia per 25 metus, tai netrukus apsigyveno minėtojo senatoriaus rumuose, kuriam atsigerino tuo, kad pakrikštijo jį patį ir visą jo šeimyną, tarp kurios buvo ir jo motina — šv. Priscilla. Sulig padavimo, šv. Petras gyvenęs tuose rumuose 7 metus ir čia išventęs į vyskupus pirmąjį savo įpėdinį — šv. Linų, Pop. ir Kankinį. Bet lig Konstantino Didž. laikų ir kiti popiežiai čia gyvenę ir užtat toji bažnyčia skaitėsi popiežių bažnyčia, kaip dabar Vatikano bazilika (ž. 55 p.).

Bažnyčia buvo atnaujinta dar pop. šv. Siricijaus (384 — 398) ir Adrijono I (772 — 795) laikuose ir paskiau dar daugel kartų, ypač 1588 m. ir dabar 1868 m. Senobinėji fasada tapo atnaujinta tais pačiais metais ir išdabinta naujomis mozaikomis, perstatančiomis mums ššv. Petrą Ap., Pudensą ir Pudencijoną su popiežiais: šv. Piju I — kairėje ir šv. Grigaliu VII — dešinėje. Gražus bokštas paeina iš IX amž, todėl skaitosi tarp seniausiųjų Ryme. (Atvira ši bažnyčia teesti lig 9 — 10 val.; kitu laiku kreipties į zakristijoną).

Vidus yra padailintas senobiniais marmuro šulais į 3 nelygaus ilgio pažastis. Apvalioje absidoje yra gražios mozaikos iš 398 m., išreiškiančios Kristų tarp 12 Apaštalų ir tarp ššv. Pudencijos ir jos seserės Praksėdos su vainikais rankose; jų viršuje, abiejose brangiais akmenimis apsidintojo kryžiaus šalyse yra 4 Evangelistų simboliai. Tos mozaikos skaitomos tarp gražiausiųjų ir seniausiųjų Ryme, nors jau gerokai atnaujintos. Kopulą ties

didžioju altoriu papuošė Pamarancio, Šventosios gi paveikslas altoriuje yra B. Nocchi'o darbo. Kairėje pažastyje, ties turtinga kard. *Gaētani kopyčėia*, per geležinius krotelius matomas gilus *šulinėlis*, kur esą sudėtos 3000 Kankinių relikvijos, surinktos čion abiejų minėtųjų šv. Pudenso dukterų. Vidurinėje pažastyje, kairėje nuo didžiųjų durų, yra ir paveikslas, parodantis, kaip tos šventosios renka kankinių kraują. Kairėsios pažasties gale stoviniame altoriuje tebėra dar ano medinio altoriaus dalis, ant kurio šv. Petras laikydavęs čia šv. Mišias. Apie tą padavimą liudija čia pat esanti ir taip pat iš IV amž. paeinantį mozaiką, kuri nors 1595 m. buvo sunaikinta, bet dabar vėl atnaujinta ir perstato Apaštalų Kunigaikštį, sėdintį ant sosto tarp avinėlių. Toje pačioje kopyčėjoje, asloje, yra dalis šv. Pudenso rumų mozaikinės aslos, kuria vaikščiojęs dar šv. Petras. Jos antrašas primena, kad šv. Grigaliaus VII laikuose (apie 1080 m.) ji yra atnaujinta. Toje bažnyčioje, dešinėje pusėje, yra palaidotas kard. Čackis, lenkas. — Bažnyčios gi rusyje tebėra plytinių šv. Pudensų rumų sienų dalis.

Gretimojo *vienuolyno* cistersams pop. Klemensas VIII († 1605) buvo pavedęs lieti iš vaško „Agnus Dei“¹⁾, nes tasai popiežius užginė

¹⁾ „*Agnus Dei*“ arba gražiai aptaisyti po stiklu vaško medalijonai, yra daromi iš tyraus baltojo vaško, paimto iš velykinių žvakių; tai daroma tos paslapties išreiškimui, kad Kristus paėmė žmogaus prigimtį iš nesuteptosios Marijos. Ant tų medalijonų paprastai esti išspaudžiamas avinėlio (agnus) paveikslas, išreiškiantis nekaltiausiąjį Avinėlį, Jėzų Kristų. Tuos „Dievo Avinėlius“

tai daryti privatiems žmonėms, grumodamas nepaklusniems sunkiomis bausmėmis (ekskomunika).

Netoli iš čia via Urbana pasibaigia prie didelio *pleciaus dell' Esquilino* (pl. K 4), per kurį išilgai eina nauja tramvajų linija ir skersai didelė via Cavour. Tasai plecius gavo vardą nuo vieno iš septynių garsiųjų senajame Ryme *karnelio Esquilinus*, kurs stovi čia pat pietuose. Ties vakarineja bazilikos S. Maria Magg. fasada ¹⁾ stovi jame 15 mtr. augščio (be papėdės) turintis *obeliskas* iš raudonojo granito su kryžiu viršuje. Tą obeliską cies. Kliaudijus buvo pastatęs prie Mausoleo di Augusto (ž. 193 p.), bet p. Sikstus V, 1587 m., perkėlo jį čion.

Bazilika S. Maria Maggiore (pl. K 4—5).

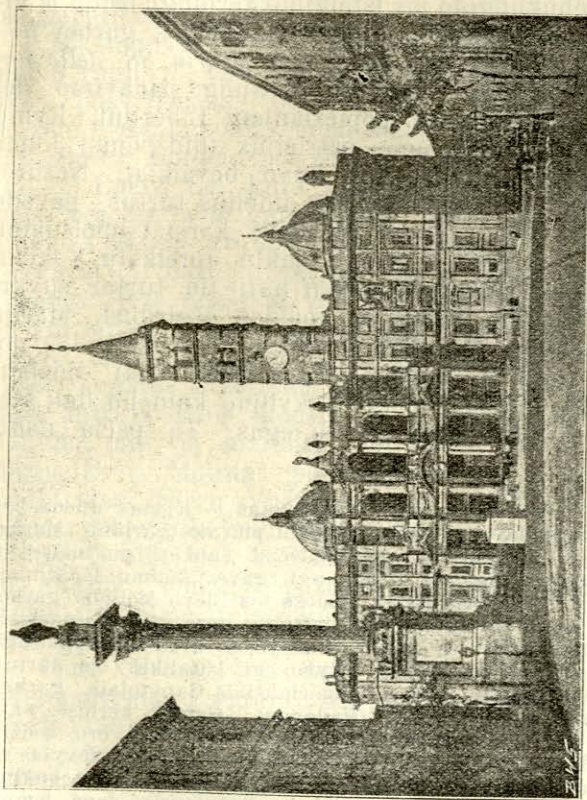
Toji didelė Švenč. Marijos Panos bažnyčia (pav. № 29) stovi ant vienos iš dviejų Eskvilino karnelio viršūnių (*mons Cispius*) ir yra apsupta dviem pleciais: jau aprašytuju pl. dell' Esquilino ir — antrajame bazilikos gale — pl. S. Maria Magg. (ž. 289 p.); užtat abiejuose bazilikos galuose yra po fasadą. Kadangi toji bažnyčia yra viena iš penkių patrijarkalinių didžiųjų Rymo bazilikų ²⁾, tai joje taip pat yra *jubilėjinės durys*, kaip ir Sv. Petro bazilikoje (ž. 36 p.).

pašvenčia patsai popiežius pirmaisiais savo popiežiavimo metais ir paskiau kas 7 metai. Vanduo, kuriuo jie esti pašvenčiami, yra maišomas su kvepiančiu balsamu ir su šv. Krizma, išreiškimui dvasiškųjų malonių, kurias gauna per popiežiaus maldą katalikai, maldingai į tą šventybę pažvelgiantis, ar jos priešilytintis.

¹⁾ Tą fasadą pastatė popiežiai Klemensas IX ir X sulig Kar. Rainaldi'o plenų.

²⁾ Keturios kitos patrijarkinės bazilikos yra šios: Šv. Petro Vatikane, Šv. Jono Liaterane, Sv. Povilo

Toji bazilika, turinti ir parapijos teises, yra vadinama įvairiais vardais: 1) *S. Maria Mag-*

№ 29. Bazilika S. Maria Maggiore (Didesnėji).

už Miesto ir Šv. Lauryno už Miesto. Prie jų reikia dar pridėti 2 baziliki privilegijini: Sv. Sebastijono ir Sv. Jeruzolimiškojo Kryžiaus.

giore (*Didesnėji*). Taip ji vadinama delto, kad ji yra didžiausioji, seniausioji ir iš priežasties stebuklingojo jos įsteigimo garbingiausioji iš visų 80 bažnyčių, pašvęstų Marijos garbei¹⁾.— 2) *Basilica Liberiana* ir 3) *Maria SS. delle neve* (*Snieginė*) vadinasi ji sulig padavimo dėl šios priežasties: popiežiaujant Liberijui, Ryme gyveno maldingas patricijus (didžponis) Jonas su savo žmona, bet buvo bevaikiai. Neturėdami kam palikti savo didelius turtus, pavedė juos Švenč. Dievo Motinai, karštai melddami, kad Ji bent kokiuo ženklu apreikštu, kokiam tikslui geriausia turėtu būti tie turtai suvaruoti. Tas ilgas jų maldas išgirdusi, Marija stebuklu parodė savo norą. Nes štai 352 m. 5 rugp. d., kuriame laike Ryme esti didžiausieji karščiai, naktį Eskvilino kalnelio dalį stebuklingai apdengė sniegas. Tą pačią naktį

1) Viso pasaulio mokytojas — Rymas duoda geriausį pavyzdį, kaip katalikai privalo garbinti Mariją. Nes jau katakumbose rymiečiai šaukėsi mo'niškosios Marijos pagalbos, paskiau-gi, gavę tikėjimo išpažinimo laisvę, jie visą Rymą išpuošė tos Dievo Motinos garbei. Nebuvo beveik tokio popiežiaus, kurs nebūtu pastatęs arba pašventęs kokios bažnyčios arba nors paminklo Marijos paminėjimui. Rymo gi katalikai ėjo tartum lenktynėmis su savo Augščiausiais Ganytojais, garbindami savo Poniją — „Madonna“. Gatvių kertėse, savo rumų fasadose, savo namuose, viduje ir iš oro, žodžiu, visose patogiose vietose jie talpino Marijos stovyklas ir paveikslus, iš kurių ne vienas paskiau tapo stebuklingas. Prieš Marijos paveikslus dažniausiai dega lempe lės, praeiviai, pakeldami kepures, nulenkia jiems galvas ir vakarais arba rytais meldžias prie jų žmonių kuopelės. Visų malonėmis garsiuųjų ir apvainikuotųjų Marijos paveikslų Ryme yra jau apie 120. Todėl teisingai galima vadinti tą miestą Marijos sostine ant žemės.

Dievo Motina apsiereiškė Liberijui ir Jonui su žmona ir liepė jiems pastatyti apsnigtoje vietoje Jos garbei bažnyčią, kuri ir tapo pavadinta „Liberijaus bazilika“.

Tas stebuklo paminėjimui čia ir visur kasmet 5 rugpj. d. esti apvaikščiojamas tos bazilikos pašventimas. Be to, šioje bažnyčioje (ž. žem.) yra laikomas labai senas ir stebulingas *Dievo Motinos paveikslas*, nupieštas buk dar šv. Lukos Ev., kurs mažiausia jaus 1500 metų yra čia labai garbinamas. Jisai yra vadinamas *Maria SS. della neve* (ž. pav. Nė 31). Pagalios toji bazilika vadinasi: 4) *S. Maria ad Praesepe* (*prie Lopšelio*), nes joje nuo 750 metų yra laikoma *Lopšelio*, kuriame Dievo Sunus gulėjo Betliejuje, *dalis*. — Šv. Sikstus III vieton angštos Liberijaus bazilikos 432 m. pastatė antrąją daug didesnę ir gražesnę, kaip šiandien mes ją matome. Pavadino ją „Šv. Marija Dievo Motina“ paminėjimui 431 m. apskelbtosios Efezo Visuotinajame Susirinkime (Santaryboje) tikėjimo tiesos (kurią buvo iškreipęs Nestorijus), kad Marija yra tikroji Dievo Motina. Didžioji pažastis su savo marmuriniais šulais ir mozaikomis paeina dar iš anos gadynės.

Nuo XII amž. prasideda bazilikos stiliaus persimainymas į viduramžinių: Pal. Eugenijus III († 1153) pastatė naują nortiką, Mykalojus IV († 1294) — naują pusapvaliąją absidą (chorą), papušęs ją gražiomis mozaikomis, ir Grigalius XI, 1376 m., atstatė jos augščiausiąją Ryme bokštą dabartinėje išvaizdoje, pridėdamas jo smailųjį galą. Apie 1480 m. kard. Estouteville, tosios bazilikos arkiprezbiteris,

padarė joje svarbias permainas. Abi dideli koplyčėi su didelėmis kopulomis pristatė Sikstus V, 1586 m. ir Povilas V, 1611 m., užtat jų vardais jos ligšiol tebevadinamos (ž. žem.). Klemensas X pridavė absidai dabartinęją išvaizdą iš lauko. Pagalios Benediktas XIV visos bazilikos atnaujiniimą ir marmurais su paausnotąja gipsatūrą išrėdymą pavedė ark. Fuga'i, kursai 1743 m. ir pastatė dabartinę didžiąją fasadą, papuošęs ją dviem eiliom joniškųjų ir korintiškųjų koliumnų ir stovylo-
mis viršuje.

Penkiems prieangio portalams atsako 4 duris į bažnyčią, iš kurių kairėsios yra tų minėtosios *jubilėjinės* arba *šventosios duris* (*Porta santa*), užtat ši bazilika ir yra tarp didžiųjų bazilikų. Dešinėje gi stovi Ispanijos kar. Pilypo IV, tos bazilikos geradari, bronzinė stovyla. Fasados liožoje (marke), iš kurios seniau Dangun Ėmimo Marijos P. dienoje popiežiai suteikdavo visuotinąjį palaiminimą *Urbi et Orbi*, yra gražios senobinėsios fasados mozajikos ant aukso dugno, paeinančios iš XIII amž. ir išreiškiančios patricijaus Jono sapną ir bažnyčios įsteigimą.

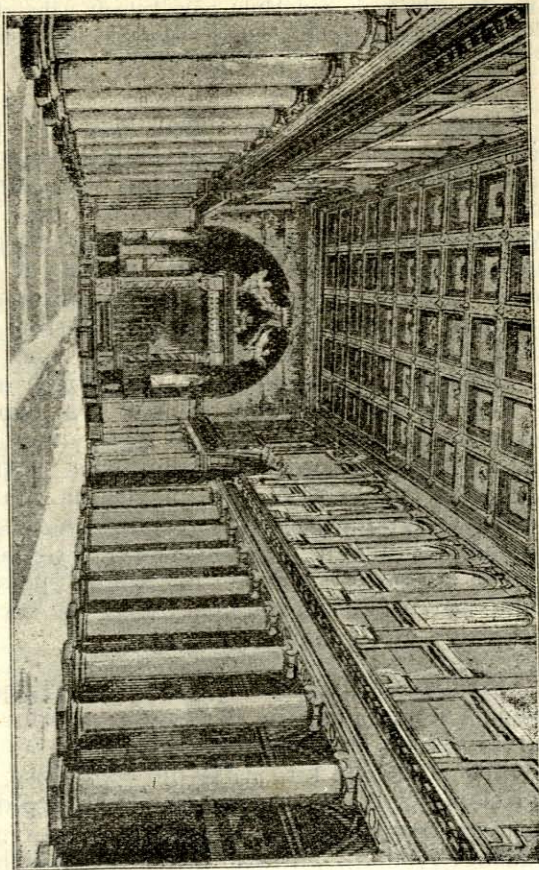
Kun. Ant. de Waal savo knygoje „Rompilger“ (Freiburg in Breisgau 1904 m., 126 p.) šioje vietoje pamoko maldininką šitaip: „Kai tik tu pamatysi šitą bažnyčią, pakelk linksmai savo širdį prie Dangaus Karalienės, kurios savastimi toji bažnyčią yra daugiau ne nuo 1500 m. Vienkart su Piju IX, kursai buvo Nekaltai Pradėtosios karštu garbintuju, vienyk savo maldas į Dievo Motiną ir Josios Sunelį Švenčiausiam Sakramentė, Kurs mūsų išganymui gulėjo čiapat esančiame Lopšelyje. Melsk karštai iš grynos, kaip sniegas, Marijos sau ir saviesiems įvairių dorybių ir apsaugojimo

nuo visokio pikta. Pasimeldęs tokiuo budu Švenč. Sakramento koplyčioje, aplankyk 6 privilegijinius su at-
laidais altorius: šsv. Pranciškaus, Leono, Onos, palaim. Mykalojaus Albergati, Prikryžiuotojo, Šv. Marijos Snieginės su minėtuoju senobiniu paveikslu ir užbaigk prie Didžiojo altoriaus (Confessio), meldamas sau atlaidų ir dėkuodamas už atliktąją šventą kelionę“.

Puikų ir iškilmingos išvaizdos *vidų* (pav. № 30) dalina į 3 pažastis 38 baltojo marmuro ir 4 didelės granito koliumnos, paeinančios buk iš čiapat netoli stovėjusios Junonos maldyklos. Didžiosios pažasties mozajikuota marmuro asla paeina iš XIII amž., gražiai gi išrašytos medinės lubos yra gausiai paausintos pirmuoju iš neseniai atrastosios Amerikos parvežtu aukso, sulig Sangallo's plėnų, apie 1500 m. Didžiosios pažasties sienos ir didžioji arka da (lankas) ties didžiuoju altoriu yra papuoštos 38 mozajikomis iš Marijos gyvenimo, iš V amž.; ypač Sikstaus III parupintosios arkados mozajikos turi sanryšį su dieviškąja Marijos Motinyste, kaip antai: Apreiškimas, Jėzaus kundikystė, Nekaltųjų Vaikelių žudynė Betliejuje ir k. Kairėsios sienos mozajikos perstatomums patrijarkus: Abraomą, Izaoką ir Jokubą, dešinėsios gi — Maižių ir Jozuę.

Pirmiausia, pasveikinę Švenč. Sakramentą dešinėje koplyčioje, ties didžiuoju altoriu, apžiūrėkime tą labai brangų *popiežiaus altorių*, stovintį kaip ir kitose Rymo bazilikose, toli nuo sienos. Tasai altorius susideda iš didelės marmuro lenta apdengtos porfiro urnos (indo, panašaus į geldą), kurią keturiose kertėse laiko 4 paausintosios bronzos aniolai. Čiapat guli

šv. Motiejaus Ap. († 60) kaulų dalis, šv. Lukos Ev. ranka ir dar keli kankiniai.

№ 30. Bazilikos S. Maria Maggiore vidus.

Priešais altoriaus, žemai, yra retais marmurais papuošta šv. *Motiejaus Konfesija* (*Confessio*), kurią pastatė Pijus IX, 1863 m. Tasai popiežius patalpino joje 5 minėtojo **Kristaus Lopšelio** (Edžių) lentas, sudėtas sidabrinėje spintoje. Prieš Konfesiją tarp laiptų klupančiojo Pijaus IX marmuro stovyla, Jacometti'o darbo, parupino jo aprinktieji kardinolai. Čiapat gulī ir pop. Honorijus III († 1227). Gražus ir brangus paausintosios bronzos baldakimas ties altoriu yra paremtas 4 porfiro koliumnėmis korintiškojo stiliaus. Benediktas XIV liejī padaryti sulig Fuga's braizinių. Ant baldakimo gi patalpinti 6 aniolai yra Petro Bracci'o darbo.

Dabar pradėkime nuo durų. Didžioje pažastyje, dešinėje, stovi Klemenso IX († 1669) grabo paminklas, kurį pastatė jam jo ipėdinis Klemensas X. — Toliau yra giminės *Patrizzi koplyčia*, paeinanti buk dar iš bažnyčios įsteigimo gadynės. Antroji dešinėji koplyčia yra tai Leono XII pastatytoji *Krikšto koplyčia* (*Battisterio*), kurioje gražus indas švęstajam vandeniui yra iš senobinio porfiro. — Artimajame kiemelyje stovi koliumna, pastatyta Francijos kar. Henriko IV atvirtimo į katalikus paminėjimui. Toliau stovi 3 paminėtieji privilegijiniai altoriai: Šv. Onos, pal. Mykalojaus Albergati, buv. šios bažnyčios arkiprezbiterio ir Prikryžiuotojo Kristaus. Šio paskutiniojo altoriaus koplyčioje yra 10 porfiro koliumnų.

Pagalios už zakristijos, ties didžiuoju altoriu, kryžmoje, yra jau minėtoji brangiais

marmurais ir auksu žibanti **Cappella Sistina**, pastatyta pop. Sikstaus V graikiškojo kryžiaus pavidale, vedant darbą Dom. Fontana'i. Toji neseniai atnaujinta koplyčia vadinasi dar *Švenč. Sakramento koplyčia*, nes jos viduryje stovintčiame altoriuje yra laikomas musų gyvasis Dievas. Ant to altoriaus yra paausintosios bronzos tabernakulum (cimborija), 4 aniolų nešamos bazilikos pavidale. Dešinėje nuo durų stovi visą sieną užimantis to paties Sikstaus paminklas, papuoštas 4 žaliojo akmens koliumnomis ir ššv. Pranciškaus (Vacca's) ir Antano iš Paduvos (Olivieri'o) stovylomis. Po tuo paminklu guli to popiežiaus († 1590) kunas, jo gi viršuje stovi klupanti stovyla, Valsoldo darbo. — Prie durų, kairėje, yra *šv. Jieronimo Išpaž.* koplytėlė ir altorius, kuriame guli to šventojo Bažnyčios Daktaro kunas († 420), parvežtas čion iš Betliejaus vienkart su minėtuoju Lopšeliu. Čia taipgi galima pamatyti ir arnotus, kuriuos tasai Dievo tarnas vartodavęs gyvendamas Betliejuje. — Prie kairėsios koplyčios sienos stovi dar didelis *šv. Pijaus V* paminklas su jo dar nesupuvusiu *kunu* (†1572), patalpintu žaliojo akmens inde su paausintosios bronzos papuošalais. Tasai paminklas taip pat, kaip ir aprašytasai Sikstaus paminklas, yra papuoštas koliumnomis, reljefais ir stovylomis. To Šventojo kunas esti matomas jo dienoje — 4 geg. Tą koplyčią puošiantieji freskai yra Jono Pozzo, Cezarijaus Nebbio ir k. darbo. Čiapat po Švenč. Sakramento altoriu yra dar koplyčia (*krypta*) su 2 altoriais, kur seniau buvo laikomas žinomasai Lop-

šelis ¹⁾. — Toliau, tos pačios pažasties gale, stovi gotiškasis kard. Consalvi (Gonsalvus, †1299) paminklas su gražia Šv. Pana iš mozajikos, Jono Cosmas'o darbo.

Absidoje yra garsiosios Jokubo Torriti mozajikos, iš 1292 m.: Marijos Apvainikavimas danguje, kurią iš abiejų pusių garbina Apaštalų Kunigaikščiai, ššv. Jonas Krikštytojas ir Evangelistas, Pranciškus ir Antanas. Pop. Mykalojus IV ir kard. Jokubas Colonna, kurie liepė padaryti šitą mozajiką, klupi čiapat, prie ššv. Petro ir Jono Krikšt. kojų. Apačioje gi yra gražus marmuro reljefas nuo senobinio didžiojo altoriaus, kurį liepė pastatyti minėtasis kard. d' Estouteville. — Čiapat yra duris išeiti į Eskvilino plečių. Pačiame gi gale, altoriuje, yra paveikslas Franc. Manzini'o darbo.

Įėjus kairėjon pažastin, pirmiausia yra *koplyčia Cesi*, kurios altoriuje yra šv. Katari nos kentėjimai, Jieronimo da Sermoneta darbo; čiapat stovi ir dviejų kardinolų iš giminės Cesi stovylos. Antroji gi *koplyčia Pallavicini-Sforza* buk esanti pastatyti sulik Mikolo Angelo plėnų.

Šioje pažastyje priešais Sikstaus koplyčios, yra tokio pat pavidalo ir taip pat labai brangi, Povilo V pastatytoji **Cappella Borghese** (nes tokia buvo to popiežiaus pavardė) arba *Paolina*, Ponzio's darbo. Ji yra garsiausia tuo, kad

¹⁾ Skaitome šv. Kajetono, teatinų išteigėjo, gyvenime (7 rugpj. d.), kad jam besimeldžiant toje koplyčioje Kalėdų dieną prieš išstatytąjį Lopšeli, pasirodė Dievo Motina ir padavė jam į rankas dieviškąjį Sunelį. Užtat yra čiapat ir to Šventojo stovyla.

jos neapsakomai brangiame didžiajame altoriuje, gausiai papuoštame brangiais akmenimis ir 4 jaspiso koliumnomis su agato kapitėliais, yra nuo pirmųjų amžių garbinamas jau minėtas *stebuklingasis Marijos Snieginės paveikslas*

№32. Stebuklingasis Šv. Marijos Panos Snieginės paveikslas.

(pav. № 32), kuri laikoma paausintosios bronzos aniolai. Tasai pajuodavęs nuo senumo ir ant kipriso lentos buk dar šv. Lukos nupieštas paveikslas yra ant lapis - lazuli'u iškloto dugno ir apsodintas brangiaisiais akme-

nimis¹⁾. Augštai yra dar bronzos reljefas: Sniego stebuklas ir šv. Karoliaus Boromėjaus ir Pranciškos Rymietės kanonizacija. Čia dar reikia pridurti, kad to altoriaus mensa iš lapis-lazuli'o yra paimta nuo vieno senobiniojo kapo. Šioje koolyčioje taip pat yra 2 gražiu, žaliomis koliumnomis, reljefais ir stovydomis papuoštu paminklu, Bernini'o mokinių darbo: kairėje — koplyčios įsteigėjo, Povilo V (†1621), su stovyla Sillo's da Milano darbo (čiapat nišose stovi šv. Bazilijus ir Dovydas), ir dešinėje — Klemenso VIII († 1605), kurs Povilą V buvo padaręs kardinolu, ir Klemenso stovyla yra to paties dailininko darbo. Arkadų freskai yra Guido Reni'o, Lanfranko ir k. darbo. Šalip stovi šv. Karoliaus Boromėjaus altorius. Koplyčios rusyje laidojami giminės Borghese šanariai²⁾.

Pagalios prie bazilikos durų stovi Mykalojaus IV paminklas, Leonardo da Sarzano darbo, kuri pastatė Sikstus V³⁾.

¹⁾ Tasai paveikslas, turis nemažą panašumą su mūsų Šilavos paveikslu, 590 m. buvo nešamas Vatikanan maro procesijoje (ž. 102 p., prier.). Nuo to laiko ir kituose didžiose žmonių reikaluose jisai budavo taip pat nešojamas. Paskutinįgi gi kartą tasai paveikslas buvo nešamas per miestą 1860 m., kuomet kolera buvo čia labai išvyravus. — Paveikslo užpakalyje yra ant skardos išpjauta malda: „Buk sveika, garbingoji Ramybės Karaliene“... kurią Pijus IX, 9 vas. d. apdovanojo 300 d. atlaidų.

²⁾ Šioje koplyčioje vienas iš mūsų burio vyskupų laikė mums šv. Mišias, dalino šv. Komuniją ir sakė pamokslą.

³⁾ Šv. Benedikto Juozapo Labre'o gyvenime skaitome, jog tasai šventasis Rymo elgeta daugel kartų

Ir visą apžiūrėjus, sunku persikirti su šia bazilika, su kuria rišas tiek garbingų atminimų. Nes čia pop. Grigalius Did., apsuptas dvasiškijs ir žmonėmis, meldė Mariją, kad atitolintų marą, 590 m. Čia šv. Martynas I (649 — 653) stebuklingai tapo išgelbėtas nuo mirties, kuomet Konstantinopolio cės. Konstantas buvo pasiuntęs savo vietininką, Olimpijų, užmušti tą popiežių, laikantį čia šv. Mišias, bet nedorasai pasikėsintojas apako. Popiežiaujant šv. Leonui V (847 — 855), šion bažnyčion budavo atliekamos procesijos išprašymui nuo Dievo prašalinimui baisiojo žalčio, daugel blėdžių dariusio Rymui ir visai apylinkei. Čiapat puikybės pilnas baronas Cenci buvo pagavęs nuo altoriaus šv. Grigalių VII (1073 — 1085), kuris buvo atskiręs nuo Bažnyčios cės. Henriką IV. Pagalios čiapat karės krikščionių su turkais laike, 1716 m., kuomet 5 rugpj. d. rymiečiai, išėdami iš šios bažnyčios procesijoje, kalbėjo šv. Rožančių, meldami katalikams pergalėjimo, Dievas padėjo jiems sumušti kryžiaus priešus, turkus, ties Solimu taip, kad nuo to laiko jau jie nebebaisus tapo krikščioniškajai Europai.

Iškilmingosios šventės šioje bazilikoje yra šios: — Kristaus Užgimimo diena, kuomet didžiajame altoriuje esti išstatomas kristaliniame inde žmonių pagarbinimui Betliejaus Lopšelis. — 5 geg. d., metinė šv. Pijaus V šventė, kurioje esti rodomas žmonėms jėjo kunas. — 5 rugpj. d., Šv. Marijos Snieginės diena, kuomet kairėje kopylčioje laikomų iškilmingųjų pamaldų laike nuo kopulos esti beriami kopyčion, tartum sniegas, baltųjų žiedų lapeliai. — Pagalios 4 lapkr. d., šv. Karolioaus Boroméjaus diena, kuomet šv. Mišios esti laikomos prie jo altoriaus ir jo buvusiam arnote¹⁾.

Ties didžiąja bazilikos fasada stovi *plecius*

nakvodavęs ant tos bazilikos laiptų. (Jisai mirė 1783 m. ir kanonizuotas 1881 m.; ž. 217 ir 304 p.)

¹⁾ Kasdien vėlai vakarą esti skambinama į tosios bazilikos varpą. Tai daroma pamatuojantis senobiniu užrašu (fundacija), kurį yra padaręs vienas Kampanijoje paklydęs keleivis, kurs išgirdęs tos bažnyčios varpus, atrado tikrąjį kelią.

S. Maria Maggiore, per kurį abiem šonais eina 2 tramvaju. Pleciaus viduryje ant augštos papėdės stovi graži baltojo marmuro *koliumna*, turinti 14½ mtr. augščio ir 5½ m. aplinkui. Ji yra tai vienutinė sveikai užsilikusi koliumna iš Konstantino bazilikos (turgavietės). Pastatė ją čia, liepiant Povilui V, ark. Maderna, patalpinęs viršuje Šv. Marijos stovylą, nulieta iš bronzos Vyliaus Bertolot'o, 1614 m.

Prie rytiniojo pleciaus kampo stovi *bažn. S. Antonio Abbate* (*Atsiskirėlio*; pl. K 5), kurios gražus pryšakis romaniškame stiliuje paeina iš XIII amž. ir yra vienutinis tos rūšies Ryme. Bet 1870 m. valdžia uždarė tą bažnyčią ir greitąjį moteriškųjų *kameduliu vienuolyną*, kurį pastatė kard. Capocci, 1259 m., ir patalpino jame kareivių *ligonbutį*¹⁾.

Toliau prie *via Mazzini* (pl. K L 4 5) yra *plecius Manfredo Fanti*, kuriame tebėra regima Servijaus Tullijaus sienų dalis.

Pietryčiuose iš čia, prie ilgosios *via Principe Amadeo*, stovi parap. *bažn. S. Eusebio*, perdirbta iš čia buvusiųjų IV amž. kunigo Euzebijaus namų; tasai kunigas, atsižymėjęs kovoje su arijonais, buvo nukankintas ir palaidotas šv. Kaliksto katakumbose, bet dabar jisai *gulį čia* didžiajame altoriuje su savo draugu kunigu Oroziju, kurs netrukus taip-pat numirė už tikėjimą. Toji bažnyčia, kardinolo

¹⁾ Kadangi šv. Antanas Atsiskirėlis skaitomas gyvulių patronu, tai lig 1870 m. 17 sausio d. ir per oktavą rymiečiai čion suvesdavo įvairius gyvulius, kad juos kunigas pašlakstytu šv. vandeniu. Dagi popiežiai ir Rymo kunigaikščiai siųsdavo čion savo gražiai aprėdytuosius arklius.

titulas, yra atstatyta XIX amž., bet josios bokštas tebėra senobinis.

Čiapat. pietuose, stovi neseniai įsteigtasis ir mėdžia's apšodintasis didelis keturkampis *plecius Vittorio Emanuele* (pl. L 5), kurį klati *via Carlo Alberto* (pl. K. L 5) jungia su pl. S. Maria Magg. Žieminėje jo dalyje yra senobiniojo vandens rezervuaro *Aqua Julia* griuvėsiai, paprastai vadinami *Trofei di Mario*, nes jų nišose yra stovėję du dideliu trofeju, dabar esančiu ant Kapitolijaus balustrados. Šalip, sienoje prie gatvės, yra taip vadinamoji „Porta Magica“ nuo buvusios čia villas Palombara su kabalistiškomis raidėmis, kurias 1680 m. gavęs iš nepažįstamojo žmogaus tos villos savininkas, kaip receptą daryti auksui; negalėdamas jų perskaityti, savininkas išplovė jas ant vartų, kad kartais koksai praevis jas atspėtu.

Nuo rytinėsios plečiaus kertės pietryčių linkon eina *via Principe Eugenio* (pl. L M 5, 6), kuri užima vietą senobinėsios *via Labicana*,ėjusios iš čia pro Porta Praenestina (Maggiore) net lig m. Labico.

Rytuose nuo katik aprašytojo plečiaus, prie geležinkelio, stovi dar *plecius Guglielmo Pepe* (pl. L M 5), taippat su vandentraukio *Aqua Julia* liekanomis.

Iš čia netoli, prie pat geležinkelio, yra **bažn. S. Bibiana** (pl. M 5), kurią buk dar 363 m. pastatę Rymo matrona (moteris) Olimpija vietoje, kur bavo Šventoji nukankinta, vadinamoje „ad Ursum pileatum“. Pašventė tą bažnytėlę šv. Bibijonos Kent. vardu šv. Simplicijus Pop., 470 m. Paskiau ji buvo atnaujinta 1224 ir 1225 m., kuriais Urbonas VIII liepė Bernini'ui pastatyti fasadą ir papuošti vidų, kurį 8 senobinės koliumnos skiria į 3 pažastis. Didžiojoje iš tų pažasčių, yra 10 freskų iš Šventosios gyvenimo, Ciampelli'o ir Petro iš Kortoños darbo. Prie durų, kairėje, stovi dalis šulo, prie kurio, anot padavimo, buvusi mirtinai užplakta Šventoji.

Josios stovyła, vienas iš geriausiųjų Bernini'o darbų, stovi didžiajame altoriuje, susidedančiame iš gražios rytiečių aliabastro urnos, kuri turi 17 pėdų aplinkui. Toje urnoje ir yra sudėti: šv. *Bibijonos Merg.* († 363), josios motinos — šv. *Dafrozos* ir seseries — šv. *Demetrijos*, nukankintų tuo pačiu laiku, *kunai*. Šv. Dafrozos vyras, šv. *Fliavijonas*, taippat yra kankinys.

Pro bažnyčią eina per geležinkelį kelias į šv. Lauryno baziliką.

Dabar grįžkime atgal. Iš plečiaus *Vittorio Emanuele* (ž. 290 p.) iėjė į *via Carlo Alberto*, tuojau pasukime kairėn, į *via S. Vito* (pl. K L 5). Čia dešinėje kertėje stovi šv. *Vito (ir Modesto) bažnytėlė*, kardinolo titulas. Dar šv. *Damazas I* (366 — 384) vietoje čia buvusios senos buvo pastatęs naują bažnytėlę, kuriai sugriuvus, atnaujino ją *Sikstus V* ir pagalios dabartinęją pastatė *Grigalius XVI* (1831—1846). Joje yra matytini freskai, iš 1483 m.

Prie bažnytėlės stovi buvusieji cies. *Gallieno garbės vartai (Arco di Gallieno)*, kurie buvo pastatyti iš travertino, 262 m., prie buvusios čia Servijaus sienose *Porta Esquilina*, nuo kurios jau prasidėdavo *via Labicana*.

Truputį toliau, kairėje, stovi dar nauja, gotiškame italų stiliuje, **bažn. S. Alfonso Ligouri** (pl. K 5), kurią pastatė *Redemptoristams* vienuolis anglas, *Douglas*, 1855 m. Ji garsi savo senobiniu ir netik Ryme ir pas mus, bet ir visame pasaulyje garbinamu *stebuklinguoju paveikslu: S. Maria de Perpetuo Succursu (Šv. Marijos Nuolatinėsios Pagalbos)*, nes apsirei-

škusi Dievo Motina taip save pavadino. Tasai nedidelis (tik 20 $\frac{1}{2}$ colių augščio) paveikslas, patalpintas didžiajame altoriuje, augštai, paeina iš XIII ar XIV amžiaus ir yra nupieštas ant paauksintosios medinės lentos bizantiškame stiliuje. Čia Šv. Pana, aprėdyta mėlynu rubu su auksiniais ruožais ir apgaubta tokia pat skara su žvaigždėmis priekyje, yra išreikšta su nebemažu jau Suneliu ant kairėsios rankos, aprėdytu panašiais rubais. Jisai, atsigrėžęs kairėn pusėn ir tartum nusigandęs, turi abiem rankom suspaudęs dešinęją Motinos ranką¹⁾. Ties Marijos galva, papuošta brangiu vainiku ir gražia aureole (šviesa), abiejose pusėse yra du aniolu su Kristaus kančios įrankiais rankose. Ties jų galvomis gi patalpintos tam tikros graikiškosios raidės. Panašios raidės, išreiškiančios Jėzaus Kristaus vardą, yra ir ties Kudikėlio Veidu. Ypatingai patraukia mus prieš savęs Marijos į žmones

¹⁾ Tame paveiksle Kudikėlis Jėzus yra išreiškiamas su krintančiu nuo dešinėsios Kojytės autuvu (sandalu). Tai primena mums šioki padavimą: Vienas neturtingas italas smuikininkas, norėjęs pagarbinti Mariją, bet kadangi neturėjęs nieko Jai paaukoti, tai pagriežęs prieš jos paveikslą, kaip mokėjęs. Už tai Dievo Motina užmokėjusi jam aukso autuvu nuo savo kojos. Apsidžiaugęs smuikininkas jį pardavęs, bet netrukus buvęs apskūstas teisman už to autuvo pavogimą ir pasmerktas mirtin neva už šventvagystę. Pirm nužudymo smuikininkas meldęs vyresnybę, kad jam būtų leista paskutinį kartą pagriežti smuiku prieš tą patį Marijos paveikslą. Ir štai, tik jam pradėjus griežti, nuo antrosios Marijos kojos nukiitęs antrasis sandalas. Tuokart visi įsitikrino apie smuikininko nekaltumą ir tuoj jį paleido. — Taip ir nuo Jėzaus Kojos krintantis sandalas reiškia, kaip greitai Jisai išklauso mūsų maldų.

atkreiptos akis, kurios išreiškia kaž-koki, bet malonų, liudnumą, pilną jautraus pasigailėjimo. Ji tartum sako mums vargšams: Pasitikėkite, vaikeliai, manimi, nes ir aš pati esmi kentėjusi, aš esmi Nuolatinėsios Pagelbos Motina...

Sulig senovės raštų tasai paveikslas 1499 m. buvęs atvežtas Ryman vieno maldingo pirklio, pabėgusio iš Krėtos salos nuo turkų užpuolimo. Pagal pačios Marijos apreikštojo noro, jisai buvęs patalpintas čia pat, prie via Merulana, stovinčioje šv. *Matto* (S. *Matteo*) bažnyčioje, prie kurios buvo ir Augustijonų vienuolynas. Čia tai ir buvo tasai paveikslas garbinamas katalikų 300 metų. Bet Prancuzų revoliucijos (XVIII amž. pabaigoje) laikuose tarp daugelio kitų Rymo bažnyčių buvo bedievių sugriauta ir ši; tik stebuklingąjį paveikslą pasisekė augustijonams paslėpti. Taip paslėptas jisai išbuvo net lig 1863 m., kuriais rėdant ypatingu budu Dievo Apeizdai, buvo atrastas ir iš užmiršimo, kuriame gulėjo, ištrauktas. 1866 m., liepiant Pijui IX, tasai paveikslas, dalyvaujant nesuskaitomai žmonių miniai, su didžiausia iškilme tapo perneštas į gretimai stovėjusiąją Redemptoristų įsteigėją, šv. Alfonso, bažnyčią. Tą pačią dieną Marija išgydė čia keletą ligonių.

Nuo to laiko tokia garbe ir stebuklų daugybe¹⁾ pagarsėjo tasai paveikslas, jog trumpu laiku visas katalikiškasis pasaulis pradėjo jį garbinti. Užtat dabar prieš tą paveikslą visados pilna įvairaus luomo žmonių, karštai meldžiančių Mariją nuolatinės pagelbos, kurios Ji niekam neatsako. Be to Nekaltosios Panos garbės padauginimui Pijus IX įstatė Šv. Marijos Nuolatinėsios Pagalbos šventę, kurią paskirė nedėlioje pirm Šv. Jo no Krikšt. šventės, nes tą dieną šventosios Vatikano bazilikos kanoninkai iškilmingai apvainikavo tą paveikslą

¹⁾ Minėtieji Redemptoristai leidžia įvairiose kalbose Marijos garbei pavestuosius mėnesinius laikraščius, kuriuose ir aprašo visokias malones ir stebuklus, suteiktas Marijos savo Nuolatinėsios Pagelbos paveiksle.

aukso vainiku¹⁾. Be to Apaštalu Sostas apdovanojo gausiomis privilegijomis tuo vardu įsteigtąją broliją ir atlaisdais maldas į Nuolatinėsios Pagelbos Marija. — Čiapat *vienuolyne* gyvena ir Redemptoristų generolas.

Toliau, anapus *via Merulana*, einančios nuo bažn. S. Maria Magg. į Liateraną, statame skersgatvyje, stovi sena **bažn. S. Prassede** (Šv. Praksėdos), šv. Pudencijonos (ž. 273 p.) sesers vardu. Ji tapo pastatyta tų dviejų seserų brolio, šv. Novato, pirčių vietoje ir raštuose jau yra paminėta 491 m., kaip kard. titulas. Šv. Praksėda taip pat buvo rąs save priglaudusi šv. Petrą Ap. Dabartinėji bažnyčia yra pastatyta pop. Paschalio I, 822 m., bet buvo atnaujinta 1450, 1832 ir 1869 m. — Priešais dviem koliumnom paremtojo jos priekio stovi aptvertas mažas senobinis kiemas.

Vidų remia 22 granito šulu. Jame yra mozajikos iš IX amž., skaitomos tarp įdomiausiųjų Ryme. Mozajika ant arkados prieš chorą perstato mums dangiškosios Jeruzolimos Miestą su šventųjų eilėmis, kurio vartus saugoja aniolai; viršuje gi yra Kristus tarp dviejų avinėlių. Nors jau 1000 metų stovi čia tos mozajikos, bet dar gražiai tebežiba. Ant absidos gi arkados yra Avinėlis (Kristus) su 7 žvakydėmis, aniolais ir 4 Evangelistų simboliais abiejose pusėse; sulig šv. Jono Apreiškimo (IV, 10) 24 seneliai baltuose rubuose

¹⁾ Plačiau apie tą paveikslą ir jo stebuklus skaityk knygelę: „J. M. J. A. [rasų] laksztelis į broliją (arba brostvą) Sz'encz. Panelės Marijos Nuolatinės Pagelbos...“, arba „Istorija stebuklingo paveikslo Dievo Motinos Nuolatinės (Neperstojančios) Pagelbos...“

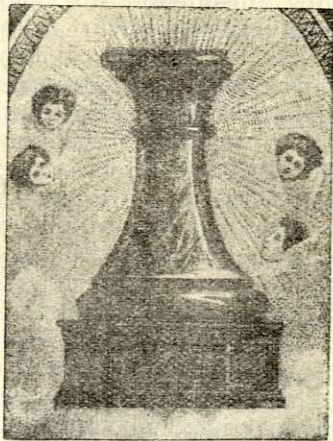
puldinėja prieš tą Avinėlį ir meta savo aukso vainikus prieš Jo Sostą. Absidos gi nišoje, virš ilgo antrašo, yra jau mums žinomas paveikslas: Prie Dieviškojo Avinėlio artinas dvi baltųjų avinėlių eili iš Jeruzolimos ir Betliejaus. Pagalios, dar augščiau, stovi Kristus, kuriam šv. Petras ir Povilas atveda ššv. Praksėdą ir Pudencijoną su aukso vainikais rankose. Šalip Praksėdos (dešinėje) stovi pop. šv. Paschalis su bažnyčia rankose ir šalip Pudencijonos (kairėje) — šv. Zenonas su knyga rankoje Prie Kristaus kojų yra antrašas tekančios per visą absidą Jordano upės, kuri reiškia dangaus tėvynės smagumų gausumą.

Dešinėje pažastyje trečioji koplyčia yra *šv. Zenono (di S. Zeno)*, kuri taip yra šventa, jog moteris tegali jį įeiti tik gavėnios nedėldieniais. (Liepti zakristijonui atidaryti!) Tuoju prie jos durų stovi du šulu juodojo granito, augštai gi mozajika iš IX amž.: Kristus su 12 Apaštalu ir Marija su 8 šventosiomis. Viduje gi, ant lubų, yra mozajika ant aukso dugno: 4 aniolai laiko medalijoną su Kristaus galva ir altoriuje, augštai: Šv. Marija tarp šv. Praksėdos ir Pudencijonos. — Dešinėje gi nišoje stovi ana tikroji *koliumna* (stulpas) iš pilkojo marmuro, 65 cm. (26 col.) augščio, prie kurio buvo plakamas mūsų Atpirkėjas; parvežė jį čion kard. Colonna, 1223 m. (pav. № 32). Toji koplyčia dėl jos mozajikų skaistumo buvo vadinama „Rojaus sodnu“. Po altoriu, papuoštu dviem rytų aliabastro šulais, guli *ššv. Zenono ir Valentino kūnai* (†III am.?).

Kairėje gi pažastyje, įeinant, prie sienos stovi akmuo, ant kurio gulėdavusi šv. Praksėda,

antroje gi, šv. Karoliaus Boromėjaus, kurio kardinolo titulu toji bažnyčia yra buvusi, kopyčioje yra laikomi: to Šventojo vyskupiškasis sostas (krasė) ir stalas, prie kurio jisai valgydindavo elgetas ir patsai jiems tarnaudavo. Tos pažasties gale, zakristijoje, yra Julijono Romano darbo „Kristaus plakimas“.

Didžiosios pažasties viduryje stovi augšta

№ 32. Kolumna (stulpas), prie kurio buvo plakamas Kristus, šv. Praksėdos bažnyčioje.

narmūrinio šulinėlio gerklė, kurion abi šv. Pudeno dukteri laidodavę pirmųjų šventųjų kankinių kunus ir kraują, surinktus slapta naktimis Rymo gatvėse. Toje pačioje pažastyje yra maža šv. Praksėdos stovyla, rodanti, kaip ji išspausdavo iš pinties (kempinės) surinktąjį jėn kankinių kraują. Didysai altorius,

apdengtas baldakimu, stovinčiu ant porfiro koliumnų, taip pat yra papuoštas gražiomis mozajikomis, iš XIII amž.; jo viršuj gi yra senobinis freskas: Marija tarp Praksėdos ir Pudencijonos. Konfesijoje, t. y. po didžiuoju altoriu (zakr. atidaro) yra senobinis sarkofagas, kuriame, dešinėje, guli minėtųjų šv. mergaičių Praksėdos († 164), Pudencijonos ir kun. Novato (abu † II amž.) kunai ir kairėje—iš šv. Priscilos ir kitų katakumbų parvežtųjų (817 m.) šimtų kankinių kaulai, tarp kurių yra šv. popiežių: Poncijono († 235), Sikstaus II († 258), Širicijaus († 389), Anastazijaus († 401) ir Celestino I († 432) kunai ir šv. pop.: Urbono I († 229) Antėraus ir sekančių trijų jo įpėdinių, paminėtų 204 pusb., kunų dalis. Prie vieno iš šulų yra senobinė marmuro lenta, kur yra surašyta, kokių Šventųjų kaulai yra čion atvežti. Pradžioje buvę čion atvežta 2,300 Kankinių kunai, bet paskiau didesnėji jų dalis buvo išdalinta įvairioms Rymo bažnyčioms. Pagalios reikia priminti, kad šitoje bažnyčioje yra laikomas šv. Povilo Ap. dantis ir viena iš šv. Praksėdos pinčių.

Pietvakariuose iš čia, anapus plačios *via dello Statuto*, ateinančios nuo pl. Vittorio Emanuele, stovi parap. bažn. S. Martino ai Monti (pl. K 5), pastatyta ant antrosios Eskvilino kalnelio viršunės (*Opis*). Yra tai viena iš gražių bažnyčių, kardinolo titulas. Dar 320 m. pop. šv. Silvestras I vieno iš savo kunigų (Ekvicijaus) namuose buvo pastatęs bažnytėlę, kuri ir buvo vadinama šv. Silvestro vardu. Bet 500 m., pop. šv. Symmachus pastatė toje

vietoje naują bažnyčią, kurią ir pašventė ššv. Martyno, Turono vyskupo, ir pop. šv. Silvestro vardu. Paskiau ji buvo kelis kartus atnaujinta, 1650 m. gražiai perdirbta ir pagalios musų gadynėje vėl naujai perstatyta, tečiau užlaikė senobinęją išvaizdą. Atnaujinant ją, 1650 m., apačioje tapo atrasta nuo amžių užkasta minėtoji šv. Silvestro bažnyčia, kurią ir galima čia pamatyti.

Vidun, padalintan į 3 pažastis 24 korintiškojo stiliaus šulais iš marmuro, įeiname per slėnyje stovintį kiemą. Asla papuošta iš XII amž. paeinančiomis mozajikomis, lubos gi taip pat gražiai išdabintos. Dešinėje pažastyje yra gražus G. Poussin'o darbo paveikslai iš pranašo Elijos, Karmelitų tėvo (įsteigėjo), gyvenimo. Tos pažasties gale yra dar brangiais marmurais ir Cavalucci'o darbo paveikslais papuošta Dievo Motinos nuo Karmelio koplyčia. 6 koliumnos iš senobiniojo geltonojo marmuro atkreipia į save žinovų atidą. Kairėje gi pažastyje tarp kitų yra 3 dideli Poussin'o paveikslai, perstatantįs mums senobiniųjų Vatikano ir Liaterano bazilikų vidų ir 326 m. čiapat atliktąjį Vyskupų Susirinkimą. Augštai iškelta didijį altorių dengia brangus baldakimas. Apačioje gi, Konfesijoje, kurion veda gražus laiptai, sulig labai seno surašo esą pop. Sergijaus II (844 — 847) sudėti ššv. popiežių: *Sotero* († 174), *Fabijono* († 250), *Stepono I* († 257), *Inocencijaus I* († 417) ir *Martyno I* (?) († 653) *kunai*. Šioje Konfesijoje taip pat yra dar daugelio kitų Kankinių kunų. Konfesijos koplyčią arba Kryptą pastatė ir koliumnomis papuošė ark. Petras iš Kortonos. Čia yra

įdomios labai senų freskų ir mozajikų liekanos. Iš čia ilgi laiptai veda žemyn į minėtąją apatinęją šv. Silvestro bažnyčią su mozajikos asla ir senų paveikslų ant lubų žymėmis. Čia tai šv. Silvestras yra atlikęs, 326 m., minėtąjį Vyskupų susirinkimą neseniai atliktojo Nicejoje Visuotinojo Susirinkimo nutarimų patvirtinimui. Toje bažnyčioje yra laikoma nuskeltojo vyskupo sosto (tur-but, šv. Silvestro) dalis. Čiapat altoriuje yra labai senas Dievo Motinos paveikslas iš mozajikos.

Leono IV (847 — 855) įsteigtame gretimajame *vienuolyne* pradžioje yra gyvenę vienuoliai kasdieniniam psalmių giedojimui, bet nuo Bonifacijaus VIII (1295 — 1303) laikų gyvena basieji Karmelitai, kurie ir aprupina tos bažnyčios reikalus.

Pietų ir vakarų linkon nuo to vienuolyno, kur senovėje stovėjo didelės Trajano pirtis, dabar tęsiasi platūs sodnai, prigulintįs prie 1896 m. pastatytųjų prie via Merulana didelių *rumų Field-Brancaccio* (pl. K 5).

Ties šv. Martyno bažnyčios fasada, anapus *gatvės Giovanni Lanza*¹⁾ galo, moteriškojo vienuolyno kertėje stovi įmurytas *bokštas (torre) Cantarelli* (augštos rymiečių giminės pavardė, iš XIV amž.). Kairėje gi, *skersgatvio*

¹⁾ Prie tos gatvės (№ 129) yra šv. Petro Kliavero, mūrinių apaštalo, sodalicijos (draugijos) skyrius (*Sodalizio di S. Pietro Claver*), kurios tikslas yra šelpti Afrikos kunigus-misijonorius. Kas užjaučia tos sodalicijos reikalus ir nori joni įsisirašyti, privalo kasmet mokėti po 1 rub. arba kitaip draugijai patarnauti. Už tai kiekvienas sąnarys gauna daugel atlaidų ir dvasiškosios naudos. Toksai pat skyrius yra dar Krokuvoje (Starovišna № 3), kursai leidžia ir laikraštėlių „Echo z Afryki“.

S. Lucia in Selci pradžioje, stovi *bažnytelė* tuo pačiu vardu.

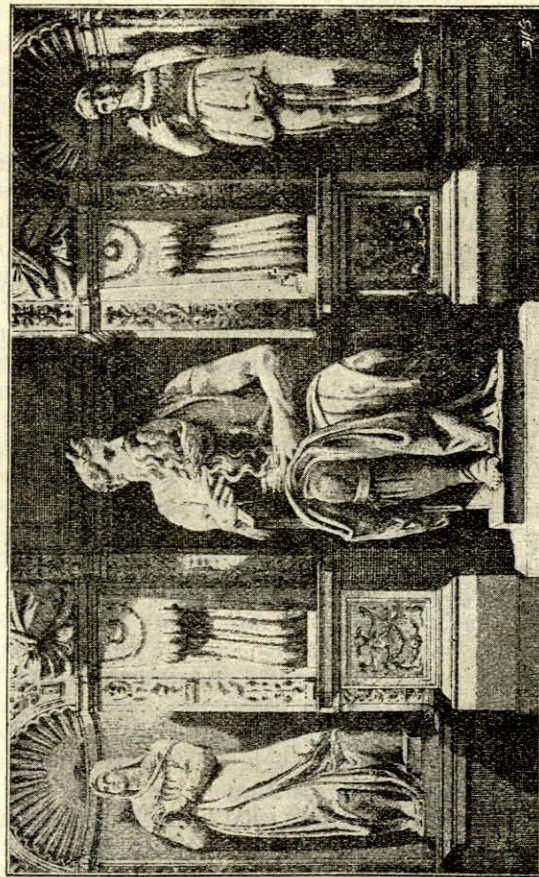
Gatvės Giovanni Lanza gale, kairėje, status skersgatvis veda augštyn į *plecių* (46 mtr. augščio) ir **bažnyčią S. Pietro in Vincoli** (pl. I 5), kurią 442 m. įsteigė Eudoksija, cies. Valentijono II žmona, laikyti *šv. Petro Ap. Retežiams* (Grandiniams), kuriuos ji buvo gavusi iš Jerolimos ir dovanojusi *šv. Leonui I Didžiajam*.

Apie tuos Retežius štai ką rašo Šventųjų gyvenimų knyga, I rugp. d.: Eudoksijos motina, nukeliavus Jerolimon, iš tenykščio patrijarko gavo geležinius Retežius, kuriais Erodas laikė surišęs Jerolimos kalėjime *šv. Petrą Ap.*, kurį tečiau, kaip skaitome Apaštalų darbų knygoje (XII persk.), paliuosavo aniolas. Netrukus Eudoksija nunešė juos parodyti pop. Leonui, kursai vėl iš savo pusės parodė jai antruosius Retežius, kuriais tasai pats Apaštalas buvo surištas Mamertino kalėjime, Ryme. Bet sudėjus abudu Retežiu kravon, jie taip umai stebuklingai suaugo, jog rodės, kad ne dveji, bet vieni Retežiai ir tartum vieno kalvio nukalti teesą. Del to ir daugelio kitų stebuklų, katalikai tokią pagarbą pradėjo rodyti tiems Retežiams, jog jiems tapo pastatyta šita bažnyčia, kuri seniau buvo vadinama Eudoksijos bazilika, ir jų paminėjimui popiežių tapo paskirta I rugj. diena.

Šulig senojo padavimo toji viena iš mažesniųjų tarpo bazilika ir kardinolų titulas stovi vietoje, kur *šv. Petras* pirmiausia skelbęs Evangeliją. 455 m., apiplėšus ir sunaikinus ją vandalams (Genserikui), kuriuos ta pati Eudoksija buvo pasikvietusi Ryman prieš savo vyro užmušėją, cies. Petronijų-Maksimą, atstatė ją pop. Peliagijus I († 561) ir paskiau Adrijonas I († 795). Ilgainiu tapo pridurtas

prie jos prieangis ir paskiau ji tapo naujai pertaisyta viduje. Atvira ji stovi tik lig 11—12 val. Jei uždaryta, paskambinti į kairėsius duris, № 4 (50 c.).

Viduje tebėra dar 2 doriškojo stiliaus koliumnų iš senobinėsios bazilikos. Kairėje nuo įeigos, prie šulo, stovi paminklas, po kuriuo yra palaidotu du broliu-artistu Pallajuolo († XV amž.). Augštai gi yra freskas, perstantis mus marą Ryme, 680 m. Kairėje pažastyje, kertėje, guli mokytas kard. Mykalojus iš Kuzos (Cusanus), vokietys († 1464). Viršuje gi — reljefas: *Šv. Petras* su Retežiais ir raktais. Antrajame kairiame altoriuje yra mozajika iš 680 m.: *Šv. Sebastijonas* (barzdotas). Dešinėje skersinėje pažastyje stovi 9 mtr. augščio turintis nepabaigtas pop. Julijaus II († 1512) paminklas, Mikolo Angelo darbo. Svarbiausias to paminklo ir visos bazilikos papuošalas yra nepalyginamasai dailės dalykas — tris metrus augščio turinti *Maižiaus stovyla* (pav. № 33). Tasai Dievo vyras išreikštas pasirėmęs ant dviejų Dievo duotųjų jam akmens lentų ir užpykęs ant žydų už jų atkritimą nuo savo Viešpaties. Taip dailaus darbo yra toji baltojo marmuro stovyla, kad net kuno gislos yra aiškiai matomos. Ant to paties paminklo yra dar 2 stovyli (Rachel ir Lea), to paties dailininko, bet jau daug mažesnės vertės. Gulinčiojo Julijaus II stovyla ir kitos čia stovylos yra jau kitų dailininkų darbo. Šalip to paminklo yra zakristija. Prezbiterijuje stovi senobinis vyskupiškasis sostas. Po didžiojo altoriu, Pijaus IX atnaujintoje Kon-

№ 33. Mažiaus stovyla (Mikolo Angelo) Šv. Petro in Vincelli bažnyčioje.

fesijoje, brangioje bronzos spintelėje su durelėmis, iš 1477 m. (Pallajuolos darbo), yra laikomi minėtieji *šv. Petro Retežiai* (Grandiniai). Toji spintelė užrakinama 3 raktais, iš kurių vieną turi popiežius, kitą — kardinolas-globėjas ir trečiąjį — vienuolyno abatas. Tie Retežiai esti išstatomi viešam pagarbinimui 1 rugpj. dieną, bet maldininkams prašant, rodomi jiems ir bučiuoti dalinami ir kitais laikais. Ilgio jie turi apie 5 pėdas ir susideda iš 28 žiedų.¹⁾ Atnaujinant Pijaus IX laikuose didįjį altorių, po juo tapo atrastas krikščioniškasis sarkofagas iš pirmųjų amžių, kurio septyniuose skyriuose yra sudėti 7 *Brolių Makabėjų*, Senojo Įstatymo kankinių († apie III am. pirm Kr.) *kaulai* (ž. 1 Makab., VII sk.). Jų paminėjimas daromas taip pat 1 rugpj. d. Dabar tasai sarkofagas stovi atskiroje koplyčioje, anapus Konfesijos.

Vietiniame *vienuolyne* gyvena Reguliariškieji Liaterano Kanonikai ir jų generolas. Seniau budavo čia ir jų mokykla, bet dabar didešneją vienuolyno dalį valdžia yra užėmusi

¹⁾ Prie tos bazilikos yra *Šv. Petro Retežių arkibrolija*, kurią Pijus IX apdovanojo atlaidais, 1866 m. Josios tikslas yra platinti tųjų Retežių ir Apaštalų Sosto garbę ir melsties sulig Šv. Tėvo noro. Prie tos brolijos gali prigulėti vyrai ir moteris, tik reikia nešioti nusipirkus (gaunami čia pat zakristijoje, už 1 fr.) panašų į Šv. Petro Retežius mažį retežėliui su brolijos paliudijimu, jog jie buvo patrinti į tikruosius Retežius. Be to kasdien reikia kalbėti po 1 poterį ir „Šv. Petrai, melski už mus“! ir 18 sausio, 29 birž. ir 1 rugpj. d. priimti Šv. Komuniją. Už tai sąnariai gauna daug atlaidų. Ir dabar popiežius, tartum Šv. Petras, yra suspaustas Ryme, todėl mes privalome ir už jį melsties.

savo įstaigomis. XIX amž. pradžioje čia yra stovėję nelemti *lenkų legijonai*, kurie, liepiant Napoleonui I, padėjo prancuzams užkariauti Rymą. Dabar lenkai, žinoma, tuo nesigiria.

Išeinant iš bažnyčios, kairėje, stovi didelė *senelių prieglauda*, kurią irgi galima applanstyti.

Anapus šv. Petro plečiaus stovi dar *bažn. S. Francesco a Paolo* (pl. I 5), kurios valdžios atimtame vienuolyne dabar yra *Istituto tecnico*. Pro bažnyčią eina neseniai pravestasis nuo via Nazionale tramvajus, perkertantis čia pat einančia didelę *via Cavour*, kuri nuo Kapitolijaus eina lig Stazione di Termini. Minėtasis tramvajus šiaurės linkon eina *gatve dei Serpenti* (*Žalčių*), kurioje stovi parap. *bažn. S. Maria de' Monti* (pl. H I 5). Čia yra *stebuklingasis Dievo Motinos paveikslas* ir 1881 m. kano-nizuotojo Rymo elgetos (ubago), *šv. Benedikto Juozapo Labre*, prancuzo (ž. 287 pusl., prier.), *kunas*.

Tasai šventasis, savo noru tapęs elgeta, 7 metus gyveno Ryme, bet kadangi neturėjo tikrosios buveinės, tai dažnai nakvodavo prie bažnyčios durų ir viena iš jo mylimųjų bažnyčių buvo šitoji. 1783 m. ilgai čia pasimeldęs, šv. Benediktas staiga susirgo ir parvirto ant laiptų. Kuomet-gi netrukus, priėmęs šv. Sakramentus numirė, tai tapo palaidotas čia pat, dešinėje nuo didžiojo altoriaus. Kadangi maži vaikai stebuklingai pagarsino jo mirimą, tai jo laidotuvėse dalyvavo kardinolai, vyskupai, valstijų pasiuntiniai ir begalinės žmonių minios.

Toje pačioje gatvėje, netoli nuo bažnyčios (Nė 3) yra ir *kambarys*, kuriame tasai šventasis yra gyvenęs ir miręs. Ašaros bira pamačius čia garbėje laikomas jo tarba, lazda ir kitus daiktus, kuriuos kunigai ir ponai bučiuoja. Antrasis jo kambarys, ž. 217 p. 16 bal. d.

čia ir bažnyčioje esti didelė iskilmė. — Tikrai laimingas yra danguje ir ant žemės tas, kas Dievui gerai tarnauja!

Tuose pačiuose namuose yra ir *Relikvių sandelis* (*Custodia, Lipsanoteca*), kurį galima lankyti nuo 10 — 12 val.; čia pat galima gauti ir tų šv. palaikų.

Čia pat prie *plec. della Madonna dei Monti* stovi dar *bažn. S. Maria al Pascolo* (sen. „SS. Sergio e Baccho“), kurią pop. Urbonas VIII, 1623 m., buvo atidavęs su Rymu susivienijusiems (1595 m.) rusinams ir jų vienuoliams bazilijonams. Bet, panaikinus Rusijai uniją, 1839 m., ši bazilijonų bažnytėlė perėjo Propagandos globon. Dabar prie jos yra *Rusinių kolegija* (*C. Ruteno*), kurią prižiūri vienas iš bazilijonų. Ją įsteigė a. a. Leonas XIII.

Pietvakariuose iš čia, prie via Cavour, stovi mažas *plecius d. Carrette* (pl. H 5) su bokšto *Torre de Conti* griuvėsiais. Tą bokštą, didžioje dalyje sugriautą XVIII amž. pradžioje, buvo pastatęs pop. Inocencijaus III († 1216), kurio pavardė buvo „Conti“.

Pagalios žiemvakariuose, gatvėje to bokšto vardu, dešinėje, stovi senobinė *bažnyčia* ir kardinolo titulas SS. *Quirico e Giulitta*, pastatyta šv. Julitos ir jos sunelio Kviriko garbei¹⁾. Atnaujino ją Sikstus IV ir Leonas XI. Lig 1909 m. ji turėjo parapijos teises, bet Pijus X perkėlo jas kitur.

Priešais bažnyčios stovinčiame skersg. *via d. Croce bianca* (Nr. 42) yra *Nazarėtiečių* (*della Penitenza*) *vienuolynas*.

Iš čia jau grįžtame namon.

¹⁾ Apie šiuodu kankinių štai kaip griaudžiai rašo Rymiškoji Martyrologija, 16 birž. d.: „Tarse, Kilikijoje, šventųjų kankinių Kviriko ir Julitos, jo motynos, viešpatajant Imperatoriui Dioklecijonui: iš kurių Kvirikas, trejų metų vaikelis, kursai matydamas, kaip jo motyna viršininke Aleksandro akyse buvo smarkiai plakama sausomis gisломis, nenuraminamu verksmu jos verkė, žuvo tėktas į teisėjo sosto laiptus. Julita gi po smarkių smugių ir sunkių kankinimų savo kentėjimų eilį užbaigė galvos nukirtimu“.

7. **Porta S. Lorenzo** ir bazil. **S. Lorenzo fuori le Mura**; porta **Maggiore** su apylinkėmis; bazil. **S. Croce in Gerusalemme**; porta **S. Giovanni** su apylinkėmis, **Laterano** bazilika arba **S. Giovanni in Laterano**, ru-
mai ir gatvė tuo pačiu vardu.

Šiandien aplankysime 3 garsiausias privilegijines bazilikas su jų apylinkėmis, pradėdami nuo šv. Lauryno už miesto bazilikos. Jei naudojames tramvajų, tai lig Stazione di Termini galime nuvažiuoti gatve Nazionale (10 c.), arba gatve Cavour (15 c.) ir ten perlipę į antrąjį tramvajų, nuvykti paskirtojon vieton pro porta S. Lorenzo, ties kuria dešinėn eina 291 p. minėtasis kelias per geležinkelį.

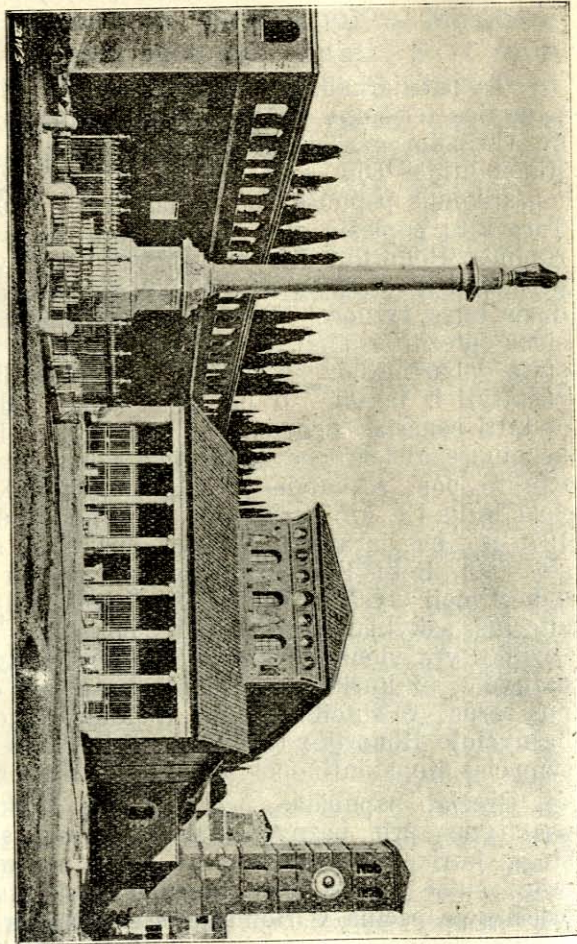
Porta S. Lorenzo (pl. M 5), sulig antroje jos pusėje patalpinto antrašo, tapo pastatyta cies. Honorijaus, apie 402 m., šalip senobinėsios *Porta Tiburtina*, kurin ir ligšiol tebėra čiapat, kairėje. Ji yra gavusi vardą nuo m. Tibur'o (*Tivoli*), kurin eina pro tuos vartus kelias (*Via Tiburtina*). Čiapat yra ir tuo keliu einančio į Tivoli (29 klm.) ir Marino garinio tramvajaus stotis. Senovėje pagal tą miesto sieną eidavo 3 vandentraukiai: *Acqua Marcia* (ž. 261 p.), *Tepula* ir *Julia*, kuriuos buvo atstatę cies. Augustas, Titus ir Karakalla, kaip ljudija čiapat esantis antrašas. — Iš čia lig Š. Lauryno bazilikos (gatvė Tiburtina) yra 1 kil. su viršum.

Plečiuje priešais bazilikos stovi augšta *kolumna* su šv. Lauryno stovyta viršuje, pastatyta Pijaus IX.

Bazilika S. Lorenzo (Šv. Lauryno) fuori le Mura.

Tą patrijarkalineją baziliką (pav. № 34) su parapijos teisėmis, pašvestąją šv. Lauryno ir šv. Cirijakos garbei, įsteigė ant jų kapo dar Konstantinas Did., apie 330 m., atstatė gi ir mozaikomis papuošė pop. Peliagijus II, 579 m. Tarp kitų popiežių jos atnaujinimu labiausia rupinosi Honorijus III, kursai 1220 m. visai permainė jos linkmę, nes seniau didžiosios jos duris buvo rytuose. Be to, prie bazilikos abidos (prezbiterijaus), iš vakarų pusės, jis pristatė dabartinėsius jos sienas, prie kurių liepė pastatyti ir fasadą. Ir ligšiol iš lauko galima atskirti seniasias sienas nuo naujasniųjų. Paskesniuose gi laikuose tą baziliką pilnai yra atnaujinę pop. Mykalojus V, Inocencijus X ir ypač Pijus IX, kurs triuso prie jos nuo 1864—1870 m., nes ją apsirinko savo amžinojo atilsioti vieta. Bet iš Honorijaus gadynės paeina dar dabartinieji: vyskupo sostas, graži asla, didysai altorius, sakykla, prieangis ir bokštas. Toji bazilika yra viena iš 7 privilegijiniųjų Rymo bažnyčių, už kurių visų aplankymą vienos dienos tarpe yra suteikti gausūs atilaidai.—Toje tai bažnyčioje Honorijus III buvo apvainikavęs lotynų cies. Konstantinopolyje, Petrą iš Courtenay.

Gražiai papuoštas *prieangis* yra atskirai pastatytas prie bažnyčios galo ir turi savo stogą, kurį priešakyje remia 6 senobiniai marmuro šulai joniškojo stiliaus. Freskai tame prieangyje paeina iš Honorijaus gadynės ir išreiškia: dešinėje — atsitikimus iš šv. Lauryno

ir kairėje — iš šv. Stepono (pirmojo Kankinio) ir Honorijaus gyvenimo. Čiapat stovi senobinieji krikščionių sarkofagai ir 2 liutu, remiančiu durų koliumnas. Kadangi toji privilegijinė bazilika neturi Šventųjų durų, tai ji skaitoma mažesniųjų bazilikų tarpe.

Bazilikos *fasada*, viršiau prieangio stogo, 1864 m. tapo papuošta freskais-mozajikomis ant aukso dugno; jos perstato mums bazilikos įsteigėjus ir globėjus: Peliagijų II, cies. Konstantiną, Honorijų III, Pijų IX, Sikstų III ir Adrijoną I. Kaip iš oro, taip ir viduje toji bazilika gerai užlaikė savo senobineją išvaizdą.

Vidus yra padalintas į 2 dali: pirmoji — Honorijaus III pristatytoji pryšakinėji dalis ir antroji — Peliagijaus II pastatytoji. Pirmoji dalis yra padalinta į 3 pažastis 22 nelygaus storio ir augščio joniškomis koliumnomis. Graži asla joje, kaip jau minėjome, paeina iš XIII amž.; pažasties sienos ir stogo balkiai (lubų nėra) papuošti Fracassini'o freskais iš ššv. Lauryno ir Stepono gyvenimo, 1870 m. Dešinėje nuo didžiųjų durų yra iš viduramžių paeinantis baldakimas, po kuriuo stovi pop. Inocencijaus IV broliavaikio, kard. Fieschi († 1256), buvusis stambeldžių šarkofagas su reljefais. Didžioje pažastyje yra 2 iš XII amž. paeinantiji marmuro sakykli, iš kurių dešinėji paskirta Evangelijos, kairėji gi — Lekcijos giedojimui ¹⁾. Prie dešinėsios sakyklos stovi

¹⁾ Iš vienos iš tų sakyklų sakė mums pamokslą rusinų antvyskapis Teodorowicz, po kurio tuoj antrąjį pamokslą sakė vysk. Pelczar. Tame pátrijotiškame pa-

dar didelė senobinė žvakydė velykinei žvakei (paschalui). Ant didžiosios arkados yra nauji, panašūs į mozaikas paveikslai, užpakaliniame gi jos šone — pirmosios Ryme mozaikos, iš 579 m.: Kristus ant sosto tarp švento Petro, Lauryno ir popiežiaus Peliagijaus, kurs parupino šią mozaiką, iš vienos, ir Povilo Apaštalo, Stepono ir Hipolito — iš antros pusės. Choro gale stovi mažais akmenėliais papuoštasis vyskupo sostas, jo gi šonuose mozaikomis (iš 1220 metų) papuoštos marmuro sėdinės kunigams. Brangų didįjį altorių iš marmuro dengia 4 raudonojo porfiro koliumnomis parentas baldakimas bizantiškame stiliuje, paeinąs iš 1248 m. Čiapat esančioje *apatinėje bažnyčioje*, Konfesijoje, galima matyti marmurinį grabą, kuriame *guli* abudu Arkidijakonu: *šv. Laurynas* († 258) ir *Steponas* († 33), *Kankiniai*; šio paskutiniojo kuną parvežė iš Jeruzolimos Peliagijus II. Čiapat *guli* ir *šv. Justino, Kunigo* († apie 270), *kunas*. Užpakalyje, spintoje, yra marmurinė plyta, ant kurios buvo padėtas sukepintasis šv. Lauryno kunas; ant jos tebėra jo kraujo žymės. Kairėje gi pažastyje yra senobiniai freskai iš šv. Lauryno gyvenimo. Tosios pažasties gale yra ilgi laiptai žemyn, į *šv. Cirijakos koplyčią*, kurios asla yra vienokio augščio su Peliagijaus bažnyčia. Čiapat altoriuje *guli* toji *šv. Rymo Našlė* ir *Kank.*, kuri visu savo turtu tarnavo šventiesiems; šv. Lauryną sergėjusių kareivių vadas—*šv. Hipolitas*,

mokslė vyskupas karštai aiškino rusinų (unitų) priešpaudas Rusijoje. Man nepratusiam girdėti tokius pamokslius, net kaktu buvo klausyti.

jo sena auklė *šv. Konkordija* ir dar 12 šv. jo namiškių, kurie visi buvo čiapat nukirsti apie 215 m. (Senovėje šv. Hipolitas turėjo netoli iš čia savo bažnyčią ir katakumbas). Šv. Cirijakos koplyčia yra gausiai popiežių apdovanota atlaidais už numirėlius, taip pat kaip ir Švenč. Sakramento altorius, dešinėje pažastyje, todėl čia pridera už juos pasimelsti. Toje pačioje koplyčioje seniau buvo sudėti šv. Brigitos Našlės (mirė 1378 m., ž. 151 p.) ir šv. Fliorijono (dabar — Krokuvoje) kunai. Šv. Lauryno bazilikoje yra dar palaidoti 3 šsv. popiežiai iš V amž.: *Zosimas, Sikstus III* ir *Hiljarijus*, tik nežinoma, kurioje vietoje. — Iš tos koplyčios yra duris į *Šv. Cirijakos katakumbas*, kuriose galima matyti Šventosios paveikslą, kur ji išreikšta ilguose rubuose ir su veliumu ant galvos stovinti prie vieno, ir šv. Katarina prie antrojo Šv. Panos šono. Čiapat yra dar gražus Jaunikaičio-Kristaus paveikslas, kurs parodo didelį tas katakumbas papuošusiųjų dailininkų gabumą. Šalip tų katakumbų yra dar buvusių šv. Hipolito kapas. Kiek šitose katakumbose pirmaisiais amžiais buvo palaidota šventųjų, niekas neapsakys! Todėl čion įžengdami, mes įeiname tartum į kokią šventųjų miestą, arba į didelį visokių luomų katalikų susirinkimą.

Antroji bazilikos dalis yra tai prie Honorijaus bažnyčios prisiglaudusioji iš rytų pusės Peliagijaus II bažnyčia, kurios asla yra 3 mtr. žemesnė už pirmosios bažnyčios, todėl iš pirmosios į antrąją bažnyčią yra gražūs laiptai. Bet nuo Honorijaus lig Pijaus IX laikų Peliagijaus bazilikos asla buvo pakelta lygiai su

Honorijaus bažnyčia. Peliagijaus bazilika savo stiliu panaši į šv. Agnėtos už miesto bažnyčią ir susideda taip pat iš 3 pažasčių; jos duris senovėje, kaip jau žinome, buvo rytiniame gale. 12 gražių iš pavonazetto iškaltų koliumnų su korintiškaisiais kapitėliais remia iš senobinių jų liekanų sudėtąjį taip vadinamą architravą, viršuje kurio yra dar panaši į minėtąją šv. Agnėtos bažnyčios galeriją su mažesnėmis koliumnomis ir arkadomis. — Didelę vidurinėsios pažasties dalį užima *Krypta*, į kurią galima įeiti tik iš viršaus, ir iš paskesniųjų laikų paeinančios marmuro koliumnos, kurios remia choro aslą. Čia pat galima pamatyti geležių dalį, ant kurių buvo kepinamas šv. Laurynas (ž. 272 p.).

Bazilikos gale, arba senobiniame prieangyje, stovi aptvertas baltojo marmuro sarkofagas su antrašu: „Ossa et cineres Pii Papae IX...“, nes jame nuo 1881 m. guli ilgiausia už visus popiežiaus **Pijus IX** († 1878). Sarkofagas stovi sulig katakumbų pavyzdžio papuoštoje nišoje („Gerasis Ganytojas“). Nors popiežiaus grabas sulig jo paties noro yra apiprastas, bet toji koplyčia dabar yra viena iš brangiausiųjų Ryme ir gal pasaulyje, nes viso pasaulio katalikai dėjo tam tikslui pinigų, norėdami pagerbti tą savo mylimąjį ir daugel kentėjusįjį Tėvą. Liudvikas Seitz'as taip gausiai papuošė ją mozaikomis ir ant sienų patalpino gauseniųjų aukų davėjų herbus, tarp kurių yra ir keleto lenkų (ž. 176 p.).

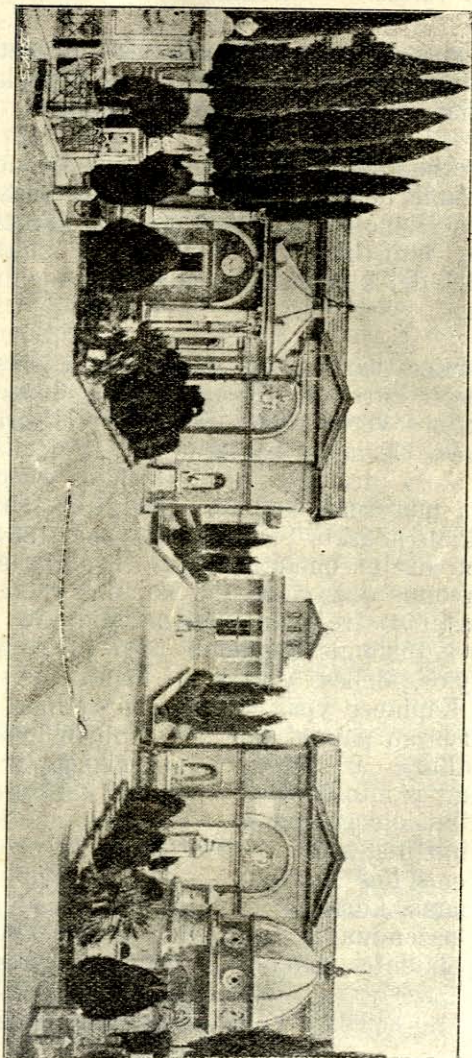
Didžiosios šventės čia esti: 10 rugp. d.—šv. Lauryno šventė ir 1 lapkr. d.—Visų Šventųjų diena. Tą dieną ir ant rytojaus, Uždušinės

dieną, visas Rymas eina melsties ant gretimųjų kapinių (ž. žem.), kur savo artimųjų kapus rymiečiai papuošia tuokart gėlėmis ir žvakėmis.

Gretimajame *vienuolyne* gyvena kapucinai. Jo mažame, bet gražame kieme, iš XI amž., yra įmuryta sienon daugel skulpturų likučių ir antrašų nuo kapų iš šv. Cirijakos katakumbų. Bet dėl kliauzuros vienuolynan tegali įeiti tik vyrai.

Anapus bazilikos ir vienuolyno tęsiasi didžiosios ir garsiosios Rymo kapinės **Campo** arba **Cimitero Verano** (pav. № 35), po kuriomis ir yra šv. Cirijakos katakumbos. Vartai į kapines stovi dešinėje nuo bazilikos plečiaus. Tai yra matytinos kapinės, įsteigtos 1837 m. ir paskiau nekartą padidintos, ypač 1854 m. kuomet, užėjus cholera, Pijus IX užgynė laidoti lavonus bažnyčiose. Į kapines veda platus vartai su trejomis vienodo didumo durimis ir keturiomis didelėmis tarp jų sėdinčiomis Tylos, Meilės, Vilties ir Mąstymo stovylomis. Kapinėse ypatingai yra matytinos kelios koplyčios su papuošalais senobinių jų krikščionių stiliuje ir daugel kunigaikščių ir kitų didžiųjų paminklų tam tikruose koridoriuose. Augščiausioje gi kapinių vietoje, netoli nuo via Tiburtina, stovi gražus paminklas 1867 m. žuvusiems ties Mentana (ž. 258 p.) popiežiaus kareiviams, kuriems naujoji valdžia padėjo čia juos pažeminantį antrašą. Tose kapinėse yra palaidota daugel ir lenkų¹⁾. Pagalios

1) Tur būti šiose kapinėse yra palaidotas ir mūsų

kapinių viduryje yra Kristaus stovykla su ant-rašu: „*Aš esmi gyvenimas ir prisikėlimas*“ (Jon. XI, 25).—Iš augštesniųjų vietų, ypač vakare, turime labai gražų reginį į apylinkes. Tuoju už kapinių stovi Fliorencijos geležinkelio *pu-siaustotis Portonaccio*.

Dabar eikime pro porta Maggiore į antrąją bazi-liką. Nuo kapinių einame pietryčių linkon, per neap-statytąjį užmiestį, pradžioje *via del Verano* ir paskiau—*vicolo del Santo* (pl. M N 5-6), kuri pasibaigia prie mie-sto sienų, per kurias eina geležinkelis (*Porta nuova*; pl. N 6). Iėję pro tuos vartus ir pasukę vakarų lin-kon, netrukus ateiname prie dešimtkampio ir 220 pėdų aplinkui turinčio bokšto, iš III amž., dabar vadinamo *Tempio di Minerva Medica* (pl. M 6). Devyniose to bokšto gillose nišose, kurios senovėje buvo išklota klotos marmurais, stovėjo įvairūs dievaičiai, vidų gi ap-šviesdavo 10 langų. Nors 1828 m. jo lubos įlužo, bet patsai bokštas dar gražiai atrodo.

Toliau, pietryčiuose, stovi *Porta Maggiore* (pl. N 6). Tie vartai gavo vardą arba nuo bazi-likos S. Maria Magg., arba delto, kad jie yra didžiausieji. Yra tai gražiausiojo senobiniame Ryme vandentraukio *Aqua Claudia* liekanos. Pradžioje čia buvo tik graži arkada ant gat-vės Labicana, bet cies. Aurelijonas pastatė čia miesto vartus, kurie viduramžiuose buvo Rymui tvirtovės vietoje. Kairėje yra ilgas ant-rašas, iš 405 m., kurs skelbia, kad Aqua Claudia

tautietis, paskutinysis Žemaičių Kalvarijos domininko-nų proras, Raimundas Daugėla, kursai, išvytas iš Kal-varijos 1889 m., mirė Ryme prie savo pažįstamojo kun. Ivinskio. (Plačiau apie tai skaityk knygele: „Žemaičių Kalvarijos aprašymas, kun. Ragaišio. Vilniuje 1906 m.“ pusk. 60; Daugėlos gi fotografija — 21 pusk.).

turėjo 67 kil. ilgio, nes ateidavo nuo *m. Subiaco*, ir antrasis viršiau jo ėjusis vandentraukis, *Anio novus* — 93 kil., nes prasidėdavo iš Anio (Teveronė) upės šaltinių (ištakos). Abu tuodu vandentraukiu buvo pastatęs cies. Kliaudijus, 52 m. po Kristaus.

Čiapat tarp vartų 1838 m. tapo atrastas reljefais papuoštas kapo *paminklas*, pastatytas paskutiniaisiais Rymo respublikos laikais (I amž. pirm Kr.) iš stačių ir gulsčių akmenų, nukaltų grūdų saiko pavidale. Sulig antrašo, jį pastatęs sau pačiam duonkepis *Eurysaces*, valstybės duonos pristatytojas.

Nuo tų vartų tramvajus eina lig Staz. di Termini ir toliau.

Senovėje gi nuo buvusios Porta Esquilina (ž. 290 p.) pro Porta Magg., pietryčių linkon, eidavo garsusis kelias — *via Labicana* (dabar *via Casilina*: pl. N 6-7), rytų gi linkon — *via Praenestina* (pl. N 6).

Via Praenestina gavo vardą nuo *m. Palestrina* (sen. *Praeneste*; ž. I t., 345 p.), pro kurį ji eina į Sabinų kalnus. Tasai svarbus senovėje kelias dabar, pravedus iš abiejų jo pusių po geležinkelį, tapo tylus ir apleistas. Tik paėjus juo apie 20 minučių, jau tyrame lauke, yra dešinėje daugel kapų griuvėsių. Toliau, už 4 kil. nuo Porta Magg., kairėje, stovi iš Dioklecijono laikų paeinančiojo Vergų bokšto (*Tor de' Schiavi*) griuvėsiai. Jo dalyje viduramžiuose, matyti, buvo įtaisyta bažnyčia. — Toliau, už 6 kil., kairėje, yra griuvėsiai *Tor tre Teste* ir *Tor Sapienza*, vadinami cies. Gordijonų villa, kur viduramžiuose taip pat buvusi bažnyčia. Pagalios už 15 kil. yra išdžiuvęs ežeras *Castiglione* ir prie jo miesto *Gabium'o* griuvėsiai. — Grįždami atgal, šalip upelio einančia *Strada Militare*, pereiname į

Via Labicana; tasai kelias gavo vardą nuo *m. Labicum*,

stovinėio prie geležinkelio (43 kil.). — 3 kil. nuo Porta Magg. stovi *Torre Pignattara* arba šv. *Elenos kapo griuvėsiai*, nes čia cies. Konstantinas buvo palaidojęs tą savo šventąją motiną, parvežęs jos kuną iš Palestinos. Bet dabar jos kunas yra bažn. Ara Coeli, sarkofagas gi — Vatikano muzėjuje Pio Clementino (ž. 85 p.). Tame aštuonkampiam bokšte su 8 nišomis nuo Urbano VIII laikų yra šv. *Petro ir Marcelino bažnyčia*, turinti parapijos teises. Čiapat yra ir plačios *katakumbos* tų Šventųjų vardu, arba „ad duos lauros“, nes jiedu čia buvo palaidotu. Vienoje augštoje tų katakumbų koplyčioje, ant lubų, yra paveikslas: Kristus ant sosto, apsupto šv. Petro, Povilo ir dar kitų 4 Šventųjų. Kiti freskai paeina dar iš III amž. — Už 13 kil. per kelią eina vandentraukis *Acqua Felice* ir toliau *Acqua Alessandrina*. Prie garsaus senovėje, bet dabar išdžiuvusio ežero *Regillo* 496 m. pirm Kr. yra buvęs mušis tarp rymiečių ir lotynų.

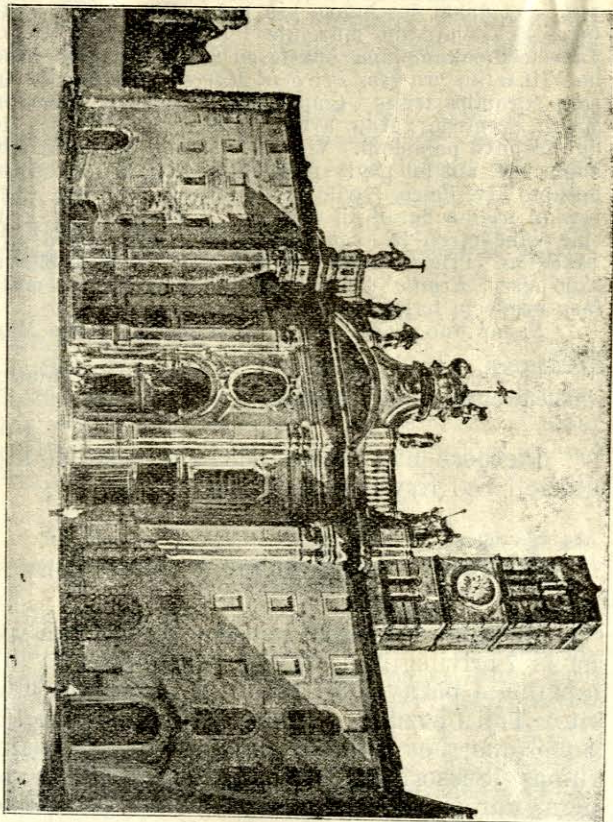
Dabar tuo pačiu keliu grįžkime lig Porta Maggiore.

Pietvakarių linkon nuo tų vartų eina į Palatiną vandentraukis *Aqua Claudia*.

Pietuose nuo Porta Maggiore stovi kita didžioji Šv. Kryžiaus bazilika:

S. Croce in Gerusalemme (pl. N 7).

Kadangi toji bazilika (pav. № 36) yra viena iš 7 privilegijinių Rymo bažnyčių, tai joje (apatinėje bažnyčioje) yra 2 privilegijiniu altoriu. Toji bazilika buvo vadinama *Basilica Sessoriana*, nes pirmiau čia yra stovėjęs teismo rumas „*Sessorium*“, kurio griuvėsių dalis tebėra dar čiapat, žiemuose. Anot padavimo, tą baziliką įsteigusi dar cies. Konstantino motina, šv. Elena, sudėjimui joje $\frac{1}{6}$ dalies šv. Kristaus Kryžiaus, kurį ji pati buvo atradusi

Jerozolimoje, Kalvarijos kalne, 326 m., ir kitų Išganytojo kančios įrankių. Tos bazilikos vidų buvo papuošęs mozaikomis cies. Valentinijonas, 425 m. 433 m. pop. šv. Sikstus III buvo atlikęs čia vyskupų susirinkimą. Laikūtą baziliką sunaikinus, atnaujino ją pop. Lucijus II, 1145 m., ir pagalios naujai perdirbo (sumodernizavo) Benediktas XIV, 1743 m., vedant darbą Domin. Gregorini, kursai ir pastatė nedailią dabartinęją fasadą su 6 Šventųjų ir dviem aniolų stovylomis ir kryžiu viduryje. Gražų prieangį su kopula remia 4 granito šulai. Sienos tebėra senobinės. Toji bazilika yra kardinolo titulas.

Vidų, įtaisytą liuosame barokko stiliuje ir neseniai papuoštą nedailiais sienų paveikslais, dalina į 3 pažastis iš Konstantino gadynės painantieji šulai ir 8 storos koliumnos iš Aigyp-to granito. Po didžiuoju altoriu, apdengtu ant gražaus marmuro koliumnų stovinčiu baldaki-mu, yra senobiniojo bazalto urna su keturiomis liutų galvomis, kur yra sudėti *ššv. kank. Anastazi-jaus ir Cezarijaus kunai* ¹⁾. Absidoje yra Pinturicchio's freskai, perstatantį Šv. Kryžiaus Atra-dimą ir Paaugštinimą. Švenč. Sakramentas yra laikomas užpakalyje, sienoje esančioje cimborijoje. Šalip zakristijos, augštai esančioje koplyčioje, yra sudėta labai daug relikvijų, tarp kurių atskiruose relikvijoriuose yra šios didžiosios Kristaus kančios relikvijos: *3 šv. Kryžiaus da-lis*, tikrosios *lentelės* iš kedro medžiaus nuo

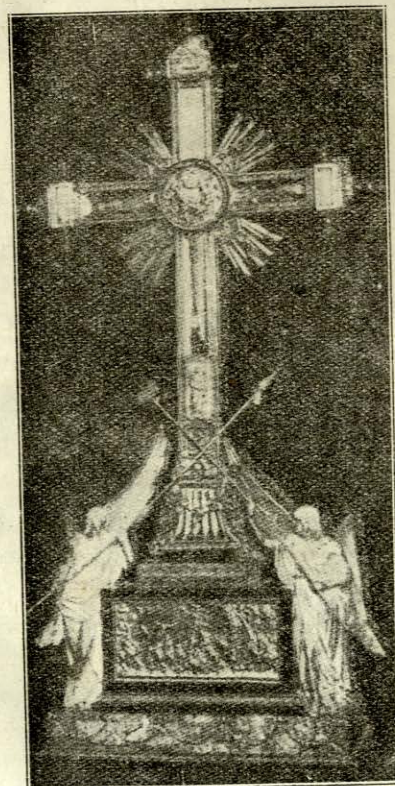
¹⁾ Prie to didžiojo altoriaus gali laikyti šv. Mišias tik popiežius, kardinolas vikaras ir kardinolas, kurio titulas yra ši bazilika.

Kristaus Kryžiaus *dalis*, ant kurios tebėra žymus antrašas trijose kalbose: „Jesus Nazerenus Rex Judaeorum“, viena iš *vynių*¹⁾, kurią cies. Konstantinas nešiojo savo vainike, 2 *erskėčių* Vainiko *digliu*, *virvės*, kuria buvo surištas Kristus. *dalis*, *kimpinės*, kuri, pripildyta tulže ir uksusu, buvo paduota mirštančiam Išganytojui, *dalis*, *šv. Tomo Ap. pirštas*, kursai buvo jo idėtas į prisikėlusiojo Kristaus šoną, *Judos Pardaviko sidabrinis* (skatikas) ir dar keletas akmenėlių nuo Kalvarijos kalno (ž. pav. №№ 37, 38, 39, 40 ir 41). — Tos relikvijos esti viešai išstatomos žmonių pagarbinimui IV Gavėnios nedėdienį, Didžiąją Pėtnyčią ir 3 geg. d. Bet moteris negali lankyti šios koplyčios kitaip, kaip tik turėdamos tam tikrą leidimą. —

Kairėje nuo didžiojo altoriaus yra laiptai į *apatineją bažnyčią* arba *kryptą*. Čia, kairėje, stovi privilegijinis Sopulingosios Dievo Motinos altorius su marmuro reljefu *Pietà* ir šv. Petro ir Povilo stovylomis, iš XII amž., abiejose pusėse. Dešinėje gi yra *šv. Elenos koplyčia*, į kurią moteris tegali įeiti tik 20 kovo dieną. Ji yra papuošta Pamarancio's paveikslais ir Peruzzi'o mozajikomis, josios gi aslą šv. Elena išbarstė nuo Kalvarijos kalno parvežtomis šv. žemėmis. Jon įeidami matome senobinį antrašą „*Dominæ nostræ Helenæ*“ ir ant arkados — Šv. Elena ir šv. Silvestrą Pop., kurs yra pašventęs tą baziliką. Ant apverttojo geležine tvora altoriaus stovi senobinė šv. Elenos stovykla su kryžiu dešinėje ir vyni-

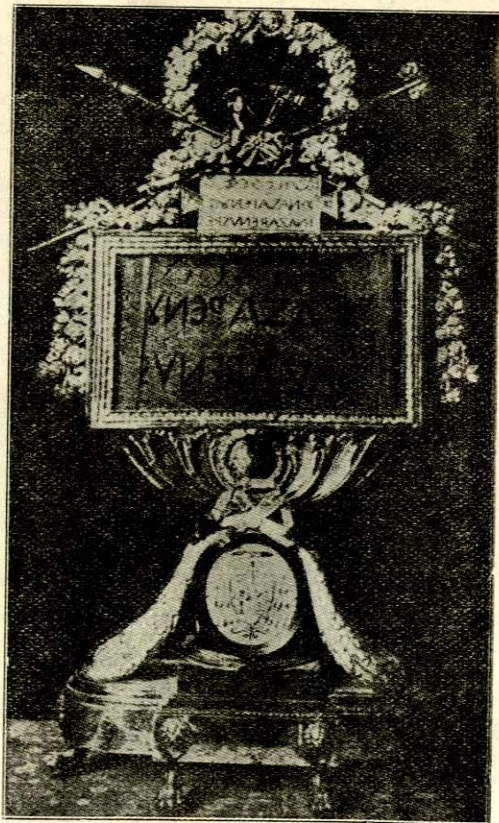
1) Čia galima pirkti tos Kristaus vynies kopijas, patrintas į savo originalą, turintį 5 colius ilgio.

mis — kairėje rankoje; ji nukalta sulig deivės Junonos stovylos pavyzdžio, tik jos galva yra

№ 37. Šv. Kryžiaus Relikvijorius.

naujasnė, nes iš XVII amž. Toje bazilikoje yra palaidotas pop. Benediktas VII († 983).

№ 38. Buvusio prie Kryžiaus tikrojo antrašo dalis.

Iškilmingosios šventės. — Ketvirtąjį Gavėnios nedėdienį, kuomet kardinolas - vikaras laiko čia iškilmingasias šv. Mišias. Tą dieną minėtosios relikvijos esti išstatomos dešiniajame balkone. — 3 g. d. — šv. Kr. Atradimo ir 18 rgp. d. — šv. Elenos šventė.

Gretimajame *vienuolyne*, kurio dalis paversta kareivių buveine, gyvena *cistersai*. Tokiuo budu nuolančius Dievo tarnai priversti gyventi su ištvirkusiais kareiviais.

Tarp *vienuolyno* ir miesto sienų stovi apvalaus amfiteatro (*Amfiteatro Castrense*) griuvėsiai. Tasai amfiteatras, kursai vienkart su Kolosėju yra vienutinis Ryme tos rūšies triobėsis, buvo pastatytas visas iš plytų dviem augštais ir ilgio turi 38 mtr. Jisai vadinosi „*Castrense*“ delto, kad buvo paskirtas kovai kareivių su žvėrimis ir kareivių šventėms.

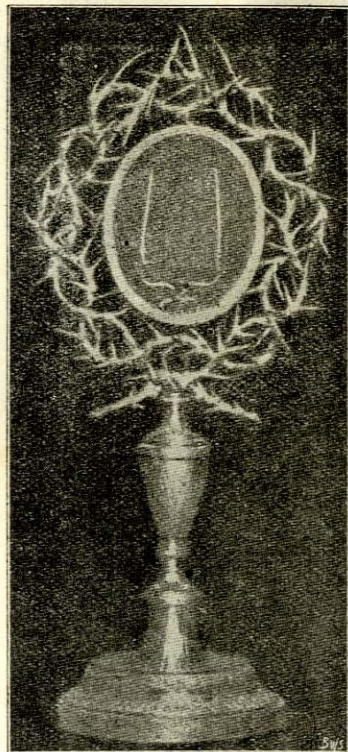
Toliau, pagal miesto sienas nueiname

№ 39. Relikvijorius su V. Jėzaus vynimi.

į *plecių di Porta S. Giovanni*, prie kurio stovi *Porta S. Giovanni* (pl. M 7) Tie vartai tapo pastatyti liepiant Grigaliui XIII, 1574 m., vie-

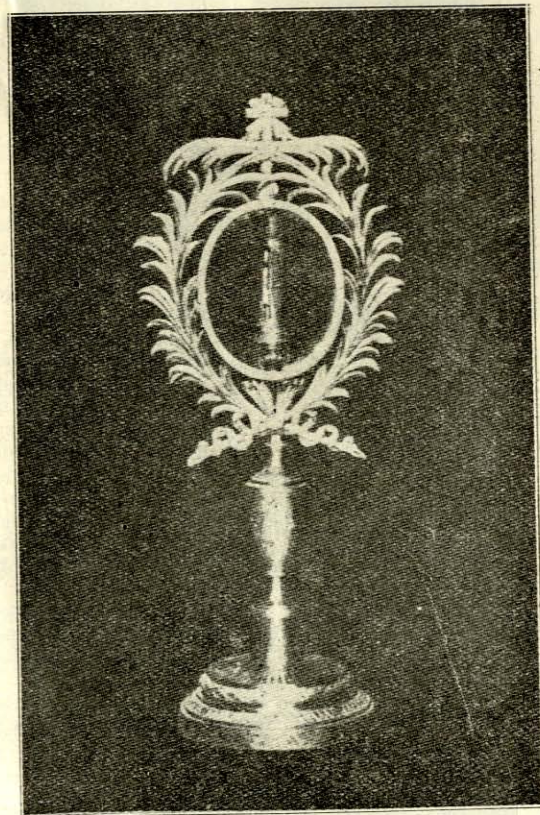
toje, kur senovėje yra buvusi „Porta Asinaria“. Tie dešinėje nuo dabartiniųjų stovėjusieji ir dabar užmurytieji vartai buvo gavę vardą nuo kaž - kokio Asinijaus, kursai pravedė pro juos kelią. 549 m. per tuos vartus buvo įsilaužęs Ryman gotų vadas Totila.

№ 40. Relikvijorius su dviem digliais iš Jėzaus Vainiko.

Nuo tų šv. Jono vartų eina kelias į Albanų kalnus, kuriuo neseniai tapo praves tas į tų kalnų miestelius tramvajus. Tuoj už vartų per kelią teka nuo *Albano ežero* ateinantis *upelis La Marrana (di S. Giovanni)*, kurs įteka Tiberin kanalu *Cloaca Maxima*.

Už pusvarsčio nuo vartų tasai kelias persiskiria į 2 šaki: dešinėsis yra naujas kelias, užtat vadinamas *via Appia nuova* (pl.

№ 41. Relikvijorius su šv. Tomo Ap. pirštu.

M N, 8-9) ir eina į miestelius Marino ir Albano (pav. № 42). Kairiasis gi kelias eina į m. Frascati ir vadinasi *via Tuscolana*. Už pusanthro varsto nuo vartų per šį kelią eina geležinkelis į Civita Vecchia¹⁾, kurio čia pat yra *stotis Tuscolana*. Dar toliau, už kokio pusanthro varsto, tą kelią perkerta geležinkelis į Albano, už kurio tuoj šalip eina kariuomenės kelias *Strada Militare*, apsupantis miestą iš rytų ir pietryčių pusės. Kairėje matosi vandentraukio Acqua Felice (ž. 249 p.) arkados; viena iš jų, po kuria eina tasai kelias, yra pastatyta vartų pavidale ir vadinasi *Porta Furba*. Priešais gi matomi Kliaudijaus vandentraukio griuvėsiai ir tebeveikiantis vandentraukis Acqua Marcia (ž. 216 p.). Pagalios dešinėje, netoli iš čia, eina naujoji ir senoji *via Appia*. Iš čia gražus reginys į Rymo apylinkę ir į Albanų bei Sabinų kalnus.

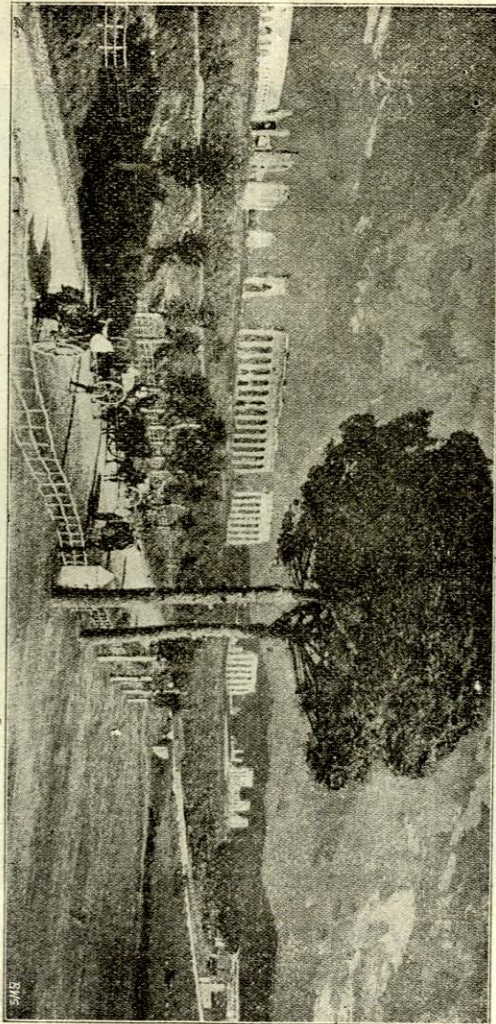
Dabar minėtąja *Strada Militare* galime pereiti kelią Appia nuova, prieš kurį dar pereiname skersai Albano geležinkelį ir garsųjį kelią *via Latina*, kursai, išėjęs iš miesto pro dabar uždarytąjį Porta Latina, eina tarp Albanų ir Sabinų kalnų ir pasiekia m. Capua. Tasai kelias, taip pat kaip ir *via Appia* ir kiti keliai, senovėje buvo apstatytas iš abiejų pusių garsiųjų rymiečių kapais, kurių tebėra dar griuvėsių. Tarp jų, dešinėje, yra du kapu (vienas iš jų — iš II amž.), papuoštu idomiais gipso reljefais ir paveikslais. Čia pat kairėje tapo atrasti šv. Stepono bazilikos, iš V amž. pamatai ir šv. Bonifacijaus ir Aglaes katakumbos.

Pietuose iš čia, šalip *via Appia* nuova, yra Albano geležinkelio *stotis Acqua Santa* (6 kil. nuo staz. Centrale), kuri gavo vardą nuo čia pat pietuose esančiųjų maldyklų *Bagni dell' Acqua Santa*.

Iš *via Appia* nuova keliu *Strada Militare* galima pereiti į senąją *via Appia*, bet mes grįžkime miestan pro šv. Jono vartus.

¹⁾ *Civita Vecchia* yra tai Rymo portas (80 kil. nuo Rymo), kursai senovėje buvo vadinamas „Centum Cellae“ arba „Portus Trajani“, nes jį įsteigęs cies. Trajanas. Čion budavo ištreiami pirmieji krikščionis sunkių darbų dirbtų. Dabar tame mieste yra apie 9,500 gyventojų.

№ 42. Kelias *via Appia* nuova

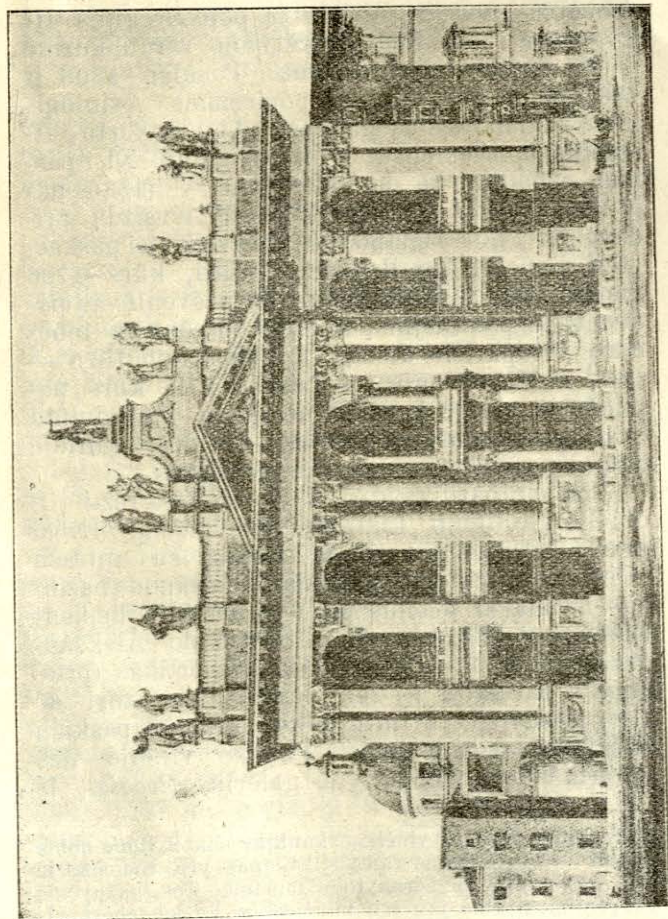
Archibazilika S. Giovanni in Laterano

(pl. L 7).

Tarp Rymo bazilikų šv. Jono Liateraniškio bazilika (pav. № 43), yra vyriausia, nes ji yra Rymo Vyskupo katedra, delto kad popiežius, kaipo Rymo vyskupas, sėdi ant šv. Petro Sosto ir yra visų vyskupų perdėtinis. Ji yra taip pat vakarų Patrijarko (kurį titulą turi popiežius) bažnyčia, užtat naujieji popiežiai tuoj apimdavo iškilmingai jos valdymą. Pagalios ji yra „visų Miesto ir pasaulio bažnyčių motina ir galva“ (omnium Urbis et orbis ecclesiarum mater et caput), nes nuo 312 m. lig popiežių persikėlimo Avinjonan (1308 m.) prie jos gyveno visi popiežiai ir čia buvo Rymo ir viso katalikiškojo pasaulio centras. Dabar ji turi dar parapijos teises. Tą baziliką įsteigė cies. Konstantinas Did., nes dovanojęs pop. šv. Silvestrui I didelius kitkart turtingos Liateranų giminės buvusius rumus¹⁾, juose pastatė labai gražią bažnyčią, kurią tasai pats popiežius pašventė Atpirkėjo (*S. Salvatoris*) vardu, 324 m., ir kuri nuo to laiko buvo vadinama Basilica Constantiniana arba kitais vardais²⁾.

¹⁾ Taigi tuose rumuose yra gyvenę 160 su viršum popiežių, iš kurių 47 yra šventi ir 6 palaiminti; 23 iš tų popiežių čiapat yra palaidoti. Iš tų rumų popiežiai yra siuntę pirmuosius misijonorius į Angliją, Vokietiją ir į Slavių kraštus. Čiapat yra gavę savo įstatų patvirtinimą: ššv. Pranciškus, Domininkas, Norbertas ir k.

²⁾ Švenčiant šv. Silvestrui tą baziliką, buk apsi-reiškęs patsai Kristus ir taręs: „Pax vobis“ (Ramybė jums). To stebuklo paminėjimui ir ligšiol šv. Mišiose

№ 43. Liaterano Archibazilika arba S. Giovanni in Laterano.

Bet sugriuvus tai bazilikai (896 m.) nuo žemės drebėjimo, 908 m. atstatė ją pop. Sergijus III ir pašventė šv. Jono Krikštytojo vardu, kuriuo ji ir ligšiol tebevardinama. Paskiau 1308 ir 1361 m., t. y. gyvenant popiežiams Avinjone, buvo sunaikinęs ją gaisras. Abudu kartu atstacius ją Klemensui V ir Grigaliui XI, paskiau atnaujino ją dar Martynas V (1530 m.) ir Aleksandras VI. Dabartinęją išvaizdą pridavė jai Pijus IV (1560 m.) ir beveik visi paskesnieji popiežiai lig Benedikto XIII, kurs 1726 metais labai iškilmingai ją pašventė; to pašventimo paminėjimą ir ligšiol Bažnyčia tebedaro 9 lapkričio dieną. Pagalios nuo 1875 — 1884 m. triuso prie jos Leonas XIII, kurs papuošė ją viduje ir padidino chorą prailginimu arba pastumimu užpakalin absidos, kurioje naujai perdirbo ir senasias mozaikas.

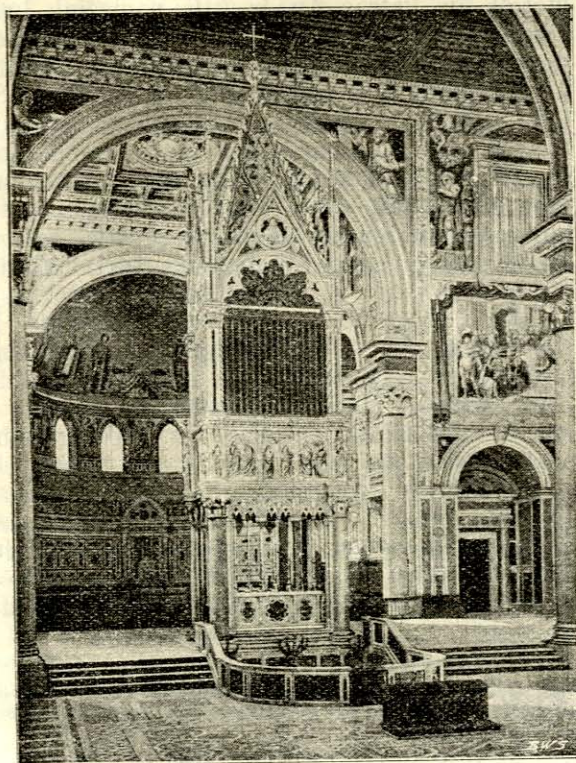
Dažar bazilika turi 2 *fasadi*, atgrežti į 2 dideliu šv. Jono Liataraniško plečiu. Labai gražią į rytus atgrežtąją fasadą su antrašiu „Christo Salvatori“, panašią į Vatikano bazilikos fasadą, ir plačius prieš ją laiptus, liepant Klemensui XII, pastatė iš travertino Aleksandras Galilei, 1735 m. — Gražus portikas (prieangis), paremtas 24 marmuro šulais, turi 60 mtr. pločio ir 10 mtr. gilio. Jin ir paskiau bazilikon veda 5 duris. Portiko viršuje, ties vidurinėmis durimis, yra galerija (*loggia*), iš

po trečiojo „Dievo Avinėli...“ kunigas sako: „Dona nobis pacem“ (Duok mums ramybę). Ciapat yra rodomas ir taip apsireiškusio Išganytojo biustas. Tos bažnyčios pašventimas, kaip jau esu minėjęs, ir ligšiol tebėra visur apvaikščiojamas, nes tai buvo pirmosios pasaulyje bažnyčios iškilmingas pašventimas.

kurios lig 1870 m. Dangun Išengimo dieną popiežiai duodavo iškilmingiausiąjį palaiminimą Urbi et Orbi. Ant stogo, bokšto vietoje, stovi milžiniškoji Kristaus stovykla tarp 10 šventųjų. Iš 5 bazilikos durų—dešiniosios galinės, taippat kaip ir Vatikano bazilikoje, yra „Sventosios duris (*Porta santa*), atidaromos tik jubi liejaus metais. Senobinės gi vidurinėsios duris iš bronzos yra perneštos čion Aleksandro VII laikuose iš šv. Adrijono bažnyčios, prie Forum Romanum. Tos duris yra papuoštos reljefais, vainikais ir k. Kairiajame portiko gale stovi senobinė Konstantino Did. stovykla, paeinanti iš jo pirčių (ž. 392 p.). — *Antroji fasada* yra prie šiaurinio skersinėsios pažasties galo. Portiką gi prie jos su dviem gražiais bokštais pristatė Sikstus V, sulig Fontana's plenu. Dešiniajame jos gale stovi vėl bronzinė prancuzų kar. Henriko IV stovykla, Condieri darbo, kurią čia pastatė dėkingi tam karaliui už dovanas Liaterano kanoninkai. Toji bazilika yra garsi dar tuo, kad joje arba jos rumuose įvyko 16 bažnytinių Susirinkimų, iš kurių 5 yra Visuotinieji Liateraniškieji Vyskupų Susirinkimai (Santarybos): 1123, 1139, 1179, 1215 ir 1512 m. Čia taipgi budavo apvainikuojami naujieji popiežiai. Pagalios šv. Aliozijaus gyvenime skaitome, kad tasai šv. jaunikaitis čia buvo gavęs tonsurą (pirmąjį kleriko pašventimą), 1588 m. Kadangi ir toji bažnyčia yra viena iš 5 patrijarkaliniųjų Rymo bazilikų, tai ir joje yra 7 privilegijiniai altoriai: 5 — kairėje pažastyje (SSS. Trejybės, šv. Pranciškaus (su daugeliu relikvijų cimborigoje), Prikryžiuotojo, Dangun Ėmimo ir šv. Andriejaus Corsini)

ir 2 — dešinėje pažastyje (Šv. Jono Nepomuceno, kurį Benediktas XIII čia apgarsino šventuoju, 1728 m.; dabar tasai altorius (*capp. Torlonia*) yra pašvęstas Sopulingosios Motinos garbei, ir Nekaltojo Prasidėjimo altorius).

Gražiai papuoštas *vidus*, prailginus jį 1884 m. 25 metrais, dabar turi 130 mtr. (61 sieks.) ilgio ir jame gali sutilti 22 tukst. žmonių. Keturios šulų eilios dalina bažnyčią į 5 pažastis, kurių didžioji turi dailaus lotyniškojo kryžiaus pavidalą. Tą pažastį apsupa 12 didelių plokščių šulų, kuriuos pastatė arkit. Borromini, įmurijęs į juos pirmiau čia stovėjusias senobinėsias koliumnas (2 toki koliumni tebėra dar matomi didžiojo altoriaus šonuose). Tų šulų nišose, papuoštose senobiniojo marmuro koliumnomis, stovi 12 milžiniškųjų Apaštalų stovylių, Bernini'o mokyklos darbo, iš kurių kiekviena atsiėjusi po 26,500 fr. (apie 10,000 rub.). Augščiau tų stovylių yra dar 12 reljefų iš Senosios ir Naujosios Sandoros Istorijos ir 12 pranašų. Martyno V gadynėje nuklota vidurinėsios pažasties blizganti asla iš brangiųjų marmurų yra nepaprastos dailės dalykas. Labai gausiai papuoštos ir paauksintos plokščios lubos esančios Jokubo della Porta darbo, bet sulig Mikolo Angelo braižinių. Augščiau pakeltosios skersinėsios pažasties viduryje stovi *didysai altorius* (pav. № 44) su dideliu tarp 6 žvakių patalpintu kryžiu viduryje. Tasai altorius irgi vadinasi „Popiežiaus altoriu“ (*Altare papale*), nes prie jo taip pat, kaip ir šv. Petro bazilikoje, gali laikyti šv. Mišias tik patsai popiežius arba jo paskirtasai kardinolas. Tai yra įsakęs dar šv. Silvestras I

№ 44. Didysai altorius ir choras Liaterano bazilikoje.

delto, kad tame altoriuje yra to paties popiežiaus iš katakumbų perneštasis *medinis stalas*, kuriuo, sulig padavimo, naudojėsis altoriaus vietoje šv. Petras Ap. ir kiti popiežiai krikščionių persekiojimo gadynėje¹⁾. Tą altorių dengia gražus baldakimas iš baltojo marmuro, kurį, liepiant Urbonui V, padarė Jonas di Stefano, 1367 m.; tik 1851 m. jisai yra atnaujintas. Yra tai prancuzų kar. Karoliaus V dovana. Tame baldakime, brangiame sidabriniam inde, yra patalpintos, Šventųjų relikvijos, tarp kurių yra ir *šv. Ap. Petro ir Povilo galvos*²⁾, kurios parodo, kad toji bazilika turi išskirtiną vertę tarp kitų³⁾. Po didžiuoju altoriu yra šv. Jono Evangelistos *Konfesija*, priešais kurios yra gražus bronzos paminklas, čiapat gulinčiam pop. Martynui V, Simono di Giov. Ghini darbo. Didžiosios pažasties arkada remia 2 raudoni iš rytiečių granito koliumni, po 34 pėdas augščio. Skersinęją pažastį buvo atnaujinęs ir freskais papuošęs minėtasis Jokubas della Porta, 1603 m. Palubėje pakabintąją vėliavą yra dovanojęs didysai Maltiečių (vienuolių) mistras Zandari, kurs atėmė ją iš turkų jūros mušyje, 1721 m. Dešiniajame

1) Tasai altorius yra vienutinis pasaulyje be Šventųjų relikvijų, kurių būtina reikalaujama kiekviename altoriuje. Ypatingą pašventimą tam altoriui suteikia šv. Petro stalas.

2) Tarp kitų šios bazilikos relikvijų yra dar *dvi šv. Kryžiaus dali*, kai kurios *Kristaus kančios palaiškos* ir šv. Jono Krikšt. tėvo, *Zakarijos galva*.

3) Skaitome, kad 1198 m., laikant čia Mišias pop. Inocencijui III, apsireiškęs jam aniolas tam tikruose rūbuose tarp dviejų vergų, tuo paragindamas popiežių įsteigti vergų išpirkimui vienuolius Trinitarijus.

tos pažasties gale stovi 2 gražiai išskaptuoti numidiškojo marmuro koliumni, po 27 pėdas augščio, kuriedvi remia gražius vargonus ir puošia duris. Kairiajame jos gale yra *Švenč. Sakramento kopyčia* su 4 senobinėmis koliumnomis iš paauksintosios bronzos, paeinančiomis dar iš senosios bazilikos ir dviem tokios pat bronzos aniolais altoriuje. Didysai tos kopyčios altorius, kuriame laikomas Švenč. Sakramentas, yra pastatytas ir papuoštas brangiais akmenimis sulig Povilo Olivier'o plėnų. Augštai jame yra iš kedro medžio padarytasis *Paskutinėsios Vakarienės stalas*, ant kurio patsai Kristus laikė pirmasias šv. Mišias ir penėjo Apaštalus savo Kunu ir Krauju. Tasai stalas, turintis 12 pėdų ilgio ir 6 pločio, seniau buvo apklotas sidabrine skarda (bleka), bet 1527 m. apiplėšė ją vokiečių ir ispanų kareiviai. Dešinėje nuo to altoriaus, šalip bazilikos prezbiterijaus, yra *Choro kopyčia (Capp. del Coro)* su gražiai išpiaustytojo medžio sėdynėmis, Jeronimo Rainaldi'o († 1655) darbo, ir Martyno V paveikslu. Tos kopyčios užpakalyje yra *zakristija*, kurioje yra medinė šv. Jono Ev. stovykla, Donatello's darbo; jos altoriuje yra šv. Marija Magdalena ir šalip — Marijos Apreiškimo paveikslas, Marceliaus Venusti'o darbo, sulig Mikolo Angelo braižinių; pagalios čiapat yra dar antrasis Šv. Panos paveikslas, Raffaello darbo. Zakristijos vidurinėsios duris paėina iš 1196 m. Abiejuose choro šonuose stovi 2 grabo paminklu: Inocencijaus III († 1216), kurį pastatė jam Leonas XIII ir paties *Leono XIII* († 1903), to darbininkų popiežiaus, *paminklas* iš baltojo marmuro, nukaltas

Julijaus Tadolini'o, kursai labai iškilmingai buvo atidengtas 1907 m. Paminklas turi $4\frac{1}{2}$ sieks. augščio ir $2\frac{1}{2}$ sieks. pločio. Popiežiaus stovyla yra uždėta ant žalsvojo marmuro papėdės, ant kurios parašyta: „Leonui XIII, jo išvėstieji kardinolai“. Kairiame šone, žemiau, yra kita stovyla, reiškianti Bažnyčia, verkiančią tokiam garsiam popiežiui numirus; dešiniame gi šone stovi darbininkas su kaju ir melžžia palaiminimo. Čiapat guli ir tasai Didysai Popiežius.

Padidintasai *choras* (prezbiterijus; pav. № 43) dabar turi apie 32 mtr. ilgio ir yra labai gausiai papuoštas marmurais, nes asla ir sienos išklotos poliruotojo marmuro plytomis. Abiejuose choro šonuose yra po tris balkonius su paausinta baliustrada ir dvejį vargonai. Choro gale stovi altorius, iš Mykalojaus IV laikų, su Kristaus Prisikėlimo paveikslu, Apricoli'o darbo. Senobinėje, bet toliau nustumtoje *absidoje* yra brangios ir gražios mozaikos, iš 1290 m., Jokubo Torriti darbo; bet greičiau jisai tik atnaujino jau senesnėsias mozaikas. Jos perstato mums dangiškąją Jerozolimą: viršuje esanti mozaika iš IV ar V amž., reiškia Kristų debesiuose, apsuptą 8 aniolais; žemiau gi: viduryje stovi brangiais akmenimis apodintas ir Šv. Dvasios spinduliais apipiltas kryžius, po kuriuo 2 elniu (briedžiu) ir keli avinėliai geria iš 4 rojaus upių. Tą kryžių apsupa: iš kairėsios pusės — Dievo Motina su klupančiu prie jos Mykaloju V (jisai liepė padaryti tas mozaikas), ššv. Pranciškus, Petras ir Povilas; iš dešinėsios gi—ššv. Jonas Krikšt., Antanas Atsiskyrėlis, Jonas Ev. ir Andriejus

Ap. Žemiau yra 4 gotiški langai su Apaštalų mozaikomis jų tarpe ir po langais Leono XIII patalpintas ilgas antrašas apie bazilikos atnaujinimą, 1884 m.; to antrašo žodžius Šv. Apeigų Kongregacija idėjo kunigų brevijoriun (9 lapkr. d.), 1899 m. Apie visą chorą iš lauko eina keturkampis koridorius, kuriame sutalpinti paminklai iš XVIII amž. ir stovi ššv. Petro ir Povilo stovylos, iš XII amž. Šalip durų į zakristiją yra 2 lenti su mozaikos sąrašu senosios bazilikos relikvijų; viršuje gi stovi jau aprašytasai *Leono XIII paminklas*.

Dabar aprašykime dar *šalutinėsias pažastis*. — Dešinėje nuo didžiųjų durų, prie pirmojo didžiojo šulo, užpakalyje, yra garsus Giotto darbo paveikslas: pop. Bonifacijus VIII dvejų kardinolų tarpe skelbia pasauliui pirmąjį didįjį Jubilėju, 1300 m. Toliau prie antrojo šulo yra antrašas nuo pop. Silvestro II († 1003 m.) kapo. — Bazilikos koplyčios stovi uždoros, bet tarnas atidaro jas už 50 c. Antroji dešinėji *kopl. Torlonia* yra gausiai paausinta ir baltu marmuru papuošta. Trečiąją *kopl. Massimi* yra pastatęs garsusis Jok. della Porta. Toliau stovi 3 kardinolų paminklai. Nuostabiai maža tėra šioje bazilikoje gražių paminklų, nors joje guli be minėtuju dar keliolika popiežių ir tarp jų *pal. Inocencijus V* († 1276). Kairėje gi pažastyje pirmoji koplyčia yra *Šv. Andriejaus Corsini* arba stačiai *Corsini koplyčia*, kurios altoriuje yra to Šventojo mozaikos paveikslas, sulig Guido Reni'o originalo. Tą vieną iš gražiausių ir brangiausiųjų Ryme koplyčių yra pastatęs pop. Klemensas XII savo šv. giminaičio garbei, vedant

darbus ark. Al. Galilei, 1734 m. Iš senovės palaikų joje yra 4 senobinės koliumnos ir didelė porfiro gelda (vonia), paeinanti iš Panteono ir stovinti ant koplyčios įsteigėjo Klemenso („Corsini'o“) paminklo su stovyta iš bronzos. Antroje gi altoriaus pusėje stovi kard. Neri Corsini'o paminklas. Nišose stovi 4 pamatiniųjų (didžiųjų) dorybių stovylos. Koplyčios sienos yra papuoštos retai terandamais marmurais, lubos gausiai paausintos ir asla iš mozajikuotojo marmuro. Rusyje, kuriame guli tos giminės sąnariai, yra dar nepaprastai graži marmurinė Sopolingosios Motinos stovyta (Pietà), Bernini'o darbo. — Toliau stovi dar viena maža ir 2 didesni apvali koplyči. Pagalios koplyčioje *Colonna* 1900 m. tapo įmurytas Rymo didžiunų paaukotasis jubilėjinis Kryžius, kurį pašventė Kristaus garbei pats Leonas XIII. To kryžiaus kopijas su 200 d. atl. bučiuojame ir mes savo bažnyčiose.

Be paminėtųjų jau relikvijų, bazilikos. *Išdyno koplyčioje (Tesoro)* yra dar: skiautelė raudonojo rubo, kuriuo Kristus buvo apvilktas kančios laike; dalis kimpinės, kuria buvo girdomas prikryžiuotasai Išganytojas; indas, kuriame buvo paduotas šv. Jonui Ev. užnuodytasai vynas; to paties Šventojo rubo skiautelė ir dalis grandinio (retežio), kuriuo tasai Apaštalas buvo vedamas iš Efezo Ryman; šv. Lauryno kaulas; šv. Karoliaus Boroim. ir šv. Pilypo Nerijaus kraujas; pagalios indas su daugelio Kankinių pelenais.

Kaip šv. Petro bazilikoje, taip ir čia yra paskirti kunigai klausymui išpažinties įvairiomis kalbomis.

— Iš paskutinės kairėsios koplyčios su šv. Hiliarijaus altoriu yra įeiga į VI-jo amž. pabaigoje įsteigtąją *benediktinų vienuolyną (Chiostro)*, kurio keturkampis kiemas yra puikus

P. Vessaletto (XIII amž.) darbas. Tasai žaliuojantis kiemas, panašus į tokį pat kiemą šv. Pavilo bazilikos vienuolyne, yra apsuptas mozajikomis papuoštomis arkadomis, kurias remia poromis sustatytos įvairaus pavidalo marmurinės koliumnos su turtingais kapiteliais. Po arkadomis esančiose galerijose yra pristatyta daugelį įvairių stovylių, skulptūrų ir kitų likučių nuo senosios bazilikos. Tame vienuolyne dabar gyvena Liateraniškųjų Kanoninkų draugija (*Rocchetini*).

— *Iškilmingosios šventės.* Šitoje bazilikoje iškilmingai esti švenčiamos šios šventės: Didžiosios savaitės seredoje, ketverge ir pėtnyčioje, kaip ir šv. Petro bazilikoje, esti iškilminga „Tamsioji Jutrina (Matutinum)“, subatomis gi prieš Velykas ir Sekmines—Krikšto vandens pašventimas Krikšto koplyčioje (*Battistero*) ir tenpat suaugusiųjų krikštijimas. Tą pačią dieną esti suteikiami čia klerikams pašventimai. Ypač iškilmingai išvenčia čia juos metų keturdalyse kard. Vikaras.— 24 d. birž., Šv. Jono Krikšt. šventė, prieš kurią rymiečiai meldžias čia per kiaurą naktį (vigilija) ir auštant esti šv. Mišios. — 6 rugpj. d., Kristaus Persimainymas.— 9 lapkr. d., Metinės bazilikos pašventimo sukaktuvės.

Prie šiauriniojojo bazilikos šono stovi ketvirtainiai **Liaterano rumai**, kurie, kaip jau žinome, nuo Konstantino Did. gadynės yra popiežių nuosavybė; ir dabartinėji Rymo valdžia paliko dar juos Apaštališkajam Sostui. Bet senobinieji Liaterano rumai (*Patriarchium*), kuriuose lig 1308 m. yra gyvenę popiežiai, buvo toki dideli, kad juose tilpdavo ir dabartinėji koplyčia Sancta Sanctorum. Sunaikinus juos gairsui 1308 m., tik garsusis Rymo atnaujin-

tojas, Sikstus V, liepė savo architektui Dom. Fontana'ui atstatyti juos naujame stiliuje, 1586 m., kurią išvaizdą jie ir ligšiol užlaikė. Tasai Šv. Tėvas buvo vėl paskiręs tuos didelius rumus popiežių buveinei ir Kongregacijų biurams, užtat ir jis pats čia yra gyvenęs. Bet jo ipėdiniai dėl tų rumų tolumo nuo šv. Petro bazilikos ir jų stovėjimo nesveikoje vietoje, persigabeno Vatikanan, iš kurio vasaros metu persikeldavo į gražesnėje vietoje stovinčius Kvirinalo rumus. Inocencijus XII buvo įtaisęs tuose rumuose prieglaudą našlaičiams, Grigalius gi XVI, 1843 m., įsteigė muzėjų, kuriame tapo surinktos senovės palaikos, netilpusios Vatikano ir Kapitolijaus muzėjuose. Dabar to popiežiaus vardu vadinamame ir didelę vertę turinčiame **Liaterano muzėjuje** (*Museo Gregoriano Lateranense*) apatiniajame augtše telpa Stabmeldiškasis, pirmajame gi — Krikščioniškasis muzėjus ir Paveikslų galerija. Stabmeidiškąjį muzėjų galima lankyti nuo 10 — 3 v., utarninkais, ketvergais ir subatomis dovanai, Krikščioniškąjį gi — likusiomis dienomis, už 1 lirą. Duris į muzėjų yra rytiniame rumų šone.

Vidurinis rumų *kiemas* su arkadomis pasukutiniais metais tapo papuoštas begalinės vertės senobiniais antrašais, akmenimis nuo kapų ir skulpturomis is katakumbų (iš I—VI amž.).

1) *Stabmeldiškasis* arba *Svietiškasis muzėjus* (*Museo profano*) susideda iš 16 kambarių, prikrautų senobinių skulpturų, stovylių, biustų, sarkofagų, stabmeldžių altorių, reljefų su mitologiškais paveikslais, žvėrių stovylių ir kitoikių daiktų, kurių čia yra viršiau per 1000.

Ižymesnieji iš tų dalykų yra šie: — VI-me kamb: 435 num. — Sėdintis cies. Tiberijus; 437 n. — cies. Kliudijus ir k. — VII kamb.: 476 n. — labai daili graikų dainiaus Sofokles'o stovyla (IV amž. pirm Kristaus); 534 n. — diev. Neptuno stovyla; 892 n. — Nešluotos aslos mozajika ir k. Indaujose gi (šėpose) po stiklu yra sudėti mažesnieji senovės dalykai.

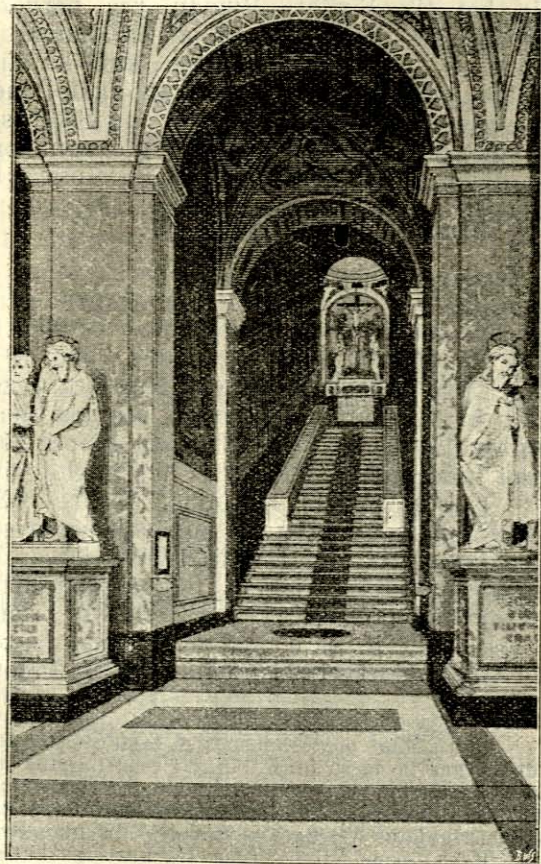
2) *Krikščioniškasis muzėjus* (*Museo cristiano*) yra įsteigtas 1854 m.; jame surinkta daugel pirmųjų krikščionių sarkofagų ir antrašų nuo kapų, užtat jis yra labai mums, katalikams, pamokinantis, nes aiškiai parodo tikėjimiškasis pirmųjų krikščionių pažiuras. Didžiausioje dalyje tie sarkofagai paeina iš IV amž.; skulptūros gi ant jų perstato mums daugiausia scenas iš Šventosios Istorijos, bet nekartą tik pirmiesiems krikščionims paprastame pritaikinime; tų scenų parinkimas ir suderinimas neretai parodo mums stebėtiną jų savo tikėjimo supratimą. Ypatingai gražūs ir reljefais turtingi yra sarkofagai: №№ 55, 104, 111, 119, 125, 181 (seniausias ir gražiausias) ir 183. Tarp scenų ant tų sarkofagų dažniausia randame — iš Senosios Sandoros: Adomą ir Jieva, Abraomo auką, Moizį su Dievo įsakymų plokštėmis arba lazda užgaunantį uolą, Danielių tarp liutų, pranašą Joną ir k.; iš Naujosios gi Sandoros: Piemenėlių arba Trijų Karalių Jėzaus pagarbinimą, Galilėjos Kanos stebuklą, Kristų ant sosto arba mokantį šv. Petrą, Duonos padauginimą, Aklojo išgydymą, Lozoriaus prikėlimą ir k. Čiapat yra dar sarkofagų skyrius su reljefais, reiškiančiais Kristaus

kančią, kaip antai: №№ 147 (dailiausiojo darbo) ir 171, kur scenos perskirtos gražiomis koliumnomis. Pagalios yra čia 2 graži stovyli, pažymėti №№ 103 ir 105: Gerasis Ganytojas su avelė ant pečių ir sėdinčio šv. Hipolito Vysk. stovyla (№ 223), is III amž, atrasta aplaužyta jo vardo katakumbose, prie šv. Lauryno bazilikos. Ant jo sosto surašyti yra jo veikalai.

3) *Paveikslų galerijoje*, 9 kambariuose tarp kitų yra keli gražūs garsiųjų tapytojų (Pilypo Lippi ir k.) paveiksai, iš XV ir XVI amž. Bet yra čia ir naujasniųjų, daugiausia dovanų Leonui XIII, tarp kurių atsižymi: Leono XIII garbė, Grandi'o darbo. Pagalios čiapat yra dar kelios senobinės mozaikos.

— Ties žiemrytineja muzėjaus kerčia, rytiniame antrojo šv. Jono plečiaus (*S. Giovanni in Laterano*) gale, stovi atskira koplyčia vardu

S. Salvatore della Scala Santa (pav. № 45), nes joje telpa iš Jeruzolimos parvežtieji Piloto rumų Laiptai (*Scala*), kuriais tasai žydu valdovas buvo užvedęs augštyn visą nuplakta, raudonuoju rubu apvilktą ir erškėčiais apvainikuotą V. Jėzų ir, parodęs Jį žydu miniai, sakydamas: „Štai žmogus (Ecce Homo)“, bet žydy šaukė: „Prikryžiuk, prikryžiuk jį“ (Ev. šv. Jono XIX, 5—6). Anot padavos, Kristus dar 3 kartus savo kančios laike yra lipęs tais laiptais. Jie susideda iš 28 laipsnių iš

№ 45. Šventieji Laiptai iš Piloto rumų (*Scala Santa*).

baltojo marmuro, tokio, kokio niekur nėra Italijoje, bet tik Sirijoje. Ryman yra pervežusi juos cies. šv. Elena, 326 m., ir patalpinusi senobiniuose popiežių rumuose, kur katalikai tuoj labai pradėjo juos gerbti ir ligšiol nesiliauja juos lanke¹⁾. Bet 1589 m. Sikstus V pristatė prie koplyčios Sancta Sanctorum priangį dviem augštais ir penkeriais laiptais, kuriame ir patalpino Šventuosius Laiptus. Tą darbą atliko ark. Dom. Fontana.

Žemai, abiejose Laiptų pusėse, stovi dvi Pijaus IX pastatyti baltojo marmuro grupi, Ign. Giacometti'o darbo: dešinėje — Judas bučiuoja Kristų ir kairėje — Pilotas rodo Jį žydams. Tame priangyje yra dar Nuplakt. Jėzaus figura ir klupojančio Pijaus IX stovyla, lenko Sosnowski'o darbo. Ilgesniam tų Laiptų išlaidymui Inocencijus XIII, 1723 m., apklojo juos kieto riešutų medžio lentomis, kurios tečiau jau daugel kartų buvo mainomos, nes greitai sudija nuo maldininkų kelių. Tos vietos, kuriose, nežiurint į 19 amžių, tebėra matomi Išganytojo Kraujo lašai, yra apdengtos krištalo stiklais. Bet ir taip apdengtuosius Laiptus galima dar pamatyti ir bučiuoti. Tais Laiptais

1) Patįs dagi popiežiai budavo tame dalyke labai maldingi, nes jie buvo prate lankyti tuos Laiptus ir iškilmingai lipti jais keliais, kaip tai liudija popiežių istorija: nuo Peliagijaus II (579 — 590) lig Sergijaus II; nuo šv. Grigaliaus VII lig šv. Pijaus V ir nuo Grigaliaus XIII lig Leono XII ir Pijaus IX, kuris paskutinęją Rymo apgulimo dieną (19 rugs. 1870 m.), budamas jau 78 m. senelis, numanydamas didelę savo nelaimę, karštomis ašaromis apsipylęs lipė jais paskutinįjį jau kartą, pirm negu užsidarė Vatikane kaip kalnys.

tik keliais tegalima lipti augštyn, nes nulipimui abiejuose jų šonuose yra kiti 4 laiptai. Laiptų viršuje, ant minėtosios koplyčios Sancta Sanctorum, yra didelis kybančio ant kryžiaus Kristaus paveikslas. Tie šv. Laiptai daugiausia yra lankomi pėtnyčiomis ir Didžiojoje savaitėje. Jau Leonas IV (apie 850 m.) ir Paschalis II (1099 — 1118) yra suteikę tiems laiptams atlaidus, kuriuos paskui yra patvirtinęs Pijus VII (1817 m. rugs. 2 d.).

Todel dabar, kas, gailėdamasis savo širdyje, lipa jais keliais ir meldžias arba apmąsto Viešpaties kančia, gauna po 9 m. atlaidų už kiekvieną laipsnį (išviso 252 metus). Tokiuos pat atlaidus, kuriuos galima pavesti ir numirėliams, Pijus IX (1856 m. gruod. 19 d.) suteikė ir lipantiems vienais iš čiapat esančiųjų šaliniųjų laiptų, bet tik šiais laikais (kuomet esti daugel maldininkų): 1) Per visą gavėnią, 2) nuo Visų Šventųjų dienos lig Uždušinės aktovos ir 3) nuo Viešpaties Užgimimo lig Šv. Trijų Karalių dienos¹⁾. Tos mūsų brangenybės sargais Pijus IX pastatė tėvus Pasijonistus (Viešpaties Kančios vienuolius), nes pirmiau jie buvo pavesti svietiskajai dvasiškijai. Tiems sargams tasai popiežius pastatė čiapat vienuolyną su novicijatu prie jo, 1854 m.

Jau minėtoji koplyčia **Sancta Sauctorum** (*Šventųjų Šventoji*) paeina dar iš šv. Silvestro I (314 — 336) gadynės, kursai tą ligšiol dar išlikusiąją Liaterano rumų dalį buvo paskiręs maldos vietai, todel čia pirmaisiais amžiais buvo atliekamos svarbiosios mūsų tikėjimo apeigos. Del tos priežasties toji koplyčia

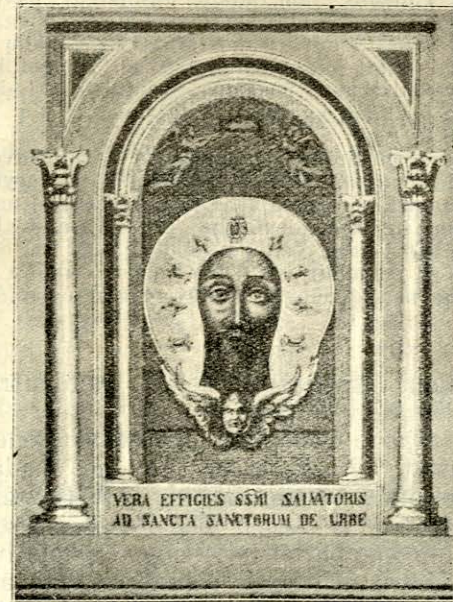
1) Popiežiai suteikė atlaidus taip pat ir kituose kraštuose įsteigtoms panašioms lipinėms, kaip antai, mūsų krašte Vilniuje (ž. I tom., 55 p.) ir Titavėnuose.

visados buvo katalikų laikoma didžioje pagarbėje. Be to joje yra sudėtos beveik nesuskaitomos šv. relikvijos, nes dar Leonas III (795—816) jos altoriuje patalpino daugel brangių relikvijų kipriso spintoje, ant kurios padėjo antrašą „Sancta Sanctorum“, t. y. „Švenčiausioji vieta“. Tą koplyčios vardą patvirtino dar kitas garsusis popiežius, iš XIII amž., kuris parašė ant jos sienos: „Non est in toto sanctior orbe locus“ (Nėra šventesnės vietos pasaulyje). Tarp kitų čia laikomų relikvijų yra ššv. Agnėtos, Praksėdos ir daugelio kitų Šventųjų galvos ir senobinis Kristaus paveikslas iš mozaikos.

Laiko dantims pažeidus tą koplyčią, Mykalojus III ją atstatė ir pridavė jai dabartinęją išvaizdą, 1278 m. Kadangi tai buvo privatinėji popiežių koplyčia, tai joje yra taip vadinamas popiežių altorius, iš Leono X (1513—1522) gadynės. Bet svarbiausia katalikų brangenybė toje koplyčioje yra senobinis Švenčiausiojo mūsų *Išganytojo Veido paveikslas* (*San Salvatore*; pav. № 46). Tasai paveikslas, turintis 5 pėdas augščio, yra nupieštas ant kėdrinės lentos ir graikiškai vadinamas „Acherotypa“, t. y. ne žmogaus ranka padarytasai, nes, anot senos padavos, pradėjęs jį piešti šv. Lukas Ev., bet pabaigę aniolai. Tasai žmogaus veido didumo Kristaus Veidas yra tamsios spalvos ir turi rusčią išvaizdą (miną); dešinėsios Jo akies apačioje yra žaizda, kurią padarė Konstantinopolio eretikai, kariavusieji su paveikslais (*Iconoclastae*)¹⁾.

¹⁾ Apie šitą paveikslą padava sako šitaip: Kristui

Dangun įžengus, Jo Mot. ir Ap., norėdami patenkinti karštą krikščionių norą turėti Išganytojo paveikslą, pavedę šv. Lukai nupiešti Mokytojo Veidą, kurį Marija laikiusi prie savęs lig savo mirties. IV amž. tasai paveikslas buvęs parvežtas iš Jeruzolimos Konstantinopolin, kur laikė jį pagarbėje šv. Germanas, to miesto Patrijarkas.

№ 46. Tikrasai V. Jėzaus Veido paveikslas koplyčioje Sancta Sanctorum.

Bet apie 726 m., tasai Šventasis, matydamas, kad ilgiau nebegalės jo slėpti nuo jieškančių jo minėtųjų eretikų ir už paveikslų ginimą cies. Leono Izauriko siunčiamas ištrėmiman, Dievui apreiškus jam savo norą, įmetė tą paveikslą juron. Bet Dievui taip rėdant, paveikslas atplaukė Tiberiu Ryman. To laiko pop. šv. Grigalius, II,

Tame savo paveiksle Dievas visados suteikdavo žmonėms daugel stebuklingųjų malonių, užtat senovėje kasmet Kristaus Dangun įžengimo dienoje, o paskiau ir viešųjų nelaimių laike, tasai paveikslas budavo iškilmingai nešamas kard. procesijoje, kurioje popiežius eidavo paskui jį basas. Procesija eidavo gatve Merulana į baziliką S. Maria Magg., kurioje tasai paveikslas budavo laikomas 7 dienas; tam laikui pasibaigus, paveikslas taip pat iškilmingai budavo nešamas atgal. Viena tokią procesiją Pijus IX buvo įsakęs atlikti už Lenkiją (taigi ir už mus!), kilus joje maištui, 1863 m. Taip pat 1900 m. tasai paveikslas buvo nešamas šventaisiais Laiptais į Liaterano baziliką, kur buvo išstatytas žmonių pagarbinimui 8 dienas.

Kasmet gi viešam pagarbinimui tasai paveikslas esti atidaromas 3 kartus; valdžią jį atidaryti turi tik Liateraniškieji Kanoninkai šiais laikais: 1) nuo Kūčių dienos lig nedėldienio po Trijų Karalių aktovos; 2) nuo subatos prieš Verbų nedėldienį lig trečiojo nedėldienio po Sekminių ir 3) nuo Marijos Dangun ėmimo vilijos lig nedėldienio po tos šventės aktovos.

Anapus koplyčios stovi vandentraukio *Aqua Claudia* arkados.

Antrajame koplyčios gale stovi Benedikto XIV pastatytoji *absida* su 1743 m. padarytomis kopijomis 3 senobiniųjų (iš VIII amž. galo) mozajikų iš *Leono III Triclinium'o*, arba valgomąjo kambario buvusiuose popiežių rumbuose, kuriame tasai popiežius yra vaišinęs ciesa. Karolių Did., apvainikavęs jį čiapat Ryme. Mozajikos reiškia padarytąją čia santaiką tarp dvasiškosios ir svietiškosios valdžios, kurių pirmoji yra išreikšta pop. šv. Silvestro I,

gavęs sapnyje apreiškimą apie šv. paveikslą atvykimą, labai nudžiugo ir per visą miestą atnešė jį iškilmingai šion vieton.

antroji gi — ciesa. Konstantino Did. asmenyse. Senovėje Velykų dieną popiežius dalindavo čia vienuolikai kardinolų ir kitiems augštiesiems svečiams iškeptąjį ir pašvęstąjį Avinėlį, Senosios Sandoros velykinio avinėlio paminėjimui.

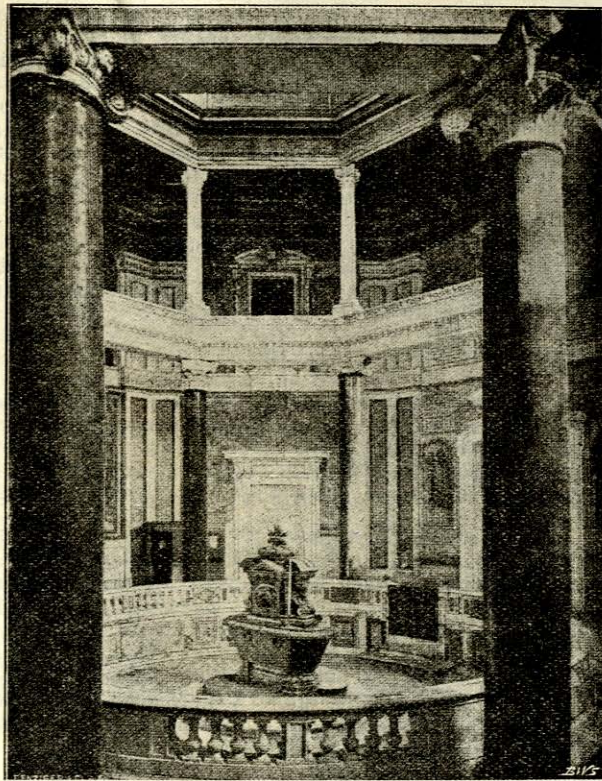
Pleciaus di S. Giovanni in Laterano viduryje stovi raudonojo granito *obeliskas* su hieroglifais (senobiniuotu raštu), kursai prieš pusanatro tukstančio metų pirm Kristaus buvęs pastatytas Aigypso kar. Tutmosis'o III prieš saulės maldyklą Hiliopolyje. Ryman parvežė jį ciesa. Konstantinas II ir buvo pastatęs Didžiajame cirke (Circo Massimo), kuriam sugriuvus, ir obeliskas kelis amžius gulėjo sulaužytas jo griuvėsiuose. Tik 1588 m., Sikstus V sutaisęs perkėlo jį čion. Dabar yra tai didžiausias iš visų tebestovinėčiųjų Ryme obeliskas, nes su papėde (pjedestalu) jis turi 47 mtr. augščio, taigi augštesnis už nevieną mūsų bažnyčią su bokštais. Kalba, kad jisai sverias 440,700 kilogr. (26,905 pud.).

Pietiniame pleciaus šone, prie Liaterano vienuolyno kertės, stovi iš akmens pastatyta aštuonkampė su kopula **Krikšto koplyčia** (*Battisterio* arba *S. Giovanni in Fonte*). Sulig padavos, 324 m. čia buvęs pop. šv. Silvestro pakrikštytas Konstantinas Did., kursai tuokart ir iš raupų stebuklingai pagijęs, bet teisingiau sakant, jisai buvo pakrikštytas Nikomedijoje (Azijoje), 337 m., t. y. prieš patį savo mirimą. Bet tikruoju tos koplyčios įsteigėju skaitomas šv. Sikstus III (432—440). Ilgą laiką ji buvo vienutinė Ryme Krikšto vieta ir tipas (pavyzdis)

kitoms tos rūšies koplyčioms. Paminėjimui to, jog senovėje čia budavo krikštyjami stambeldžiai tik Velykų ir Sekminių vilijose, ir ligšiol tomis dienomis esti čia krikštyjamas priruoštas suaugęs stambeldis. Prie tos koplyčios pop. šv. Hiliarijus, 461 m., yra pristatęs dar 2 koplytėli: iš rytų pusės — šv. *Jono Evangelisto* ir iš vakarų — šv. *Jono Krikštytojo*. Jonas gi IV, apie 640 m., pristatė dar prie jų šv. *Venancijaus koplytėlę*. Pagalios Leonas X liepė apkloti Krikšto koplyčią cinos skarda, jo gi ipėdiniai, kurių gadynėje toji koplyčia buvo kelis kartus sugriauta karių laike, ją atnaujino ir papuošė. Dabartinėji kopulos išvaizda paeina iš Urbono VIII laikų, tik 1825 m. buvo ji atnaujinta.

„Vidun (pav. Nė 47) veda duris iš plečiaus 8 didelės, remiančios kopulą porfiro koliumnos, skaitomos Konstantino dovana, dalina ji į 2 dali: vidurinį ruimą ir apvalą aplink jį, tartum, prieangį. Viduryje stovi keliais laipsniais žemiau negu asla įtaisytoji senobinė krikštyinė iš žaliojo bazalto, sienos gi papuoštos Sacchi'o (iš šv. Jono Krikšt. gyvenimo), Maratta's ir kitų freskais.

Dešinėje, mažoje šv. *Jono Krikšt. koplytėlėje*, yra bronzinė to Šventojo stovyla, L. Valadier'o darbo (1772 m.), stovinti tarp dviejų koliumnų iš serpentino, kokių niekur kitur jau nebėra. Bronzinės koplyčios duris paeina iš Karakallos pirčių ir paaukojo jas čion pop. šv. Hiliarijus. Po altoriu yra sudėti 49 kankinių kunai. Moteris ton koplyčion neįleidžiamos. — Kairėje gi, antrajame Krikšto koplyčios šone, stovi šv. *Jono Ev. kopl.*, kurios irgi bronzinės duris paeina iš 1196 m.

Nė 47. Cies. Konstantino Krikšto koplyčia (Battisterio).

Gražios lubų mozaikijos ant aukso dugno rodo mums gėles ir paukščius. Čia tarp dviejų alabastro kolionų yra to Evangelisto stovyla, Landini'o darbo († 1594). Antrosios kairėsios Krikščios koplyčios duris veda į ant-
 rają keturkampe šv. Venancijaus kopl., kurioje yra mo-
 zajikos iš VII amž. Šioje koplyčioje yra taippat kelių
 šv. Kankinių kunai, kuriuos Jonas IV pernešė čion iš
 Dalmacijos, apie 642 m. Jų paveikslai su vardais yra
 patalpinti altoriaus viršūnėje. — Ketvirtosios pagalios
 Krikšto koplyčios duris, esančios tiesiai ties įeiga, veda
 į šv. Venancijaus portiką, kurs senovėje, kol įeiga Krik-
 što koplyčion buvo tame šone, buvo tos koplyčios prie-
 angiu. Bet 1154 m. tasai prieangis tapo pertaisytas
 į 2 koplytėli su apvaliais galais, kuriose ir ligšiol tebė-
 ra 2 altoriu. Durų viršuje yra marmuro reljefas „Pri-
 kryžiavimas“, paeinantis iš 1194 m. Kairėje gi absi-
 doje (gale) yra mozaika iš IV amž.: auksinė vynuogių
 kekė ant mėlynojo dugno¹⁾.

— Žiemvakarių linkon nuo šv. Jono plečiaus lig
 Kolosėjaus eina didelė *via di S. Giovanni in Laterano*,
 kurios pradžioje stovi didelis moterų *ligonbutis* (*Ospeda-
 le S. Salvatore*) su klinika. Toliau gi vakarų linkon
 tęsiasi visa eilė naujai pastatytųjų ligonbučių ir prie-
 glaudų.

Žiemuose nuo obelisko, šv. Jono plėčiu einantis
 tramvajus pasuka į minėtąją didelę *via Merulana*, kuri
 eina žiemvakarių linkon lig pat bazil. S. Maria Magg.
 Toje gatvėje, dešinėje, stovi nauja *bažn. S. Antonio di
 Padova* (pl. L 7), pašvesta tik 1888 m. Jon tapo
 perneštas šv. Leonardo iš *Mauricijaus Porto* († 1751) ku-
 nas, kurs pirmiau yra gulėjęs šv. Bonaventuros bažny-
 čioje ant Palatino. — Gretimajame *Pranciškonų vienuolyne*
 gyvena jų generolas ir yra tarptautinė tų vienuolių *Kole-
 gija* (*Coll. di S. Antonio*), ruošianti misijonierius.

¹⁾ Rymiškoji Martiroligija rašo, kad šalip tos
 Krikšto koplyčios esą palaidoti ššv. Kiprijonas su Ju-
 stina Merg. († 304), kurių nukankinti kunai tuoj buvo
 parvežti čion iš Nikomedijos, ir ššv. seseris ir kankinės
 Rufina ir Sekunda († 257), rymietės.

Antroje gi gatvės pusėje stovi dar *bažn. SS. Piet-
 ro e Marcellino*, paeinanti iš Benedikto IV (900 — 903)
 gadynės, kardinolo titulas.

Užpakalyje, prie *via Labicana*, yra stovėjusi *mal-
 dykla Isidis et Serapidis*, pro kurią eidavo žemio lin-
 kon Servijaus Tullijaus siena ir čiapat pietuose yra buvę
 vartai *Porta Coelimontana*.

Toliau, anapus *plečiaus Dante*, žiemryčių linkon
 nuo *via Merulana* eina 2 skersgatviu: *via Macchiavelli*
 (pl. L 6) ir *via Leopardi* (pl. K L 5). Prie pirmosios iš
 jų (Nr. 18) stovi moteriškasis lenkių *Nazaretiečių* (*Na-
 zaretaniki*) *vienuolynas*, įsteigtas 1873 m., prie antrosios
 gi (Nr. 17.) — lenkų pensjonatas „*Dom Polski*“, Abie-
 jose tose vietose galima apsigyventi.

Tarp tų gatvių esančiame skersgatvyje *via Giusti*
 (pl. L 6) yra dar neturtinga *bažnytelė su dideliu vie-
 nuolynu*, kuriame gyvena apie 1863 m. įsteigtosiosios
 Misijonorės-pranciškonės, kurių čia yra lig 200; jos turi
 čia ir novicijatą. — Čiapat (Nr. 19) gyvena ir rusų
 valdžios atstatytasis Mogilovo pavyskupis, dabar *antv.*
Simon, lenkas, skiriamas jau Krokuvos klebonu.

Toliau, pietvakariuose, anapus gatvės La-
 bicana, kuria eina naujai pravestasis tramva-
 jus pro Kolosėjū, stovi garsi Ryme

Bažn. S. Clemente (pl. K 6-7), kardinolo
 titulas. Tą geriausiai išlikusią pirmąją iš-
 vaizdoje senobinę Rymo bažnyčią labiausia
 pagarsino Pijaus IX padarytieji nuo 1857 —
 1867 m. atkasinėjimai viduje, kuriais tasai po-
 piežius norėjo atrasti čia palaidotąją šv. Kiri-
 liaus, slavų apaštalo, kuną, iškilmingam ap-
 vaikščiojimui 1000 metų jubilėjaus nuo jo mi-
 rimo († 869). Nors to Sventojo relikvijų ne-
 pavyko atrasti ir nors tie atkasinėjimai atsiėjo
 75,000 frankų, bet tasai triusas atidengė mums
 labai įdomią pirmųjų krikščionių bažnyčią su
 brangiais freskais (dabar apatinėji bažnyčia),

kurią primena savo raštuose (393 m.) dar šv. Jeronimas ir kurioje 417 ir 499 m. buvo atlikti Bažnytiniai Susirinkimai (Santarybos). Be to dar, šv. Grigalius I (Didysai) yra sakęs čia 2 pamokslu (homiliji). Žiloje senovėje šitoje vietoje buk stovėję vieno iš pirmųjų popiežių, šv. Klemenso, namai, kuriuose susirinkdavo melsties pirmieji krikščionis. Tasai popiežius buvo ištremtas cies. Trajano Kriman, kur Chersonėzo mieste buvo nuskandintas Juodoje juroje, apie 100 m. Šv. Klemenso namuose buvo pastatyta bažnyčia, kurią ilgainiui pop. Hadrijonas I (772 — 795) atstatė ir papuošė paveikslais, kuriuos ir ligšiol galima matyti apatinėje bažnyčioje. Bet 1084 m. normandų vadui Robertui Guiscard'ui, kurs buvo atėjęs Ryman gintų pop. šv. Grigaliaus VII nuo cies. Henriko užpuolimų, sugriovus visą šitą miesto dalį, ir šv. Klemenso bažnyčia parvirto. Tuokart Paschalis II ant jos griuvėsių pastatė dabartinę viršutinę bažnyčią, 1108 m.; nors paskiau daugel kartų ji buvo atnaujinama (paskutinį kartą Klemenso XI (1700 — 1721) gadynėje, iš kurios paeina dabartinės paauksintos lubos), bet dar pilnai išlaikė senobinėsios bazilikos išvaizdą. (Paprastai esti atviros tik šalinėsios duris (iš XVI amž.), iš via di S. Giovanni, bet jei jos butu uždarytos, tai paskambinti į varpelį šalip didžiųjų durų.)

Viršutinėji bažnyčia. Eeidami jon per didžiasias duris, pirmiau įeiname per mažą prieangį¹⁾ į šulais apsuptą keturkampį *kiemą*

1) Šiame prieangyje, anot šv. Grigaliaus Did.,

(*atrium*)¹⁾ su fontana viduryje, prie kurios senovėje plaudavo rankas visi einantieji bažnyčion krikščionis.—Vidus susideda iš 3 pažasčių, perdalintų 16 senobiniųjų šulų. Dešinėji pažastis yra siauresnė už kairėją, nes buvo paskirta moterims, kairėji gi—vyrams. Labai graži marmuro asla paeina iš XII amž. Didžiojoje pažastyje, prieš didįjį altorių, yra nemažas *choras*²⁾, aptvertas senobinėsios bažnyčios paeinančiais marmuro kroteliais (iš VI amž.) su mozaikomis ant jų, iš VII amž. Jame yra 2 senobini sakykli su Jono VIII (872 — 883) monogramu (vardo raidėmis), nes tasai popiežius yra atnaujinęs chorą. Kairėji sakykla yra augštesnė, nes buvo paskirta Evangelijos skaitymui ir pamokslų sakymui; šalip jos stovi graži žvakydė velykinei žvakei. Prie dešinėsios gi, paskirtos Lekcijos skaitymui, žemai, yra didelis pulpitas (stalelis gaidoms padėti), prie kurio giedodavo choras laike iškilmingųjų pamaldų. Aplink didįjį altorių visa kas yra užlaikyta taip, kaip buvo Konstantino Didžiojo pastatytoje bažnyčioje. Tą altorių dengia baldakimas, paremtas 4 brangaus marmuro

visą amžių išgulėjęs ir iš čia dangun persikėlęs stabu išiktasis šv. Servulus.

1) Tasai kiemas, kaip ir apatinėsios bažnyčios prieangis, senovėje buvo paskirtas katechumenams ir darantiems atgailą didiesiems nusidėjėliams, kuriems buvo užginta įeiti bažnyčion. Čia stovėdami jie prašydavo praeivius pasimelsti.

2) Tame chore sėdėdavo žemesnėji dvasiškija: dijakonai, podijakonai ir giedotojai; augštesnieji gi dvasiškiai turėdavo sėdines aplink vyskupo sostą, absidoje.

(*pavonazetto*) koliumnomis; jisai paeina iš minėtojo pop. Paschalio gadynės. Ant altoriaus stovi senobinė cimborija iš baltojo marmuro. Priešais altoriaus, tarp šulų, tebėra dar geležinės kartelės su grindimis, ant kurių senovėje budavo pakabinamos brangios uždangos; jomis budavo uždengiamas anapus altoriaus stovintis kunigas šv. Mišių laike nuo Pakilėjimo ligi Komunijos, kaip tai tebdaroma graikų Bažnyčioje. Po altoriu yra *Konfesija*, kurioje guli šv. *Klemenso I, Pop.*, († 97) *kunas*, parvežtas Ryman slavių apaštalų ššv. Kyriliaus ir Metodijaus, 861 m., ir konsuliaus šv. *Flavijaus Klemenso kunas*, kurį yra pasmerkęs mirtin jo ir šv. Klemenso broliavaikis, cies. Domicijonas (81 — 96). Čiapat guli dar ir šv. *Ignacijaus*, Antijochijos vyskupo kuno liekanos, kurį netolimame iš čia Kolosėje yra sudraskę alkani žvėrys, 107 m.

Už altoriaus, *absidoje*, stovi marmurinis vyskupų sostas, ant kurio yra sėdėję tokie garbūs krikščionijoje vyrai, kaip šv. Augustinas, ir popiežiai: Grigalius I, Silvestras I ir Zosimas. Tasai sostas yra atnaujintas 1108 m. Absidos mozaika, padaryta sulig senesnės panašios mozaikos, paeina iš XII amž. Palubėje, didžiosios arkados viduryje, yra Kristaus galva tarp 4 Evangelistų. Žemiaus gi, kairėje, yra ššv. Povilas ir Laurynas ir po jais — pranašas Izaijas, po kurio kojomis išreikštas Betliejus miestelis; dešinėje gi — ššv. Petras ir Klemensas su pran. Jeremiju apačioje ir Jerozolima po jo kojomis. Ant apvalių absidos lubų, tarp vainikų iš vynmedžio šakų, yra Kristus ant kryžiaus su Marija ir šv. Jonu šalyse.

12 balandėlių po kryžiu ir 13 baltųjų avinėlių, (iš kurių vidurinysai ženklina Kristų) reiškia 12 Apaštalų. Pagalios žemiausia stovi Kristus su Apaštalais.

Dešiniajame arkadą remiančiame šule (po Jerozolimos miestu) yra niša, kurioje stovi pauksintas tabernakulum gotiškame stiliuje, iš 1229 m.; čia, sulig senųjų krikščionių papročio, buvo laikomas Švenčiausiasis Sakramentas, vėliau gi — šv. Aliejai.

Kairėje pažastyje, tuojau prie didžiųjų durų, stovi *Cappella della Passione (Kančios)*, kur yra atnaujinti labai svarbūs Massolino († 1450) freskai: ant arkados, ties durimis, — „Marijos Apreiškimas“, už altoriaus — „Kristaus prikryžiavimas“ ir ant kairėsios sienos nusidavimai iš šv. Katarinos gyvenimo. Dešinėje gi pažastyje, ties didžiuoju altoriu, yra 1886 m. gausiai papuošta ššv. Kyriliaus ir Metodijaus kopl., kurios freskai reiškia scėnas iš tų dviejų šv. brolių gyvenimo; lėšas tam darbui yra davęs antvysk. Strossmayr. *Pirmojo iš tų Šventųjų kunas* († 869) guli šitoje bažnyčioje, tik nežinoma kurioje vietoje, antrojo gi — Velehrado mieste, Moravijoje (ž. I t. 155 p.).

Gretimėje kopyčioje, dešinėsios pažasties gale, yra šv. Jono Krikšt. stovykla, Simono Ghini darbo. Be to šioje bažnyčioje yra gražus paminklas kard, Roverella († 1476) ir antvysk. Brusati († 1485). Dešinėje pažastyje yra ir *zakristija*, kur yra duris į apatinę bažnyčią, ir ant jos sienų abiejų bažnyčių plenai ir apatinėsios bažnyčios freskų kopijos. Apatinėjon bažnyčion įleidžia zakristijonas (už 50 c.), bet tik nuo 10—12 ir 2 — 4 v., apart šventadienių.

Gausiai apšviesta ji esti: lapkr. 23 d., vas. 1 d. ir antrąjį Gavėnios ponedėlį, bet po pietų.

Apatinėjon bažnyčion, paeinančion, kaip jau minėjome, iš IV amž., veda platūs marmuro laiptai su antrašais ant sienų, paeinančiais iš pop. Damazo (366 — 384) gadynės. Toji bažnyčia buvo daug platesnė ir ilgesnė už dabartinę viršutinęją, augščio gi dabar turi 5 mtr. Ją remia senobiniai marmuro šulai, tarp kurių yra naujasniųju, pabaltintų, kurie tapo pastatyti paskutiniųjų atkasinėjimų laike. Beveik per 800 metų pasaulis negirdėjo apie jos ėsimą.

Pirmiausia įeiname į *prieangi*, kuriame, kaip ir šitoje bažnyčioje, yra dailūs ir iš dalies gerai išlikę freskai, paeinantys iš 7 įvairių amžių. Tuojau prie laiptų, kairėje, yra moters galva su aureole (šviesa apie galvą), iš V am.; toliau, kairėje, po pirmosios arkados, yra graikų budu laiminantis žmones Kristus tarp arkaniolų ir šventųjų: Andriejaus ir Klemenso, Kyriliaus ir Metodijaus (iš IX amž.). Priešais gi, dešinėje, išreikštas stebuklas: Juodoje juroje paskendusį kudiķį motina atranda gyvą šv. Klemenso kopyčioje, ant jūros dugno, nors jau metai buvo praslinkę nuo to popiežiaus paskandinimo. Toliau gi, dešinėje, yra išreikštas šv. Kyriliaus relikvijų pernešimas čion iš Vatikano, pop. šv. Mykalojaus I (848 — 867) gadynėje. — Prieangio gale, dešinėje, yra įeiga į kairęją pažastį, kur yra keletas pagadintų freskų. Jos gale yra žymė, kad čia yra buvęs senovėje šv. Kyriliaus grabas. Čia pat yra dar platūs laiptai žemyn, po tos bažnyčios

asla, į seniausiąją tų Dievo namų dalį, (iš gadynės pirm Kristaus) arba į šv. Klemenso namų liekanas su išlikusiomis dar kai-kuriomis gipsaturomis. Šalip tų namų yra buvusi saulės dievaičio maldykla, iš III amž.

Vidurinėje pažastyje, kairėje, yra iš trijų dalių susidedantis freskas iš šv. Klemenso gyvenimo (IX amž.). Toliau, nuo prieangio pusės yra antrasai dar didesnis freskas, taip pat iš 3 dalių susidedantis: viršutinėji—Kristus tarp 2 arkaniolų ir 2 šventųjų; vidurinėje — 3 scenos iš šv. Aleksijaus Išp. gyvenimo; apatinėje gi — papuošalai iš augmenų ir paukščių. Čia pat yra dar kiti freskai iš Kristaus, Jo Motinos ir Šventųjų gyvenimo, iš IX amž. — Pagalios dešinėje pažastyje yra keli labai sugadinti freskai, reiškiantys Kristų, Mariją, Aniolus ir Šventuosius.

Pamaldas šitoje bažnyčioje atlieka nuo Urbono VIII gadynės gyvenantieji prie jos Domininkonai, airiai, kurių praoras Mullooly ir yra atlikęs paskutinius atkasinėjimus. — 1907 m., prašant jų praorui, Pijus X leido visiems kunigams keleiviams laikyti šioje bažnyčioje beveik kasdiena (etiam in duplicibus) šv. Mišias (*Miss. vot.*) apie šv. Klemenšą, Pop. ir Kank., ir apie ššv. Kyrilių ir Metodijų, prie jų garbei pašvęstųjų altorių.

Pietų linkon iš čia tęsiasi vienas iš senobiniojo Rymo kalnelių, *Mons Caelius*, siekiantis lig 50 mtr. augščio. Dar kar. Tullus Hostillus (673—640 m. pirm Kr.) yra jį prijungęs prie miesto ir perkėles čion iš sugriautosios

Albalongos albaniečius. Senovėje tasai kalnelis buvo tirštai apgyventas ir buvo turtingiausiasioji miesto dalis, kurioje stovėjo gražūs patricijų rumai, tarp kurių buvo ir pop. šv. Grigaliaus Didž. (Anicijų) rumai (ž. 362 p.). Bet laukiniųjų tautų vadai: Alarikas, Genzerikas ir Totila nekartą yra naikinę tą miesto dalį; pagaliaus, 1084 m., Robertas Guiskard'as taip ją sugriovė, kad ir ligšiol ji tebėra neatstatyta.

Pietuose nuo šv. Klemenso bazilikos, prie *via di SS. Quattro*, kairėje, stovi dar viena sena (iš IV amž. pradžios) **bazn. SS. Quattro Coronati** (*Keturių Apvainikuotųjų*; pl. K 7), į kurią reikia eiti per gretimąją našlaičių prieglaudą (*Ospizio di Orfane*). Toji bažnyčia, kardinolo titulas, yra gavusi vardą nuo 4 šv. brolių, kuriuos cies. Dioklecijonas liepė šioje vietoje negyvai užplakti ir kurių kunai tebėra čia rusyje už didžiojo altoriaus. Kadangi tų Šventųjų vardai buvo ilgą laiką nežinomi, tai pop. šv. Melkijadas (311 — 314) liepė juos vadinti „Apvainikuotaisiais Šventaisiais“. Bet paskui Dievas apreiškė jų vardus, kurie yra šie: *Severas, Severijonas, Karpoforas* ir *Viktorinas* († IV amž.). Su tais šv. broliais guli čiapat dar to paties ciesoriaus nukankintieji penki skaptoriai: *šv. Kliudijus, Nikostratas, Simforijonas, Kastorijus* ir *Simplicijus* († IV amž.), kurie jokiuo būdu nenorėjo daryti dievaičių stovyklų, nė jų garbinti. Rymo akmenukaliai turi čia savo koplyčią. Kad ši bažnyčia yra įsteigta pirmuosiuose amžiuose, prirodo mums tai, kad jau šv. Damazo I (366 — 384) gadynėje

čia yra stovėjusi tų Šventųjų vardu koplyčia, kurią atnaujinęs, Leonas IV pernešė jona iš kaktumbų 9 minėtųjų Šventųjų kunus. Išgriovus ją Rob. Guiskard'ui, 1112 m. atstatė ją, nors mažesnę, Paschalis II. Paskiau dar kelis kartus toji bažnyčia buvo atnaujinama (paskutinį kartą 1900 m.). — Joje buvo aprinktu 2 popiežiu: Leonas IV ir Steponas VI.

Ton bažnyčion, panašion į tvirtovę, įeiname per 2 mažų plecių (pirmajame kieme, dešinėje, pasiklausti vadovo, už 50 c.), iš kurių antrasai yra pasidaręs iš to, kad dabartinėji bažnyčia yra gerokai mažesnė už senobinę. Šios bažnyčios plotį parodo senobinės koliumnos šito pleciaus sienoje ir neatsakomas bažnyčios absidos plotis. Po arkadų, priešais antrojo kiemo, ir yra minėtoji akmenukalių koplyčia, įsteigta Inocencijaus II šv. Silvestro vardu, 1140 m. Senobiniai aliejiniai paveiksloje yra paimti iš cies. Konstantino gyvenimo, bizantiškame stiliuje. Bažnyčios viduje yra tris pažastis, padalintos aštuoniomis granito koliumnomis, su galerijomis. Ant didžiojo altoriaus yra baldakimas, absidoje gi freskai, barokko stiliuje, Jono di S. Giovanni darbo, kursai pirmasis yra prasimanęs piešti aniolus moteriškame pavidale.

8. Mons Caelius; via di Porta S. Sebastiano ir via Appia; Katakubos; bazil. S. Paolo; via Laurentina; porta S. Paolo, via della Marmorata ir Aventino kalnas.

Šiandien jau baigsime lankyti krikščioniškąjį Ry-
mą.—Aprašinėdami *Celijaus kalną*, pradėsime nuo *bažn. S. Gregorio al Celio (Magno; pl. H 7)*, kurion galima važiuoti arba nuo Kolosėjaus ateinančia *via di S. Gregorio* (pl. H 7) arba dar arčiau — *via de Cerchi* (pl. G H 7). Pirmosios gatvės viduryje yra *šv. Grigaliaus plecius* ir netoli nuo jo, pietuose, *bažnyčia*

S. Gregorio al Celio arba **Magno**, kardinolo titulas. Tą *bažnyčią*, su plačiais laiptais lig jos, įsteigęs savo tėvo rumuose ir pašventęs *šv. Andriejaus* vardu *šv. Grigalius I* arba *Didysai*, 575 m., dar nebudamas popiežiu. Bet dabartiniu juo jos vardu pašventė ją savo *Patrono* garbei *šv. Grigalius II* (715 — 731). Dabartinė: jį jos išvaizda paeina iš XVII ir XVIII amž.: minėtuosius laiptus, kiemą, portiką ir fasadą yra pastatęs kard. Scipijonas Borghese, sulig Jono Soria plenu, 1733 m., vidus gi paskutinįjį kartą yra atnaujintas 1734 m., sulig Prano Ferrari braižinių.

Vidun einame per kiemą (*atrium*), kursai, taip pat, kaip ir kiemas prie *šv. Klemenso* bazilikos, buvo skiriamas melsties *šv. Mišių* laike grįžtantiems į gerąjį kelią nusidėjėliams. Abiejuose jo šonuose stovi 2 paminklu, iš kurių kairiasis yra su skulpturomis iš XV amž. 16 senobiniųjų koliumnų, kurių dalis iš Aigipto granito, dalina vidų į 3 pažastis; didžiosios

pažasties lubos yra papuoštos Pl. Costanzi'o darbo paveikslais. Dešinėje gi pažastyje yra *šv. Grigaliaus koplyčia*, kurios altorių popiežiai ypač gausiai yra apdovanoję atlaisais už numirėlius¹⁾. Jame yra *šv. Grigaliaus* paveikslas, Sacchi'o darbo, ir ant marmuro antependiaus (*predella*) — *šv. Mikolo* su 4 šventaisiais paveikslas, Signorelli'o darbo. Dešinėje gi iš čia yra dar antroji maža koplyčia arba jo rumų (ir paskui vienuolyno) *kambarys*, kuriame

1) Tasai popiežius įsteigė taip vadinamas *grigalinėšias Mišias* su ypatingais atlaisais, kurios yra labai gerbiamos katalikų, nes turi tokią ypatybę, kad butinai paliuosuoja numirėlio vėlę iš skaistyklos (čysčiaus). Bet tai malonei gauti reikia, kad prie šito šventojo Grigaliaus altoriaus, arba prie kitų, butu laikoma kasdien paeiliui 30 Mišių (geriausia—vieno kunigo ir prie vieno altoriaus) už neseniai mirusįjį veliuonį. Taip, tasai švent. Grigalius buvo liepęs savo vienuoliui Precijozui atlaikyti 30 Mišių už vienuolį Justą, kurs ir buvo paliuosuotas iš skaistyklos ugnies, kaip jisai pats apsiėiškęs pranešė.

Tasai pats popiežius yra garsus dar tuo, kad jis taip ištobulino *bažnytinių giedojimą*, jog ir ligšiol tasai giedojimas vadinasi jo vardu (*cantus gregorianus*). Leonas XIII ir ypač Pijus X jį atnaujino ir įsakė įvesti visame katalikiškame pasaulyje, todėl paskutiniaisiais metais ir Lietuvoje tasai giedojimas žymiai yra prasplitinęs.

Tasai *Bažnyčios Mokytojas (Doctor Ecclesiae)* yra parašęs daugel gražių homilijų (pamokslų), iš kurių ištraukas kunigai dažnai skaito savo poteriuose.

Pagalios jis, budamas popiežiu, yra apgynęs Rymą nuo longobardų karaliaus Agululfo plėšimų.

Užtat 1904 m., sukakus 13 šimtmečių nuo to didžiojo popiežiaus mirimo († 604), visa *Bažnyčia* darė jo paminėjimą. Tų metų kovo 12 d. patsai Pijus X laikė prie jo kuno, Vatikano bazilikoje, iškilmingasias *šv. Mišias*, kurių laike choras iš 1000 balsų giedojo *šv. Grigaliaus* melodijas...

tasai Šventasis yra gyvenęs kaipo benediktinų abatas. (Tame pačiame amžiuje čia yra buvę vienuoliais ššv. Antanas, Merulijus ir Jonas.) Čia tebėra dar jo gražus marmurinis sostas ir akmuo, ant kurio jisai miegodavęs. — Priešais gi, kairėje pažastyje, stovi kopl. Salviati, kurioje yra du Dievo Motinos paveikslu, tarp kurių vienas (dešinėje) yra *stebuklingas*: tasai paveikslas buk prakalbėjęs vieną kartą į šv. Grigalių. Kairėje gi stovi dar gražiai paauksintas altorius, iš 1469 m.

Gretimajame *kamedulų vienuolyne*, kuriame gyvena ju generolas, yra Grigaliaus XVI (1731 — 1846) palaikos, nes tasai popiežius čia yra buvęs abatu.

Iš kiemo prieš tą bažnyčią zakristijonas nuveda (už 50 c.) dar į 3 vienuolino sodne stovinčias koplyčias, kurias yra įsteigęs tasai pats šv. Grigalius Did. ir atstatęs garsusis istorikas, kard. Baronijus (†1607). Jas jungiančiame portike galima matyti iš Rymo imperijos gadynės paeinančias sienos liekanas.

1) *Šv. Silvijos*, šv. Grigaliaus motinos, *koplyčia* su tos Šventosios stovyla, Cordieri'o darbo, altoriuje. Ant jos lubų yra garsus Guido Reni'o freskas: Aniolų koncertas.

2) *Šv. Andriejaus koplyčia*, kurią šv. Grigalius yra pastatęs toje vietoje, kur jisai pirmiau, budamas čia abatu, buvo sakęs homilijas šv. Andriejaus bažnyčioje. Čia yra 3 garsūs Guido Reni'o freskai: ššv. Petras, Povilas ir Andriejus ir įdomus Domenichino freskas: Šv. Andriejaus Ap. plakimas.

Pagalios 3) *šv. Barboros kopl.* su šv. Grigaliaus stovyla, sulig Mikolo Angelo braižinių. Jos viduryje stovi marmurinis *stalas* su senobinėmis kojomis, prie kurio tasai popiežius valgydindavęs kasdien po 12 elgetų

ir pats jiems tarnaudavęs. Už tokį jo nusižeminimą vieną kartą buvęs atsilankęs čia lagi aniolas tryliktojo elgetos pavidale.

Iš čia turime gražų reginį į ciesorių rumų griuvėsius ant Palatino.

Toliau, žiemuose nuo šv. Grigaliaus plečiaus, prie gatvės tuo pačiu vardu, stovi: kairėje, sodne, 5 arkados gabenusio vandenį Palatino rumams vandentraukio *Aqua Claudia*, ir dešinėje, lig Kolosėjaus, stovi išsi-skėtęs *Botanikos sodnas (Orto botanico)*. Jame yra 1894 atvertasai valstijos muzėjus *Magazzino Archeologico*, kur šešiuose kambariuose sukrauta Ryme neseniai iš-kastieji senovės dalykai: sarkofagų, arkitektūros ir skulptūros, freskų ir mozaikų liekanos, akmenys nuo senobiniųjų kapų, antrašai, indai iš terakotos ir k. Tasai muzėjus lankomas tik panedėliais, seredomis ir subatomis.

Rytų linkon nuo šv. Grigaliaus plečiaus aina augštyn *via di SS. Giovanni e Paolo* (pl. I 7), kurioje, kairėje, stovi kardinolo titulas su toli matoma kopula —

SS. Giovanni e Paolo. Šitą bažnyčią įsteigė, apie 400 m. senatorius Pammachius toje vietoje, kur yra stovėję dviejų augštų valdininkų-brolių, ššv. Jono ir Povilo, rumai, kuriuose tie Šventieji buvo nukirsti ir čiapat palaidoti¹⁾. Ir šita bažnyčia buvo labai nukentėjusi 1084 m., bet tapo atstatyta Adrijono IV (1154—1159) gadynėje, iš kurios ir paeina dabartinis pryšakis, graži mozaikos asla ir absida. Kitos gi bažnyčios dalis yra atnaujintos apie

1) Visi kiti kankiniai pirmuosiuose amžiuose budavo laidojami už miesto, katakumbose, bet ššv. Jonas ir Povilas iš pradžios gulėjo šiapns sienų, todėl jų bažnyčia visados buvo laikoma didžioje pagarboje.

1600 m. Vidus tapo perdirbtas 1718 m., minėtoji gi kopula pristatyta tik Pijaus IX, 1860 m. Šalip bažnyčios stovi dar gražus bokštas. Kaip šv. Klemenso, taip ir šita bažnyčia, susideda iš viršutinėsios ir apatinėsios.

Vidun veda šešiais senobiniais granito šulais paremtas prieangis su 2 liutais, gulinčiais jo šonuose.

Viršutinėje bažnyčioje, susidedančioje iš 3 pažasčių, Konfesijoje po didžiuoju altoriu, guli šv. Jono ir Povilo Kank. († 362) *kunai*, patalpinti porfiro urnoje, ir dešinėje pažastyje, brangių šv. *Povilo nuo Kryžiaus* koplyčioje, — to šventojo Pasijonistų įsteigėjo († 1775) *kunas*, kurių vašku aplietą galima matyti 23 bal. d. Asloje, dešinėje pusėje, aptvertu akmeniu yra pažymėta vieta, ties kuria buvę nukirstu du minėtuoju broliu.

Apatinėji gi bažnyčia yra tai lig 1084 m. čia stovėjusieji Dievo namai, kurie žuvo vienkart su visa šia apylinke iš Roberto Guiscard'o rankos. Griuvėsiais apdengta ji išbuvo net lig 1887 m., kuomet čia pat gyvenančiųjų pasijonistų vienuolis, P. Germano, pradėjęs kasinėti po choro aslos, atkasė ją su murais, palikusiais joje iš senųjų amžių. Nuveda jį zakristijonas (už 50 c.) dešinėsios pažasties gale esančiais laiptais. Įeigoje, žemai, stovi daugel senobinių indų dviem ašom; ant vieno iš jų yra patalpintos Kristaus vardo raidės (monogramas). Kairėje yra salė *tablinum*, ant kurios lubų yra panašūs į katakumbose

esančius paveikslai, iš IV arba V amž. Gretimajame gi kambaryje yra dar senesni freskai. Toliau stovi koplyčia, pastatyta buk dar minėtojo Pammachijaus, kurioje yra keletas freskų; vienas iš jų reiškia trijų krikščionių nukirtimą, kuris kankinimas yra seniausias iš žinomųjų. Dar žemiau matome seniausiąją (iš IV amž.) tų murų dalį — pirčių salę. Pagalios už salės „*tablinum*“, ties minėtuoju akmeniu pažymėtąja vieta, yra šv. Jono ir Povilo koplyčia, perdirbta iš jų rumų *kambario*, čia yra Kristaus ir tų Šventųjų paveikslai, tarp kurių yra įdomus freskas, iš VIII amž., perstatantis Kristų prie Kryžiaus, tik Jėzus čia išreikštas ne nuogas, kaip paprastai, bet apvilktas ilgu rubu, tik be rankovių; augščiau matomi 4 Evangelistai žmogaus pavidale.

Artimajame *vienuolyne* nuo Klemenso XIV (1769 — 1774) gadynės gyvena kunigai *Pasijonistai* (Kristaus Kančios), kurie ir aprupina tos bažnyčios reikalus. Čia pat gyvena ir jų generolas. Tie vienuoliai vadovauja rekolekciomis Ryme ir kitur. Vienuolyne yra *kambarys*, kuriame kitkart yra gyvenęs šv. Povilas nuo Kryžiaus. Iš vienuolyno sodno, kurin gali įeiti tik vyrai, turime gražų reginį į Kolosėjų ir šv. Jono baziliką, Liaterane. Tasai sodnas buk esąs užveistas toje vietoje, kur senovėje buvęs parkas (*vivarium*) draskančiųjų žvėrių del Kolosėjaus auginimui.

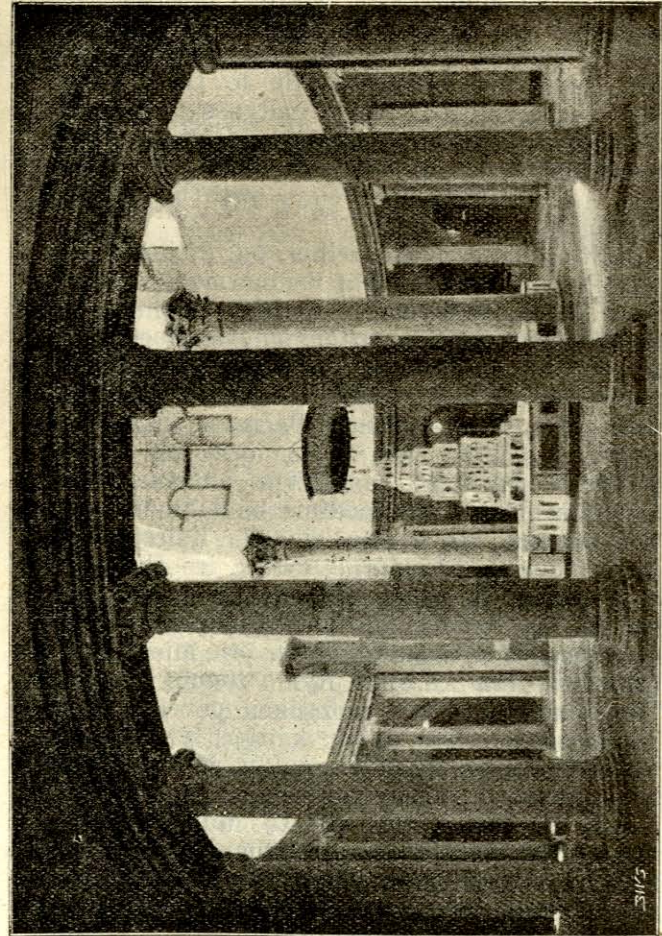
Toliau, šv. Jono ir Povilo gatvės gale, dešinėje, stovi *bažn. S. Tommaso* (Tomo) *in Formis*, kurioje durų viršuje yra mozajika iš XIII amž.: Kristus tarp 2 vergų, krikščionies ir murino (negro). Tasai paveikslas primena

mums, kad čia šv. Jonas iš Matos, vienkart su šsv. Feliksu Valeziju ir Petru Nolasko įsteigė ŠS. *Trejbės draugiją (Trinitarijų)* krikščionių išpirkimui iš turkų vergijos, 1198 m. Seniau čia yra buvęs ir to šv. Jono kunas, nes čia tasai Šventasis yra gyvenęs kaipo savo vienuolių generolas ir miręs 1213 m., bet dabar tėra čia tik jo *kambarys*. Prie tos bažnytėlės yra buvęs ir ligonbutis, bet dabar tėra tik jo griuvėsiai, prie via SS. Giovanni e Paolo.

Pasibaigus šiai gatvei, stovi konsulių Dolabellos ir Silano garbės vartai (*Arco di Dolabella*; pl. J 7), pastatyti iš travertino akmens, 10 m. po Kristaus. Jų viršū eidavo vandentraukis Aqua Claudia (ž. 315 p.).

Iš čia pietryčių linkon tęsiasi medžiais apšodintas *plecius* ir *gatvė della Navicella* (ž. žem.), žiemryčių gi linkon, lig pat Liaterano, eina neseniai ligonbučiais apstatyta *via di S. Stefano* (pl. I K 7). Toje gatvėje, dešinėje, (pirmieji žali vartai) yra kelias į bažnyčia

S. stefano Rotondo (pl. I K 8). Yra tai didžiausia pasaulyje apvali bažnyčia, perdirbta iš čia stovėjusio apdengto prekybos namo (*Macellum magnum*), pastatyto iš plytų, V-jo amžiaus pradžioje (pav. № 48). Pop. šv. Simplicijus pašventė ją šv. Stepono vardu, 468 m. Senovėje šita bažnyčia buvo papuošta brangiais marmurais: porfiru, serpentinu ir k., bet viduramžiuose buvo visai apleista. Tik Mykalojus V, nors sumažinęs, atstatė ją 1453 m. ir ligšiol ji tebėra labai įdomus kardinolo titulas. Senovėje ji yra turėjusi 65 mtr. ilgio (diametre), nes jos sienos yra buvę dar 10 metrų toliau nuo vidurio, negu dabartinėsios. Tuokart viduje yra buvę 2 apvali koliumnų eili (kolium-

№ 48. Šv. Stepono bažnyčia (S. Stefano Rotondo).

nadi). Bet Mikalojus V sugriovė buvusias jos sienas ir užmurijęs didžiosios koliumnados tarpus, padarė iš jos sieną, sumažindamas tokiuo būdu visą bažnyčią. Be to tasai popiežius perkėlo duris ir iš jo gadynės paeina dabartinis pryšakis. Priangyje, dešinėje, stovi senobinis vyskupų sostas, iš kurio šv. Grigalius Did. yra sakęs kelius savo pamokslus (homilijas).

Vidu su kopula remia 56 koliumnos iš granito, puskaitant kelių iš marmuro, kurios visos dalina bažnyčią į 2 pažasti; šoninėje pažastyje matomos ją apdengiančios stogo gegnės. Vidurinėsios gi pažasties lubos yra paremtos dviem augštom granito koliumnom ir dviem šulais. Pačiame bažnyčios centre stovi iš visų pusių aptvertas ir koplytėlės pavidale pastatytas altorius, kurį apdengia pakabintas medinis baldakimas. Kiti 5 altoriai stovi prie sienos. Kairėje nuo durų stovi *šv. kankinių Primo* ir *Felicijono* altorius, kurių *kunai* († 287) guli čia nuo 645 m., nes tais metais pop. Teodoras I pernešė juos čion iš katakumbų, prie miest. Monterotondo (26 kil. nuo Rymo žiemų, linkon). Tame altoriuje yra mozajikos paveikslas, iš VII amžiaus. Dar toliau, kairėje, yra koplytėlė su pažymėtinu paminklu iš XVI amžiaus pradžios. Bažnyčios sienos yra papuoštos 31 fresku, kurie perstato mums visokius baisius Kankinių žudymo budus. Matome čia: kaip budeliai kapojo į šmotelius krikščionių kunus, kaip tie kunai buvo gyvi deginami ugnyje, draskomi alkanų žvėrių ir t. t. Tuos paveikslus parašė čia Pomarancio († 1591) ir

Ant. Tempesta († 1630). Pagalios Dievo Motinos altoriuje Apreiškimo paveikslas yra jėzujito O. Pozzi'ο darbo.

Lig Grigaliaus XIII (1572—1585) gadynės tą bažnyčią yra valdę Dalmacijos ir Vengrijos atsiskirėliai (pustelninkai), bet tasai popiežius pavedė ją vokiečių kolegijai (Collegium Germanicum; ž. 236 p.).

Didžiausia šventė toje bažnyčioje esti gruodžio 21 d., kurią susirenka čion pusė miesto. Tą dieną esti čia pardavinėjami varpeliai iš degtojo molio, kurie primena mums senobines vigilijas prieš didžiasias šventes.

Dabar grįžkime atgal į *plecių della Navicella* (pl. I 7 8). Žiloje senovėje (lig IV amž.) jo vietoje yra buvę „Castra peregrina“, t. y. kazarmės atsiųstųjų Ryman svetimtaučių kareivių burių (legijonų) viršininkams (centurijonams). 59 m. po Kristaus čia buvęs sustojęs ir šv. Povilas Ap., atsiųstas Ryman Cezarėjos (Palestinoje) valdovo Festaus, kol jam nebuvo leista liuosiau gyventi mieste. Čia tasai Apaštalas yra sakęs susirinkusiems jį skūstį žydams pamokslą (ž. Apašt. Darbai XXVII ir XXVIII). Tasai plecius yra gavęs vardą nuo stovinčio jame marmurinio laivo (*navicella*), primenančio mums aukas, kurias centurijonai, laimingai atlikę pavojingą kelionę, darydavo dievaičiams mažose jų maldyklose, buvusiose tose kazarmėse. Vienas iš tų centurijonų, matomai atlikęs tolimą kelionę vandeniū, paaukojo laivą. Bet dabartinis laivas yra tik viduramžiuose buvusio šv. Stepono bažnyčioje laivo kopija, kurią liepė padaryti Leonas X (1513 — 1521).

Prieš šv. Stepono bažnyčią, prie to pleciaus,

stovi **bažn. S. Maria in Domnica** ¹⁾ arba *alla Navicella* (pl. I 8), kuri yra seniausioji iš dijakonų bažnyčių Ryme, nes dar apie 820 m. buvo ją atstatęs pop. šv. Paschalis I. Iš tos pačios gadynės paeina dar didžiosios pažasties koliumnos ir absida. Bet prieangis yra pristatytas Leono X gadynėje, kuomet buvo atnaujinta visa bažnyčia, ir esąs sulig Rafaelio plenų. Šita bažnyčia esti atvira tik antrąjį Gavėnios nedėdienį, bet paskambinus dešinėje, galima visados jį iiti.

Didžiąją pažastį apsupa 18 gražių granito koliumnų, absidos gi arkadą remia 2 porfiro koliumni. Mozajikos paeina iš IX amž., bet yra jau atnaujintos: arkados viršuje yra Kristus tarp aniolų ir Apaštalu, žemiau gi—2 šventuoju. Ant absidos lubų yra Marija su laiminančiu žmones Kudikėliu, kurio šalyse stovi aniolai, priešais gi bučiuoja Jam Kojas šv. Paschalis I.

Tuož už bažnyčios yra vartai į 1582 m. įsteigtąją *villą Mattei* (*Celimontana*, pl. I 8), kurią galima lankyti tik ketvergais nuo 2^{1/2} val. Joje yra keletas senovės palaikų (obeliskas iš Aigypso) ir, gražiame sodne stovėdami, mes turime vieną iš gražiųjų reginių į miestą ir Albanų kalnus.

Nuo pleciaus della Navicella pietryčių linkon eina *via della Navicella*, iš kurios pirmuoju dešiniuju skersgatviu pereiname į didelę *via di Porta S. Sebastiano*

¹⁾ Šios bažnyčios pavadinimas „in Domnica“ paeinąs iš to, kad ją yra įsteigusi savo rumuose šv. Cyrijaka Našlė (III amž.), kurios graikiškasis vardas lotiškai reiškia „Domnica“. Šita Šventoji ir palaidojo nukankintą šv. Lauryną Dijakoną, kursai šituose jos rumuose šelpdavęs pavargėlius.

(sen. *via Appia*; pl. H I 8—9), einančią pietryčių linkon nuo *via di S. Gregorio* (ž. 362 p.).

Perėję skersai tą gatvę ir iš Albanų kalnų tekantį *upelį Marrana* (*di S. Giovanni*), trumpu skersgatviu *via Antoniniana* nueiname į buvusias **cies. Karakallos pirtis** (*Terme di Antonino Caracalla*; pl. H I 9), kurias galima lankyti kasdieną, nuo 9 — 4 val., už 1 fr. ir nedėdieniais dykai. Tas milžiniškasis pirtis yra pradėjęs statyti Karakalla, 212 m. po Kristaus, užbaigė gi Aleksandras Severus (222 — 235). Yra tai menkai mažesnės už Dioklecijono pirtis, nes pačių pirties triebesys turi 220 mtr. ilgio ir 114 mtr. pločio, o vienkart su apsupančiu jį keturkampiu muru turi po 330 mtr. ilgio ir pločio. Todėl nenuostabu, kad tose pirtyse galėdavo maudyties šaltame, šiltame ir drungname vandenyje po 1600 žmonių vienkart. Stebėtinau brangių ir puikių pirties tai buta, kaip parodo likusieji jų griuvėsiai ir daugel juose iškastų stovyklų ir mozajikų.

Ties žiemvakarineja jų siena, prie *via S. Balbina*, stovi tarp eukaliptų (medžių) maža senobinė *šv. Balbinos bažn.* (pl. H 8—9), kurią buvo pašventęs dar šv. Grigalius Did., kaip kardino titulą. Paskutiniį gi kartą ji tapo atnaujinta 1825 m. ir teturi vieną pažastį. Didžiamame jos altoriuje guli: tos *šventosios Mergaitės, jos tėvo šv. Kvirino Kank.* († II amž.) ir *šv. Felicissimo Kankinio kunai*. Bet pamaldos čia esti tik 2 kartu metuose.

Šaly bažnyčios stovi viduramžiuose pastatytasai didelis *vienuolynas*, kuriame dabar yra

darančiųjų atgailą paklydusiųjų *mergaičių* prieglauda (*Ospizio S. Margherita*).

Pagrįžę į *via di Porta S. Sebastiano*, ties žiemrytinė pirčių siena randame dar seną *bažnytelę SS. Nereo ed Achilleo* (pl. I 9), kuri buvo pastatyta deivės Izidos maldyklos vietoje, apie IV amžių, atstatyta gi Leono III, apie 800 m. ir garsiojo Bažnyčios istoriko kard. Baroniiaus, kurio titulu ji yra buvusi, 1597 m.¹⁾

Paprastai ir šita bažnyčia stovi uždara, bet pasiteiravus bute Nr. 8 A, galima aplankyti ir jos *vidų* su 3 pažastimis senobiniųjų bazilikų pavidale. Didžiajame altoriuje su baldakimu, paremtu 4 koliumnomis iš Afrikos marmuro, guli Klemenso VIII pernešti čion *tų dviejų brolių* (†110) ir jų duondavės, *šv. Fliavijos Domicelios* (*Domicelios*) *Merg.* ir *Kank.* ir *ššv. Mergaičių Eufrozinos ir Teodoros*, jos tarnaičių, nukankintų su savo ponija, viešpataujant Trajanui (98—117). Už to altoriaus stovi senas, bet gražus vyskupų sostas, arba sakykla, iš baltojo marmuro, pernešta čion iš *bažn. S. Silvestro in Capite*. Ant to sosto yra išpjautas pamokslas (28-ji homilija), kuri šv. Grigalius I yra sakęs čia *tų šv. Kankinių* dienoje (12 geg. d.; sk.

¹⁾ Senovėje šita bazilika turėjo priedą „*de Fasciola*“ (prie raiščio), nes yra padavimas, buk šioje vietoje bėgančiam iš Mamertino kalėjimo šv. Petruui Ap. nukritęs nuo kojos raištis, kuriuo jisai buvo aprišęs savo žaidzas, padarytas grandinių (retėžių), besėdint jam 9 mėn. kalėjime. Krikščionis ilgai išlaikę savo atmintyje šitą vietą ir, gavę tikėjimo laisvę, pastatę čia *bažnyčią* (ž. 380 p.).

Brevijorių tą dieną). Priešais gi stovi taip pat marmurinė žvakydė velykinei žvakei, iš XV amž. Pagalios, absidoje yra liekanos iš Leono III gadynės paeinančios mozaikos: Kristaus Persimainymas ir Marija, kaipo Pana ir Motina.

Antroje gi aprašomosios gatvės pusėje stovi *bažn. S. Sisto Papa* (pl. I 9), paeinanti taip pat iš IV ar V amž. Tuos Dievo namus yra papuošęs Inocencijus III (1198 — 1216), jo gi ipėdinis, Honorijus III, buvo juos atidavęs šv. Domininkui, įsteigusiam čia pirmąjį savo įstatų vienuolyną, 1216 m. Pagalios Benediktas XIII (1724 — 1730) visiškai ją perdirbo, palikęs tik iš viduramžių paeinantį bokštą. Retai teatidaromame *viduje* tarp kitų šv. Kankinių guli iš šv. Kaliksto katakumbų perneštųjų čion šv. Popiežių-Kankinių: *Sikstaus II* († 258), *Zefirino* († 217), *Anteraus* († 336), ir *Lucijaus I* († 254) *kunų dalis*.

Gretimajame *vienuolyne* šv. Domininkas, 1366 m., buvo patalpinęs pirmuosius savo vienuolius, kurių per 3 metus prisirinko čion lig 100. Vieną kartą susirgus jų užvaizdai, broliui Jokubui, Šventasis yra čia jį stebuklingai pagydes. Bet neilgai teko gyventi čia dominikonams, nes tas pats Honorijus III perkėlo juos į šv. Sabinos vienuolyną, ant Aventino kalno. Šv. Sikstaus vienuolyne yra čia gyvenusio *šv. Domininko koplyčia* su matytiniais paveikslais¹⁾.

¹⁾ Malonusis katalike! Jei atsigręši atgal į pereinąją šv. Sebastijono gatvę, tai dešinėje pamatysi Palatiną su pajuodavusiais ciesorių rumų griuvėsiais, toli gi, kairėje, Vatikaną su žibančia kopula. Štai, pasaulio

Toliau paėję aprašomąją gatvę, dešinėje randame *bažn. S. Cesareo* (pl. I 9), kuri taip pat stovėjo jau šv. Grigaliaus I gadynėje. 1145 m. joje buvo aprinktas pop. pal. Eugenijaus III. Paskutinią kartą ji buvo atstatyta Klemenso VIII-jo gadynėje. Atvira ji esti tik šventadienių rytais.

Viduje, pirmoje bažnyčios pusėje, stovi 2 altoriu, iš XVI amž., ir kairėje—senobinė sakykla, papuošta skulpturomis, reiškiančiomis dieviškąjį Avinėlį ir Apaštalo simboliu. Priešais gi stovi didelė žvakydė su senobine koja (papėde). Didysai altorius su Konfesija, baldakimu, paauskintomis mozaikomis ir marga balustrada aplink chorą paėina iš viduramžių. Čiapat guli šv. *Cezarijus Dijak.* ir *Kank.* Užpakalyje, absidoje, stovi senobinis vyskupų sostas. — Šios visos trys bažnyčios yra kardinolų titulai.

Priešais tos bažnyčios stovi senobinė koliumna. Anapus gi bažnyčios kitkart yra bėvusi graži villa, įsteigta graikų mokslininko, kard. Bessarion'o († 1472).

Šioje apylinkėje senovėje yra buvęs žydų kvartalas (miesto dalis), kur gyvendavo patis bėdžiausias ir nešvariausias perėjūnai iš Palestinos.

Ties šv. Cezarijaus bažnyčia nuo mūsų aprašomosios gatvės atsiskiria kairėn garsusis senovėje kelias *via Latina*, kursai pradžioje vadinasi *via di Porta Latina*, nes iš miesto išeina pro vartus tuo pačiu vardu, kurie nuo 1808 m. stovi uždari (*chiusa*; ž. 327 p.).

valdovų galybė guli jau griuvėsiuose, ant žvėjo gi kapo nuo daugelio amžių stovi dangų siekiantis nepajudinamas bokštas. Todėl matome, kad pelningiau yra Dievui tarnauti, negu šiam pasauliui (ž. panašius žodž. 43 p.).

Šiapus tų vartų stovi 2 šv. Jono Ap. bažnytėli: kairėje — *S. Giovanni a Porta Latina*, (pl. K 9), kardinolo titulas, kuri tapo pastatyta VIII amž. ir paskiau daugel kartų, ypač 1686 m., atnaujinta. 14 senobinių koliumnų dalina ją į 3 pažastis. — Dešinėje gi, prie pat vartų — aštuonkampė *koplytėlė S. Giovanni in Oleo* (pl. K 10), pastatyta toje vietoje, kur 95 m. tasai Apaštalas, liepiant cies. Domicijonui, buvo nuplaktas ir nuogas įmestas į verdantį aliejų, bet išėjo iš jo sveikas ir tvirtas; dėl tos priežasties jisai buvo ištremtas Patmoso salon, iš kur paskui pagrižęs, vienutinis iš visų Apaštalo numirė sava mirtimi. Čiapat galima matyti to kankinimo įrankius. To stebuklo paminėjimą šv. Bažnyčia daro 6 geg. dieną. Iš čia grįžtame atgal į gatvę di Porta S. Sebastiano.

Toliau toje gatvėje, kairėje, yra Rymo konsulių *Scipijonų kapas (Sepolcro dei Scipioni*; pl. K 9, 10) iš III amž. pirm Kri-taus, bet atrastas čia tik 1780 m. Jų sarkofagas yra dabar Vatikano muzėjuje (ž. 91 p.).

Truputį toliau rytuose, vynmedžių sodne, yra keli matytini taip vadinami *Columbaria* arba požeminiai papuošti kambariai su daugybe mažų nišų sienose, kuriose stovi urnos (indai) su numirėlių pelenais, nes ry-miečiai stambeldžiai lavonus degindavo¹⁾. Tų kambarių nišų panašumas į karvelių (*columba*) lizdus, davė

1) Krikščionys, kaip ir žydai, niekad nes degindavo savo numirėlių lavonų, bet sekdami Kristaus Kuno palaidojimą, užkasdavo juos žemėje, idant jie su Kristim palaidoti, vienkart su juo ir atsikeltu pasaulio pabaigoje. Užtat bergždžias yra Bažnyčios priešų mėginimas šioje gadynėje vėl įvesti lavonų deginimą, nes tai yra pagrižimas į stambeldystę, su kuriuo Bažnyčia niekad nesutiks.

jiems tokį vardą. Įeinant mokama 1 fr. Gražesnysis iš jų buvo paskirtas Nerono žmonos, Oktavijos, liuosininkams (paliuosuotiems vergams), pietuose gi nuo šio yra kiti trys, iš kurių vienas, pastatytas 10 m. po Kr., turi cies. Augusto seserėčios Marcelios liuosininkų vardą. Viename iš jų sudėta apie 609 urnų.

Prieš S. Sebastijono vartus stovi viena arkada, neteisingai vadinama *Arco di Druso* (pl. K 10), pastatyta iš travertino, tur buti, cies. Trajano (98 — 117) gadynėje. Cies. Karakalla buvo pravedęs čia vandentraukį, kursai pristatydavo vandenį į kačik aprašytasias jo pirtis. Todel *Arco di Druso* yra tai papuošta to vandentraukio arkada, po kuria eina šv. Sebastijono gatvė. Taigi šitie akmenys stovi čia jau 1800 metų ir kad jie galėtų šnekėti, tai apsakytų mums, kaip šiuo keliu iškilmingai važiuodavo Ryman jo ciesoriai ir jų vadai-pergalėtojai, kaip pro juos griovės įvairių kankinių tautų burliai, kaip iškilmingai buvo vežami deginti ciesorių ir kitų didžiųjų lavonai ir kaip krikščioniš slapta naktį nešdavo į katakumbas šventųjų kankinių kunus.

Porta S. Sebastiano (sen. *Appia*) yra pastatyta iš keturkampių marmuro gabalų, paeinančių iš senobinių rumų. Du apvaliu jos bokštu ir maži tarp jų bokšteliai (dantys) paeina iš viduramžių, vartų gi apačia — dar iš cies. Aurelijono (270 — 275) gadynės. Ant senobinėsios jų spinos yra Kristaus raidės (monogramas). Tarp kitų, XVI amž. pro tuos vartus yra iškilmingai važiuavęs užkariavęs Tunisą vokiečių cies. Karolius V, kurį čia yra patikęs popiežius su rymiečiais. Iš oro pusės tebėra dar matomos geležinės gembės, ant kurių tuokart buvo pakabinti brangūs kilimai (divonai). Pro čia taipgi bėgęs iš kalėjimo ir šv. Petras Ap., 67 m. (ž. 374 p.).

Kairėje, priešais vartų, senovėje yra stovėjusi *Marso maldykla*, kurion pirmieji krikščioniš dažniausia

budavo vedami daryti aukas tam dievaičiui. Tarp kitų čion buvę atvesti ššv. pop. Steponas I ir Sikstus II.

Via Appia (Antica) buvo tai garsus senovėje kariškasis imperijos kelias, kurį yra pravedęs čia censorius Appius Claudius, 312 m. pirm Kr., suvartojęs jo išgrendimui didelius bazalto (liavos) gabalus, likusius nuo veikusių žiloje senovėje Albanų kalnuose ugniakalnių. Tos grendimo liekanos ir ligšiol dar kaikur tebėra matomos. Išėjęs iš miesto pro *Porta Capena* (buvusią Aurelijono ir Probo sienose, dabartinėsios via di Porta S. Sebastiano pradžioje), tasai kelias ėjo pro m. Tarracina (prie Tirreno jūros) lig m. Kapujos (*Capua*). Bet paskiau jisai buvo prailgintas net lig m. Brindisi (prie Adrijatiko jūros). Nors tasai kelias buvo statomas gan ilgą laiką, bet ilgai ir tarnauja žmonėms, užtat teisingai senovėje jis buvo vadinamas „Regina viarum“ (kelių karalius). Lig nesenų laikų tasai kelias daugelyje vietų buvo apleistas ir apaugęs, bet nuo 1850 — 1853 m. Pijaus IX rupeščiu didelė jo dalis nuo Rymo tapo nuvalyta. Dabar šituo keliu galima aplankyti įdomiausias Rymo apylinkes, nes jisai abiejose šalyse yra tartum sėte apšėtas senobiniais rymiečių kapais, ant kurių dabar žole apžėlusių griuvėsių žaidžia maži vaikai.

Anapus *Porta S. Sebastiano* via *Appia* netrukus eina po *Civita-Vecchia*'s geležinkeliu ir paskui per *upelį Almone*¹⁾. Už kokių 300 mtr.

¹⁾ Prie to upelio, kairėje, didelių kaitrų laike, atėdavo rymiečių stabmeldžių eisenos (procesijos), meldamos lietaus iš dievaičio Jupiterio. Tam tikslui moteris plaudavo čia to dievaičio juodąjį akmenį.

anapus to upelio, kairėje, stovi maža, bet garsi bažnytėlė su antrašu ties durimis:

Domine, quo vadis. Tokį vardą ji yra gavusi del šiekios gražios padavos (ž. Wujko „Biblia“, IV tom. 443 p.):

67 m. po Kristaus nedorasis cies. Neronas, pamerkęs šv. Petrą Ap. mirtin, imetė jį Mamertino kalėjiman, bet padedant kalėjimo sargams, kuriuos tasai Apaštalas buvo čia pakrikštijęs, šv. Petras pabėgęs iš jo naktį (ž. 374 p. prier.). Bet bebėgdamas tuo keliu, šioje vietoje susitikęs stebuklingai Kristų, nešantį kryžių miesto linkon. Tuokart šv. Petras paklausęs: „Domine, quo vadis?“ („Viešpatie, kur eini?“). Bet išgirdęs atsakymą: „Eo Romam iterum crucifigi“ („Einu Ryman, kad vėl bučiau prikryžiuotas“), šv. Petras supratęs Kristaus norą, kad Jo Apaštalas nesibijotu numirti už savo Mokytoją. Todėl, Kristui pranykus, Petras tuoj sugrižęs kalėjiman ir, ten pagautas, savo mirtimi prie kryžiaus pagarbino V. Jėzų. Tasai atsitikimas yra aprašytas ant pakabintos šioje bažnytėlėje lentos ir išreikštas tam tikrais paveikslais ant sienų. Jos gi viduryje yra dar nešančio kryžių Kristaus stovyla, nulieta iš gipso, sulig Mikolo Angelo stovylos, bažnyčioje S. Maria sopra Minerva (ž. 166 p.). Kitaip ši bažnytėlė yra vadinama: *S. Maria delle Palme (Pėdų)*, nes jos altoriuje yra ypatingai žmonių garbinamas Marijos paveikslas ir, sulig padavos, čiapat, susitikimo su šv. Petru vietoje, Kristus palikęs išspausas ant akmens savo Kojų pėdas. Tasai akmuo su pėdų ženklais dabar yra šv. Sebastijono bazilikoje, šioje gi bažnytėlėje yra laikoma po geležine baliustrada anų pėdų kopija. Sugriuvus tai bažnyčiai, XVI amž. kard. Reginaldas Pole buvo pastatęs anapus jos apvalią *koplytėlę*, kad buvusios čia bažnytėlės atmintis nežutu. Bet 1620 m. kard. Pran. Barberini (jo herbas tebėra ties durimis) atstatė šią bažnytėlę senobinėje vietoje.

Ties bažnytėle nuo via Appia atsiskiria dešinėn via *Ardeatina*, einanti pietų linkon, į m. *Ardea*, buv. rutulį sostinė. Prie tų dviejų kelių yra plačiai išsiša-

koję didžiosios ir garsiosios **Rymo katakumbos**¹⁾. Taip štai, tuoj ties minėtąja apvalia koplyčia, dešinėje, yra duobėje įeiga į *šv. Morkaus ir Balbinos katakumbas*,

¹⁾ *Katakumbos* (pav. № 49) yra tai pačių krikščionių rankomis iškasti vulkaniškoje Rymo žemėje (*tuf*) dideli urvai, arba lindingės, dviem, trimis arba ir daugiau (lig 7) augštais su ilgomis ir į visas puses išsišakojusiomis ir susikryžiuojusiomis siauromis (nuo 1/2 — 1 mtr.) galerijomis (koridoriais) su retais langais. Tų pagal didžiausius Rymo kilius tęsiančiusi urvų sienose yra daugel eilių tankiai viena ant kitos iškastų siaurų ir pailgų skylių arba grabų (*loculi*), kur pirmuosiuose amžiuose budavo laidojami šventųjų Kankinių arba šiaip jau krikščionių lavonai; neretai čiapat budavo pastatomas indelyje ir surinktasai Kankinio kraujas. Grabų skylės paprastai budavo uždengiamos akmens arba marmuro lenta su graikų arba lotinų kalba parašytu ant jos numirėlio vardu. Bet dabar tie grabai yra tušti. Platesnėsios urvų vietos budavo vadinamos „*cubicula*“; jose dažnai budavo laidojamos atskiros šeimynos ir čia, tartum koplyčiose, persekiojimų laikuose susirinkdavo pirmieji krikščionys. Čia, ant Kankinių kapų, popiežiai ir kunigai laikydavo jiems šv. Mišias, sakydavo pamokslus, klausydavo išpažinties, dalindavo šv. Komuniją ir kitus Sakramentus, pagalios krikštydavo katechumenus (naujus krikščionis). Čiapat budavo ir slaptoji popiežių buveinė, iš kurios išeidavo įvairūs jų parėdymai visan pasaulin. Kai-kuriose iš tų koplyčių tebėra dar altorių, vyskupiškųjų sostų, klausyklų, skulpturų ir simbolinių paveikslų žymės ir liekanos. Žodžiu, katakumbos buvo tai pirmųjų krikščionių netik kapinės (*coemeterium*), bet ir vienuotinės slaptos bažnyčios (*ecclesia*) ir krikščioniškosios mokyklos. Kartais atsitikdavo, kad pasiūstieji įieškotų krikščionių karėiviai užklupdavo juos čia susirinkusius ir visus suimdavo arba nužudydavo. Tarp kitų čia buvo nužudyti dagi popiežiai: šv. Steponas I, (257 m.) ir Sikstus II (258 m.). Pop. šv. Damazas I, 370 m., liepė katakumbų lubose padaryti skylės (*lucernaria*) šviesos ir tyro oro į jas įleidimui. Be to, ant viršaus, ties garsiųjų kankinių kapais, buvo pastatytos gražios bazilikos, kurių griuvėsiai ir ligšiol tebėra. Vardus katakumbos.

ant kurių šv. Morkus Pop., 326 m., buvo pastatęs ant tos Šventosios kapo baziliką, ir joje paskui pats buvo palaidotas. Čia yra buvę kvepiančiųjų gėlių daržai,

yra gavę arba nuo savininkų, kurių žemėje jos buvo iškastos (kaip antai: *Coemeterium S. Domitillae, Priscillae, Praetextati* ir k.), arba nuo garsiųjų jose palaidotųjų kankinių (*Coemet. SS. Nerei et Achillei, S. Agnetis, S. Sebastiani* ir k.). Seniausiosios iš jų siekia I amž., paskutinėsios gi — V amž. pradžios; krikščionių lavonai čia budavo laidojami lig 409 m., nes tame laike buvo pradėta steigti kapines mieste, prie bažnyčių. — Tokios katakumbos senovėje yra buvę netik Rymo, bet ir kitų didžiųjų miestų: Neapolio, Sirakuzų, Aleksandrijos, Paryžiaus ir k. apylinkėse. Bet visur jos buvo už miesto sienų, nes imperatorių įstatai gindavo laidoti mieste lavonus, arba nors laikyti jų pelenus.

Kadangi Rymo įstatai liepdavo laikyti kiekvieną kapą šventa ir nepaliečiama vieta, tai ir katakumbos tokių skaitlingų ir smarkių persekiojimų laike išliko sveikos. Ypač gi krikščionių tarpe jos ilgai buvo laikomos didžioje pagarboje, kaip pašventos Kankinių krauju. Jose gi sudėti Sventųjų kunai traukė prie savęs skaitlingus maldininkų burius. Bet ilgainiu, dažnai užpuolant Rymą laukinėms tautoms, ir katakumbos daug nuo jų nukentėjo. Taip 410 ir 537 m. apgriovė jas gotai, o 755 m. godų longobardai apiplėšė jas taip, kad net grabus išdraskė ir šv. kaulus iš jų išsi-vežė. Žinoma, kiekvieną kartą popiežiai (ypač Jonas III ir Povilas I) yra atitaisę ir vėl sutvarkę katakumbas, bet, matydami ir tolimesnį pavojų šv. relikvijoms, nuo VIII amž. jie pradėjo pernešinėti Sventųjų kunus į miesto bažnyčias, kuriose ir ligšiol jie tebėra. Bet tasai katakumbų tuštinimas prisidėjo prie jų apleidimo. Pradedant IX-ju amžiu, persimainius laikams ir žmonėms su jų supratimais, reikalais ir papročiais ir nesiliaujant karėms ir maištams, katakumbos beveik visai buvo užmirštos ir neprižiurimos užgriuvo (išskiriant šv. Sebastijono katakumbas). Tik nuo 1593 m., kuriais mokytas maltietis (vienuolis), Ant. Bosio, pradėjo jas atkasinėti ir tyrinėti, tapo į jas atkreipta atida ir popiežiai, nesigailėdami didelių išlaidų, pradėjo jas atkasinėti ir

kurie pristatydavo krikščionims dedamuosius ant jų kapų vainikus. Toliau stovi dar šv. *Sotero kat.*, bet šios abejos katakumbos skaitosi jau šv. Kaliksto katakumbų dalimi.

tvarkyti. XIX amž. šioje šakoje atsižymėjo mokyti archeologai P. Marchi ir jo mokiniai Jonas ir Mikolas de Rossi. Užtat dabar jos vėl yra visiems prieinamos ir prideramoje pagarboje laikomos.

Nuo Pijaus IX, kurs daugel išlaidų pakėlo del katakumbų atkasinėjimo, tolesniam panašiam darbui Vatikanas skiria kasmet po 18,000 frankų. Bet ir ligšiol dar nevisos katakumbos yra atrastos ir atkastos. Dabar žinomųjų tų kapinių įvairaus didumo priskaitoma arti 50, kurios užima žemės plotą arti 2½ milijonų keturkampių metrų (arti 2°0 dešimt.) ir apsupa Rymą iš visų pusių, tartum šv. juosta arba vainiku. Ypatingai daug jų yra prie kelių: Salaria (7) ir Nomentana (5), Appia Antica (6) ir Aurelia (5). Visas katakumbų galerijas (nuo 7 — 23 mtr. gilumo po žemės) ištiesus, jų ilgis siektų 876 kil. (arba sulig P. Marchi — net 1200 kil.) ir jose būtų buvę palaidota apie 6 mil. Kankinių. (Štai, kiek krikščionių nukankinta viename Ryme!) Vienose tik šv. Kaliksto ir Sebastijono katakumbose būtų sudėta 174,000 kankinių kunų, neskaitant kitų krikščionių. Taigi katakumbos yra tai tartum požeminis miestas, arba senobinis krikščioniškasis Rymas, su savo gatvėmis, plečiais, trobomis ir gyventojais, kurs savo dvasios galingumu sulaužė žemiškąją stambeldijos galybę. Ir ligšiol katakumbos tebėra labai svarbios krikščionijos istorijos ir mokslo tyrinėjimams, nes jos parodo, kad mūsų tikėjimas paėina iš Apaštalų gadinės. Norint žinoti, kaip atrodė katakumbos, užtenka apžvelgti tik vienas iš didesniųjų (duokime, šv. Kaliksto katakumbas), nes visos jos yra labai panašios tarp savęs. Lankant tuos urvus, vadovas įduoda keleiviams po mažą žvakelę ir uždraudžia atsitraukti nuo burio, kad nepaklydus ir badu nenumirus tuose begaliniuose urvuose. Be to, visose katakumbose smarkiai yra užginta paimti sau nesiklausus ką nors: akmenėlių, smiltis, kaulėlius ir k. Norintieji gauti šv. relikvijų tepaprašo kard.-Vikarijus.

Kairėje gi nuo via Appia prasideda jau iš II amž. paeinančios didelės šv. *Pretekstato katakumbos* (ž. 389 p.). Užtat toliau mes einame tarp didelių senobiniųjų krikščionių kapinių, kuriose beveik nuo Apaštalų gadinės buvo laidojami garsūs šv. Kankiniai ir tukstančiai kitų krikščionių. Dar VII — VIII amž. čia yra stovėję 6 bažnytėlės: ant šv. *Pretekstato katakumbų* — ššv. Tibarcijaus, Valerijaus ir Maksimo, šv. Zonono ir šv. Sikstaus bažnytėlės, ir ant šv. Kaliksto — šv. Kornelijaus, šv. Cecilijos ir šv. Sotero.

Truputį toliau paėję via Appia, užpakalin turime gražų reginį į miesto sienas ir kairėn — į via Latina. Čiapat, kairėje, antrašas ant namų skelbia, kad čia yra vieno iš didžiausiųjų ligšiol žinomų cės. Livijos liuosininkų *Kolumbarijaus* (ž. 377 p.) griuvėsiai.

Iš čia via Appia šaute sauja pietryčių linkon, į m. Albano (apie 20 kil.).

Toliau kokius 200 mtr. paėję, dešinėje (Nr. 38), randame įeigą su antrašu į garsiausias **Šv. Kaliksto (S. Calisto) katakumbas**, prie kurių stovi keli kiprisai. Tos katakumbos taip yra vadinamos delto, kad šv. Kalikstas Pop. (217—222) daug yra pasidarbavęs jų įtaisymui ir padidinimui. Jos yra garsiausios iš visų, nes tai buvo, taip sakant, oficialinės popiežių kapinės ir jose buvo laidojami jie patys (46) ir garsieji Kankiniai (174). Tai yra vienutinės jau beveik ištiesai atkastos Jono Rossi'o, 1849 m., ir labai įdomios katakumbos, užtat kiekvienas maldininkas stengias bent jas aplankyti, kad turėjus supratimą apie visas Rymo katakumbas. Ilgio jos turi apie 17 kil. ir gilio lig 25 mtr., nes kai-kur susideda net iš 7 augštų. Jos yra atviros kasdieną (išskiriant Kalėdų ir Velykų šventes) nuo 8 $\frac{1}{2}$ v. lig saulei nusileidžiant;

paprastai mokama 1 lira nuo asmens, bet maldininkų burius įleidžiama ir be to¹⁾.

Tuojuo prie kelio, tarp minėtųjų kiprisų, yra didelio paminklo ant kapo liekanos, nuo kurių netoli yra ir duris į katakumbas. Anapus gi to paminklo stovi dar plytų muras su 3 absidomis. Vienas garsus archeologas (senovės palaikų tyrinėtojas), apie 1850 m., pripažino, kad čia yra buvusi senovėje šv. Kaliksto koplyčia (*Oratorium S. Callisti in Arenariis*), bet sulig kitų tyrinėtojų čia buvusi ššv. Cecilijos ir Sikstaus II Pop. koplyčia, po kuria be tų Šventųjų buvęs palaidotas dar šv. jaunikaitis Tarsicijus Kank. Trapistai, kuriems a. a. Leonas XIII pavedė tų katakumbų globą, neseniai atnaujino šitą koplyčią ir pastatė joje altorių. Į jos sienas viduje minėtasis Jonas Rossi (kurio čiapat yra ir biustas) įmuryjo daugel antrašų ir skulpturų iš katakumbų.

Nusileidę laiptais į katakumbas, pirmiausia įeiname į koridorių su grabais abiejuose šonuose, paskui gi, pasukę kairėn, atsiduriame *Popiežių kambaryje* (*Camera papale*), kurį yra čia įsteigęs šv. Kalikstas, apie 200 m., tebebudamas popiežiaus archidijakonu. Jon įeidami, ant abiejų sienų matome surašytas įvairias maldeles, kurias paliko čia nuo IV — VI amž.

¹⁾ Kunigai, norintieji šiose arba ššv. Nerijaus ir Achilleso katakumbose laukti šv. Mišias privalo per 3 dienas išangsto arba raštu kreipties į vietinio trapistų vienuolyno viršininką, arba asmeniškai melsti per vedžiojančius po katakumbas vienuolius. Jei vartai į katakumbas butu uždaryti, tai kreipties į vartus Nr. 28, prie via Appia.

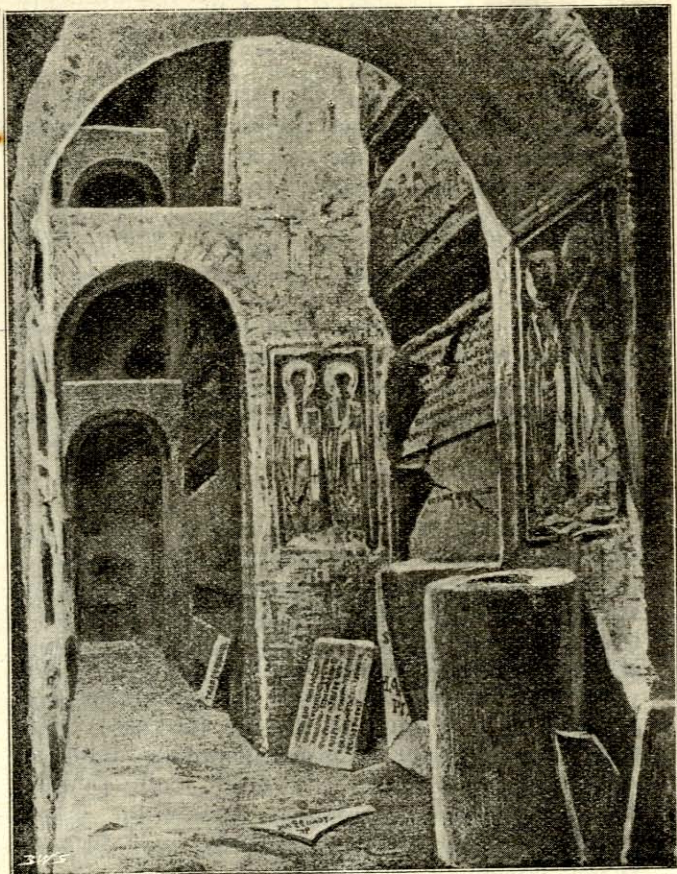
aplankiusieji šitą garbingą vietą maldininkai. Tame kambaryje rado amžinojo atilsio vietą 10 trečiojo šimtmečio popiežių: ššv. Poncijanus, Anterus, Fabijonas, Lucijus I, Steponas I, Sikstus II ir k.; garsiausias iš jų yra Sikstus, kurs buvo nužudytas katakumbose. Jojo ir kitų čia gulėjusių kankinių garbei yra čia ant didelės lentos eilės, kurias, parašytas gražiomis raidėmis, patalpino čia šv. Damazas I Pop. Bet nuo kitų keturių minėtųjų popiežių teliko tik jų grabų antrašų dalis. Beveik visų tų Šventųjų kunus yra pernešęs iš čia miestan šv. Paschalis I, 818 m. Tasai pats šv. Damazas to kambario gale, prieš šv. Sikstaus kapą, buvo pastates altorių, prieš kurį stovėjo 2 graži koliumni ir baliustrada apvestas choras.

Toliau siauru, bet augštu urvu įeiname į šv. *Cecilijos kryptą*, nes čia toji Šventoji gulėjo palaidota lig 821 m. (ž. 127 p.). Ties niša, kurioje yra gulėjusi Šventoji, yra jos paveikslas bizantiškame stiliuje su iškeltomis rankomis, is VI amž., apačioje gi—Kristaus su knyga ir Urbono I paveikslas, iš X ir XI amž. Tasai popiežius yra pakrikštijęs Šventosios sužadėtinį, šv. Valerijoną, ir jo brolių, šv. Tiburcijų. Vienoje iš nišų, kurioje degdavo lemplė prieš šv. Cecilijos grabą, yra Kristaus galvos paveikslas. Čiapat yra ir mozajikos liekanos, kurią yra sudraskę, tur but, gotai, išilaužę čion 410 m. Pagalios, ant sienos, ties skylė įeiti šviesai, yra dar kitų freskų liekanos. Šv. Cecilijos dieną (22 lapkr.) apšviestoje šv. Kaliksto katakumbose, į kurias tuokart leidžiama dykai, esti laikomos iškilmingosios

šv. Mišios. Tą dieną, tartum dar prieš 17 amžių, susirenka čion minios katalikų.

Šaly popiežių kambario yra 6 paeiliui stovintieji kambariai, vadinami *Sakramentų kopyčiomis*, nes jų frėskai, iš III amž., perstato mums simboliškai šv. Krikštą ir Altoriaus Sakramentą. Bet tuos labai idomius kambarius tegalima lankyti tik gavus ypatintąjį kardinolo Vikaro leidimą. Toliau randame šv. *Euzebijaus Pop.* (309 — 309) *grabo kambarį*; to Apaštaltų Vietininko garbei yra taip pat šv. Damazo parašytosios eilios (kopija iš VI amž.). Dar toliau yra grabų kambarys, kuriame dviejuose sarkofaguose guli po stiklu balzamuotųjų lavonų liekanos. Pagalios, tose katakumbose yra dar *Gerojo Ganytojo kopyčia*, nuo kurios prasideda gausiai architektura papuoštoji katakumbų dalis.

— Toliau keliaudami urvais, įeiname į šv. *Liucinos* arba šv. *Kornelijaus kryptą* (pav. Nė 49), kur atskirai nuo savo draugų buvo šv. Liucinos palaidotas jos pačios kryptoje šv. Kornelijus Pop. (251 — 252). Čia tebėra dar akmuo su to popiežiaus vardu. Šalip jo kapo yra freskai iš VI amž.: ššv. Kornelijus ir Kiprijonas (su Evangelijų knyga rankose), Sikstus II ir Optatus. Palipę trumpais laiptais augštyn į seniausiąją katakumbų dalį, randame ten ant lubų paveikslus, savo stiliu labai panašius į Pompejos paveikslus. Tarp jų yra vienas paveikslas, paeinantis iš Apaštaltų gadynės ir ženklinantis Kristų žuvies pavidale, nešančios ant nugaros pintinėlę su vynu ir duonos kepalėliais, Švenč. Sakramento ženklais.

№ 49. Šv. Kaliksto katakumbos. Šv. Liucinos arba šv. Kornelijaus krypta.

Šaly tos vietos yra ir didžioji įeiga į katakumbas. — Prie trapistų vienuolyno paskutiniaisiais metais yra atrastas šv. *Morkaus ir Marcelino grabų kambarys* ir šv. *Damazo šeimynos koplyčia*.

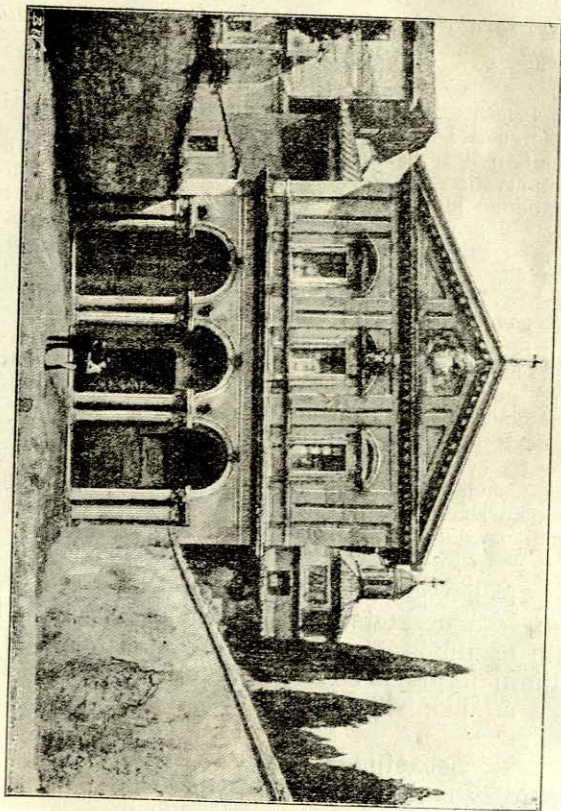
Priešais tų katakumbų, prie via Appia, yra taip pat įeiga ir į minėtąsias šv. *Pretekstato katakumbas* su m. zajikomis ir freskais jose. Kadangi čia buvo palaidotas šv. Urbonas Pop., tai netoli iš čia, rytuose, stovi ir raudonų plytų bažnytelė jo vardu (*S. Urbano*). Senovėje ji yra buvusi girtybės diev. *Bachus'o* maldykla, ar gal rymiečių kapas, bet X ar XI amž. pašvestas į bažnyčią. Po didžioju jos altoriu yra matytinas senobinis šv. Marijos paveikslas; sienas gi puošia nublukusieji paveiksai, iš XIII amž.

Stovėdami čia ant Appijaus kelio, priešais matome šv. *Sebastijono baaziliką* (ž. žem.), *Cecilijos Metella's* kapo paminklą (ž. 393 p.) ir toluoje *Albanų kalnus* su augščiausiaja jų viršune—*Monte Cavo* (949 mtr.); už pakalyje gi puikiai atrodo šv. *Petro kopula*.

Už šv. *Pretekstato katakumbų*, kairėn nuo senobinės via Appia, eina naujesnėji *strada Appia Pignatelli*, kuri perėjus skersai *Strada militare*, už 3 kil. susilieja su *via Appia nuova* (ž. 137 p.).

Toliau prie via Appia, tuoj už *via delle Sette Chiese*, ateinančios iš vakarų, nuo šv. *Povilo bazilikos*, stovi viena iš septynių privilegijinių Rymo bazilikų, lankomų jubilėjaus metais atleidams gauti.

Šv. Sebastijono bazilika (pav. № 50). Tačiau vieną iš mažesniųjų Rymo bazilikų yra pastatęs dar šv. *Damazas I*, apie 370 m., kaip baziliką 3 pažastimis. Atstatė gi ją *Flaminius Ponzio* ir *Jonas Vasanzio*, 1612 m. Nuo seniausiųjų amžių ji buvo laikoma ypatingoje

pagarboje ir lankoma viso pasaulio maldininkų, nes joje buvo palaidota daugelį Kankinių, tarp kurių ilgą laiką yra gulėję dagi abiejų Apaštalų Kunigaikščių, šv. Petro ir Povilo, kunai. Jų garbei ir buvo pastatyta šita bazilika, turinti dabar parapijos teises. Tuščias plotas prieš ją yra tai senobinis *atrium* (kiemas, ž. 355 p.), kurio viduryje yra buvusi fontana rankų mazgojimui.

Prieangis yra paremtas šešiomis senobinėmis granito kolionomis. Šitoje bazilikoje tėra 5 privilegijiniai altoriai: 1) pirmasis — kairėje pusėje, šv. Sebastijono altorius, kuriame brangioje urnoje iš lapis lazuli guli šv. Sebastijono Kank. († 287) kaulai ir stovi graži jo stovykla, sulig Bernini'o braižinių. 2) Priešais stovintis Relikvijų altorius, kuriame yra 380 pusk. paminėtasis akmuo su tariamais Kristaus pėdų ženklais. 3) Šv. Karolio Baromėjaus, 4) Šv. Bernardo ir 5) Šv. Jieronimo. Paskutinė dešinė koplyčia yra Kar. Maratta's († 1713) darbo. Toje bazilikoje yra dar palaidotas šv. Eutichijonas pop. († 283).

Į čiapat esančias **Šv. Sebastijono katasumbas** yra duris kairėje nuo to Šventojo altoriaus. Tose iš III amž. paeinančiose lindynėse ir buvo palaidotas tasai Šventasai Kareivis-Kankinys, sušaudytas ir pagaliais užmuštas prie dabartinės Corso Vittorio Emanuele (ž. 140 p.). Su juo buvo dar palaidotas ir šv. Eutichijus Kank., nuo kurio grabo yra dar užsilikę šv. Damazo parašytosios jo garbei eilios, dabar įmurytos bažnyčios prysakyje, kairėje. Apie 400 m. čiapat buvo palaidotas dar

šv. Kvirinas Vysk. ir Kank., perneštas čion iš Vengrijos, užpuolus ją laukinėms tautoms. Jo kunas buvo sudėtas šalip bazilikos esančioje apvalioje bažnytėlėje (duris į ją šalip choro, augštai), vadinamoje *Platonis di S. Damaso*. Seniau buvo manoma, buk šioje vietoje buvę palaidoti ššv. Petras ir Povilas, bet jų kapas ligšiol tebėra neatrastas. Toje ypatingo stiliaus bažnytėlėje yra aplinkui nišos grabams sudėti. Atskirai stoviničiame jos altoriuje, priešais ir užpakalyje, yra langeliai, per kuriuos galima pažvelgti į tariamąjį Apaštalų kapą.

Tos katakumbos didžioje dalyje tapo atkastos tik naujesnėje gadynėje, užtat jose dar tebėra daug užmurytųjų grabų su kaulais, daug paveikslų ir antrašų. Jas galima lankyti visados; vedžioja vienas iš bėdnu pranciškonų, kurie aprupina tos bazilikos reikalus. Ššv. Pilypas Nerijus, Juozapas Kaliasancijus, Brigida ir kiti Dievo tarnai ypatingoje pagarboje laikydavo šias katakumbas ir daug valandų praleisdavo jose besimelsdami ir dangiškuosius dalykus beapmąstinėdami. Šalip vieno biusto ir yra lentelė su antrašu, pažyminti vietą, kurioje meldavos šv. Pilypas Nerijus.

Netoli nuo bazilikos, po Rondanini'o vynynu, yra dar taip pat iš III amž. paeinančios *Žydu katakumbos* (*Catac. ebraiche*), kurioms įtaisyti žydu kolonija suvarotojo išsišakojusias smilčių ir akmens kasyklas, kad jose galėtų sulig savo papročio laidoti savo numirėlius. Antrašai jose tėra graikų ir lotinų kalbomis.

Čiapat tarp via Appia ir via Appia Pignatelli stovi griuvėsiuose ilgas *Circus Maxentii*, kurs buvo paskirtas rymiškųjų dviračių vežimų lenktynėms. Pastatė jį, 311 m., cėis. Maksencijus, kurį netrukus (312 m.) Konstantinas Did. sumušė prie Ponte Molle (ž. 215 p.).

Tasai cirkas turėjo 482 mtr. ilgio ir 79 mtr. pločio ir jame galėjo tilpti 18,000 žiurėtojų, susėdusių ant 10 eilių sėdinių. Dabar cirko arena yra ariama ir nepatogu ją lankyti. Čia kitąkart yra stovėjęs obeliskas, kurs dabar yra ant vidurinėsios plec. Navona fontanos (ž. 182 p.).

Toliau už kokių 200 mtr., prie aprašomojo kelio, kairėje, stovi ant kalnelio, tartum visų paminklų karalius, milžiniškas kapas *Sepolcro di Cecilia Metella*. Yra tai 20 mtr. ilgio (diametre) ir tiek pat augščio turintis apvalus muras ant keturkampio pamato, pastatytas cėis. Augusto (28 m. pirm Kr. — 14 m. po Kr.) gadynėje iš didelių travertino gabalų. Bet XIII amž. tasai kapas buvo perdirbtas į tvirtumą su dantuotu viršu, kuri buvo sugriauta Sikstaus V gadynėje. Šaly jo yra tvirtumos ir šv. Mykalojaus bažnytė's griuvėsiai. Anapus to kapo, kairėje, prasideda minėtoji Strada Militare, jungianti via Appia su via Tiburtina.

Senovėje net lig šio kapo buvo atplaukusi liavos upė, išsiveržusi iš veikusių tuokart Albano ir Nemi kraterų (dabar ežerų); ta sustingusia liava (bazaltu) ir buvo išgrįsta via Appia.

Toliau prie via Appia, dešinėje, yra viena iš apsupančių Rymą naujųjų tvirtovių (*Fortezza Appia Ant.*) ir daugel kitų kapų griuvėsių abiejose pusėse. Įžymesnieji tarp jų yra šie: *Casale di S. Maria ntova* su plačiais griuvėsiais, vadinamais „Roma Vecchia“; griuvėsiai *Ustrinum* arba įstaigos, kurioje buvo deginami lavonai, ir pagalios, didelis kapas *Casale Rotondo* su apvalia bone ir kiek toliau, augštas muras su bokštu *Tor di Selce* (bazalto bokštas).

Anot Apaštalų Darbų knygos (XXVIII, 14), šv. Povilas Ap., keliaudamas iš Palestinos Ryman, tuo keliu ejo pėsčias iš Puteolių (*Pozzuoli*, netoli nuo Neapolio). Toje šv. Lukos Ev. knygoje šv. Povilas sako apie tai: „*Ir iš ten* (t. y. iš Rymo) *broliai*, t. y. krikščionys *išgirde, išėjo musų pasitiktų iki Appijaus rinkos ir Tabernų*“ (netoli Gajetos).

Dabar grįžkime atgal, lig šv. Sebastijono bazilikos, ties kuria, pasukę kairėn į minėtąją *via delle Sette Chiese*, prieisime *via Ardeatina*. Tuoj už kryžkelės, dešinėje kertėje, yra *antroji ieiga* į šv. Kaliksto katakumbas.

Kiek toliau nuo via Ardeatina, kairėje, yra dar vienos iš seniausiųjų **Šv. Domicelios** arba *šv. Nerijaus ir Achillejaus katakumbos*, nes jose tarp kitų ciesoriškos Fliavijų giminės sarnarių krikščionių buvo palaidoti ir tie 3 Šventieji, kurių kunai dabar yra jų bažnyčioje, ties Karakallos pirtėmis (ž. 374 p.). Tose katakumbose yra lig 900 įvairių senobinių antrašų ir keli sarkofagai. Jas galima lankyti (tik nuo 1899 m.) tuo pačiu laiku ir ta pačia kaina, kaip ir šv. Kaliksto katakumbas.

Dviejose iš penkių pradžioje buvusių įeigose yra freskai iš I amž. Katakumbų viduryje, antrajame augšte, 1875 m. tapo atkasta čia buvusios palaidotos dvasiškosios šv. Petro Ap. dukters, *šv. Petronėlės bazilika*, kurioje dar šv. Grigalius Did. yra sakęs savo pamokslus. Senovėje toji keturkampė bazilika 3 pažastimis buvo matoma ant žemės paviršiaus ir ja naudotos krikščionių nuo V — VIII amž. Ant vienos iš jos altoriaus koliumnos yra iš V amž. paeinantis reljefas, reiškiantis šv. Achilejaus galvos nukirtimą. — Šios katakumbos, panašiai kaip ir šv. Kaliksto lindynės, susideda iš daugelių mažesniųjų, kurios senovėje buvo valdomos atskirų žmonių arba šeimynų.

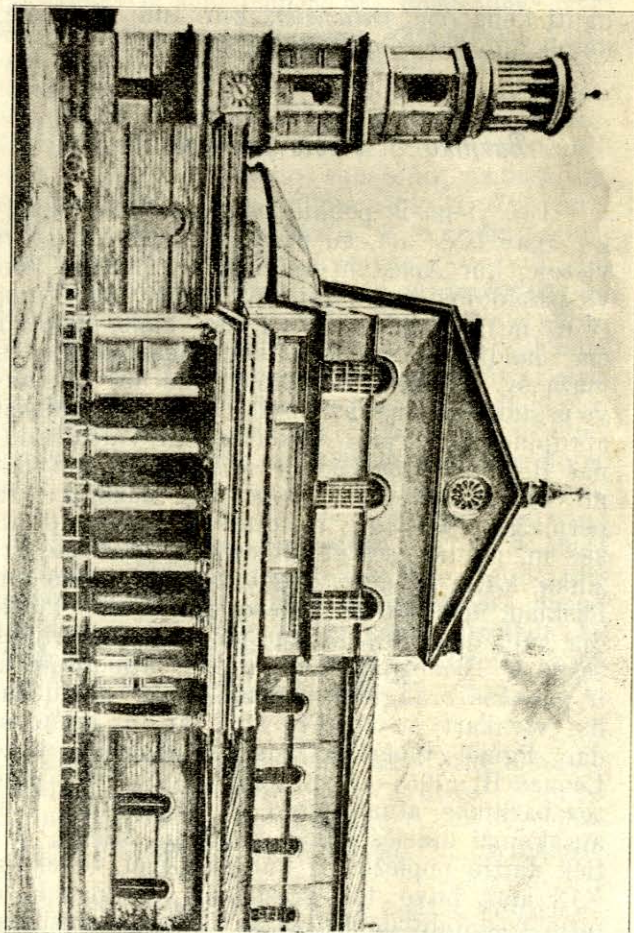
Toliau, važiuojant keliu *delle Sette Chiese*, reginį uždengia augštos muros tvoros. Už 1½ kil., anapus šv. Povilo kalnelių (*Colli di S. Paolo*) su *Komodillos katakumbomis* ¹⁾, privažiuo-

¹⁾ Šioje vietoje, Dioklecijonui liepiant, tapo nukirsti šv. Feliksas ir Adauktus, Žemaičių vyskupijos Patronai.

jame jau į m. Ostiją (prie Tiberio įtakos) einanti kelią (*via Ostiensis*), kur tuoj, dešinėje, netoli nuo Tiberio, stovi garsioji

Bazilika S. Paolo fuori le Mura.

Toji viena iš penkių patrijarkalinių bazilikų (pav. № 51), su parapijos teisėmis, stovi vietoje, kur Apaštalų mokinė, šv. Liucina, buvo palaidojusi nukirstojo šv. Povilo Ap. kuną († 67 m.). Kaip ant šv. Petro kapo, taip ir čia maldingas cies. Konstantinas, sugriovęs mažą šv. Anakleto koplytėlę, apie 324 m., buvo pastatęs pirmąją šv. Povilo baziliką ir gausiai aprupinęs ją turtais. Bet ciesoriai Valentinijonas II, Teodozijus Did. ir Arkadijus, matydami, kad Konstantino pastatytoji bazilika yra permaža skaitlingų maldininkų patalpinimui, 388 m. pradėjo statyti didesnę ir gražesnę baziliką, kurią pabaigė cies. Honorijus, 395 m. Paskiau, apie 450 m., ciesorienė Galla Placidia, minėtųjų cies. Arkadijaus ir Honorijaus sesuo ir Teodozijaus Did. duktė, atnaujino ją ir papuošė brangiomis mozajikomis, kurių dalis, vienkart su antrašu apie tai ant arkados, dar ligšiol tebėra. Daugelis popiežių, ypač Leonas III (795 — 816), yra pasidarbavę prie tos bazilikos atnaujinimo ir papuošimo. Neapsakomai dideles aukas yra čion sudėję per tiek amžių popiežiai ir kunigaikščiai, todėl lig XIX amž. buvo tai gražiausia, įdomiausia, o pirm pastatant dabartinęją Vatikano baziliką, ir didžiausia Rymo bazilika. Bet tuos garbius

Dievo namus, kurie beveik pusantro tukstančio metų išstovėjo nepaisydami nė žemės drebėjimų (tik 801 m. buvo įkrintę jos lubos), nė Tiberio potvinių, 1823 m. per 5 val. sunaikino beveik visus ugnis, kilusi per stogą dengusių darbininkų neatsargumą. Paliko nesudegęs tik choras su didžiuoju altoriu. Ji turėjo 5 pažastis be lubų (su matomis gegnėmis iš Libano kedrų) ir 80 marmurinių kolonų po 36 pėdas augščio. Pažastis buvo papuoštos popiežių paveikslais ir senobinėmis mozaikomis su freskais. Prieš atgręžtą į Tiberį fasadą buvo arkadomis apsuptas kiemas (*atrium*) ir vedantis miestan portikas.

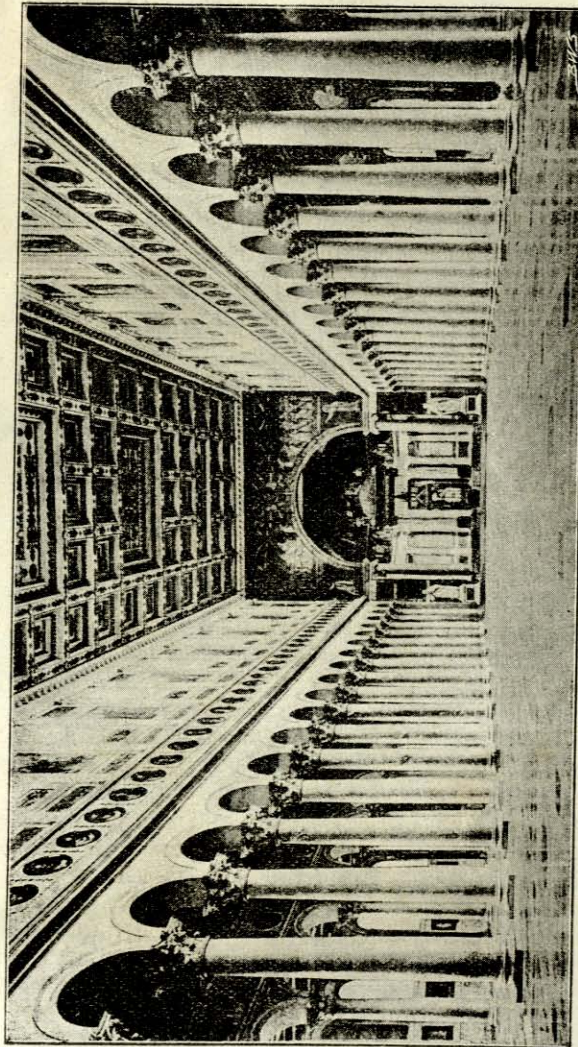
Tokiai baisiai nelaimėi atsitikus, suvaitojo visa Europa, tik vienas Rymo valdovas, pop. Pijus VII, nieko apie tai nežinojo, nes jau sunkiai sirgo ir už mėnesio mirė. Todėl jo įpėdinis, pop. Leonas XII, tuoj pradėjo rinkti aukas visame pasaulyje¹⁾, iš kurių, keliems architektams darbą vedant, 1840 m. buvo atstatyta ir pašvęsta skersinėji pažastis, paskiaugi ir visa bazilika. Tą naują baziliką pašventė labai iškilmingai Pijus IX, 10 gruodžio 1854 m., dalyvaujant 54 kardinolams ir 141 vyskupui, kurie buvo tuokart susirinkę Ryman iš viso pasaulio Nekaltojo Marijos Prasidėjimo dogmato apskelbimui. Bet 1891 m., sproguš parako sandeliui prie Porta Portese (2 $\frac{1}{2}$ kil. žemių linkon), toji bazilika vėl žymiai tapo pažeista,

1) Geresniam ir greitesniam bazilikos atstatymui Leonas XII įsteigė tam tikrą kardinolų Kongregaciją, kurią pavadino *Šv. Povilo bazilikos Kongregacija* (ž. priedą apie Kongregacijas).

nes visi jos brangūs langai tuokart išbirėjo. Bet dabartinėji Rymo valdžia, nors atėmė iš popiežių visą šios bazilikos turtą ir pastatė ję su kepurėmis vaikščiojančius kareivius-sargus, nesirupina ją pataisyti ir kas reikia pa- baigti.

Toji nedaili iš lauko bazilika turi 2 fasa- di: didžiąją, atgręžtą į vakarus, arba į Tiberį, ir šalinęją — į žiemius. Kairėje nuo šios pa- skutinėsios, prie via Ostiensis, stovi ant žemės pastatytas nedailus aštuonkampis bokštas. Ilgio visa bazilika turi 128 mtr.

Vidun (pav. № 52) patogiausia įeiti per prie kelio stovinčią šalinęją fasadą, prie kurios stovi portikas, paremtas iš priekio 8 koliumnomis, likusiomis nuo senosios bazilikos. (Šv. Pranciškos Rymietės gyvenime skaitome, kad ši Šventoji († 1440), sėdėdama tarp elgetų šios bazilikos prieangyje, elgetavusi jų pačių naudai). Iš to prieangio įeiname stačiai į skersinęją pažastį, turinčią 60 mtr. ilgio; visa gi bazilika vi- duje turi 120 mtr. ilgio ir 23 mtr. augščio. Įėję vidun, kursai visai kitaip atrodo negu jos išvaizda iš lauko, pamatome visą jos brangu- mą ir didumą: didelę skersinęją ir kitas 5 gau- siai papuoštas pažastis, kurias perskiria 80 įvairaus didumo koliumnų, iškaltų iš vieno granito gabalo Simplone, Alpėse, lyg veidrodis žibančią aslą ir sienas, paausintas plokščias lubas ir k. Bet pirmiausia apžiūrėkime sker- sinėje pažastyje stovintį *didįjį* arba *popiežių altorių*, kurį apdengia 2 baldakimu: mažesnįjį ir senesnįjį, paremtą 4 porfiro koliumnomis, yra padaręs gotiškame stiliuje ĄArnulfas Ąi

№ 52. Šv. Povilo bazilikos vidus.

Cambio (kurs pastatė Fliorencijos katedrą), 1285 m., jį gi apdengiantis naujas didysai baldakimas yra paremtas 4 gelsvojo permatomojo aliabastro koliumnomis, kurias yra dovanojęs Grigaliui XVI Aigypso vice-karalius Mahmet-Ali. Tasai baldakimas su 4 aniolais viršuje ir jo koliumnos yra papuoštas stebėtinais žaliu malachitu iš Uralo kalnų, kurių yra dovanojęs caras Mykalojus I. Šalip stovi žvakydė paschalui su įdomiais reljefais, iš XIV amž. Po didžioju altoriu yra brangiais marmurais papuošta (asla išklota raudonu ir žaliu marmuru iš Peloponezo kasyklų) *Konfesija*, kurioje guli šv. *Povilo Ap. kunas* († 67); (jojo galva laikoma Liaterano bazilikoje; ž. 334 p.) ir šv. *Timotiejaus Vysk. ir Kank.* († 97), jo mokinio, *kunai*. Šv. Apaštalo kunas yra pridengtas marmurine lenta su trumpu, iš Konstantino Didžiojo gadynės paeinančiu, antrašu: „Paulo Apostolo Martyri“. Ton Konfesijon tegalima įeiti tik turint ypatingą leidimą. Ant baliustrados prieš Konfesiją amžinai dega šv. *Povilo* garbei 28 lemplės.

Apskritame bazilikos gale arba *absidoje* yra įdomi mozaika, iš 1220 m., perstatanti mums Kristų ant sosto, kuri apsupa ššv. Pėtras ir Povilas, Andriejus ir Lukas su vertikališkai parašytais jų vardais; prie Kristaus kojų kluپی (mažas) pop. Honorius III, iš kurio laikų yra šita mozaika. Jų apačioje stovi likusiųjų Apaštalų, vienkart su Luka ir Barnaba, eilia, kurios viduryje yra 2 aniolu, nešančiu kryžių su kančios įrankiais. Žemai gi, toje absidoje stovi iš naujesnėsios gadynės

paeinantis popiežių sostas iš baltojo marmuro su paauksinimais. Šalip jo ant sienos yra surašyti visi kardinolai ir vyskupai, dalivavusieji tos bazilikos pašventinime, 1854 m.

Toje bazilikoje tėra šios 5 koplyčios ir visos pagal absidą: Pirmiausia, kairėje nuo šalinėsios fasados, yra šv. *Stepono koplyčia* su to Šventojo stovyła, Rinaldi'o darbo, ir dviem paveikslais su scenomis iš jo kentėjimų. Antroji vadinasi *Švenčiausiojo Sakramento* arba *Prikryžiuotojo (del Crocifisso) koplyčia*, nes joje yra medinis kryžius, iš XIV amž., nuo kurio (1370 m.) Kristus buk prakalbėjęs į šv. Brigidą (ž. 151 p.). Čiapat šv. Ignacijus Liojola, kaip parodo prieš koplyčią esanti mozaika, padarė su savo pirmaisiais mokiniais iškilminguosius apžadus, įsteigdamas Jėzaus Draugiją, 1540 m. — Anapus gi absidos stovi išlikusi gaisro metu *Choro* (arba šv. *Lauryno) koplyčia*, sulig karoliaus Madernos plenu, ir antroji — šv. *Benedikto*, čiapat gyvenančių Benediktinų įsteigėjo, *koplyčia* su jojo stovyła, Tenerani'o darbo. Tos pažasties gale stovi dar Uralo malachitu papuoštas Šv. Panos Apvainikavimo altorius, su mozaikos paveikslu ir ššv. Scholiastikos bei Benedikto stovylomis jame; priešais gi, prie prieangio, taippat papuoštas šv. *Povilo* Atviritimo altorius, su ššv. Bernardo ir Grigaliaus Did. stovylomis. Visi šitie 6 altoriai yra privilegijiniai su atlaidais, bet Šv. Sakramento altorius turi dvejopą privilegiją.

Už Šv. Panos altoriaus stovi dar *Krikšto koplyčia*, nuo kurios kairėje stovi prieangis ir įeiga iš oro vienuolynan (ž. žem.). Tame prieangyje yra keli senobiniai freskai ir mozaikos,

tarp kurių yra ir ššv. Petro ir Povilo biustai, iš V amž.; čiapat stovi ir milžiniškoji Grigaliaus XVI stovykla. Priešais jos yra ir durys į *zakristiją*, kurioje yra įdomūs Kristaus, Marijos ir kitų Šventųjų paveikslai. Čiapat yra ir *Relikvijų koplyčia*, kur galima pamatyti gražiai aptaisytą nemažą šv. Kryžiaus dalį, šv. Povilo Ap. grandinius (retežius) ir daug šv. Kankinių kaulų. Už tos koplyčios yra dar kambarys, kuriame yra Bonifacijaus IX stovykla ir spintoje bronzinės senosios bazilikos durys su reljefais, padarytos Konstantinopolyje, 1070 m., ir išgelbėtos iš ugnies.

Dabar apžiūrėkime *didžiąją pažastį*. Einant iš skersinėsios pažasties, ant didžiosios arkados, ties popiežiaus altoriu, paremtos dviem milžiniškom granito koliumnom, yra senobinė ššv. Petro ir Povilo mozaika. Antroje gi tos arkados pusėje yra jau atnaujintos mozaikos, iš 450 m.: augštai yra Kristaus biustas bizantiškame stiliuje su spinduliais apie jį ir 4 Evangelistais jo šalyse. Žemiau gi 24 vyresnieji puola prieš Avinėlio sostą, mesdami prieš jį savo vainikus (Apr. IV, 10). Arkados apačioje yra dar 2 pavieniu ššv. Petro ir Povilo paveikslu, žemai gi, ant aslos, stovi 2 jų milžiniški stovyli iš baltojo marmuro, Giacometti'o ir Revelli'o darbo. Ant skersinėsios ir trijų viduriniųjų pažasčių sienų, po langais, eina eilios apvalių paveikslų iš mozaikos po pusantro metro augščio ir pločio, kuriuose išreikšta visų 263-jų popiežių portretai. Jų viršuje yra patalpinti popiežių vardai, apačioje gi — kiek metų koksai Kristaus Vietininkas

yra popiežiavęs. Augštai, tarp didžiosios pažasties langų, yra dar kelių tapytojų paveikslai iš šv. Povilo gyvenimo. Pagalios, didžiųjų durų šonuose stovi 2 dideli gelsvojo Aigypto aliabastro koliumni, taippat minėtojo Mahmeto-Ali dovana.

Iš bazilikos į *didįjį portiką*, paremtą 10 granito koliumnų iš Simplono, veda 7 durys, tarp kurių vienos yra užmurytos ir bronziniu kryžiu pažymėtos, nes tai yra jubilėjinės durys (*Porta Santa*).

Didžioji fasada yra papuošta naujomis Vatikano dirbtuvėje sustatytomis (1885 m.) mozaikomis: Kristus tarp ššv. Petro ir Povilo ir tarp langų—4 didieji Pranašai. Toje bazilikoje yra palaidoti pop. šv. Feliksas III († 492) ir Jonas XIII († 972).

Pagalios, prieš portiką stovi apsuptas arkadomis, bet napabaigtas, *kiemas (atrium)*.

Didžiosios šventės: 1) Didžiausioji šventė esti čia sausio 25 d., šv. Povilo Atvirtimo dieną; tą dieną, leidžiant popiežiui, vietinis benediktinų abatas laiko iškilmingasias šv. Mišias prie popiežiaus altoriaus. 2) Birž. 30 d., šv. Povilo Paminėjimas. 3) Rugsj. 22 d., šv. Timotiejaus diena ir 4) Gruod. 28 d., *Nekaltųjų Bernelių* diena, nes čia laikomos yra jų *kunų dulkes*

— Į bazilikos užpakalyje stovintį vieną iš gražiausiųjų Ryme **benediktinų vienuolyną** (*Chiostro*) įeiname iš dešiniojo skersinėsios pažasties galo. (Moteris čia neleidžiamos.). Dabartinįjį vienuolyną, sulig jame esančio mozaikos antrašo, pradėjęs statyti jo abatas ir paskui kard. Petras iš Kapujos (1193 — 1208), vedant darbą Petruį Vasaletti, pabaigęs gi jo

ipėdinis, abatas Jonas V (1208 — 1241). Bet benediktinai gyvena čia jau nuo 714 m. ir jų vienuolija priguli tiesiai nuo Popiežiaus („nuličius“). Labai gražus vienuolyno *kiemas* yra apsuptas galerija, paremta skaitlingomis porinėmis koliumnėlėmis įvairios gražios išvaizdos. Toje galerijoje yra tartum mažas muzėjus, nes paskutiniųjų laikų archeologas Rossi sutalpino čia stambeldiškųjų ir krikščioniškųjų antrašų, skulptūrų, urnų ir kitų papuošalų liekanas; yra čia ir vienas sarkofagas. Čiapat yra dar minėtųjų popiežių portretų originalai, sulig kurių po gaisro, 1823 m., yra padarytos naujosios jų mozaikios. Vienuolyno bibliotekoje yra garsi ranka rašytoji biblija, iš IX amž., vadinama šv. Povilo arba šv. Kaliksto biblija. To vienuolyno bazilikos viršininuku, apie 1050 m., yra buvęs garsusis Hildebrand'as, nuo 1073 — 1087 m. pop. šv. Grigalius VII, žinomas visoje Bažnyčioje savo reformomis. Be to Pijus VII čia yra buvęs vienuoliu, pirm negu buvo aprinktas popiežiu.

Anapus bazilikos via Ostiensis eina toliau pietų linkon, lig *upelio Marrana di Grotta perfetta*, ateinančio nuo via Ardeatina (Galima pasinaudoti čia vaikščiojančiu tramvaju). Anapus upelio tasai kelias pasuka pietvakarių linkon pagal Tiberį, kairėn gi atsiskiria *via Laurentina*. Čiapat kairėje yra *šv. Teklios katakumbos*.¹⁾ Prie to kelio, už 1½ kil. kairėje, stovi cistersų, vadinamų trapistais, **vienuolynas prie Trijų Šaltinių** (*Abbazia delle Tre Fontane* arba

ad Aquas Salvias). Toji vieta gavo vardą nuo trijų šaltinių, kurie, sulig padavos, pradėję čia tekėti, nukirtus toje vietoje šv. Povilui Ap. galvą, kuri 3 kartus stebuklingai pašokusi. Visoje šioje kalnuotoje apylinkėje yra labai nesveika gyventi (*malaria*), todėl tasai vienuolynas, įsteigtas IX amž. pradžioje, buvo ilgą laiką tuščias ir apleistas. Tik 1868 m. apsigyveno čia trapistai-prancuzai, kurie daug pasidarbavo žemės pagerinimui ir oro pasveikinimui. Šiam paskutiniajam tikslui jie prisodino greitai augančių eukaliptų, iš kurių sulos ir daro garsųjį likierą (alkoolinį gerąją). Dabar šita graži vieta yra tartum oaza (sala) tyruose—visoje šitoje tuščioje Kampanijos dalyje.

Šitoje vietoje, prie vieno kiemo¹⁾, stovi 3 gražios bažnyčios šiais vardais: 1) Kairėje, anapus vienuolyno, stovi didžiausioji iš jų visų — *ŠŠv. Vincencijaus ir Anastazijaus bažnyčia*, kurią yra pastatęs dar Honorijus I, 625 m., atnaujinęs gi Leonas III, 796 m., paskiau Honorijus III, 1221 m., ir dabar, mūsų gadynėje. Josios fasada su priėngiu yra panašus į šv. Lauryno bazilikos fasadą ir priėngį. Tame priėngyje yra senobiniųjų paveikslų liekanos, tarp kurių ir Honorijaus III paveikslas. Toje vienutinėje Ryme bažnyčioje romaniškame stiliuje su senobiniojo stiliaus šulais ir matomomis gegnėmis yra užsilikę daug senovės dalykų, ypač marmuro langai didžiosios

¹⁾ Ant arkados, pro kurią įeiname tan kieman, yra paveikslų žymės, nes tai yra, tur būti, šv. Jono Krikštytojo bažnyčios liekanos.

pažasties viršuje. Ant piliastrų gi yra 12 Apaštalų paveikslai, sulig Rafaelio. Šitoje bažnyčioje yra *ššv. Kankinių Vincencijaus ir Anastazijaus*, persų vienuolių, *relikvijos* ir stebuklingasis šio paskutiniojo paveikslas. Inocencijus II, atnaujinęs šitą vienuolyną, apie 1140 m., pašaukė šv. Bernardą su savo vienuoliais, kad jis čia įsteigtų cistersų (*Clara-vallenses*) vienuolyną. Pirmuoju jo abatu šv. Bernardas buvo pastatęs savo mokinių ir pasikiau popiežių, palaim. Eugenijų III. Dabar abatu čia esti paprastai vienas iš kardinolų.

2) Dešinėje, ant kalnelio, stovi apvali *bažnytelė S. Maria Scala Coeli (Dangaus Laiptai)*, kuri taip vadinasi delto, kad Šv. Bernardas, laikydamas čia šv. Mišias, vieną kartą yra matęs apreiškime dangaus laiptus, kuriais vedė aniolai dangun jo maldomis paliuosuotasis iš skaistyklos (čysėiaus) vėles. Kitaip šie Dievo namai vadinasi dar *šv. Zenono bažnyčia*, nes po jos viduryje stovinčiu altoriu, mažoje apatinėje koplytėlėje, yra šv. Zenono Kank. palaiškos; tasai Šventasis čia buvo nukankintas vienkart su 10,203 kitais kankiniais. Tan pačian urvan buvęs įmestas prieš pat nužudymą ir šv. Povilas. Dabartinėje savo išvaizdoje toji bažnytelė paeina iš 1582 m. Jos absidoje yra gražios mozaikos, reiškiančios Šv. Mariją, su ššv. Bernardu, Vincenciju ir k. Jas dovanojo čion Klemensas VIII.

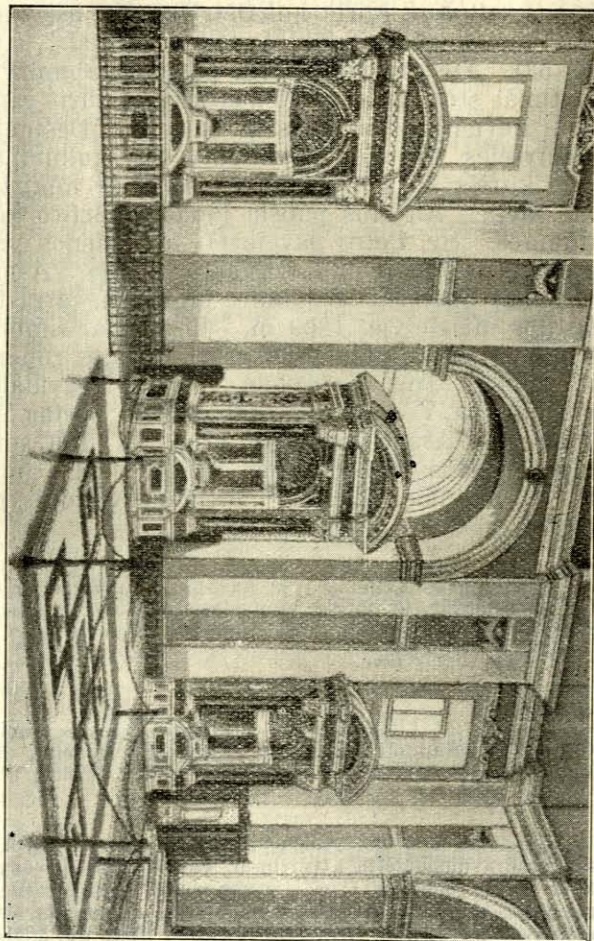
3) Kiemo gale, už ilgos eukaliptų alejos, stovi *Šv. Povilo prie Trijų Šaltinių (S. Paolo alle Tre Fontane)* arba *Šv. Povilo Nukirtimo bažnytelė*. Toje vietoje, sulig padavos, buvęs nukirstas tasai tautų Apaštalas, ką prirodo ir

dabar tebėsantieji užpakalinėje bažnytelės sienoje *tris šaltiniai*, kurie buk ištriškę čia, pašokus tris kartus nukirstajai Apaštalo galvai (pav. № 53). Tie gražiai, altorių pavidale, apmuryti šaltiniai stovi žemiau vienas kito ir turi vandenį nevienodos skonies ir šiltumo. Dešinėje bažnytelės kertėje stovi aptverta koliumna, prie kurios šv. Povilas buvęs pririštas nukirtimo metą. Altorius puošia juodojo porfiro koliumnos. Šv. Petro paveikslas ant sienos yra garsaus Guido Reni'o originalo kopija. Aslos viduryje aptverta senobinė mozaika, atrasta Ostijos miestelyje, 1869 m. Ji reiškia simboliškai 4 metų dalis: pavasarį, vasarą, rudeni ir žiemą. Toji bažnytelė, portiko pavidale, stovėjo jau V amž., bet dabartinėji paeina iš 1599 m. Atnaujinant ją Pijui IX, 1867 m., tapo atrastas antrašas nuo grabo, iš IV amž. Iš to matome, kaip seniai šioje vietoje yra garbinamas šv. Povilas¹⁾.

Apylinkės kalnuose yra kasamos raudonos smiltis „puzzolana“, iš kurių sumaišius jas su kalkėmis (vopna), yra daromas garsus rymiškasis cementas.

Dabar grįžkime atgal miestan pro Porta S. Paolo. Galime pasinaudoti tramvaju, kurs iš čia eina lig Venecijos plečiaus.

¹⁾ Prie šios bažnytelės yra įsteigta šv. Povilo Ap. arkibrolija nusidėjėlių atvertimui, kurion gali įsirašyti kiekvienas, įmokėjęs 1 fr. Už sąnarius, kurių priedermė yra stengties atversti nusidėjėlius maldomis, žodžiais ir pavyzdžiu, trapistai kasdien laiko šv. Mišias ir kalba maldas.

Anapus šv. Povilo bazilikos, prie minėtojo (ž. 379 p.) upelio Almonė, dešinėje, stovi maža *ĖApaštalu persiskyrimo koplytelė*, kuri primena mums, kad šsv. Petras ir Povilas, išklausę netolimoje iš čia Nerono villoje savo pasmerkimo mirtin ištarmę ir eidami galvas padėti už tikėjimą, šioje vietoje abudu griaudingai atsisveikino paskutinią kartą, kad po valandos vėl pasimačius danguje. Po to, kaip žinome, šv. Petras buvo prikryžiuotas žemyn galva Nerono cirke, ant Vatikano kalnelio, šv. Povilas gi nukirstas kątik aprašytoje vietoje — Tre Fontane. Koplytėlės reljefas perstato mums šį Apaštalu atsi-veikinimą, antrašas gi lotinų kalba parodo paskutinius jų žodžius atsisveikinant.

Toliau via Ostiensis eina po Civita-Vecchia's geležinkeliu, kurio *stotis S. Paolo* stovi tuoj už Tiberio. Netoli nuo jos, žiemuose, yra ir *staz. di Trastevere* (žūr. 125 p.), nuo kurios prasideda geležinkelis, einantis į Viterbo (87 kil.) ir į Attigliano (prie Fliorencijos geležinkelio; 127 kil.).

Prisiartinant prie miesto, kairėje, už jo sienų matomas *kalnelis Testaccio* (pl. E F 9-10) su kryžiu viršuje. Tasai 35 mtr. augščio nuo Tiberio paviršiaus turintis šukių (*testa*) kalnelis yra pasidaręs iš susikulusių didelių molinių indų (rykių — *dotia*) dviem ausim, kurie budavo atsiunčiami laivais su vynu ir alyva iš Ispanijos ir Afrikos ir iškraunami čiapat buvusiam uoste (*Emporium*). Tam uostui tekdavo priiminėti laivais atvežtuosius viso senobiniojo pasaulio turtus. (Dabartinysai mažas portas Tiberio laivams (*Porto di Ripa Grande*) yra kiek toliau prie dešiniojo kranto (ž. 125 p.). Ir dabar apie monte Testaccio tebstovi vyno sandeliai ir pardavyklos (smuklės).

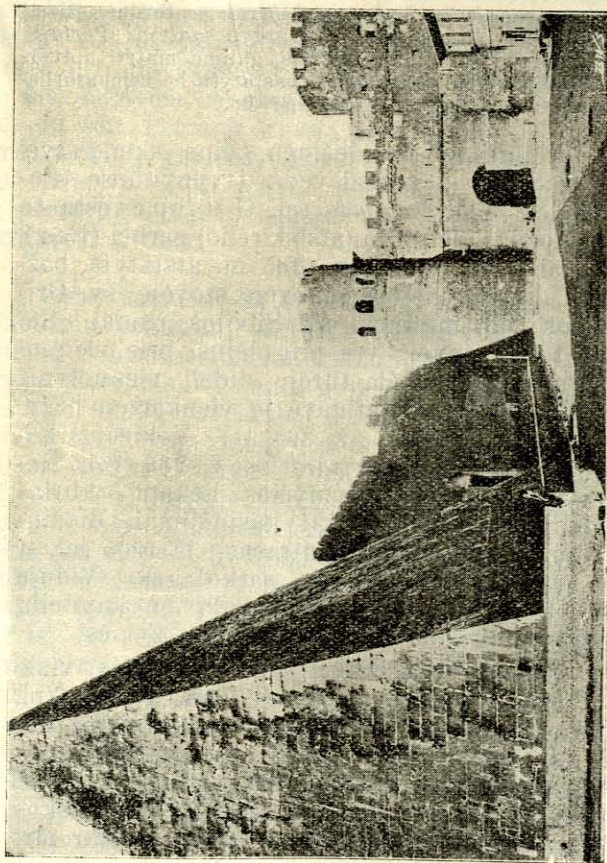
Nuo kalnelio viršaus turime garsųjį reginį į visas puses (beveik tokį pat, koks aprašytas ant 121 pusl.). Taip antai, žiemuose, anapus miesto, matomas už ko-

kių 40 kil. stovintis kalnas Soratte (691 mtr.) žiemryčiuose ir rytuose stovi Sabinų kalnai su m. Tivoli rytuose. Už tų kalnų matosi lagi augštesnėsios Apeninų viršūnės, kaip antai: už kokių 80 kil.: žiemryčiuose *monte Leonessa* (1735 mtr.) ir rytuose, anapus Tivoli, *monte Velino* su dviem viršūnėm (2487 mtr.). Tarp šių dviejų kalnų, tik arčiau (už 30 kil.), stovi *monte Genaro* (1271 mtr.). Toliau rytuose matomi miesteliai: Palestrina (už 35 kil.) ir kiek arčiau – Colonna. Pietryčiuose gi stovi Albano kalnai su *monte Cavo* (949 mtr.) ir miest. Frascati (18 kil.) ir kitais miesteliais apie Albano ežerą. Pagalios čiapat už miesto tęsiasi vandentraukiai Aqua Claudia ir Aqua Felice ir paminklai prie via Appia.

Arčiau prie miesto vartų, tuoj už sienų, yra didelis kiprisais apsodintas *protestantų kapinės* su nauja koplyčia.

Prie pat gi vartų, kairėje, miesto sienoje, stovi vienutinė Ryme piramida (*Piramida di Cajo Cestio*: pl. F G 9; ž. pav. № 54), kurioje, sulig čia esančio antrašo, yra palaidotas Rymo pretoras ir tribunus, Cajas Cestijus († 12 m. pirm Kr.). Toji piramida, pastatyta iš plytų ir apklota marmuru 330 dienų tarpe, turi 37 mtr. augščio ir 30 mtr. pločio kiekvieno šono apačioje. Senovėje jos vidun buvo įeinama tik su kopečių pagalba, bet nuo 1660 m. Aleksandras VII pramušė duris kambarin, kuriame yra Cestijaus grabas; tasai kambarys turi 16 pėdų ilgį ir 13 p. augščio. Toksai paminklas ant kapo Aigipto piramidų pavidale yra viunitinis visoje Europoje.

Čia stovi ir *Porta S. Paolo* (sen. *P. Ostiensis*) su dviem dideliais apvaliais bokštais ir skylėmis juose patrankų patalpinimui.

№ 54. Piramida di Cajo Cestio ir Porta S. Paolo.

Anap's vartų tramvajus eina žiemvakarių linkon, plačia *via della Marmorata* (pl. F 8–9), prie kurios yra nauja parap. bažn. S. *Maria Liberatrice*. Dešinėn, žiemryčių linkon, eina taip pat il a gatvė, *viale di Porta S. Paolo*, kurios sulenkime, kairėje, galima matyti aptvertas Servijaus Tullijaus sienų (pastatytų be cemento) liekanas 30 mtr. ilgio ir 10 m. augščio.

Truputį toliau, dešinėn, eina skersgatvis *via di S. Saba*, kursai veda į vynyuose stovinčią Šv. Sabo bažnyčią (pl. G 9), pašvęstą to Kapadocijos vientulio (atsiskirėlio) garbei (†582). Yra tai labai sena, jau 1465 m. atstatyta, bažnyčia, kurios vietoje senovėje stovėję šv. Grigaliaus Did. motinos, šv. Silvijos, rumai. Seniau toji bažnyčia yra prigulėjusi prie vienuolių graikų, kurie čia turėjo didelį vienuolyną, bet Grigalius XIII atidavė ją, vienkart su bažn. S. Stefano Rotondo (ž. 368 p.) Vokiečių kolegijai (*Collegium Germanicum*; ž. 236 p.). Neskaitant senosios bažnyčios liekanų, kurias atidengė neseniai atlikti kasinėjimai, didžiųjų durų viršuje yra antrašas, iš 1205 m., ir po portiku — senobinis sarkofagas. Viduje yra 14 marmuro ir granito šulų be kapitelių ir ant sienų senobiniųjų mozaikų žymės.

Ties *via di S. Saba*, antroje pusėje *viale di Porta S. Paolo*, eina *via di S. Prisca* (pl. G 8), prie kurios, dešinėje, yra šv. Priskos bažnyčia. Ji taip pat labai seniai yra įsteigta, nes buvo atnaujinta jau 772 m. ir perdirbta XVIII am. Apaštalų laikuose čia buk stovėję šv. Priskos (Priscillos) vyro, šv. Akvilos¹⁾ namai, kur pir-

¹⁾ Ššv. Akvilą ir Priską, anot Apaštalų Darbų knygos (XVIII, 1 — 3), atvertė iš žydų Korinte šv. Priskos Ap., kurs paskiau paėmęs juodu sau į pagelbinin-

mieji krikščionis susirinkdavę melsties ir kur ilgą laiką gyvenęs ir laikęs jiems šv. Mišias šv. Petras Ap., atvykęs pirmąjį kartą Ryman. Tai iš dalies prirodo Pijaus VI gadynėje atkastosios po šia bažnyčia senobinėsios koplyčios liekanos su ššv. Petro ir Povilo paveikslais, iš IV amž., kuri ir yra ššv. Akvilos ir Priskos namų dalis. Čia tai yra buvusi viena iš pirmųjų parapijinių Rymo bažnyčių ir ligšiol tebėra kardinolo titulas.

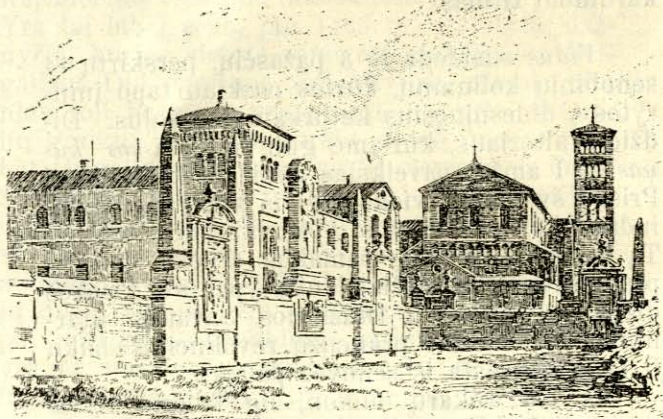
Vidus susideda iš 3 pažasčių, perskirtų 14 senobinių koliumnų, kurios paskiau tapo įmurytos į didesnius keturkampius šulus. Didžiojo altoriaus, kuriame guli šv. Priskos kūnas († I amž.), paveikslas išreiškia krikštijantį Priską šv. Petrą, vienoje gi iš koplyčių tebėra indas, kuriame buvusi pakrikštyta Šventoji. Tą bažnyčią, kurioje pamaldas atlieka vietiniai pranciškonai, rymiečiai lanko ypač šv. Priskos dieną (18 sausio) ir Didžiosios Savaitės utarninką. Didžiosios prancuzų revoliucijos laiku ji tapo apiplėšta iš senovės palaikų.

Iš čia vakarų linkon, lig Tiberio, tęsiasi seniau tirštai Rymo liaudies (plebėjų) apgyventasis (ž. 7 p.), bet dabar nuo 1084 m. tuščias ir tik vynytais apsodintas *Aventino kalnas*, turintis lig 46 mtr. augščio nuo jūros paviršiaus. Tasai kalnas sulošė svarbią rolę

kus Dievo žodžio skelbime, vedžiojo su savimi po įvairius miestus. Juodu buvo atkeliavę Korintan iš Rymo, nes cės. Kliudijus, 51 met., buvo išvaręs iš savo sotinės visus žydus (ž. 155 p.). Tuo pačiu laiku buvo pavarytas ir šv. Petras Ap., septintais savo popiežiavimo metais.

krikščionijos istorijoje, nes čia buvo pirmųjų krikščionių prieglauda augšto luomo moterų namuose. Taip, šv. Paulius namuose yra 3 m. gyvenęs šv. Jieronimas († 420).

Prie vakariniojo to kalno šono, netoli nuo via della Marmorata, stovi didelė tarptautinė *Benediktinų kolegija* (**Collegio di S. Anselmo**; pl. F 8). kurią pastatė savo lėšomis a. a. Leo-

№ 55. Tarptautinėji benediktinų Kolegija (Coll. S. Anselmo).

nas XIII, nuo 1887—1896 m., kad iš viso pasaulio atvažiuojantieji Ryman mokytus arba tyrinėtus istorijos benediktinai turētu savąjį butą (pav. № 55). Pleną tam milžiniškam (8000 ketvirt. metrų) vienuolynui romaniškame stiliuje, turinčiam senobinių benediktinų vienuolynų išvaizdą, priruošė dabartinysis

(pirmasis) jo abatas ir primas'as tėvas Hemptine, išpildė gi Vatikano ark., Pran. Vespignani. Dabar čia gyvena benediktinai ir yra jų novicijatas visų tautų benediktinų naujukams ir pagalios—*kolegija* (augštoji mokykla), kurioje mokos arti 100 įvairių kalbų ir odos dažų benediktinų auklėtinių. Be to, čia gyvena ir vienas iš kardinolų. Prie tos kolegijos yra ir meteorologiškai-astrologiškoji stotis, iš kurios langų turime gražų reginį į visą miestą ir jo apylinkę.

Tuo pačiu laiku prie kolegijos yra pristatyta *šv. Anselmo bažnyčia*, senobinių bazilikų pavidale, turinti 45 mtr. ilgio ir 20 m. pločio. Prie jos stovi keturkampis bokštas, XIII-jo am. stiliuje. Labai iškilmingą tos bažnyčios ir kolegijos pašventimą, 1900 m., yra atlikęs paties popiežiaus vardu kard. Rampolla, dalyvaujant 13 kardinolų, 100 vyskupų, visų Rymo kolegijų ir vienuolynų viršinininkams ir 60 benediktinų abatų (praorų), atvykusių čion tyčia tai dienai iš viso pasaulio.

Tie Dievo namai susideda iš viršutinėsios ir apatinėsios bažnyčios. *Viršutinėji bažnyčia* susideda iš 3 pažasčių, perdalintų granito šulais ir apdengtų gražiai išpiaustytais matomais stogo balkiais. Lubų tyčia nėra, kad parodžius senobinių bazilikų pavyzdį. Marmurinė asla yra papuošta mozajika, išreiškiančia lotinų ir graikų abecėles, kurios susikryžiuoja didžiosios pažasties viduryje. Toje bažnyčioje yra trys altoriai; didysai iš jų, pastatytas visas iš marmuro ir pirmųjų krikščionių, iš IV amž., stiliuje, yra apdengtas baldakimu tokio pat stiliaus, parentu įvairaus dažo koliumnomis. Anapus

jo, absidoje, yra 3 langai su gražiais vitražais: viduriniame yra Kristus, šaliniuose gi — ššv. Jonas Krikštytojas ir Evangelista. Visi bažnyčios langai yra apvalūs ir taip pat su dažytais stiklais. Zakristijoje stovi nuostabiai daili tos kolegijos įsteigėjo ir globėjo, Leono XIII, marmurinė stovykla, Lucchetti'o darbo, kurią yra čion dovanojęs kunigaikštis di Lombat.

Apatinėji bažnyčia arba *krypta* yra pašvęsta šv. Benedikto, benediktinų įsteigėjo, garbei. Tokio pat granito šulai dalina ją į 5 pažastis, kuriose stovi 17 altorių, pastatytų iš didelių granito gabalų. Aplink didįjį, šv. Benedikto altorių (*Sanctuarium*), senobinių bazilikų stiliuje, kuriame guli šv. *Aleksandro Kank. kunas*, taip pat stovi koliumnos. Prie šaliniųjų altorių vietiniai. vienuoliai ir auklėtiniai laiko kasdien šv. Mišias.

Ant bažnyčios ir vienuolyno fasadų patalpintieji antrašai skelbia neužmirštiniojo įsteigėjo, Didžiojo Leono XIII, garbę.

— Toliau žiemuose, tos pačios *via della Marmorata* alkunėje, stovi *bažn. S. Maria del Priorato*, prie kurios gyvena Maltiečių praoras (*Priorato di Malta*). Toje X amž. įsteigtoje bažnyčioje yra kelių to ordeno magistrų darbo paminklai. Vienuolyne gi tarp kitų yra padaręs pradžią savo mokslui šv. Grigalius VII, kurį auklėjo vietinis abatas, jo dėdė. Prie vienuolyno yra gražus palmių sodnas.

Čiapat, anapus Tiberio, stovi *portas di Ripa Grande* ir didelė *prieglaida S. Michele* (ž. 125 p.).

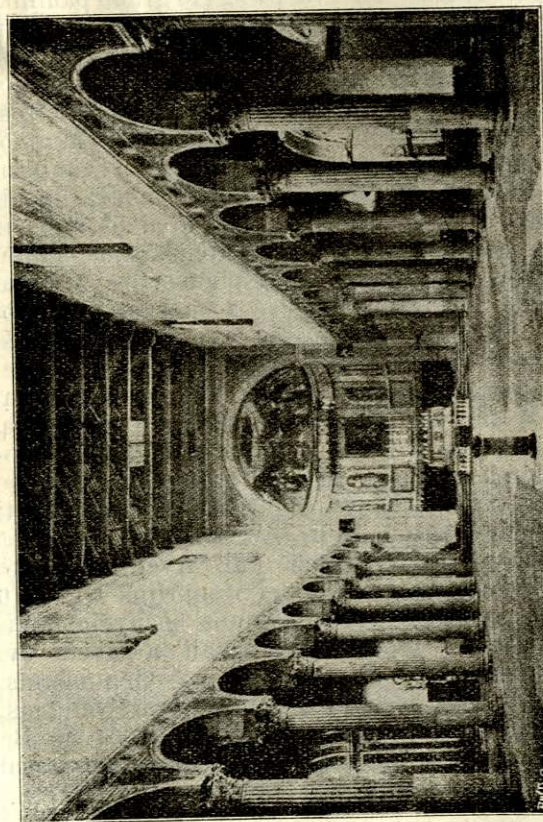
Paėjus truputį toliau Aventino kalnu, stovi didelė **bažn. S. Alessio**, įsteigta IV amž. toje vietoje, kur yra stovėję šv. Aleksijaus Išpažinėjo tėvo namai, ir pašvęsta senovėje *šv. Bonifacijaus Kank.* vardu, kaipo kard. titulas. Jos viduje, kairėje pažastyje, yra rodomas šulinėlis ir minėtųjų rumų mediniai laiptai, po kuriais šv. Aleksijus, savu noru tapęs elgeta, vargūnais pergyveno 17 metų ir mirė 412 m., nepažintas savo tėvo, senatoriaus Eufemijono. Po didžiuoju altoriu, apdengtu ant 4 žaliojo marmuro koliumnų stovinčiu baldakimu, guli *to Šventojo kunas*, dešiniajame gi skersinėsios pažasties altoriuje yra buk dar šv. Lukos Ev. nupieštasis *stebuklingasis Dievo Motinos paveikslas*, kurs garsinęs Edessoje (Mezopotamijoje) šv. Aleksijaus šventumą ir kurį tasai Dievo tarnas, grįždamas iš ten, parsinešė. (Skaityk griaudingąjį šv. Aleksijaus gyvenimą, 17 liepos dieną.)

Vietiniame *vienuolyne* nuo X amž. lig 1231 m. yra gyvenę benediktinai, kurie čia auklėjo jaunos misijonarius slavų tautoms. Užtat čia tarp kitų yra gyvenę: šv. Odonas (Odo), Kliunos (Cluny) abatas, ir per 2 kartu Pragos vyskupas, šv. Vaitiekus Kank. († 997), su savo broliu Radzinu (Gaudenciju), mokinęs gi rusų apaštalai, ššv. Anastazijus ir Bonifacijus († 754 m.) ir slavų apaštalas, šv. Kyrilius († 869 m.; ž. 353 p.), šv. Metodijaus brolis. Bet nuo Grigaliaus IX gadynės čia gyveno šv. Norberto įsteigtieji premonstratensai ir nuo 1426 m. — *šv. Hieronimo* įstatų *vienuoliai*. Dabar gi tame vienuolyne yra aklųjų institutas (*Istituto de ciechi*), vedamas vietinių vienuolių.

Prie mažo, bet papuošto pleciaus yra vartai, vedantys į Maltiečių bažnyčią. Čia pro pilkųjų durų raktą skylėlę turime garsųjį reginį į šv. Petro baziliką.

Pagalios, dar toliau, žiemryčiuose, stovi garsioji **šv. Sabinos bažnyčia** (pl. F 7), kardinolo titulas, kurią pastatė savo lėšomis Dalmacijos kunigas Petras, 425 m., toje vietoje, kur yra stovėję šv. Sabinos namai. Pop. Honorijus III yra dovanojęs tą bažnyčią šv. Domininkui, įsteigusiam čia 1216 m. savo įstatų vienuolyną. Nežiurint į daugel kartų atliktą, jį jos vidaus atitaisymą, jį išlaikė dar ligšiol senobinėsios bazilikos išvaizdą (pav. № 56). 24 išraižytos senobiniojo marmuro kolionnos remia stogą, kurio balkės ir gegnės yra matomos, nes lubų nėra. Sienos yra papuoštos pilkaisiais marmurais. Didžiajame altoriuje guli *tos Šventosios* († 126 m.), ją atvertusios *Serapijos Merg. ir Kank.* († 126 m.), *Aleksandro I, Pop.*, dviejų kunigų, *Teoduliaus ir Evencijaus* (visi trys † 115) ir kitų šventųjų, nukankintų Ryme cies. Adrijono (117 — 138) persekiojimo laike, *kunai*. Dešinėsios pažasties gale, *šv. Domininko* arba *Šv. Rožančiaus koplyčioje*, yra žinomas mums iš kopijų *garsus Rožančinės Dievo Motinos* tarp ššv. Domininko ir Katari nos *paveikslas*, labai dailus (šedevras) Sassoferrato († 1685) darbas¹⁾. Garsusis paveiks-

1) 1901 m. tasai paveikslas buvo iš čia pavogtas. Įvairiais budais buvo jį ieškomas toksai brangus dailės dalykas, bet veltui. Pagalios policija pamėgino dar vienu keistu būdu surasti vagį ir jai tai gerai pasisekė. Štai, visur tapo apskelbta, kad vienas amerikietis noris pirkti tąjį dailės dalyką už 50,000 lirų.

№ 56. Šv. Sabinos bažnyčios vidus.

las Naujosios Pompejos bazilikoje (ž. I t., 384 p.) ir yra šio paveikslų kopija. Šioje koplyčioje yra dar gražus kard. del Poggio grabo paminklas. Vidurinėje pažastyje stovi vieno iš dominikonų generolų, Marijaus da Zamora (†1300), grabo paminklas su mozaikomis. Toje pačioje pažastyje yra šv. Jackaus koplyčia su 2 freskais iš jo gyvenimo ir rodomas juodas akmuo, kuri vieną kartą velnias metęs į šv. Domininką. Vidurinėsios durys iš kedro medžio, paeir nančios iš V — IV amž., yra labai įdomios iš užima svarbią vietą krikščioniškosios dailės istorijoje, nes ant jų yra išpiaustytos į katakumbose esančias panašios scenos iš Šv. Istorijos. Tarp jų svarbiausias yra seniausias išreiškimas Kristaus ant kryžiaus tarp 2 budielių (augštai, kairėje). Durų viršuje yra mozaika, iš 432 m., išreikianti katalikų Bažnyčią, susidedančią iš žydų ir iš stambeldžių ir mozaikuotas antrašas su šios bažnyčios įsteigėjo vardu. Tuose Dievo namuose galima gauti žinomųjų „Agnus Dei“ (ž. 275 p.).

Nuo XII—XIV amž. ant Aventino kalno yra gyvenę popiežiai, todėl Honorijus III, 1216 m., yra pastatęs prie šv. Sabinos bažnyčios naujus popiežių rumus, kurių dalį ir pavedė šv. Domininkui ir jo pirmiesiems vienuoliams. *Kambari*, kuriame yra gyvenę tasai Šventasis, Klemensas IX perdirbo į *koplyčią*, 1667 m. Be to, čia yra šv. *Pijaus V kambarys*, nes tasai

Gabęs pinigų vagis netrukus pradėjo tarties su minėtoju nuduotu amerikiečiu ir pristatė jam pavogtąjį paveikslą. Tuokart vagis buvo suimti, paveikslas gi sugrižo savon vieton.

popiežius čia yra gyvenęs, budamas dar vienuoliu ir *kambarys*, kuriame, anot antrašo, yra priėmęs vienuolio rubą šv. Jackus, Lietuvos ir Lenkijos Užtartytojas († 1257), kurs čia buvęs vienuoliu su savo broliu, palaim. Česlavu¹⁾.

Vienuolyno sodne (moteris čia neleidžiamos!) yra rodomas senas apelsinų medis, kurį pasodinęs patsai šv. Domininkas²⁾.

Pagalios, toliau, gatvės della Marmorata gale, dešinėje, stovi *bažn. S. Anna de Calzettari* (pl. G 7).

1) Dominikonų vienuolyno ligonbutyje, apie 1640 m., yra gyvenęs mokslus einantis Žemaičių Kalvarijos domininkonas, Petras Pugačevskis, kurs, grįždamas Kalvarijon, ir parsivežė gautąjį iš dominikonų stebuklingąjį Marijos paveikslą. (Žiur. „Žemaičių Kalvarijos aprašymas“, kun. Ragaišio, 1906 m., 15 p.)

2) Iš šio vienuolyno yra gabenami Lietuvon žinomieji šv. Domininko rožančiai su gausiais šv. Rožančiaus brolijos atlaidais. Jie dirbami iš Kristaus erškėtmedžio (*Spina Christi*) vaisių, pirmasis gi po kryželio poterėlis yra iš kačių minėtojo šv. Domininko medžio vaisiaus. Rožančiaus kryželyje yra dar to medžio skiedrelė, relikvijos „Agnus Dei“ gabalėlis ir maži žiupsneliai žemių iš šsv. Kaliksto, Sebastijono ir Agnėtos katakumbų. Už sukalbėjimą nors vienos šv. Domininko rožančiaus dalies ir už ištarimą 50 kartų Jėzaus Vardo galima gauti apė 106,750 dienų (292 metu ir 170 d.) atlaidų (Pijus IX., 1862 m. 18 rugs. d. ir 1856 m., 14 bal. d.).

B) SENASIS

STABMELDŽIŲ RYMAS.

Aplanke jau senąją ir naująją krikščioniškąją Rymą, dabar prisistebėkime į buv. stabmeldžių pasaulio sostinę, nes amžinasis Miestas išlaikė dar daugelį paminklų, arba nors jų liekanų, nuo 2000 ir daugiau metų, tai yra nuo laikų pirm Kristaus. Vaikščiodami tarp tų griuvusių arba tarp muzėjuose sukrautųjų senovės dalykų, mes, rodos, persikeliame į aną žiląją senovę, suprantame jos žmonių mintis ir papročius ir numanome, ką norėjo išreikšti tos senobinės kartos, statydamos tokiuos paminklus-milžinus.

Kaip žinome, senasis Rymas buvo pastatytas ant 7 kalnelių (ž. 5 p.), iš kurių penkius jau aprašėme su jų bažnyčiomis, paminklais ir griuvėsiais, todėl beliko aprašyti tik 2 kalneliu: *Capitolinus* ir *Palatinus*, kuriuodu yra svarbiausiu Rymo istorijoje, nes čia yra buvęs miesto centras. Palatino kalnelyje gyveno pasaulio valdovai-imperatoriai, Kapitolino gi – jų valdžios įstaigos.

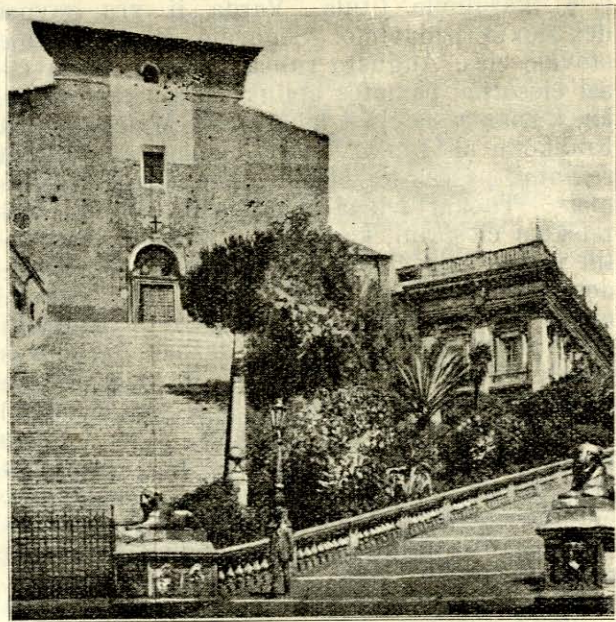
Miesto centras.

I. Mons Capitolinus senovėje ir dabar. Bažn. S. Maria in Aracoeli ir Kapitolijaus rumai.

Mons Capitolinus stovi žiemuose nuo Aventino kalnelio, ties Tiberio alkune, kurioje stovi sala, *Isola Tiberina*. Tasai kalnelis, nors

žemiausias (50 mtr.), bet svarbiausias istorijoje, eina pusračiu iš vakarų į žiemius ir turi balno pavidalą, nes jo galai yra 10 mtr. augštesni už vidurį. Tokį vardą jisai yra gavęs buk delto, kad kasant čia garsiai Jupiterio maldyklai pamatus Tarkvinijaus Puikėjo (Superbus, 534 — 510 m. pirm Kr.) gdynėje, buvusi atrasta neseniai nukirstoji galva (*caput*). Rymo burtininkai matė tame atsitikime pranašavimą, kad tasai miestas savo laiku taps viso pasaulio galva. Senovėje tasai kalnelis del jo statumo buvo prieinamas tik iš pietryčių pusės, t. y. nuo Forum Romanum (ž. žem.), iš kurio vesdavo augštytyn 3 keliai. Dabartinieji gi laiptai iš priešingosios pusės paeina tik iš XIV amž. Vakarinė kalnelio viršūnė (kur dabar *pal. Caffarelli*) senovėje vadinosi „Capitolium“, nes čia yra stovėjusi 507 m. pirm Kr. pastatytoji minėtoji *Jupiterio* (Jupiter Capitolinus) *maldykla* su auksu žibančiu stogu ir vidum, turėjusi apie 200 ryškiųjų pėdų ilgio ir 185 p. pločio ir atsiėjusi apie 25 mil. 900 tukst. rub. Jon tai Rymo vadai-pergalėtojai iškilmingai važiuodavo vienu iš 3 minėtųjų kelių darytų aukų diev. Jupiteriui už jo buk suteiktąją jiems pergalėjimą. Toji maldykla stovėjusi čia dar cies. Honorijaus gdynėje (VI amž. pabaigoje), bet apiplėšus ją vandalų kar. Genzerikui, 455 m., VIII amž. ji visai sugriuvo ir XI amž. nebliko jos nė žymės. — Įtenkęs kalnelio vidurys (kur dab. plec. del Campidoglio) vadinosi „Intermontium“ ir buvęs apaugęs šventuoju mišku. Šioje vietoje stovėjusi Rymo įsteigėjo Romulius „Asylus“ (prieglauda), Athenaem, t. y. liuososios dailės (*artium liberalium*) mokykla,

Iš oro šita bažnyčia (pav. № 57) iš pajudavusių nuo senumo plytų atrodo prasta ir neturtinga, kaip ir patį tėvai pranciškonai, kurių generolas senovėje čia yra gyvenęs. Fasa-

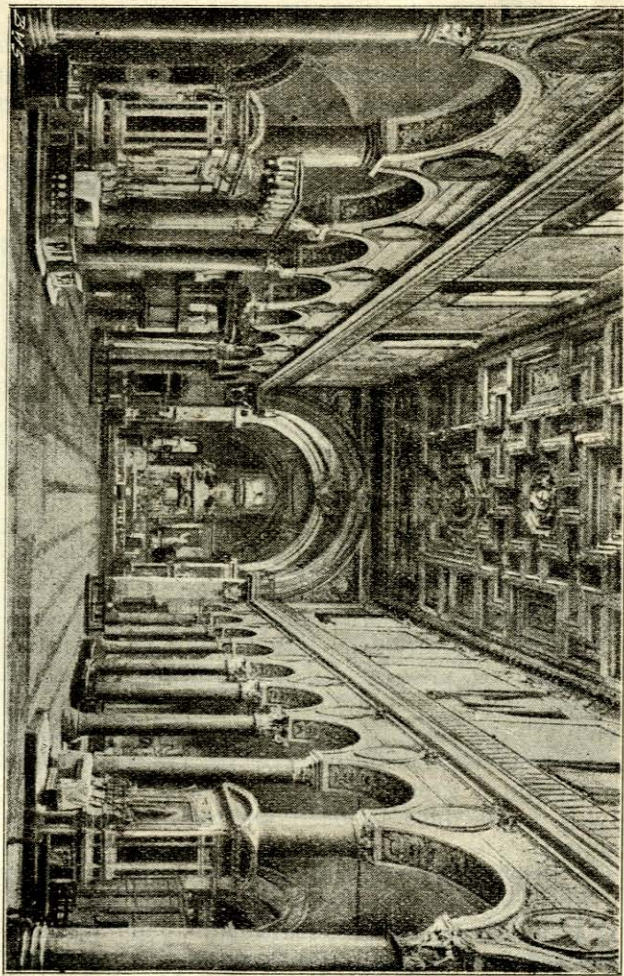
№. 57. Bažnyčia S. Maria in Aracoeli.

gyvendavo Julijus III, Pijus IV ir kiti popiežiai. Tik-ką minėtais metais šioje bažnyčioje tapo kanonizuotas šv. Bernardinas iš Sienos, kurio išskilmėn buvo suvažiavę 3000 pranciškonų. Be to, čia yra gyvenę: šv. Antanas Paduvietis, šv. Jonas Kapistranas ir keli vienuoliai, paskiau tapę popiežiais.

da tebėra nepabaigta ir prasčiausia visame mieste. Priekinės durys dažniausia stovi užrakintos, nes dešinėsios pažasties gale yra antrosios durys, į kurias veda ilgi laiptai nuo rytinėsios Kapitolijaus plečiaus kertės, arba nuo Mamerтино kalėjimo.

Bet tos bažnyčios *vidus*, gotiškame stiliuje, nustebina mus savo gražumu ir turtingumu (pav. № 58). 22 iš visur surinktos (ypač iš neseniai aprašytosios Jupiterio maldyklos), todėl nelygaus didumo, augščio ir stiliaus senobinės koliumnos yra iškaltos iš aigypitiškojo granito, išskirus 2 iš marmuro. Ant trečiosios nuo didžiojo altoriaus kairėsios koliumnos esantis senobinis antrašas: „a cubiculo Augustorum“ parodo, kad kai-kurios koliumnos paeina iš cėsoriaus rumų. Gražiai išpiaustytasias ir kariškaisiais garbės ženklais papuoštiasias lubas yra paauksinės miesto lėšomis šv. Pijus V, dėkuodamas Dievo Motinai už stebuklingai suteiktąjį katalikams turkų pergalėjimą mūšyje ties Lepanto, 1571 m. Šaliniųjų gi pažasčių lubas yra liepės išmuryti kard. Caraffa, kursai 1564 m. yra atnaujines visą bažnyčią. Mozajikuotoje asloje yra įmuryti akmenis nuo vienuolių kapų. Kopylių puošia gražus altoriai ir paveikslai juose. Be to, čia yra daugel matytinųjų grabo paminklų ir kitų dailės dalykų, kurie daro tą bažnyčią tartum tikru mūzėjum.

Prieš didįjį altorių, prie koliumnų, stovi 2 graži senobini pamokslini skaityti Lekcijai ir Evangelijai. Tame gi altoriuje, paeinančiame iš 1570 m., yra *stebuklingasis Verkiančios (Lamentanis) Marijos Panos paveikslas*, kursai,

sulig padavimo, buvęs nupieštas dar šv. Lukos Ev., ir buvęs nešiojamas procesijoje po miestą maro metu šv. Grigaliaus Didžiojo. Bet tikriau sakant, tasai paveikslas paeina iš VII amž. XVI amž. šiame altoriuje yra buvęs garsusis paveikslas, „Madonna di Foligno“, nupieštas Rafaeli'o, 1612 m., užsakius Foligno grafui, Zigmontui Conti, kurs čiapat prieš chorą yra ir palaidotas (ž. 82 p.). Senobinėji marmuro baliustrada (krotelės) prieš altorių lig Grigaliaus XIII gadynės yra stovėjusi prieš chorą. Jame yra stebėtinai gražus Šv. Panos su šv. Elžbieta ir šv. Jonu paveikslas Julijaus Romano darbo.

Dešinėje pažastyje: pirmoji nuo didžiųjų durų ir gražiausioji iš visų yra *Šv. Bernardino iš Sienos kopyčia*, dailiai papuošta jau atnaujintais freskais iš to Šventojo gyvenimo: jie yra vienas iš geriausių Pinturichio's (†1513) darbų. Antroje *Nuėmimo nuo Kryžiaus kopyčioje* yra aliejinis paveikslas „Pietà“, Morkaus iš Sienos darbo. Toliau stovi kopyčios: *Delfini*, *Prikryžiuotojo*, *šv. Mato Ap.* (su to Šventojo paveikslu ir kitais paveikslais iš jo gyvenimo), *šv. Petro iš Alkantaros* (su Šventojo stovyla altoriuje) ir *šv. Diego*, buvusiojo čia vienuolio, kopyčia (su to Šventojo paveikslu altoriuje ir jo stebuklais ant sienų, Vespasiano Strada darbo). Čiapat yra minėtosios šalinėsios durys. Toliau dar 4 kopyčios: *šv. Paschalio Baylon'o* (su jo paveikslu altoriuje ir kitais paveikslais ir papuošalais), *šv. Pranciškaus Asižiečio* — skersinėje pažastyje (seniau prigulėjusi prie Jono Savelli'o šeimynos, kuri čia buvo ir laidojama, užtat čia-

pat stovi ir iš tos giminės kilusio Honorijaus IV († 1287 m.) grabo paminklas), šv. Rožės iš Vi-terbo ir Švenč. Sakramento arba šv. Pranciškaus Salezijaus. Čia pat stovintis mažas šv. Karoliaus altorius yra papuoštas dviem mažom senobinėm koliumnom iš žaliojo marmuro.

Kairėje gi pažastyje: pirmoji yra *Nekaltojo Prasiidėjimo*, antroji gi — *Viešpaties Lopščelio koplyčia*, garsi tuo, kad joje yra laikoma po stiklu didžiausia tos bažnyčios brangenybė, *stebuklingoji Kudikėlio Jėzaus stovyla* (**S. Bambino**; ž. pav. № 59). Yra tai labai garbinama rymiečių stovyla, turinti 60 cm. augščio, išpjauta iš alyvų medžio, augusio buk Alyvų Darže. Ji yra apvilta brangių baltojo atlaso rubeliu, papuoštu auksu ir sidabru ir apsagstyta brangiaisiais akmenimis. Gerbiamoji Vatikano Kapitula apvainikavo ją aukso vainiku, nes daugelį stebuklingųjų išgydymų ji yra suteikusi daktarų apleistiesiems rymiečiams, ypač gimdančioms moterims. Tam tikslui vienuoliai vežioja ją iškilmingai į sergančiųjų rymiečių namus ir ją laimina ligonius. Be to, čia yra dar paprotis, kad nuo šv. Kalėdų lig Trijų Karalių dienos šioje koplyčioje esti pastatomas taip vadinamas „Betliejaus Tvirtelis“, kur toji stovyla esti paguldyta ant šiaudų. Tuokart susirenka čia skaitlingi rymiečiai įvairių luomų ir jų vaikai nuo 5 — 10 metų sako prieš tą Kudikėlį kalbas ir trumpomis eilomis garbina naujai gimusįjį Atpirkėją. Tuo pačiu laiku toji stovyla esti nešama procesijoje ir žmonės laiminami Švenč. Sakramentu.

№ 50. Stebuklingasis Kudikėlis bažn. Aracoeli.
(S. Bambino).

Bet ir kitose didžiose šventėse ji esti iškilmingai rodoma žmonėms¹⁾. Čiapat stovi ir *zakristija*.

¹⁾ Apie šios stovylos atvežimą Ryman, XV ar XVI amž., yra šioksai padavimas. Vienas pranciškonas, bėgdamas nuo maro iš Jeruzolimos Ryman, pasiėmęs su savimi ir šią stovylą, užkalęs ją medinėn spintelėn ir ant jos viršaus padėjęs antračią „Al Convento Aracoeli“ (į vienuolyną Aracoeli). Ilgai jisai ir laimingai plaukęs per jurą. Bet atplaukus netoli Tiberio įtakos (apie 25 kil. nuo Rymo) kilo tokia didelė audra, kad jo laivas atsirado diteliame pavojuje. Tai matydami jurininkai, sulig savo papročio, tokiam atvejyje, pradėję mesti juron visus sunkiuosius daiktus, tarp kurių netyčia išmetę ir vienuolio spintelę su šia stovyla. Netrukus, žinoma, vienuolis pasigedo savo spintelės, bet laikė ją jau amžinai dingusia. Stovyla gi, atplaukusi Tiberio upe prieš vandenį Ryman pirm savo savininko, ir pasirodžiusi plaukiojanti upeje ties vienu iš miesto tiltu. Ne vienas keleivis nustebeš, norėjęs valtyje priplaukęs ją paimti, bet ji niekam nesidavusi. Tik kuomet buvo perskaitytas antrašas ant spintelės ir pranešta vienuolyno Aracoeli viršininkui, kuriam atvykus ton vieton, spintelė pati priplaukusi prie kranto ir jisai liuosai išėmęs ją sausa iš vandens. Atradus jam spintelėje gražų Kudikėlį Jėzų, tokio stebuklo garsas paplitęs po visą miestą ir nuo to laiko rymiečiai pradėję labai garbinti tą stovylą, kas ir ligšiol nesiliauja. Ir ne be reikalo jie tai daro, nes per 400 metų daugelis žmonių, ypač ligonių, prityrė per ją daug malonių ir stebuklų.

Padavimas sako dar ir apie antrąjį stebuklingąjį atsitikimą su šia stovyla: Rymo kunigaikštienė Salvati sunkiai susirgusi, išmeldė iš vienuolių, kad ir jai butu atnešta ši stebuklingoji stovyla. Bet tą malonę gavusi, ligonė meldė vienuolius, kad jos maldingumo užganėdinimui, ši stovyla būtų palikta pas ją kelias dienas. Noromis-nenoromis vienuoliai sutiko. Tuokart kunigaikštienė, tur buti, dėl neišmintingo maldingumo, ar dėl kitos kokios priežasties, pašaukė tam tikrą gabiausiąjį dailininką ir liepė jam padaryti antrąją,

Toliau stovi koplyčios: *šv. Antano iš Paduvos* (su paveikslais iš jo gyvenimo), *šv. Onos*, *šv. Povilo*, *Dangun Ėmimo*, *šv. Mikolo*, *šv. Magrietos iš Kortonos* (čia altorius papuoštas dviem geltonojo marmuro koliumnom ir trimis paveikslais iš tos Šventosios gyvenimo), *Lioretanishkosios Marijos P.* ir pagalios apvali *šv. Elenos*, ciesorienės, kuri yra atradusi Jeruzolimoje *šv. Kryžių*. Šios koplyčios altoriuje, apdengtame baldakimu ant 8 pilkųjų koliumnų, senobiniame porfiro inde guli *tos Šventosios kunas* († 328). Tame pačiame altoriuje yra minėtojo cies. Augusto altoriaus liekanos, nes čia tasai ciesorius yra matęs minėtąjį ženklą ant saulės. Šioje bažnyčioje guli dar Kynuose nukankintas ir 1900 m. palaimintuoju paskaitytas *Jonas iš Trioros*.

Kairėje nuo didžiųjų šios bažnyčios laiptų, prie *gatvės Giulio Romano* (pl. G 5) stovi *šv. Ritos bažnytelė*, *šv. Augustino* įstatų vienuolės vardu, kurią yra kanonizavęs a. a. Leonas XIII, 1900 m. 22 geg. d. (*šv. Ritos* dieną) sumos laike čia esti dalinamos žmonėms

visiškai panašią į stebuklingąją, stovylą. Tą naująją stovylą, aprėdžius tokiais pat rubais, ji nusiuntė atgal vienuolynan, tikrąją gi stovylą pasiliko sau. Bet netrukus, kuomet vienuoliai vidurnaktį atėjo bažnyčion kalbėtų poterių, išgirdo skambant niekieno nejudinamus varpus, ir beldžiant į bažnyčios duris. Atidarę duris, nustebę vienuoliai atrado stovinią ant slenkčio šventąją stovylą, stebuklingai pagrižusią iš anų namų. Tasai stebuklas dar labiau padidino rymiečių maldingumą prie minėtojo Kudikėlio.

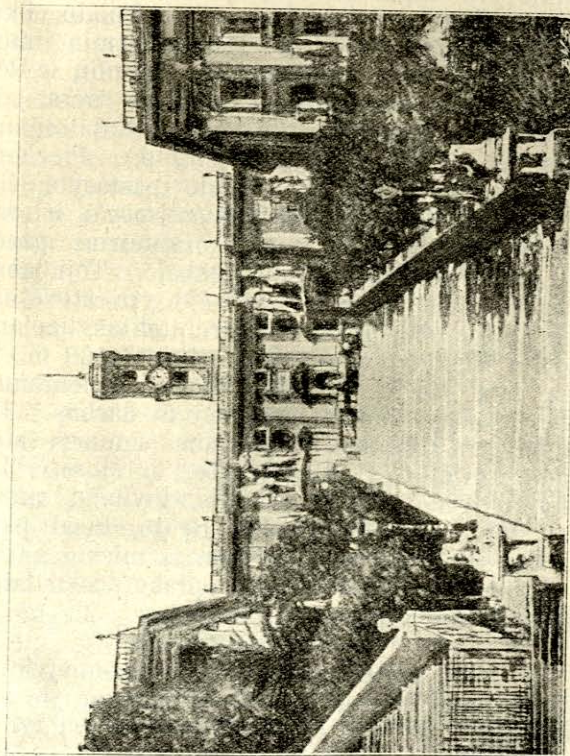
žydinčios rožės, nes toji Šventoji, pirm mirsiant, yra padariusi tokį stebuklą, kad rožės pražydo žiemos metu.

Tuoj už bažnytėlės stovi milžiniškas paminklas (*monumento*), pastatytas Italijos užgriežėjui *Viktorui Emanueliui II*, nuo 1890—1905 metų. Jisai pastatytas senobiniojo Rymo rumų pavidalu su augštais laiptais, terasomis, koliumnada ir figuromis. Projektą sustatė gr. Juozas Saccani. Jo patalpinimui tapo nugriauta čia daugelis namų, tarp kurių dingo ir vieuolynas *Aracoeli*.

Šalip paminklo laiptų, kairėje, stovi *Bibuliaus kapas* (*Sepolcro de C. Poblcius Bibulus*), kurį respublikos senatas buvo pastatęs jam už nuopelnus, I amž. pirm Kr.

Dabar apžiurėkime Kapitolijaus plečių su 3 rumais (pav. № 60).

Dešinėje nuo bažn. *Aracoeli* laiptų stovi antrieji dideli laiptai, vedantys į keturkampį **Kapitolijaus plečių** (*p-za del Campidoglio*; pl. G 5), kurio dabartinėji išvaizda paeina iš *Povilo III* gadynės; *Mikolas Angelo* papuošė jį iš visur čia suneštomis stovylomis, todėl ir dabar toji vieta yra viena iš įdomiausiųjų Ryme. Žemai, prie laiptų, guli du aigyptiškuoju liutu iš juodojo granito (*bazalto*), kuriuodu liepė pernešti čion nuo bažn. *S. Stefano del Cacco* (pl. G 4) *Pijus IV*, 1560 m. Augštai gi, ant baliustrados, stovi 2 dideli senobini grupi: *Dioskurai Castor* ir *Pollux* veda savo arklius ir prie jų—taip vadinamieji *Marijaus trofejai*, (ž. 290 p.); be to, čia pat stovi *Konstantino Did.* ir jo sūnaus, *Kostanso*, stovylos ir baliustrados galuose

№ 60. Kapitolijaus plečius su 3 rumais.

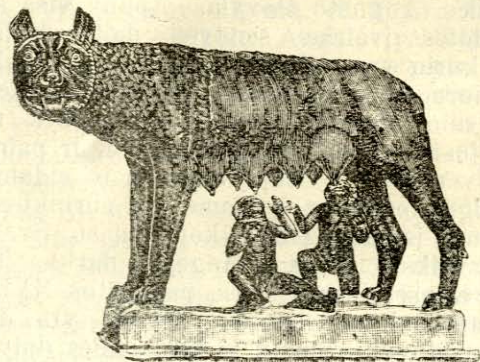
2 senobiniu akmeniu, rodžiusiu mylių skaičių ant via Appia. Einant laiptais, kairėje, tarp medžių, stovi nauja bronzinė stovyla karšto Rymo liaudies vado, Cola di Rienzi, kuri toji liaudis yra čiapat užmušusi, 1354 m., ir 2 narvu (klėtki) su 2 vilkais ir ereliu. Tuodu vilku yra čia maitinamu miesto lėšomis paminėjimui anos vilkės, kuri buk žindžiusi Romulių ir Rėmą (ž. 5 p.). Tik nežinia, kodėl čia nėra laikomos žašis, kurių pirmtakunės — Kapitolijaus žašis, yra išvadavę Rymą (ž. 7 p.). Pleciaus viduryje stovi Mikolo Angelo pastatyta čia raitoji cies. *Morkaus Aurelijaus stovyla* iš pauksintosios bronzos, kurios marmurinė papėdė yra nukalta iš vieno gabalo. Toji labai dailaus darbo stovyla senovėje yra stovėjusi prie Liaterano. Tasai pats architektas, liepiant Povilui III, buvo pradėjęs tvarkyti (1538 m.) ir visą šitą plečių cies. Karoliaus V priėmimui, tik nepasisėkė jam pabaigti šitas darbas. Jiš taippat yra pastatęs ir pleciaus šonuose stovinčius rumus pal. Conservatori ir Museo Capitolino, atnaujinęs gi priešais stovinčių rumų (pal. del Senatore) fasadą. Be to, tasai pats Povilas III yra pravedęs čion iš miesto gatvę d' Aracoeli ir pastatęs ką-tik aprašytuosius laiptus ir baliustradą.

1. **Pal. dei Conservatori** yra dešinieji nuo laiptų rumai ir vadinas taip delto, kad jie paties Povilo III yra paskirti miesto valdybos (magistrato) posėdžiams, kurios sąnariai vadinas konservatoriais. Tie rumai jungias su jų užpakalyje stovinčiu pal. Caffarelli.

Dabar be Konservatorių salių juose yra

ir senobiniųjų freskų, stovylių, reljefų ir k. muzėjus. Juos galima lankyti kasdien nuo 10 — 3 v., už 1 lirą, bet šventadieniais lig 1 val. dykai. Visos salės yra papuoštos garsiųjų Pinturicchio's, Perugino ir Julijaus Romano darbais. — Viduriniame rumų *kieme*, dešinėje, yra garsiojo Julijaus Cezario stovyla, arba tikrasis jo portretas ir 2 Trakijos kuni-gaikščių stovyli. Čiapat taipgi yra ir urna su ciesorienės Agripinos pelenais. Kairėje yra dar cies. Augusto stovyla. Aplink visą kiemą sudėliotos įvairios senovės dailės palaikos, tarp kurių yra milžiniškoji ciesoriaus galva iš marmuro. Ant laiptų sienų yra reljefai, paeinantieji nuo Morkaus Aurelijaus garbės vartų, stovėjusių prie Corso Umberto I, ir paimti iš jo gyvenimo. — Užlipę augštyn ir eidami tiesiai ilgu koridoriu, kuriame yra surinktos porcelianos, įeiname į buv. koplyčią su Šv. Marijos paveikslu, Aug. d' Ingegno darbo. Toliau stovi Konservatorių salės, papuoštos XVI amž. freskais iš Rymo istorijos; čiapat yra daugel įvairių stovylių, biustų ir kitų dailės dalykų iš Rymo senovės. Ketvirtojoje iš tų salių yra sąrašas senobiniojo Rymo konsulių ir kitų valdininkų. Pasukę gi nuo laiptų durų kairėn, už 2 kambarių su miesto valdybos sąnarių sąrašais įeiname į labai ilgą koridorių „Protomoteca“, įsteigtą Pijaus VIII, kuriame stovi paskutiniaisiais dviem amžiais pagarsėjusiųjų Italijos (ir kelių svetimtaučių) mokslinčių, dailininkų ir rašytojų marmuriniai biustai. Čiapat yra ir žinomojo maištininko Garibaldi'o palaikos. Pasukę iš Protomotekos dešinėn, įeiname į minėtą **Naująjį Kapitolijaus**

muzėjų, užimantį beveik visą rytinęją rumų pusę. Čia 9 kambariuose yra sudėti neseniai Ryme iškastieji senovės dalykai, ypač bronzos: 3-je aštuonkampėje salėje su kopula yra dievaičių ir deivių, ciesorių ir ciesorienų stovylos ir keletas sarkofagų, reljefų ir indų. — 6-je gi salėje stovi garsiosios *Kapitolijaus vilkės*, žindančios Romulių ir Remą, bronzinė stovyla, iš V amž. pirm Kristaus (ž. 7 p. ir pav.

№ 61. Kapitolijaus vilkė.

№ 61). Jau 296 m. pirm Kristaus ji stovėjusi prie Palatino kalnelio. Čiapat yra dar gražios stovylos: traukiančio iš savo kojos rakštį jaunikaičio, dievaičių aukoms tarnaujančio vaiko (camillus), pažeistoji arklio stovyla ir k.

Kairėn gi iš Protomotekos laiptai veda augštin į **Pinakoteką** arba *Paveikslų galerija*, įsteigta Benedikto XIV. Čia 4 kambariuose yra sudėta

apie 250 garsiųjų tapytojų paveikslų iš Švent-raščio ir iš Rymo istorijos. Tarp jų pažymėtini šie: Rubenso — Romulius ir Remus, Garofalo — Šv. Katarinos apvainikavimas, Marijos Apreiškimas ir k., Guido Reni'o — šv. Sebastijonas, šv. Marija Magdalena ir k., Guercino — Šv. Petronelios palaidojimas (šio paveikslo mozaikos kopija yra šv. Petro bazilikoje, kur guli tos Šventosios kunas). Yra dar čia daug paveikslų Jono Bellini ir kitų dailininkų.

2. Museo Capitolino. Tie rumai stovi antroje Kapitolijaus pleciaus pusėje, prisiglaudę prie bažnyčios Aracoeli. Pastatė juos minėtasis Mikolas Angelo, didelį gi muzėjų juose įsteigė Klemensas XII ir padidino Benediktas XIV, Klemensas XIII, Pijai VI ir VII, Leonas XII ir kiti popiežiai. Yra tai svarbiausias po Vatikaniškojo skulpturų muzėjus Ryme. (Įėjimo laikas ir kaina, kaip augščiau; čia ir gaunami bilietai visiems trims rumams.) Penkiolika kambarių abiejuose augštuose yra pridėta įvairių-įvairiausių Rymo ir Graikijos senovės dailės dalykų.

Pirmajame augšte, užpakaliniame kieme (*Cortile*), stovi ir guli daugelis įvairių stovylių, sarkofagų ir k. Įdomiausias tarp jų didelis vandens dievaitis, vadinamas paprastai „Marforio“, nes seniau jis yra stovėjęs prie netolimos iš čia *gatvės di Morforio*, ties Mamertino kalėjimu. Ant tos stovylos budavo lipdomi atsakymai į paskvilius, patalpintus ant Pasguino (ž. 143 p.). Čiapat yra dar 2 aigyptiškuoju liutu iš juodojo granito (bazalto). Tuoj už prieangio esančiuose 6 kambariuose, vienoje

eilioje, yra: kairiuosiuose trijuose — mozajikos ir antrašai, dešiniuosiuose gi — skulptūros, sarkofagai (su kaulais) ir stovylos (Marso, Herkuleso ir k.). Lipant augštyn, prisiziūrėti Rymo pleno liekanoms iš marmuro, kurs paeina iš Septimijaus Severo (193 — 212 m.) galdynės.

Antrajame gi augšte yra 8 kambariai, vadinami įdomesniųjų juose esančiųjų dalykų vardais. Ties laiptais stovintis kambarys vadinamas Mirštančiojo gladiatoriaus vardu, nes viduryje guli garsioji marmuro stovyla graikų darbo: mirštantis kareivis-gallas, sužeistas kovoje su žvėrimis cirke. — Toliau 2-me kamb. yra senobinieji antrašai nuo sarkofagų ir stabmeldžių aukkurai (altoriai).—3-me arba didžiajame kambarėje, viduryje, stovi 2 centauru (senovėje pramanyta figura: pusė žmogaus ir pusė arklio). — 4-ame arba Filiozofų kamb. yra 93 gražūs įvairių garsiųjų senovėje vyrų (Sokrato, Homero, Hipokrato, Demostenio ir k.) biustai. — Toliau Imperatorių kamb. telpa 83 pirmųjų trijų šimtmečių ciesorių ir ciesorienu biustai, tarp kurių yra sėdinti Agrippina, Germaniko žmona. Tuodu kambariu yra svarbiausiu, nes juose sudėtos brangiausiosios stovylos netik dėl jų išdirbimo dailumo, bet ir dėl jų marmurų, iš kurių jos iškaltos, brangumo.— Ilgame per visus rumus koridoriuje tarp kitų yra senobinis indas su 12 dievaičių ant jo šonų. — 7-me Balandžių kambarėje yra dar graži mozajika: keturi ant indo krašto stovintieji balandžiai; viename keturk. coliuje čia sutalpinta 160 akmenėlių. Čiapat yra ir reljefas marmure, perstatantis m. Trojos išgriovimą ir kitas scenas iš Iliados. Pagalios, 8-me aštuon-

kampiname kambarėje stovi garsioji Kapitolijaus Venera, graikų darbo.

3. **Pal. del Senatore** stovi prie užpakaliniojo plečiaus šono. Yra tai Bonifacijaus IX, 1390 m., pastatyti senobiniojo (iš 100 m. pirm Kr.) Tabularijaus (archivo) vietoje senatorių naudai rumai su gražia fasada ir augštais, mytologiškais stovylomis (Minervos, Niliaus ir Tiberio) ir fontana papuoštais laiptais priekyje. Tais Mikolo Angelo pastatytais laiptais užlipe, įeiname į didelę iškilmingųjų senatorių posėdžių salę, su Povilo III, Grigaliaus XIII ir k. stovylomis, iš kurios galime įlipti ir augštan bokštą, pastatytą Lunghi'o Senojo, 1512 m., liepiant Grigaliui XIII. Jame yra 2 paveikslais papuoštu varpu, kuriuodu labai iškilmingai įkėlęs Pijus VII, apie 1805 m., vieton nuo XIII amž. čia buvusiųjų varpų. Didysai varpas yra nulietas 1803 m. ir sveria 174 centnarus (546½ pud.), mažesnysis gi — perpus mažiau. Tuodu varpu lig 1870 m. atsiliepdavo tik svarbiausiose istorijos atsitikimuose, bet dabar prie naujosios valdžios jie skamba daug dažniau (kaip antai: karaliui atvažiuojant į Kapitolijų, atveriant parlamentą, darant metinį Rymo įsteigimo paminėjimą — 21 kovo d., ir k.). Tuose rumuose yra ir *observatorija* su teleskopu. Jų užpakalyje tebėra dar minėtojo *Tabularijaus* pamatai, į kurių vidų galima įeiti. Nuo bokšto gražus reginys į visus Rymo griuvėsius ir jo apylinke. Tie griuvėsiai parodo kaip galingas buvęs Rymas.

Užbaigiant aprašinėti Kapitolijaus kalnelį, reikia

dar priminti apie garsiąją uolą *Rupe Tarpea*, kuri stovi pietvakariniame kalnelio gale. Ją galima aplankyti arba nuo Kapitolijaus plečiaus, apeinant Konservatorių ir Caffarelli'o rumus ir paėjus *gatve di Monte Tarpeo*, arba einant pro Senatorių rumų pietinęją ker-tį lig *gatvės* ir *bažnyčios* su ligonbučiu *S. Maria della Consolazione* (pl. G 6), nuo kurių žiemiuose yra toji uola. Ji garsi yra tuo, kad nuo jos (40 mastų aukščio) senovėje budavo numetami žemyn ant akmenių pa-smerktieji mirtin didžiausieji prasikaltėliai prieš tėvy-nę, paskiau gi ir pirmieji krikščionys. Žinoma, dabar toji uola atrodo žemesne negu senovėje, nes, amžiams bėgant, jos viršus apgriuvo ir akmeninė apačia tapo augštai užpilta. Dabar toji Kapitolijaus dalis vadinasi *Monte Caprino*.

2. Forum Romanum su bažnyčiomis prie jo ir Fora Caesarum.

Forais rymiečiai vadindavo prekyvietes arba vie-suosius plečius (rinkas), kur jie susirinkę perkratinė-da-vo įstatus ir atlikdavo svarbiausius nutarimus arba teismo dalykus. Svarbiausia tokia vieta Ryme buvo *Forum Romanum*, todėl pirmiausia ją aplankykime. Nuo Kapitolijaus galima čion nusileisti dviem skardžio-mi gatvėmis abiejuose Senatorių rumų galuose. Pa-gal pietvakarinįjį tų rumų galą eina *via del Campi-doglio* (pl. G 5,6), užimanti iš dalies vietą senobiniojo ke-lio *Clivus Capitolinus*, kuriuo pergalėtojai važiuodavo Jupiterio maldyklon (ž. 423 p.). Tasai kelias Rymiečių Foro, per kurį ėjo išilgai, srityje vadindavos *via Sacra* (Šventasis kelias), nes juo eidavo netik pergalėtojų, bet ir Rymo kunigų eisenos (procesijos). Nulipant nuo Ka-pitolijaus, turime gražų reginį į tą Forum.

Forum Romanum (pl. G H 6) stovi pietry-čiuose nuo Kapitolijaus ir užima didelę daubą, kur žiloje senovėje buvęs mišku apaugęs rai-

stas. Čia buk Romulius su savo žmonėmis-lo-tiniais kariavęs su sabiniečiu karaliu, Taciju, kurs norėjo atsiimti iš rymiečių pagautasias savo tautiečių moteris. Paskiau tą raistą yra išdžiovinęs kar. Tarkvinijus Priscus, išmurijęs per jį kanalą, vadinamą *Cloaca maxima* (ž. 447 p.). Pagalios, paskutinysai Rymo kar. Tarkvinijus Superbus įsteigė čia Forum, kurį paskiau padidino garsusis Julius Caesar ir papuošė cies. Augustas ir jo įpėdiniai. Taigi Foro pra-džia siekia 2500 metų atgal.

Tasai Forum budavo Rymo ir visos mil-žiniškos jo viešpatijos širdis ir centras, nes čia galingoji liaudis, toji tautų užkariautoja, tardavosi tarp savęs; čia Rymo karaliai ir kon-suliai duodavo savo veikimo apyskaitas, čia bu-davo apvainikuojami didvyrių nuopelnai ir tei-siami politikos prasikaltėliai; čia gimdavo aug-štosios dorybės ir nežmoniškos piktadarystės; čion budavo atvedami surakinti pavergtųjų kraštų valdovai; čia garsieji senovės kalbėto-jai (Scipijonas, Ciceronas ir k.) pakeldavo svar-biuosius klausimus ir savo iškalba visus pa-traukdavo savo pusėn ir, pagalios, čiapat buda-vo nusprendžiamas beveik viso pasaulio liki-mas (nutarimos karės, santaikos ir k.) ir į kitas vėžes nukreipiama jo istorija. Taigi ne-viena didelė viešpatija neturi tokios plačios istorijos, kaip ši dauba tarp Kapitolijaus ir Palatino.

Kadangi rymiečiai kartais ilgai čia sugaiš-davo, tai netrukus prie Foro atsirado įvairios krautuvės, smuklės ir kitos pasismagininimo vietos. Bet paskesniame laike jų vietą užėmė jau didelės ir gražios dievaičių maldyklos ir

bazilikos (teismo rumai), tarp kurių ilgainiu atsirado ciesorių garbės vartai (Arco), paminklai, koliumnos ir įvairios stovylos. Taigi čia, tokioje neruimingoje vietoje, buvo sutalpinta taip daug didelių ir puikių paminklų ir dailės dalykų, kad nė vienas naujesniųjų laikų miestas nieko panašaus neturi. Bet daugel kartų užpuolant ir griaunant Rymą laukinėms tautoms (gotams, vandalams, giruliams ir longobardams), kurioms tartum susitarę padėdavo tame darbe dideli gaisrai ir žemės drebėjimai, ir Forum Romanum labai nukentėdavo, nors netrukus vėl budavo atstatomas. Bet iširus galingajai Rymo imperijai (476 m.) tasai plečius vienkart su senobiniu Rymu tapo apleistas, o nuo Rymo sugriovimo, 1080 m., visiškai pavirto griuvėsių kruva ir akmens kasykla, iš kurios kas ką norėjo ir galėjo, tą sau nešė. Ypač viduramžių paprotis naikinti kas buvo stambeldiška, labai pakenkė senovės palaikoms. Pagalios paskutiniais amžiais tasai Forum tapo užpiltas net šiukšlėmis (net lig 5 — 6 sieks. augščio) ir taip apleistas, kad ant jo ganėsi miesto karvės, nuo kurių jisai buvo gavęs ir vardą *Campo vaccino*. Šv. Jono de Rossi gyvenime skaitome, kad tasai Dievo tarnas, apie 1722 m., sakydavęs čia 2 kartu savaitėje pamokslus piemenims ir vežėjams-sodiečiams.

Nors dar garsusis Rafaelis († 1520) buvo pradėjęs atkasinėti Forum, bet tikrasis jo atkasinėjimas prasidėjo tik nuo XIX amž. pradžios ir dabar toji labai svarbi istorijai, archeologijai ir dailei vieta yra jau beveik visa atkasta lig pamatų. Nors brangiai atsiėjo miestui

tasai darbas, bet išlaidos gausiai apsimokėjo įvairių brangių senovės dailės dalykų atradimu; senojo Rymo istorijos tyrinėjimas taip pat daug pelnė iš tų atkasinėjimų. Dabar visas Forum, tartum kapinės milžinų kaulais, yra primėtytas griuvėsių liekanomis, kurios iškalbingai liudija apie žmogas garbės menkumą.

Kapitolijaus kalno apačioj, t. y. tarp Senatorių rumų ir dabartinės *via della Consolazione* (pl. G 6) yra stovėję kelios maldyklos viena prie kitos. Taip, prie minėtųjų rumų pietinėsios kerties yra buvusi galerija *Porticus deorum consentium*, kur stovėdavo 12 paausintųjų svarbesniųjų „dievaičių patarėjų“ stovylių. Ją buvo pastatęs paskutinis iš stambeldžių miesto viršininkas Pretekstas, 267 metais po Kristaus. Pagal tą portiką eidamas, Clivus Capitolinus darydavo labai smailų kampą. Toliau, ties Senatorių rumų viduriu stovi atkasti *Vespazijono maldyklos* (*Templum Vespasiana*; pl. G 5-6) pamatai ir 3 korintiškosios (su išdrožtais ruožais) jos koliumnos po 15 mtr. augščio. Ją buvo pastatę rymiečiai („*Senatus populusque Romanus*“) cies. Vespazijano ir jo sunaus Titaus garbei, 80 m. po Kr., nes stambeldžiai savo ciesorius (dagi ištvirkėlius) dažnai įrašydavo dievaičių tarpan. Pagalios, už tos maldyklos stovėjo dar didelė *Santaikos maldykla* (*T. Concordiae*), viena iš seniausiųjų (iš 366 m. pirm Kr.) Ryme, pastatyta plebėjų (liaudies) su patricijais (didžiunais) padarytosios santaikos paminėjimui. Ji buvo padalinta į 2 dali, iš kurių

didesnėje Rymo senatas laikydavo savo posėdžius.

Antroje gatvės della Consolazione pusėje, ties Santaikos maldykla, stovi į žemę įlindę ir pajuodavę (nors iš baltojo marmuro pastatyti) cios. *Septimijaus Severo garbės vartai* (*Arco di Settimio Severo*), pastatyti taip pat senato ir liaudies (S. P. Q. R.) tam ciosoriui ir jo sunums Karakallai ir Getai, 203 m., už jų pergalėjimą partų ir arabų. Tie vartai turintieji 23 mtr. augščio ir 25 mtr. pločio, susideda iš 3 arkadų, kurių tarpai abiejuose vartų šonuose yra papuošti aštuoniomis išdrožtomis koliumnomis ir sienos — reljefais su scėnomis iš to ciosoriaus karių. Augštai, abiejuose šonuose, yra ilgi dedikacijos antrašai, kurių raidės senovėje buvo apklotos bronzą. Ant stogo gi yra stovėjęs šešiais bronzos arkliais pakinkytas vežimas, ant kurio stovėjo apvainikuotas patsai Septimijus.

Šalip tų vartų 1899 m. tapo atkastas senasis bruktas iš juodojo akmens, po kuriuo rastas akmeninis šulys su antrašu šonuose. Tasai antrašas yra rašytas tokiuo būdu, kaip yra ariama žagre, t. y. iš dešinėsios pusės į kairęją, o paskui iš kairėsios į dešinęją. Jisai yra parašytas seniausiomis archajiškomis raidėmis, todėl paeinąs iš VII amž. pirm Kr. Užtat jisai yra svarbiausias radinys iš 37,000 kitų senobiniųjų antrašų lotinų kalba.

Ties Vespazijono maldykla stovi dar 8 didelės joniškosios koliumnos nuo diev. *Saturno maldyklos* prieangio; jos stovi ant augšto pamato ir tebeturi ant savęs skliautų dalį. Toji maldykla buvo pastatyta dar 497 m. pirm Kr., bet paskiau atnaujinta; iš tos tai gadynės ir paeina šios 8 koliumnos; buvo tai valstijos

ždinė. Gatvėje prie jos matome senobiniojo bruko liekanas, kuriuo buvo išgrįstas *Clivus Capitolinus*.

Dabar eikime *Foro vidun*, kad geriau jį apžiūrėjus. Įeiga iš *plec. dei Fienili* (pl. G H 6), netoli nuo *bažn. S. Maria Liberatrice* arba pietiniame *Foro šone*.

Užmokėję prie vartų 50 c. (nedėldianiais dykai), nusileidžiame tuoj žemyn į garsiąją ir pilną judėjimo senovėje gatvę *Vicus Tuscus*, kuri ejo iš čia lig *Tiberio*. Pagal ją, kairėje, po žemių eina *Cloaca maxima*, t. y. kanalas, kurs jau nuo 2500 metų neša miesto srutas *Tiberin*; netoli iš čia kanalan įteka ir upelis *La Marrana* (*di S. Giovanni*). Tasai urvas taip yra augštas, kad juo galima butu važiuoti su šieno vežimu. Yra tai pirmasis Europoje pavyzdys statymo suvestomis lubomis. To kanalo galas yra matomas *Tiberio krante*, šalip tilto *Palatino* (ž. 164 p.).

Čiapat kairėje, nuo įeigos lig *Saturno maldyklos* tęsiasi 4 nulaužytųjų šulų eilios, likusios nuo čia stovėjusios apdengtos *Julijaus bazilikos* ¹⁾. Tą prekyvietę buvo pradėjęs sta-

Stabmeldiškame Ryme bazilikomis buvo vadinamos didelės neapdengtos salės dviem šulų eiliom, kuriose buvo varoma prekyba ir atliekami teismo reikalai. Šios bazilikos įsteigėjas, konsulis Julijus Cezaris 15 m. pirm Kr., yra pertaisęs *Numos Pompilijaus kalendorių* (ž. 6 p.), kurio ir ligšiol tebsilaiko Rusija su beveik visa Lietuva ir kelios kitos Europos v'ėšpatijos. Nuo savo iš'eigėjo tasai kalendorius ir tapo pavadintas *Julijaus kalendoriu* (stiliu). Tuo pačiu vardu tebėra dar vadinamas lotiniškai *Liepos mėnuo* (*Julius*). Kitaip tasai kalendorius yra vadinamas *senuoju*, nes 1582 m., pop. *Grigalius XIII* yra dar kartą pataisęs kalendorių, kurs ir turi *grigališkojo* arba naujojo kalendoriaus vardą. Šis pasutinis eina 13 dienų pirmiau.

tyti garsusis Julijus Cezaris, 54 m. pirm Kr., bet pabaigė cies. Augustas. Ji turėjo 101 mtr. ilgio ir 49 mtr. pločio. Aplink didelę vidurinę salę, kurios brangi asla tebėra matoma, ėjo po 2 pažasti-galerijį dviem augštais su šulų eilėmis. Viduramžiuose tuose griuvėsiuose yra stovėjusi Dievo Motinos bažnyčia, kurios papuošalų liekanos yra čiapat sudėtos.

Dešinėje gi, tuoj prie įeigos, stovi *Kastoro ir Polliukso maldykla (Templum Castorum)*, iš V amž. pirm Kr., į kurią vesdavo labai gražus ir augšti laiptai. Tai yra buvusi viena iš garsiųjų maldyklų respublikos laikuose. Josios fasada buvo atgręžta į Forą. Dabar iš tos maldyklos beliko pamatas ir trys bestovinėios ir augštai dar muru sujungtos koliumnos, iš II amž. pirm. Kr. pradžios.

Čiapat pagal šoninę Julijaus bazilikos fasadą yra ėjusi 442 pusl. minėtoji *Via Sacra*, kurioje atkastas brukas yra pastatytas pirm 2,000 metų, bet 1,500 metų niekas nėra juo vaikščiojęs; prie žieminėsios bazilikos kerties joje yra stovėjęs *Arcus Tiberii*, pastatytas 16 m. po Kr., Germaniko pergalėjimo germanų tautų paminėjimui. — Čiapat yra stovėjęs ir *Milliarium aureum*, t. y. cies. Augusto pastatyta (28 m. pirm Kr.) aukso apdėta koliumna, nuo kurios buvo skaitomos mylios visais iš Rymo išeinančiais keliais.

Antroje Šventojo kelio pusėje, ties Julijaus bazilika, stovi ant augšto plataus pamato augšta išraižyta koliumna (*Columna Phocae*), kurią Italijos ekzarchas (vergų viršininkas) Smaragdus buvo pastatęs, 608 m., nedoram Bizancijos cies. Fokai (602 — 610). Pati koliumna iš baltojo Karraros marmuro, korintiškojo stiliaus, turinti 55 pėdas augščio (be apa-

čios), paeina, tur būti, iš kokios maldyklos. Jos viršuje buvo pastatyta Fokos stovyla iš paauksintosios bronzos.

Tarp tos koliumnos ir Severaus garbės vartų stovi augšti pamatai didelės sakyklos (*Rostra*) iš imperatorių gadinės, kurią čion buvo perkėlęs cies. Augustas. Čia tai iškalbingieji Rymo kalbėtojai (Cicero ir k.) aiškino žmonėms svarbiuosius valstijos reikalus. Josios priekis buvo atgręžtas į žiemryčius, kur pakeltoje vietoje, vad. *Comitium*, stovėdavo klausytojai. Sakykla buvo papuoš'a marmurais su stovylomis ir reljefais. Panašios sakyklos vadindavosi „Rostra“ delto, kad buvo papuoštos pavergtųjų tautų laivų priekiais (*rostra*). Šion sakyklon buvo įmuryti, 338 m. pirm Kr., pavergtojo m. Antium (Anzio) laivų priekiai.

Čiapat gi prie garbės vartų stovi apvalus su smailia viršune šulelis iš plytų, vadinamas *Umbilicus Urbis Romae*; tai buvo įsivaizdintas miesto vidurys.

Toliau, žiemryčiuose nuo Fokos koliumnos, yra *Anaglyphy Trajani*, arba 2 marmuro plyti su gyvulių ir žmonių reljefais. Yra tai, tur būti, balustrados nuo Rostra dalis

Toliau Foro pakraštyje, augštai, yra dar neatkastai ruimas, kur yra stovėjusi pirmiausioji Ryme *basilika Aemilia*, pastatyta 179 metais pirm Kristaus, trimis pažastimis. Atstatyta ji buvo ciesoriaus Augusto, 14 metais pirm Kristaus, ir Teodoriko (493 — 526 m. po Kr.), nuo kurios gadinės galima dar pamatyti mozaikų liekanas marmurinėje asloje. Dabar čia prasižėda didelė *via Cavour*. — Priešais gi, žemai, yra stovėjusi į dievus pakeltojo *Julijaus Cezar'io maldykla (T. divi Julii)*, nuo kurios liko tik architektūros liekanos. Čiapat yra stovėjusi antroji sakykla, *Rostra ad divi Julii*.

Pietuose, prie Kastorų maldyklos kerties, yra stovėjęs *Arcus Augusti*, kuriuos buvo pastatęs senatas L. Cezar'io gabei, 17 m. pirm Kristaus.

Toliau žiemryčiuose, anapus *Via Sacra*, stovi cies. *Antonino ir Faustinos maldyklos (T. Antonini et Faustinae)* griuvėsiai. Ją buvo pastatęs cies. Antoninas Pius savo mirusios žmonos, Faustinos, garbei, 141 m.; bet numirus ir

pačiam Antoninui, senatas ir jo, kaip dievaičio, garbei buvo paskiręs tą pačią maldyklą. Dabar nuo jos tėra likę 10 portiko koliumnų iš žaliojo marmura (*cipollino*), po 17 mtr. augščio ir 4 mtr. storio aplinkui (tai yra didžiausios iš visų žinomųjų koliumnų iš panašaus marmuro); šoninės sienos yra iš vulkaniškojo akmens (*peperino*), kurios buvo apklotos baltuoju marmuru ir priekyje antrašas: „Divo Antonino et divae Faustinae ex S. C. etc.“ Tuose griuvėsiuose nuo XV amž. yra aptikinkų įtaisyta bažn. S. *Lorenzo in Miranda*, kurios duris yra iš *via in Miranda* (pl. H 6).

Eidami toliau Šventąja gatve, randame žymę seniausiųjų (iš 121 m. pirm Kr.) garbės vartų *Fornix Fabiorum*.

Čiapat, kairėje, stovi parap. bažn. **SS. Cosma e Damiano**, kurią pop. šv. Feliksas IV, 527 m., yra perdirbęs ir pastatęs, kaipo kardinolo titula, iš 2 maldyklų: cies. Vespazijono pastatytosios *mald. Sacrae Urbis* ir apvaliosios Romuliaus maldyklos (*T. divi Romuli*), kurią tasai popiežius padarė bažnyčios prieangiu. Ši paskutinėji maldykla tebėra visa ir ligšiol; net bronzinėsios jos duris tos pačios tebėra. Ją buvo pastatęs cies. Maksencijus savo mirusiojo ir tarp dievaičių paskaitytojo sunaus Romuliaus garbei, 309 m. Marmurinėje jos asloje ir buvo patalpintas Rymo plenas, kurio liekanas esame matę Kapitolijaus muzėjuje (ž. 440 p.).

Tos bažnyčios, susidedančios iš vienos pažasties su 8 koplyčiomis jos šonuose, absida ir arkadą šv. Feliksas IV yra papuošęs labai

gražiomis ir ligšiol išlikusiomis mazajikomis: Kristus tarp Šventųjų ir tarp 12 avinėlių. Didžiajame altoriuje yra *stebukl. Šv. Marijos paveikslas*, taip pat iš VI amž.

Urbonas VIII, perstatęs tą bažnyčią, 1633 m., padarymui jos sausesne pakėlo augščiau jos aslą, iš ko ir pasidarė dar *apatinėji bažnyčia*. Šion veda platūs laiptai, esantieji šalip absidos. Joje galima matyti dar senobinėsias špižines duris su tokiais pat raktais. Atstu nuo sienos stovinčiame jos didžiajame altoriuje guli kankinių kunai: ššv. brolių gydytojų *Kozmos ir Damijono* († 297), ššv. brolių *Morkaus ir Marcelijono* († apie 287) vienkart su jų tėvu šv. *Trankvilinu Kun.* ir šv. *Felikso II Pop.* († 365), kurs 1582 m. buvo čiapat atrastas, nes čia jis laikydavęs šv. Mišias cies. Konstancijaus persekiojimo laike, ir daugelis kitų šv. kunų. Ir šioje bažnyčioje yra kelios koplyčios su senobiniais paveikslais. Iš čia nulipę dar giliau, randame šv. Felikso šaltinį. Toji bažnyčia yra pirmoji tame Fore.— Čiapat vienuolyne gyvena šv. Pranciškaus tercijorių generolas.

Tuoj šalip stovi milžiniškosios **Konstantino bazilikos** griuvėsiai. Tą baziliką buvo pradėjęs statyti taipat Maksencijus savo Romuliaus garbei, 311 m., bet tam ciesoriui žuvus karėje su Konstantinu Did. (ž. 215 p.), tasai paskutinysai yra ją pabaigęs, užtat senatas ir pavadino ją jo vardu. Toji bazilika, turėjusi 96 mtr. ilgio ir 74 mtr. pločio, susidėdavo iš 3 pažasčių skersai ir išilgai. Pradžioje jos įeiga su portiku yra buvusi pietrytiniame gale, nes antrajame jos gale yra buvusi pusapvali absida (*tribuna*), bet paskiau prie pietvakariniojo

jos šono buvo pristatyti antrieji laiptai su įeiga (čia tebėra 4 porfiro koliumnų liekanos) ir tribuna priešingoje senoje. Vidurinėji pažastis buvo papuošta 8 išpjaustytomis koliumnomis iš baltojo marmuro, iš kurių viena yra čia stovėjusi net lig 1614 m., bet tais metais pop. Povilas V pernešė ją prie bazilikos S. Maria Magg., kur ji ir ligšiol tebstovi (ž. 289 p.). Dabar nuo tos visos bazilikos, vieno iš Rymo „dyvų“, tėra likę sveikos tik 3 galingos arkados.

Čiapat stovi dar nemaža **bažn. S. Francesca Romana**, kuri tapo pastatyta pop. šv. Leono IV (847 — 855 ir paskiau buvo daugel kartų atnaujinta, ypač Honorijaus III (1216 — 1227) gadyneje, iš kurios paeina dabartinėji mozajika absidoje: Marija su Suneliu tarp 4 didžiųjų Apaštalų ir senosios aslos dalis. Nuo to paties laiko toji bažnyčia buvo vadinama „*S. Maria nuova*“ ir yra vieno iš kardinolų titulas; bet nuo 1612 m., kuomet Kar. Maderna pastatė fasadą, ji tapo pašvęsta šv. *Pranciškos Rymietės* vardu, nes Konfesijoje po didžiuoju altoriu guli tos čiapat Ryme gimusios ir mirusios augšto luomo Našlės ir vienuolių Obliačių (*Oblatae*) įsteigėjos, *kunas* († 1440). Jos grabas yra papuoštas brangiais marmurais ir paauksintąja bronzą, sulig Bernini'o braižinių. Didžiajame altoriuje yra labai senas ir buk dar šv. Lukos Ev. nupieštasis *stebuklingasis Marijos pavikslas*, atvežtas čion iš Azijos, 1110 m. ir stebuklingai išlikęs, sudegus šiai bažnyčiai, apie 1212 m. Chore, dešinėje nuo absidos, stovi Rymo senato ir žmonių pastatytasis pamink-

las ant Grigaliaus XI († 1378) kapo, nes tasai popiežius, prikalbėtas šv. Katarinos iš Sienos, yra perkėlęs atgal iš Avinjono Popiežių Sostą, 1377 m. Čiapat sienoje yra įmuryta 2 akmeniu su išspaustomis ant jų kelių žymėmis. Sulig padavos, ant jų buvo atsiklaupę gatvėje via Sacra ššv. Petras ir Povilas, melddami Dievą, kad nubaustu Simoną Magą (Burtininką), kurs, neva savo dieviškumo prirodymui, matant cies. Neronui ir minioms, pakilęs velnio galybe augštyn nuo Kapitolijaus, bet staiga nukritęs, mirtinai susižeidė (sk. Apašt. Darbus VIII, 9 — 24 ir ž. 56 p.).

Toji bažnyčia su *Alyvetonų (Olivetani) vienuolynu* yra įtaisyta deivės *Romos maldyklos* griuvėsiuose, kuri vienkart su čiapat užpakalyje stovėjusia *Veneros maldykla (Templum Veneris et Romae)*, buvo pastatyta paties cies. Adrijono ir sulig jo plėnų, 135 m. Tie 2 brangi maldykli stovėjo po vienu stogu ant plataus koliumnada apvestojo pamato ir didelėse viena prieš antrąją stovinciose nišose yra buvę tų dviejų deivių stovylos¹⁾. Tos maldyklos stovėjo nepažeistos lig VII amž., kuomet pop. Honorijaus I liepė nuimti nuo jų paauksintosios bronzos čerpes (dokalkas) ir apdengti jomis Vatikano baziliką.

Pietvakariuose nuo šv. Pranciškos bažnyčios, ant via Sacra, stovi **Arcus Titi**; tuos gar-

¹⁾ Nors krikščionija neabejojo permaintyti įvairių dievaičių maldyklas į tikrojo Dievo bažnyčias, bet to nepadarė su čiapat stovėjusia meilės (kuniškosios) deivės Veneros maldykla, nes argi galima buvo paleistuvavimo vietoje laikyti skaisčiausiąją Auką.

bės vartus, sulig antrašo ant jų („Senatvs popvlvsqve romanvs divo Tito divi Vespasiani f... Vespasiano Avgvsto“), yra pastatę, apie 81 m., senatas su liaudžia cies. Titui už jo pergalėjimą Jerzolimos, 70 m. Jie yra pastatyti iš marmuro ir abiejuose šonuose papuošti gražiais reljefais ir 4 išraižytomis pusiaukoliumomis (senovėje jų yra buvę 8). Nors tie vartai yra mažesni už kitus panašius ir tik iš vienos didelės arkados, bet jie yra vieni iš gražiausiųjų tos rūšies užsilikusiųjų paminklų. Gražiausieji reljefai arkados viduje perstato mums Titaus garbę dėl žydų pergalėjimo ir jo lobį, paimtą iš išgriautosios Jerzolimos, kurs buvo sudėtas netoli iš čia žiemiuose stovėjusioje *Ramybės (Pacis) maldykloje*; taigi čia buvęs patalpintas iš Jerzolimos bažnyčios paimtasis garsusis septinšakis (su 7 žvakėmis) žibintuvas iš aukso, paauksintasis stalias padėtinėms duonomis (*panes propositionis*) ir k. ¹⁾. Pijus VII atnaujino tuos vartus, 1822 m., vedant darbą ark. Valadier'ui ²⁾.

Toliau, grįždami atgal antruoju Forum'o pakraščiu, vakaruose, prie Palatino kalno, ran-

¹⁾ Žydai ligšiol neapkenčia šitų Titaus vartų ir sopulingojo reginio išvengimui niekadoms pro juos neina; tik eidami pro šalį nusispjauna prie jų. Mat, jie primena jiems netik tai, kad Dievas sutrynė jų galybę ir išsklaidė po visą pasaulį, bet dar ir tai, kad jų senėviai, parvesti iš Jerzolimos kaipo nelaisviai, botagais verčiami, turėjo statyti tuos vartus ir Kolosėjų.

²⁾ Seniau budavo paprotis, kad naujasis popiežius iškilmingai vedamas iš Kvirinalo apimtų Liaterano bazilikos, prie Kapitolijaus priimdavo miesto raktus ir pereidavo per šiuos vartus ir per Kolosėjų. Žydai klodavo jam po kojų kilimus.

dame senobineją *Nuova via*; prie kurios, dešinėje, stovi I-me ar II-me amž. pastatytųjų iš plytų **Vestalių rumų** griuvėsiai. Aplink didelį keturkampį ir šulais paremtą kiemą (*Atrium Vestae*) buvo čia pristatyta eilios įvairaus didumo kambarių (*Domus Virginum Vestalium*), kuriuose yra gyvenę deivei Vestai pašvęstosios ir gretimoje maldykloje tarnavusios mergaitės, vadinamos *vestalėmis* ¹⁾. Juose galima matyti pilkojo marmuro aslos liekanas, kieme gi — marmuru išklotą šulinį, į kurį vestalės rinkdavo lietaus vandenį, nes paprastąjį vandenių buvo užginta joms vartoti. Be to, atkasus tą kiemą, rasta nemažai jį puošusiųjų Vestos mergaičių stovyklų, tarp kurių viena rasta su antrašu „Claudia“. Toji tai Kliaudija buvo tapusi krikščionė ir paskiau vienuolė prie šv. Lauryno bazilikos už Miesto.

Prie šiaurinėsios Atrium'o kerties stovi 1898 m. atstatyta toji maža Marso maldykla (*Aedicula*), kurią buvo pastatę senatas ir liau-

¹⁾ Tas vestales rymiečiai laikydavo didžiausioje pagarboje ir apdovanodavo įvairiausiomis privilegijomis. Į jų skaičių (6) budavo tepriimamos tik sveikiausios ir iš padorų tėvų gimusiosios nekalts mergelės nuo 6 — 10 metų amžiaus, kurios ir tarnaudavo Vestai per 30 metų arba ir lig gyvos galvos. Seniausioji iš jų budavo jų viršininkė (*Virgo maxima*). Jos dėvėdavo baltuosius rubus ir tam tikrą vainiką ant galvos. Išeinant joms miestan, šaly jų eidavo liktoras (kareivis) ir dagi konsuliai duodavo joms kelią, nes už jų asmens pažeidimą budavo skiriama mirtis; jų pasitikimas paliausudavo vedamąjį nužudyti pasmerktąjį. Bet jei jos pačios sutepdavo savo nekaltumą, tai ir jos turėdavo mirtį, budamos gyvos įmurytos į sieną. Ir lietuviai turėdavo panašias mergaites — vaidėlytes.

dis. — Anapus gi jos yra minėtosios apvalios *Vestos maldyklos* griuvėsiai. Toji maldykla yra buvusi svarbiausia Ryme šventvietė ir joje buvo kurenama amžinoji ugnis, kurią palaikydavo 6 vestalės, iškilmingai pašvęstos tam tikslui vyriausiojo kunigo. To kunigo rumai stovėjo čiapat žiemryčiuose ir vadindavos *Regia*. Paskiau juose yra gyvenęs cies. Augustas, kurs buvo dovanojęs juos vestalėms.

Pagalios, tarp *Vestos maldyklos* ir bažn. S. Maria Liberatrice neseniai tapo atkasti idomūs dviejų bažnyčių griuvėsiai: *40 Sebastos Kankinių ir S. Maria Antiqua*, abiejų iš VI amž. Jose galima matyti ir senobinių jų paveikslų liekanas.

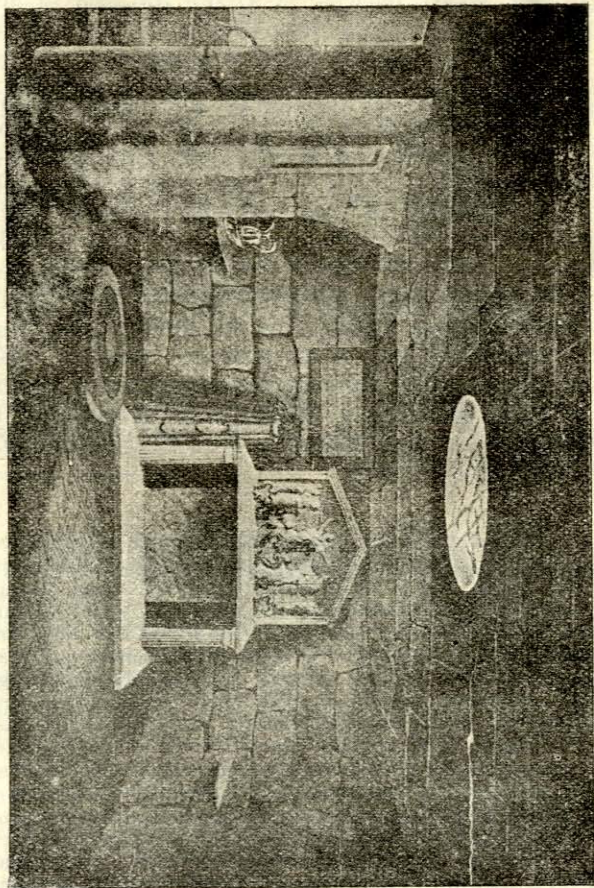
Dabar, išėję iš Rymiškojo Foro tais pačiais vartais, grįžkime atgal prie Santaikos maldyklos, už kurios, kaip jau esame minėję (ž. 427 p.), į Kapitolijaus kalnelį veda platus ir ilgi laiptai — *via dell' Arco di Settimio Severo* (pl. G 5).

Apačioje, prie tų laiptų, stovi garsusis kalėjimas — **Carcer Mamertinus**, brangus mums katalikams tuo, kad jame yra vargę paskutiniuosius 9 savo amžiaus mėnesius garbingiausiasieji Kristaus kareiviai, ššv. Petras ir Povilas Ap. Tasai baisus urvas, pastatytas iš didelių tašytų rausvojo vulkaniškojo akmens gabalų, yra viena iš seniausiųjų ligšiol išlikusiųjų senobiniojo Rymo palaikų, nes jį įsteigęs dar kar. Ancus Martius (641 — 616 m. pirm Kr.), sulig kitų gi Tarkvinijus Superbus (534—510). Pradžioje čia yra buvęs šulinys arba gal etruskų kapas, bet paskiau tapo įtaisytas kalėjimas (*carcer*), susidedantis iš dviejų, vienas ant kito stovinčių, baisių rusių; viršutinysai

iš jų turi 24 pėdas ilgio, 18 p. pločio ir 13 augščio, apatinysai gi — 18 p. ilgio, 9 pločio ir 6 augščio.

Į pirmąjį rusį (pav. № 62 p.) nusileidžiame (zakr. už pašvietimą 50 c.) iš ant jo stovinčios šv. *Juozapo bažnytėlės* 28 laipsniais, kurie tik paskiau tapo čia įtaisyti jo lankymo palengviniui. Pradžioje gi tan kalėjiman nėra buvę jokių laiptų, nė durų, bet tik vienuotinė skylė lubose, kurią čia matome užpintą geležimi. Per tą tai skylę buvo įmetami mirtin nuo bado pasmerktieji politikos prasikaltėliai, arba karės nelaisviai, per ją nusileisdavo budeliai išpildytų baisiųjų teismo nusprendimų ir pagalios, per ją budavo ištraukiami nelaimingųjų aukų lavonai, kad pametus juos gatvėje (ž 459 p.) žmonių pabaidymui.

Tarp tukstančių prasikaltėlių, kurie čia budavo dažniausia pasmaugiami arba badu numarinami, yra žuvę baisių budu šie garsesnieji: decemviras Appius Claudius, kurs nelaukdamas užsipelnyto baismės, nusizūdė pats (V amž. pirm Kr.); Numidijos kar. Jugurta, kursai buvo įmestas čion nuogas ir pasikankinęs 6 dienas, žuvo badu (206 m. pirm Kr.); čiapat buvo pasmaugtas ir nudurtas žydų kar. Aristobulas ir nudurtas paskutinysai Jer. zolimos nuo Titaus apgynėjas, imonas, Jonos suns; čia yra dar mirę: Persėjus, armėnų kar. Tigranas, Gallijos didvyris Vercingetorix as ir k.; čiapat iškalbingasis Ciceronas liepė pasmaugti 5 Katilinos suokalbio prieš tėvynę dalininkus; pagalios čia, Neronui liepiant, buvo laikomas grandiniuose (retežius) 9 mėn. šv. Petras Ap., kursai čia atvertė 2 kalėjimo sargu (paskiau kankiniu) ššv. Procesą ir Martinijoną ir 40 kankinių. Kadangi nebuvo vandens naujųjų krikščionių pakrikštijimui, tai šv. Petras išmeldė sau iš uolos ištriskusįjį stebuklingąjį šaltinį, kurį ir matome čia uždeng-

ta skardiniu dangčiu¹⁾ Neilgai trukus, čion buvo įmestas ir šv. Povilas Ap., kurs paskiau buvo iš čia išvestas drauge su šv. Petru ir abudu tapo nužudytu už tikėjimą, 29 birž. 67 metų (ž. 409 p.). Užtat čia yra juodojo marmuro altorėlis, pašvęstas abiejų Apaštalų garbei. Bronzinė grupa jame išreiškia šsv. Processo ir Martinijono krikštijimą. Pagalios, pasienyje yra akmeninis suolas, ant kurio gulėdaves šv. Petras. Ties altorėliu yra duris į prieangį, kuriame yra antrašas, jog tasai kalėjimas buvo atnaujintas 22 m. po Kr. Iš čia siauri laiptai iš paskesniųjų laikų veda į antrąjį dar drėgesnį ir baisesnį uoloje iškalta rusį, kurin, tartum akmeninin narvan (klėtkon), taippat per skylę jo lubose, budavo įmetami prasikaltėliai. Čia buvo laikomi ir šv. Apaštalai.

Dar pop. šv. Silvestras (314 — 335) buvo pastatęs ant Mamertino kalėjimo koplyčią, kurioje per 100 metų buvo laikomi šv. Petro Grandiniai (ž. 303 p.) ir kuri yra vadinama *S. Pietro in Carcere* arba *S. Giuseppe de' Falegnami*. Tą bažnytelę, su 5 altoriais, pastatė sulig Jokubo della Porta's plenu sąvo Užlarytojui dailidžių draugija, 1539 m. Čia yra laikomas didžioje pagarboje *stebuklingasis kryžius*, kursai seniau budavo nešiojamas procesijose po Rymo gatves, ištikęs jį didelėms ligoms ar kitoms nelaimėms. Čia be paliovos dega žvakės ir eina pas Dievą nuolatinė malda, nes nestinga čia maldininkų nuo ryto lig vakaro.— Už bažnytelės yra uoloje iškalta laiptai *Scalae Gemoniae* (Dejavimų), gavusieji tokį vardą del-

¹⁾ Tje naujieji krikščionis, anot padavimo, išleidę šv. Petrą iš kalėjimo, kurs, bebėgdamas iš miesto, susitikęs Kristų su kryžiu („Q.10 vadis“), todėl vėl sugrįžęs kalėjiman. Toje vietoje, kur jam nukritęs raištis nuo kojos, stovi bažnytelė (ž. 374 p.).

to, kad jais budavo vedami šin kalėjiman praskaltėliai ir ant jų budavo pametami jų lavonai, kurie paskui budavo velkami Tiberin.

Priešais, antroje *gatvės di Marforio* pusėje, stovi labai sena ir daili *bažnytėlė* su kopula **SS. Martina e Luca** (pl. G H 5), pastatyta ant senobiniųjų griuvėsių ir susidedanti iš viršutinėsios ir apatinėsios bažnyčių, iš kurių paskutinėji yra viena iš seniausiųjų Ryme. Aleksandras IV (1254 — 1261) buvo ją atstatedęs ir pašventęs *šv. Martynos* garbei, nes jau nuo pirmųjų amžių čia guli tos Rymo *Mergaitės ir Kankinės* kunas († 226 m.). Sikstus V, 1588 m., buvo dovanojęs tą bažnytėlę čiapat jo įkurtajai Dailės Akademijai, kuri, atstačiusi ją Urbono VIII gadynėje, pašventė savo Užtarytojui, šv. Lukai Ev. Užtat didžiajame jos altoriuje yra Rafaelio kopija: šv. Lukas piešia Diev-Motiną, ir stovi graži šv. Martynos stovyla, Mik. Menghino darbo. Be to, toje bažnytėlėje guli dar ššv. Kankinių *Gaudencijaus*, *Kolosėjaus* statytojo, ir *Konkordijaus*, *Epifanijaus* ir *sandraugų kunai*. Čiapat yra palaidotas ir tos bažnytėlės statytojas, Petras iš Kortonos († 1669).

Bažnyčios užpakalyje stovi minėtoji *Accademia di S. Luca*, arba augštesnėji dailės mokykla, kuri turi gerus mokytojus¹⁾ ir nemaža mokinių, lavinančius varsojime, stovylių skaptavime ir architekturoje. Dailės draugiją prie jos suorganizavo, parašė jai įstatus ir pa-

1) Vienas iš tos Akademijos profesorių (*Righi*) buvo pašauktas Vilniun, XVIII amž. ir papuošė čia katedros fasadą ir vidų (ž. I tom. 57 p.).

vadino šv. Lukos Akademija patsai Sikstus V, 1588 m. Beveik per 300 metų ji buvo Popiežių Akademija, bet nuo 1874 m. naujoji valdžia perdirdbo ją ant savo kurpalio. Joje yra matytinoji paveikslų, stovylių, bronzų ir įvairių vietinių mokinių išdirbinių *galerija*, susidedanti iš 5 kambarių. Čiapat yra ir kačik minėtojo Rafaelio paveikslo originalas.

Antroje čiapat einančios *gatvės Bonella* pusėje stovi pop. Honorijaus I (625 — 638) įsteigtoji Povilo Emilijaus bazilikos griuvėsiuose *bažn. S. Adriano* (pl. H 5), „diaconia“, kurios didžiajame altoriuje, papuoštame dviem porfiro koliumnom, yra garbinamas *šv. Adriano* († IV amž. pradžioje) *Kankinio kunas*, perneštas čion iš Bizancijos. Bronzinėsios Liaterano bazilikos duris paeina iš šios bažnyčios. Dabartinėji bažnyčia paeina iš XVII amž., bet jos niekuo nepapuošta fasada yra dar iš Dioklecijono gadynės; ant tos fasados galima patėmyti, kaip, amžiams bėgant, apylinkės žemės paviršius vis kildavo augštyn.

Prie tos bažnyčios gyvena vienuoliai iš-pirkimui krikščionių iš turkų nelaisvės (*Ordo B. M. V. de Mercede*), kurių čiapat yra ir generolas.

Dviejų paskutiniųjų bažnyčių vietoje senovėje yra stovėjusi *Curia*, arba senato posėdžių butas; plecius gi priešais vadindavos *Comitium*, t. y. rymiečių susirinkimo vieta.

Fora Caesarum. Žiemiuose ir žiemryčiuose nuo Forum Romanum yra stovėję 5 ciesorių pastatytieji ir jų vardais pavadintieji Forai

(*Fora Caesarum*), kurie jungė Rymo širdį (Forum Rom.) su naujaja miesto dalimi Campus Martius. Juose budavo atliekami teismo reikalai ir kiekviename iš jų stovėjo po vieną maldyklą. Dabar nuo tų Forų tėra likę tik maži griuvėsiai, nes čia dabar tankiai apgyventa miesto dalis.

1) *Forum Julium (Caesaris)* tęsiasi į žiemius nuo šv. Adrijono bažn., kur dabar yra *via Cremona*. Jį buvo įsteigęs Rymo konsulis Julijus Cezaris, I amž. pirm Kr. ir pastatęs jame Veneros maldyklą (*T. Veneris Genetricis*). Tasai Forum buvo gerai užsilaikęs net lig XVI amž., bet dabar mažai kas nuo jo beliko.

2) Toliau rytuose, kur dabar *via della Croce Bianca*, stovėjo pailgas *Forum Nervae (Transitorium)*, kuriame anapus dabart. *via Alessandrina* buvo *Minervos maldykla*. Dabar beliko iš jų tik maža griuvėsių dalis (2 graži kolionni vadinami „Colonnacce“). Čia pat stovi kunigų *Nazarėnų vienuolynas* ir bažnytėlė.

3) *Forum Vespasiani* stovi toliau pietryčiuose, kur dabar *via Cavour* ir *Alessandrina*. Jo maldykla vadindavosi *Templum Pacis* (ž. 454 p.).

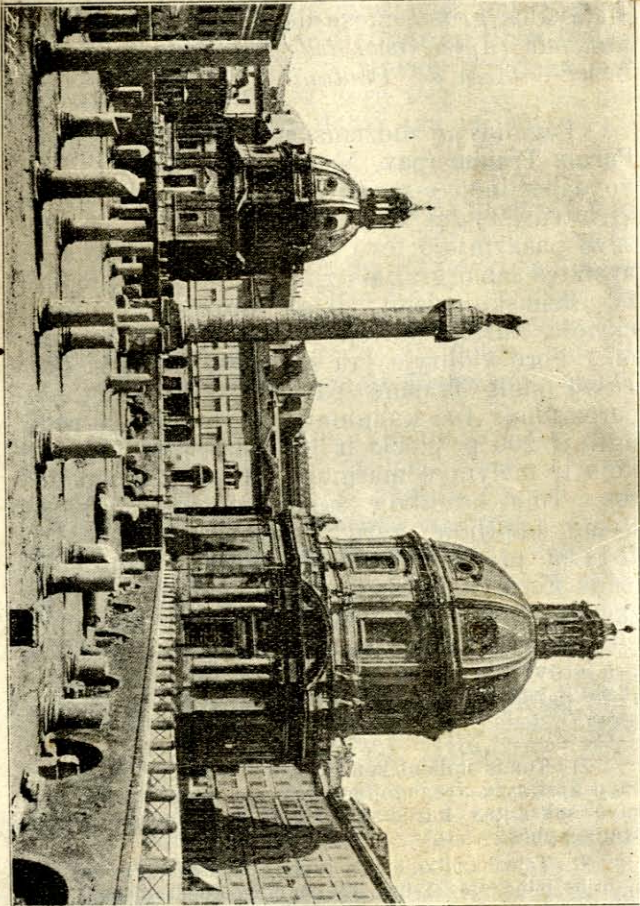
4) Toliau žiemiuose, anapus *Nervos Foro*, stovėjo *Forum Augusti*, nuo kurio teliko *Marso maldyklos (T. Martis Ultoris)*, iš 2 m. po Kr., griuvėsiai ir storos žiemrytinės sienos, kurių tašyti akmenys yra sunerti ne kalkėmis,

bet medžiū¹⁾. Atkasta marmurinė Foro asla stovi 7 mtr. žemiau negu dabartinysai brukas. Maldyklos griuvėsiuose dabar yra bažn. *S. Annunziata (Apreiškimo) delle Neofite* ir šalip, sienose — *Arco de' Pantani*.

Pagalios 5) didžiausias ir gražiausias buvo **Forum Traiani** (pav. № 63), kurio vidurys buvo dabartinėji *p-za del Foro Traiano* (pl. G-F 6). Jį buvo įsteigęs cies Hadrianus (117 — 138) savo pasavintojo tėvo, cies. Trajano, garbei ir apstatęs labai gražiais rumais, sulig Apollodoro iš Damasko plėnų. Įeiga buvo pietrytinėje sienoje, kurioje stovėjo ir *Trajano garbės vartai*. Foro viduryje yra stovėjusi didelė *basilica Ulpia* (sulig Trajano pavardės) 5 pažastimis, paremtomis 100 kolionnų. Ji turėjo 600 pėdų ilgio ir 200 p. pločio ir jos asla buvo iš geltonojo ir mėlynojo marmuro, lubos gi paauskintos. Toje bazilikoje buvo statomi garsiųjų Rymo istorijoje vyrų stovylos ir biustai²⁾. 1812 m. prancuzų atkastoje ant Trajano plečiaus Foro dalyje matome didelę duobę, kurioje skersai stovi 4 nulaužtųjų granito kolionnų (40) eilios, kurios parodo, kaip toji bazilika yra stovėjusi. Čia yra buvęs jos vidurys. — Toje pačioje duobėje ligšiol tebstovi *Columna*

¹⁾ Tomis milžiniškomis sienomis Marso maldykla buvo apstatyta apsaugojimui jos nuo ugnies, nes joje buvo sukrautas kariškasis lobis ir rusiuose ciesorių brangenybės.

²⁾ Toje bazilikoje yra įvykęs svarbiausias krikščionijos istorijoje faktas: 324 m. cies. Konstantinas, surinkęs senatą ir žmones, pirmąjį kartą viešai atsisžadėjo stabmeldytės ir išpažino krikščionystę.

Traiani, pagal kurią yra stovėjusi viena iš didžiausiųjų Ryme *Bibliotheca Ulpiana* dviem skyriais: rymiškuoju ir graikiškuoju. Pagalios, užpakalyje stovėjo *templ. divi Traiani*.

Trajano koliumna, turinti 32 mtr. augščio, yra viena iš seniausiųjų ir įdomiausiųjų Ryme ir pasaulyje. Ją yra pastatęs čia doriškame stiliuje Rymo senatas ir žmonės tam savo imperatoriui už Dacijos (dab. Rumunija) pergalėjimą ir prijungimą, 101 m. Čia pat buvo pakasti Trajano pelenai ir koliumnos viršuje pastatyta jo stovyla iš paausintosios bronzos. Ant 4 metr. augščio turinčios papėdės, papuoštos kertėse areliais ir vainikais, stovi augšta (27 mtr.) vyniota koliumna iš baltojo marmuro, susidedanti iš 23 marmuro žiedų po 1 mtr. storio, padėtų vienas ant kito ir sujungtų bronziniais kabliais taip, kad tie žiedai sudaro vieną aplink koliumną einančią juosta 200 mtr. ilgio. Ant tos juostos yra ilgas reljefas su scenomis iš Trajano karės su Dacija: čia yra sutalpinta 2500 žmonių figūrų, neskaitant arklių, vežimų, laivų ir k. Tos figūros juo augščiau, juo giliau yra išpiautos, kad ir nuo žemės jos būtų aiškiai matomos.

Viduje koliumna yra kiaura ir joje yra statūs marmuriniai laiptai (184 laipsniai), kuriais galima prilipti (tik apšvietos ministeriui leidus!) lig jos viršunės, kurioje Sikstus V, 158/ m., yra pastatęs tokią-pat, kaip Trajano, šv. Petro stovylą. Toji koliumna yra tiek augšta, kiek ir čia buvusi kalnelis, kuri reikėjo nukasti to Foro patalpinimui. Trajano Forum stovėjo

nepažeistas lig VII amž., bet Robertas Guiscardas, 1084 m., sugriovė jį visiškai.

Žiemvakarinėje Trajano pleciaus dalyje, kur yra stovėjusi to cėsoriaus maldykla, dabar stovi 2 graži ir tarp savęs panaši Marijos bažnytėli su kopulomis (pl. G 5): dešinėje nuo Trajano koliumnos apvali *Marijos Vardo* (SS. *Nome di Maria*) bažnytėlė, pastatyta vienos draugijos, 1683 m., turkų ties Viena pergalėjimo paminėjimui. Ji yra Austrijos globoje, kuri ją atnaujino 1864 m. Didžiajame altoriuje yra *stebuklingasis Šv. Marijos Panos paveikslas*, perneštas čion iš Liaterano bazilikos. Yra dar ir kiti 5 altoriai.

Kairėje gi pleciaus kertėje stovi kiek mažesnė ir aštuonkampė *bažn. S. Maria di Loreto* (*dei Fornari*), kurią pastatė bažnytinė kepėjų draugija, 1507 m., sulig Jul. da Sangallo's planu. Viduje, papuoštame korintiškoms koliumnomis, yra taippat 5 altoriai; didžiame alt. paveikslas yra Perugino, antroje gi dešinėje koplyčioje visų giriama šv. Zuzanos stovyla, Du Quesnoy'o darbo.

Pagalios skersgatvyje, ties pietinėja pleciaus kerčia, stovi *bažnytėlė S. Lorenzo ai Monti* (pl. G 5), kuri tik dabar pagarsėjo tuo, kad jai teko garbė tapti pirmąja *rusų-katalikų* parapijos bažnyčia Ryme. Pirmasis jos klebonas yra 1907 m. perėjęs į katalikus buv. protojėrėjus ir Rusijos pasiuntinystės Ryme šventikas, Sergijus Verigin, vikaras gi Kyrilius Karalevskij. Pirmosios iškilmingosios pamaldos Rytų Bažnyčios apeigomis sulig jų reikalavimo įtaisytame viduje buvo atliktos 18 lapkr. d. 1910 m.

Kaip žinome, Peterburge bei Maskvoj musu valdžia neseniai patvirtino panašias rusų parapijas, kurie po 1905 m. manifesto susivienijo su Rymo Bažnyčia. Taigi matome, kad popiežiai lygiai glaudžia prie savęs visas tautas ir kalbas.

Pro tą bažnytėlę eina tramvajus nuo Venecijaus pleciaus lig staz. di Termini ir šv. Silvestro pleciaus.

3. Forum Boarium ir Velabrum; mons Palatinus; Colosseo ir pirtis: di Tito ir Traiano.

Šiandieną jau baigdami lankyti Rymą, pradėsime nuo *Ponte Palatino* (*Emilio*; pl. F G 6).

Miesto dalis į rytus nuo to tilto, lig p-za dei Cerchi, senovėje vadindavos *Forum Boarium* (*Galvijų prekyvietė*; pl. G 6-7).

Ties rytiniuotu to tilto galu dabar stovi *plecius della Bocca della Verita*, per kurį eina tramvajus lig šv. Povilo bazilikos. Pleciaus viduryje, mažoje apvalioje *Vestos malūnkyloje*, apsuptoje 19 koliumnų ir viduje išklotoje marmuru, yra *kopl. S. Maria del Sole* (seniau S. Stefano delle Carrozze), bet joje nuo keleto metų nėra pamaldų. Netoli nuo jos stovi dviem sirenom papuošta *fontana*, iš 1615 m. ir Tiberio krante—kanalo *Cloaca maxima* (ž. 443 p.) galas. Žieminėje pleciaus kertėje stovi *bažnytėlė S. Maria Egiziaca* (*Šv. Marijos Aigyptietės*), įtaisyta *Fortunos* (*Fortuna Virilis*) maldykloje, 880 m. Jos viduje yra tikroji Kristaus Grabo

koplyčios Jeruzolimoje kopija, labai lankoma rymiečių Didž. Pėtnyčioje. Lig paskutinių laikų buvo tai tautinėji Armėnų bažnyčia.

Anapus tos bažnytėlės yra iš XI amž. paeinantieji buv. Rymo didžiųjų Krescencijų rumai iš plytų, prisagstyti iš oro senobiniais fragmentais (likučiais). Jie paprastai yra vadinami *Casa di Rienzi* arba *di Pilato*; žmonės tiki, kad tai esą Piloto rumai, kuriuose jis čia gyvenęs, ar kuriuos viršprigimtoji jėga pernešusi čion iš Jeruzolimos.

Pietinėje, pagalios, plec. Bocca della Verità kertėje stovi labai įdomi architektūros žvilgsniu **bažn. S. Maria in Cosmedin** (pl. G 7), pastatyta pop. Hadrijono, 772 m., lig VI amž. čia stovėjusiame portike, kurs jungdavo *Forum olitorium* (dabar p-za *Montanara*; pl. G 6) su pietvakariuose iš čia stovėjusiais grūdų sandeliais (*horrea*). Tai prirodo 1891 — 1899 m. padarytasai tos bažnyčios atnaujinimas. Bet dar III amž. buvusi jau čia šv. Dionizijaus pastatytoji koplyčia. Pirmuose savo buvimo amžiuose toji bažnyčia buvo vadinama dijakonija „S. Marija in Schola graeca“ nes jos apylinkėje senovėje gyveno daug graikų, kurie čia turėjo savo draugiją ir prieglaudą; prie tos draugijos pradžioje ir yra prigulėjusi ši bažnyčia, užtat ir pamaldos joje budavo atliekamos graikų apeigomis, ką parodo jos choro išvaizda. Lig 1123 m. atliktojo atnaujinimo ši bažnyčia turėdavo moterims paskirtąjį viršutinįjį augštą arba galerijas — „Matroneum“. Iš to laiko ir paeina didysai altorius, sakyklos, asla ir gražus bokštas. Šv. Pijaus V gadyneje ši bažnyčia buvo labai nukentėjusi nuo išsiliejusio

Tiberio, po kurios nelaimės atstatė ją iš pamatų tik Klemensas XI, 1715 m., iš kurios gadynės ir paeina dabartinėji bažnyčia. 1899 m. pabaigtas jos atnaujinimas iš oro ir vidaus padarė ją viena iš labiausia matytinųjų senųjų bazilikų. Graikiškasis žodis „in Cosmedin“ ir reiškia, kad ji žiba ypatingai turtingais papuošalais. Todėl teisingai jai yra duotos mažesniųjų bazilikų teisės.

Prieangyje, kairėje, yra senobinė tritono gerklė, vad. Bocca della Verità (tiesos lupos), kurion senobiniai rymiečiai prisiekdami įdėdavę ranką, kurios jau nebeištraukdavę, jei melagingai prisiekdavę. Nuo tos gerklės ir toji bažnyčia vienkart su plečiu yra taip vadinama. *Vidus* yra paremtas 20 senobiniųjų koliumnų. Didysai altorius stovi augšta baliustrada aptvertotojo choro viduryje; jį apdengia dailus gotiškas baldakimas ant 4 koliumnų iš raudonojo granito. Ant altoriaus stovi garsusis vieno iš Cosmatų (XIII amž.) darbo cimborija. Priešais gi stovi 2 senobiniji pamoksliniai. Toje bažnyčioje yra ypatingai *garbinamas Marijos paveikslas*, dailaus Bizancijaus artistų (o gal ir šv. Lukos?) darbo, kurį čion atvežę graikai, VIII amž., bėgdami iš tėvynės nuo paveikslus persekiojančiųjų eretikų (ikonoklastų). Be to dar, zakristijoje yra matytinoji Marijos mozajika, kurią Jonas VII pernešė čion iš šv. Petro bazilikos, 706 m., prireikus ten sugriauti Dievo Motinos koplyčią. Pagalios, tribunoje yra senobinis vyskupų sostas. — Po prezbitერიju yra nedidelė *krypta*, arba pirmoji

šv. Dionizijaus koplyčia, įtaisyta maldyklos griuvėsiuose ¹⁾).

Plec. Bocca della Verità susiduria rytuose su pailgu *Cirko plečiu* (*p-pa dei Cerchi*; pl. G 6 - 7), kuriuo vardu vadinasi ir pietryčių linkon einanti gatvė. Prie jos, kairėje, stovi maldingosios moteries Apolionijos namuose įtaisytoji (IV amž.) šv. **Anastazijos bažn.** (pl. G 7), kurioje didž. altoriuje guli tos moteries palaidotasis tos šv. *Kankinės kunas* († 303). Kairėsios pažasties gale stovi altorius, prie kurio IV amž. laikęs šv. Mišias šv. Jieronimas, Bažnyčios Mokytojas, gyvendamas Ryme šv. Damažo I gadynėje (ž. 284 p.); tebėsanti čia dar jo kieliko dalis. Čia pat yra palaidotas garsusis kard. Angelo Mai († 1854 m.) ir dar kitas kardinolas, nes toji bažnyčia yra kardinolų titulas.

Antroje gi gatvės pusėje stovi gazo fabrika (*Gazometro*) ir toliau, pagal *up. Marrana*, vieta, kuri je yra stovėjęs kar. Torkvinijaus Senojo įsteigtasis *Didysis cirkas* (*Circo Massimo*; pl. G-H 7). Čia buvo daromos lenktynės su a-kliais ir žiūrėtojų galėdavę sutilpti 100—200 tūkst. ir daugiau. Šioje apylinkėje 64 m. po Kr. yra prasidėjęs garsusis gaisras, už kurį cės. Neronas apkaltino krikščionis ir įrengė pirmąjį baisų jų persekiojimą. Tasai gaisras buvo toksai baisus, kad iš 14 Rymo cirkulų (dalių) buvo t-likę tik 4.

¹⁾ Nuo 1737 m. prie šios bažnyčios yra buvęs kانونinku šv. Jonas Krikšt. de Rossi, vietoje savo dėdės Laurino de Rossi, kurs ir leido mokslan tą Šventąjį. Šv. Jonas ypatingai garbindavo tą graikiškąjį Marijos paveikslą. Galima čia pamatyti jo *kambari*.

Nuo cirko plečiaus žiemų ir Kapitolijaus linkon eina *via S. Giovanni Decollato*, prie kurios dešinėje stovi šv. *Jono Krikšt. nukirtimo bažnytėlė*, pastatyta Fliorencijos draugijos della Misericordia, kurios tikslas yra raminti ir laidoti mirtimi baudžiamuosius prasikaltėlius.

Dešiniame skersgatvyje *via S. Giorgio in Velabro*, kurs taip vadinamas delto, kad ši miesto dalis su šv. Jurgio bažnyčia (ž. žem.) senovėje vadindavosi **Velabrum**, stovi net dveji garbės vartai: dešinėje — *Arco di Giano* arba *Janus Quadrifrons*; tie įdomūs vartai su 4 fasadomis buvo pastatyti, tur buti, Konstantino Did. garbei, IV amž., kairėje gi, prie pat šv. Jurgio bažnyčios fasados — mažas *Arco degli Orefici* arba *Arcus Argentariorum*, kurie taip vadinami delto, kad juos yra pastatę Gyvulių prekyvietės bankieriai ir pirkliai cės. Septimijaus Severo ir jo šeimos garbei. Ant jų beliko tik labai pažeistos skulptūros.

Tie vartai yra įmuryti į *bažn. S. Giorgio in Velabro* bokštą ir aptvertą prieangį, iš IX amž., stovintį po atskiru stogu. Toji bažnyčia stovėjo čia jau V amž. kaip viena iš Rymo dijakonijų (beturčių ir keleivių šelpimui). Pradžioje ji buvo pašvęsta šv. Jurgio garbei, bet Leonas II, 682 m., pridėjo jai dar šv. Sebastijono titulą. — Senobiniais marmuro fragmentais apklotosios durys veda į *vidų*, padalintą į 3 pažastis 16 senobinių koliumnų be papėdžių, t. y. pastatytų tiesiai ant mozaikkuotos aslos. Didžiajame altoriuje, iš XIII am., su keliomis koliumnų eilėmis yra šv. *Jurgio Kank. galva*. Jį apdengia taip pat senas baldakimas. Absida, vietoje senobinių mozaikų, yra papuošęs paveikslais Giotto, 1295 m. Darbar toji senobinė bazilika, kurioje yra sakęs

pamokslus šv. Grigalius Did., stovi uždaryta, nes jau pradeda griuti, nors 1819 m. buvo iš pamatų atstatyta (sargas įleidžia už 50 c.).

Toliau žiemryčiuose, šv. *Teodoro gatvėje*, stovi prie Palatino prisiglandusi apvali šv. *Teodoro bažnyčia* (pl. G 6), perdirbta iš Vestos maldyklos, VIII amž., iš kurios gadynės jos tribunoje tebėra mozaikos. Prie tos bažnyčios yra šv. Leonardo nuo Mauricijaus Porto įsteigtoji Jėzaus Širdies brolija, kurios sąnariai (*Sacconi*), augštosios kilmės svietiškieji ir Bažnyčios kunigaikščiai, basi, storais rubais apsivilkę ir kapišonu apsigaubę, vaikščiodami nuo vienių durų lig kitų, rinkdavo išmaldą neturintiems kaliniams.

Netoli iš čia yra vieta, kurioje buk piemuo Faustulus atradęs mažučius Romulį ir Remą (ž. 5 p.).

Mons Palatinus.

Vartai į tą kalną su ciesorių rumų griuvėsiais yra tuoj anapus šv. Teodoro bažnyčios. Įeinant mokama 1 lirą, bet nedėldieniais dykai.

Keturkampis *Palatino kalnelis*, turintis 52 mtr. augščio nuo jūros paviršiaus, yra buvęs Rymo lopšys ir centras; čia tai yra išaugęs tasai garsiausias pasaulyje miestas, kurio valdžioje vaitojo beveik visas senobinis pasaulis. Lig ciesorių gadynės tasai kalnelis buvo apgyventas liaudies, bet pirmieji 5 ciesoriai pamažu juos iš čia išstumė ir apsigyveno ant to kalnelio arba šalip jo (cies. Augustas buk čia ir gimęs, 62 m. pirm Kr.), pastatė čia auksu ir brangiaisiais marmurais žeriančius rumus ir maldyklas. Dagi Romulius namai, sulig padavimo, čia yra stovėję, nes čia jis įsteigęs Rymą ir apvedęs jį sienomis (*Urbs quadrata*), kurių liekanos vietomis tebėra matomos. Padavimas sako, kad kadangi tos Romulius sienos buvę žemos, tai Remus pasityčiodamas šokinėjęs per jas. Tuo įpykintas Romulius užmušęs savo brolių. Netrukus paskiau prie Palatino įvyko garsusis sabiniečių moterų pagavimas. Bet nuo

476 m. po Kr., kuomet girulių (lietuvių?) vadas Odoakras padarė galą galingajai Rymo imperijai, ir jos sostinė pradėjo griuti. Kaip Forum Romanum, taip ir Palatinas su savo stebinusiai pasaulį rumais ilgainiu virto griuvėsiais. Šiandieną iš likusiųjų plikų ir juodų rumų sienų galima sau įsivaizdinti tik dalį ano buvusiojo Rymo imperatorių puikumo. Tuos daug pamokinančius griuvėsius, kurie stovėjo apleisti nuo X amž., pradėta atkasinėti tik nuo 1861 m., vedant darbus ark. Petru Rosa¹⁾.

Įėję per minėtuosius vartus, kairėje, šia pus bažn. S. Maria Liberatrice (ž. 447 p.), matome *Augusto maldyklos* (*T. divi Augusti*; pl. H 6), griuvėsius; ją buvo pastatęs iš plytų cies. Tiberijus (14 — 37 m. po Kr.) savo patėviui Augustui.

Priešais gi, ant kalno, stovėjo ruimingi to paties *Tiberijaus rumai* (*Domus Tiberiana*), kurių vietą dabar užima *sodnai Orti Farnesiani* su dailiais rumeliais *Casino*, įtaisyti ir stovylomis papuošti pop. Povilo III (Farnese). Dabar jie priguli prie Italijos valdžios. Kvailasis cies. Kaligula buvo liepęs sujungti tuos rumus ilgu tiltu su Kastorų maldykla (ž. 448 p.) ir

¹⁾ Tasai galingosios stabmeldijos lizdas, Palatinas, kaip koksai mižinas-budelis ilgai liejo visame pasaulyje nekaltųjų krikščionių kraują, norėdamas paskandinti jame Kristaus Sužadėtinę, bet tai jam nepavyko: stabmeldija, kaip stiprasis Galijotas, krito iš silpnojo Dovid rankos. Nors iš čia budavo išleidžiami smarkiausiai įsakymai persekioti krikščionis ir čia jie budavo teisiama, bet ir šiuose ciesorių rumuose tuoj atsirado Kristaus pasekėjų netik tarp dvaro tarnų, bet ir tarp ciesorių giminės. Be to, ant Palatino, sulig padavimo, gyvenę ir turėję slaptą bažnyčią dagi pirmieji popiežiai.

su Kapitoliju, kad jisai, „Jupiterio paveikslas ant žemės“ (taip jisai pats save vadindavo) liuosiau galėtu šnekėtis su tuo dievaičiu¹⁾. Iš čia yra labai gražus reginys į Forum Romanum ir Kapitolijų; matoma ir šv. Peto bazilikos kopula (ž. 375 p., prier.). Prie pietinėsios tų rumų kertės stovėjo Tiberijaus motinos *Livijos namai* (*Domus Liviae*), kuriuose tebėra vienas gražus paveikslas. Ties pietvakarineja gi Tiberijaus rumų siena stovėjo *maldykla Magnae Matris*, iš 191 m. pirm Kr. Truputį toliau, kalno pakraštyje, yra Romulius sienų liekanos (*Vestigia Romae quadratae*) ir lindinė, kurioje buk vilkė penėjusi Romulių ir Remą. Toliau pietuose yra per 100 m. pirm Kr. pastatytasai iš travertino *altorius* (*Ara*) „nežinomam dievui“ (*Sei deo sei deivae sacrum*). Dar toliau pietuose, anapus šv. Anastazijos bazilikos, yra buvęs *Paedagogium*, arba ciesaoriaus tarnų auklėtnamis, ant kurio sienų auklėtinių yra daug pribraižyta. Iš čia pat paeina ir „Pajukimo kryžius“, dabar laikomas Kirchero muzėjuje (ž. 198 p.).

Žiemryčiuose, kalno viduryje, stovėjo Ves-pazijono pastatytieji *Augusto rumai* (*D. Augustana*), kurių griuvėsiuose galima dar pažinti jų dalis. Taip antai, pirmąjį nuo *Paedagogium*‘o rumų trečdalį užimdavo valgomoji salė „*Triclinium*“. Rumų vidurį užimdavo ketvirtainis

1) Šv. Povilas Ap., baigdamas savo raštą, rašytą iš Rymo į Pilypiečius, 62 m., sako: „Sveikina jus visi šventieji, labiausia gi tie, kurie yra iš ciesaoriaus namų“ (Pilyp. IV, 22). „Ciesaoriaus namais“ šv. Povilas vadina čia Tiberijaus rumus, kuriuose tuokart gyveno nedorasis Neronas.

žaliuojantis kiemas „*Peristilium*“, apsuptas iš visų pusių koliumnada. Pagalios, trečdalį nuo fronto užimdavo salė „*Tablinum*“, užtat didelėje galinėje nišoje stovėdavo ciesaorių so-stas. Čia taipogi budavo senato posėdžiai, pir-mininkaujant ciesaoriui; užtat čia nekartą bu-davo nutariama, kokiais naujais budais kovoti su krikščionija, gretimoje gi teismo salėje „*Basilica*“, taippat pirmininkaujant ciesaoriui, krik-ščionis budavo tyrinėjami ir pasmerkiami mir-tin. Pagalios, antroje *Tablino* pusėje buvo naminių dievaičių koplyčia „*Lararium*“¹⁾. Prie vakarinėsios tų rumų kertės yra stovėjusi *maldykla Jovis Victoris*, iš 295 m. pirm Kr. Pa-galios, prie pietinėsios jų kertės stovi tarp kiprisu rumai *villa Mills* (pl. H 7), kuriuose da-bar veda maldingąjį gyvenimą dvasiškosios šv. Pranciškaus Saleziečio dukteris. Tos villos sodnas užima net pietinęją Augusto rumų dalį, todėl čia nebuvo daromi atkasinėjimai.

Tuoju už villos stovėjo augšta siena apve-stas ilgas ruimas *Stadium* arba arėna, kurioje, tur buti, buvo daromos lenktynės su arkliais ir at-lėtų (gladiatorių) imtinės tarp savęs arba su žvėrimis. Žiemvakariniame tos arenos (arba

1) Mums katalikams malonu prisiminti, kad ir čia, taippat, kaip ir Tiberijaus rumuose, tarp ciesaoriaus gi-minių buvo nemaža slaptųjų krikščionių, prie kurių pa-sislėpęs laikydavo jiems pamaldas dagi pop. šv. Kajus (283 — 296). Čia pat ciesaoriaus Dioklecijono kambarių užvaizdos, šv. Kastuliaus, bute jo maldinga žmona Ire-na gydė slapta to paties ciesaoriaus sargybos ir čia pat gyvenusiją viršininką, šv. Sebastijoną, persautą toje vietoje, kur dabar stovi bažnyčia jo vardu (ž. 477).

gal sodno) gale tilpdavo garsioji *Palatino biblioteka*, kurią buvo įsteigęs Augustas ¹⁾).

Pagalios, anapus Stadium'o, pietinėje kalno kertėje, stovėjo *Domus Septimii Severi*, kuriuose paskiau yra gyvenęs cies. Aleksandras Severas ir Pilypas Arabs, iš kurių pirmasai taip buvo prielankus krikščionims, kad savo dievaičių koplyčioje (*Sacrarium*) turėjęs Kristaus paveikslą. Jo gi motina Mammaea buvusi net krikščionė. Taippat ir apie cies. Pilypą manoma, kad jis buvęs slaptu krikščioniu. Užtat, jei tiedu ciesoriu buvo taip prielankiu krikščionims, tai, žinoma, daugelis jų namiškių buvo krikščionis, iš kurių paskiau, cies. Decijaus gadyneje, daugelis tapo kankiniais. Nuo rumų kertės (*Belvedere*) turime puikų reginį į visas puses.

Čiapat rytuose stovi 6 arkados vanden-trankio *Aqua Claudia*.

Toliau, anapus Stadium'o ir bibliotekos, griuvėsiuose stovi *šv. Bonaventuros bažnyčia* (pl. H 6 7) ir nemažas vienuolynas su sodnu, kuriame auga graži palma. Juos įsteigė 1906 m. palainintuoju apgarsintas Bonaventura iš Barcelionos († 1684), budamas čiapat vienuolyno viršininku. Dabar vienuolyne gyvena *reformuotieji pranciškonai*, iš kurių tarpo yra pagarsėjęs šv. Leonardas iš Mauricijaus Porto, kursai drauge su kitais apaštalavo Ryme ir šiame vienuolyne mirė, 1751 m. (ž. 486 p.).

¹⁾ Čia mes taippat randame atminimus apie krikščionis. Tarp kitų čia, liepiant Dioklecijonui, buvo mirtinai užplaktas šv. Sebastijonas, kurs, kaip jau minėta, stebuklingai buvo išgijęs po jo sušaudimo.

Jo šv. kunas seniau gulėjo čia, bet dabar yra perneštas šv. Antano bažn. (ž. 352 p.).

Pagalios, žiemiuose iš čia, prie *via di S. Bonaventura*, stovi Augusto pastatytosios *Apollino maldyklos* griuvėsiai, kuriuose dabar yra *bažn. S. Sebastiano al Palatino* (pl. H 6), pastatyta toje vietoje, kur, sulig padavimo, Dioklecijonas buvo liepęs sušaudyti šv. Sebastijoną jo paties kareiviams.

Nuo Palatino nusileisti prie Kolosėjaus galime arba *gatve di S. Bonaventura* pro Arco di Tito, arba per pietinęją kalno kertę pro *Aqua Claudia* arkadas (ž. augš.).

Ties gatvės di S. Gregorio (ž. 362 p.) galu, netoli nuo Kolosėjaus, stovi vieni iš gražiausiųjų ir geriausia išlikusieji vartai **Arco di Costantino** (pl. H 6), kuriuos, sulig įdomaus antrašo abiejose jų pusėse, buvo pastatęs naitas ir žmonės cies. Konstantinui Didž., kaip krikščioniui, už jo pergalėjimą Maksencijaus ir Licinijaus, 312 m. (ž. 17 p.). Tie vartai susideda iš 3 arkadų, iš kurių vidurinėji yra didesnė. Abiejose vartų pusėse stovi po 4 krintiškasias koliumnas: septynios iš jų yra iš geltonojo ir viena iš dalies iš baltojo marmuro. Abidvi fasadi, galinėsios sienos ir arkadų vidus yra gausiai papuošti įvairiais reljefais su scenomis iš Trajano gyvenimo ir 8 stovylomis iš lelijavo dažo marmuro. Tie papuošalai vienkart su koliumnomis yra pernešti čion nuo buvusiojo Arco di Traiano (ž. 463 p.).

Vartų viršuje yra stovėjęs Konstantino garbės vežimas, pakinkytas 4 bronzos arkliais.

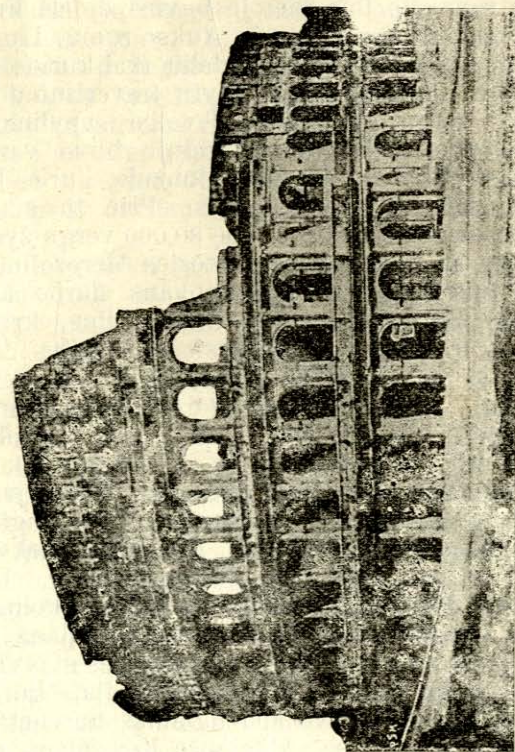
Truputį toliau, žiemiuose, stovi apgriuvęs augštas muro gabalas *Meta sudante* (pl. H-I 6), likęs nuo čia buvusios didelės fontanos, kurią buvo pastatęs iš plytų cės. Domicijonas. Ji pristatydavo vandenį išplovimui Kolosėjaus arenoje pralietojo žmonių ir žvėrių kraujo.

Dar kiek toliau, žiemiuose, ties Veneros (ir Romos) maldyklos frontu, yra keturkampis plytų pamatas, ant kurio lig V amž. yra stovėjusi 36 mtr. aukščio turėjusi paausintosios bronzos Nerono stovyla (*Colosso di Nerone*) su spinduliais apsuptą galva, kaipo saulės dievaičio. Tą stovylą buvo pastatęs savo garbei Neronas savo garsiųjų *Aukso rumų* (*Domus aurea Neronis*) kieme. Tuos milžiniškus rumus, papuoštus 3000 koliumnų ir stovėjusius žiemryčiuose nuo dabartiniojo Kolosėjaus, buvo pastatęs sau su milžiniškomis išlaidomis Neronas po garsiojo Rymo gaisro, 64 metais.

Kolosėjus (Colosseo; pl. I 6). *Kolosėjus* (sen. *Amphiteatrum Flavium*; pav. № 64) yra tai didelis pailgai apvalus muras su storomis ir augštomis sienomis. Tai buvo didžiausias Ryme teatras ¹⁾, kurs buvo skaitomas aštuntuoju pasaulio „dyvu“. Jį pastatė (apie 80 m.) cie-

¹⁾ Tokių teatrų (lot. Amfiteatrų) Ryme buvo ir daugiau; visi jie buvo paskirti kovojimui žmonių (gladiatorių) su žmonėmis, žvėrių su žvėrimis ir žmonių su žvėrimis. Tokiais tai kruvinais reginiais yra soti-
nė save senovės rymiečiai, nes jie per ilgus amžius buvo įpratę gausiai lieti kraują karėse su svetimomis tantomis.

soriai Vespazijanus ir jo sunus, Titus ¹⁾ (*Flavius*), kuriais teisusis Dievas pasinaudojo iš-

№ 64. Colosseo (Kolosėjus).

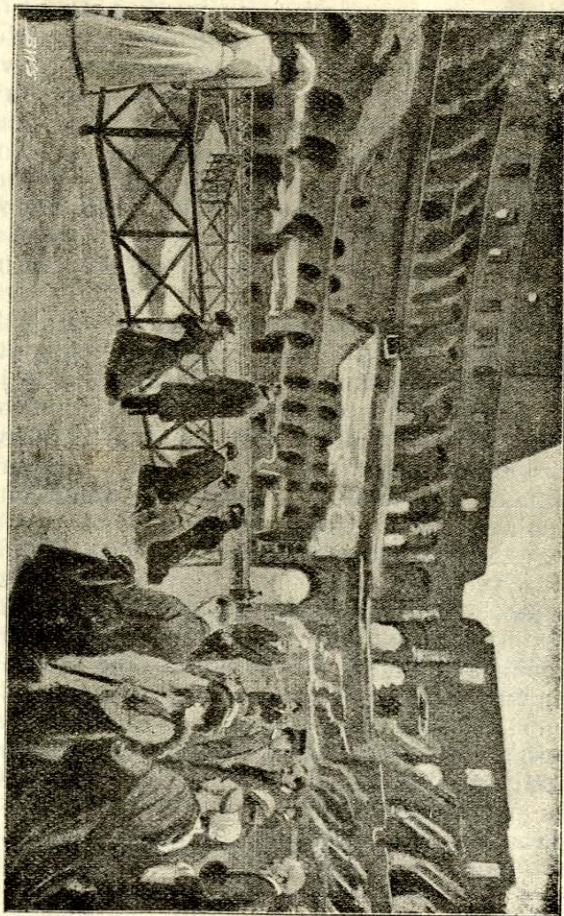
¹⁾ Kolosėjaus atvėrimą rymiečiai šventė iškilmingai per 100 dienų, kurių laike kasdieną kovė čia gladiatoriai ir žvėris. Tuokart žuvė čia savo kraujuose apie 10,000 gladiatorių ir 5,000 žvėrių.

versdamas Jerolimą (70 m.) taip, kad „nepaliko joje akmens ant akmens, delto kad nepažino laiko savo aplankymo“ (Luk. XIX, 44). Žiloje senovėje toje vietoje buvusi didelė kudra, iškasta Nerono prie jo Aukso rumų. Lauko sienos yra pastatytos iš didelių (kai kuriuos turi po 16 × 5 pėd. (did.) tašytų travertino uolų, kurias vergai lauždavo Tivoli'o apylinkėje (ž. 490 p.). Kolosėjaus gi viduje buvo vartojamos plytos ir kalkiniai akmenys, kurie buvo gausiai apkloti marmurais. Prie to statymo, tęsusios 8 metus, dirbė 30,000 vergų-žydų, pergabentų čion iš sugriautosios Jerolimos, kurių buk žuvę čion nuo sunkaus darbo apie 12,000. Darbą vedęs ark. Gaudencijus, krikščionis, ir paskui kankinys. Kolosėjus turi 188 mtr. ilgio (beveik tiek, kiek šv. Petro bazilika), 156 m. pločio (arena — 100 intr. trupesnę ir siauresnę) ir 48¹/₂ mtr. augščio (tik 2 mtr. žemesnis už šv. Petro fasadą); jo apvalumas iš lauko turi 524 mtr. Užtat jame galėdavo sutilpti 50,000 žiurėtojų ir daugiau. Jis susidėdavo iš 4 augštų, iš kurių kiekvienas buvo pastatytas kitoniškame stiliuje. Pirmuosius 3 augštus sudaro 80 didelių kolionomis perskirtų arkadų, kuriose antrajame ir trečiajame augšte stovėjo marmurinės stovylos. Muro viršuje buvo medinė galerija, kurios viršus lošiant budavo apdengiamas nuo lietaus ir saulės audeklais. Abiejuose Kolosėjaus galuose ir abiejų šonų viduryje, tarp apatiniųjų arkadų (numeriais pažymėtųjų), iš kurių laiptai vedė augštyn, buvo plačios durys: galuose — žmonėms ir šonuose — ciesoriui įeiti. Į ciesorių rumus ėjęs iš čia ilgas urvas. — 217 m.

į Kolosėjų trenkė perkunas, nuo kurio jisai 3 dienas degė; paskui, atstačius jį 442 m., didelis žemės drebėjimas nugriovė dvi dideli viršutiniųjų augštų dali. Popiežiams gyvenant Avinjone (XIV amž.), Kolosėjus buvo apleistas ir perniek laikomas, užtat iš jo, kaip iš kokios kasyklos, buvo laužiami akmenys statyti įvairiems rumams, kaip antai: Venecijos, Cancelleria's, Farnese ir k. Užtat dabar teliko tik pusė Kolosėjaus, bet ir ši pusė yra vienas iš didžiausiųjų žmogaus rankų darbų.

Įėję vidun (pav. № 65), matome milžiniškąją (40 × 25 s.) arėną (smiltimis pabarstytąją vietą, nes smiltis lot.—*arena*). Didelę jos dalį dabar užima įgriuvusieji urvai, kuriuose buvo įvairūs prietaisai užlieti arėnai ir narvai draskantiesiems žvėrimis: liutams (levams), rainiams (tigram), leopardams, drambliams (sloniams) ir k. Arena buvo aptverta augštu muru, kad įnirtusieji žvėris negalėtų prišokti prie žiurėtojų. Tame mure buvo daug bronzos durimis uždaromųjų įeigų, per kurias įeidavo scėnon gladiatoriai, arba išokdavo žvėris. Augščiau to muro ėjo augštyn apie 80 eilių minkštų sėdinių 50 tukstančių kraujo trokštančių ir ištvirkusių rymiečių. Apatiniųjų sėdinių dalis vadindavosi „Podium“; čia tebrodoma vieta, kurioje stovėjo po baldakimu labai brangiai papuošta *ciesorių sėdinė (lioža)*. Jos šonuose sėdėdavo ciesoriaus giminės, senatoriai, didžiunai ir vestalės.

Gladiatoriai, kurie savo kruvina kova tarp savęs arba su baisiais alkanais žvėrimis lin-

ksmino žiurėtojus, buvo imami iš mirtin pasmerktųjų prasikaltėlių, karės nelaisvių bei vergų ir mokomi tam tikroje mokykloje. Išėję į kovą gerai apsiginklavę, jie sveikindavo ciesorių šiais žodžiais: „Mirsiantieji tave sveikina!“ („Morituri te salutant!“) ir tuojau atsiliopus trimitų ir ragelių balsui, prasidėdavo baisi kova ir gausiai liedavosi šiltas kraujas. Bet už visa tai gladijatoriai-pergalėtojai gaudavo iš žiurėtojų tik menką užmokesnį — pagirimą rankų plojimais ¹⁾.

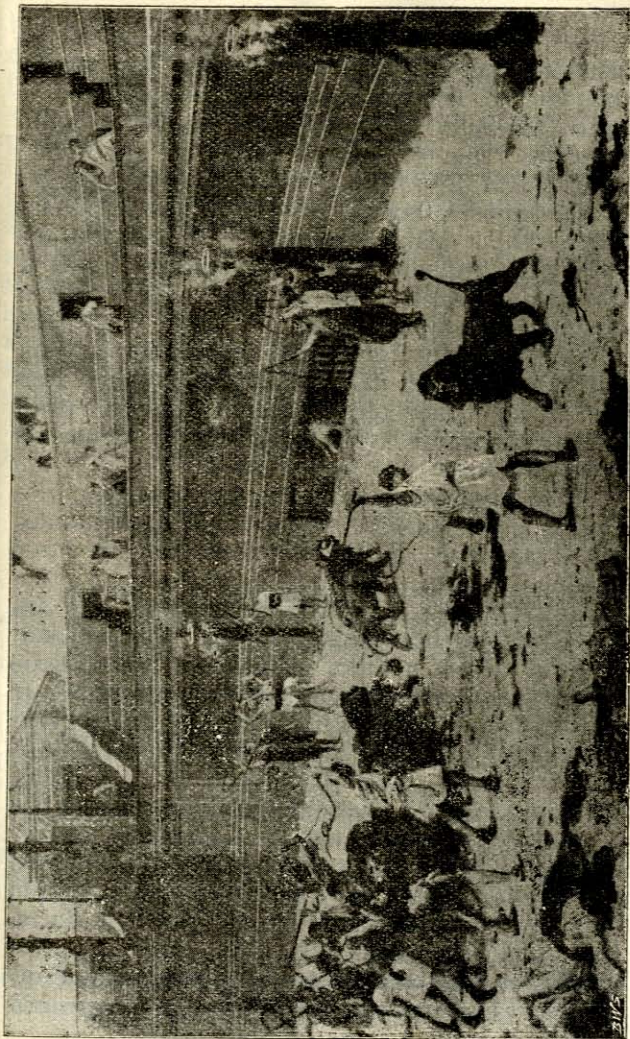
Paskui, įnirtus Rymo ciesoriams ir liaudžiai ant besiplatinančių jų tarpe krikščionių, kuriuos stabmeldžiai prisiekė išnaikinti lig paskutiniojo, tie Kristaus pasekėjai budavo pasmerkiama mirtin baisiausiais budais. Pragaro pakurstytieji ciesoriai, senatoriai ir teisėjai niekuo nekaltus įvairių luomų krikščionis: vyrus ir moteris, senelius ir jaunikaičius, dagi kunigus ir vyskupus, tartum baises prasikaltėlius, dažnai pasmerkdavo mirti arba alkanųjų žvėrių dantyse arba buti gyvais sudegintais amfiteatre, nes tokio gyvuliško pasismaginimo reikalaujavo kraujo trokštantieji rymiečiai (pav. № 66). Kiek krikščionių yra čia drąsiai mirę per pustrėčio beveik šimto metų, tik vienas Dievas težino. Užtat kiekvienas arenos sprindis yra kiaurai permirkęs šv. Kankinių krauju ir gali užimti tikrųjų relikvijų vietą. Vatikano bazilikoje yra paveiks-

1) Kartais Kolosėjeje budavo aiškiai perstatomas net mušis juroje; tuokart visa arena budavo užpiliama vandeniu iš font. Mefa sudante, it ežeras. Vieną kartą ji buvusi užpilta net vynu.

las, parodantis mums, kaip šv. Grigalius Did., pasėmęs į skepetą žemių iš Kolosėjaus, paspaudė jas ir tuojau stebuklingai pradėjo sunktis iš jų kraujas¹⁾. Užtat galima pasakyti, kad Kolosėjeje, laistomas krikščionių krauju per tiek metų, išaugo ir apdengė visą pasaulį dieviškasis Bažnyčios medis. Iš tukstančių krikščionių, praliejusių čia savo kraują ir padėjusių savo galvą už Kristų, nedaugelio vardus teuzrašė senobinieji Bažnyčios raštai. Tarp jų vienas iš pirmiausiųjų ir garsiausiųjų buvo senas Antijochijos vyskupas, šv. Ignacijus. Jis savo raštu į rymiečius meldė, kad jie nekliudytu jam, kaip Dievo kviečiumi, buti sumaltam, kaip gryna Kristaus duona, laukinių žvėrių dantyse (ž. 356 p.). Paskiau čia yra žuvę: šsv. Priska, Potitus (13 metų), Martyna, Abdonas ir Senenas, Vitas (vaikelis), Modestas ir Krescencijus ir k. Daugelio iš tų kankinių žvėrių, nors alkani, netik stebuklingai neдрaskė, bet dagi jų kojas laižė.

Rymo ciesoriams tapus krikščionimis, ir tie baisūs reginiai tapo panaikinti, nes krikščionis nereikalavo sotinti savo akių svetimu krauju. Gladiatorių imtynės buvo užsilikę dar lig 404 m., žvėrių gi — lig 523 m., tik jaučių kova paskutinįjį kartą įvyko dar 1332 m. Pagalios, XV amž. Rymo *brolija del Confalone*

¹⁾ Prie Kolosėjaus arenos galima pritaikinti žodžius, ištartus pop. šv. Pijaus V į musų kar. Zigmanto Augusto pasiuntinius, prašančius jo relikvijų. Tasai popiežius, pasėmęs sauja dulkių iš buv. Nerono cirko, kur dabar stovi šv. Petro bazilika, tarė: „Nuneškite tas žemes savo ponui; užtenka jas suspausti, kad išspaudus iš jų kankinių kraują“.

№ 66. Pasibaigus spektakliui Kolosėjeje, krikščionis dega prie stulpo.

Gavenios laike rodydavo čia rymiečiams V. Jėzaus Kančią su gyvais paveikslais. Tam tikslui toje vietoje, kur yra buvusi ciesorių sėdinė (nuo Liaterano pusės), buvo pastatyta Sopulingosios Dievo Motinos koplyčia, ant murųgi nupiešta Jeruzolima, Betanija, Alyvų Daržas ir Kalvarijos kalnas. Ant lėkšto tos koplyčios stogo buvo aiškiai rodomi visi Evangelijoje aprašytieji nusidavimai iš Kristaus kančios. Dabar nuo XVII amž. to viso nebėra, bet ir ligšiol didžiąją Pėtnyčią po pietų susirenka daugelis žmonių į bažnyčias uždengtais langais, kur kunigai sako pamokslus apie Kristaus kančią, kuriems pasibaigus, staiga pasirodo prieš altorių skaisčioje šviesoje Kalvarijos kalnas su Prikryžiuotuoju ant jo.

Viduramžiuose, kaip jau yra pasakyta, Kolosėjus buvo perniek laikomas ir griaunamas. Tik Benediktas XIV, atsiminęs, kad čia buvo liejamas Šventųjų kraujas, ir prašomas šv. Leonardo, 1750 m. savo „breve“ užginė taip apsieiti su ta brangiąja palaika. Paskui, kad šventoji žemė nebutu paniekinta, jįsai liepė privežti visą areną žemių 5 pėdomis storio ir jos viduryje pastatyti augštą medinį kryžių su kančios įrankiais ant jo ir pamokslinę. Aplinkui arėnos buvo pastatyta 14 koplytelių Kristaus kančios paminėjimui; šventadieniais ir pėtnyčiomis (vakarais) šv. Leonardas su rymiečiais ir keleiviais maldingai vaikščiodavo čia stacijas ir sakydavo karštus pamokslus apie Kristaus kančią. Tą Šventojo pradėtąjį darbą varė toliau ir platino po visą pasaulį paprotį vaikščioti stacijas minėtoji draugija del Confalone. Paskutinįjį kartą ir iškilmingiausia

toji draugija yra apėjusi čia stacijas 1870 m., didžiąją Pėtnyčią, esant susirinkusiems Ryman į Visuotinąjį Vatikano Susirinkimą (Santarybą) viso pasaulio vyskupams. Keliems mėnesiams praslinkus (20 rugs. d.), Rymas tapo atimtas iš popiežių Italijos kar. Viktoro Emanuelio I ir Vatikano Susirinkimas tapo išvaikytas ir ligšiol tebėra neužbaigtas (ž. 53 p.). Netrukus naujoji valdžia, norėdama įtikti laisvamanams ir masonams, kuriuos erzino patsai Kristaus kančios priminimas, išmetė laukan minėtąjį kryžių ir nugriovė koplytėles, kad tie dalykai nebeprimintu jiems, jog kantri krikščionija pergalėjo puikiąją stabmeldiją. Todėl dabar Kolosėjus vėl liko tuščias ir lanko jį tik svetimųjų šalių keleiviai.¹⁾

Pietuose nuo Kolosėjaus, prie *via Claudia*, stovi dideli griuvėsiai *Tempio* (ar *terme?*) *di Claudio* (pl. I 7), į kuriuos einant, galima pamatyti senobinį bruką iš travertino.

Žiemryčiuose gi nuo Kolosėjaus stovi buv. *Titau pirtis* (*Terme di Tito*, pl. I 6), kurias tasai ciesorius bavo pastatęs Nerono Aukso Namų griuvėsiuose, 80 m. (Už įėjimą 1 fr.). Čia senovėje yra buvusi šv. Felicijos koplyčia.

Anapus tų pirčių yra stovėję dar antrosios didesnės *Terme di Traiano*, bet nuo jų mažai ženklų tepaliko.— Toliau rytuose, prie *via Leopardi*, yra *Sette Sale* (pl. K 6), arba buv. didelis vandens rezervuaras (*piscina*), kursai,

¹⁾ Šv. Benedikto Juozapo Labre'o († 1783), elgėtos, gyvenime skaitome, kad tasai Dievo tarnas dažnai mėgdavęs nakvoti Kolosėje.

gal buti, pristatydavo vandenį Titaus pirtims. Jis susidėdavo iš devynių ilgų iš siaurų salių dviem augštais.

Pagalios, žiemvakariuose nuo Kolosėjaus, prie *via del Colosseo* (pl. H 6), stovi *bažnytelė S. Maria della Neve* ir *koplyčia S. Maria in Carinis*.

Rymo bažnyčių sąrašo¹⁾ papildymui galima dar pridėti, kad už miesto sienų yra nauja *bažn. S. Giovanni Berchmanns extra Pomoerium*, kuriai Pijus X, 1909 m., suteikė parapijos teises.

1) 1869 m., t. y. pirmo skaitimo Rymo iš Popiežių, tame šv. Mieste bažnyčių ir viešųjų koplyčių buvo 451, neskaitant privatinių koplyčių vienuolynuose ir didžiųjų rumuose; dabar-gi visame Mieste su artimosiomis apylinkėmis tėra 360 viešųjų Dievo namų, nes nuo 1870 m. naujoji Rymo valdžia, norėdama praveisti didžiasias miesto gatvės, sugriove vidurmiestyje 100 su viršum bažnyčių ir koplyčių. Bet ir dabar su privatinėmis koplyčiomis Ryme drąsiai galima priskaičiuoti lig 400 Dievo namų. 360 Rymo bažnyčių galima padalinti į: 1) bazilikas [12: patrijarkalines (5), didžiasias (4) ir mažiasias (8)] 2) kolegijatas (14: tarp jų 4 iš mažųjų bazilikų), 3) parapijinės (58: 32 vienuolių ir 26 pasauliniųjų kunigų) ir 4) paprastasias bažnyčias (276), valdomas dažniausia įvairių bažnytinių brolių neprigulmingai nuo parapijų klebonų.

c) RYMO APYLINKĖS.

Artimosios apylinkės yra aprašytos prie kiekvienų miesto vartų (*porta*).

Tolimesnėsios apylinkės.

1. Tivoli.

Įdomiausia iš tų apylinkių yra m. Tivoli, stovintis rytuose nuo Rymo, prie upės Aniene. Iš Rymo į Tivoli galima važiuoti arba garo tramvaju nuo šv. Lauryno vartų arba bazilikos (29 klm.; 7 stotys), arba Sulmonos geležinkeliu iš Staz. di Termini (40 kil.; 7 st.). Bet važinėjimas traukiniu suteikia mums gražesnius reginius, ypač antroje kelio pusėje. Geriausia pasinaudoti abiem: rytą — tramvaju, kad nuvažiuojant galima būtų aplankyti garsiąją *villa Adriana* (ž. žem.), ir vakare — traukiniu, kad pamatytumėte Tivoli'o vandenkričius ir Sabinių kalnus. Už tramvajų mokama: 2 fr. 50 c. ir 1 fr. 85 c. ir už geležinkelį: 3 fr. 75 c. ir 1 fr. 90 c.

Tramvajus eina upės Teverone (Aniene) klonimi, senobiniu keliu—*via Tiburtina*, pagal kurią tęsiasi ir vandentraukis Acqua Marcia (ž. 261 p.). Tasai kelias pradžioje perkerta ir vandentr. Aqua Virgo (ž. 178 p.), kurs prasideda toliau rytuose, ties Tivoli'o geležinkelio *stotimi Salone* (12 klm. nuo Rymo).

20 klm. *Bagni*; ties stotimi, žiemiuose, yra iš senovės labai lankomos šiltos sieros maudyklos (*Aquae albulae*), rytuose-gi ir žiemryčiuose—garsiojo travertino kasyklos (*cave*).

25 k. *Villa Adriana*; iš čia už 1½ klm., pietuose, stovi minėtoji Adrijano villa.

Villa Adriana yra tai ruimingas skaitlingų triobėsių griuvėsių plotas, kuriuos buvo pastatęs cies. Adrijanus, apie 125 m., norėdamas čia, ant nedidelio žemės gabalo, surinkti visa tai, ką gražaus dailėje arba gamtoje jisai buvo matęs, keliaudamas po Graikiją, Aigypą ir Aziją. Neskaitant didelių ir gražių ciosoriaus rumų, čia yra buvę: maldyklos, teatras, pirtis, portikai, biblioteka, sodnai ir kitos įstaigos. Įeinant į tą matytinąją villą mokama 1 fr. Daugelis tos villos papuošalų dabar puošia Rymo muzėjus.

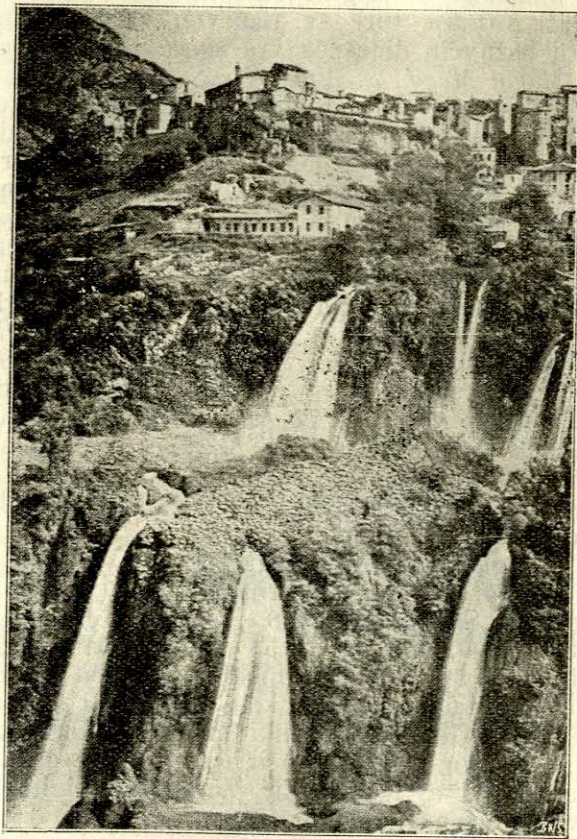
29 klm. **Tivoli** (sen. *Tibur*) yra tai vienas iš seniausiųjų Italijos miestų Sabinų kalnuose, nes dar 380 m. pirm Kr. buvo jį pavergę rymiečiai. Senojo Rymo didžiunai mėgdavo ilsiėtis vasaros metu tame puikioje vietoje stovinčiame mieste, todėl jie pristatė čia daugelį gražių villų (*villa di Mecenate, di Quintilio Varo, d'Este* (ž. žem.) ir k. Dabar tame mieste yra apie 10,000 gyv. padalintų į 7 parapijas, ir vyskupas, turintis (1910 m.) 104 kun. ir

40,000 kat. Jo vyskupija įsteigta pirmuosiuose amžiuose ir priguli stačiai nuo Šv. Sosto. Graži *Katedra* turi šv. Lauryno vardą. Tarp kitų bažnyčių didesnės yra šios: *S. Francesco, S. Maria Magg., S. Andrea* ir *S. Biagio*.

Tasai miestas, stovintis ant augšto Teverone's kranto, yra garsus savo vandenkričiais (kriokliais) toje upėje, kuri verždamasi pro miesto kalnus (*monte Catillo*), krinta kriokdama urvais 96 mtr. žemyn (*Cascade grande* ir *Cascatelle*; pav. № 66). Du ilgu urvu yra čia perkale popiežiai nuo 1826—1835 m., kad apsaugojus miestą nuo didelių potvinių. Įeiga prie tų vandenkričių yra prie *Porta S. Angelo* (50 c.; nedeld. dykai). Be to, čia yra apvali (10½ mtr. augš.) *Sibillos maldykla* korintiškame stiliuje, keturkampė *Tiburto maldykla*, 2 groti (*Grotta della Sirena* ir *di Nettuno*) ir pagalios, viena iš gražesniųjų pasaulyje (nors apleista) renesanso stiliuje *villa d'Este*, pastatyta kardinalo d'Este, 1549 m.

Pagalios, Tivoli yra garsus dar tuo, kad iš čia buvo kilę: sv. Viktorija M. ir K. († 253 m.), pop. šv. Simplicijus (468 — 483) ir Jonas IX (898 — 900); mirė gi (1153 m.) pop. pal. Eugenijus III, šv. Bernardo mokinys (ž. 406 p.). Be to, Martyrologija sako, kad čia buvusi nukankinta šv. Getulijaus Kank. žmona, šv. Simforoza su 7 sunumis (ž. 158 p.) ir dar trumpai primena apie ššv. Kviriną ir Zotiką kankinius ir šv. Severiną vienuolį.

— Toliau už 11 kil., prie geležinkelio, stovi m. *Vicovaro*, garsi stebūklais vieta, ir už jo (7 klm.) *vienuolynas S. Cosimato*, kuriame yra buvęs abatu šv. Benediktas († 543 m.).

№ 66. Tivoli. Krioklys „Cascata“.

2. Porto.

Porto yra tai miestelis netoli nuo Tiberio įtakos į jūrą, 30 kil. atstu nuo Rymo, iš kurio eina lig jūros geležinkelis. Senovėje tasai miestelis vadindavos „Portus Romanus“ arba „Trajani“, nes čia cies. Trajanas buvo įsteigęs (103 m.) pirkliškąjį uostą vieton Ostijos porto. Tam tikslui tasai ciesorius buvo prakasęs čia kanalą nuo Tiberio lig jūros; tasai kanalas yra tai dabartinėji dešinėji upės „delta“, kuria ir ligšiol tebevaikščioja laivai. Trajano miestelis yra tuokart stovėjęs prie pat jūros, bet dabar jau 3 kil. atstu nuo jos kranto. Senobinysai gi uostas tebėra negilaus ežerėlio pavidalu.

Dabartiniame miestelyje yra šv. *Rufinos katedra*, iš X amž., ir įdomūs *vyskupu rumai*; bet vietinis vyskupas-kardinolas, valdantis III amž. įsteigtą mažiausiąją visoje Italijoje ir pasaulyje vyskupiją (26 kun., 30 bažn. ir 4,652 kat) gyvena nuolat Ryme¹⁾. Čia gi gyvena tik jo sufraganas. 1865 m. šiame miestelyje tapo atkasti senatoriaus Pammachijaus pastatytųjų didelių namų keleiviams pamatai. Martyroliogija primena, kad tarp kitų Šventųjų čia buvo nukankinti: ššv. Eutropijus ir seseris Zosima su Bonoza, Heraklijus, Povilas, Sekundilla ir Januarija ir k.

— Arčiau prie jūros kranto stovi dar miest. *Fiumicino*, su jūros maudyklomis.

¹⁾ Tōs vyskupijos gyventojų skaičius kasmet labai mainosi, nes žiemos metu pasiekia net 20 tukst., vasarą gi del viešpataujančios čia maliarijos (liga) sumažta lig 1/4 dalies.

3. Ostia.

Anapus Tiberio, ties Porto, dabar stovi *sodžius Ostia*, isteigtas pop. Grigaliaus IV gadyneje (830 m.). Jame yra graži bažnyčia, iš XV amž., čia paskandintosios ir palaidotosios Mergaitės, *šv. Aureos, vardu* ir tvirtovė, pastatyta kard. Julijaus della Rovere (paskiau pop. Julijaus II), 1483 m. Daugiau nieko ypatingo čia nėra. Bet užtat yra lankytina arčiau jūros griuvėsiuose tebstovinti senobinėji *Ostia (Tiberina)*, kuri ciesorių gadyneje yra stovėjusi prie pat jūros ir turėjusi antrą svarbų pirkliškąjį uostą ir 80,000 gyv. Dabar tasai miestas, atkastas XIX amž. pabaigoje, yra tartum antroji Pompėja, nes ir čia, kaip ir Pompėjoje, atrasta Kapų gatvė (*via de' Sepolcri*), *Forum, teatras, termos, maldyklos* ir ruimingi *ciesorių* ir kitų didžiunų *rumai*. Diduma palaikų iš čia tapo perkelta į Rymo (ypač Liaterano) muzėjus. Ostijos vyskupija, nuo 1150 m. sujungta su Velletri'o vyskupija, kurion yra perkelta ir vyskupo-kardinolo sostinė, paeina iš Apaštalų gadynės. Bet Velletri'je tegyvena tik sufraganas, nes patsai kardinolas nuolat gyvena Ryme. Paminėtina, kad 387 m. čia yra mirusi ant savo atsivertusiojo senuos, *šv. Augustino*, rankų *šv. Monika* Našlė, važiuodama su juo iš Milano savo tėvynėn, Afrikon. Pradžioje jos *šv. Kunas* buvo palaidotas čiapat, *šv. Aureos* bažnyčioje, kur ir gulėjo lig XV amž., kuriame pop. Martynas V pernešė jį Ryman ir sudėjo *šv. Augustino* bažnyčioje (ž. 192 p.). Be to, Ostijoje buvo III amž. nužudytas kun. *šv. Asterijus* su 46 namiškiais, pakrikštytais

šv. Valento Kun. ir Martyrologija primena apie *ššv. Kankinius: brolius Maksimą* ir *Kliaudijų* ir *Kliaudijaus žmoną, Prepedigną*, su sunumis *Aleksandru* ir *Kuciju*, apie *ššv. Demetrijų, Honorijų* ir *Fliorą* ir apie *Kvirijaką, vietinį vysk.*, kun. *Maksimą* ir *dijak. Archelajų* su *Draugais* († 229).

4. *Velletri*, ž. I tom. 348 pusl.
Albano, ž. I tom. 344 p.
Frascati, ž. I tom. 344 p.
Palestrina, ž. I tom. 345 p.
Marino, ž. I tom. 343 p.
Castel Gandolfo, ž. I tom. 343 p.
Civita - Vecchia, ž. 327 p.

Užbaiga.

Štai jau, ačiu Dievui, pabaigėme aprašinėti Jums, malonieji skaitytojai, šventąjį Rymą, Italiją ir visą kelią jon iš Lietuvos. Iš viso šito aprašymo matome, katalikai, kaip garbinga ir laiminga yra Italijos šalis daugeliu žvilgsnių. Labai malonu mums matyti, kad joje yra tiek daug garsiųjų ir stebuklingųjų vietų, kaip antai: *Paduva, Asižius, Lioretas* ir *Genazano*, iš kurių dvi paskutinėji yra dagi pačių aniolų aprinkti. Malonu mums taipogi, kad skaitlingose Italijos ir ypač Rymo bažnyčiose yra tiek daug ir didžioje pagarboje laikomų

stebuklingųjų ir senobiniųjų Dievo Motinos paveikslų, Šventųjų, kurie yra Bažnyčios džiaugsmas ir vainikas, kunų (tarp jų net 10 Apaštalų ir 2 Evangelistų kaulai), Išganytojo Kančios įrankių ir kitų brangių katalikų širdims tikėjimo palaikų. Visa tai aiškiai mums rodo, kad mūsų Bažnyčia yra šventa, neklaidinga ir gyvybės pilna. Ji visur ir visados išėjo garbinga pergalėtoja, nors jau 19 amžių ji nuolat kariauja Viešpaties karę ir nuolat savo užgimimo išskentėjo tiek kruvinųjų persekiojimų, pažeminimų ir pasityčiojimų; ir taip daug kentėjo ji netik galingųjų ir smarkiųjų stabmeldžių, keršto ir pavydo pilnųjų žydų ir atkakliųjų eretikų, bet dągi nuo savo tikrųjų, tik ištvirkusiųjų, vaikų ir tarnų, kurių, deja, nestigo jai nėvienne amžiuje ir nėvienne krašte. Nors ji tuos savo vaikus savomis krutimis išpenėjo ir ant savo rankų išauklėjo, bet jie dažnai draskė jos širdį ir didelį nuliudimą jai darė. Nors ji išdygo tartum iš garstyčios grudo, bet išaugo į didžiausiąjį medį, kurs apdengia visą pasaulį; nors ji yra leista išteigėjo tartum avelė tarp vilkų, bet ir ligšiol tarp jų nežuvo; priešingai, ji dar turi stebėtiną gabumą perdirbti vilkus į aveles. Tiesa, nekartą grasindavo jai didžiausias pavojus ir pragaro tarnai jau džiaugdavo padarysiai jai galą, bet ji netikėtai pergalėdavo visas kliutis ir, apsimazgojus savo vaikelių kraujuose arba ašarose, dar skaistesnė tapdavo. Negana to, ji gavo viršų ant visų pasaulio tikėjimų, tik ne kardu, nė ugnimi, bet šventu kantrumu, nuolankumu ir meile. Ne bereikalo todėl dieviškasis Išganytojas pastatė ją ant

nepajudinamosios uolos ir davė jai tokį stiprumą, kad nė „pragaro vartai nepergalės jos“ (Mat. XVI, 18).

Taigi, džiaugkimės, katalikai, ir begalo dėkuokime Dievui, kad jis davė mums tokią motiną, kurios mes galime be paklydimo baimės klausyti. Todėl klausykime neklaidingosios savo Bažnyčios, abiem rankom apsikabinę jos laikykimės, nes joje vienoje tėra išganymas; mylėkime ją didžiai, nes kiek kas myli Bažnyčią, tiek myli ir Kristų; ir pagalios atjauskime visus jos ir josios Galvos, Popiežiaus, vargus ir sopulius. Nenusiminkime matydami, kad ir dabar ji daug tebekenčia, nes ji tikrai pergalės visas kliutis, kadangi, anot šv. Jono Auksaburnio, nėra nieko stipresnio už Bažnyčią. Tegul visos šioje kelionėje regėtosios ir čia aprašytosios grožybės ir šventybės paragina mus prie gyvenio tikėjimo ir doresnio gyvenimo, tuokart toji varginga kelionė, išleistieji jai pinigai arba laikas ir tasai ilgas mano rašymas gausiai mums apsimokės ir visi busime laimingi kaip čia ant žemės, taip ir danguje. To „vieno daikto mums tereikia“ (Luk. X, 42), todėl to vieno labiausia tetrokškime lig paskutinėsios gyvenimo valandos!

ANTRAJAME TOME PAMINĖTŪJŲ

Šventųjų Kunų sąrašas.

Pastaba. Raidė **k** reiškia kankinys, **p** — popiežius
m — mergelė, **v** — vyskupas, **n** — našlė.

	Pusl.		Pusl.
Abdono ir Seneno, k. († 249)	134	Baltramiejaus, Apaštalo († 71)	163
Abundijaus, Kun. ir A- bundancijaus, Dijak., k. († III amž.)	136	Benedikto II, p. († 685) 63	
Adrijono, k. († IV a. pr.) 461		Benedikto Juozapo La- bre, išp. († 1783)	304
Agapito I, p. († 536)	63	— Jo kambariai 217,304	
Agatono, p. († 681), Va- tikano bazilikoje	—	Bibijonos, m. ir k. († 363) 291	
Agnėtos, m. ir k. († 304) 254		Bonifacijaus II, p. († 532) 63	
Albano, k. († IV amž.) 246		Bonifacijaus IV, p. († 615) 57	
Aleksandro, k.	416	Cecilijos, m. ir k. († 230) 129	
Aleksandro I p. Eveneci- jaus, ir Teoduliaus, kun. ir k. († 115)	418	Cestino I, p. († 432)	297
Aleksijaus, išp. († 412) 417		Cezarijaus, dijak. ir k. 376	
Alioizijaus Gonzagos, išp. († 1591)	200	Gerb. Cezaro de Bus, išpa- žinėjo († 1607)	154
— Jo kambarys	197	Cirijako, Largo ir Sma- ragdo, k. († 303)	195
Anakleto, p. ir k. († 97) 63		Cirijakos, n. ir k. († apie 257)	310
Anastazijaus I, p. († 401) 297		Dafrozos, k. († 363)	291
Anastazijos, k. († 303) 470		Damazo I, p. († 384)	144
Aniceto, p. ir k. († 166) 191		Demetrijos, m. ir k. († 363) 291	
Anteraus, p. ir k. († 236) 204, 297,375		Dionizijaus, p. († 268) 204	
Aureos, m. ir k., Ostijoje 494		Domicelios Fliavijos, m. ir k. († II amž. pradž.) 374	
Balbinos, m. († II amž.) 373		Elenos, n. († 328)	433
		Eleuterijaus, p. ir k. († 189), Vatik. bazil. 63	

Emerencijonos, m. ir k. († 304)	254	Grigaliaus III, p. († 741) 63	
Eufrozinos ir Teodoros, m. ir k. († II amž.)	374	Hiliarijaus, p. († 468)	311
Eugenijaus I, p. († 657) 63		Hipolito, Konkordijos ir kitų 19 namiškių, kan- kinių († apie 257)	310
Pal. Eugenijaus III, p. († 1153)	—	Hormizdo, p. († 523), Va- tikano bazilikoje	63
Eustakijaus, Teopistos, Agapijaus ir Teopisto, kankinių († 120)	178	Ignacijaus, v. ir k. († 107) 356	
Eustratijaus, Auksenci- jaus, Eugenijaus, Mar- darijaus ir Oresto, k. († IV amž. pradž.)	190	Ignoto Liojolos, išpažin. († 1556)	136
Eutichijono, p. ir k. († 283) 391		— Jo kambarys	138
Euzebijaus, kun. († IV a.) 289		Inocencijaus I, p. († 417) 298	
Evaristo, p. ir k. († 105) 41		Pal. Inocencijaus V, p. († 1276)	337
Fabijono, p. ir k. († 250) 201, 297,298		Ieronimo, Kun. ir Bažn. Dakt. († 420)	284
Faustinos	210	Jono Auksaburnio (Chry- sostomus) Vyskupo ir Bažn. Dakt. († 407)	59
Felicissimo, k.	373	Jono Berchmanso, išpaž. († 1621)	200
Felcissimo ir Agapito, k. († 258)	134	— Jo kambarys	198
Felicitos, k. († IV a. pr.) 247.		Jono Kalibitos, išpaž.	161
Felikso iš Kantalicijos, išp. (1587)	232	Jono Krikšt. de Rossi, išpaž. († 1764)	153
Felikso II, p. ir k. († 365) 451		— Jo kambariai 153,470	
Felikso III, p. († 492)	403	Jono Leonardi, išpažin. († 1609)	158
Felikso IV, p. († 530)	63	Jono I, p. († 526), Vati- kano bazilikoje	63
Fliavijaus Klemenso, k. († I amž.)	356	Jono II, p. († 535)	—
Franciškos Rymietės, n. († 1440)	452	Jono III, p. († 574)	—
— Jos kambarys	164	Jono ir Povilo, k. († 362) 366	
Gabinaus, k. († IV a. pr.) 247		— Jų kambarys	367
Gaudencijaus, k. († I a.) 460		Pal. Jono iš Trioros, k. 433	
Gelazijaus I, p. († 496) Vatikano bazilikoje	63	Julijaus I, p. ir k. († 352) 123	
Grigaliaus Nazianziečio, v., Bažn. Dakt. († 389) 51		Julijono, Raguzos vysk. 120	
Grigaliaus I Did., Pop. ir Bažn. Dakt. († 604)	58	Julijono ir Celsaus, k. († III amžiuje)	147
— Jo kambarys	363	Juozapo Kalijanscijaus išpaž. († 1648)	142
Grigaliaus II, p. († 731) 63		— Jo kambarys	—
		Justino Filioz., k. († 170) 232	
		Justino, kun. ir k. († 270) 310	

Kajaus, p. ir k. († 296)	204	Linaus, p. ir k. († 78) šv.	
Kalepodijaus, k.	123	Petro Konfesijoje	41
Kaliksto I, p. ir k. († 222)	222	Lucijaus I, p. ir k. († 254)	129, 204, 297
Kamiliaus de Lellis, išp. († 1614)	194	Makabėjų 7 Brolių [jų] motinos Saliomonos ir sunų: Makabėjaus, Abero, Machito, Judos, Achazo. Arato ir Jokubo] († III a.? pirm. Kr.)	303
— Jo kambarys	—	Maksimio, k. († 230)	129
Katarinos iš Sienos, m. († 1380)	168	Marceliaus I, p. ir k. († 310)	196
— Jos kambarys	—	Martyno I, p. ir k. († 655)	298
Kiprijono ir Justinos, m. kank. († 304)	352	Martyno II, [Marino I], p. († 884)	63
Kyrilijaus, v. († 869), šv. Metodijaus brolio	357	Martynos, m. ir k. († 226)	460
Klemenso I, p. ir k. († 97)	356	Melchijado, p. († 314)	204, 297
Kleto, p. († 88), šv. Petro Konfesijoje	41	Mykalojaus I Did., pop. († 867)	63
Kliudijaus, Nikostrato, Simforijono, Kastorijaus ir Simplicijaus, kankinių († IV amž.)	360	Monikos, n. († 387), šv. Augustino motinos	192
Konkordijaus, Epifanijaus ir sandraugų, k. († III amž.?)	460	Morkaus, p. († 336)	134
Konstancijos, m. († IV a.)	257	Morkaus ir Marcelijono, brolių, k. († apie 287)	451
Kornelijaus, pop. ir kank. († 252)	123	Motiejaus Apašt. († 60)	282
Kozmos ir Damijono, brolių ir kankinių († 297)	451	Nekaltųjų Bernelių, k. († I m. po Kr.)	403
Pal. Kripino iš Viterbo, išpaž. († 1750)	232	Nėrėjaus ir Achilėjaus, brolių k. († 110)	374
Kripino ir Kripinijono, kankinių († 303)	273	Novato, kun († II amž.)	297
Kvirino, v. ir k.	123	Pankracijaus, k. († 305)	119
Krivino, k. († II amž.), šv. Balbino tėvo	373	Papijo ir Mauro, kank. († III amž.)	146
Lauryno Dijak., k. († 258)	310	Paschalio I, p. († 824)	63
Leonardo iš Mauricijaus Porto, išp. († 1751)	352	Petro Apaštalo († 67)	40, 62
Leono I Didž., p. ir Bažn. Dakt. († 461)	56	Petronelios, m. ir k. († 60)	54
Leono II, p. († 685)	—	Pijaus I, p. ir k. († 155) šv. Petro Konfesijoje	41
Leono III, p. († 816)	—	Pijaus V, p. († 1572)	284
Leono IV, p. († 855)	—	— Jo kambarys	420
Leono IX, p. († 1054)	58	Pilypo († ?) ir Jokubo († 62), Apaštalu	270
		Pilypo Nerijaus, išpaž. († 1595)	145

Poncijano, p. ir k. († 235)	297	Simplicijaus, p., išpaž. († 483), Vatikano baz.	63
Povilo Apaštalo († 67)	400	Simplicijaus, Faustino ir Beatriksos, k. († III a.)	160
Povilo nuo Kryžiaus, išp. († 1775)	366	Siricijaus, p. († 398)	297
— Jo kambarys	367	Sotero, p. ir k. († 174)	298
Povilo I, p. († 767)	63	Stanislovo Kostkos, išp. († 1563)	244
Praksedos, m. († 164)	297	— Jo kambarys	—
Primo ir Felicijono, k. († 287)	370	Stepono I, p. ir k. († 257)	298
Priskos, moterišk. († I a.)	413	Stepono Dijak., k. († 33)	310
Processo ir Martinijono, k. († apie 67)	53	Tarsicijaus, k. († IV am.)	204
Pudencijonos, m. († II a.)	297	Telesforo, p. ir k. († 138) šv. Petro Konfesijoje	41
Rufinos ir Sekundos, m. ir k. († 257)	352	Tiburcijaus, k. († 230)	129
Sabinos, k. († 126)	418	Timotiejaus, v. ir k. († 97)	400
Sebastijono, k. († 287)	391	Trankvilino, kun. ir k. († III amžiuje)	451
Serapijos, m. ir k. († 126)	418	Urbono I, pop. ir kank. († 229)	129, 297
Sergijaus I, p. († 701)	63	Pal. Urbono II, p., išpaž. († 1099), Vatik. baz.	63
Severo, Severijono, Karpofo ir Viktorino, arba „Keturių Apvairnikuotųjų“, br. († IV a.)	360	Valentino († III amž.?)	295
Sikstaus II, pop. ir kank. († 258)	297, 375	Valerijono, k. († 230)	129
Sikstaus III, p. († 440)	311	Viktoro I, p. ir k. († 199) šv. Petro Konfesijoje	41
Silvestro I, p. († 355)	204	Vincencijaus († 304) ir Anastazijaus († 628), kankinių	406
Simforozos su 7 sunumis: Krescensu, Julijonu, Nemeziju, Primitivu, Justinu, Stakteu ir Eugeniju, k. († apie 125)	158	Vitalijono, p., išp. († 672)	63
Simmachaus, p., išpaž. († 514), Vatikano baz.	63	Zefirino, p. ir k. († 217)	204
Simono ir Judos (Tado), Apašt. († 60)	57	Zacharijos, p., išp. († 752)	375
		Vatikano bazilikoje	63
		Zenono († III amž.)	295
		Zosimo, p. († 418)	311
		Zuzanos, merg. ir kank. († 295)	247

PRIEDAS I.

RYMO POPIEŽIAI.

Rymo Popiežių dinastija yra seniausia pasaulyje, nes ištvėrė jau 19 amžių ir perkentėjo visas revoliucijas. Popiežiui pridera šie garbingieji titulai; Jėzaus Kristaus Vietininkas ant žemės, Apastalų Kunigaikščio, šv. Petro, Ipdinins, Visuotinosios Bažnyčios Galva, Ganytojas ir Vyriausiasis Kunigas, visų krikščionių Šventasis Tėvas ir Mokytojas, Vyriausiasis Vakarų Patrijarkas, visos Italijos Primas, Rymo provincijos Metropolitai arba Antvyskapis, Rymo Vyskupas ir pasaulinis Bažnytinės viešpatijos Valdovas.

(Skaitlinės už vardų reiškia Popiežiškojo Sosto apėmimo metus).

1. Šv. Petras Apaštalas, 43 ¹⁾	12. Šv. Anicetas, 155
2. Šv. Linus, 67	13. Šv. Soteris, 166
3. Šv. Kletas, 78	14. Šv. Eleuterijus, 174
4. Šv. Klemensas I, 89 ²⁾	15. Šv. Viktoras, 189
5. Šv. Anakletas, 97 ³⁾	16. Šv. Zefirinas, 199
6. Šv. Evaristas, 97	17. Šv. Kalikstas I, 217 ⁴⁾
7. Šv. Aleksandras, 105	18. Šv. Urbonas I, 222
8. Šv. Sikstus (Xystus) I, 115	19. Šv. Poncejanus, 230
9. Šv. Telesforas, 125	20. Šv. Anterus, 235
10. Šv. Higinas, 136	21. Šv. Fabijonas, 236
11. Šv. Pijus I, 140	22. Šv. Kornelijus, 251 ⁵⁾

¹⁾ Sulig Wujko Biblijos (IV t. 423 p.) šv. Petras įsteigęs savo Sostą Ryme tik 44 m., nukankintas gi buvęs ne 67, bet 69 m. Reikia čia patėmyti, kad ir per 3 pirmuosius amžius šv. Petro įpėdinių popiežiavimo datos (metai) yra labai abejotinos, nes remias tik įvairiomis padavomis. Mes čia talpiname, kiek galima, tikriausias žinias, pasėmę jas iš knygos „I Sommi Pontefici da S. Pietro a Pio X“, di A. Ferrari. Milano 1903, kurią buvo malonus mums atsiųsti žinomasis Rymo augustijonas, kun. Aurelio Palmieri. Bet ši chronologija lig XI amž. gerokai skyras nuo chronologijos prie popiežių medalijonų (paveikslų) šv. Povilo bazilikoje (ž. 402 p.).

²⁾ Nors šiaurietiška nepripažįsta Popiežiaus, kaip Bažnyčios Galvos, bet šitą popiežių (ir šv. Sikstų II, Silvestro I, Leoną I, Did. ir Martyną I) ir jie garbina.

³⁾ Kai kurie naujesnieji istorikai nepripažįsta šito popiežiaus ir laiko jį pervaia su šv. Kletu, užtat jų sustatytuose sąrašuose rašoma: „Kletas arba Anakletas“. Bet viename iš tikriausiųjų šaltinių, minėtuose popiežių medalijonuose šv. Povilo bazilikoje, šv. Anakletas skaitomas penktuoju popiežiu. Kadangi pirmųjų amžių istoriją dengia tirštas rukas, tai geriausia sekti pačių popiežių pašvėstąją nuomonę tame dalyke.

⁴⁾ Tasa! popiežius skaitomas įsteigėju arba atnaujintoju ligšiol geriausia žinomųjų ir ištirtųjų katakumbų, vadinamų jo vardu (ž. 384 p.).

⁵⁾ Tasa! popiežius pirmasis turėjo, 251 m., sau konkurentą, vadinamą *antipapa*, Novacijoną, jo vardu pavadintosios atskalos įsteigėja.

23. Šv. Lucijus I, 253
 24. Šv. Steponas I, 254
 25. Šv. Sikstus II, 257
 26. Šv. Dionizijus, 259¹⁾
 27. Šv. Feliksas I, 269
 28. Šv. Eutichijonas, 275
 29. Šv. Kajus, 283
 30. Šv. Marcelinas, 296
 31. Šv. Marcellus I, 307²⁾
 32. Šv. Euzebijus, 309
 33. Šv. Melchijadas, 310
 34. Šv. Silvestras I, 314³⁾
 35. Šv. Morkus, 336
 36. Šv. Julijus I, 337
 37. Šv. (?) Liberijus, 352
 38. Šv. Feliksas II, 355
 39. Šv. Damazas I, 366
 40. Šv. Siricijus, 384
 41. Šv. Anastazijus, 398
 42. Šv. Inocencijus I, 401
 43. Šv. Zósimas, 417
 44. Šv. Bonifacijus I, 418
 45. Šv. Celestinas I, 422
 46. Šv. Sikstus III, 432
 47. Šv. Leonas I, Didysai 440
 48. Šv. Hiliarijus, 461
 49. Šv. Smplicijus, 468⁴⁾
 50. Šv. Feliksas III, 483
 51. Šv. Geliacijus I, 492
 52. Šv. (?) Anastazijus II, 496
 53. Šv. Simmachus, 498
 54. Šv. Hormizdas, 514
 55. Šv. Jonas I, 523
 56. Šv. Feliksas IV, 526
 57. Šv. Bonifacijus II, 530
 58. Šv. (?) Jonas II, 533
 59. Šv. Agapitas I, 535
 60. Šv. Silverijus, 536
 61. Vigilijus, 537
 62. Peliagijus I, 555
 63. Šv. Jonas III, 561
 64. Benediktas I, 575
 65. Peliagijus II, 579
 66. Šv. Grigalius I, Didysai, 590⁵⁾
 67. Sabin'janus, 604

1) Šv. Dionizijus buvo pirmasis popiežius ne kankinys. Bet jo įpėdiniai vėl buvo nukankinti lig šv. Melchijado, kurio gadynėje pasibaigė kruvinieji krikščionių persekiojimai, nes cies. Konstantinas Did. suteikė (313 m.) Bažnyčiai laisvę ir krikščionystė pergalejo stabmeldyste. Tik popiežių Felikso II (365 m.), Silverijaus (538) ir Martyno I (655) nukankinimas sudrumstė Bažnyčios ramumą.

2) Po šv. Marcelino ilgiausia (arti 4 metų) buvo neužimtas Apaštalo Sostas, nes paskutinyjai Dioklecijono persekiojimas buvo toks baisus, kad krikščionis negalėjo susirinkti naujojo popiežiaus rinkimui.

3) Šisai popiežius sušaukė (325 m.) pirmąjį Visuotinąjį Susirinkimą (Santarybą) Nicėjoje, kuriame, dalyvaujant 318 vyskupams, tapo pasmerkti arijonai.

4) Jam popiežiaujant (476 m.), giruliai (gal lietuviai?) su savo vadu Odoakru užėmė Rymą ir išgriovė vakarinęją Rymo imperiją.

5) Tasai popiežius (Bažn. Dakt.) įsteigė bažnytinį giedojimą, vadinamą nuo jo vardo grigališkuoju (ž. 363 p.).

68. Bonifacijus III, 607
 69. Šv. Bonifacijus IV, 608
 70. Šv. Deusedit (Adeodatas) I, 615
 71. Bonifacijus V, 619¹⁾
 72. Honorijus I, 625
 73 Severinas, 640
 74. Jonas IV, 640
 75. Teodoras I, 642
 76. Šv. Martynas I, 649
 77. Šv. Eugenijus I, 655
 78. Šv. Vitalijonas, 657
 79. Deusedit (Adeodatas) II, 672
 80. Domnus (Donus) I, 676
 81. Šv. Agatonas, 678
 82. Šv. Leonas II, 682
 83. Šv. Benediktas II, 684
 84. Jonas V, 685
 85. Kononas, 686
 86. Šv. Sergijus I, 687
 87. Jonas VI, 701
 88. Jonas VII, 705
 89. Sizinijus, 708
 90. Konstantinas, 708
 91. Šv. Grigalius II, 115
 92. Šv. Grigalius III, 731
 93. Šv. Zacharijas, 741
 94. Steponas II, 752²⁾
 95. Steponas III, 752
 96. Šv. Povilas I, 757
 97. Steponas IV, 768
 98. Adrijonas I, 772
 99. Šv. Leonas III, 795
 100. Steponas V, 816
 101. Šv. Paschalis I, 817
 102. Eugenijus II, 824
 103. Valentinas, 827
 104. Grigalius IV, 828
 105. Sergijus II, 844
 106. Šv. Leonas IV, 847³⁾
 107. Benediktas III, 855
 108. Šv. Mykalojus I, Didysai, 858
 109. Adrijonas II, 867⁴⁾
 110. Jonas VIII, 872
 111. Šv. Martynas II (Marinas I), 882
 112. Šv. Adrijonas III, 884
 113. Steponas VI, 885
 114. Formozus, 891⁵⁾

1) Jo gadynėje pradėjo skelbti savo naująjį mokslą Magometas.

2) Kadangi tasai popiežius tegyveno tik 3 dienas ir nebuvo nė pašvestas, tai kai kurie neskaityto jo tarp pop.

3) Tarp Leono IV ir Benedikto III kai kurie naujesnieji ir priešingi Bažnyčiai istorikai deda pasaką apie Joanną Popiežienę (Joną VIII), moteriškę, sėdėjusią neva ant Apaštalo Sosto pustrėčių metų. Bet toji pasaka seniai jau yra sukritikuota.

4) Jis atliko (869 m.) Visuotinąjį vyskupų Susirinkimą Konstantinopolyje (4-ji), kuriame tapo pasmerkta Photius, rytų schizmos (graikų nuo Rymo atsiskyrimo, įvykusio 1054 m.) kaltininkas.

5) Šiam popiežiui numirus, prasidėjo Bažnyčioje (ypač Ryme) labai liudna ir nerami gadynė, tvėrusi net pusantro šimto metų. Per tą laiką persimainė apie 40 popiežių (ir 6 antipapos), iš kurių nevienas vedė nepavyzdinę gyvenimą, kovojo su savo pirmtakais ir

115. Bonifacijus VI, 896	130. Leonas VII, 936
116. Steponas VII, 896	131. Steponas IX, 939
117. Romanus, 897	132. Martynas III (Marinas II), 942
118. Teodoras II, 897	133. Agapitas II, 946
119. Jonas IX, 898	134. Jonas XII, 956 ¹⁾
120. Benediktas IV, 900	135. Benediktas V, 964
121. Leonas V, 903	136. Jonas XIII, 965 ²⁾
122. Krištupas (Christophorus), 903	137. Benediktas VI, 972
123. Sergijus III, 905	138. Domnus (Donus) II, 974
124. Anastazijus III, 911	139. Benediktas VII, 975
125. Landonas, 913	140. Jonas XIV, 984
126. Jonas X, 914	141. Bonifacijus VII, 984 ³⁾
127. Leonas VI, 928	142. Jonas XV, 985
128. Steponas VIII, 929	143. Jonas XVI, 986 ⁴⁾
129. Jonas XI, 931	144. Grigalius V, 996

mirė kalėjime, nes į popiežių rinkimus dažnai kišdavos pasaulinėji valdžia ir net paprastieji tikintieji. Bet ir nevertus Ganytojus turėdama, Bažnyčia tečiau nežuvo, nes ji yra Dievo, ne žmonių darbas.

¹⁾ Tasai popiežius buvo aprinktas 18 metų teturėdamas ir, kiek žinoma, jis pirmasis permainė savo krikšto vardą. Bet ir jo popiežiavimas nebuvo ilgas, nes 963 m., užpykęs ant jo, jojo paties pašauktasis pagalbon prieš Italijos kar., Berengarijų II, Vokiečių karalius, Ottonas I, sušaukęs vyskupų susirinkimą, atstatė jį nuo popiežiavimo ir jo vieton aprinko Leoną VIII. Bet ryšiečiai, atsitraukus iš Rymo Ottonui, išvarė Leoną ir pasikvietė atgal Joną XII.—Nors Leonas VIII skaitomas antipapa, bet nežinia, kodėl jo vardo nėra paėmęs nė vienas iš paskesniųjų popiežių.

²⁾ Jo gadynėje (965 m.) lenkų kar. Miecislavas I patsai priėmė krikštą ir vison Lenkijon įvedė krikščionystę.

³⁾ Bonifacijus VII yra kovojęs pirmiau, kaipo antipapa Franko'nas su popiežiais: Benediktu VI ir VII ir Jonu XIV, iš kurių pirmąjį ir trečiąjį net nužudęs kalėjime, bet paskui ir pats buvo užmuštas ir išniekintas įirtusiųjų rymiečių.

⁴⁾ Tasai popiežius, kiek žinoma, pirmasis atliko viešąją kanonizaciją (šv. Udalriko Vysk., 993 m.), nes pirmiau tai atlikdavo vyskupai. Jo paties gadynėje rusų kunig. Vladimir'as Did. įvedė krikščionystę Rusijoje (988 m.).

145. Jonas XVII, 997.	162. Šv. Grigalius VII, 1073 ⁴⁾
146. Silvestras II, 999	163. Pal. Viktoras III, 1086
147. Jonas XVIII, 1003	164. Pal. Urbonas II, 1088
148. Jonas XIX, 1003	165. Paschalis II, 1099
149. Sergijus IV, 1009	166. Geliazijus II, 1118
150. Benediktas VIII, 1012	167. Kalikstas II, 1119
151. Jonas XX, 1024 ¹⁾	168. Honorijus II, 1124
152. Benediktas IX, 1033	169. Inocencijus II, 1130
153. Grigalius VI, 1044	170. Celestinas II, 1143
154. Klemensas II, 1046	171. Lucijus II, 1144
155. Damazas II, 1048	172. Pal. Eugenijus III, 1145
156. Šv. Leonas IX, 1048 ²⁾	173. Anastazijus IV, 1153
157. Viktoras II, 1054	174. Adrijonas IV, 1154
158. Steponas X, 1057	175. Aleksandras III, 1159
159. Benediktas X, 1058	176. Lucijus III, 1181
160. Mykalojus II, 1058 ³⁾	177. Urbonas III, 1185
161. Aleksandras II, 1061	178. Grigalius VIII, 1187

¹⁾ Benediktas VIII ir Jonas XX buvo tikrieji broliai, Benediktas gi IX—jų anukas, išrinktas popiežiu teturėdamas tik 12 m.

²⁾ Paskutiniai jo popiežiavimo metais atsiskyrė nuo Rymo graikų (stačiatikių) bažnyčia (Mikolas Caerularius).

³⁾ Nuo šio popiežiaus mūsų chronologija jau pilnai sutinka su anąja ant šv. Žovilo bazilikos sienų.—Visi 6 jo įpėdiniai turėjo kovoti su savo konkurentais, Paschalis gi II turėjo net 3, o Aleksandras III—net 4 antipapas.

⁴⁾ Grigalius VII, dailydės suns (Hildebrand), buvo maldingas ir mokytas popiežius, tikėjimo platintojas ir Bažnyčios drausmės (disciplinos) reformatorius; nuo Apaštalu gadynės nėra buvę tokio uolaus Ganytojo. Ypač drąsiai naikino jis šventpirkystę (simonia) ir neprisitūrėjimą (nekaltybėje) tarp kunigų. Narsiai taip pat kovojė su vokiečių cies. Henriku IV del investiturų (kunigų paskyrimų) ir privertė jį nusileisti. Pagalios turėjo ginties nuo antipapos Klemenso III, kurs nesiliovė varginęs ir du sekančiu popiežiu.

Kadangi jo gadynėje (1073 m.) turkait užvaldė Palestiną su Jerozolima, tai jis buvo beruošias pirmąją kryžiaus karę (krucijata) jų atvadavimui, bet ginčas su Henriku IV jam to neleido. Tik Urbonas II tai atliko, 1096 m.

179. Klemensas III, 1187	190. Pal. Inocencijus V, 1276
180. Celestinas III, 1191	191. Adrijonas V, 1276
181. Inocencijus III, 1198 ¹⁾	192. Jonas XXI, 1276
182. Honorijus III, 1216	193. Mykalojus III, 1277
183. Grigalius IX, 1227 ²⁾	194. Martynas IV, 1281
184. Celestinas IV, 1241	195. Honorijus IV, 1285
185. Inocencijus IV, 1243 ³⁾	196. Mykalojus IV, 1288
186. Aleksandras IV, 1254	197. Šv. Celestinas V, 1294
187. Urbonas IV, 1261 ⁴⁾	198. Bonifacijus VIII, 1294 ⁵⁾
188. Klemensas IV, 1265	199. Pal. Benediktas XI, 1303
189. Pal. Grigalius X, 1271 ⁵⁾	200. Klemensas V, 1305 ⁷⁾

¹⁾ Tasai vienas iš didžiųjų popiežių leido Padaugvio vysk. Albertui įsteigti (1200 m.) kryžiuočių ordeną ir rupinos, kad jų atverstieji lietuviai nebutu skaudžiami. 1215 m. jisai pats pakrikštijo du Parusnės kunigaikščiu ir jos vyskupu paskyrė cistersą Kristijoną, pirmąjį lietuvių mokytoją

Jo įpėdiniai: Honorijus III, Grigalius IX ir k. taip pat rupinos įvesti krikščionystę Lietuvoje ir Infliantuose ir globojo naujuosius krikščionis.

²⁾ Tasai popiežius suvienijo kryžiuočius su kardininkais, 1284 m.

³⁾ Jo gadynėje (1247 m.) turkai galutinai užvaldė Jerozolimą ir nieko nepadėjo nė septintoji (paskutinėji) kryžiaus karė (1248 m.). Ir šisai popiežius vertė lietuvius priimti šv. Krikštą ir paskui, tapus krikščioniu kar. Mindaugui, nusiuntė jam savo raštą ir karaliaus vainiką. 1253 m. priėmė krikštą Prusiai.

⁴⁾ Urbonas IV Inocencijaus IV gadynėje buvo jo pasiuntiniu Lenkijoje. Paskui, tapęs popiežiu, kurstomas kryžiuočių, skelbė net kryžiaus karę prieš lietuvius. Taip-pat šmeižė jie lietuvius ir prieš Klemensą IV.

⁵⁾ Grigalius X, kadangi jis buvo išrinktas Viterbe tik po 2 metų ir 9 mėn. konklavės, tai jis sureformavo popiežių rinkimus, įsakęs, kad jie butu renkami uždaroje konklavėje. Jis buvo pašaukęs Visuotinąjį Susirinkimą Lione (2-jan) ir graikus, kuriuos ir buvo suvienijęs su Rymu, bet neilgam.

⁶⁾ Jis įvedė pirmąjį kartą (1300 m.) Jubilėjų kas 100 metų.

⁷⁾ Tasai popiežius perkėlo Popiežių Sostą Avinjonan, 1308 m., ir nuo to laiko prasidėjo taip vadinama popiežių „Babilono vergija“, tvėrusi lig 1377 m.

201. Jonas XXII, 1316	214. Eugenijus IV, 1431
202. Benediktas XII, 1334	215. Mykalojus V, 1447
203. Klemensas VI, 1342	216. Kalikstas III, 1455
204. Inocencijus VI, 1352	217. Pijus II, 1458
205. Pal. Urbonas V, 1362	218. Povilas II, 1464
206. Grigalius XI, 1370 ¹⁾	219. Sikstus IV, 1471 ⁵⁾
207. Urbonas VI, 1378 ²⁾	220. Inocencijus VIII, 1484
208. Bonifacijus IX, 1389	221. Aleksandras VI, 1492 ⁶⁾
209. Inocencijus VII, 1404	222. Pijus III, 1503
210. Grigalius XII, 1406	223. Julijus II, 1503 ⁷⁾
211. Aleksandras V, 1409	224. Leonas X, 1513 ⁸⁾
212. Jonas XXIII, 1410 ³⁾	225. Adrijonas VI, 1522 ⁹⁾
213. Martynas V, 1417 ⁴⁾	226. Klemensas VII, 1523

¹⁾ Tasai popiežius perkėlo atgal savo Sostą Ryman. Bet netrukus prasidėjo Bažnyčioje taip vadinama didžioji Vakarų schizma, tvėrusi apie 40 metų ir padalinusi katalikiškąjį pasaulį į 2 dali: viena klausė Ryme viešpatuojančiojo popiežiaus, kita—Avinjone.

²⁾ Jo gadynėje kar. Jagiela priėmė šv. Krikštą (1386 m.) ir gavo Vilniun pirmąjį vyskupą Vosylių.

³⁾ To popiežiaus gadynėje įvyko garsusis lietuvių ir lenkų su kryžiuočiais mušis ties Žalgiriu, 1410 m. kur tie vokiečiai tapo sumušti.

⁴⁾ 1417 m., Visuotiname Susirinkime Konstancijoje buvo atstatytas pop. Jonas XXIII jo vieton aprinktas Martynas V ir įsteigta Žemaičių vyskupija; pirmasis jos vyskupas buvo Motiejus Žninas.

⁵⁾ Sikstus IV, žvėjo sunus, buvo gabus, ypač ašiškuose moksluose. Jis atstatė ir papuosė Rymą ir Genujuoje įsteigė Universitatę, 1471 m. 1484 m. mirė mūsų tautietis, šv. Kazimieras, kanonizuotas 1521 m. (žiur. I tomą, 59, p.).

⁶⁾ Aleksandruvi VI užmetama daug ydų, bet neisingai. Jo gadynėje (1492 m.) Krištupas Kolumbas atrado Ameriką.

⁷⁾ Julijus II pakėlo Rymo gerovę ir 1506 m. pradėjo statyti dabartinęją Vatikano baziliką.

⁸⁾ Leonas X pirmasis pasmerkė viešai Martyną Liutera, 1520 m.

⁹⁾ Adrijonas VI buvo paskutinysai popiežius vokiečys ir ne italas, nes netrukus tapo užginta rinkti ne italus.

227. Povilas III, 1534 ¹⁾	236. Grigalius XIV, 1590
228. Julijus III, 1550	237. Inocencijus IX, 1591 ⁶⁾
229. Marcellius II, 1555	238. Klemensas VIII, 1592 ⁷⁾
230. Povilas IV, 1555	239. Leonas XI, 1605
231. Pijus IV, 1559 ²⁾	240. Povilas V, 1605
232. Šv. Pijus V, 1566 ³⁾	241. Grigalius XV, 1621
233. Grigalius XIII, 1572 ⁴⁾	242. Urbonas VIII, 1623 ⁸⁾
234. Sikstus V, 1585 ⁵⁾	243. Inocencijus X, 1644
235. Urbonas VII, 1590	244. Aleksandras VII, 1655

¹⁾ Tasai popiežius pirmasis užgynė skaityti eretikų knygas ir įsteigė Ryme vyriausiąją Inkviziciją, 1542 m. Jisai taip-pat patvirtino 1540 m. įsteigtąjį šv. Ignacijaus Liojolos kovai su Reformacija jėzujitų ordeną ir sušaukė garsųjį Visuotinąjį Susirinkimą Tridente (1545 m.).

²⁾ Tasai popiežius užbaigė Visuotinąjį Tridento Susirinkimą, 1563 m., ir patvirtino jo nutarimus.

³⁾ Šv. Pijaus V gadyneje (1569 m.) Lietuva galutinai susivienijo su Lenkija (Liublino unija). Valdant Žemaičių vyskupiją netikusiam vysk. Petkevičiui, liuterių ir kalvinų mokslas taip buvo joje pasklydęs, kad buvo belikę tik kelios bažnyčios ir keli kunigai.

⁴⁾ Tasai popiežius garsus tuo, kad 1582 m. pataisė senąjį (Julijaus) kalendorių ir pavadino jį savo vardu. Tasai kalendorius buvo vartojamas Lietuvoje lig 1799 m. ir paskui dar 1812 m. Žemaičių vysk., Merkeliš Giedraitis (1575—1609), padedant jėzujitams, atvertė lietuvius atgal į katalikus.

⁵⁾ Tasai popiežius patvirtino Inkvizicijos Kongregaciją ir įsteigė 14 kitų Kongregacijų.

⁶⁾ Tą popiežių ir sekantį padėjo išrinkti Vilniaus vyskupas ir kardinolas, Jurgis Radzivilas. Bet Lietuva yra turėjusi dar ir antrąjį kardinolą, kunigaikštį Ferdinanda, Zigmanto III sunų.

⁷⁾ Klemensas VIII, kurs budamas kardinolu, buvo pasiuntiniu Lenkijoje, 1595 m. buvo atsiuntęs Vilniun ištirtų lietuvių lenkinimo Aleksandrą Komulėjų, kurs atrado lietuvių parapijas apverktiname stovyje (ž. „Draugija“ 1911 m. № 59).

⁸⁾ Tasai popiežius įsteigė Propagandos kolegiją (ž. 221 p.) ir pašventė dabartinęją Vatikano baziliką, 1626 m.

245. Klemensas IX, 1667	255. Klemensas XIII, 1758
246. Klemensas X, 1670 ¹⁾	256. Klemensas XIV, 1769 ⁴⁾
247. Inocencijus XI, 1679 ²⁾	257. Pijus VI, 1775 ⁵⁾
248. Aleksandras VIII, 1689	258. Pijus VII, 1800 ⁶⁾
249. Inocencijus XII, 1691	259. Leonas XII, 1823
250. Klemensas XI, 1700	260. Pijus VIII, 1829
251. Inocencijus XIII, 1721	261. Grigalius XVI, 1831 ⁷⁾
252. Benediktas XIII, 1724	262. Pijus IX, 1846 ⁸⁾
253. Klemensas XII, 1730	263. Leonas XIII, 1878 ⁹⁾
254. Benediktas XIV, 1740 ³⁾	264. Pijus X, 1903 ir ligšiol.

¹⁾ Tasai popiežius buvo atsisakęs pripažinti caru Maskvos kunigaikštį Vosyliaus Ivaną.

²⁾ Inocencijus XI turėjo gerus santykius su Lietuva ir jam gausiai sušelpus pinigais, musul kar. Jonas Sobieskis sumušė galutinai turkus ties Viena, 1683 m.

³⁾ Tasai vienas iš mokyčiausiųjų popiežių sumažino šventes lig dabar tebešvenčiamųjų, bet buvo įsakęs dar jose klausyti šv. Mišių. Jis taip-pat, kaip ir kiti popiežiai, iškeikė masonus.

⁴⁾ Tasai popiežius, priverstas kelių valstijų, buvo panaikinęs Jėzujitų ordeną, 1773 m., bet Pijus VII vėl jį atnaujino.

⁵⁾ Pijus VI važiavo Vienon pas cies. Juoza II gintų Bažnyčios reikalų, 1782 m. 1789 m. kilo didžioji prancuzų revoliucija, kuri buvo atėmusi Bažnyčios provinciją, Ryme įsteigusi respubliką ir išvežusi patį popiežių. 1795 m. Lietuva prijungta prie Rusijos.

⁶⁾ Pijus VII susitaikino (konkordatas) su Napoleonu I (1801 m.) ir apvainikavo jį Paryžiuje (1804), bet paskui (1809) buvo jo išvežtas Prancuzijon, iš kur sugrįžo tik Napoleonui nustojus sosto, 1814 m. Jėzujitų ordeno atnaujinimas, 1814 m., ir Seinų (Augustavo) vyskupijos įsteigimas, 1817 m.

⁷⁾ Tasai popiežius buvo išleidęs įsakymą Lenkijos kunigijai paturėti rusų caro autoritatę, bet paskui viešai apskelbė Bažnyčios persekiojimus Rusijoje ir pasmerkė cies. Mykalojaus I mėginimus panaikinti uniją (1839 m.).

⁸⁾ Lig tol buvo manoma, kad nė vienas popiežius negyvensias „šv. Petro metų“, bet Pijus IX pragyveno

Garsioji neva *šv. Maliakijos* (Airių antvysk. t 1148) *pranasystė* yra trumpai apibudinusi visus popiežius nuo Celestino II lig pasaulio pabaigos. Po Pijaus X, kurio popiežiavimas yra apibudintas žodžiais „Ignis ardens“ („Deganti ugnis“) ši pranasystė suskaito išviso

netik 25, bet ir beveik 34 metus. Ilgas jo popiežiavimas buvo pilnas sumišimų ir Bažnyčios persekiojimų. Tuoj antraisiais metais Ryme ir visoje Bažnyčios provincijoje kilo baisi revoliucija, kurioje buvo užmušti: jo ministris (Rossi) ir sekretorius. Apgultas gi maištininkų popiežius turėjo slapta bėgti Gajeton, pas Neapolio karalių, iš kur sugrįžo tik po pusantrų metų, išvarius prancuzams iš Rymo Garibaldi'o maištininkus. Nors popiežius maloniai elgėsi su savo priešais ir įvedė daug reformų savo viešpatijoje (geresniam savo žmonių reikalų pažinimui jis net per 4 mėnesius 1857 m. po ją važinėjo), bet neramūs gaivalas Ryme nenurimo, kol 1860 m. Piemonto kunigaikštis Viktoras Emanuelius neatėmė iš Pijaus beveik visos jo viešpatijos ir nesutvėrė naujosios Italijos karalijos. Pagalios, 1870 m. tasai popiežius nebeteko nė likusios nuo 1860 m. viešpatijos dalies ir tuo budu Rymo popiežiams tapo neteisingai išplėsta nuo amžių jiems priderėjusi „šv. Petro tėvainystė“ ir jie tapo priversti užsidaryti Vatikane it kaliniai. Svarbesnieji Pijaus IX bažnytiniai veikalai: 1850 m. padalino Angliją į vyskupijas, 1854 m. apskelbė Nekaltojo Marijos Prasišėjimo dogmatą, 1869 m. sušaukė Visuotinąją Vatikano Susirinkimą (buvo 653 vyskupai), kurs lig išvairkant jį užėmus Rymą italams, 1870 m., suskubo dar apskelbti Popiežiaus neklaidingumo tikėjimo ir doros dalykuose dogmatą. Taippat jo gadynėje įvyko: vysk. M. Valančiaus sumanytosios blaivybės įvedimas Žemaičių vyskupijoje (1858 m.) ir galutinas unijos panaikimas Rusijoje (1875 m.).

⁹⁾ Tasai popiežius atrado Bažnyčią sunkame padėjime, bet savo taikumu beveik visa pataisė ir įgijo visą meilę. Todėl 1885 m. jis buvo teisėju kilusiuose tarp Vokietijos ir Ispanijos vaiduose ir 1887 m., švenčiant jam 50 metų kunigavimo jubilėjų, sveikino jį net svetimtikiai viešpačiai. 1900 m. jis atliko Didįjį Jubilėjų. Pagalios, jis atsižymėjo savo daugeliu svarbių enciklikų, kuriomis daug naudos padarė Bažnyčiai.

tik 9 popiežius šioje eilioje:

„*Religio depopulata* — tikėjimas išnaikintas,
Fides intrepida — tikėjimas drąsus,
Pastor angelicus — aniolų Ganytojas,
Pastor et nauta — Ganytojas ir jureivis,
Flos florum — Žiedų žiedas,
De medietate lunae — iš mėnulio vidurio,
De labore solis — iš saulės darbo,
De gloria olivae — iš alyvos garbės,
In persecutione extrema etc. —

Paskučiausiam švenčiausiosios Rymo Bažnyčios persekiojime sėdės Petras Rymietis, kurs ganys avelas tarp daugelio prispaudimų; kuriems pasibaigus septinkalnis miestas bus sugriautas ir bailsis Teisėjas tejs žmones“.

— Nors tie apibudinimai pritrinka daugeliui iš buvusiųjų popiežių, bet kadangi toji pranasystė pasirodė tik 1590 m., tai skaitlingi rašytojai nepripažįsta jos tikrumo.

PRIEDAS II.

Popiežiaus mirimas ir „Conclave“,
arba naujojo Popiežiaus rinkimai.

1. Apeigos Popiežiui mirštant ir numirus. Rymo Popiežiui sunkiai susirgus ir baigiantis jo vargingam gyvenimui, milijonai akių atsigręžia į Rymą, visų gi katalikų širdis pradeda neramiai plakti ir melsti karštai Dievą sveikatos savo mylimajam Tėvui ir Ganytojui. (Taip antai, sergant a. a. Leonui XIII, Vatikane buvo gauta 4.000 telegramų iš visų pasaulio kraštų, kuriomis įvairūs augštojo luomo asmenys išreiškė ligoniui savo užuojautą). Tuo laiku viso pasaulio žmonės, ypač katalikai, gaudyte-gaudo laikraščius ir pirmiausia jieško ten žinių apie Popiežiaus sveikatą, bijodami, kad nerastu ten žinios apie jo mirimą.

Aprašysiu čia paskutiniojo pop. a. a. Leono XIII atsisveikinimą su šiuo pasauliu. Matydamas, kad jau prisieis mirti, tasai popiežius pasisaukė didįjį Penitencijarijų (popiežių Nuodėmklausį) ir paprašė suteikti jam paskutiniuosius šv. Sakramentus, kuriuos netrukus popiežius labai maldingai ir priėmė. Nepaprastai iškilminga buvo ana valanda, kurioje tasai Kristaus Vietininkas priėmė paskutinįjį kartą širdin savo Viešpatį ir Dievą, pasislėpusį Švenč. Sakramente. Vijatiką davė mirštančiam popiežiui didysis Penitencijarijus, kard. Serapinas Vannutelli, turėdamas prie savęs didįjį popiežiaus rumų apeigų Mokytoją (*Magister caeremoniarum*); dalyvavo

tose apeigose ir kiti keli kardinolai, tarp kurių buvo Rymo Bažnyčios Kamerlingas¹⁾, kard. Oreglia ir pop. Sekretorius, kard. Rampolla; be to, buvo čia susirinkę ir artimiausieji popiežiaus giminės, kurie klupojo su degančiomis žvakėmis apie ligonio lovą. Šv. Tėvas turėjo dar tuokart pilną sąmonę, užtat nors silpnu balsu pasakė kard. Oregliai keletą žodžių, pavesdamas jam šv. Bažnyčią. Vienam iš kardinolų paprašius, ligonis pakėlo pamažu baltą, kaip marmurinę, ranką ir palaimino visus antrajame kambaryje esančius savo tarnus ir sargybą. Paskui davė tą savo ranką pabučiuoti kardinolams ir, visus peržegnojęs, atsisveikino su jais amžinai. Netrukus ligonis nustojo žado ir už kelių valandų, apsiašarojusiems kardinolams kalbant maldas prie mirštančiųjų, persiskyrė su šiuo pasauliu, 7 (20) liepos d. 1903 metų. Tą dieną bazilikoje tuoj tapo išstatytas Švenč. Sakramentas ir daugelis katalikų meldėsi prieš Jį už popiežių. Leonui numirus, visi kardinolai, popiežiaus namiškiai ir kiti augštojo luomo asmenys iš miesto buvo prileisti pabučiuoti stingstančią jau velionio ranką.

Nuo tos valandos Kard.-Kamerlingas apima visos Katalikų Bažnyčios ir Popiežiaus rumų valdymą, užtat Vatikano sargyba privalo jau atidavinėti jam karališkąją pagarbą.

Pusei valandos praslinkus, kard. Oreglia, apirėdęs mėlynais rubais nuliudimo išreiškimui ir apsuptas Popiežiaus gvardija (sargyba) ir klerikais, atėjo prie durų, už kurių gulėjo velionis ir balsu pašaukė jį 3 kartus Krikšto vardu: Joakime, Joakime, Joakime! Paskui priėjo prie velionio ir, visiems tyliai suklaupus, dasilytėjo popiežiaus veido sidabrinu plaktuku ir vėl 3 kartus pašaukė jį tuo pačiu vardu. Nesulaukęs jokio atsakymo, Kamerlingas apreiškė visiems iškilmingai: „Popiežius tikrai mirė!“ Ir atkalbėjęs psalmę už numirėlius: „Iš gilumos šaukiau“, Oreglia su visais palydovais išėjo

¹⁾ *Kard.-Kamerlingas*, mirus popiežiui, privalo rūpintis Šv. Sosto turtais ir teisėmis, todėl jis persikeičia net Vatikano gyventi. Kaip Kamerlingo, taip ir did. Penitencijarijaus arba ir Kardinolo-Vikarijaus valdžia nepasibaigia nė mirus jiems tą valdžią suteikusiame popiežiui.

atgal. Tuokart kard. Sekretorius pranešė apie Popiežiaus numirimą pasaulinei valdžiai ir tuo pasibaigė jo priedermės ir teisės. Popiežiškasis Žvėjo žiedas taip pat tuoj esti sulaužomas. — Netrukus viso pasaulio kardinolams esti siunčiamos telegramos apie popiežiaus numirimą ir jie kviečiami tuoj atvykti į naujojo popiežiaus rinkimus (*Conclave*).

Paskiau Oreglia, vienkart su kitais kardinolais ir popiežiaus namiškiais, aprėdė lavoną į baltą sutoną su raudona palerina (*mozzetta*), galvą apgaubė raudona aksomito kopturėliu ir ant kojų užmovė raudonojo šilko autuvą (sandalus) su išsiutais ant jo aukso kryžiais. Taip aprėdytą lavoną kardinolai paguldė ant brangių raudonu audeklu užtiesto stalo ir po jo galva padėjo 2 raudonojo šilko pagalvėlius; pagalios į sukryžiuotaisias ant krutinės velionio rankas buvo įdėtas kryželis¹⁾.

Taip priruoštą velionį 8 popiežiaus nešiotojai (*bussolanti*) pernešė į tam tikrą ruimingą kambarį ir pastatė jo viduryje po baldakimu; keturiose kambario kėtėse buvo pastatyta po didelę žvakidę su degančiomis vaško žvakėmis. Tuokart prie velionio galvos atsistojo sargybon 2 gvardijos kareiviu su nulenktais kardais. Visas gi kambarys buvo apmuštas raudonu audeklu ir jo langai uždangstyti kilimais. Kadangi tan kambaryn tegalėjo įeiti tik kardinolai, viešpatijų pasiuntiniai ir kiti Rymo didžiunai ir tai, tik gavę kard. Kamerlingo leidimą, tai prie jo durų stovėjo sargyba iš gvardijos sąnarių.

Po lavono išbalzamavimo — kas daroma jau nuo Povilo V († 1621) gadynės — popiežiaus širdis tapo nusiūsta į ššv. Vincencijaus ir Anastazijaus bažnyčią (ž. 216 p.), į kurią yra siunčiamos visų popiežių nuo Sikstaus V († 1590) širdis (išviso 30). Pagalios kardinolai aprėdė velionį brangiais popiežių rubais, t. y.:

1) Pas mus, Lietuvoje, į numirėlio rankas esti visas dedamas jo patrono, arba kito kokio Švento paveikslėlis. Bet, mano nuomone, reiktu tam tikslui vartoti ne paveikslėliai, bet kryželiai, nes ir visame pasaulyje taip daroma, kaip tai matome nors ir šventuose paveiksluose ir nesunku tai padaryti. Taip darant butu daug nuosekliau, nes juk ne mūsų patronai yra mus atpirkę, bet Kristus, mirdamas ant kryžiaus.

apvilko raudonu gausiai auksu išsiutu arnotu, ant galvos uždėjo brangią mitrą, ant rankų užmovė baltas pirštinėles (su brangiu žiedu ant dešinėsios rankos piršto) ir ant kojų raudonus sandalus, pagalios į rankas vėl įdėjo kryželį ir rožančių.

Dabar velionis tapo paguldytas jau Sosto salėje ir vėl po baldakimu. Prieš velionį buvo pastatyti 2 klaupki, ant kurių klupėdami penitencijariai nuolat kabėjo maldas už popiežiaus vėlę (dušią). Kiek toliau stovėjo stalas su kryžiu iš dramblio (sloniaus) kaulo tarp dviejų degančių žvakių ir indu su šv. vandeniu. Į tą salę taip pat tebuvo leidžiama melsties tik diducmenė.

Taip išlaikę lavoną toje salėje visą dieną, vakare kardinolai pernešė jį labai iškilmingai į šv. Petro baziliką. Toje procesijoje visupirma ėjo popiežiaus gvardija ir raudonai apsirėdę tarnai su uždegtomis žvakėmis; toliau žengė taip pat žvakėmis nešini penitencijariai ir popiežiaus zakristijonas su savo pagalbininku (abudu kunigu) ir pagalios buvo nešamas jo sargybos apsuptas a. a. Leonas. Paskui velionio ėjo jo giminės, už kurių žengė eilėmis po du mėlynais arnotais apsivilkę kardinolai, vedami Oreglia's ir Vannutelli'o. Už kardinolų ėjo Vatikano rumų maršalkos ir įvairūs valdininkai, viešpatijų pasiuntiniai ir pagalios visa popiežių kariuomenė ir tarnai. Visi jie ėjo su degančiomis žvakėmis rankose. Prie šv. Sakramento koplyčios durų laukė jų Vatikano Kapitulos sąnariai (prelatai), kurių pirmi-nikas palaimino čia velionį pirmąjį kartą. (Tų apeigų laike bazilika buvo apšviesta elektrikos šviesa, bet uždaryta žmonėms.) Tuokart visa procesija perėjo per milžinišką baziliką ir padėjo popiežiaus lavoną ant augšto „kafafalko“. Čia bazilikos giedotojai pagiedojo gražiai tam tikras griaudingas giesmes, kurių laike vienas iš vyskupų suteikė velioniu antrąjį palaiminimą. Tai atlikę, kardinolai su kitais didžiunais atsitraukė, Vatikano gi gvardija pernešė numirėlį į šv. Sakramento koplyčią, kur ir padėjo ant žemesnio „kafafalko“. Seniau popiežių kojos budavo iškišamos per geležines koplyčios duris, kad žmonės patogiau galėtų jas bučiuoti, bet dabar tasai paprotis tapo panaikintas ir Leono XIII kojos buvo visiškai už durų. Čia prie lavono buvo uždegtos 6 didelės vaškinės žvakės ir pastatyta sargyba iš keturių popiežiaus šambelionų ir gvardijos su tarnais.

Grigalius XV (1621 m.) yra įsakęs visose Rymo bažnyčiose laikyti iškilmingas pamaldas už numirusįjį popiežių per 9 dienas ir, tik numirus Pijui IX, tuolaikinis kamerlingas Joakimas Pecci (paskiau Leonas XIII), buvo jas sutrumpinęs, taciau Pijus X vėl atnaujino 9 dienas. Ketvirtoje arba penktoje tų pamaldų dienoje popiežius esti jau laidojamas tuo tarpu šv. Petro bazilikoje, nes yra įstatas, kad kiekvienas popiežius turi pagulėti savo bazilikoje nors 1 metus (Pijus IX dėl neramumo Ryme pergulėjo bazilikoje net 3 metus, bet ir Leonas XIII arti to čia išbuvo), po kurių esti jau kitur amžinai laidojamas. (1903 m. per pustrėčios dienos meldės žmonių minios prie popiežiaus lavono). Atėjus Leono laidotuvių laikui, susirinko į Vatikano rumus visi Kardinolai, Kapitula, šambelionai, gvardijos, tarnai ir miesto didžiunai, kurie visi nuėjo uždegtomis žvakėmis į Šv. Sakramento koplyčią. Bazilika tuo tarpu buvo ištuštinta nuo žmonių; tik turintieji tam tikrą leidimą galėjo joje pasilikti. Tokių laimingųjų asmenų susirinko tuokart apie 5,000, bet tai yra niekai šioje bazilikoje, kurioje gali sutilpti apie 80,000 žmonių. Atėjus procesijai prie popiežiaus lavono, bazilikos kanonikai paėmė jį ant savo pečių ir, giedant chorui griaudingą psalmę „Miserere“, išnešė apsupti gvardijos sargybos iš koplyčios. Paėjus didžiąja pažastimi didžiojo altoriaus linkon, procesija sustojo truputi ties šv. Petro stovykla, priėjus gi prie didžiojo popiežiaus altoriaus (bazilikos viduryje), apėjo aplink jį 2 kartus. Paskui ši liudnoji procesija įėjo kairėjon pažastin ir priėjo prie Kanoninkų (Choro) koplyčios. Čia kardinolai, viešpatijų pasiuntiniai ir kiti didžiunai susėdo ant priruoštų suolų, apmuštų raudonu aksomitu; kiti gi čia buvusieji sustojo prie lavono. Tuokart vienas iš vyskupų pašlakstė jį šv. vandeniu, giedotojai gi traukė griaudžias ir širdį veriančias giesmės, kurių laike Kapitulos pirmininkas jau paskutinįjį kartą palaimino velionį. Čia popiežiaus maršalka uždengė jo veidą balta uždanga, apeigų vadovas (Magister caerem.) jį visą raudonojo šilko antklode ir gvardija—raudonuoju aksomitu. Taip uždengtas lavonas liko idėtas į raudonuoju audeklu apmuštą kiprisinį grabą (karstą). Čia visi dalyvaujantieji ėmė bučiuoti velionio kojas, norėdami jau paskutinįjį kartą atiduoti pagarbą ir atsisveikinti su savo buv. Tėvu ir Ganytoju. Vienas iš vyskupų perskaitė trumpai aprašytą jo gyve-

nima, surašytą ant pergamino (išdirbtosios veršiuo odos) ir idėjęs stiklinėn bonkutėn, padėjo grabe. Čionpat buvo idėti ir 3 raudonojo aksomito maišeliai su auksiniais, sidabriniais ir variniais medaliais, kurių kiekviename maišelyje buvo tiek, kiek metų Leonas yra popiežiaavęs (t. y. po 25); ant medalių buvo patalpintas popiežiaus vardas ir paveikslas. Tuokart Kapitulos notarijus perskaitė laidotuvių protokolą arba akta su keturiomis antspaudomis iš raudonojo vaško. Vėl giedotojams užgiedojus verksmingas giesmes, kipriso grabas su velioniu liko idėtas į antrąjį cinos grabą (su antrašu, kiek metų popiežius yra gyvenęs ir kuomet miręs), šisai gi paskutinis į trečiąjį ažuolini. Ant visų trijų grabų atspausta po 8 antspaudas.

Tasai trejopas grabas netrukus buvo pakeltas ant lino augštn ir patalpintas čia-pat koplyčios viškų durų viršuje (ž. 59 p.) padarytoje nišoje; tuokart niša buvo uždengta marmuro dangčiu, užmuryta ir ant jos padėtas trumpas antrašas aukso raidėmis: „Leo XIII, Pont. Max.“ („Leonas XIII, Vyriausiasis Kunigas“). Pagalios, chorui užgiedojus „Benedictus“, laidotuvės pasibaigė ir visi jose dalyvavusieji išsiskirstė.

Palaidoję popiežių, likusias 3 dienas kardinolai laiko už jį pamaldas prie didelio (2½ sieks. augščio) katafalko, pastatyto bazilikos viduryje ir apstatyto tukstančiais degančių žvakių. Tuo ir pasibaigia popiežiaus pakasinos.

Tuo tarpu gi ir visas pasaulis stengėsi įvairiais budais išreikšti savo nuliudimą mirus Didžiajam Popiežiu Leonui. Daugelis apvainikuotųjų asmenų atsiuntė Vatikanan užuojautos telegramas (apie 4,000). Visose pasaulio bažnyčiose prie gražiai aprėdytų katafalkų buvo laikomos už popiežių griaudingos pamaldos, kurių laike katalikų minios ašarodamos meldėsi už savo Mokytąją ir varpai griaudingai gaudė per savaitę po 3 kartus į dieną. Be to, daugelyje vietų buvo atliekami nepaprasti įvairių draugijų susirinkimai, kuriuose buvo sakomos iškilmingos kalbos, pažymincios Leono XIII nuopelnus visam pasauliui. Kai-kuriuose miestuose (ypač Ryme ir Karpinete—Leono gimtinėje) ant viešųjų istaigų bustų buvo pakabintos juodosios vėliavos ir uždaryti teatrai. Laikraščiai gi plačiai aprašinėjo popiežiaus gyvenimą, kurį girė net bedievių rašytojai. Paminėtina dar, kad Portugalijos karalius buvo įsakęs visiems savo

pavaldiniams keturias savaites užlaikyti gėdula, t. y. prisitūrėti nuo visokių pasismaginių. Patsai gi karalius buvo užsidaręs savo rumuose trims dienoms; tiek pat laiko šaudė iš patrankų kariškieji Portugalijos laivai kas ketvirtadalį valandos.

— Dabar, sulig Leono XIII noro, jo lavonas yra palaidotas šv. Jono Liateraniško bazilikoje (ž. 335 p.), kuria jisai yra atnaujines ir labai gražiai papuošęs.

2. Conclave, arba Popiežiaus rinkimai ir apvainikavimas. Dabar apsakysime, kokiomis idiomomis apeigomis kardinolai renka naująjį Popiežių. Kardinolų susirinkimas tam tikslui ir vieta, kurioje jie uždaryti renka Popiežių, vadinasi *conclave* (uždarymas).

Pirmiausia reikia pažymėti, kad pirmuose trijuose amžiuose patį popiežiai pasiskirdavo sau įpėdinius, paskui, nuo 341 m., jie budavo renkami artimųjų vyskupų vienkart su dvasiškija ir žmonėmis; netrukus ir kairie imperatoriai buvo igiję teisę patvirtinti naująjį popiežių. Pagalios, Mykalojus II (1059) įsakė, kad teisę rinkti popiežių teturi vieni kardinolai¹⁾, nors jų tuokart buvo tik 10. (Pijaus IV gadynėje kardinolų buvo jau 76, todėl Sikstus V apribojo jų skaičių lig 70, kas ir ligšiol užlaikoma). Be to, 1179 m., Visuotinoje Liaterano III Santaryboje, Aleksandras III apskelbė, kad neteisėti busią rinkimai, jei kandidatas negausias dviejų trečdalių renkančiųjų kardinolų balsų. Ir tasai parėdymas tebepldomas ligšiol.

Taigi numirus Popiežiui, sulig Grigaliaus X nutarimo, padaryto Antrojoje Liugduno (Liono) Santaryboje, 1274 m., viso pasaulio kardinolai skubiai suvažiuoja Ryman²⁾ ir tuoj vienuoliktose dienoje po popiežiaus

1) Pijus IX (1869 m.) atėmė tą teisę da-gi iš Visuotiniųjų Vyskupų Santarybų, kurioms įsakė net pertraukti savo posėdžius. mirus popiežiui, kol naujasis popiežius vėl jų neatnaujins.

2) Pagal veikiančiųjų įstatymų rinkimai turi būti tame mieste, kur mirė paskutinysis popiežius. Jeigu jis mirė Ryme, tai rinkimai atliekami Vatikane (arba seniau ir Kvirinalo rumuose).

Pasivėlinusieji atvykti į rinkimus Kardinolai taip pat gali prisidėti prie jų.

numirimo, susirinkę bendrame uždaryme (*conclave*), ima rinkti naują Bažnyčios Ganytoją. Pirmasis Vatikano rumų augštas esti atsakančiai perdirbamas (500 darbininkų dirba dieną ir naktį); čia esti padaroma tiek numeriais pažymėtųjų gyvenimų (apartamentų), kiek yra išviso gyvų kardinolų. Kiekvienas toksai gyvenimas susideda iš 2–3 kambarėlių, kuriuose ir apgyvena po 1 kardinolą su sekretoriu ir tik 2 tarnais, kurie visi vadinasi *konkliavistais*. Tie tarnai turi būti ištirti ir patvirtinti kardinolų komisijos ir prisiekdinti. Tuos gyvenimus kardinolai gauna burto traukimu. Prieš pat rinkimus visi tos rumų dalies (nuo šv. Petro pleciaus) vartai ir langai esti uždaromi ir užmurijami, kad niekas pašalinis negalėtų patekti į konklavę; langų vietoje esti tepalikami tik maži langeliai augštai. Tik didžiosios rumų durys (į salą Regia) palieka neužmurytos, bet užrakintos keliomis spinomis iš oro ir vidaus¹⁾.

Valgyti kardinolams – rinkikams paduodama per mažą langelį, bet vyresnysis kardinolas išvarto ir peržiuri visus valgius, kad nebutu juose kokio laiško iš miesto, kuriame butu kas-nors rašoma apie rinkimus²⁾.

Popiežių gali būti aprinktas kiekvienas doras dvasiškis, bet nuo Urbono VI gadynės tik kardinolai tėra renkami į tą luomą.

1) Toksai kardinolų-rinkikų uždarymas yra įsakytas tik Grigaliaus X, 1274 m., kad paraginus rinkikus greičiau aprinkti Bažnyčiai Galvą. Bet jau ir seniau nekartą įvykdavo rinkimai panašiu būdu. Pirmieji rinkimai tuo būdu įvyko 827 m., renkart Grigalių IV. Paskui gi taip pat buvo aprinkti: Honorijus III, 1216 m., Grigalius IX, 1241, ir k.

2) Tasai pats Grigalius X buvo išleidęs dar ir šioki įsakymą: Pirmasias 3 rinkimų dienas kardinolai gali valgyti, kaip kurs nori, bet jei ir po 3 dienų jie nesunitartu kas rinkti, tai per 5 sekancias dienas teduoti jiems tik po vieną valgį per pietus ir vakarienę. Jeigu gi ir per tiek laiko Popiežius dar nebutu aprinktas, tai teduoti jiems duonos, vyno ir vandens. Visa tai buvo sumanyta, kad prisprius kardinolus greičiau pabaigti rinkimus, nes kartais jie užsitiesdavo kelius mėnesius arba ir metus. Taip, tą patį Grigalių X kardinolai aprinko Viterbe tik praslinkus 17 mėnesių nuo rinkimų pradžios.

Taip-pat ir visus ateinančius kardinolams ir išeinančius raštus ir spausdinius tasai kardinolas atplėšia ir perskaito ir tik tuokart atiduoda tam, kam jie siunčiami. Iš oro ir iš vidaus rumus saugo Popiežiaus kareiviai dieną ir naktį.

Konkliavės vilijoje visi kardinolai atlieka bazilikoje išpažintį ir, jei kuris nelaiko šv. Mišių, priima Švenč. Sakramentą. Tai visa daro jie išmeldimui sau Dievo pagalbos tokiame svarbiame Bažnyčios reikale. Ant rytojaus, anksti rytą, visi kardinolai vėl susirenka bazilikon, kur Susirinkimo Dekanas, arba kitas vyresnysis kardinolas, laiko Mišias Šv. Dvasios garbei. Be to, vienas iš kardinolų pasako ir pamokslą apie tos valandos svarbumą ir ragina draugus greitai aprinkti naująjį popiežių ir rinkimuose nežiūrėti savo asmeniškios naudos, nė palinkimų, bet Dievo garbės ir Bažnyčios gerovės. Paskui tuoj, arba tik po pietų, kardinolai susirenka su savo tarnais rumuose ir, popiežiaus giedotojams pradėjus giedoti „Veni Creator“, visi poromis, tarp Vatikano gvardijos eilių, eina Rumų koplyčion (*Cappella Sistina*; ž. 72 p.). Čia Kard.-Dekanas po tam tikrų maldų ir prakalbos perskaito veikiančiuosius Popiežių įstatus (*Constitutiones*) apie konkliavę. Tuokart visi kardinolai antrąjį kartą prisiekia Dievui prieš šv. Evangeliją gerai pildyti tuos įstatus, kietai tylėti apie visa ir neturėti su niekuo iš miesto jokių santykių¹⁾. Dar pirmiau prisiekia tappat konkliavistai ir dvasiškieji bei svietiškieji Vatikano tarnai ir sargai su kareiviais, kad gerai saugos konkliavę, kad jokių slaptų laišku neduos kardinolams, nė jokiuo būdu niekam nepraneš, ką žinos apie rinkimus. Peržengusius tą priesaiką te-

¹⁾ Dabartinysai pop. Pijus X savo Konstitucija nuo 25 gruod. 1904 m. yra sureformavęs tuos rinkimus ir įsakęs kardinolams prisiekti, kad kiekvienas iš jų, jei bus aprinktas, nauja priesaika apsižadės nuolat ginti visas (ir svietiskiasias) Popiežiaus valdžios teises ir Šv. Sosto laisvę. Tasai pats Popiežius kita Konstitucija nuo tų pačių metų užginė kardinolams apsiimti pranešti konkliavei žinomąjį „veto“ ir tuo panaikino tą kenksmingą rinkimų laisvę teisę, kurią buvo pasisavinę kai-kurios viešpatijos, kad pašalinus nuo Šv. Sosto negeistinaįjį sau kandidatą.

gali išrišti iš ekskomunikos tik vienas busiantis Popiežius.

Paskui visi kardinolai su savo tarnais eina į savo kambarius, kuriuose gali dar tuoj priimti vizitas. Bet suskambinus varpelius 3 kartus, kard.-Dekanas balsiai šaukia „Visit eiseina“ (Exeat omnes), t. y.: „išeikite visi nereikalingi rinkimuose“. Jiems išėjus, konkliavė esti užrakinama iš oro ir vidaus ir Kard. Kamerlingas su kitais trimis kardinolais, žibintuvais (fakelais) nešini, apina visus kambarius ir apžiūri visas jų kertes, kad nepasiliktu ten kas svetimas.

Taip uždaryti kardinolai su nieku svetimu nesusieina ir tik meldžia V. Dievą, kad duotu jiems aprinkti gerą Popiežių. Ant rytojaus rytą Apeijų Magistras paskambina 2 kartu prie kiekvieno kardinolo durų, tretįjį gi kartą kardinolas balsu sako: „Koplyčion. Pona!“ („In Cappellam, Domini!“). Tuokart visi kardinolai su savo tarnais eina paskirtojam koplyčion (tarnai lieka prie durų), kur kard.-Dekanas vėl laiko Mišias į Šv. Dvasią ir duoda nelaikiusiems šv. Mišių Komuniją. Paskui atkalbėję „Veni Creator“, visi eina pradėti jau rinkimų. Rinkimai gali būti atliekami trejopu būdu, bet dažniausia balsavimu. Tokį balsavimą jie atlieka dar ir 3-je val. po pietų ir paskui tos tvarkos prisilaiko kasdieną. Kas, sveikas budamas, neitu į tuos rinkimus, užtrauktu ekskomuniką.

Koplyčia esti tuokart gražiai papuošta: ant altoriaus stovi baldakimas su pakabintu po juo Šv. Dvasios paveikslu; prie altoriaus gi — brangus sostas businčiam Popiežiui. Pagal koplyčios sienas stovi kardinolų-rinkimų sėdinės su šilkiniais baldakimais ties jų galvomis: ant paskutiniojo Popiežiaus aprinktųjų kardinolų baldakimai yra mėlyni, ant senesniųjų gi — žali. Aprinkus naująjį Popiežių, visi tie baldakimai staiga nusileidžia, palikus tik savo vietoje tam, po kuriu sėdėjo Popiežiu aprinktas kardinolas. Prie kiekvienos sėdinės stovi staliukas su reikalingais daiktais rašymui ir antspaudos primušimui. Čia kardinolai, nesirodydami kitiems, parašo ant kortelės jų renkamojo kardinolo vardą, patįs ant jos pasirašo ir sulankstę prideda ant jos tam tikrą antspaudą. Prie altoriaus stovi didelis kielikas, kurin kardinolai viešai meta tas savo korteles arba balsus. Kiekvienas iš jų, priėjęs su iškelta kortele prie altoriaus, atsiklaupia, pasimeldžia ir atsistojęs prisiekia balsu:

„Prisiekiu prieš Viešpatį Kristų, kurs mane teis, kad renku tą, apie kurį sprendžiu pagal Dievo, kad jis turi būti aprinktas“. Tai ištaręs, įmeta kortelę kielikan.

Taip kardinolai paduoda savo balsus kasdieną po 2 arba ir daugiau kartų, kol neaprenka Popiežiaus. Be to, vakarais jie susieina pasišnekėti apie rinkimų reikalus. Jei kuris iš rinkikų suserka (prie konklavės esti ir 2–3 gydytojai), tai jam užginta siūsti savo balsą per tarną, bet ateina jo kambarin kardinolai ir jo parašytą kortelę (balsą) nuneša koplyčion užrakintame inde.

Balsų peržiūrėjimui ir suskaitymui kardinolai burtų metimu aprenka iš savo tarpo tris vyrus: vienas iš jų, išėmęs iš kieliko balsą, tyliai skaito ir paduoda antrajam; tasai perskaitęs paduoda trečiajam, kurs jau balsu apskelbia renkamojo kardinolo pavardę, kad visi kardinolai pas save ją pažymėtų. Taip esti daroma po kiekvieno balsavimo. Kartais esti, kad tokiam balsų skelbėjui prisieina noromis-nenoromis patį save apskelbti Popiežiu, kaip tai yra buvę su Piju IX.

Jau buvo minėta, kad Popiežiaus aprinkimui reikia, kad vienas iš kandidatų gautu du trečdaliu balsų, t. y. kad $\frac{2}{3}$ rinkėjų sutiktu aprinkti vieną iš kardinolų. Renkant Pijų X, buvo suvažiavę 62 kardinolai, todėl reikėjo jam gauti mažiausia 42 balsus, bet jis ilgainiu gavo net 50 balsų. Suskaičius balsus, jei dar nė vienas iš kandidatų nėra gavęs tiek balsų, kiek reikia, tai kardinolų kortelės esti sumetamos į tam tikrą geležinį pečiuką už altoriaus ir sudeginamos, pridėjus prie jų dar šlapių šiaudų, kad daugiau dumų išeitu per kamina. Mat, tuos dumus pamatę visi laukiantieji ant šv. Petro plečiaus rinkimų pasekmių žmonės supranta, kad dar Popiežius neaprinktas. Dabartiniojo popiežiaus rinkimų laiku ant to plečiaus stovėdavo kartais lig 80,000 žmonių ir 7 kartus buvo išėję dumai per kamina (kasdieną po 2 kartus).

Tekus gi $\frac{2}{3}$ balsų vienam kandidatui, rinkimai jau pasibaigia ir jisai skaitomas jau Popiežiu. Tuokart kard.-Dekanas visų kardinolų vardų klausia su pagarba aprinktojo: „Ar priimi pagal kanonų (Bažnyčios įstatų) padarytąjį aprinkimą tavęs Auščiausiuoju Kunigu?“ Nes jei aprinktas, bijodamas didelės atsakomybės prieš Dievą nesutiktu būti Popiežiu, tai kardinolams prisieitu rinkti kitą. Nekartą atsitinka, kad tokį paklausimą išgirde, naujieji Popiežiai apsilieja ašaromis, bijodami

paimti ant savo pečių tokį sunkų jungą. Taip ir Pijus X, išgirdęs tokį paklausimą, nusigando, išbalė ir jo lupos drėbėjo taip, kad vargiai tegalėjo atsakyti.

Jeigu aprinktas sutiko, tai jis tuoj tamta Popiežiu ir įgauna pilnąją valdžią ant viso pasaulio katalikų ir tuoj gali ja naudoties. Aprinkus Popiežių, visų kitų kardinolų baldakimai, kaip jau minėta, tuoj nusileidžia, parodymui, kad jų valdžia, kurią jie, mirus Popiežiui, buvo įgavę Bažnyčioje, jau pasibaigė. Visi kardinolai atsistoja, šalip naujojo gi Popiežiaus sėdėjusieji kardinolai tuoj pasitraukia tolyn, kad išreikšus pagarbą tam buvusiam savo draugui. Toliau kard.-Dekanas klausia Popiežių: „Kokį vardą apsirenki?“ Gavus ir šitą atsakymą, Apeigų Magistras surašo apie tai protokola.

Pasimeldus trumpai naujam Popiežiui prieš altorių, kardinolai veda jį už altoriaus ir apvelka ten popiežiškaisiais rubais. Mat, nuo rinkimų pradžios čia esti padėti gražiausieji popiežių rubai trejopo ugio žmogui: žemam, vidutiniam ir augštam. Taigi dabar, pritaikinę rubus Popiežiaus ugiui, užvelka ant jo: baltąją sutoną, auksu išsiutą juosta, kamžą, raudoną stulą, baltas žekes (kojinės) ir radonas „čeverikas“ su auksu išsiutais kryžiais. Taip aprėdytas Popiežius duoda prie altoriaus pirmąjį palaiminimą, paskui sėdas ant sosto ir gauna iš vyriausiojo Kardinolo popiežiškąjį žiedą su išreikštu ant jo šv. Petru, kaipo žvėju. Tuokart visi kardinolai bučiuoja jam atsiklaupę kojon ir rankon, Popiežius gi juos veidas, kaipo savo mieliausiuosius brolius. Taippat kardinolai sveikina jį dar kitu du kartus.

Čia esti atidaromos visos konklavės durys, susirenka Vatikano užvaizdos, prelatai, tarnai, miesto didžiūnai ir Popiežiaus giminės su pažįstamaisiais pasveikintų savo naujojo Ganytojo kojos pabučiavimu. Kard.-Kamerlingas atiduoda čia jam, kaipo pilnam Popiežių turto Valdytojui, Vatikano raktus.

Netricuk vyresnysis Kard.-Lijakonas, prieš kurį esti nešamas Popiežiaus kryžius, išeina ant laukiniojo baziliką balkono ir iš augšto apskelbia visiems prieš baziliką susirinkusiems ir visam pasauliui linksmią naujieną, balsu sakydamas šiuos žodžius: „Skalbiu jums didį džiaugsmą, kurs bus visiems žmonėms; turime Popiežių Jo Malonybę gerbiamąjį Poną, Kunigą Juozapą Sarto, šventosios Rymo Kurijos Kardinolą, kurs apsirinko Pijaus X vardą. Tuokart žmonės sušunka džiaugs-

mingai: „Habemus Papam!“ (Turime Popiežių!).— Seniau, kol Popiežiai tebevaldydavo Rymą, iš šv. Anioło tvirtumos budavo paleidžiamas iš patraukų 101 šuvis, bet dabar praneša miestui tą didžią naujieną Vatikano bazilikos ir viso miesto bažnyčių varpai. Tuokart rodosi, kad persimainė jau visas pasaulis ir visi žmonės: taip visi džiaugias. Tai išgirde, rymiečiai buriais bėga į šv. Petro plečių, norėdami gauti pirmąjį Popiežiaus palaiminimą. Bet dabar, nuo 1870 m., tasai palaiminimas duodamas tik bazilikoje. Tam tikslui netrukus Popiežius išeina ant kito brangiai papuošto balkono bazilikos viduje ir ten, žegnodamas į visas keturias pasaulio šalis, suteikia pirmąjį savo palaiminimą „Urbi et Orbi“ (Miestui ir Pasauliui), sakydamas: „Visagallo Dievo Tėvo ir Sunaus ir Šv. Dvasios palaiminimas tenuzengia ant jusų ir tepasilieka visados“. Tuokart visa bažnyčia, puolus ant kelių, ašarodama balsu atsako: „Amen“. Taip tai naujasis Popiežius pradeda pildyti savo šventas ir sunkias priedermės. Rašoma apie Pijų IX, kad jis tik trečiuoju kartu tegalėjęs suteikti tą palaiminimą, nes du pirmuoju kartu jam bežegnojant, ranka nukrisdavusi žemyn ir jis susigriaudinęs sukniubdavęs.

Popiežiaus apvainikavimas (koronacija).

Čia nors trumpai reikia pridėti apie nuo amžių atliekamą Popiežių apvainikavimą.

Pijaus X iškilmingas apvainikavimas buvo atliktas tuoj pirmąjį nedėdienį po aprinkimo (1903 m.) ir tęsėsi 5 val. Jau anksti rytą visokių tautų ir luomų žmonių minios, gavę tam tikrus bilietus, pradėjo rinkties prie brangiais kilimais papuoštos šv. Petro bazilikos, ir nekantravo, kad ne tuoj buvo įleisti jos vidun. Tarp jų buvo ir tokių, kurie ir nakvojo prie bazilikos. Atidarius baziliką 6 val. minia taip smarkiai ėmė veržties vidun, kad nė 3,000 Italijos kareivių negalėjo suturėti tų, kurie veržėsi be bilietų (iš vakaro buvo išdalinta net 50,000 bilietų). Taip sugriuvo bažnycion apie 80,000 žmonių.

Popiežiaus gvardijai padarius didelį taką per bažnyčia, apie 9 val. Popiežius iškilmingai atvyko bazilikon. Pirmiausia pasirodė nešamas didelis kryžius, paskui ilgos kardinolų ir sargybos eilios ir pagalios Pijaus X. nešamas ant sosto (*Sedia gestatoria*). Pamatę Popiežių, minios sutiko jį labai džiaugsmingai ir buvo be-

pradėda šaukti jiems paprastus pasveikinimus: „Tegyvuoja Pijus X! Tegyvuoja Popiežius-Karalius!“, bet Popiežius rankos ženklų liepė jiems nutilti ir nedaryti bažnyčioje triukšmo. Čia skaitlingi Vatikano giedotojai, padedant jiems sidabriniais trimitams, užgiedojo iškilmingą: „Tu es Petrus“. Šventasis Tėvas, laimindamas žmones į visas puses, buvo nuneštas pasimelsti į Švenč. Sakramento koplyčia. Paskui Pijus laikė iškilmingasias šv. Mišias, kurioms tarnavo 3 kardinolai ir minia kitos dvasiškijs. Mišių laike buvo giedama tam tikra litanija už Popiežių. Lekcija ir Evangelija buvo giedamos lotiniškai ir graikiškai. Pagalios po Mišių, atsisėdus Popiežiui ant brangaus sosto šalip šv. Petro stovylos, kard. Macchi uždėjo jam ant galvos *tiarą*; tasai trejopas Popiežių vainikas ženklina vyriausiąją Kristaus Vietininko valdžią Bažnyčioje. Senovėje tasai vainikas budavo vienlinkas, kaip dabar viršutinėji *tiaros* dalis, bet paskiau Bonifacijus VIII pridėjo antrąjį ir Urbonas V trečiąjį vainiką: kiekvienas iš jų turi savo prasmę. Taip apvainikuotam Popiežiui buvo paduota auksinė lazda (pastoralas), prie kurios buvo priištąs pakulų žiupsnys; tos pakulos tuoj buvo uždegtos ir joms akies miksnyje į anglį pavirtus, kardinolas tarė Popiežiui: „Šv. Tėve, taip praeina pasaulio garbė!“ — Pagalios, prie šv. Petro kapo Popiežius davė savo palaiminimą „Urbi et Orbi“ ir, linksmai bei sugriaudintai miniai šaukiant „Tegyvuoja!“, pagrižo į Vatikano rumus, kuriuose ir užsidarė visam gyvenimui, tartum šv. Petro Kalnys. Neteko jam nė Venecijon pagrižti, kur ligtol buvo Patrijarku, kad ten sudorojus savo reikalus!

Senovėje po apvainikavimo Popiežiai labai iškilmingai jodavo arba važiuodavo (pav. Nė 7) Liateranan apimtu tos senobinės bazilikos, visų bažnyčių galvos ir motinos. Bet nuo 1870 m. nebėra jau tos apeigos.

PRIEDAS III.

Rymo Kurija.

A. Šventosios Rymo Kongregacijos.

Šventosios Rymo Kongregacijos yra tai kardinolų¹⁾ Komisijos, kurios, turėdamos Popiežiaus įgaliojimus

¹⁾ *Kardinolai* yra tai šv. Kolegijos arba Popiežiaus Senato šanariai, kurie dirba ir patarimu padeda Šv. Tėvui valdyti visuotinąją Bažnyčią. Kadangi jie paeina ir gavo vardą nuo pirmųjų Rymo kunigų („titulų“ klebonų) ir dijakonų (prieglaudų ir ligonbučių prižiūrėtojų), prie kurių IX amž. tapo pridėti dar 7 (dabar 6) gretimųjų su Rymu diecezijų (ž. 493 p.) vyskupai, tai dabar yra 3 kardinolų skyriai: kardinolų-vyskupų, k. kunigų ir k. dijakonų. Tie skyrių vardai paeina ne nuo šventimų laipsnio, nes jie visi yra vyskupai, bet nuo bažnyčių, paskirtų jiems Ryme, kaipo jų titulų, kurių jie skaitosi klebonais. Senovėje kardinolų skaičius bu-davo labai įvairus, bet Sikstus V (1586 m.) apribojo jį lig 70: 6 iš jų turi būti kard.-vyskupai, 50 kard.-kunigų ir 14 kard.-dijakonų.

Kardinolus renka patsai Popiežius iš visų, kiek galima, katalikų tautų vyrų, atsizymėjusių nepaprastais privaumais. Bet nereikia, kad kandidatas butinai butu vyskupas. Atliekant tą aprinkimą, esti Popiežiaus var-tojamos tam tikros apeigos, kaip antai: raudonojo bireto

arba pačios atlieka, t. y. perkračinėja ir nusprendžia joms pavestuosius Bažnyčios valdymo arba dvasiškojo teismo reikalus, arba priruošia juos paties Šv. Tėvo nusprendimui. Taigi Kongregacijos yra tai, nelyginant, katalikų Bažnyčios ir Popiežių ministerijos, kurių ministerais yra artimiausieji Bažnyčios Galvos patarėjai—kardinolai, renkami jos mokyčiausiųjų ir doraisiųjų dvasiškių tarpo. Todėl drąsiai galima sakyti, kad Rymo Kongregacijos yra tai tobuliausios pasaulyje mi-nisterijos.

Kiekviena Kongregacija susideda iš: kasmet Popiežiaus skiriamų kelių kardinolų, tarp kurių vienas yra prefektas (pirmininkas), iš prelato-sekretoriaus, mokytų konsultorių, asesorių, komisorių, advokatų ir daugelio biurų valdininkų. Kardinolai turi čia sprendžiamąjį, kiti gi Kongregacijų šanariai—tik patariamąjį balsą. Visų Kongregacijų (išskiriant šv. Inkvizicijos ir Praplatinimo Tikėjimo Kongregacijas, turinčias savus rumus) biurai (raštinės) yra Kancelerijos rumuose (ž. 143 p.). Pijus X savo Konstitucija „Sapienti consilio“, nuo 29 birž. 1908 m., visas tas Kongregacijas sureformavo, kai-kurias iš jų panaikino ir jų vieton įsteigė naujas, užtat dabar at-skirų Kongregacijų tėra 11. Pagal tos Konstitucijos mes jas čia ir aprašome.

ir tokios pat plačios skrybėlės įdavimas, burnos užda-rymas ir atidarymas, žiedo užmovimas, „titulo“ pasky-rimas ir k.

Jų *priedermės*, kaip jau minėta, yra buti Popiežiaus pagalbininkais, patarėjais ir vietininkais, užtat jie ir vadinami Bažnyčios kunigaikščiais ir senatoriais. Ges-niam savo priedermių pildymui jie, jei neturi paskir-tų sau vyskupijų, privalo nuolat gyventi Ryme, ką šešių minėtųjų vyskupijų kardinolai visados ir pildo. Popiežiui tebegyvenant, kardinolai darbuojas arba bendrai, Konsi-storiuose (ž. 531 p.), arba išsiskirstę po Kongregacijas, arba, pagalios, užimdami kitas, Popiežiaus sau paskir-tusias vietas. Numirus gi Popiežiui, ant kardinolų Kole-gijos pereina politikinis Bažnyčios valdymas.

Iš jų *teisijų* svarbiausia ir garbingiausia yra teisė rinkti Popiežių ir buti išrinktais, kurią teisę ir prie-dermę turi visi, dagi nubaustieji įvairiomis dvasiškomis baudmėmis (censurae) arba dar skrybėlės negavusieji

1. **Inkvizicijos Kongregacija (S. Congregatio Sancti Officii (Inquisitionis))**, įsteigta pop. Povilo III, 1542 m., gina tikėjimo ir doro gyvenimo mokslą, todėl jai vienai palikta spresti apie herezijas ir su ja susijusius prasikaltimus. Be to, 1908 m. jai pavesta visi atlaidų reikalai, ar kas prigulio prie mokslo apie juos, ar prie jų vartojimo. Pagalios, ji veda katalikų su nekatalikais moterysčių reikalus. Užtat ji pasmerkė marijavitų (kazlavitų) atskalą, 1906 m. Tos vyriausios katalikų Bažnyčios teismo įstaigos prefektu yra patsai Popiežius, sekretoriu gi vyriausias iš kardinolų ir sąnariais dar 11 kitų Bažnyčios kunigaikščių. Su ta Kongregacija Pijus X, 1908 m., sujungė dar *Atlaidų ir Relikvijų Kongregacija*, įsteigta 1669 m. Jos biurai telpa rumuose del S. Offizio, šalip Vatikano (ž. 111 p.)¹⁾.

kardinolai. Tik kanoniškai numestieji arba atsisakiusieji nuo savo vardo kardinolai tos teisės nebeturi.

Pagalios jų *privilegijos* yra plačiausios ir skaitlingiausios. Užtat jie lyginami su viešpatijų kunigaikščiais ir jų pažeidėjai esti baudžiami sunkiausiomis bausmėmis, kaip ir karalių pažeidėjai.

1) Priešingi Bažnyčiai istorikai ir rašytojai nuolat naudojami viduramžių Inkvizicija savo užmetinėjimams, buk katalikystė mėgstanti kruvynuosis savo priešų persekiojimus. Lengva jiems, istorikams, tai daryti dabar, kuomet jau kita gadynė ir kitoki žmonių papročiai. Tiesa, palyginus jų aprašytąjį senobinės Inkvizicijos elgimąsi su dabartinėmis lengvomis bausmėmis už didžiausius prasikaltimus, įsteigusieji jos skyrius įvairiuose kraštuose popiežiai, karaliai ir dvasiškija išrodys mums tartum žmonių kentėjimų trokštančia budelių gauja, ypač kad minėtieji rašytojai moka supinti tartum vienan paveikslan visų amžių ir kraštų liudnus ir dar jų padidintus faktus, pridėdami dar, kad visa tai buvę daroma Dievo meilės ir ramybės vardu. Žinoma, tokiems rašytojams rupi ne tiesa, bet sužadanimas visų širdyse tokios Bažnyčios neapykantos, kokia jie patis dega. Musų gi katalikų jaunuomenė (gėda ir sakyti!), prisiskaičius tokių svetimtikių užsipuolimų ant Bažnyčios, stengias juos pamėgdžioti ir tyčiojas iš savo brangiosios Motinos, neišklausę dagi jos pasaitesinimų. Tuo tarpu gi kas dabar rodos mums neteisinga ir ne-

2. **Konsistoriaus Kongr. (S. Congr. Consistorialis)**, įsteigta Sikstaus V, 1588 m., dabar susideda iš 2 dalių. Prie pirmosios prigulio netik priruošti dalykus, kurie bus svarstomi Popiežiškuose *Konsistoriuose*, arba kardinolų susirinkimuose, pirmininkaujant pačiam Popiežiui, bet ir vietose, neprigulinčiose prie Propagandos Kongregacijos, steigti naujas vyskupijas, arba jau įsteigtasias padalinti; rinkti vyskupas, administratorius arba pavyskapius ir įsakyti surinkti žinias apie šių kandidatų gyvenimą ir jas perkratinėti. Prie antrosios gi dalies prigulio prižiūrėti vyskupas ir jų valdymą tuose pačiuose kraštuose, peržiūrėti jų pranešimus apie savo vyskupijų stovį, įsakyti Apaštališkuosis Aplankymus

dora, tas sieniau, viešpataujant kitokioms nuomonėms ir papročiams, budavo giriama ir teisingu laikoma. Inkvizicijos smarkumas kildavo iš nepaprastųjų anos gadynės aplinkybių: iš vienos pusės, didelis pavojus grumodavo iš eretikų pusės Bažnyčiai, viešpatijai ir visai žmonijai, iš antrosios gi, Bažnyčia turėdavo taikintis prie tuolaikinių įstatų ir žmonių papročių šiuurkštumo. Sulig šių paskutiniųjų dagi tikėjimo dalykai budavo sprendžiami ugnimi ir kardu, didesnieji gi prasi-kaltimai budavo pačios pasaulinės valdžios baudžiami mirtimi; todėl netik katalikai, bet ir protestantai kankindavo ir degindavo ant laužų savo priešus. Anoje gadynėje visi skaitydavo paprastu dalyku, jei eretikas, kurs budavo laikomas didžiausiu nusidėjėliu, budavo kankinamas del savo įsitikrinimų. Tačiau reikia pažymėti, kad eretikus kankindavo ne Bažnyčia, bet pasaulinėji valdžia, taikindama prie prasikaltėlių savo įstatus. Tiesa, Bažnyčia atiduodavo juos į valdžios rankas, bet ji vienkart ir užtardavo už tuos kaltininkus. Žinoma, ir Inkvizicija kartais apsirikdavo ir persmarkiai baudavo eretikus, bet katalikystė negali imti ant savęs visos atsakomybės kad ir už savo įstaigų perdėjimą. Bažnyčios priešai užmiršta, kad tos Inkvizicijos yra padariusios ir daug gero tikėjimui ir karalių valdžiai. Jeigu gi kas nori teisingai spresti apie Inkviziciją, tai teprisžiūri į ją Ryme, nes čia, Popiežių globoje, ji buvo atsargi ir gailestinga, ir Rymas yra vienintelė pasaulyje vieta, kur žmonija mažiausia yra kentėjusi del savo tikėjimo.

ir juos prižiūrėti ir daboti visų seminarijų reikalų vedimą; pagalios jai pridera išrišti visus abejojimus apie kitų Kongregacijų kompetenciją (valdžią). Tos svarbios Kongregacijos prefektu yra taip pat Šv. Tėvas, sekretoriu gi vienas iš keliolikos kardinolų, skiriamų kasmet Popiežiaus dalyvauti šioje Kongregacijoje.

3. Sakramentų Kongr. (S. C. de Disciplina Sacramentorum), įsteigta Pijaus X, 1908 m., turi sau pavestą visą įstatymdavystę septynių Sakramentų srityje, tik nepaliečiant Inkvizicijos ir šv. Apeigų Kongregacijų teisių tame dalyke. Taigi šiai Kongregacijai pavesti dalykai, kurie seniau prigulėdavo prie įvairių Kongregacijų ir kitų Rymo Kurijos įstaigų, kaip antai: įvairios dispensos, priimant Sakramentus, jų tikrumo klausimai ir k. Šios Kongregacijos, kaip ir visų likusiųjų, prefektu yra kardinolas.

4. Tridento Susirinkimo (Santarybos) Kongr. (S. C. Concilii), įsteigta Pijaus IV, 1564 m., paprašius kašik pasibaigusio Tridento Susirinkimo Tėvams, kad ji rupintus to Susirinkimo nutarimų pildymu ir jų prasmės aiškinimu. Be to, jai yra pavesta valdyti svietiskąją dvasiškiją, jų žmėnes ir įvairias bažnytines draugijas, prižiūrėti, kad butu pildomi Bažnyčios įsakymai (išskiriant velykinę Komuniją, kuri priguli prie Sakramentų Kongr.), su teise reikale nuo jų paliausuoti. Prie jos taip pat priguli visa, kas pridera prie provincijalinių susirinkimų (sinodų) atlikimo ir patvirtinimo ir, pagalios, ji rupinas Bažnyčios luosybių dalykais.— 1908 m. su šia Kongregacija tapo sujungta, kaip specialė, *Lioreto Kongregacija*, įsteigta Inocencijaus XII, 1698 m. (ž. I tom. 305 p.).

5. Vienuolių Kongr. (S. C. Negotiis Religiosorum Sodalium praeposita, arba trumpai C. de Religiosis) tapo įsteigta Pijaus X, 1908 m., vieton kelių senobinių panašųjų Kongregacijų. Jos valdžioje yra visi įvairių rūšių (net ir tercijorių) ir abiejų lyčių vienuolių reikalai, jų bylos tarp savės ir su kitais, ypač gi su vyskupais (tik nepaliečiant Inkvizicijos Kongr. teisių) ir kai kurios dispensos, suteikiamos tiems vienuoliams.

6. Tikėjimo Platinimo Kongr. (S. C. de Propaganda Fide), įsteigta Grigaliaus XV, 1622 m., turi tikslą

platinti tikėjimą po visą pasaulį, ypač gi valdo misijų kraštus, t. y. ten, kur nėra dar įvestos bažnytinės hierarkijos. Todėl prie jos priguli visi Apaštališkieji Vikarijantai ir Prefektūros. Bet jai nepriguli tuose kraštuose visi tikėjimo, moterystės ir apeigų dalykai, taip pat ir tų kraštų vienuoliai, kaip vienuoliai, ne kaip misijonoriai. Su šia Kongregacija yra sujungta *S. C. de Propaganda Fide pro negotiis Rituum Orientalium*, iš 1862 m., ligšiol išlaikiusi savą organizaciją, *Camera Spoliorum* ir *Komisija pro unione Ecclesiarum dissidentium*. Jos biurai telpa Propagandos rumuose, prie plec. di Spagna (ž. 221 p.), kur yra Collegium Urbanum ir jos spaustuvė.

7. Indekso Kongr. (S. C. Indicis), įsteigta šv. Pijaus V, 1571 m., turi panašų tikslą, kaip ir Inkvizicijos Kongr., t. y. ginti katalikų tikėjimą, bet užpildinėjamą tik spaudoje. Todėl tos Kongregacijos darbas yra netik prisiųstasias jai knygas stropiai peržiurinėti, jei prireiktu, pataisyti (*donec corrigatur*), arba ir visiškai jas užginti ir Indeksan¹⁾ įtraukti, bet dar uoliai tyrinėti

¹⁾ *Indeksu (Index librorum prohibitorum)* vadinas augščiausiosios Bažnyčios Valdžios sustatytasai kenksmingųjų katalikams knygų sąrašas, kurias ji uždraudžia savo pavaldiniams netik skaityti, bet ir spausdinti, platinti ir pas save laikyti. Remdamasi pačios gamtos įstatais, Bažnyčia, kaip augščiausios tiesos sargas, jau nuo pat krikščionijos pradžios saugojo tikėjimo tiesų ir dorėjo gyvenimo grynumo ir didelę atydą atkreipdavo į knygas, kuriose budavo užgincijamos arba perkreipiamos tikėjimo tiesos, arba jų vieton skelbiamas naujas klaidingas mokslas. Išmintingai čia elgėsi Bažnyčia, kaip Motina, nes, jei blogosios kalbos lengvai gadina jos vaikus, tai dar greičiau padaro tai blogosios knygos, tie nuodai, kurie nežymiai sunkias į musų širdis. Tokio Bažnyčios elgimosi teisingumą prirodo istorija ir kasdienis gyvenimas. Žinome, kad dar senovės stambeldžiai gindavos nuo blogųjų knygų įtekmės. Taip antai: Graikai yra sudeginę Epikuro knygas, Ateniečiai išmetę iš miesto Protagoro raštus ir jų rašytoją ir t. t. Taip pat ir pirmieji krikščionių karaliai, matydami blogą tokių knygų įtekmę netik į dvasios gyvenimą, bet ir į visuomenės sutvarkymą, naikindavo eretikų knygas.

įvairiais budais, kokie pasmerktinieji raštai esti išleidžiami, ir dažnai priminti vyskupijų valdytojams, kaip rupestingai jie privalo daboti pragaistingus raštus ir

Taip štai: Konstantinas Did. naikino Arijaus, Teodozijus ir Valentinijonas—Nestorijaus knygas ir t. t. Bažnyčia gi turėjo ir turi dar didesnę teisę panašiai elgties, nes, anot teologų, yra tai tikėjimo tiesa, kad Bažnyčia turi valdžią iš paties Dievo drausti katalikams skaityti užgautančius tikėjimą, dorybę ir geruosius papročius knygas, ir kad tame blogųjų knygų nuo gerųjų atskyrimo ji yra neklaidinga. Kad Bažnyčia jau iš pradžios yra vartojusi tą teisę, tai matome iš Apaštalu Darbų knygos, kur yra pasakyta, kad „daugelis iš tų (efeziečių), kurie užsūmdavo žiniavimu, sunėšė knygas ir sudegino prie visų, o suskaitę jų vertę, rado pinigų 50,000 denarų“ (XIX, 19). Ir šv. Povilas savo raštuose nekarta yra persergėjęs krikščionis, kad jie neklausytu klaidingųjų mokslų. Paskiau Popiežiai arba Vyskupų Susirinkimai netik gindavo skaityti, bet dar liepdavo deginti blogasias knygas. Grįžtančius prie jos eretikų rašytojus Bažnyčia dažniausia tepriimdavo tik sudeginus jiems savo raštus. Paskesniuose amžiuose tasai tikėjimo ir doros ginimas kaskart labiau tobulinosi, todėl, atsiradus spaudai (1440), katalikų rašytojai pirm atspausdinimo savo raštų, duodavo juos peržiūrėti ir patvirtinti pačiam Popiežiui. Tik Penktame Liaterano Susirinkime (1512 m.) valdžia patvirtinti spausdinius tapo suteikta ir vyskupams. Pagalios, Visuotinis Tridento Susirinkimas (1545—1563), labai besiskleidžiant tuokart Liutero, Kalvino ir kitų atskalonų raštams, atkreipė savo akį į tą svarbų dalyką ir, liepiant Pijui IV, sustatė naują Indeksa, prie kurio pridėjo ir tam tikrus įstatus kas link blogųjų raštų skaitymo ir platinimo. Visą tai tasai Popiežius patvirtino 1564 m. ir liepė visiems ir visur tai priimti ir pildyti, paskirdamas nepaklusniems tam tikras bausmes. Tasai užginimas surišė viso pasaulio katalikus, nes nepadarė jokio skirtumo tarp dvasiškosios ir paprastųjų tikinčiųjų; todėl, jei kokis raštas buvo uždraustas, tai dagi vyskupai, atsitikus reikalui, turėdavo prašyti Popiežių arba Visuotinąjį Susirinkimą leisti jį skaityti. Bet dabar vyskupai gauna iš Šv. Tėvo tokių ypatingą, kas 5 metai atnaujinamą, leidimą ir, svarbioms priežastims esant, jie gali leisti ir kitiems skaityti už-

pranešinėti apie juos Šv. Sostui. Indekso Kongregacijos prefekto amžinasis asistentas visados esti Šventųjų Rymų Magistras ir sekretorius (Popiežiaus renkamas) vi-

draustusias knygas ir laikraščius. Bet turintis toki leidimą tegali skaityti tik jam asmeniškai leistuosius raštus ir privalo saugoties, kad jie nepatektu į kitų rankas.

Tečiau žinotina, kad katalikai negali skaityti, nė laikyti netik Indekse išvardytųjų raštų, bet dar privalo pildyti Popiežių išleistuosius ir jo pradžioje patalpintuosius bendruosius įstatus (*decreta generalia*), kurie tapo sustatyti delto, kad viso pasaulio kenksmingųjų raštų negalima nė sužinoti, nė sąrašą sutalpinti. Tie istatai paskirsto visas uždraustusias knygas į įvairias rūšis, kaip antai: 1) visos eretikų ir atskalonų knygos apie tikėjimą; 2) nekatalikų padarytieji Šv. Rašto leidimai (šie leidžiami tik dvasiškosius mokslus einantiems); 3) Šv. Rašto vertimai į naujasias kalbas, jei nėra patvirtinti dvasiškosios valdžios ir neturi tam tikrų paaiškinimų (komentarai); 4) nepadorieji raštai; 5) knygos, kurios mažina Dievo, Šv. Marijos arba Šventųjų garbę, apjuokia Bažnyčią, Sakramentus, Apaštalu Sostą ir dvasiškiją; kurios moko burtų, žavėjimo, dvasių iššaukimo (spiritizmo) ir kitų panašių dalykų; kurios aprašinėja naujus apreiškimus, matymus, pranašystes, stebuklus ir pamaldas (jei jie skelbiami be dvas. valdžios leidimo); kurios vadina leistais dvimušį, nusizudymą arba moterystės sutraukimą (*divortium*); kurios giria masonų arba kitas panašias slaptasias draugijas ir gina Apaštalu Sosto pasmerktasias klaidas; 6) Kristaus ir visokių Šventųjų paveikslai, jei atžaušti priešingoje Bažnyčios įstatams išvaizdoje, arba nors neturi dvasiškosios valdžios leidimo (aprobatos) ir pramanyti, arba Šv. Sosto užginti ar atšaukti atleidai. 7) bažnytinės, maldų ir apskritai dvasiškojo turinio knygos, jei neturi bažnytinės valdžios patvirtinimo ir 8) dienraščiai, laikraščiai ir įvairūs lapai, kurie dažnai užsipuldinėja ant tikėjimo ir dorybių.

Taigi pagal šių įstatų yra užginta skaityti daug knygų ir lietuvių kalba parašytų, nors pirmoji mūsų knyga tapo iškilmingai pasmerkta Indekso Kongregacijos tik 1907 m. (Kun. Juozo Ambraziejaus „Rymų Katalikų Katekizmas“. Vilnius, 1906 m.).

sados domininkonas, nes tie vienuoliai turi savo globoje tą įstaigą jau nuo 1231 metų.

8. **Šv. Apeigų Kongr. (S. C. Rituum)**, įsteigta Sikstaus V, 1588 m., turi 2 atskiri priedermi: 1) prižiūrėti ir tvarkyti visa tai, kas arčiausia priguli prie šv. apeigų (*ritus*) Vakariniėje Bažnyčioje; todėl jos dalykas yra budėti, kad visur rupestingai būtų pildomos šv. apeigos, laikant Mišias, dalinant šv. Sakramentus, atliekant kitas pamaldas ir, pagaliaus, visame paviršutiniame Dievo garbinime; ji gali suteikti reikalingas dispensas, garbės ženklus ir privilegijas, prigulinčias prie šv. apeigų, neleisti išiskverbtį į tas apeigas priešingiems joms papročiams ir išrišti įvairius abejojimus tame dalyke; ji taip pat patvirtina bažnytnes kunigų knygas ir platina savo globojamąjį šv. Grigaliaus giedojimą ir 2) ji privalo atlikti visa tai, kas kokiuo nors būdu priguli prie Dievo Šventųjų beatifikacijos (apskelbimo palaimintuoju) ir kanonizacijos (apsk. šventuoju) arba jų garbinimo būdo ir prie šventųjų Relikvijų. Prie tos Kongregacijos yra prijungtos Komisijos: *Commissio liturgica* (įsteigta 1896 m.), *Comm. historico-liturgica* (1902 m.) ir *Comm. pro sacro concertu* (bažnytinės muzikos ir giedojimo, 1904 m.).

9. **Ceremonijalo Kongr. (S. C. Caeremonialis)**, įsteigta taip pat 1588 m., prižiūri Popiežiaus Kopyčioje ir Rumuose atliekamas ypatingas ceremonijas ir kitur laikomas Tėvų Kardinolų funkcijas (pamaldas); ji taip pat peržiūri klausimus kas link kardinolų (ir kitų augštesniųjų dvasiškių) ir įvairių viešpatijų pasiuntinių pirmenybės (*praecedentia*) ir prižiūri audijencijų tvarka.

10. **Nepaprastųjų bažnytnių reikalų Kongr. (S. C. pro negotiis ecclesiasticis extraordinaris)**, įsteigta Pijaus VII, 1814 m., rupinas tik tais reikalais, kuriuos jai paveda perkratinėti Augščiausiasis Popiežius per savo Kardinolų-Sekretorių, ypač tais dalykais, kurie kokiuo nors būdu susisiečia su pasaulinėsios valdžios įstatais, konkordatų (Popiežiaus sutarčių su valstijomis del Bažnyčios reikalų jose) reikalai ir diplomacijos santykiai su įvairiomis viešpatijomis. Jos biurai telpa Vatikano rumuose, Popiežiaus Sekretoriaus raštinėje, nes jis skaitosi tos Kongregacijos pirmsėdžiu.

11. **Mokslų Kongr. (S. C. Studiorum)**, įsteigta dar 1588 m., turi galę valdyti nuo Bažnyčios prigulinčias arba vienuolių prižiurimas augštasias mokslo įstaigas (Universitates ir Fakultates). Ji taip pat peržiūri ir patvirtina panašių naujų įstaigų steigimą, duoda valdžią suteikti akademiškus laipsnius, arba ir pati gali juos suteikti nepaprasto mokslo vyrams.

12. Tais pačiais 1908 m. Pijus X įsteigė dar **Kongregaciją Dievo Tarnų mažesniųjų reikalų perkratinėjimui (Congr. particularis ad causas minoris momenti Servorum Dei pertractandas)**, kuriai pavesta spręsti apskritai apie Dievo Tarnų šventumo garšą, apie tyrinėjimų tame dalyke svarbumą ir t. t. Jos valdininkai yra skyriami iš Šv. Apeigų Kongregacijos valdininkų tarpo.

Panaikintosios Kongregacijos: S. Congr. Visitationis Apostolicae Urbis, S. C. super negotiis Episcoporum et Regularium, S. C. Residentiae Episcoporum, S. C. super statu Regularium, S. C. Immunitatis ecclesiasticae, S. C. super Disciplina regulari ir S. C. Examinis Episcoporum.

B. Teismo įstaigos (Tribunalia).

1. **Sacra Poenitentiaris** yra tai šventojo teismo įstaiga, suteikianti įvairius išrišimus, dispensas, permainymus, atitaisymus ir dovanojimus sąžinės dalykuose (*pro foro interno*) ir išriša kitus sąžinės klausimus. Jos pirmininkas yra Didysai Penitencijarijus (ž. 57 p.), biurai gi—Inkvizicijos rumuose.

2. **Sacra Romana Rota** yra tai augščiausias Bažnyčioje tribunolas, įsteigtas Popiežiaus pavestųjų jai vaidingųjų (*contentiosus*) bylų peržiūrėjimui ir nusprendimui teismo būdu. Jos biurai—Datarijos rumuose, šalip Kvirinalo rumų (ž. 216 p.).

3. **Signatura Apostolica** yra taip pat augštas tribunolas, atnaujintas Pijaus X. 1908 m., ir peržiūri apeliacijas prieš Rymiškosios Rotos nutarimus, teisia jos auditorius ir t. t. Biurai—taip pat Datarijos rumuose.

C. Raštinės (Officia).

1. **Cancellaria Apostolica**, kurios pirmsėdis yra kardinolas, privalo išsiuntinėti Popiežiaus raštus (bullas) „sub plumbo“ kas link konsistorijalių beneficijų apšodinimo, naujų vyskupijų įsteigimo ir kitų svarbesnių Bažnyčios reikalų. Jos biurai—savuose Kancelerijos rumuose (ž. 143 p.).

2. **Dataria Apostol.**, taip pat turi pirmsėdžių kardinolų ir ištiria kandidatų į Apaštalų Sosto žinyboje esančias vietas privalumus, išsiuntinėja jiems paskirimo raštus, rupinas Popiežiaus pastatytųjų jiems sąlygų išpildymu ir suteikia jiems dispensas. Biurai—savuose rumuose.

3. **Camera Apostol.** Jos dalykas yra prižiūrėti Šv. Sosto turtus ir teises, ypač numirus Popiežiui. Šita valdžia ir yra sudėta jos pirmininko, Kard.-Kamerlingo (*Camerarius*) rankose.

4. **Secretaria Status**. Yra tai tartum Bažnyčios ministerija užsienių dalykams, su Kard.-Sekretoriu priekyje, susidedanti iš 3 dalių, kiekviena su savo pirmsėdžiu: 1) rupinas dalykais, sprendžiamais Nepaprastųjų reikalų Kongr., 2) paprastais reikalais ir 3) išsiuntinėja įvairių Kongregacijų Apaštališkas Breves. Biurai—Vatikano rumuose.

5. **Sekretarija Brevių į Kunigaikščius ir Lotiniškųjų Raštų** rašo lotiniškai Kunigaikščiams siunčiamas Breves ir enciklikas. Biurai—rumuose Altempo (ž. 191 p.).

PRIEDAS IV.

Mūsų audijencija (apsilankymas) pas pop. Pijų X.

Nuvažiavę Ryman, mes nekantriai laukėme audijencijos dienos, kad kuogreičiausia galėtumėm pamatyti pirmąjį kartą savo mylimąjį Tėvą, Rymo Popiežių. Gavę įėjimo bilietus ir sulaukę paskirtojo laiko, mes visi, apsirėdę išėginiais rubais (ponioms buvo įsakyta apsirėdyti juodais drabužiais su velionu, valstiečiams gi patarta pasipuosti tautiniais rubais), linksmi ir laimingi keliavome į Vatikano rumus, nešini įvairių šventųjų daiktų ryšeliais.

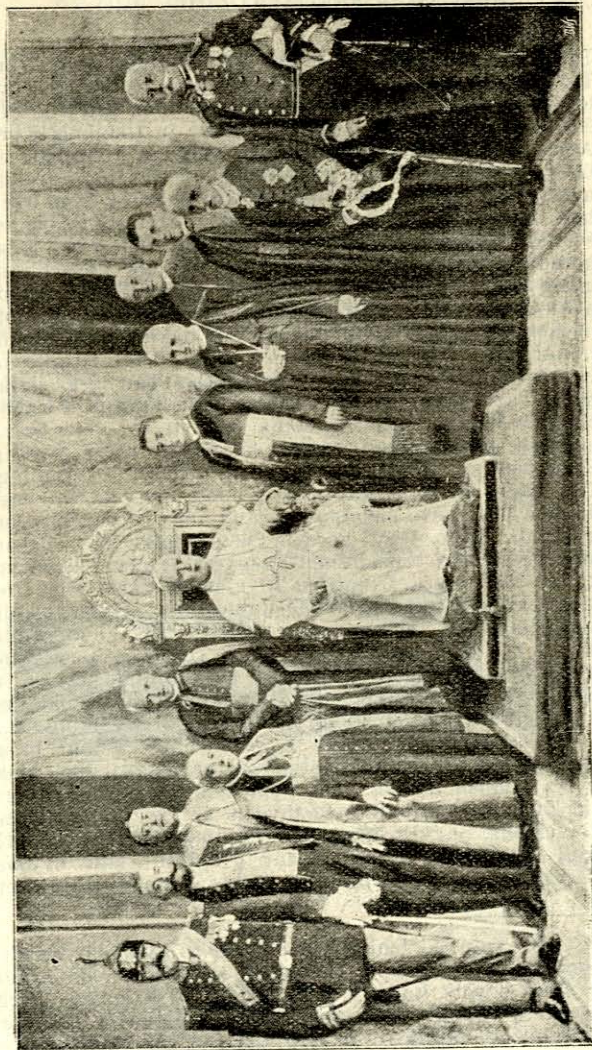
Įėję per Portone di bronzo (šv. Petro plečiuje, dešinėje) ir perėję per šv. Damazo kiemą, mes užlipome keliais ilgais laiptais augštyn. Musų priėmimui buvo paskirta apie 50 siekėnių ilgo turinti *Galleria Geografica* (ž. 86 p.), taip vadinama delto, kad ant jos sienų nupiešti dideli žemėlapiai. Čia susirinko apie 700—800 lenkų: musų maldininkų apie 450 žmonių (jų tarpe apie 70 kunigų), tuo pačiu laiku atvažiavusios kompanijos iš Varšavos apie 70 žm. ir Ryme gyvenančiųjų arba viešiančiųjų lenkų apie 200 žm. Tarp šių paskutiniųjų buvo antvysk. Simon'as, buv. Magilevo pavyskupis, ir prelatas Skirmuntas. Tuokart visi buvome sustatyti į 2 eili, kad kiekvienas liusiai galėtumėm pabučiuoti Šv. Petro Vietininko ranką. Mat, Pijaus X žymiai permainė apėlgas audijencijų laike. Prie kitų popiežių tegalėdavo prisiartinti ir gaudavo laimę pabučiuoti nors koją tik

ižymesnieji asmenys ir kai kurie kunigai, Pijus gi X, kaip iš sodiečių kilęs, netik prisileidžia visus, bet dar pats prieina prie kiekvieno ir laimindamas paduoda pabučiuoti jam popiežiškąjį šv. Petro žiedą.

Taip sustatyti pasienyje, mes karšta širdžia laukėme ateinant to Vatikane užsidariusiojo Kalinio, bet mūsų vargšų Tėvo ir pasaulio Valdytojo. Ir štai netrukus pasirolė daryse žilas Senelis ir, visai salei nutylus ir atsiklaupus, pradėjo dalinti bučiuoti, it relikvija, savo gerbiamają ranką. Bet Pijus X permainė ir popiežiaus sutikimo būdą. Seniau per daug amžių katalikai, pasitinkdami arba palydėdami Šv Tėvą, mosuodavo iškeltomis skepetaitėmis (dagi bazilikoje!) ir šaukdavo visokiais balsais: „Tegyvuoja Popiežius! Tegyvuoja Leonas, Pijus!“, bet Pijus X tuoj panaikino tą nelabai pritinkantį paprotį. Todėl ir mes tyliai, tik susigraudinę, jį sutikome. Jam ateinant ir pro šalį praeinant, mes turėjome išmeigę akis į jo malonų veidą. Bučiuodami gi jo ranką, mes laikėme iškėlę savo ryšelius, norėdami gauti jems Popiežiaus palaiminimą. Aš turėjau dar kryželį, kuriam norėjau gauti lignonų igijamus visiškus atlaidus „toties—quoties“. Taigi, bučiuodamas Pijaus X ranką, aš turėjau laimę prašnekėti į jį šiais žodžiais: „Sanctissime Pater, — toties—quoties!“ („Šventasis Tėve, tiek (kartų)—kiek!“), t. y. suteik šiam kryželiui visiškuosius atlaidus tiek kartų, kiek lignonai jį pabučiuos). Į tai Pijus X, maloningai žegnodamas, atsakė: „Bene, bene!“ („Gerai, gerai!“). Tą kryželį aš ir ligšiol tebedalinu bučiuoti ligoniams.

Kadangi arti pusės valandos tęsės rankos bučiavimas, tai mūsų mielas Senelis nemažai pailso. Bet pasilsėjęs jam ant viduryje salės pastatytojo mažo sosto (ž. pav. № 68), prie kurio atsistojo lenkų dvasiškijos atstovai (Simon'as ir Skirmuntas, mūsų kompanijos vyskupai, Rezurekcionistų generolas ir k.), prasidėjo *adreso* (pagarbos išreiškimo raštu) *skaitymas*. Skaitė jį lotiniškai Galicijos maršalkas, grafas S. Badeni, maž-daug šiais žodžiais:

„Šventasis Tėve! Ilgas ir vargingas kelias skiria mūsų kraštą nuo šventojo Miesto, bet mes skaitėme savo priederme atvažiuoti čion dalyvauti Nekaltojo Marijos P. Prasidėjimo apskelbimo jubilėjuje ir išreikštų tai savo Motinai garbės, meilės ir kitų katalikiškųjų jausmų. Atvykome čion taipogi pasveikintų, Tavęs, Šventasis

№ 68. Pop. Pijus X tarp savo palydovų audencijų laike.

Tėve! kurį Dievas davė mums už Ganytoją, pirmaisiais Tavo popiežiavimo metais. Mes, lenkai, esame tos tautos sunuš, kuri n o pat katalikų tikėjimo priėmimo lig šiai dienai tvirtai ir ištikimai išlaikė tą tikėjimą ir prie Apaštalų Sosto prisirišimą, kuri, budama apšviesta tuo tikėjimu, uoliai skelbė jį gretimosioms tautoms ir kuri narsia ir pergalėjimo pilna ranka nekartą ginė šventąją Bažnyčią nuo turkų, norėjusių numesti nuo musų šventyklų kryžių ir patalpinti ant jų mėnulį¹⁾. Taigi, norėdami pasirodyti, kad ir mes nėsame neverti anų musų bočių vaikai, atvykome čia, kaip ir kitos tautos, neatsižveigdami į jokių vargus, išreikštų Tau, visuotų nosios Bažnyčios Galvai, pagarbos ir paklusnumo jausmi- ir parodytų džiaugsmo, kad V. Dievas Tave išrinko savo Vietininku ant žemės. Užjaučiame Tau mes, ištikimieji Tavo sunuš, ir suprantame Tavo vargus ir rupeščius, su kuriais Tau prisieina valdyti šv. Petro laivą, mėtoma persekiojimo bangų daugelyje vietų, ypač gi Prancuzijoje. Žinodami gi, kad tam dalykui reikalinga Tau Dievo išmintis, kantrybė ir meilė, mes karštai meldžiame Tau Dievo pašalpos, suraminimo ir vargų palengvinimo. Taigi, tegul gerasis Dievas laiko Tave ilgiausius metus savo Sužadėtinei-Bažnyčiai ir mums Tavo vaikams! Tie tai yra, Šventasis Tėve, musų tikriausieji troškimai, kuriuos nuolenkiai sudedame dabar prie Tavo kojų, kad teiktumeis juos maloniai priimti. Bet kadangi niekas iš tų, kurie prisirišę prie to Šventojo Sosto, nenuėina be Kristaus Vietininko palaiminimo, tai ir Tu, Šventasis Tėve, teikis suteikti savo tėviškąjį palaiminimą mums, visam musų kraštui ir jo gyventojams...“.

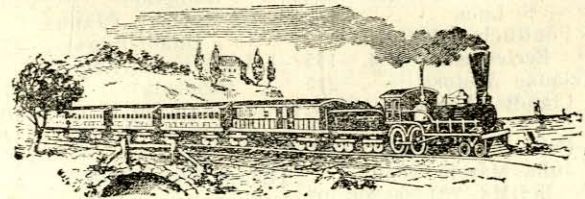
Tai išklausęs, Pijus X gražiu ir skambiu balsu pradėjo skaityti taip pat lotiniškai parašytąjį ilgą atsakymą į musų adresą. Čia Popiežius pagyrė lenkų prisirišimą prie katalikų Bažnyčios ir jos Galvos, Rymo Popiežiaus, pagyrė musų maldingumą į Nekaltai Pradėtąją Mariją ir paragino dar į didesnę maldingumą. Neužmiršo taipogi priminti ir lenkų nuopelnų link Rymo

1) Taip tai lenkai visur (ypač gi Ryme) ir visados neužmiršta pasigirti ir pavadinti save Dievo, Bažnyčios ir visos beveik Europos geradariais. Tik lenkų „geradarysčių“ junga geriausia ligšiol tebejaučia lietuviai, baltgudžiai, latviai ir beveik visi Rusijos katalikai.

Bažnyčios ir išreikškė jiems savo prielankumą. Baigdamas gi skaitymą, suteikė savo palaiminimą mums visiems, musų kraštui ir visiems musų giminėms ir pažįstamiems.

Apleidžiant Popiežiui salę ir visus žegnojant, mes nulenkėme galvas ir užgiedojome giesmę į Švenč. Paną, kurios aidas ilgai skambėjo po ruimingus Vatikano rūmus. Išėinant mums, pagaliau, pro duris, vienas iš tarnų padalino mums po gražų ignosėlį, pagrižę gi namon visi gavome po didelį bronzos medalį su Pijaus paveikslu. Apleisdami Vatikaną su dėkingumo jausmais širdyje ir džiaugsmo ašaromis akyse, mes supratome, koks suraminimo šaltinis žemiškuose varguose yra katalikų Bažnyčia ir kaip mums naudinga Šv. Tėvo globa, kuris nedaro skirtumo tarp tautų, nei tarp pasaulio galiunų ir vargšų.

G A L A S .

Alfabetinis II tomo vardų sąrašas.

(Prie vietų vardų stovinės raidės su skaitlinėmis reiškia keturkampį pridėtame čia Rymo plene, kuriame galime rasti tą vietą. Jeigu gi prie plenu apimtų vietų nėra minėtųjų raidžių, tai reikia jų įieškoti pleno užpalkalyje esančiame sąrašė. Gatvės ir plečiai, kurie turi prie jų stoviniųjų bažnyčių vardus, čia yra praleisti, nes jie lengva atrasti, atradus tam tikrą bažnyčią).

	Pusl.	Pusl.
Abbazia delle Tre Fontane	404	Arco di Dolabella 368
Accademia di Francia	229	— — Druso K 10, 378
— — S. Luca	460	— — Gallieno 291
— Pontificia dei Nobili Ecclesiastici F 4,	165	— — Giano (Janus Quadrifrons) 471
A(c)quae Acetosa	215	— degli Orefici (Argentariorum) 471
— Claudia (Appia) 8,315,387, [476		— de' Pantani H 5, 463
— Felice I 3, 239,249,317,327		— di Settinio Severo 12,446
— Julia, Marcia, Tepula LM4, 261,290,306,397		— — Tito 10,453
— Paola (Trajana)	67,117	Atrium Vestae H 6, 455
— Santa	327	Audijencija pas Š. Tėva 539
— Virgo (Virgine) G 1, 151, [178,213,217,224,250		Bagni, stotis 490
Agnus Dei	275	S. Bambino 430
Almone (Almo)	379,409	Banca d'Italia 268
Amfiteatro Castrense	323	Basilica di Costantino 451
— Flavio (Colosseo)	478	— Julia 447
Aniene (Teverone)	250,258	— Ulpia (Trajana) 463
Apylinkės, tolimesnėsios Rymo	489	<i>Bažnyčios (ž. dar Capella ir Oratorium):</i>
Arco di Costantino	477	— S. Adriano 461
		— S. Agata in Suburra arba „dei Goti“ 271

— S. Agata in Trastevere E 6,	130	— S. Antonio de'Portoghesi	193
— S. Agnese, p-za Navona (Circo agonale)	183	— S. Apollinare	190
— S. Agnese fuori le Mura	252	— S. Apollonia	130
— S. Agostino	191	— SS. 12 Apostoli	269
— S. Alessio	417	— S. Atanasio G 2,	225
— S. Alfonso Liguori (all'Esquilino)	291	— S. Balbina	373
— S. Ambrogio (della Massima)	158	— Bambin Gesù K 4	273
— S. Anastasia	470	— S. Bartolomeo all'Isola	163
— S. Andrea delle Fratte	220	— S. Benedetto in Piscinula	130
— S. Andrea, via Flaminia	214	— S. Bernardino da Siena H 5,	271
— S. Andrea a Montecavallo (al Quirinale)	243	— S. Bernardo alle Terme	247
— S. Andrea della Valle 140		— S. Biagio F 6,	130
— S. Andrea in Vincis G 5,	164	— S. Biagio degli Armeni (della Pagnotta)	148
— SS. Angeli Custodi G H 3,	219	— S. Bibiana	290
— S. Angelo via Corridori (in Borgo) D 3,	108	— S. Bonaventura H 6-7,	476
— S. Angelo in Pescheria	158	— S. Bonosa F 6,	130
— S. Anna de'Calzettari G 7	421	— S. Brigida E 5,	151
— S. Anna in Falegnami	155	— S. Calisto	124
— S. Anna de'Palafrenieri C 2,	108	— S. Camillo de Lellis H 2,	216,234
— S. Anna e S. Gioacchino I 3,	246	— S. Carl(in)o	244
— S. Annunziata delle Neofite	463	— S. Carlo ai Catenari 154	
— S. Anselmo	415	— S. Carlo dei Catenari 125	
— S. Antonio Abate 289		— S. Carlo al Corso	206
— S. Antonio di Padova 352		— S. Caterina de'Funari	156
		— S. Caterina della Ruota	149
		— S. Caterina da Siena, via Giulia E 5,	149
		— S. Caterina da Siena, via Magnanapoli	268,271
		— S. Cecilia	125
		— SS. Celso e Giuliano	147
		— S. Cesareo	376

— S. Chiara	170	— al Gesù	135
— S. Claudio (de' Bor-		— Gesù et Maria	206
gognoni)	203	— S. Giacomo in Au-	
— S. Clemente	353	gusta F 2,	206
— SS. Corpus Domini	259	— S. Giacomo della	
— S. Cosimato (SS. Cos-		Lungara D 5,	114
ma e Damiano)	124	— S. Giacomo Scossa-	
— SS. Cosma e Da-		cavalli C 3,	109
miano	450	— S. Gioacchino	106
— S. Costanza	256	— S. Giorgio in Aino	
— S. Crisogono	130	E 4,	149
— S. Croce in Gerusa-		— S. Giorgio in Velabro	471
lemme	317	— S. Giovanni Berch-	
— S. Croce dei Luc-		mans, vic. del Fal-	
chesi	216	ccone I 2—3,	236
— SS. Cuore di Gesù	260	— S. Giovanni Berch-	
— N. S. del S. Cuore		mans <i>extra Po-</i>	
di Gesù (S. Gia-		<i>moerium</i>	488
como degli Spa-		— S. Giovanni Calibita	
gnuoli) F 4,	181	F 6,	161
— SS. Domenico e Sisto	271	— S. Giovanni Decol-	
— Domine, quo vadis	380	lato	471
— S. Dorothea	117	— S. Giovanni de' Fio-	
— S. Egidio in Trastè-		rentini	148
vere	116	— S. Giovanni de' Ge-	
— S. Eligio degli Ore-		novesi F 6—7	130
fici	149	— S. Giovanni in La-	
— S. Eusebio	289	terano	328
— S. Eustachio	178	— SS. Giovanni e Paolo	365
— S. Famiglia	260	— SS. Giovanni e Pet-	
— S. Filippo Neri D 4,	149	ronio E 5,	150
— S. Francesca Roma-		— S. Giovanni della	
na, Foro Romano	452	Pigna F 4,	165
— S. Francesca Roma-		— S. Giovanni a Porta	
na, via Trib. Tor		Latina	377
de Specchi G 5,	164	— S. Girolamo (della	
— S. Francesco di Pa-		Carità)	149
ola	304	— S. Girolamo degli	
— S. Francesco a Ripa	125	Schiavoni	193
— S. Francesco di Sa-		— S. Giuliano in Ban-	
les	114	chi D E 4,	147
— S. Francesco Save-		— S. Giuliano de' Fiam-	
rio del Caravita		minghi F 5,	140
G 4,	201	— S. Giuseppe Cala-	
— S. Galla G 6,	160	sanzio I 2,	142

— S. Giuseppe a Capo		— S. Luigi de' Francesi	179
le Case H 3	219,231	— Madonna della Stel-	
— S. Giuseppe de' Fa-		la A 4	111
legnamì e S. Pietro		— S. Marcello (dei Ser-	
in Carcere	459	vi di Maria)	196
— S. Giuseppe <i>extra</i>		— S. Marco	133
<i>Pomoerium</i>	259	— S. Margherita E 6,	130
— S. Gregorio al Celio		— S. Maria degli Angeli	263
(Magno)	362	— S. Maria dell'Anima	185
— S. Ignazio	200	— S. Maria in Aquiro	194
— S. Ildefonso H 3,	237	— S. Maria in Aracoeli	425
— S. Isidoro	231	— S. Maria dei Calde-	
— S. Ivone F 4,	181	rari	185
— S. Ivone F 3,	193	— S. Maria in Campi-	
— Jézaus, Jieronimo,		telli (in Porticu)	157
Joakimo, Jokubo,		— S. Maria in Campo	
Julijono ir Juoza-		Marzio F 3,	194
po—Z. Gesù, Giro-		— S. Maria in Cappella	
lamo, Gioacchino,		F 7,	125
Giacomo, Giuliano		— S. Maria in Carinis	
ir Giuseppe.		(kopl.) H I 6,	488
— S. Lorenzo da Brin-		— S. Maria (del Car-	
disi	234	mine) alla Tras-	
— S. Lorenzo in Da-		pontina	109
maso	144	— S. Maria della Con-	
— S. Lorenzo in Fonte		cezione	232
I 5,	273	— S. Maria della Con-	
— S. Lorenzo in Lucina	205	solazione	442
— S. Lorenzo in Mi-		— S. Maria in Cosmedin	468
randa	450	— S. Maria in Domni-	
— S. Lorenzo ai Monti		ca alla Navicella	372
(rusu-katal.) G 5,	466	— S. Maria Egiziaca	467
— S. Lorenzo fuori le		— S. Maria de' Fiore E 6	130
Mura	307	— S. Maria (Madonna)	
— S. Lorenzo in Pa-		delle Fornaci B 4,	110
nisperna	272	— S. Maria delle Gra-	
— S. Lorenzo in Piscis-		zie C 2,	108
bus C 3,	110	— S. Maria di Grotta-	
— S. Lucia de' Ginnasi		pinta E 5,	152
F 5,	156	— S. Maria Liberatrice	
— S. Lucia del Gonfa-		H 6,	412
lone D 4,	149	— S. Maria Liberatrice	
— S. Lucia in Selci K 5,	300	F 8,	447
— S. Lucia della Tinta		— S. Maria di Loreto	
E F 3,	193	(dei Fornari)	466

— S. Maria della Luce arba S. Salvatore della Corte F 6,	130	— S. Maria della Pietà in Campo Santo 111	210
— S. Maria della Maddalena E 4,	194	— S. Maria del Popolo	210
— S. Maria Maggiore	276	— S. Maria del Priorato	154, 416
— S. Maria dei Marchegiani arba S. Salvatore in Lauro E 3,	189	— S. Maria in Publicolis F 5,	154
— S. Maria ad Martyres (Pantheon)	173	— S. Maria della Quercia E 5,	151
— S. Maria sopra Minerva	166	— S. Maria del Rosario K 2,	267
— S. Maria dei Miracoli	207	— S. Maria della Scala	116
— S. Maria di Monserrato	149	— S. Maria Scala Coeli (S. Zeno)	406
— S. Maria di Monterone F 4,	140	— S. Maria dei Sette Dolori D 6,	117
— S. Maria in Monte Santo F 1,	207	— S. Maria del Sole G 6	467
— S. Maria de' Monti	304	— S. Maria del Suffragio	148
— S. Maria in Monticelli E F 5,	154	— S. Maria in Trastevere	122
— S. Maria della Neve H 6,	488	— S. Maria in Trivio G 3,	217
— S. Maria Nuova arba S. Francesca Romana, H 6	452	— S. Maria dell'Umiltà G 4,	201
— S. Maria dell'Orazione e Morte F 5,	149	— S. Maria in Vallicella arba Chiesa Nuova	145
— S. Maria dell'Orto	125	— S. Maria in Via	203
— S. Maria della Pace	187	— S. Maria in via Lata G 4,	195
— S. Maria della Palme arba Domine, quo vadis	380	— S. Maria della Vittoria	247
— S. Maria al Pascolo I 5,	305	— S. Marta G 4,	165
— S. Maria del Pianto	154	— S. Marta al Vaticano	84
— S. Maria della Pietà arba S. Bartolomeo dei Bergamaschi G 4,	201	— SS. Martina e Luca	460
		— S. Martino ai Monti	297
		— SS. 40 Martiri arba S Pasquale E 7,	125
		— S. Matteo K 5,	293
		— S. Michele di Ripa F 7,	125
		— S. Michele in Sassia C 3,	110
		— Natività di N.-S. ar-	

ba degli Agonizzanti E 4,	182	— SS. Pietro e Marcellino, Tor Pignattara	317
— SS. Nereo ed Achilleo	374	— SS. Pietro e Paolo D 4,	148
— S. Nicola in Carcere	159	— S. Prassede	294
— S. Nicola ai Cesarini	140	— S. Prisca	412
— S. Nicola dell'Incoronati D 4,	149	— S. Pudenziana	273
— S. Nicola dei Lorenesi E 4,	185	— SS. Quattro Coronati K 7,	360
— S. Nicola dei Prefetti F 3,	194	— SS. Quirico e Giulitta	305
— S. Nicolo da Tolentino	236	— Resurrezione, della (Resurekcijonistų) G 2,	224
— S. Nome di Maria	466	— B. Rita (de Cascia) G 5,	433
— S. Omobono G 6,	160	— S. Rocco F 2,	193
— S. Onofrio	112	— S. Saba	412
— S. Orsola delle Orsoline F G 2,	206	— S. Sabina	418
— S. Orsola a Tor de Specchi G 5,	164	— S. Salvatore in Campo E F 5,	154
— SS. Palazzi apostolici (Capp. Paolina) B 3,	76	— S. Salvatore delle Coppelle F 3—4	194
— S. Pancrazio extra muros	119	— S. Salvatore della Corte arba S. Maria delle Luce F 6,	130
— S. Pantaleo	142	— S. Salvatore in Lauro arba S. Maria dei Marchegiani	189
— S. Paolo fuori le Mura	395	— S. Salvatore in Onda E 5,	153
— S. Paolo alla Regola	153	— S. Salvatore a Ponte Rotto F 6,	130
— S. Paolo alle Tre Fontane	406	— S. Salvatore in Termis F 4,	179
— S. Pasquale arba SS. 40 Martiri E 7,	125	— S. Saturnino	250
— S. Patrizio I 2,	236	— S. Sebastiano (extra muros)	389
— S. Pellegrino C 2,	108	— S. Sebastiano al Palatino (alla Polveriera) H 6,	477
— Sv. Petronillos	394	— S. Silvestro in Capite	204
— S. Pietro in Carcere Mamertino	452	— S. Silvestro a Monte Cavallo	238
— S. Pietro in Montorio	119	— S. Simone profeta E 3,	190
— S. Pietro in Vaticano	23		
— S. Pietro in Vincoli	300		
— SS. Pietro e Marcelino	353		

— S. Sisto Papa . . .	375	— Corsini D 5, . . .	115
— S. Spirito dei Napolitani (in Giulia) . . .	149	— Lancisiane C D 3 . . .	110
— S. Spirito in Sassia . . .	110	— Vallicellana E 4, . . .	147
— S. Stanislao dei Polacchi F G 5, . . .	156	— Vaticana . . .	94
— S. Stefano degli Abissini B 3, . . .	84	— Vittorio Emanuele (Nazionale) G 4, . . .	197
— S. Stefano del Cacco . . .	165	Borgo . . .	100
— S. Stefano Rotondo . . .	368	Borgo S. Angelo . . .	108
— SS. Stimate (di S. Francesco) . . .	139	— Nuovo . . .	108
— SS. Sudario de Savoiardi F 5, . . .	140	— S. Spirito . . .	109
— S. Susanna . . .	247	— Vecchio. . .	109
— S. Teodoro . . .	472	Botanikos sodnas CD 4: H 7, . . .	114; 365
— S. Teresa . . .	250	Camera dei Deputati . . .	202
— S. Tommaso Cantuariense . . .	149	Campo Militare . . .	259
— S. Tommaso in Formis I 7, . . .	367	— Santo dei Tedeschi . . .	111
— S. Tommaso in Parione E 4, . . .	143	— in Agro Verano . . .	313
— S. Trifone E 3, . . .	190	Campus Martius 5, 8, 13, 194	
— SS. Trinità de' Missionari F 3, . . .	194	Cancellaria Apostolica . . .	143
— SS. Trinità dei Monti . . .	229	Cappella S. Andrea HI 7, . . .	364
— SS. Trinità dei Pellegrini . . .	152	— S. Andrea (prie Ponte Molle) . . .	215
— S. Urbano . . .	389	— Apaštalu persiskyrimo . . .	409
— S. Venanzio . . .	164	— S. Barbara H I 7, . . .	364
— SS. Vincenzo ed Anastasio alle Tre Fontane . . .	405	— S. Barbara EF 5, . . .	152
— SS. Vincenzo ed Anastasio a Trevi G 4, . . .	216	— S. Giovanni Battista . . .	350
— SS. Vitale, Gervasio ed Protasio . . .	267	— S. Giovanni Canzio . . .	219
— SS. Vito (e Modesto) . . .	291	— S. Giovanni Evangelista . . .	350
— S. Zeno (S. Maria Scala Coeli) . . .	406	— S. Giovanni in Fonte arba Krikšto koplyčia (Battisterio) . . .	349
Biblioteca Alessandrina . . .	181	— S. Giovanni in Oleo . . .	377
— Angelica . . .	193	— S. Lorenzo (di Nicolo V) B 3, . . .	76
— Barberini H I 3, . . .	237	— Paolina (Kvirinalo rumuose) . . .	242
— Casanatense . . .	170	— Paolina (SS. Palazzi Apostolici) B 3, . . .	69, 76
		— Platonia di S. Damaso . . .	392
		— S. Salvatore della Scala Santa . . .	342

— Sancta Sanctorum L 7, . . .	345	— Romano . . .	196
— S. Silvia H I 7, . . .	364	— Ruteno (Rusinu) I 5, . . .	305
— Sistina B 3, . . .	69, 72	— Scozzese (Škotu) . . .	246
— Šventuju kambariai, ž. Šv. Kunų šaraša . . .	498	— Servitu (S. Alessio Falconieri) 12—3, . . .	236
— ŠŠv. Triju Karaliu . . .	221	— Spagnolo, Pontificio E 3, . . .	191
— Šv. Venancijaus L 7, . . .	352	— Teutonico B 3 ir E 4, . . .	112, 187
Carcer Mamertinus . . .	7, 456	— Šv. Tomo Akviniecio F 4, . . .	140
Casa di Rienzi (di Pilato) . . .	468	Colonna dell'Immacolata G 2—3 . . .	222
Casale di S. Maria Nuova (Roma Vecchia) . . .	393	— di S. Lorenzo . . .	306
— Rotondo . . .	393	— S. Maria Magg . . .	289
Casino d'Aurora . . .	235	— Marco Aurelio . . .	93, 202
Castel S. Angelo . . .	101	— Phocae . . .	448
Cimitero, žiur. Campo Santo. . .	392	— Trajano . . .	465
Circus Maxentii . . .	392	— della Vittoria . . .	259
— Maximus . . .	7, 470	Colosseo (Kolosėjus) . . .	9, 478
— Neronis B 3, . . .	9, 28	Colosso di Nerone . . .	478
Civita Vecchia . . .	327	Columbaria K 10, . . .	377, 384
Cloaca maxima 7, 324, 443, 447		Conclave . . .	520
Coemeterium Ostriatum (Majus) . . .	257	Corso d'Italia I K 2, . . .	259
Collegio Americano del Nord G 4, . . .	201	— Umberto I . . .	5, 194
— di S. Anselmo . . .	414	— Vittorio Emanuele 131, 139	
— S. Antonio L 7, . . .	352	S. Cosimato . . .	491
— Armeno I 2—3, . . .	236	Dataria Apostolica . . .	216
— Belgio F 5, . . .	140	Domus Augustana . . .	474
— Boemo (Čekų) H 3, . . .	231	— aurea Neronis 9, 478, 487	
— Capramco F 4, . . .	194	— Liviae H 6, . . .	474
— Canadese . . .	246	— Septimii Severi H 7, . . .	476
— Germanicum . . .	190, 236	— Tiberiana H 6, . . .	473
— Greco G 2, . . .	225	— Virginum Vestalium H 6, . . .	455
— Illyricum F 2, . . .	193	Ecole de Rome (francaise) . . .	150
— pio Inglese . . .	149	Fiumicino . . .	493
— Irlandese H 5, . . .	272	Fontana dell'Acqua Felice . . .	249
— S. Leone Magno L 2, . . .	259	— Barcaccia . . .	222
— Nazzareno G 3, . . .	108, 219	— del Circo Agonale . . .	182
— Polacco (Lenkų) H 3, . . .	219	— della p-za Farnese . . .	150
— di Propaganda Fide (Urbanum) . . .	221	— di Monte Cavallo . . .	239
		— Paolina . . .	117

— di p-za S. Pietro C 3,	67	— rumai G 2—3,	222
— Quattro	246	Istituto Archeologico	
— della p-za del Popo-		(Ecole de Rome)	
— lo F 1,	208	E 5,	150
— delle Tartarughe .	155	— delle belle Arti . . .	194
— di Termini (d. Acqua		— dei Ciechi F 8, . . .	417
— Marcia)	261	Kapai, ž. Sepolero.	
— di Trevi	217	— Kapitolijaus vilkė	6,438
— del Tritone	236	Kardinolai	528
Forum Augusti	8,462	Katakumbos (apskritai)	381
— Boarium	467	— Šv. Agnėtos	256
— Julium (Caesaris) .	462	— Šv. Aleksandro	258
— Nervae (Transito-		— ŠSv. Bonifacijaus ir	
— rium)	117,462	— Aglaes	327
— Romanum	442	— S. Calepodio	119
— Trajani	10,463	— S. Calisto	384
— Vespasiani H 5—6,	462	— Šv. Cirijakos	313
Galilėjus	169,226	— S. Commodilla	394
Galleria della Accad.		— S. Domitilla (SS. Ne-	
— di S. Luca	461	— reo ed Archilleo) . . .	394
— Albani K L 1,	250	— Dviejų Feliksų	119
— d'Arte moderna . . .	267	— Šv. Felicitos	250
— Barberini	237	— Morkaus ir Balbinos	381
— Borghese	213	— Šv. Nikomede	259
— Capitolina	433	— Ostrianum (Majus)	257
— Colonna	269	— Šv. Pankracijaus . . .	119
— Corsini (Nazionale)	115	— ŠSv. Petro ir Marce-	
— Doria	135	— lino	317
— Farnesina	114	— Šv. Poncijano	125
— Lateranense	342	— Pretekstato	384,389
— Nazionale d'Arte mo-		— Šv. Priscillos	251
— derna	267	— ŠSv. Processo ir Mar-	
— Rospigliosi	239	— tinijono	119
— Vaticana	81	— Šv. Saturnino	250
Garbės vartai, ž. Arco.		— Šv. Sebastijono	591
Gatvės, ž. Borgo, Stra-		— Šv. Sotero	383
— da. Via ir Viale.		— Šv. Teklios	404
Ghetto	155	— Šv. Valentino	215
Giardino (Orto) Botanico	114	— Žydų	392
— Pincio G 1,	225	Kolegijos, ž. Collegio.	
— del Quirinale H 3—4,	243	Koliumnos, ž. Colonna.	
— Vaticano A B 2, . . .	98	Kongregacijos, Šv. Ry-	
Isola Tiberina	160,422	— mo	528
Ispanijos laiptai G 2, .	222	Konstantinas Did.	17
— plecius G 2,	221	Kopernikas, Mykalojus	180

Koplyčios, ž. Cappella.		Mozajikų fabrikas B 3,	96
Kunų, Šventųjų sara-		Museo Agrario	249
— šas	498	— d'Arte moderna H 14,	267
Liaterano bazilika L 7	328	— Artistico Industriale	219
— rumai L 7	339	— Barracco D 3—4, . . .	147
Ligonūčiai, ž. Ospe-		— Borghese I 2,	213
— dale.		— Capitolino	438,439
Lopšelis, Kristaus . . .	383	— Kircheriano	198
Lungara, via della . . .	112	— Lateranense, Grego-	
Maldyklos, ž. Templum.		— riano	340
La Marrana (di S. Gio-		— Magazzino Arche-	
— vanni) G—N 8, 324,373,	447	— ologico I 7,	365
— di Grotta perfetta . .	404	— Nazionale Romano	
Mausoleo d'Adriano ar-		— delle Terme Dio-	
— ba Moles Hadriani		— cleziane	266
(Castel S. Angelo) . . .	11,	— Nazionale Tassiano	
	[101	— di villa di Papa	
— di Augusto	8,193,206	— Giulio	214
— della S. Costanza . . .	256	— di Propaganda Fide	
Mentana	258	— G 3,	221
Meta sudante	478	— Vaticani	84—92
Monte Aventino	5,413	Obelisco di Circo ago-	
— Capitolino G 5—6, 5,422		— nale E 4,	182
— Caprino	442	— Lateranense	349
— Cavallo	238	— di S. Maria Magg.	276
— Celio I K 7,	5,359,362	— della Minerva	165
— Citorio	201	— di Monte Citorio . . .	201
— Esquilino	5,276	— del Pantheon (Ro-	
— Gianicolo (Janicu-		— tonda)	171
— lus)	6,112,116	— della p-za del Popolo	208
— Mario	215	— di S. Pietro	66
— Palatino	5,422,472	— del Pincio	225
— Pincio	5,208,225	— del Quirinale	239
— Quirinale H I 3—4, 5,238		— della S. Trinità	229
— Sacro	258	— di villa Mattei	372
— Testaccio	409	Observatorija (Kapito-	
— Vaticano A B 2—3, 6,100		— lijaus)	441
— Verde	125	— (Kircherio muz.) G 4,	200
— Viminale I 4,	5,272	— Leono XIII B 2,	98
Monumento Cavour E 2,	105	Oratorium S. Callisti	
— dei Cinquecento K 3,	261	— in Arenariis	385
— Garibaldi C 6,	118	— (Filipinų) E 4,	146
— Marco Aurelio G 5,	436	— del Caravita G 4, . . .	201
— Vittorio Emanuele . . .	434	Ospedale, della Conso-	
		— lazione	442

-- Bonifratų F 6, . . .	161	-- Collegio Romano . . .	196
-- S. Giacomo arba degli Incurabili . . .	206	-- Colonna . . .	268
-- Militare . . .	110	-- dei Conservatori G 5, . . .	436
-- de'Pazzi D 3-4, . . .	110	-- della Consulta . . .	240
-- S. Salvatore . . .	352	-- dei Convertendi C 3, . . .	109
-- di S. Spirito . . .	109	-- Corsini . . .	114
Ospizio boemo (Čekų) D E 4, . . .	147	-- Doria . . .	134,195
-- S. Cosimato . . .	124	-- Doria-Pamphilj . . .	182
-- lenkų . . .	157	-- Falconieri . . .	149
-- S. Margherita H 8, . . .	373	-- Farnese . . .	150
-- di S. Michele . . .	125	-- Field — Brancaccio K 5, . . .	299
-- -- Orfane K 7, . . .	360	-- Gabrielli E 3-4, . . .	147,188
-- -- Tata Giovanni . . .	155	-- Galitzin F 3, . . .	193
-- -- di Spagna (Jspanų) . . .	149	-- Giraud (Torlonia) . . .	108
-- SS. Trinità dei Pel- legrini E 5, . . .	152	-- di Giustizia E 2, . . .	104
-- vokiečių (dell' Ani- ma) . . .	186	-- del Governo Vecchio . . .	143
Ostia . . .	494	-- Lancellotti . . .	189
Paedagogium . . .	474	-- Laterano . . .	339
Palaiminimas Popie- žiaus „Urbi et Orbi“ . . .	35	-- Madama (Senato) . . .	178
Palazzo Albani I 3, . . .	246	-- Margherita, Reale (Boncompagni) I 2, . . .	235
-- Altemps . . .	191	-- Massimi (alle Co- lonne) . . .	142
-- Altieri . . .	135	-- Mattei . . .	156
-- Barberini . . .	237	-- Monte di Pietà . . .	152
-- Bernini . . .	205	-- Odeschalchi . . .	195,216
-- Bocconi . . .	203	-- del S. Offizio . . .	111
-- Bonaparte . . .	194	-- Orsini . . .	159
-- Boncompagni (Piom- bino) I 2, . . .	235	-- di Papa Giulio . . .	214
-- Borghese . . .	193	-- Penitenziario . . .	114
-- Boromeo . . .	197	-- dei Penitenzieri . . .	110
-- Braschi . . .	143	-- Pio . . .	152
-- Caëtani . . .	156	-- Poli . . .	217
-- Caffarelli . . .	424,436	-- della Propaganda . . .	221
-- Camera dei Deputati della Cancelleria . . .	202	-- del Quirinale . . .	240
-- Apostolica . . .	143	-- Rospigliosi . . .	239,268
-- Cenci-Bolognetti . . .	155	-- Ruspoli . . .	205
-- Chigi . . .	203	-- Sacchetti . . .	148
		-- Salvati C D 4, . . .	114,195
		-- Sciarra Colonna . . .	201
		-- del Senatore . . .	441
		-- Sforza Cesarini . . .	147
		-- Sora . . .	144
		-- Spada alla Regola . . .	153

-- di Spagna . . .	2 2	-- Magnanapoli . . .	268
-- Taverna (Gabrielli) E 3-4 . . .	189	-- Manfredi Fanti . . .	289
-- Torlonia . . .	134,203,271	-- Mignanelli . . .	222
-- Vaticano (Pontificio) . . .	68	-- della Minerva . . .	165
-- di Venezia . . .	133	-- Montanara . . .	159,468
-- Vidoni F 4-5, . . .	140	-- di Monte Cavallo (del Quirinale) . . .	239
Pallium . . .	41	-- -- Monte Citorio . . .	201
Paminklai, žiur. Monu- menta.	11,171	-- Monte di Pietà . . .	152
Panteonas . . .	11,171	-- della Navicella . . .	368,371
Paskutinėsios Vakarie- nės stalas . . .	335	-- Navona (Circo ago- nale)	181
Šv. Petro Retežiai . . .	303	-- Nicosia	193
-- -- stalas	334	-- dell'Orologio	147
Piazza arba Plecius di Ponte S. An- gelo	147	-- di Pasquino	143,182
-- d'Aracoeli	164	-- dei Pellegrini	152
-- Barberini	236	-- Pia	108
-- Benedetto Cairoli . . .	154	-- di Pietra	201
-- della Bocca della Verità	467	-- -- S. Pietro	66
-- Borghese	193	-- Pilotta	216
-- del Campidoglio . . .	434	-- del Popolo	208
-- di Campitelli F G 5, . . .	157	-- di Porta S. Giovanni . . .	324
-- Campo de' Fiori . . .	151	-- del Quirinale (di Mon- te Cavallo)	239
-- della Cancelleria . . .	143	-- della Rotonda	170
-- dei Cappuccini . . .	232	-- -- Ruota	149
-- Cavour	104	-- Rusticucci	22,68,108
-- dei Cerchi	470	-- della Sagrestia	84
-- della Chiesa Nuova . . .	145	-- Sallustiana	235
-- dei Cinquecento . . .	260,261	-- Scossa Cavalli	109
-- Circo agonale (Na- vona)	181	-- Sforza Cesarini	147
-- del Collegio Roma- no	165,196	-- di Sora	144
-- Colonna G 3,	202	-- -- Spagna	221
-- Dante	353	-- Tartaruga	155
-- dell'Esquilino	276	-- delle Terme	261
-- Farnese	150	-- di Venezia	131,133
-- dei Fienili	447	-- Vittorio Emanuele . . .	290
-- del Foro Traiano . . .	463	Pinakoteka (Vatikano) . . .	81
-- d'Italia	130	-- (Kapitolijaus)	438
-- Lancellotti	189	Piramida dicajo Cestio F G 9,	410
		Pirtis, ž. Terme.	
		Ponte all'Albero Bello (Flaminio)	214
		-- S. Angelo (Aelius) . . .	100

— S. Bartolomeo (Cestius)	116,164	— Tiburtina	306
— Cavour (di Ripetta) 193		Porticus deorum consentium G 5—6,	445
— Emilio (Palatino) F G 6,	116,164	— di Ottavia	8,159
— di Ferro	114,148	Porto	493
— Garibaldi 116,118,130,164		— di Ripa Grande F 7,	1,25 [409]
— Gianicolo	114	Prati di Castello C—E 1—2,	104
— Magherita	208	Prieglaudos, ž. Ospizio.	
— Molle (Milvius)	215	Rumai, ž. Palazzo.	
— Nomentano	258	Rupe Tarpea	442
— Palatino (Aemilius) 116, [164,467]		Sapienza (Università)	179
— de'Quattro Capi (Fabricius)	116,160	Scala Santa	342
— Salario	250	Scalae Gemoniae G 5,	459
— Sisto (Aurelius) : 116,117		Scuola Gregoriana	187
— Sublicius	7	Seminario Pontificio Francese F 4,	170
Popiežiai, Rymo	502	— Pontificio Leonino D 1,	108
Popiežiaus mirimas ir „Conclave“	514	— Pontificio Pio F 3,	190
Porta Cavallegieri	12,110	— — Romano E F 3,	190
— Furba	327	Sepolcro di C. P. Bibulo G 5,	434
— S. Giovanni (Asinaria)	12,324	— — Cecilia Metella	393
— Latina (uždara) 12,327, [376]		— — Eurisace	316
— S. Lorenzo	12,306	— — dei Scipioni	377
— Maggiore (Praenestina)	12,315	Sessorium N 7,	317
— Magica	290	Sette Sale	488
— nuova N 6,	315	Sinagoga	155
— S. Pancrazio (Aurelia)	12,119	Stazione Acqua Santa — Centrale (di Termini)	261
— S. Paolo (Ostiensis) 12,410		— di S. Paolo	125,409
— Pia (Nomentana) 12,259		— — S. Pietro	111
— Pinciana	234	— Porto naccio	315
— del Popolo (Flaminia) F 1,	12,212	— Salone	490
— Portese (Portuensis) 12, [116,125]		— di Trastevere 116,125,409	
— Salaria	12,250	— Tuscolana	327
— S. Sebastiano (Appia)	12,378	Strada Militare 316,327,389	
— Settimiana	115,116	Tabularium	441
		Teatro Argentino F 5,	152
		— di Marcello	8,159
		— — Pompeo E F 5,	142,152
		Tempietto D 6,	120

Templum Antonini et Fastinae	449	Trofei di Mario	290
— Apollinis H 6,	477	Università Gregoriana, pontificia F 4,	196,197
— divi Augusti G H 6,	473	— della Sapienza F 4,	179
— Castorum	448,473	Valdovai, Rymo	6—21
— Concordiae G 5—6,	445	Valle dell'Inferno A 2,	100
— Fortunae Virilis	467	Vartai, garbės, ž. Arco. — miesto, ž. Porta.	
— divi Julii H 6,	449	Vatikano bazilika	23
— Jovis Victoris (Jupiterio) G 5—6,	475	— rumai B 2—3,	68
— Jupiter Capitolinus	423	— Appartamenti Borgia	69,82
— Magnae Matris G 6,	474	— Archyvas (Šv. Petro) 62,94	
— Martis Ultoris H 5,	462	— Aula della beatificazione	76
— Minervae Medicae	315	— Biblioteka	69,94
— Neptunis G 4,	201	— Belvederio priangis	90
— Pacis	454,462	— Braccio Nuovo	70,91
— divi Romuli H 6,	450	— Capp. di S. Lorenzo (Niccolo V)	76
— Sacrae Urbis	450	— — Paolina	69,76
— Saturni G 6,	446	— — s. Pio V	96
— divi Traiani G 5,	465	— — Sistina	69,72
— Veneris et Romae	453	— Casino di Leone XIII — del Papa	98
— Vespasiani	445	— Cortile di Belvedere di S. Damaso	69,71
— Vestae	456,467,472	— della Pigna	91
Terme di Agrippa F 4,	8,177	— Gabinetto delle Maschere	89
— — Antonino Caracalla	373	— Galerija, paveikslų (Pinacoteca)	81
— — Claudio	487	— — dei Candelabri	86
— — Diocleziano	15,262	— — Geografica	86
— — Tito	487	— — Lapidaria	91
— — Traiano	10,299,488	— — delle Statue	88
Tevere (Tiberis).	3	— Loggie di Raffaello	80
Teverone (Aniene)	250,258	— Mozajiku fabrikas	96
Tiltai, ž. Ponte.		— Museo Chiaramonti — cristiano	70,91
Tivoli	306,490	— — egižio	70,85
Torre (Tor) Cantarelli K 5,	299	— — etrusco Gregoriano	70,87
— de'Conti H 5,	305	— — Pio-Clementino	85
— delle Milizie (Nerone) H 5,	268	— Portone di bronzo	71
— Pignattara	317		
— de Schiavi	316		
— di Selce	393		
Trastevere E F 6—7,	116		
Tre Fontane	404,406		
Ticinium, Leonis III	348		

— Sala degli Animali	88	— Claudia	487
— — arazzi	86	— del Clementino	193
— della Biga	85	— — Collegio Romano	197
— dei Busti	89	— — Colosseo	488
— Clementina	70	— Condotti	206,222
— a Croce greca	70,85	— della Consolazione	445
— ducale	76	— de' Coronari	189
— dell'Immacolata	77	— Cremona	462
— delle Muse	70,88	— della Croce Bianca	305,462
— regia	70,72	— de' Crociferi	217
— Rotonda	70,87	— Cuccagna	143
— Scala Pia	70,71	— Dataria	216
— — Regia	36,70,71	— Ferrara	243,268
— Stanze di Raffaello	78	— de' Falegnami	155
Velabrum G 6,	471	— Ferdinando di Sa-	
Vestalių rumai	455	voja	208
Via Agostino Depretis	267	— Flaminia	194,212
Via Alessandrina	462	— Fontanella di Bor-	
— dell'Anima	185	ghese	206
— Appia (antica) K 9—		— del Fontanone	148,149
10,	379	— de' Funari	156
— — nuova M 8, N 9,	8,	— Garibaldi	117
[324,327,389		— dei Genovesi	125,130
— — Pignatelli	389	— Giovanni Lanza	299
— dell'Arco della Ciam-		— Giulia	148
bella	177	— Giulio Romano	433
— — Arco della Pace	188	— del Governo Vecchio	143
— Ardentina	380,393	— di Grotta Pinta	152
— Arenula	130,154	— Labicana 290,315,316,352	
— Aurelia (antica)	119	— Lata	5,194
— del Babuino	207,225	— Latina	327,376
— — Bancodi S. Spirito	147	— Laurentina	404
— della Bocca della Ve-		— Leopardi	353
rità	159	— della Lungara	112
— Bonella	461	— — Lungaretta	130
— delle Botteghe os-		— — Lungarina	130
cure	156	— Macchiavelli	353
— del Campidoglio	442	— di Marforio	439,460
— Capo le Case 219,220,231		— della Marmorata	412
— — di Ferro	153	— dei Maroniti	218
— Carlo Alberto	290,291	— Merulana	294,352
— Casilina	316	— della Minerva	170
— Cavour	304,449,462	— di Monserrato	149
— dei Cerchi	362	— — Monte Giordano	188
— de' Cestari	139	— — Monte Tarpeo	442

— Nazionale	267	— dello Statuto	297
— del Nazzareno	209	— Tiburtina	306,490
— Nomentana	252	— di Tor Argentina	140
— del S. Offizio	111	— — Tor de' Specchi	164
— Ostiensis	395,404,409	— delle Tre Pile	424
— Panisperna	271	— del Tritone	203,219
— S. Paolino alla Re-		— Tuscolana	327
gola	153	— dell'Umiltà	201
— Passegiata Marghe-		— Urbana	273
rita	118	— Veneto	234
— della Pescheria F 5,	159	— Venti Settembre	
— de' Pettinari	153	(Pia)	246
— di Pilotta	269	— del Verano	315
— del Plebiscito	131	— Vittoria	206
— dei Polacchi (Lenku)	157	Viale del Parioli	214
— di Porta Latina	376	— di Porta S. Paolo	412
— — S. Pancrazio	119	— del Re	130
— — S. Sebastiano	372	Vialone del Belvedere	84
— Portuensis	125	Vicovaro	491
— del Pozzetto	203	Vikarijatas, Generali-	
— Praenestina	316	nis F 3,	190
— Principe Eugenio	290	Villa Adriana	490
— Quattro Fontane	246,267	— Albani (Torlonia)	250
— del Quirinale	238	— Aldobrandini	268
— di Ripetta	193	— Bonaparte	250
— della Rotonda	178	— Celimontana (Mattei)	372
— Sacra G H 6, 442,448,453		— Cesi	110
— Salaria	250	— Corsini	114
— del S. Salvatore	179	— Doria Pamphili	119
— della Scala	116	— Farnesina,	114
— — Scrofa	193	— Medici	229
— dei Sediari	142	— Mills	475
— del Seminario	197	— Torlonia	250,259
— dei Serpenti	269,304	— Umberto I (Borghese)	212
— — Sette Chiese	389,393	Visuotinieji vyskupų	
— Sistina	231	Susirinkimai	52

D. D. G.